

Cursus Nieuwtestamentisch Grieks

Voor Beginners

Door

Drs. Chris Bouter

ISBN: 978-1-291-54571-5

Copyright-2013 Chris Bouter

INSTITUTIO
SCRIPTURARUM

INHOUDSOPGAVE	PAGINA
les I	alphabet.....
	tweeklanken.....
	Klemtoon.....
les II	alfabet (vervolg).....
les III	o.t.t. εἶμι.....
	bepaald lidwoord.....
les IV	o.v.t. εἶμι.....
les V	bijvoeglijk naamwoord πᾶς.....
	verbuiging bepaald lidwoord.....
les VI	o.t.t. regelmatig werkwoord.....
les VII	herhalingsles.....
les VIII	o.v.t. regelmatig werkwoord.....
	persoonlijk voornaamwoord (ἐγώ, σὺ).....
	wederkerend voornaamwoord (ἐμαυτοῦ, σεαυτοῦ, ἑαυτοῦ)..
les IX	o.t.t.t. εἶμι.....
les X	o.t.t.t. regelmatig werkwoord.....
les XI	zelfstandige naamwoorden van de eerste declinatie.....
les XII	zelfstandige naamwoorden van de eerste declinatie (vervolg)..
les XIII	zelfstandige naamwoorden van de tweede declinatie.....
les XIV	hoofd- en rangtelwoorden.....
les XV	v.t.t. regelmatig werkwoord.....
les XVI	v.v.t. regelmatig werkwoord.....
les XVII	deelwoord o.t.t. regelmatig werkwoord.....
les XVIII	aanwijzend voornaamwoord οὗτος.....

les XIX	aantonende wijs van de sigmatische aoristus..... verbuiging betrekkelijk voornaamwoord.....
les XX	aantonende wijs van de thematische aoristus.....
les XXI	herhalingsles.....
les XXII	o.t.t. lijdende vorm..... tegenwoordig deelwoord lijdende vorm.....
les XXIII	gebiedende wijs o.t.t., sigmatische en thematische aoristus.....
les XXIV	zelfstandige naamw. van de derde declinatie (σαλπιγξ, ἄρχων)..
les XXV	aanvoegende en gebiedende wijs εἶμι..... deelwoord van de sigmatische aoristus..... heel werkwoord van de sigmatische aoristus en v.t.t.....
les XXVI	aanvoegende wijs o.t.t. en sigmatische aoristus regelmatig werkw. deelwoord v.t.t. ....
les XXVII	wensende wijs o.t.t. .... wensende wijs εἶμι..... wensende wijs sigmatische aoristus..... voornaamwoord τις.....
les XXVIII	herhalingsles.....
les XXIX	o.v.t. lijdende vorm..... bijvoeglijk naamwoord derde declinatie (ἀληθης).....
les XXX	v.t.t. lijdende vorm..... bijvoeglijk naamwoord μέγας.....
les XXXI	v.v.t. lijdende vorm..... bijvoeglijk naamwoord πολυς.....

les XXXII	aor. lijdende vorm..... trappen van vergelijking (ἀγαθος, πολυς, ὀλιγος).....
les XXXIII	o.t.t.t. lijdende vorm..... trappen van vergelijking (μεγας, regelmatige vorming verg. trap).....
les XXXIV	gebiedende wijs en hele werkw. lijdende vorm (o.t.t., aor. en v.t.t.) bijwoorden.....
les XXXV	herhalingsles.....
les XXXVI	aanvoegende wijs lijdende vorm (o.t.t., aor. en v.t.t.)..... bijwoorden, afgeleid van de trappen van vergelijking.....
les XXXVII	wensende wijs lijdende vorm (o.t.t., aor., v.t.t. en o.t.t.t.)..... deelwoord lijdende vorm (aor., v.t.t. en o.t.t.t.)..... zelfstandige naamwoorden van de derde declinatie (παις, ὀδους, χειρ).....
les XXXVIII	o.t.t. en o.v.t. van ζαω..... zelfstandige naamw. van de derde declinatie (ἱμας, φυλαξ)..... gebruik voornaamwoord τις, τι.....
les XXXIX	o.t.t. en o.v.t. van werkwoorden op -αω..... zelfstandige naamw. van de derde declinatie (ποιμην, ἡγεμων, Ἑλλων, αἰων).....
les XL	o.t.t. en o.v.t. van werkwoorden op -εω..... zelfstandige naamw. van de derde declinatie (πατερ, ἀνηρ, μαρτυς).....
les XLI	o.t.t. en o.v.t. van werkwoorden op -οω..... zelfstandige naamwoorden van de derde declinatie (ῥητωρ, σωτηρ, πολις, πηχυς).....

	δει (+ Acl).....
les XLIII	o.t.t. en o.v.t. deponentia (έρχομαι, βουλομαι, δυναμαι)..... bijwoorden (vervolg).....
les XLIV	o.t.t. deponentia (χραομαι, καυχαομαι)..... v.t.t. en v.v.t. deponentia..... bijwoorden (vervolg)..... korte uitleg bij de betekenis van de naamvallen.....
les XLV	o.t.t.t. deponentia..... bijvoeglijke naamwoorden op -ους.....
les XLVI	aor. Deponentia..... bijvoeglijke naamwoorden van twee uitgangen.....
les XLVII	aanvoegende, wensende en gebied. wijs o.t.t. en v.t.t. deponentia... crasis..... woordcombinaties..... verschil οὐκ μη.....
les XLVIII	aanvoegende, wensende en gebied. wijs aor. en o.t.t.t. deponentia... partikels..... partikelcombinatie..... verschil ἀλλά- δε..... vertaling ὅτι.....
les XLIX	herhalingsles.....
les L	werkwoorden op -μι (athematische praesentia)..... gebruik van het deelwoord.....
les LI	zelfstandige naamw. van de tweede of derde declinatie met een .... afwijkende verbuiging (νους, ὄστουν, γενος, ἰχθους, βασιλευς, ναυς, βους) of uitgaande op -ψ of -ις.....

les LII	ἀφιημι..... voornaamwoorden (overzicht).....
les LIII	stamaoristus.....
les LIV	stamaoristus op -κα..... bijzinnen en voegwoorden (temporeel en causaal).....
les LV	thematische aoristus (vervolg)..... thematisch aoristus van deponentia..... bijzinnen en voegwoorden (consecutief en conditioneel).....
les LVI	herhalingsles.....
les LVII	verbuiging μελας, ἔκων, ὄξυς..... adverbia pronominalia ..... bijzinnen en voegwoorden (concessief en comparatief).....
les LVIII	geaspireerd en gemengd perfectum..... adverbia pronominalia (vervolg)..... bijzinnen en voegwoorden (finaal en relatief)..... eerste en tweede naamval.....
les LIX	regelmatig en onregelmatig stamperfectum..... derde en vierde naamval.....
les LX	pseudo-sigmatische aoristus..... voorzetsels met evenv naamval (ἀντι, ἀπο, ἐκ, προ, ἐν, συν, ἀνα, εἰς).....
les LXI	aoristus lijdende vorm op -ην..... o.t.t.t. lijdende vorm op -ησομαι..... voorzetsels met twee naamvallen (δια, κατα, μετα, περι, ὑπερ, ὑπο)
les LXII	futurum atticum.....

	voorzetsels met drie naamvallen (ἐπι, παρα, προς).....
	voorzetsel met een verzelfstandigd heel werkwoord .....
	voorzetsel met een verzelfstandigd deelwoord.....
	gebruik van ὅν.....
les LXIII	herhalingsles.....
les LXIV	belangrijke aspecten van de aoristus.....
	enkele stijlmiddelen.....
les LXV	nog meer stijlmiddelen.....
	enkele taalkleinoden.....
les LXVI	werkwoordsaspecten.....
les LXVII	nuanceverschillen van woorden.....
	dubbele syntactische constructies.....
	dubbele vertalingen.....
	de voornaamwoorden op een rijtje.....
les LXVIII	theologische verschillen in diverse vertalingen.....
	de zgn dativus commodi en incommode.....
les LXIX	diverse taaltechnische zaken.....
	nogmaals de partikels.....
	een wetenswaardigheid.....
les LXX	relevante hulpmiddelen voor verdere studie.....
	een waarschuwing tegen te grote geleerdheid
	een persoonlijke boodschap

INDEX

In deze Index vindt u de behandelde onderwerpen onder een aantal hoofdgroepen: *schrift, lidwoord, zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, trappen van vergelijking, bijwoord, telwoord, voornaamwoord, werkwoord, naamvallen, voorzetsels, bijzinnen, partikels, crasis en ontkenning*. Overzichten waarin u volledige vervoegingen en dergelijke kunt vinden, zijn vet weergegeven.

SCHRIFT	alfabet	les I/les II
	tweeklanken	les I
	klemtoon	les I
LIDWOORD	bepaald lidwoord	les III
	verbuiging bepaald lidwoord	les V
ZELFSTANDIG NAAMWOORD		
	zelfstandige naamwoorden van de eerste declinatie	les XI/les XII
	zelfstandige naamwoorden van de tweede declinatie	les XIII
	zelfstandige naamw. van de derde declinatie (σαλπιγξ, ἄρχων)	les XXIV
	zelfstandige naamw. van de derde declinatie (παις, ὄδους, χεῖρ)	les XXXVII
	zelfstandige naamw. van de derde declinatie (ἴμας, φυλαξ)	les XXXVIII
	zelfstandige naamw. van de derde declinatie (ποιμην, ἡγεμων, Ἑλλων, αἰων)	les XXXIX
	zelfstandige naamw. van de derde declinatie (πατερ, ἀνηρ, μαρτυς)	les XL
	zelfstandige naamw. van de derde declinatie (ῥητωρ, σωτηρ, πολις, πηχυς)	les XLI
	zelfstandige naamw. van de tweede of derde declinatie met een afwijkende verbuiging (νους, ὄστουν, γενος, ἰχθους, βασιλευς, ναυς, βους) of uitgaande op -ψ of -ις	les LI
BIJVOEGLIJK NAAMWOORD		
	bijvoeglijk naamwoord πας	les V
	bijvoeglijk naamwoord derde declinatie (ἀληθης)	les XXIX
	bijvoeglijk naamwoord μεγας	les XXX

bijvoeglijk naamwoord πολυς	les XXXI
bijvoeglijke naamwoorden op -ους	les XLV
bijvoeglijke naamwoorden van twee uitgangen	les XLV
verbuiging μελας, ἐκων, ὄξυς	les LVII

TRAPPEN VAN VERGELIJKING

trappen van vergelijking (ἀγαθος, πολυς, ὀλιγος)	les XXXII
trappen van verg. (μεγας, regelmatige vorming verg. trap)	les XXXIII
trappen van vergelijking afgeleid van bijwoorden	les XLIX

BIJWOORD

bijwoorden	les XXXIV
bijwoorden, afgeleid van de trappen van vergelijking	les XXXVI
bijwoorden (vervolg)	les XLIII
bijwoorden (vervolg)	les XLIV

TELWOORD

hoofd- en rangtelwoorden	les XIV
--------------------------	---------

VOORNAAMWOORD

persoonlijk voornaamwoord (ἐγω, συ)	les VIII
wederkerend voornaamwoord (ἐμαυτου, σεαυτου, ἑαυτου)	les VIII
aanwijzend voornaamwoord οὗτος	les XVIII
verbuiging betreffend voornaamwoord	les XIX
voornaamwoord τις	les XXVII

gebruik voornaamwoord ΤΙΣ, ΤΙ	les XXXVIII
overzicht voornaamwoorden	les LII
adverbia pronominalia	les LVII
adverbia pronominalia (vervolg)	les LVIII

WERKWOORD

o.t.t.	les VI
aanvoegende wijs o.t.t.	les XXVI
wensende wijs o.t.t.	les XXVII
gebiedende wijs o.t.t.	les XXIII
deelwoord o.t.t.	les XVII
o.v.t.	les VIII
o.t.t.t.	les X
futurum atticum	les LXII
v.t.t.	les XV
deelwoord v.t.t.	les XXVI
hele werkwoord v.t.t.	les XXV
geaspireerd en gemengd perfectum	les LVIII
regelmatig en onregelmatig stamperfectum	les LIX
v.v.t.	les XVI
sigmatische aoristus	les XIX
aanvoegende wijs sigmatische aoristus	les XXVI
wensende wijs sigmatische aoristus	les XXVII
gebiedende wijs sigmatische aoristus	les XXIII
deelwoord sigmatische aoristus	les XXV

heel werkwoord sigmatische aoristus	les XXV
thematische aoristus	les XX/LV
gebiedende wijs thematische aoristus	les XXIII
stamaoristus	les LIII
stamaoristus op -κα	les LIV
pseudo-sigmatische aoristus	les LX
overzicht vervoeging regelmatig werkwoord	les XXVIII
 <i>lijdende vorm</i>	
o.t.t.	les XXII
aanvoegende wijs	les XXXVI
wensende wijs	les XXXVII
gebiedende wijs	les XXXIV
deelwoord	les XXII
heel werkwoord	les XXXIV
o.v.t.	les XXIX
o.t.t.t.	les XXXIII
deelwoord	les XXXVII
o.t.t.t. op -ησομαι	les LXI
v.t.t.	les XXX
aanvoegende wijs	les XXXVI
gebiedende wijs	les XXXIV
deelwoord	les XXXVII
heel werkwoord	les XXXIV
v.v.t.	les XXXI

aanvoegende wijs	les XXXVI
gebiedende wijs	les XXXIV
deelwoord	les XXXVII
heel werkwoord	les XXXIV
aor.	les XXXII
aanvoegende wijs	les XXXVI
gebiedende wijs	les XXXIV
deelwoord	les XXXVII
heel werkwoord	les XXXIV
aoristus op -ην	les LXI

overzicht vervoeging lijdende vorm **les XLII**

deponentia

o.t.t. en o.v.t.(έρχομαι, βουλομαι, δυναμαι)	les XLIII
o.t.t. (χραομαι, καυχαομαι)	les XLIV
aanvoegende, wensende en gebiedende wijs o.t.t.	les XLVII
v.t.t. en v.v.t.	les XLIV
aanvoegende, wensende en gebiedende wijs	les XLVII
o.t.t.t.	les XLV
aanvoegende, wensende en gebiedende wijs o.t.t.t.	les XLVIII
aor.	les XLVI
aanvoegende, wensende en gebiedende wijs aor.	les XLVIII
thematisch aoristus	les LV

overzicht vervoeging deponentia **les XLIX**

werkwoorden met samentrekking

o.t.t. en o.v.t. van ζαω	les XXXVIII
--------------------------	-------------

o.t.t. en o.v.t. van werkwoorden op -αω	les XXXIX
o.t.t. en o.v.t. van werkwoorden op -εω	les XL
o.t.t. en o.v.t. van werkwoorden op -οω	les XLI

athematische praesentia

werkwoorden op -μι (athematische praesentia)	les L
--	-------

<i>ἀφιημι</i>	les LII
---------------	---------

overzicht vervoeging ἀφιημι	les LVI
------------------------------------	----------------

εἶμι

o.t.t.	les III
--------	---------

o.v.t.	les IV
--------	--------

o.t.t.t.	les IX
----------	--------

aanvoegende en gebiedende wijs	les XXV
--------------------------------	---------

wensende wijs	les XXVII
---------------	-----------

overzicht vervoeging εἶμι	les XXVIII
----------------------------------	-------------------

<i>δει (+ Acl)</i>	les XLI
--------------------	---------

<i>gebruik van het deelwoord</i>	les L
----------------------------------	-------

NAAMVALLEN

korte uitleg bij de betekenis van de naamvallen	les XLIV
---	----------

eerste en tweede naamval	les LVIII
--------------------------	-----------

derde en vierde naamval	les LIX
-------------------------	---------

overzicht naamvallen	les LXIII
-----------------------------	------------------

VOORZETSELS

voorzetsels met evenv naamval (ἀντι, ἀπο, ἐκ, προ, ἐν, συν, ἀνα, εἰς)	les LX
---	--------

voorzetsels met twee naamvallen (δια, κατα, μετα, περι, υπερ, υπο)	les LXI
voorzetsels met drie naamvallen (ἐπι, παρὰ, προς)	les LXII
overzicht voorzetsels	les LXIII
BIJZINNEN	
bijzinnen en voegwoorden (temporeel en causaal)	les LIV
bijzinnen en voegwoorden (consecutief en conditioneel)	les LV
bijzinnen en voegwoorden (concessief en comparatief)	les LVII
bijzinnen en voegwoorden (finaal en relatief)	les LVIII
overzicht bijzinnen en voegwoorden	les LXIII
vertaling ὅτι	les XLVIII
PARTIKELS	
partikels	les XLVIII
partikelcombinaties	les XLVII
verschil ἄλλα- δε	les XLVIII
ὄν	les LXII
CRASIS	
crasis	les XLVII
ONTKENNING	
verschil οὐκ μη	les XLVII

VOORWOORD

De taal van het Nieuwe Testament wordt ook wel *Koinè* genoemd, wat zoveel als 'gemeenschappelijk' betekent. Want het was de gemeenschappelijke voertaal van de hele wereld die overwonnen was door Alexander de Grote in de vierde eeuw voor Christus. Het stamt af van het Attische dialect, dat te Athene werd gesproken. Het wordt soms Helleens Grieks genoemd.

Het was een flexibele taal die in staat was de andere Griekse dialecten in zich op te nemen en ook verschillende elementen van andere talen in het Nabije en Midden Oosten.

Grieks behoort tot de familie van Indo-Europese talen, waartoe o.a. de Slavische, Germaanse en Keltische talen behoren, alsook het Sanskriet en het Latijn met zijn Romaanse talen. Om u een indruk te geven van deze talenfamilie geven wij u het volgende schema.

Nederlands	me	is	moeder	broe(de)r	tien
Engels	me	is	mother	brother	ten
Duits	mich	ist	Mutter	Bruder	zehn
Sanskriet	ma	asti	matar	bhratar	daca
Perzisch	ma	asti	matar	bratar	dasa
Grieks	me	esti	meter	phrater	deca
Latijn	me	est	mater	frater	decem
Oud Iers	me	is	mathir	brathir	deich
Litouws	mi	esti	mote	broterelis	deszintis
Russisch	menya	jest'	mat'	brat'	desiat'

De Semitische talen, de inheemse talen van Afrika en Amerika, alsook het Egyptisch, het Chinees en het Baskisch, bevinden zich buiten de Indo-Europese talenfamilie.

Het *Koinè* werd gesproken door handelaren, diplomaten en reizigers. Als men een groot publiek wilde bereiken, moest men het *Koinè* bezigen. Het is veelbetekenend dat de schrijvers van het N.T. deze voertaal gebruikten. Het Hebreeuws van het O.T. was niet langer de taal van het geloof. In feite had het Hebreeuws zijn positie al verloren voor de Septuaginta.

LES I

HET ALFABET

1.1. Inleiding

Het Griekse alfabet bestaat uit vierentwintig letters. Het kent de 'c' en de 'w' niet en de 'h' wordt als teken aan een woord toegevoegd. In deze les behandelen we de letters die voor ons, westerlingen, het gemakkelijkst te herkennen zijn. Ze lijken dus min of meer op de letters van het Latijnse alfabet.

1.2 Twaalf letters van het Griekse alfabet.

Wij geven u nu de makkelijk herkenbare letters van het Griekse alfabet. De overige letters behandelen wij in de volgende les. Achter de letter geven wij aan hoe deze moet worden uitgesproken. Tussen haakjes staat de naam van de letter.

A α als in 'kalm' of 'vader' naar gelang de lettergreep gesloten of open is (alpha),

B β gewoon 'b' (beta),

E ε altijd kort als in 'bed' (epsilon),

I ι als in 'pin' of 'fiets' (iota), of als 'j' voor een klinker,

K κ 'k' (kappa),

M μ 'm' (mu),

N ν 'n' (nu),

O ο altijd kort als in 'pot' (omikron),

Σ σ ζ aan het einde van een woord, 's' (sigma),

T τ 't' (tau),

Υ υ altijd als in het Duitse 'Müller' of het Franse 'lune' (upsilon),

Ω ω altijd lang als in 'loop' (omega).

Leer deze letters te schrijven en oefen tot u ze uit uw hoofd kent. U moet ze kunnen dromen!

1.3 Spiritus

Wanneer een woord met een klinker begint, krijgt deze klinker een tekenje mee: ´ (spiritus lenis) of ˆ (spiritus asper). De spiritus lenis heeft geen invloed op de uitspraak van een woord: ἄββα - abba. De spiritus asper daarentegen staat voor de h-klank: ἵνα - hina.

Een ρ aan het begin van een woord heeft altijd een spiritus asper. Deze heeft geen invloed op de uitspraak van het woord: ῥαββι - rabbi.

De spiritus staat bij kleine letters boven de klinker (ἄββα), bij hoofdletters voor de hoofdletter (ῥαββι). Bij tweeklanken staat de spiritus in de regel boven de tweede klinker van de tweeklank (οἶκος - oikos, αἶμα - haima).

1.4 Eindsigma

Zoals u bij de letter s (les 1) hebt gezien, zijn er twee manieren om de sigma te schrijven: σ, ς. De ς wordt alleen gebruikt voor een sigma als slotletter van een woord. In alle andere gevallen wordt de σ gebruikt. Voorbeelden: βίος, σαββατον, βασις.

1.5 Huiswerk:

a) De volgende woorden komen allemaal in het N.T. voor. Geef achter het woord het woord in hoofdletters. Probeer u dit zonder op bladzijde 1 te kijken!

αἶμα

βασις

βίος

ἐκ

εἰς

ἰαομαι (Spreek uit als ja-o-mai).

ἵνα

κενος

μεσος

μενω

νοσος

vous

οἰκια

σαββατον

τεκνον

υἱος

ως

b) De volgende woorden komen weer allemaal voor in het Nieuwe Testament. Geeft u achter het woord het woord in kleine letters. Probeert u dit opnieuw uit het hoofd te doen!

ἘΑΒΒΑ

ἘΑΝΑΒΑΙΝΩ

ΔΙΑ

ἘΝΝΟΙΑ

ἘΓΩ

ἸΣΟΣ

ΚΕΙΜΑΙ

ΚΟΙΝΟΣ

ΜΕΝ

ΝΟΤΟΣ

ΝΥΝ

ὍΤΙ

ΣΤΟΜΑ

ΤΕΚΤΩΝ

ἘΣ

ἘΩΔΕ

1.6 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Inleiding

In dit onderdeel willen wij u informatie geven over de achtergrond waartegen zich de gebeurtenissen van het Nieuwe Testament afspeelden. Allerlei onderwerpen komen aan de orde zoals bestuur, religie, filosofie, huizenbouw, transport, beroepen en voedsel. Wij beginnen met het onderwerp bestuur. Vanaf de derde eeuw voor Christus begon vanuit Rome de verovering van de mediterrane wereld. Hele stukken van het huidige Europa, Noord-Afrika en Azië werden bij het Romeinse rijk ingelijfd. Een veroverd gebied werd meestal tot provincie gemaakt. Een stadhouder had de algemene leiding in zo'n provincie. Hij regelde via tussenpersonen allerlei publieke aangelegenheden, waaronder de belastinginning. De belastingen uit de provincies gaven de Romeinen de mogelijkheden kolosale bouwprojecten en dure veldtochten te financieren. Vaak werden provinciebewoners verplicht de Romeinse goden te vereren en zich te houden aan Romeinse wetgeving. Later, toen de eerste keizers hun intrede deden, kregen de provinciebewoners ook te maken met de verplichte keizercultus. Deze cultus hield het vereren van de keizer als godheid in. De meeste mensen hadden daar echter geen moeite mee, daar bijna alle godsdiensten uit die tijd polytheïstisch waren. Een godheid meer of minder maakte hun weinig uit. Zij hadden meer weerzin tegen de hoge belastingen en de willekeur van de overheidsdienaren in Romeinse dienst. Wat gebeurt er echter wanneer een volk dat maar even God vereert te maken krijgt met vreemde overheersing, andere zeden en ... een keizer die als god vereerd wil worden? Daarover gaat het in de volgende les.

NOTITIES:

LES II

HET ALFABET

2.1 Inleiding

In deze les behandelen we de resterende twaalf letters. Deze letters zijn moeilijker te herkennen. Met name de zeta en de xi lijken erg op elkaar. Probeer u zich deze letters goed eigen te maken door ze veel te schrijven. Verder willen wij in deze les aandacht besteden aan twee klanken. Ook bespreken wij met u de rol van het accent bij de uitspraak van het Grieks.

2.2 Opnieuw twaalf letters van het Griekse alfabet.

Wij geven u weer achter de letter de uitspraak en tussen haakjes de naam van de letter.

Γ γ hard uitspreken als de 'g' in 'garçon' (gamma),

Δ δ gewoon 'd' (delta),

Z ζ 'z'; (Attisch is 'dz'), (zeta),

Η η lang als in het Franse 'bête' (eta),

Θ θ als in het Engelse 'thing' (theta),

Λ λ 'l' (lambda),

Ξ ξ 'ks' (xi),

Π π 'p' (pi),

Ρ ρ 'r' (rho),

Φ φ 'f' (fi),

Χ χ 'ch' als in 'lachen' (chi),

Ψ ψ 'ps' (psi).

2.2a Schrijfwijze:

Leer het Griekse alfabet

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ

dromend schrijven!

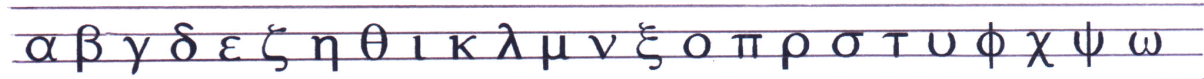
N.B. Volg het pijltje.

ο π ρ σ ζ τ υ φ χ ψ ω

2.2b Nogmaals het Alfabet

N.B. Let goed op hoe sommige letters boven en/of onder de middellijnen gaan. Een hoofdletter is ongeveer zo groot als vier lijnen.

2.3 Tweeklanken

Het Grieks kent net als het Nederlands tweeklanken: combinaties van klinkers die als één klank worden uitgesproken. Het Grieks heeft vijf lange en vijf korte klinkers:

kort   α   ε   ι   ο   υ

lang   ᾱ   η   ῑ   ω   ΐ

Uit deze klinkers zijn de tweeklanken samengesteld. Een tweeklank eindigt altijd op een ι of een υ (uitgesproken als j resp. w).

Wij geven eerst de tweeklanken met een korte eerste klinker.

αι als in het Engelse 'high';

αυ als in 'dauw';

ει als in het Engelse 'fiancée';

ευ als in 'huis';

οι als in het Engelse 'boy';

ου als in 'hoed'.

υι als in 'uuj '

Er zijn ook tweeklanken met een lange eerste klinker.

ᾱ als in 'aj '

η als in 'èj '

ῑυ als in 'èw '

ωυ als in 'ooj '

U ziet bij de tweeklanken met een lange eerste klinker dat in de combinatie 'lange klinker met iota' de iota onder de lange klinker wordt geschreven. Dit heet een iota subscriptum (letterlijk 'eronder geschreven iota'). Onder een hoofdletter komt nooit een iota subscriptum! Met een moeilijk woord heten tweeklanken *diftongen*; wat eigenlijk Grieks is voor hetzelfde.

Lettergrepen als $\gamma\gamma$ in $\acute{\alpha}\gamma\gamma\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ en $\gamma\kappa$ in $\acute{\alpha}\gamma\kappa\upsilon\rho\alpha$ worden uitgesproken als 'ng' en 'ngk'.

2.4 Uitspraak

Het Grieks werd aanvankelijk uitgesproken met behulp van stijgende en dalende toon. Het stijgen of dalen van de toon werd aangegeven met accenten. Deze accenten zien er als volgt uit:

'acutus', geeft stijgende toon aan (het accent is een oplopende lijn)

'gravis', geeft dalende toon aan (het accent is een aflopende lijn)

'circumflex', geeft aan dat de toon eerst stijgt en dan daalt (het accent is een lijn die eerst oploopt en dan afloopt).

In de loop der tijden veranderde de uitspraak echter. Net als in het Nederlands werd ook in het Grieks voor de uitspraak gebruik gemaakt van een krachtsaccent (klemtoon). De accenten werden wel geschreven! Tegenwoordig zijn twee systemen in gebruik voor de uitspraak. Volgens het systeem van de 17de- eeuwse Nederlander Henning werd de klemtoon gelegd als in het Latijn:

- woorden van twee lettergrepen: klemtoon op de eerste lettergreep

- woorden van meer dan twee lettergrepen: klemtoon op de voorlaatste als deze lang is, op de derde van achteren als de voorlaatste kort is.

Lang zijn lange klinkers (zie boven, onder 2.3), tweeklanken en klinkers die gevolgd worden door twee medeklinkers.

Het andere systeem is dat van Erasmus. Hij wilde de klemtoon leggen op de lettergreep met het accent. (Zo wordt de eta volgens het systeem van Erasmus als de 'e' in het Franse 'bête' uitgesproken. Maar vele anderen spreken deze letter uit als een lange (Nederlandse) 'ie'; min of meer als in modern Grieks.)

Wij vertellen u dit om duidelijk te maken dat de accenten, die u op het Grieks ziet staan, losstaan van de betekenis van de woorden. Slechts bij een paar woorden is er sprake van invloed van het accent op de betekenis. Wij hebben ervoor gekozen het Grieks, dat wij gebruiken, weer te geven zonder

accenten. Alleen daar waar het accent van belang is, geven wij het weer. Wij zullen u er bij een dergelijke gelegenheid ook op wijzen hoe het accent invloed heeft op de woordbetekenis.

Aangezien men niet kan achterhalen hoe het Koine Grieks precies werd uitgesproken, is het het voornaamste dat u uzelf aan een bepaalde uitspraak went en u daaraan houdt. Het gaat tenslotte om de geschreven tekst. Sommigen kiezen ervoor om de uitspraak van modern Grieks te volgen, maar het gevaar bestaat dan dat andere classici u niet verstaan bij het aanhalen van oorspronkelijke teksten of woorden. Dat kan dus verwarring veroorzaken.

2.5 Huiswerk:

Leer de onderstaande woorden lezen en schrijven. Translitereer ze ook, dat wil zeggen, geef ze weer d.m.v. Latijnse letters (N.B. Het Nederlandse alfabet gebruikt Latijnse letters).

1. ἔγω	15. γυναῖξιτιν	29. Δαυιδ
2. ΨΥΧΗ	16. ΖΩΗ	30. ψυχη
3. ἄνηρ	17. αἰνιγμα	31. Ἐζεκιᾶς
4. ῬΩΜΑΙΟΣ	18. ἈΓΚΥΡΑ	32. ψαλμῶς
5. ἄθεος	19. υἱός	33. ἔξοδος
6. ΚΥΡΙΟΣ	20. ΛΟΥΟΥΣΙΝ	
7. σωμα	21. λυθησεται	
8. ἈΓΓΕΛΟΙ	22. ΤΕΤΕΛΕΣΤΑΙ.	
9. βιβλιον	23. Ἀχαζ	
10. ΤΕΚΝΑ	24. Ἀσαφ	
11. λογος	25. Θαμαρ	
12. ἈΛΦΑ	26. Ρουθ	
13. ὤμεγα	27. Ραχαβ	
14. ἸΟΥΔΑΙΟΣ	28. Ζαρα	

2.6 De achtergrond van het Nieuwe Testament: De Joden

In het jaar 63 voor Christus veroverde de Romeinse veldheer Pompeius het Joodse land. Hij lijfde het in bij de provincie Syria. In 40 voor Christus kreeg het land beperkte zelfstandigheid: Herodes de Grote werd tot koning onder Romeins gezag aangesteld. Hij bleef dit tot zijn dood in 4 voor Christus.

Daarop werd het land onder zijn zonen verdeeld. In 6 na Christus echter kwam het zuiden (Samaria, Judea en Idumea) onder direct Romeins bestuur. Het noorden bleef (betrekkelijk) zelfstandig onder Herodes Antipas.

Een Joods land onder vreemd bestuur, welke gevolgen had dit? Het Joodse land bleef in de ogen van de buitenwereld een zelfstandige staat. De bestuurders hadden grote eigen bevoegdheden. Maar het belangrijkste was dat de Joden hun eigen godsdienst konden behouden. Zij werden niet gedwongen deel te nemen aan andere religieuze plechtigheden, Jeruzalem moest vrij blijven van andere godsdiensten en de Joden hoefden niet mee te doen aan de keizercultus. Hun monotheïsme werd dus gerespecteerd. Althans, dat was een tijd zo. Pas onder keizer Caligula (37- 41 na Christus) ontstonden er problemen. Deze megalomane keizer wilde zijn standbeeld laten oprichten in de tempel in Jeruzalem. De toenmalige stadhouder Petronius wist echter de uitvoering van het keizerlijk bevel tegen te houden. Na de dood van Caligula maakte zijn opvolger Claudius de opdracht ongedaan. Onder zijn regering beleefde het Joodse land nog een periode van grote zelfstandigheid. Maar tegen het jaar 66 namen de spanningen toe. In het jaar 66 brak oorlog tegen Rome uit die duurde tot het jaar 73. In 70 werd Jeruzalem ingenomen en de tempel verwoest. In 73 werd het laatste verzet, geconcentreerd rond Massada, gebroken. Daarna werd het Joodse land een normale provincie. Er waren bijna geen mogelijkheden meer om de eigen identiteit gestalte te geven.

NOTITIES:

LES III

3.1 Inleiding

Van nu af aan geven wij u voorbeelden uit het Nieuwe Testament. Wij doen dit in drie kolommen: Griekse zin (eerste kolom), vertaling (tweede kolom) en uitleg (derde kolom). In het Grieks geven wij aan om welk woord het met name gaat. Dit woord is vet-cursief weergegeven. Wij willen het in deze les bijvoorbeeld hebben over de o.t.t. van εἰμι- ik ben.

De vormen zijn in het Grieks vet-cursief weergegeven. Wij houden in de voorbeelden een vaste volgorde aan. Eerst geven wij 1ste, 2de en 3de persoon enkelvoud, daarna 1ste, 2de en 3de persoon meervoud.

Vaak behandelen wij in een les meerdere onderwerpen. Het begin van een nieuw onderwerp herkent u aan een tussenkopje met een nummer (bijvoorbeeld: 3.3 Naamvallen). Ons tweede onderwerp betreft dus de naamvallen. Let u daar vast op in de zinnen onder 3.2. Het is belangrijk dat u van het begin af aan de zinnen goed bestudeert. Let daarbij op de zinsbouw en op de naamvallen. Oefen elke dag op z'n minst twintig minuten. U zult ontdekken dat de zinsbouw in het Grieks nogal verschilt van die in het Nederlands.

3.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met de o.t.t. van εἰμι - ik ben.

Wij willen even iets zeggen over de vorm van de verklarende opmerkingen in de derde kolom. Wij geven het volgende aan:

- werkwoordsvorm: persoon, enkel- of meervoud, tijd, werkwoord met betekenis

Voorbeeld: εἰμι- 1ste p. ev. o.t.t. v. εἰμι- ik ben

- zelfstandig naamwoord: naamval, enkel- of meervoud, woord in 1ste naamval ev. met betekenis

Voorbeeld: θεου- 2de nv. ev. v. θεος (mnl.)- God

- bijvoeglijk naamwoord: naamval, enkel- of meervoud, geslacht (afhankelijk van het woord waar het bijhoort), bijvoeglijk naamwoord in 1ste nv. ev. mnl. met betekenis

Voorbeeld: ἀληθινῆ- 1ste nv. ev. vrl. (hoort bij ἀμπελος) v. ἀληθινος- waar

Dan volgen nu de voorbeelden met vormen van εἶμι. Εἶμι is een onregelmatig werkwoord. Dat wil zeggen dat de vormen niet gevormd worden volgens de regels. U moet het rijtje van eijmi dus gewoon uit het hoofd leren. Pas bij de regelmatige werkwoordsvormen (vanaf les 6) kunnen wij ingaan op de afleiding van vormen van de stam van het werkwoord.

ἐγὼ εἶμι ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινῆ	Ik ben de ware Wijnstok. (Joh. 15: 1)	ἀμπελος (vrl.)-wijnstok, ἀληθινῆ- 1ste nv. ev. vrl.(hoort bij ἀμπελος) v. ἀληθινος- waar. Merk op dat lidwoord, bijvoeglijk naamwoord en zelfstandig naamwoord overeenkomen in geslacht, getal en naamval.
συ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ	U bent de Zoon van God (Marc. 3: 11)	συ-jij, gij, u, εἶ- 2de p. ev. o.t.t. v. εἶμι- ik ben (deze persoon wordt ook gebruikt voor 'u bent'), υἱὸς (mnl.)-zoon, τοῦ- 2de nv. ev. mnl. v. bep. lidwoord, θεοῦ- 2de nv. ev. v. θεος (mnl.)- God
ὁ θεὸς φῶς ἐστίν	God is Licht. (1 Joh. 1: 5)	ὁ- 1ste nv. ev. mnl. v. bep. lidw., θεος (mnl.)-God, ἐστι[v]- 3de p. ev. o.t.t. v. εἶμι- ik ben, φῶς (onz.)-licht

ὁ θεος ἀγαπη <i>ἔστιν</i>	God is Liefde. (1 Joh. 4: 16)	ἀγαπη (vrl.)-liefde
ἡμεῖς μαρτυρες <i>ἔσμεν</i>	Wij zijn getuigen. (Hand. 3: 15)	ἡμεῖς-wij, μαρτυρες- 1ste p. mv. v. μαρτυς- getuige, ἔσμεν-1ste p. mv. o.t.t. v. εἶμι- ik ben
ὅμοις <i>ἔστε</i> το φως του κοσμου	Jullie zijn het licht van de wereld. (Matt. 5: 11)	ὅμοις-jullie, ἔστε-2de p. mv. o.t.t. v. εἶμι-ik ben, το-1ste nv. ev. onz. v. bep. lidw.,
ἀλλ' <i>εἰσιν</i> ὡς ἀγγελοι. ἐν τοις οὐρανοις	Maar zij zijn als engelen in de hemelen. (Marc. 12: 25)	ἀλλα-maar, εἰσιν- 3de p. mv. o.t.t. v εἶμι- ik ben, ὡς-zoals, ἀγγελοι- 1ste nv. m. ἀγγελος (mnl.)- engel, ἐν-(+ 3de nv.) in, τοις- 3de nv. mv. mnl. v. bep. lidw., οὐρανοις- 3de nv. mv. v. οὐρανος (mnl.)-hemel

We herhalen voor u de vervoeging van εἶμι- ik ben.

εἶμι	ἔσμεν
εἶ	ἔστε
ἔστιν	εἰσιν

3.3 Naamvallen

Naamvallen zijn in het Grieks erg belangrijk. Er zijn vijf naamvallen, waarvan vier veel voorkomen. Deze naamvallen kunnen voorkomen in enkelvoud en meervoud. Elke naamval heeft een bepaalde

uitgang. Hieraan kunt u de naamval herkennen. Zo eindigt de vierde naamval mannelijk vaak op een *v*. Naamvallen kunnen aangeven welke grammaticale functie een woord heeft in de zin en ze kunnen ook relaties tussen woorden duidelijk maken. Voor dit laatste gebruikt het Nederlands meestal voorzetsels.

Voorbeeld: το φως του κόσμου- het licht *van de wereld*

In de komende lessen willen wij u telkens iets meer over de naamvallen vertellen. U leert zo geleidelijk alle naamvallen in alle geslachten herkennen.

3.4 Lidwoorden

Net als in het Duits hebben de woorden in het Grieks een geslacht, dat wil zeggen dat woorden mannelijk, vrouwelijk of onzijdig kunnen zijn. Afhankelijk van het geslacht krijgen de woorden een bepaald lidwoord:

οJ mannelijk (Duits: der)

ηJ vrouwelijk (Duits: die)

το onzijdig (Duits: das)

Deze lidwoorden worden ook verbogen. Zij krijgen dezelfde naamval als het woord waar ze bijhoren. Voorbeeld: το φως του κόσμου- του staat in de tweede naamval net als κόσμος, het woord waar het bijhoort

Wij herhalen het: leer de zinnen goed te herkennen. Lees ze steeds weer over.

3.5. Klemtoon:

Wat de klemtoon betreft behoort u te weten dat de epsilon en de omicron altijd **kort** zijn en dat de eta en de omega altijd **lang** zijn. De alfa, iota en de upsilon kunnen lang of kort zijn.

Een lettergreep is **lang**: 1. wanneer hij een **lange klinker** of **tweeklank** bevat (στρατιωτης παιδευω);

2. wanneer hij een **korte klinker** bevat die wordt gevolgd door **twee of meer medeklinkers** (καλυπτω), of door een **dubbele medeklinker** (καλυψω).

De klemtoon valt op de **voorlaatste** lettergreep als deze **lang** is: στρατιωτης παιδευω;

de klemtoon valt op de **derde** lettergreep van achteren als de **voorlaatste kort** is: βασιλευς.

3.6 Huiswerk:

Wij geven u nu eenvoudige zinnen ter vertaling. Al deze zinnen zijn aan het Nieuwe Testament ontleend! Wanneer er een woord in voorkomt dat nog niet behandeld is, geven wij dit woord onder de zinnen. De woorden uit de huiswerkzinnen worden ook opgenomen in de woordenlijst.

1. ὑμεις ἀδελφοι ἐστε.
2. ὁ θεος ἀληθης ἐστιν.
3. ἐγω εἰμι ὁ θεος.
4. ἐσμεν ἐνθαδε.
5. ὁ θεος εἷς ἐστιν.
6. ἐγω εἰμι το φως του κοσμου.
7. ὑμεις ἐστε το ἄλας.
8. ἐσμεν τεκνα θεου.
9. ἐγω ἀγαθος οὐκ εἰμι.
10. μακαριοι εἰσιν.

ἀδελφοι- 1ste nv. mv. v. ἀδελφος- broeder, ἀληθης- (bijvoeglijk naamwoord) waarachtig,

ἐνθαδε- (bijwoord) hier, εἷς- één, ἄλας (onz.)- zout, τεκνα- 1ste nv. mv. v. τεκνον (onz.)- kind, ἀγαθος- (bijvoeglijk naamwoord) goed, μακαριοι- 1ste nv. mv. v. μακαριος- (bijvoeglijk naamwoord) gelukkig, zalig

3.7 Nieuwe woorden

In de woordenlijst geven wij u telkens alle woorden die in een les voor het eerst voorkomen. Leert u deze woorden goed. Ze komen telkens terug in voorbeelden. De betekenis wordt dan niet meer gegeven, maar bekend verondersteld!

θεος (mnl.)	- God
φως (onz.)	- licht
ἀγαπη (vrl.)	- liefde
ἀμπελος (vrl.)	- wijnstok
υἱος (mnl.)	- zoon (spreek uit: huu-jos)
ἐγώ, συ, ἡμεῖς, ὑμεῖς	- ik, jij/ u, wij, jullie/ u
ἀληθινος, -η	- (bijvoeglijk naamwoord) waar
μαρτυς (mnl.)	- getuige (1ste nv. mv.: μαρτυρες)
κοσμος (mnl.)	- wereld, universum
ἄγγελος (mnl.)	- engel (1ste nv. mv.: ἄγγελοι)
οὐρανός (mnl.)	- hemel (1ste nv. mv.: οὐρανοί)
ἐν	- (+ 3de nv.) in
ὁ, ἡ, το	- 1ste nv. ev. mnl., vrl. en onz. v. bep. lidw.
ἀδελφος (mnl.)	- broeder
ἀληθης	- (bijvoeglijk naamwoord) waarachtig
ἐνθαδε	- hier
εἷς	- één
ἅλας (onz.)	- zout
τεκνον (onz.)	- kind
ἀγαθος	- (bijvoeglijk naamwoord) goed
μακαριος	- (bijvoeglijk naamwoord) gelukkig, zalig

3.8 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Chronologie van de Keizers

Wij willen na het historisch overzicht ingaan op de diverse overheidspersonen die in het Nieuwe Testament een rol spelen. Eerst kijken wij naar de keizers.

De Romeinse staat was aanvankelijk een republiek. In de roerige eerste eeuw voor Christus kwam er steeds meer ruimte voor de opkomst van evenv leider. De eerste die zich keizer wilde laten maken was de veldheer Julius Caesar. Hij werd echter vermoord. Na zijn dood streden twee mannen om zijn opvolger te worden: zijn geadopteerde zoon Octavianus en de veldheer Marcus Antonius. Octavianus behaalde de overwinning in de beslissende zeeslag bij Actium (31 voor Christus) en werd de eerste keizer. Hij is beter bekend onder zijn eretitel Augustus ('de verhevene', toegekend door de senaat in 27 voor Christus). Augustus wordt in het Nieuwe Testament een keer genoemd, namelijk in Luc. 2: 1.

Zijn opvolger heette Tiberius (14- 37). Ook hij wordt maar een keer genoemd: Luc. 3: 1.

Tiberius' opvolger, de beruchte keizer Caligula (37- 41), kwam in de vorige les even ter sprake. Zijn naam komt in het Nieuwe Testament niet voor.

Na Caligula's dood in 41 na Christus kwam Claudius (41- 54) aan de macht. Hij was een goed bestuurder. In het Nieuwe Testament wordt hij tweemaal genoemd: Hand. 11: 28 (in verband met de hongersnood die tijdens zijn regering plaatsvond) en Hand. 18: 2 (de Joden worden uit Rome verdreven).

Keizer Nero (54- 68) wordt in het Nieuwe Testament niet genoemd. Onder zijn bewind vond de grote christenvervolging (in 64) plaats, waarbij christenen voor de wilde dieren werden gegooid of levend verbrand. Nero had de bevolking van Rome tegen de christenen opgezet door het gerucht te verspreiden dat zij de brand hadden veroorzaakt die een derde deel van Rome in de as legde.

De keizers Vespasianus (69- 79) en Titus (79- 81) worden eveneens niet genoemd in het Nieuwe Testament. Toch hebben zij een grote rol gespeeld in de geschiedenis van het Joodse volk, daar tijdens hun regering de verwoesting van de tempel plaatsvond.

NOTITIES:

LES IV

4.1 Inleiding

We zetten voort met het werkwoord 'zijn'. Wij geven u voorbeelden van de vormen van de o.v.t. van εἶμι- ik ben. De o.v.t. geeft een duur aan, in tegenstelling tot de andere verleden tijd in het Grieks: de aoristus. Deze tijd komt u later tegen. De o.v.t. wordt vertaald als o.v.t. in het Nederlands.

4.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met vormen van de o.v.t. van εἶμι- ik ben.

ἐν φυλακῇ <i>ἦμην</i>	Ik was in de gevangenis. (Matt. 25: 36)	φυλακῆ-3de nv. ev. v. φυλακῆ (vrl.) gevangenis, ἦμην- 1ste p. ev. o.v.t. v. εἶμι- ik ben
ἐπι ὀλίγα <i>ἦς</i> πιστός	U was getrouw over weinig(e dingen). (Matt. 25: 21)	ἐπι-over, ὀλίγα- 4de nv. mn. onz. v. ὀλίγος- weinig (zelfstandig gebruikt), ἦς (soms ἦσθα)- 2de p. ev. o.v.t. v. εἶμι- ik ben, πιστός-getrouw, gelovig
ἐν ἀρχῇ <i>ἦν</i> ὁ λόγος	In het begin was het Woord. (Joh. 1: 1)	ἐν- (+ 3de nv.) in, ἀρχῆ-3de nv. ev. v. ἀρχῆ- begin, ἦν- 3de p. ev. o.v.t. v. εἶμι- ik ben, λόγος (mnl.)-woord, rede
<i>ἦμεθα</i> ἐν τῷ πλοίῳ	Wij waren in het schip. (Hand. 27: 37)	ἦμεθα (soms ἦμεν)- 1ste p. mn. o.v.t. v. εἶμι- ik ben,

δουλοι γαρ ἦτε	Want jullie waren slaven. (Rom. 6: 20)	δουλοι-1ste nv. mv. v. δου- λος (mnl.)- slaaf, γαρ-want, ἦτε- 2de p. mv. o.v.t. v. εἶμι- ik ben
ἦσαν γαρ ἄλιεις	Want zij waren vissers. (Marc. 1: 16)	ἦσαν- 3de p. mv. o.v.t. v. εἶμι- ik ben, ἄλιεις-1ste nv. mv. v. ἄλιευς (mnl.)- visser

We zetten de verledentijdsvormen van het werkwoord 'zijn' op een rijtje voor u.

ἡμην	ἡμεν / ἡμεθα
ἦς / ἦσθα	ἦτε
ἦν	ἦσαν

4.3 Extra zinnen.

We geven u nog een paar extra zinnen met vormen van o.t.t. en o.v.t. van εἶμι. Deze vormen komen vaak voor. Het is dus belangrijk dat u ze kunt herkennen!

ἦν δε νυξ	En het was nacht. (Joh. 13: 30)	δε- en, maar (net als γαρ komt het meestal op de tweede plaats in een zin), νυξ (vrl.)- nacht
πιστος ἔστιν και δικαιος	Hij is getrouw en rechtvaardig. (1 Joh. 1: 9)	και- en, δικαιος- recht- vaardig

φοβος οὐκ **ἔστιν** ἐν τῇ
ἀγάπῃ

In de liefde is geen vrees. (1
Joh. 4: 18)

φοβος (mnl.)- vrees, οὐκ-
niet, geen (voor medeklinker
οὐ), ἀγάπη-3de nv.
ev. v. ἀγάπη (vrl.)- liefde

πού **ἔστιν** ὁ βασιλευς;

Waar is de Koning? (Matt.
2: 2)

πού- waar?, βασιλευς- kon-
ing. N.B. Een ; in het Grieks
staat voor een vraagteken in
het Nederlands.

4. 4 Huiswerk

Wij geven u korte zinnen met vormen van de o.v.t. van εἶμι ter vertaling. Wij willen opnieuw benadrukken dat alle zinnen die wij u aanbieden ontleend zijn aan het Nieuwe Testament. Op deze wijze kunt u uw kennis van het Grieks van het Nieuwe Testament zo snel mogelijk vergroten!

1. ἦν ἐν τῷ πλοίῳ.
2. ἤμεθα τέκνα.
3. ἑπτα ἀδελφοὶ ἦσαν.
4. ἦν ἡ μητὴρ ἐκεῖ.
5. ἦσαν γὰρ σκηνοποιοί.
6. ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ ἦτε.
7. ξένος ἦμην.
8. ἐν τῷ κόσμῳ ἦν.
9. ἤμεν νηπίοι.
10. ψυχρὸς εἶ.

ἑπτα- zeven (wordt niet verbogen!), ἐκεῖ- daar, σκηνοποιοί- 1ste nv. mv. v. σκηνοποιός (mnl.)-
tentenmaker, δυνατός- machtig, krachtig, ξένος (mnl.)- vreemdeling, νηπίος- jong, onvolwassen,
ψυχρὸς- koud, μητὴρ - moeder

4.5 Nieuwe woorden

We herhalen de gebruikte woorden. Leer ze goed!

φυλακὴ (vrl.)

- gevangenis

ἐπι	- (+ 4de nv.) over, naar, met betrekking tot
ὀλιγος	- weinig
ὀλιγα	- weinige dingen
ἀρχη (vrl.)	- begin
λογος (mnl.)	- woord, rede
πλοιον (onz.)	- schip
γαρ	- want
δουλος (mnl.)	- slaaf, knecht
ἄλιευς (mnl.)	- visser (meervoud ἄλιεις)
δε	- en, maar
νυξ (vrl.)	- nacht
και	- en, ook
δικαιος	- (bijvoeglijk naamwoord) rechtvaardig
φοβος (mnl.)	- vrees, angst
οὐκ	- niet (voor een medeklinker οὐ)
που	- waar?
βασιλευς (mnl.)	- koning
ἑπτα	- zeven (wordt niet verbogen)
ἐκει	- (bijwoord) daar
σκηνοποιος (mnl.)	- tentenmaker
δυνατος	- (bijvoeglijk naamwoord) machtig, krachtig
ξενος (mnl.)	- vreemdeling
νηπιος	- (bijvoeglijk naamwoord) jong, onvolwassen
ψυχρος	- (bijvoeglijk naamwoord) koud
μητηρ	- moeder

4.6 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Stadhouders

Wij willen nu aandacht besteden aan de stadhouders die in het Nieuwe Testament een rol spelen.

Quirinius, stadhouder van de provincie Syria, wordt eveneens genoemd in het Nieuwe Testament: Luc. 2: 2. Pontius Pilatus was stadhouder van Judea, van 26 tot 36 na Christus. Hij wordt vijfenvijftig keer genoemd in verband met de veroordeling van Christus. Antonius Felix was van 51 tot 58 stadhouder van Judea. Hij wordt genoemd in Hand. 23 en 24. Deze Felix was getrouwd met een Joodse vrouw, Drusilla (Hand. 24: 24).

De opvolger van Felix was Festus. Hij wordt genoemd in Hand. 24 en 25. Felix had Paulus gevangen gelaten bij het einde van zijn ambtsperiode en dus moest Paulus voor Festus verschijnen. Hij beriep zich bij die gelegenheid op de keizer (Hand. 25: 11). Iemand die dat deed, had het recht naar Rome te reizen, waar zijn zaak aan de keizer werd voorgelegd.

Over deze stadhouders is verder heel weinig bekend. Daarom willen wij nog even kort iets zeggen over een andere persoon die u aantreft in Hand. 25 (en 26): koning Agrippa. Dit is Agrippa II, de zoon van Herodes Agrippa (Hand. 12: 1- 23). Herodes Agrippa had in 41- 44 een groot deel van het Joodse land onder zijn bestuur (Judea, Galilea, Samaria, Iturea en Trachonitis). Zijn zoon Agrippa II raakte al snel Judea, Samaria en het westelijke deel van Galilea kwijt. Deze delen kwamen onder direct Romeins gezag. Agrippa II bleef wel koning over de delen Iturea en Trachonitis.

NOTITIES:

LES V

5.1 Inleiding

In deze les trakteren wij u op vormen van het bijvoeglijk naamwoord *πας*. Dit woord betekent 'geheel, al, ieder, elk' en wordt zowel zelfstandig als bijvoeglijk gebruikt. Wij spreken van zelfstandig gebruik wanneer het woord niet bij een zelfstandig naamwoord hoort. Dit is met name het geval bij de vormen *παντες*- allen (1ste nv. mv. mnl.) en *παντα*- alle dingen (1ste/4de nv. mv. onz.). Wij spreken van bijvoeglijk gebruik wanneer het woord bij een zelfstandig naamwoord staat. *Πας* heeft dan geslacht, getal en naamval van het woord waar het bijhoort.

5.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met vormen van het bijvoeglijk naamwoord *πας*.

παρα δε θεω παντα δυνα-
τα

Maar bij God zijn alle ding-
en mogelijk. (Matt. 19: 26)

παρα-(+ 3de nv.) bij, *παντα*-
1ste nv. mv. onz. v. *πας*
(zelfstandig gebruik), *δυνα-*
τα- 1ste nv. mv. onz. v. *δυ-*
νατος- machtig, mogelijk
(ziet u de overeenkomst in
geslacht, getal en naamval
met het woord waar *δυνα-*
τα bijhoort?!)

πασαι ουν αι γενεαι απο
Αβρααμ έως Δαυιδ...

Alle geslachten dan vanaf
Abraham tot David... (Matt.
1: 17)

πασαι- 1ste nv. mv. vrl.
(bijvoeglijk gebruik, hoort
bij *γενεαι*), *ουν*- dan, dus,
αι- 1ste nv. mv. vrl. v. bep.
lidw., *γενεαι*- 1ste nv. mv.
v. *γενεα* (vrl)- geslacht,
απο-(+ 2de nv.) vanaf, *εως*-
tot. N.B. Spreek de *υ* in
Δαυιδ uit als 'v'

πασα η πολις εξηλθεν

De hele stad ging uit. (Matt.
8: 34)

πασα- 1ste nv. ev. vrl. (bi-
jvoeglijk gebruik, hoort bij
πολις (vrl.)- stad), *εξηλθεν*-

πασα πολις

Iedere stad. (Matt. 12: 25)

Πας met lidwoord betekent 'geheel, al' (zie bovenstaand voorbeeld), zonder lidwoord betekent het 'iedere, elke'

Gaat het goed en vindt u het leuk!?

και *πας* ο ακουων μου
τους λογους τουτους...

En iedereen die deze
woorden van mij hoort...
(Matt. 7: 26)

ακουων- deelwoord
'horende' (het deelwoord
komt pas later aan de orde),
μου- 2de nv. v. εγω- ik,
τους- 4de nv. mv. mnl. v.
bep. lidw., λογους- 4de nv.
mv. ' . λογος- woord,
τουτους- 4de nv. mv. mnl.
v. ουτος- die (aanwijzend
vnlw.)

παντες ζητουσι σε

Allen zoeken U. (Marc. 1:
37)

παντες- 1ste nv. mv. mnl.
(zelfstandig gebruikt),
ζητουσι- 3de p. mv. o.t.t. v.
ζητω- ik zoek, σε- 4de nv.
v. συ- jij, u

5.3 Grammaticale functies van de naamvallen

Wij willen u nu wat meer vertellen over de grammaticale functies van de naamvallen. Wij doen dit door u vier Nederlandse zinnen te geven waarin telkens een woord is gecursiveerd. Achter de zin geven wij dit woord in het Grieks in de naamval, die het Grieks gebruikt voor de grammaticale functie, die het woord in de zin heeft.

Voorbeelden:

1ste naamv.	<i>De broer</i> is de zoon van mijn vader.	ὁ ἀδελφος
2de naamv.	Het boek <i>van de broer</i> .	του ἀδελφου
3de naamv.	Ik geef <i>de broer</i> een boek.	τω ἀδελφω
4de naamv.	Ik sla <i>de broer</i> .	τον ἀδελφον

De eerste naamval wordt gebruikt voor het onderwerp van de zin. Ook woorden die naar het onderwerp verwijzen, staan in de eerste naamval. Zo zal 'zoon' in het voorbeeld in het Grieks in de eerste naamval komen.

De tweede naamval wordt gebruikt voor het uitdrukken van relaties die in het Nederlands vaak met het voorzetsel 'van' worden weergegeven.

De derde naamval wordt gebruikt voor het aangeven van het meewerkend voorwerp.

De vierde naamval wordt gebruikt voor het aangeven van het lijdend voorwerp.

5.4 Andere functies van de naamvallen

Er zijn ook andere functies van de naamvallen. Zo worden voorzetsels gevolgd door een bepaalde naamval. Er zijn voorzetsels die met de tweede, derde en vierde naamval kunnen gaan. Afhankelijk van de naamval die volgt, krijgt het voorzetsel zijn betekenis. In het algemeen geldt:

voorzetsel met tweede naamval: geeft scheiding aan: 'van, vanaf, vanuit'

voorzetsel met derde naamval: geeft plaats aan: 'bij'

voorzetsel met vierde naamval: geeft richting aan: 'naar'

5.5 Het bepaald lidwoord: overzicht

Wij geven u nu de gehele verbuiging van het bepaald lidwoord. Het lidwoord komt altijd in geslacht, getal en naamval overeen met het woord waar het bijhoort. U kunt zo vaak aan het lidwoord al zien welk geslacht het woord heeft. Dit vergemakkelijkt het zoeken naar bijbehorende bijvoeglijke naamwoorden. Zeker in langere zinnen kan dit u behulpzaam zijn. Leert u de vormen van het bepaald lidwoord dus goed herkennen!

	(mnl.)	(vrl.)	(onz.)
1ste nv. ev.	ὁ	ἡ	το
2de nv. ev.	τοῦ	τῆς	τοῦ
3de nv. ev.	τῷ	τῇ	τῷ
4de nv. ev.	τοῦν	τῆν	το
1ste nv. mv.	οἱ	αἱ	τά
2de nv. mv.	τῶν	τῶν	τῶν
3de nv. mv.	τοῖς	ταῖς	τοῖς
4de nv. mv.	τούς	τάς	τά

Let vooral op de vormen die meerdere keren voorkomen in verschillende geslachten:

τοῦ- 2de nv. ev. *mnl. en onz.*

τῷ- 3de nv. ev. *mnl. en onz.*

τῶν- 2de nv. mv. *mnl., vrl. en onz. (!)*

τοῖς- 3de nv. mv. *mnl. en onz.*

Merk op dat in het onzijdig de 1ste naamval altijd gelijk is aan de 4de. Dit is ook zo bij zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden (zie bijvoorbeeld πας, 5.6)

5.6 Het bijvoeglijk naamwoord πας: overzicht

	(mnl.)	(vrl.)	(onz.)
1ste nv. ev.	πας	πασα	παν
2de nv. ev.	παντος	πασης	παντος
3de nv. ev.	παντι	παση	παντι
4de nv. ev.	παντα	πασαν	παν

1ste nv. mv.	ΠΑΝΤΕΣ	ΠΑΣΑΙ	ΠΑΝΤΑ
2de nv. mv.	ΠΑΝΤΩΝ	ΠΑΣΩΝ	ΠΑΝΤΩΝ
3de nv. mv.	ΠΑΣΙ(ν)	ΠΑΣΑΙΣ	ΠΑΣΙ(ν)
4de nv. mv.	ΠΑΝΤΑΣ	ΠΑΣΑΣ	ΠΑΝΤΑ

Let op de vormen die meerdere keren voorkomen:

ΠΑΝΤΟΣ- 2de nv. ev. *mnl. en onz.*

ΠΑΝΤΙ- 3de nv. ev. *mnl. en. onz.*

ΠΑΝΤΩΝ- 2de nv. mv. *mnl. en onz.*

ΠΑΣΙ(ν)- 3de nv. mv. *mnl. en onz.*

ΠΑΝΤΑ- 4de nv. ev. *mnl. en 1ste/4de nv. mv. onz. (!)*

We zijn ons ervan bewust dat deze les veel meer nieuwe stof bevat dan de voorgaande, maar als u gewoon met de regelmaat van de drup verder gaat (20 minuten per dag op z'n minst), dan zult u overwinnen! Als u teveel moeite ondervindt met al deze uitgangen, beperkt u uw studie dan tot het zo goed mogelijk leren van de zinnen. Dat is voorlopig toch voldoende. U zult dan spelenderwijs alle uitgangen leren herkennen. Wie verplicht u per slot van rekening om alles uit het hoofd te leren!

5.7 Huiswerk

a) Wij geven u telkens een woord in combinatie met een vorm van *πας*. Al deze combinaties komen uit het Nieuwe Testament. Probeer u aan de hand van deze vorm af te leiden welk geslacht het betreffende woord heeft. U kunt uw antwoorden controleren in de woordenlijst. Daar staat immers achter elk zelfstandig naamwoord het geslacht gegeven.

1. ἐν παση τη δοξη

2. πασα ψυχη

3. παντα τα ρηματα

4. ἡμεῖς μαρτυρεῖς παντῶν
5. πᾶσα ἡ κτίσις
6. ἐν πασῇ ἐκκλησίᾳ
7. πάντα δυνατὰ σοι
8. πάντα τὸν βίον
9. πᾶσα σαρκίς
10. ἐκ πάσης κωμῆς

b) Vertaal bovenstaande zinsdelen. Let op de aanwezigheid van het lidwoord bij de keuze voor de vertaling van πᾶς.

δοξα- eer, heerlijkheid, ψυχή- ziel, ῥῆμα- woord, κτίσις- schepping, schepsel, ἐκκλησία- gemeente, σοι- 3de nv. v. σου ('voor U'), βίος- leven, levensonderhoud, leeftijd, σαρκίς- vlees, ἐκ- (+ 2de nv.) (van)uit, κωμη- dorp

5.8 Nieuwe woorden

παρα	- (+ 3de nv.) bij, naast
θεῶ	- God (3de nv.)
δυνατός	- machtig, mogelijk
οὖν	- dan, dus
γενεᾶ (vgl.)	- geslacht
ἀπο	- (+2de v.)vanaf, vandaan
ἕως	- tot
πολις (vgl.)	- stad
ἐξέρχομαι	- ik ga uit (aoristusvorm: ἐξηλθεν)
ἀκουῶν	- horende (tegenwoordig deelwoord)
μου	- (2de nv. v. ἐγώ- ik) van mij, mijn
τούς λόγους τούτους	- deze woorden (4de nv. mv. mnl.)

ζητεω	- ik zoek
σε	- (4de nv. v. σου- jij) je, u
δοξα (vrl.)	- eer, heerlijkheid
ψυχη (vrl.)	- ziel
ῥημα (onz.)	- woord
κτισις (vrl.)	- schepping, schepsel
ἐκκλησια (vrl.)	- gemeente
σοι	- (3de nv. v. σου- jij, u) aan/ voor jou/u
βιος (mnl.)	- leven, levensonderhoud, leeftocht
σαρξ (vrl.)	- vlees
ἐκ	- (+ 2de nv.) (van)uit
κωμη (vrl.)	- dorp

Waarschuwing: Ga nooit verder met een volgende les voordat u de vorige door en door beheerst. Dit zal problemen en frustraties voorkomen!!!

5.9 De achtergrond van het Nieuwe Testament: De Romeinse Overheersing I

In deze les en de volgende willen wij aandacht besteden aan de invloed van de Romeinse overheersing op het dagelijkse leven. In de volgende les kijken wij daarom naar het leger in het Joodse land en nu willen wij ons richten op de belastinginning.

De belastingen uit de provincies waren van groot belang voor de inkomsten van de Romeinse overheid. Zoals al even ter sprake kwam, betaalde men met belastinggeld grote bouwprojecten en veldtochten. De belastingen kan men onderverdelen in twee groepen: directe en indirecte belastingen. De directe belastingen waren de *tributum soli* (belasting op grond) en de *tributum capitis* (letterlijk: belasting op het hoofd). De inning van deze belastingen werd overgelaten aan de plaatselijke overheden in de provincies. Dezen konden de inning weer uitbesteden aan ondergeschikten, maar zij blijven zelf verantwoordelijk voor het afdragen van het geld aan Rome. De indirecte belastingen waren tolgelden. De inning hiervan werd verpacht aan zogenaamde *publicani*, vaak gewone provinciebewoners die zelf de verantwoordelijkheid hadden voor het afdragen van het geld aan Rome. De *publicani* mochten alles wat zij inden boven het gevraagde bedrag zelf houden. Het is dan ook niet zo vreemd dat deze *publicani* niet erg geliefd waren en werden gezien als landverraders.

Ook in het Joodse land moest men deze belastingen betalen (zie bijvoorbeeld Matth. 22: 15- 22). De publicani zijn ons bekend onder de naam 'tollenaren' (Grieks voor tollenaar: τελωνης). Zij hadden hun tolhuizen langs doorgaande wegen. Zo'n tolhuis wordt in het Nieuwe Testament ook genoemd (Matth. 9: 9; Luc. 5: 27). Uit de geschiedenis van Zacheüs (Luc. 19: 1- 10) blijkt de praktijk van het afpersen (Luc. 19: 8). De gelijkenis van de Farizeeër en de tollenaar tot slot (Luc. 18: 9- 14) geeft blijk van de verachting voor tollenaars.

NOTITIES:

LES VI

6.1 Inleiding

In deze les beginnen wij met de behandeling van het werkwoord. Wij willen geleidelijk alle tijden van het werkwoord in het Grieks langs lopen. Regelmatige werkwoorden hebben evenv stam die de basis vormt van alle vormen in alle tijden. Aan deze stam worden uitgangen en soms voorvoegsels toegevoegd. Wij geven u telkens de uitgangen van een bepaalde tijd in een overzicht weer, na de voorbeelden.

In deze les willen wij u de vormen van de o.t.t. laten zien. O.t.t. wordt in grammaticaboeken 'praesens' genoemd. In die boeken wordt ook aangegeven of het om activum of passivum (lijdende vorm) gaat. Wij bedoelen met o.t.t. altijd activum. De lijdende vorm komt pas veel later in de cursus ter sprake.

Wij geven telkens het volgende na een werkwoordsvorm aan: persoon, enkel- of meervoud, tijd, van welk werkwoord de vorm komt. Er zijn twee manieren om een werkwoord weer te geven: 1ste p. ev. o.t.t. of hele werkwoord o.t.t. Dit verschilt per woordenboek, concordantie enzovoort. Wij hebben ervoor gekozen de 1ste p. ev. o.t.t. weer te geven.

6.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met vormen van de o.t.t.

<i>ἄγω</i> ὑμῖν αὐτὸν ἔξω	Ik leid Hem tot jullie naar buiten. (Joh. 19: 4)	<i>ἄγω</i> - 1ste p. ev. o.t.t. v. <i>ἄγω</i> - ik leid, <i>ὑμῖν</i> - (3de nv.v. <i>ὑμεῖς</i>) voor jullie, <i>αὐτὸν</i> - (4de nv. v. <i>αὐτός</i> - hij) hem, <i>ἔξω</i> - (naar) buiten
---------------------------	--	--

τί σου <i>λεγεις</i> περι αὐτου;	Wat zegt u over Hem? (Joh. 9: 17)	<i>τί</i> -wat, <i>λεγεις</i> - 2de p. ev. o.t.t. v. <i>λεγω</i> - ik zeg, <i>περι</i> - (+ 2de nv.) aangaande, over <i>αὐτου</i> - 2de nv. v. <i>αὐτός</i> - hij
----------------------------------	-----------------------------------	---

τῷ σαββατῷ οὐ **λυεῖ** τὸν
βουν αὐτοῦ;

Maakt hij op de sabbat zijn
rund niet los? (Luc. 13: 15)

τῷ σαββατῷ- (3de nv. v.
tijd) op de sabbat λυεῖ- 3de
p. ev. o.t.t. v. λω- ik maak
los, τὸν βουν- 4de nv. ev.
v. βους (mnl.)- rund,
αὐτοῦ- 2de nv. ev. v.
αὐτος- hij, geeft hier een
bezitsrelatie aan: 'van hem'

λεγει αὐτῷ

Hij zegt tot hem. (Matt. 4: 6)

λεγει- 3de p. ev. o.t.t. v.
λεγω- ik zeg, αὐτῷ- 3de nv.
ev. v. αὐτος: 'aan, tot hem'

ἡμεῖς δε **ὀφειλομεν**
εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ παν-
τοτε περι ὑμῶν

Maar wij moeten God altijd
danken over jullie. (2 Thess.
2: 13)

ὀφειλομεν- 1ste p. mv. o.t.t.
v. ὀφειλω- ik moet, ik
ben verplicht, εὐχαριστεῖν-
hele werk-woord o.t.t. v.
εὐχαριστεω- (+ 3de nv.) ik
dank, παντοτε- altijd

δια τί **λυετε**;

Waarom maken jullie (het)
los? (Luc. 19: 31)

δια τι-waarom (lett. van-
wege wat), λυετε- 2de
p. mv. o.t.t. v. λω- ik maak
los

και *λυουσιν* αυτον

En zij maken het los.
(Marc. 11: 4)

λυουσιν- 3de p. mv. o.t.t. v.
λω- ik maak los, αυτον-
4de nv. ev. mnl. v. αυτος-
hij 4de nv. ev. mnl. omdat
het naar πωλος, een man-
nelijk woord, verwijst (zie
vers 2)

De uitgangen van de onvoltooid tegenwoordige tijd zijn dus:

- ω
- εις
- ει
- ομεν
- ετε
- ουσι(ν)

6.3 Overzicht van de vervoeging van λεγω met persoonlijke voornaamwoorden

εγω	λεγω
συ	λεγεις
αυτος	λεγει
ημεις	λεγομεν
υμεις	λεγετε
αυτοι	λεγουσιν

6.4 Overzicht van de verbuiging van αυτος- hij (mannelijk enkelvoud) en van υμεις- jullie

U zag in de voorbeelden alle naamvallen van het mannelijk enkelvoud van αυτος. Wij geven u de naamvallen overzichtelijk op een rij. Ook geven wij u alle naamvallen van υμεις. In de voorbeelden kwam u al twee naamvallen tegen.

1ste nv.	αὐτός	ὕμεις
2de nv.	αὐτοῦ	ὕμων
3de nv.	αὐτῷ	ὕμιν
4de nv.	αὐτόν	ὕμας

6.5 Een belangrijk accent

U zag in de voorbeelden het woordje τί. Wij geven van dit woord het accent weer, aangezien er ook een woord τι is, zonder accent. Er is sprake van een betekenisverschil. τί betekent wat? Het is een vraagwoord. In de meeste talen is het kenmerk van een vraag het stijgen van de toon. Het is dan ook niet vreemd dat in het Grieks het vraagwoord een acutus krijgt (accent dat toonstijging aangeeft). τι betekent 'iets'. Het is een onbepaald voornaamwoord. Later in de cursus zult u woorden zien als τίς- wie? tegenover τις- iemand. Ook daar gaat het om een vraagwoord met accent en een onbepaald voornaamwoord zonder accent.

6.6 Huiswerk

- Vervoeg αὐτός in het meervoud naar analogie van het lidwoord.
- Vervoeg ἡμεῖς naar het voorbeeld van ὕμεις.
- Vervoeg ἄγω in de o.t.t.
- Vertaal de volgende eenvoudige zinnen met vormen van de o.t.t.

- βλεπει τον Ἰησουν.
- οὐκ ἀκουετε;
- ἐν παση ἐκκλησια διδασκω.
- ἀλλα καθευδει.
- γραφομεν ὑμιν.
- τον Ἰησουν γινωσκω.
- και ἐξαιφνης κραζει.
- οὐ βλέπετε ταυτα παντα;

9. οὐδεν κακον εὕρισκομεν.

10. και κωφοι ἀκουουσιν.

βλεπω- ik zie, ὁ Ἰησους- Jezus, ἀκουω- ik hoor, διδασκω- ik onderwijs, καθευδω- ik slaap, γραφω- ik schrijf, γινωσκω- ik ken, ἐξαίφνης- plotseling, ταυτα- 4de nv. mv. onz. 'die dingen', οὐδεν (onz.)- niets, κακον- 4de nv. ev. onz. (hoort bij οὐδεν) v. κακος- (bijvoeglijk naamwoord) slecht, κωφος (mnl.)- dove (1ste nv. mv. κωφοι), κραζω-ik schreeuw, εὕρισκω- ik vind

Extra huiswerk: Als u zinsontleding geleerd hebt op school, ontleedt dan de Griekse zinnen van deze les. [Probeer onderscheid te maken tussen zinsontleding en woordontleding!]

6.7 Nieuwe woorden

ἀγω	- ik leid
αὐτος	- hij
ἐξω	- (naar) buiten
τί	- wat?
λεγω	- ik zeg, spreek
περι	- (+2de nv.) aangaande, over
σαββατον (onz.)	- de sabbat
λυω	- ik maak los
βους (mnl.)	- het rund
ὀφειλω	- ik moet
εὐχαριστεω	- (+ 3de nv.) ik dank
παντοτε	- altijd
δια	- (+ 4de nv.) vanwege
δια τί	- waarom?
πωλος (mnl.)	- ezelsveulen

βλεπω	- ik zie
ὁ Ἰησοῦς	- Jezus
ἀκουω	- ik hoor
διδασκω	- ik onderwijs
καθευδω	- ik slaap
γραφω	- ik schrijf
γινωσκω	- ik ken
ἐξαίφνης	- plotseling
ταυτα	- die dingen
οὐδεν (onz.)	- niets
κακος	- (bijvoeglijk naamwoord) slecht
κωφος (mnl.)	- dove
κραζω	- ik schreeuw
εὕρισκω	- ik vind

6.8 De achtergrond van het Nieuwe Testament: De Romeinse Overheersing II

In een provincie was gewoonlijk ook een Romeinse troepenmacht gelegerd. Zo'n macht legerde zich voornamelijk in steden die onder direct Romeins bestuur stonden of waar een Romeins bestuurder zijn residentie had. Een Romeinse legermacht bestond uit legioenen. Een legioen bestond uit tien afdelingen van 600 man. Over elke groep van honderd man had een *centurio* ('hoofdman over honderd') de leiding. Het Griekse woord voor centurio is ἑκατοναρχος / ἑκατοναρχης (ook letterlijk 'leider over honderd'). Slechts drie keer in het Nieuwe Testament wordt het woord κεντυριων (Marc. 15: 39, 44, 45) gebruikt. Eigenlijk is dit woord eenvoudig het Latijnse centurio geschreven in Griekse letters. Deze centurio's worden regelmatig in het Nieuwe Testament genoemd (bijvoorbeeld de hoofdman bij het kruis: Matth. 27: 54, Marc. 15: 39, 44, 45, Luc. 23: 47; genezing van een dienstknecht: Matth. 8: 5- 13, Luc. 7: 1- 10; Cornelius: Hand. 10: 1- 48; ingrijpen tijdens Paulus' verblijf in Jeruzalem: Hand. 21: 32; 22: 25, 26; 23: 17, 23). Uit deze tekstplaatsen kunnen wij opmaken dat zich in elk geval een Romeinse legermacht bevond in Jeruzalem, in Caesarea (Καισαρεια- Καισαρ = keizer!) en in Kapernaum. Behalve van centurio's wordt ook melding gemaakt van soldaten. Het Griekse woord voor soldaat is στρατιωτης. Wij treffen ze bijvoorbeeld aan rondom de stadhouder Pilatus (Matth. 27: 27, Marc. 15: 16), als wacht bij het graf van Christus (Matth. 28: 12) en in het boek Handelingen (bijvoorbeeld Hand. 23: 23).

NOTITIES:

LES VII

7.1 Inleiding

Elke zevende les is een herhalingsles. U kunt nu dus even ademhalen! In zo'n herhalingsles

geven wij alle stof uit de vorige zes lessen overzichtelijk weer. U kunt deze herhalingslessen dus heel goed gebruiken om stof te repeteren. Wanneer u bijvoorbeeld in les 17 bent, kunt u via les 7 en les 14 testen hoeveel u van de lessen 1- 13 nog goed beheerst. Wanneer u ontdekt dat u bepaalde dingen niet goed meer weet, kunt u die nakijken in de betreffende les. Wij raden u aan regelmatig te testen of u alles nog weet. Elke volgende les borduurt immers voort op stof uit voorgaande lessen. Het loont de moeite iets langer stil te staan bij een onderdeel dat u moeilijk vindt. Wanneer u te snel verder gaat, nemen de moeilijkheden meestal alleen maar toe. Komt u ergens niet uit, schrijft u dan! Wij helpen u graag verder!

7.2 Herhaling van les 1 en 2: het alfabet

We geven u het volledige alfabet, in hoofdletters en kleine letters. Ook geven wij u de naam van de letters in het Grieks. Probeert u de volgorde van de letters in het alfabet te onthouden. Wanneer u iets wilt opzoeken in een woordenboek, zal kennis van het alfabet u zeker van pas komen.

A	α	άλφα
B	β	βητα
Γ	γ	γαμμα
Δ	δ	δελτα
E	ε	έ ψ ι λ ο ν (letterlijk: 'kale e')
Z	ζ	ζητα
H	η	ήτα
Θ	θ	θητα
I	ι	ιώτα
K	κ	καππα
Λ	λ	λαμβδα
M	μ	μυ

Ν	ν	νυ
Ξ	ξ	ξι
Ο	ο	ὀ μικρον (letterlijk: 'kleine o')
Π	π	πι
Ρ	ρ	ῥω
Σ	σ, ς	σιγμα
Τ	τ	ταυ
Υ	υ	ὕ ψιλον (letterlijk: 'kale u')
Φ	φ	φι
Χ	χ	χι
Ψ	ψ	ψι
Ω	ω	ὦ μεγα (letterlijk: 'grote o')

Een ezelsbruggetje voor de volgorde φι, χι, ψι: denk aan het Nederlandse alfabet: f, g, p.

7.3 Herhaling van les 3: de o.t.t. van εἶμι

εἶμι	ἐσμεν
εἶ	ἐστε
ἐστίν	εἶσιν

7.4 Herhaling van les 4: de o.v.t. van εἶμι

ἡμην	ἡμεν / ἡμεθα
ἡς / ἡσθα	ἡτε
ἡν	ἡσαν

7.5 Herhaling van les 5: overzicht van de verbuiging van het bepaald lidwoord

overzicht van de verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord πας

	(mnl.)	(vrl.)	(onz.)
1ste nv. ev.	ὁ	ἡ	το
2de nv. ev.	του	της	του
3de nv. ev.	τω	τη	τω
4de nv. ev.	τον	την	το

1ste nv. mv.	οἱ	αἱ	τα
2de nv. mv.	των	των	των
3de nv. mv.	τοις	ταις	τοις
4de nv. mv.	τους	τας	τα

	(mnl.)	(vrl.)	(onz.)
1ste nv. ev.	πας	πασα	παν
2de nv. ev.	παντος	πασης	παντος
3de nv. ev.	παντι	παση	παντι
4de nv. ev.	παντα	πασαν	παν

1ste nv. mv.	παντες	πασαι	παντα
2de nv. mv.	παντων	πασων	παντων
3de nv. mv.	πασι(ν)	πασαις	πασι(ν)
4de nv. mv.	παντας	πασας	παντα

7.6 Herhaling van les 6: de uitgangen o.t.t. van regelmatige werkwoorden

- ω
- εις
- ει
- ομεν
- ετε
- ουσι(ν)

7.7 Huiswerk Vertaal de volgende zinnen. U vindt de woorden in de woordenlijst. Bij sommige vormen geven wij extra uitleg direct onder de zinnen.

1. Ἐγὼ εἶμι τὸ ἀλφά καὶ τὸ ὦ, λέγει κύριος ὁ θεός.
2. Ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ μετὰ πάντων.
3. ΤΙΣ ἜΣΤΙΝ Ὁ ΨΕΥΣΤΗΣ;
4. ΓΡΑΦΩ ὙΜΙΝ, ΤΕΚΝΙΑ.
5. Ἀγαπητοί, οὐκ ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν ἀλλ' ἐντολὴν παλαιάν.
6. Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ.
7. καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ.
8. καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἔσμεν;
9. ΠΑΝΤΑ ΙΣΧΥΩ.
10. τοῦ κυρίου ἔσμεν.

τεκνια- 1ste nv. mv. τεκνιον- klein kind, kindje, ἀγαπητοι- 1ste nv. mv. mnl. v. ἀγαπητος- (bijvoeglijk naamwoord) geliefd, hier zelfstandig gebruikt: 'geliefden', ἐντολην- 4de nv. ev. v. ἐντολη- gebod, καινην- 4de nv. ev. vrl. (hoort bij ἐντολην) v. καινος- (bijvoeglijk naamwoord) nieuw, παλαιαν- 4de nv. ev. vrl. (hoort bij ἐντολην) v. παλαιος- (bijvoeglijk naamwoord) oud, τυφλοι- 1ste nv. mv. mnl. v. τυφος- (bijvoeglijk naamwoord) blind

7.8 Nieuwe woorden

κυριος (mnl.)	- He(e)r(e) (gebruikt in plaats van het Oudtestamentische JHWH)
χαρις (vrl.)	- genade
μετα	- (+ 2de nv.) met
τίς;	- wie?
ψευστης (mnl.)	- leugenaar
τεκνιον (onz.)	- klein kind (1ste nv. mv : ΤΕΚΝΙΑ)
ἀγαπητος	- (bijvoeglijk naamwoord) geliefd
ἐντολη (vrl.)	- gebod
καινος	- (bijvoeglijk naamwoord) nieuw
παλαιος	- (bijvoeglijk naamwoord) oud
τυφλος	- (bijvoeglijk naamwoord) blind
ἰσχυω	- ik vermag

7.9 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Herhaling

Aangezien deze les een herhalingsles is, willen wij de gegevens uit de voorgaande lessen op een rijtje zetten. Dit vormt tevens de afsluiting van het onderwerp bestuur.

Het Joodse land was in de tijd van het Nieuwe Testament een Romeinse provincie, onderdeel van het uitgestrekte Romeinse rijk. Aan het hoofd van dit rijk stond de keizer (Καισαρ). Keizers in de tijd van het Nieuwe Testament waren:

Augustus (27 voor Christus- 14 na Christus)

Tiberius (14- 37)

Caligula (37- 41)

Claudius (41- 54)

Nero (54- 68)

Vespasianus (69- 79)

Titus (79- 81)

Aan het hoofd van een provincie stond een stadhouder (ἡγεμῶν). Belangrijke stadhouders waren:

Quirinius, Pontius Pilatus, Felix en Festus.

De stadhouder liet veel over aan ondergeschikten, onder andere de belastinginning. De tollenaars (τελωναι) hielden zich bezig met de inning van tolgelden. Aangezien zij geld verdienden aan de Romeinse bezetting, was hun positie omstreden. Vooral in belangrijke steden waren troepen gelegerd. Een legioen soldaten (στρατιῶται) bestond uit tien keer zeshonderd man. Over elke honderd man was een centurio (ἑκατοναρχης/ ἑκατοναρχος, κεντυριων) aangesteld.

NOTITIES:

LES VIII

8.1 Inleiding

We vervolgen met de onvoltooid verleden tijd van het werkwoord. Deze tijd wordt gevormd door bepaalde uitgangen achter de stam te plaatsen. Ook komt er een *ἐ-* voor de stam, een zogenaamd *augment*. Wanneer de stam met een medeklinker begint, komt het augment gewoon voor de stam. Dit kunt u zien in onderstaande voorbeelden.

8.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met vormen van de o.v.t.

N.B. Wij geven u uitleg bij werkwoordsvormen, tenzij het een o.t.t. betreft. Deze tijd is immers al behandeld. Wij geven dan alleen het werkwoord waar de vorm van komt, met betekenis. Zo ziet u in het eerste voorbeeld de vorm *μνημονεுετε*. Wij geven in de derde kolom *μνημονεω-* ik herinner mij, aangezien *μνημονεுετε* een regelmatige o.t.t. (2de p. mv.). Wij doen dus steeds een beroep op kennis uit vorige lessen!

N.B. In de lessen 8 tot 21 worden de accenten op de Griekse woorden geplaatst. Deze hebben bijna nooit een grammaticale invloed. Ver voor Christus waren ze van belang voor de uitspraak (een soort zingende toon; vgl. Chinees). Maar het Koinè in de tijd van Christus kende al de klemtoon. Het is om u eraan te doen gewennen, omdat ze voorkomen in Griekse bijbels.

οὐ μνημονεுετε ὅτι ἔτι
ὤν πρὸς ὑμᾶς ταῦτα
ἔλεγον ὑμῖν;

Herinneren jullie je niet dat
ik nog bij jullie zijnde deze
dingen heb gezegd tot jul-
lie? (2 Thess. 2: 5)

μνημονεύω- ik herinner me,
ὅτι- dat, *ἔτι-* nog, *ὤν-* zijnde
(1ste p. ev. mnl. dlw. o.t.t. v.
εἰμί- ik ben, het dlw. komt
nog aan de orde), *πρὸς-* (+
4de nv.) bij, *ταῦτα-* deze/
die dingen, *ἔλεγον-* 1ste p.
ev./ 3de p. mv. o.v.t. v.
λέγω- ik zeg (uit het
zinsverband moet blijken
welke persoon wordt be-
doeld)

ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε
ἦς νεώτερος, ἐζώννυες
σεαυτόν

Voorwaar, voorwaar, Ik zeg
je: toen je jonger was,
gordde je jezelf. (Joh. 21:
18)

*ἀμὴν-*voorwaar, *σοι-* (3de
nv.) jij, u, *νεώτερος-*jonger
(vergelijkende trap), *ἐζών-*
νυες- 2de p. ev. o.v.t. v.
ζωννύω- ik gord, *σεαυτόν-*
(4de nv.) jezelf, uzelf

<i>ἔλεγεν</i> γὰρ ἐν ἑαυτῇ...	Want ze zei in zich zelf... (Matt. 9: 21)	ἔλεγεν- 3de p. ev. o.v.t. v. λέγω- ik zeg, ἐν- (+ 3de nv.) in, ἑαυτῇ- 3de nv. ev. vrl. v. ἑαυτῆς- zichzelf (Let op: van dit woord komt geen eerste naamval voor, ἑαυτῆς is een tweede naamval)
<i>ἐπλέομεν</i> εἰς Συρίαν	Wij voeren naar Syrië. (Hand. 21: 3)	.ἐπλέομεν- 1ste p. mv. o.v.t. v. πλέω-ik vaar, εἰς- (+ 4de nv.) naar, Συρίαν- 4de nv. v. Συρία- Syrië
εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, <i>ἐλέγετε</i> ἅν...	Indien jullie geloof hebben als een mosterdzaadje, zouden jullie zeggen... (Luc. 17: 6)	εἰ- als, indien, ἔχω- ik heb, πίστιν- 4de nv. ev. v. πίστις- geloof, ὡς- zoals, κόκκον- 4de nv. ev. v. κόκκος (mnl.)- zaadje, σινάπεως- 2de nv. ev. v. σίναπι (onz.)- mos-terdplant, ἐλέγετε- 2de p. mv. o.v.t. v. λέγω- ik zeg, ἅν- geeft de o.v.t. bepaalde waarde; weer te geven met 'zouden'
οἱ Φαρισαῖοι <i>ἔλεγον</i> τοῖς μαθηταῖς	De Farizeeën zeiden tegen de discipelen— (Matt. 9: 11)	ὁ Φαρισαῖος- <i>de</i> Farizeeër, ἔλεγον- 3de p. mv. o.v.t. v. λέγω- ik zeg, μαθηταῖς- 3de nv. mv. v. μαθητής (mnl.)- leerling, discipel

De uitgangen van de o.v.t. zijn dus:

ἐ--ον   ἐ--ομεν

ἐ--εσ   ἐ--ετε

ἐ--ε[ν]   ἐ--ον

Merk op dat de 1ste p. ev. en de 3de p. mv. gelijk zijn aan elkaar!

8.3 Belangrijke vormen: de o.v.t. van λέγω

Wij geven u het rijtje van de o.v.t. van λέγω. Deze vormen komen veel voor!

ἔλεγον   ἐλέγομεν

ἔλεγες   ἐλέγετε

ἔλεγεν[ν]   ἔλεγον

8.4 Het augment

Het augment is dus een voorvoegsel, bestaande uit even letter. Het augment komt voor de stam. U zag dat bij het werkwoord λέγω. De stam λεγ- krijgt het augment ervoor (ἐλεγ-) en daarna de uitgangen van de o.v.t. erachter. Zo ontstaan de vormen van de o.v.t. bij werkwoorden die met een medeklinker beginnen.

Wat gebeurt er nu met het augment, wanneer de stam van een werkwoord met een klinker begint?

Wij nemen hiervoor als voorbeeld het veel voorkomende werkwoord ἀκούω- ik hoor. De stam is ἀκου-. Voor de eerste persoon enkelvoud van de o.v.t. krijgen we dus ἐ- ακου- ον. De ε- trekt nu samen met de aj- van de stam en wordt een η: ἤκουον. Ook wanneer een werkwoord met een andere klinker begint, vindt samentrekking plaats. Kijkt u maar eens naar het onderstaande rijtje (al deze werkwoorden komen voor in het Nieuwe Testament!):

ε + ἐ- > ἦ-, voorbeeld: ἐσθίω- ik eet, 3de p. mv. ο.v.t. ἤσθιον

of: ε + ἐ- > εἶ-, voorbeeld: ἔχω- ik heb, 3de p. mv. ο.v.t. εἶχον

ε + ὀ- > ὤ-, voorbeeld: ὀνειδίζω- ik smaad, 3de p. mv. ο.v.t. ὤνειδίζον

Een ι of υ blijft staan. Het augment zorgt er alleen voor dat de ι of υ lang wordt.

Tot nu toe zag u allemaal niet-samengestelde werkwoorden. Er zijn echter ook samengestelde werkwoorden. Deze werkwoorden hebben een voorzetsel als voorvoegsel en ontleen aan dit voorzetsel extra betekenis. Wij nemen als voorbeeld het werkwoord φέρω. Dit werkwoord betekent 'ik draag, ik breng'. Er is ook een werkwoord εἰσφέρω. Zoals u in de voorbeelden onder 8.2 zag, betekent het voorzetsel εἰς 'naar (binnen)'. Het werkwoord εἰσφέρω betekent dan ook 'ik draag/ breng naar binnen'. Wanneer wij nu van zo'n samengesteld werkwoord de o.v.t. gaan vormen, komt het augment tussen het voorvoegsel en de stam. Dit gaat zo:

εἰσφέρω: stam εἰσ-φερ- > εἰσ-ε-φερ-ον > εἰσέφερον (N.B. deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor).

Wanneer een voorzetsel eindigt op een klinker, trekt het augment samen met de slotklinker.

Als voorbeeld nemen wij het werkwoord ἀποφέρω. Het voorzetsel ἀπο betekent 'vanaf' (geeft scheiding aan). Het werkwoord ἀποφέρω betekent dus 'ik breng weg'.

De o.v.t. wordt als volgt gevormd:

ἀποφέρω: stam ἀποφερ- > ἀπο-ε-φερ-ον > ἀπ-ε-φερ-ον > ἀπέφερον (N.B. deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor). Onthoudt u deze regels goed. Het is belangrijk dat u vormen goed kunt herkennen.

8.5 Persoonlijke voornaamwoorden: de verbuiging van ἐγώ en σὺ

Leer de volgende rijtjes.

1ste nv.	ἐγώ	σύ
2de nv.	(ἐ)μοῦ	σοῦ
3de nv.	(ἐ)μοί	σοί
4de nv.	(ἐ)μέ	σέ

Let op: Een ἐ- tussen haakjes betekent dat de ἐ- soms wel en soms niet geschreven wordt. Wanneer de vormen zonder ἐ- voorkomen, hebben ze geen accent. De vormen van σὺ kunnen ook zonder accent voorkomen.

8.6 Wederkerende voornaamwoorden: de verbuiging van ἐμαυτοῦ- (van) mijzelf, σ(ε)αυτοῦ- (van) jouself, ἑαυτοῦ- (van) zichzelf

Wij geven u de verbuiging van wederkerende voornaamwoorden. Van deze voornaamwoorden komt geen eerste naamval voor. Wij geven u mannelijk en vrouwelijk.

2de nv.	ἐμαυτοῦ	/ ἐμαυτῆς	σ(ε)αυτοῦ / σ(ε)αυτῆς	ἑαυτοῦ / ἑαυτῆς
3de nv.	ἐμαυτῶ	/ ἐμαυτῆ	σ(ε)αυτῶ / σ(ε)αυτῆ	ἑαυτῶ / ἑαυτῆ
4de nv.	ἐμαυτόν	/ ἐμαυτήν	σ(ε)αυτόν / σ(ε)αυτήν	ἑαυτόν / ἑαυτήν

8.7 Huiswerk

a) Geef de vormen van de o.v.t. van ζωννύω.

b) Geef de vormen van de o.v.t. van ἀποφέρω.

c) Vertaal onderstaande zinnen.

1. ἦσθιον, ἔπινον, ἠγόραζον... (3de p. mv.)

2. ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης...

3. καὶ ἠδέως αὐτοῦ ἤκουεν.

4. οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον· οὗτος ἐστὶν ὁ προφήτης Ἰησοῦς

5. ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

6. ...ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί.

7. καὶ οἱ λησταί ... ὠνείδιζον αὐτόν.

8. ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

9. οὐκ εἶχες ἐξουσίαν

10. καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν

πίνω- ik drink, ἀγοράζω- ik koop, ἠδέως- (bijwoord) graag, ὄχλοι- 1ste nv. mv. v. ὄχλος (mnl.)- schare, οὗτος- deze, προφήτης (mnl.)- profeet, ὡς- als (ἔχω αὐτὸν ὡς- ik houd hem voor een...), πιστεύω- (+ 3de nv.) ik geloof in, λησταί- 1ste nv. mv. v. ληστής (mnl.)- rover, ὡσαύτως- evenzo, op dezelfde manier, ἐξουσίαν- 4de nv. ev. v. ἐξουσία (vrl.)- macht, ποιέω- ik doe (De vorm in zin 10 is een zogenaamde samengetrokken vorm. U ziet ook dat er een ander accent staat. Wij bespreken deze werkwoorden die samentrekken pas veel later.)

8.8 Nieuwe woorden

μνημονεύω	- ik herinner me
ὅτι	- (voegwoord) dat
ἔτι	- nog
ᾧν	- zijnde (1ste nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. εἶμι- ik ben)
πρός	- (+ 4de nv.) tot, bij
ταῦτα	- deze dingen (1ste en 4de nv. mv.)
ἀμήν	- voorwaar, amen (< Hebreeuws: het is zeker)
νέος, νεώτερος	- (bijvoeglijk naamwoord) nieuw, (vergelijkende trap) nieuwer
ζωννύω	- ik gord (aan)
πλέω	- ik vaar
εἰς	- (+ 4de nv.) naar (binnen)
Συρία (vrl.)	- Syrië
ἔχω	- ik heb
πίστις (vrl.)	- geloof
κόκκος (mnl.)	- zaadje
σίναπι (onz.)	- mosterd
ἄν	- (+ een werkwoordsvorm) zou
Φαρισαῖος (mnl.)	- Farizeeër

μαθητής (mnl.)	- leerling, discipel
ὄνειδίζω	- ik smaad
φέρω	- ik draag, ik breng
εἰσφέρω	- ik breng naar binnen
ἀποφέρω	- ik breng weg
ἐμαυτοῦ	- (van) mijzelf
σ(ε)αυτοῦ	- (van) jouzelf
ἑαυτοῦ	- (van) zichzelf
πίνω	- ik drink
ἀγοράζω	- ik koop
ἡδέως	- (bijwoord) graag
ὄχλος (mnl.)	- schare
οὗτος	- deze
προφήτης (mnl.)	- profeet
ὡς	- als
ἔχω αὐτὸν ὡς	- ik houd hem voor een...
πιστεύω	- (+ 3de nv.) ik geloof in
ληστής (mnl.)	- rover
ὡσαύτως	- evenzo, op dezelfde manier
ἐξουσία (vrl.)	- macht
ποιέω	- ik doe

8.9 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Religie binnen het Jodendom I

In de lessen 8- 13 willen wij stilstaan bij religie en filosofie in de wereld van het Nieuwe Testament. Wij bekijken in les 8- 10 religieuze stromingen binnen het Jodendom, in les 11 de Griekse godsdienst, in les 12 de Romeinse godsdienst en in les 13 de filosofie.

In deze les willen wij beginnen met een bespreking van de facetten van de Joodse godsdienst die in

het Nieuwe Testament aandacht krijgen. In de vorige lessen over bestuur bleek dat de Romeinen lange tijd over het Joodse land hebben geheerst. Onder hun bestuur was er echter wel degelijk zekere invloed voor Joodse leiders. Een belangrijk bestuurlijk orgaan was het sanhedrin (τὸ συνέδριον). Deze raad bestond uit zeventig leden. De hogepriester (ὁ ἀρχιερεύς) had de leiding. Hij vertegenwoordigde het volk tegenover de Romeinse leider ter plekke en had het toezicht op religieuze plechtigheden e.d. in Jeruzalem. Bekende hogepriesters uit het Nieuwe Testament zijn Hannas (Ἰαννας: Luc. 3: 2, Hand. 4: 6), Kaiaphas (Καϊάφας: Matth. 26: 57, Joh. 18: 13) en Ananias (Ἀνανίας: Hand. 23: 2, 24: 1).

De raad bestond voornamelijk uit leden van invloedrijke priestergeslachten. Deze raad wordt in het Nieuwe Testament veelvuldig genoemd. Wij geven u slechts een paar plaatsen: Matth. 5: 22 (de raad als gerechtshof), Matth. 26: 59, Luc. 22: 66 (Jezus voor de raad), Hand. 4: 15 (Petrus en Johannes voor de raad), Hand. 5: 21 (overleg in de raad), Hand. 5: 27, 34, 41 (de apostelen voor de raad).

Het woord συνέδριον komt in het Nieuwe Testament twee keer voor in het meervoud (συνέδρια: Matth. 10: 17 en Marc. 13: 9). Op die plaatsen wordt het meervoud meestal vertaald met 'raadsvergaderingen'.

NOTITIES:

LES IX

9.1 Inleiding

In deze les willen wij uw aandacht vragen voor de onvoltooid tegenwoordige toekomstige tijd van het werkwoord εἰμί- ik ben. Zoals gewoonlijk bieden wij u weer voorbeelden met vormen van de o.t.t.t. van εἰμί, ontleend aan het Nieuwe Testament. Aangezien εἰμί een onregelmatig werkwoord is, is het noodzakelijk dat u alle vormen van εἰμί leert herkennen. U kunt die immers niet volgens de algemene regels afleiden.

9.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met vormen van de o.t.t.t. van εἰμί

ἕως πότε μεθ' ὑμῶν
ἔσομαι;

Tot wanneer zal Ik met jullie zijn? (Matt. 17: 17)

πότε-wanneer, μεθ' = μετά (zie onder 9.3), ἔσομαι- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. εἰμί- ik ben

ἀμὴν σοι λέγω·σήμερον
μετ' ἐμοῦ *ἔσῃ* ἐν τῷ παραδείσῳ

Voorwaar Ik zeg u: heden zult u met Mij in het paradijs zijn. (Luc. 23: 43)

σήμερον-vandaag, μετ' = μετά (zie onder 9.3), ἔσῃ- 2de p. ev. o.t.t.t. v. εἰμί- ik ben, παραδείσῳ-3de nv. ev. v. παράδεισος (mnl.)-paradijs (bevindt zich in de derde hemel)

ὅπου γάρ ἐστιν ὁ
θησαυρός σου, ἐκεῖ *ἔσται*
καὶ ἡ καρδία σου

Want waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn. (Matt. 6: 21)

ὅπου-waar, θησαυρός (mnl.)-schat, ἔσται- 3de p. ev. o.t.t.t. v. εἰμί- ik ben, καρδία (vrl.)- hart

καὶ οὕτως πάντοτε σὺν κυρίῳ <i>ἔσόμεθα</i>	En zo zullen wij altijd met de Heere zijn. (1 Thess. 4: 17)	οὕτως- zo, σὺν- (+ 3de nv.) met, ἔσόμεθα- 1ste p. mv. o.t.t.t. v. εἰμί- ik ben
καὶ <i>ἔσεσθε</i> υἱοὶ ὑψίστου	... en jullie zullen zonen van de Allerhoogste zijn. (Luc. 6: 35)	ἔσεσθε- 2de p. mv. o.t.t.t. v. εἰμί- ik ben, υἱοί- 1ste nv. mv. v. υἱός (mnl.)- zoon, ὑψίστου- 2de nv. ev. v. ὑψιστος- (bijvoeglijk naamwoord) hoogste (hier zelfstandig gebruikt)
διὰ τοῦτο αὐτοὶ κριταὶ <i>ἔσονται</i> ὑμῶν	Daarom zullen zij uw recht- ers zijn. (Matt. 12: 27)	διὰ-vanwege, τοῦτο-dat (vgl. διὰ τί waarom, van- wege wat), κριταί-1ste nv. mv. v. κριτής (mnl.)- rechter, ἔσονται- 3de p. mv. o.t.t.t. v. εἰμί- ik ben

Wij herhalen nu de vervoeging van de onvoltooid tegenwoordige toekomstige tijd van εἰμί- ik ben.

ἔσομαι	ἔσόμεθα
ἔση	ἔσεσθε
ἔσται	ἔσονται

9.3 Hele werkwoord o.t.t. van εἰμί

Wij willen u nu voorbeelden laten zien van het hele werkwoord van εἰμί van de onvoltooid tegenwoordige tijd (!) als inleiding op de behandeling van het hele werkwoord o.t.t.t.

Het hele werkwoord wordt in het Grieks vaak gebruikt in combinatie met een vierde naamval. Deze vierde naamval geeft het onderwerp van het werkwoord aan. Kijkt u maar naar het volgende voorbeeld.

ἔλεγον αὐτὸν εἶναι θεόν- zij zeiden dat hij een god was (Hand. 28: 6)

De letterlijke inhoud van hun woorden is αὐτός ἐστιν θεός. Wanneer deze zin na de vorm van λέγω wordt weergegeven, gebeurt dit in een constructie van 4de nv. met heel werkwoord:

αὐτὸν εἶναι θεόν.

Een ander voorbeeld van hetzelfde verschijnsel:

καλόν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι- het is goed dat wij hier zijn (Matt. 17: 4)

Na de vaste uitdrukking καλόν ἐστὶν komt ook een vierde naamval met een heel werkwoord. De inhoud van hetgeen goed is, is ἡμεῖς ὧδε ἐσμεν. U ziet opnieuw dat het onderwerp (ἡμεῖς) in de vierde naamval komt. De persoonsvorm (ἐσμεν) wordt heel werkwoord.

Er zijn ook voorbeelden van zinnen met een heel werkwoord, waar dit werkwoord betrekking heeft op het onderwerp van de zin. Bijvoorbeeld:

κριτής ἐγὼ οὐ βούλομαι εἶναι- rechter wil ik niet zijn (Hand. 18: 15)

Het onderwerp van βούλομαι is ook het onderwerp van εἶναι. Daarom staat het woord κριτής ook in de eerste naamval. Stel dat wij willen zeggen: 'ik wil niet dat jij rechter bent'. Wat zou er dan in het Grieks komen te staan? De persoon die iets wil, is niet dezelfde als degene die is. Daarom krijgen wij een vierde naamval met heel werkwoord. Het woord κριτής (dat hoort bij het onderwerp van εἶναι) komt dus ook in de vierde naamval. Kijkt u maar: κριτὴν ἐγὼ οὐ βούλομαι σε εἶναι.

Wanneer u dit goed begrijpt, kunt u doorgaan naar 9.4 (Deze constructie heet: 4de naamval met de infinitief ((het hele werkwoord))[in het Latijns: accusativus (van *accusare*=*aanklagen*) cum infinitivo]).

9.4 Hele werkwoord o.t.t.t. van εἶμί

Daar wij in deze les de o.t.t.t. van εἶμί bestuderen, geven wij u van het gebruik van het hele werkwoord uitvoeriger voorbeelden.

... ἀνάστασιν μέλλειν
ἔσεσθαι δικαίων τε καὶ
ἀδίκων

... dat er een opstanding zal
zijn van zowel rechtvaar-
digen als van onrechtvaardigen.
(Hand. 24: 15)

ἀνάστασιν- 4de nv. ev. v.
ἀνάστασις (vrl.)- opstanding,
μέλλειν- heel werkwoord,
laat het werkwoord waar het
bijstaat verwijzen naar de
toekomst, ἔσεσθαι- hele
ww. o.t.t.t. v. εἶμί- ik ben,
δικαίων- 2de nv. mv. mnl. v.
δίκαιος- (bijv. nw.) rechtvaardig,
ἀδίκων- 2de nv. mv. mnl. v.
ἄδικος- (bijv. nw.) onrechtvaardig

...λιμόν μεγάλην μέλλειν
ἔσεσθαι...

...dat er een grote
honger(snoed) zou zijn...
(Hand. 11:28)

λιμόν- 4de nv. ev. v. λιμός
(vrl.)- honger-(snoed), μεγ-
άλην- 4de nv. ev. vrl. v
μέγας- (bijvoeglijk naam-
woord) groot, ἔσεσθαι- hele
werkwoord

9.5 Voorzetsels: invloed van de positie op de schrijfwijze

Wanneer een voorzetsel dat op een klinker eindigt, gevolgd wordt door een woord dat met een klinker begint, valt de slotklinker van het voorzetsel weg. Er wordt een apostrofe geschreven tussen het voorzetsel en het erop volgende woord.

Bijvoorbeeld: ἀπὸ ἐμαυτοῦ > ἀπ' ἐμαυτοῦ

Wanneer het woord dat volgt een spiritus asper op de klinker heeft (dus met een h- klank begint) gebeurt er nog iets anders. Wij illustreren dit aan de hand van het woordje μετὰ.

μετὰ ἐμοῦ > μετ' ἐμοῦ : de slotklinker van het voorzetsel valt weg

μετὰ ὕμῶν > μεθ' ὕμῶν : de slotklinker van het voorzetsel valt weg en de medeklinker waar het voorzetsel nu op eindigt, wordt geaspireerd: de τ (t) wordt een θ (th). Ook een π (p) kan geaspireerd worden tot φ (ph):

ἀπὸ ὕμῶν > ἀφ' ὕμῶν

9.6 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen.

1. ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν.
2. ΤΙΝΑ ΜΕ ΛΕΓΕΤΕ'ΕΙΝΑΙ;
3. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
4. καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς καὶ αὐτοὶ ἔσονται μου λαός.

5. ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα καὶ ὑμεῖς ἔσεσθε μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας.

εἰς- (+4de nv.) naar, tot, πατέρα- 4de nv. ev. v. πατήρ- vader, τίνα- 4de nv. ev. v. τίς- wie, κλαυθμός (mnl.)- geween, βρυγμός (mnl.)- geknars, ὀδόντων- 2de nv. meervoud van ὀδούς (mnl.)- tand, λαός (mnl.)- volk, θυγατέρας- 4de nv. mv. v. θυγάτηρ (vrl.)- dochter

b) Beantwoord de volgende vragen over de grammatica van bovenstaande zinnen.

1. Zin 1 bestaat uit twee helften met dezelfde structuur. Geef dit aan door de corresponderende woorden naast elkaar te zetten. Let op de naamvallen! Voorbeeld:

ἐγώ - αὐτός (beiden eerste naamval enkelvoud, beiden onderwerp)

2. Doe hetzelfde voor zin 4 en 5.

3. Welke naamvallen van ἐγώ ziet u in deze vijf zinnen?

4. Welke naamvallen van αὐτός ziet u in de vijf zinnen?

5. Hoe zit de structuur van zin 2 in elkaar? Hoe heet deze grammaticale constructie?

9.7 Nieuwe woorden

πότε - wanneer

σήμερον - (bijwoord) vandaag

παράδεισος (mnl.) - paradijs

ὅπου - (al)waar

θησαυρός (mnl.) - schat

καρδία (vrl.) - hart

οὕτως - zo

σύν - (+ 3de nv,.) met, bij

ὑψιστος - (bijvoeglijk naamwoord, wordt zelfstandig gebruikt) hoogste

τοῦτο - dit

διὰ τοῦτο - lett. vanwege dit; daarom

κριτής (mnl.)	- rechter
καλόν ἔστιν	- (+ 4de nv. en heel werkwoord) het is goed
ὧδε	- (bijwoord) hier
ἀνάστασις (vrl.)	- opstanding
μέλλω	- zullen (geeft aan een ander werkwoord toekomstwaarde)
ἀδίκος	- onrechtvaardig
λιμός (vrl.)	- honger (N.B. Dit woord kan ook mannelijk zijn!)
μέγας	- (bijvoeglijk naamwoord) groot
εἰς	- (+4de nv.) naar, tot
πατήρ (mnl.)	- vader
κλαυθμός (mnl.)	- geweend
βρυγμός (mnl.)	- geknars
ὀδούς (mnl.)	- tand
λαός (mnl.)	- volk
θυγάτηρ (vrl.)	- dochter

9.8 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Religie binnen het Jodendom II

In deze les besteden wij aandacht aan de Farizeeën (Φαρισαῖοι, lett. afgescheidenen). Zij vormden een min of meer gesloten groep, die zich voornamelijk bekommerde om de ontwikkeling van het Joodse denken. Hierbij namen zij ook mondeling overgeleverde tradities over. De Farizeeën hielden zich aan alle wetten uit het Oude Testament en probeerden zich zo ook te onderscheiden van het gewone volk. In het Nieuwe Testament wordt vaak melding gemaakt van Farizeeën. Zij letten nauwgezet op het doen en laten van Jezus en de discipelen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit hun opmerkingen over het eten met ongewassen handen (Matth. 15: 1, 2, Marc. 7: 1- 5,), het schenden van de sabbatsrust (Matth. 12: 1, 2, Marc. 3: 1, 2, Luc. 14: 1) en het omgaan met tollenaars en zondaren (Luc. 5: 30, Luc. 15: 1- 3). Het negatieve beeld van de Farizeeër dat bij veel mensen leeft, komt met name uit de geschiedenis in Luc. 18: 9- 14: 'de Farizeeër en de tollenaar'. De gedachte van de Farizeeër dat zijn goede gedrag hem ver verheft boven lieden als de tollenaar wordt in dit gedeelte veroordeeld. Immers, de tollenaar gaat gerechtvaardigd naar huis en de Farizeeër niet. Toch is het belangrijk in het oog te houden dat het streven van de Farizeeën om de Joodse levenswijze uit het Oude Testament

vast te houden; erop was gericht het Joodse volk te bewaren als een uitverkoren, een apart gezet volk. Met name in de diaspora is gebleken hoezeer het bewaren van de Joodse traditie heeft bijgedragen aan het voortbestaan van het Joodse volk, ondanks de talrijke vervolgingen. De veroordeling van de Farizeeën is dan ook meestal niet gericht tegen hun gedrag op zich als wel tegen de huichelarij die vaak met dat gedrag gepaard ging. Het zich houden aan veel geboden was een houding geworden die niets meer te maken had met een verlangen God oprecht te dienen.

NOTITIES:

LES X

10.1 Inleiding

In deze les behandelen we de onvoltooid tegenwoordig toekomstige tijd van het regelmatige werkwoord. Deze wordt gevormd door achter de stam van het werkwoord de uitgangen van de diverse personen te zetten. Bekijkt u eerst de voorbeelden en leert u de uitgangen herkennen!

10.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met vormen van de o.t.t.t. van regelmatige werkwoorden.

ἐγὼ <i>θεραπεύσω</i> αὐτόν	Ik zal hem genezen. (Matt. 8: 7)	θεραπεύσω- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. θεραπεύω- ik genees
οὐ <i>φονεύσεις</i>	U zult niet doden (Matt. 5: 21)	φονεύσεις- 2de p. ev. o.t.t.t. v. φονεύω- ik vermoord
οὐδὲ <i>ἀκούσει</i> τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ	Noch zal iemand in de straten zijn stem horen. (Matt. 12: 19)	οὐδέ-en niet, maar niet, ἀκούσει- 3de p. ev. o.t.t.t. v. ἀκούω- ik hoor, τις-(zonder accent) iemand, πλατεῖα (vrl.)- straat, brede weg, φωνή (vrl.)- stem
καὶ <i>πιστεύσομεν</i> ἐπ' αὐτόν	En wij zullen in Hem geloven. (Matt. 27: 42)	πιστεύσομεν-1ste p. mv. o.t.t.t. v. πιστεύω- ik geloof, πιστεύω ἐπί (+ 4de nv.)- ik geloof in

πῶς τοῖς ἑμοῖς ῥήμασιν
ΠΙΣΤΕΥΣΕΤΕ,

... hoe zullen jullie Mijn
woorden geloven? (Joh. 5:
47)

πῶς- (vraagwoord) hoe,
ἑμοῖς- 3de nv. mv. mnl. v.
ἑμός- (bezittelijk voor-
naamwoord) van mij, mijn,
ῥήμασιν- 3de nv. mv. v.
ῥῆμα (onz.)- woord, πισ-
τεύσετε- 2de p. mv. o.t.t.t.
v. πιστεύω-ik geloof

καὶ *προφητεύσουσιν*

En zij zullen profeteren.
(Hand. 2: 18)

προφητεύσουσιν- 3de p.
mv. o.t.t.t. v. προφητεύω- ik
profeteer

Wij herhalen de uitgangen van de o.t.t.t.:

-σω	-σομεν
-σεις	-σετε
-σει	-σουσιν

10.3 De o.t.t.t. van werkwoorden met stam op een dentaal.

Een dentaal is een medeklinker die wordt uitgesproken met behulp van de tanden (Lat. dens = tand).
De dentalen zijn τ, δ, θ, ζ.

De o.t.t.t. van werkwoorden met een stam op een dentaal wordt gevormd door de uitgangen van de o.t.t.t. achter de stam te zetten, waarbij de dentaal wegvalt onder invloed van de -σ-.

Wij geven u een voorbeeld.

αὐτὸς ὁμῶς *βαπτίσει* ἐν
πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί

Hij zal jullie dopen met de
Heilige Geest en met vuur.
(Luc. 3: 16)

βαπτίσει- 3de p. ev. o.t.t.t.
v. βαπτίζω -ik doop,
πνεύματι- 3de nv. ev. v.
πνεῦμα (onz.)- Geest, ἁγίῳ-
3de nv. ev. onz. v. ἅγιος-
(bijv. nw.) heilig, πυρί- 3de
nv. ev. v. πῦρ (onz.)- vuur

10.4 De o.t.t.t. van werkwoorden met stam op een labiaal.

Een labiaal is een medeklinker die wordt uitgesproken met behulp van de lippen (Lat. labia= lippen). De labialen zijn π, β, φ.

Wanneer de stam van een werkwoord eindigt op een labiaal, trekken de labiaal en de -σ- van de uitgang samen tot de letter ψ. Wij geven u weer een voorbeeld.

... πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς	... Ik zal Hem tot jullie zenden. (Joh. 16: 7)	πέμψω- 1ste p. ev. o.t.t.t. van πέμπω- ik zend, πρὸς- (+ 4de nv.) naar, tot
---------------------------	--	---

10.5 De o.t.t.t. van werkwoorden met stam op een gutturaal.

Gutturalen zijn medeklinkers die met behulp van de keel worden uitgesproken (Lat. guttur = keel). De gutturalen zijn κ, γ, χ.

Wanneer de stam van een werkwoord eindigt op een gutturaal, trekt de gutturaal samen met de -σ- van de uitgang tot de letter ξ. Natuurlijk geven wij weer een voorbeeld.

... προάξω ὑμᾶς...	... Ik zal jullie voor- gaan...(Matt.26: 32)	προάξω- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. προάγω- ik ga voor(uit)
--------------------	--	---

10.6 Overzicht vorming o.t.t.t. van werkwoorden op dentalen, labialen en gutturalen

dentalen (τ, δ, θ, ζ) : dentaal verdwijnt voor de -σ- Voorbeeld: βαπτίζω > βαπτίσω

labialen (π, β, φ) : labiaal + -σ- > -ψ- Voorbeeld: πέμπω > πέμψω

gutturalen (κ, γ, χ) : gutturaal + -σ- > -ξ- Voorbeeld: προάγω > προάξω

10.7 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen.

1. κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς.
2. καὶ πάλιν δοξάσω.
3. αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

4. συνάξω ἐκεῖ πάντα.
5. πέμψω τὸν υἱὸν μου τὸν ἀγαπητόν.
6. αὐτὸν ἀπολύσω.
7. ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου.
8. πιστεύσομεν ἐπ' αὐτόν.
9. ἐγὼ σείσω οὐ μόνον τὴν γῆν ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν.
10. καὶ τῆς φωνῆς μου ακούσουσιν.

κἀγώ- καί + ἐγώ (dit verschijnsel heet crasis en komt later aan de orde), ἀναπαύω- ik geef rust, πάλιν- weer, ὀρνιεύω, δοξάζω- ik eer, λατρεύω- ik dien, συνάγω- ik breng samen, πέμπω- ik zend, ἀπολύω- ik maak los, ἀνοίγω- ik open, παραβολή (vrl.)- gelijkenis, στόμα (onz.)- mond, σείω- ik schud, οὐ μόνον ... ἀλλὰ καί- niet alleen ... maar ook, γῆ (vrl.)- aarde

b) Schrijf van de o.t.t.t.-vormen uit bovenstaande zinnen op hoe de o.t.t.t. gevormd wordt.

Voorbeeld: ἀναπαύω- stam ἀναπαύ- + -σω > ἀναπαύσω

10.8 Nieuwe woorden

θεραπεύω	- ik genees
φονεύω	- ik vermoord
τις	- (zonder accent!) iemand
πλατεῖα (vrl.)	- straat, brede weg
φωνή (vrl.)	- stem
πιστεύω ἐπί	- (+ 4de nv.) ik geloof in
πῶς	- (vraagwoord) hoe
ἐμός	- (bezittelijk vnw.) van mij, mijn
προφητεύω	- ik profeteer
βαπτίζω	- ik doop
πνεῦμα (onz.)	- Geest

ἅγιος	- (bijv. nw.) heilig
πῦρ (onz.)	- vuur
πέμπω	- ik zend
προάγω	- ik ga vooruit
ἀναπαύω	- ik geef rust
πάλιν	- (bijwoord) weer, opnieuw
δοξάζω	- ik eer
λατρεύω	- ik dien
συνάγω	- ik breng samen
ἀπολύω	- ik laat los
ἀνοίγω	- ik open
παραβολή (vrl.)	- gelijkenis
στόμα (onz.)	- mond
σείω	- ik schud
οὐ μόνον ... ἀλλὰ καί	- niet alleen ... maar ook
γῆ (vrl.)	- aarde, land

10.9 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Religie binnen het Jodendom III

In het Nieuwe Testament worden naast de Farizeeën ook de Sadduceeën (Σαδδουκαῖοι) genoemd. Zij accepteerden alleen de wetten als normgevend en verwierpen de mondelinge overlevering. Zij zijn het meest bekend om hun afwijzing van het geloof in opstanding uit de doden (Matth. 22: 23: 'de Sadduceeën die zeggen dat er geen opstanding is'). Hierover verschilden zij van mening met de Farizeeën (Hand. 23: 8). Vaak worden echter beide groepen naast elkaar genoemd en even scherp veroordeeld (Matth. 16; 6, 11, 12).

Een andere groep die vaak wordt genoemd in het Nieuwe Testament is die van de Schriftgeleerden (γραμματεῖς). Zoals hun naam al aangeeft, hadden zij grote kennis op het gebied van de Schriften (zie bijvoorbeeld Matth. 2: 4). Zij onderwezen de Schriften aan leerlingen die zij om zich heen verzamelden (Marc. 1: 22). Vaak worden zij naast de Farizeeën genoemd, bijvoorbeeld in Matth. 23 (verzen 13, 15, 23, 25, 27, 29). Als wetgeleerden vervulden zij een belangrijke rol bij het rechtspreken in de Joodse raad (Marc. 14: 53, Hand. 4: 5).

NOTITIES:

LES XI

11.1 Inleiding

In deze les maken wij een begin met de behandeling van de zelfstandige naamwoorden. Het Grieks heeft drie *declinaties* (verbuigingswijzen). De eerste declinatie, waarmee wij ons in deze les willen bezig houden, is de declinatie van de α-stammen. Woorden die in deze groep vallen eindigen meestal op een -η. Wij willen u onder 11.2 voorbeelden geven uit het Nieuwe Testament waarin de verschillende naamvallen van een woord uit de eerste declinatie worden gebruikt. Voor het enkelvoud gebruiken wij voorbeelden met het woord ἀρχή. Dit woord betekent 'begin' en kan zowel het begin van iets in het algemeen aanduiden als het begin van de wereld. Kijkt u maar naar de voorbeelden. Voor het meervoud gebruiken wij het woord ἐντολή. Dit woord betekent 'gebod'.

11.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met woorden van de eerste declinatie op -η

ἀρχή τοῦ εὐαγγελίου
Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ
θεοῦ

Begin van het evangelie
van Jezus Christus, Zoon
van God. (Marc. 1: 1)

ἀρχή- 1ste nv. ev.,
εὐαγγελίου- 2de nv. ev.
Ἰησοῦ Χριστοῦ- 2de nv.
v. Ἰησοῦς Χριστός,
υἱοῦ- 2de nv. ev., θεοῦ-
2de nv. ev. v. θεός- God

ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος
ἦν ἀπ' ἀρχῆς

Hij was een moordenaar
vanaf [het] begin. (Joh.
8: 44)

ἐκεῖνος-die(gene),
ἀνθρωποκτόνος-moor-
denaar (lett. mensen-
doder), ἀπό-(+ 2de nv.)
vanaf, ἀρχῆς- 2de nv.
ev.

ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος,
καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς
τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ
λόγος. οὗτος ἦν ἐν
ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν

In het begin was het
Woord, en het Woord
was bij God, en het
Woord was God. Dit was
in het begin bij God.
(Joh. 1: 1, 2)

ἀρχῇ- 3de nv. ev., οὗτος-
deze

ταύτην ἐποίησεν *ἀρχήν*
τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς

Dit begin van de tekenen
heeft Jezus gedaan. (Joh. 2:
11)

ταύτην- 4de nv. ev. vrl. van
οὗτος, ἐποίησεν- 3de p.
ev. aor. v. ποιέω- ik doe
(deze tijd komt nog aan de
orde!), ἀρχήν- 4de nv. ev.,
σημείων- 2de nv. mv. v.
σημείον (onz.)- teken (het
was dus zijn eerste teken)

καὶ αἱ *ἐντολαί* αὐτοῦ
βαρεῖται οὐκ εἰσίν

En Zijn geboden zijn niet
zwaar. (1 Joh. 5: 3)

ἐντολαί- 1ste nv. mv. v.
ἐντολή (vrl.)- gebod,
βαρεῖται- 1ste nv. ev. vrl. v.
βαρύς- (bijv. nw.) zwaar
(N.B. Een bijv. nw. komt in
geslacht, getal en naamval
overeen met het woord waar
het bijhoort!)

ἡ περιτομή οὐδέν ἐστιν,
καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν
ἐστιν, ἀλλὰ τήρησις *ἐν-*
τολῶν θεοῦ

De besnijdenis is niets, en
het onbesneden zijn is niets,
maar het houden van Gods
geboden. (1 Kor. 7: 19)

περιτομή (vrl.)-besnijdenis
(lett. het snijden [τομή] om
[περι]), οὐδέν-niets, ἀ-
κροβυστία (vrl.)-
onbesneden zijn, τήρησις
(vrl.)- onderhouden, ἐντολ-
ῶν-2de nv. mv.

ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν
ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος
κρέμαται καὶ οἱ προφήται

Aan deze twee geboden
hangt de hele wet en de
profeten. (Matt. 22: 40)

ταύταις-3de nv. mv. v.
οὗτος- deze die, δυσὶν-3de
nv. mv. v. δύο- twee, ἐντο-
λαῖς- 3de nv. mv., ὅλος-
1ste nv. ev. mnl. v. ὅλος-
(bijv. nw.) geheel, νόμος
(mnl.)- wet, κρέμαται- 3de
p. ev. o.t.t. v. κρεμάννυμι-
ik hang (deze vorm wijkt af
van de normale vorming van
de o.t.t.), προφήται- 1ste
nv. mv. v. προφήτης (mnl.)-
profeet

ἐὰν ἀγαπᾶτε με, τὰς **ἐν-
τολάς** τὰς ἐμὰς τηρήσετε

Indien jullie Mij lief hebben,
zullen jullie Mijn geboden
houden. (Joh. 14: 15)

ἐὰν-indien, ἀγαπάω-ik heb
lief, (bezitt. vnw.) van mij,
mijn, τηρήσετε- 2de p. mv.
o.t.t.t. v. τηρέω- ik
(onder)houd

11.3 Overzicht van de verbuiging van zelfstandige naamwoorden van de eerste declinatie op -η.

Wij geven u nu de vormen van het zelfstandig naamwoord van de eerste declinatie op -η. Wij gebruiken de woorden uit de voorbeelden onder 11.2. De uitgangen hebben wij voor u vet weergegeven. U kunt van andere zelfstandige naamwoorden op -h de naamvallen vormen door achter de stam (het woord zonder de -η) deze uitgangen te plaatsen.

1ste nv. ev.	ἀρχή
2de nv. ev.	ἀρχῆς
3de nv. ev.	ἀρχῆ
4de nv. ev.	ἀρχήν
1ste nv. mv.	ἐντολαί
2de nv. mv.	ἐντολῶν
3de nv. mv.	ἐντολαῖς
4de nv. mv.	ἐντολάς

11.4 De vijfde naamval

Er is nog een naamval die tot nu toe niet is genoemd. Dit is de vijfde naamval of vocativus. In deze naamval staan woorden die gebruikt worden om iemand direct aan te spreken. Zo komt in de zin 'broer, kom hier' het woord broer in het Grieks in de vijfde naamval. Wij zullen voortaan wanneer we een bepaalde declinatie bespreken de vijfde naamval apart behandelen. Voor de eerste declinatie geldt dat de vijfde naamval gelijk is aan de eerste, zowel in enkel- als in meervoud. De vijfde naamval heeft dus als uitgangen:

enkelvoud   -η

meervoud   -αι

11.5 Huiswerk

a) Geef de vier naamvallen meervoud van ἀρχή en de vier naamvallen enkelvoud van ἐντολαί.

b) Vertaal de volgende zinnen.

1. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλείον ἐστὶν τῆς τροφῆς;
2. πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ μένει ἐν αὐτῷ;
3. εἶπεν διὰ παραβολῆς...
4. ἤμεθα δὲ αἱ πᾶσαι ψυχαὶ ἐν τῷ πλοίῳ διακόσται ἐβδομήκοντα ἕξ.
5. ἐτήρουν τὴν φυλακὴν.
6. τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ...;
7. οὔτε γὰρ περιτομὴ τί ἐστὶν οὔτε ἀκροβυστία...
8. καὶ σὺ, Βηθλέεμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ..
9. πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπεν.
10. ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς...

οὐχί- volstrekt niet, geenszins (sterkere ontkenning dan οὐ), πλείον- (+ 2de nv.) meer,

τροφή (vrl.)- voedsel, μένω- ik blijf, εἶπεν- 3de p. ev. aor.: 'hij sprak', διά- (+ 2de nv.) door, διακόσται- tweehonderd, ἐβδομήκοντα- zeventig (wordt niet verbogen), ἕξ- zes (wordt niet verbogen), ἐτήρουν- 3de p. mv. o.v.t. v. τηρέω: 'zij bewaakten', χωρίζω- ik scheid, οὔτε- en niet, οὔτε ... οὔτε- noch ... noch, τί=τι (Het accent staat hier los van de betekenis! Dit heeft te maken met het woord dat volgt!), Βηθλέεμ- Bethlehem, οὐδαμῶς- geenszins, ἐλαχίστη- geringste (de vergelijkende trap komt nog aan de orde), ὡς- zoals, ἄγκυραν- 4de nv. ev. v. ἄγκυρα (vrl.)- anker

11.6 Nieuwe woorden

ἀρχή (vrl.)	- begin
εὐαγγέλιον (onz.)	- evangelie (lett. goede boodschap)
ἐκεῖνος	- die(gene)
ἀνθρωποκτόνος (mnl.)	- moordenaar
οὗτος	- deze
σημεῖον (onz.)	- teken
ἐντολή (vrl.)	- gebod
βαρύς	- (bijv. nw.) zwaar, zware
περιτομή (vrl.)	- besnijdenis
οὐδέν	- niets
ἀκροβυστία (vrl.)	- onbesneden zijn
τήρησις (vrl.)	- onderhouden, naleven
δύο	- twee
ὅλος	- (bijv. nw.) (ge)heel
νόμος (mnl.)	- wet
κρεμάννυμι	- ik hang op
προφήτης (mnl.)	- profeet
ἐάν	- indien
ἀγαπάω	- ik heb lief (met goddelijke liefde)
ἐμός	- mijn (bijvoeglijk naamwoord)
τηρέω	- ik (onder)houd
οὐχί	- volstrekt niet, geenszins (sterkere ontkenning dan οὐ)

πλεῖον	- (+ 2de nv.) meer
τροφή (vrl.)	- voedsel
μένω	- ik blijf
διά	- (+ 2de nv.) door
διακόσια	- tweehonderd
ἑβδομήκοντα	- zeventig (wordt niet verbogen)
ἕξ	- zes (wordt niet verbogen)
χωρίζω	- ik scheid
οὔτε	- en niet
οὔτε ... οὔτε	- noch ... noch
Βηθλέεμ	- Bethlehem
οὐδαμῶς	- geenszins
ὡς	- zoals
ἄγκυρα (vrl.)	- anker

11.7 De achtergrond van het Nieuwe Testament: De Griekse Godsdienst

In deze les willen wij u kort iets vertellen over de Griekse godsdienst. De Grieken vereerden meerdere goden en godinnen. De oppergod was Zeus (Ζεὺς, 2de nv. Διός, 4de nv. Δία). De goden werden antropomorf voorgesteld, dat wil zeggen in menselijke gedaante. Men geloofde dat bepaalde goden en godinnen gehuwd waren en kinderen hadden. Ook kenden de goden menselijke emoties. Zo kon hun handelen bepaald worden door gevoelens van afgunst, haat of liefde. Onderling voerden de goden soms oorlog. Ook kozen zij wel in menselijke oorlogen een bepaalde kant. De goden konden in gevechten gewond raken, maar ze konden niet sterven aan hun wonden. Volgens de mythologische verhalen hadden de goden soms ook verhoudingen met aardse vrouwen. De kinderen die uit deze relaties voortkwamen, werden als halfgoden in het pantheon opgenomen. Een bekend voorbeeld van zo'n halfgod is Herakles, zoon van Zeus en een sterflijke vrouw, Alkmene.

Het heiligdom van een bepaalde god bestond uit twee delen, een grote hof met aan de godheid gewijde bomen of bronnen en het eigenlijke heiligdom. Dit was een gebouw met rijke versieringen in de vorm van bewerkte zuilen en afbeeldingen van mythologische verhalen op de gevel. In het gebouw stond een godenbeeld en vaak ook een altaar. De rituele handelingen bestonden uit het brengen van offers en het plengen van wijn. Het plengen van wijn werd ook wel in huiselijke kring gedaan. Men sprenkelde dan aan het begin van de maaltijd wat druppels wijn op de tafel onder het spreken

van een gebed tot de god. Gebeden bestonden meestal uit formules.

De Grieken geloofden in een leven na de dood. Ook geloofden zij in een oordeel over het handelen op aarde en in beloning of straf in het hiernamaals. Maar door in de goden te geloven en hen te dienen kon men nooit zeker zijn van een goed leven na de dood. Een oplossing hiervoor brachten de mysteriegodsdiensten die uit het verre oosten in Griekenland werden geïntroduceerd. Door ingewijd te worden in een mysteriecultus kon men een figuurlijke dood sterven en zo al bij leven een eeuwige toekomst verwerven.

De Griekse godsdienst was ook buiten Griekenland verbreid, bijvoorbeeld in Griekse kolonies. In het Nieuwe Testament wordt in Hand. 14 beschreven hoe Paulus en Barnabas te Lystra worden aangezien voor de goden Zeus en Hermes. Er staat in vers 12 dat ze Barnabas Hermes noemen omdat hij het woord voert. Hermes was namelijk de bode van de goden. Ook wordt in vers 13 melding gemaakt van de priester van Zeus.

In de stad Efeze was een uitgebreide cultus van Artemis (Ἄρτεμις), aangezien volgens een mythe daar een beeld uit de hemel op aarde was gevallen. De zilversmeden in Efeze verdienden veel geld aan de verkoop van zilveren tempeltjes aan reizigers (zie Hand. 19: 24- 28).

NOTITIES:

LES XII

12.1 Inleiding

In de vorige les hebben wij de eerste declinatie met u bekeken. Wij vertelden toen dat woorden op -η bij de eerste declinatie horen. In deze les willen wij woorden aan de orde stellen die op een -α eindigen. Zij vallen ook onder de eerste declinatie. Hun uitgangen zijn in het meervoud gelijk aan die van woorden op -η. In het enkelvoud wijken de uitgangen af.

Ook willen wij u vormen laten zien van woorden van de eerste declinatie op -ης en -ας. Deze woorden hebben ook een afwijkende verbuiging in het enkelvoud. Bekijkt u de volgende voorbeelden.

In deze voorbeelden ziet u eerst alle vormen (enkel- en meervoud) van het woord ἡμέρα. Dit woord is vrouwelijk en betekent 'dag'. Het wordt vaak als tijdsbepaling gebruikt, meestal in combinatie met een voorzetsel. Vervolgens ziet u alle vormen van de woorden προφήτης (profeet) en νεανίας (jongeman).

N.B. Wij willen u er opnieuw opwijzen dat wij kennis uit voorafgaande lessen bekend veronderstellen. Dit betekent dat wij in voorbeelden vormen die al behandeld zijn niet nader toelichten.

12.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met woorden van de eerste declinatie op -α, -ης en -ας

καὶ *ἡμέρα* ἦν παρα-
σκευῆς--

En het was de dag van de
voorbereiding (voor de
sabbat). (Luc. 23: 54)

ἡμέρα - 1ste nv. ev.,
παρασκευῆς- 2de nv.
ev. v. παρασκευή
(vrl.)- voorbereiding

... ἀπ' ἐκείνης τῆς
ἡμέρας...

... vanaf die dag... (Matt.
22: 46)

ἐκείνης- 2de nv. ev.
vrl. v. ἐκεῖνος- die
(merk op dat een
aanwijzend en
naamval congrueert
met het znw. waar het
bijhoort), ἡμέρας- 2de
nv. ev.

... ἐν ἐκείνῃ τῇ *ἡμέρᾳ*

... op die dag... (Matt. 7:
22)

ἐκείνῃ- 3de nv. ev. vrl.
v. ἐκεῖνος- die,
ἡμέρα- 3de nv. ev.

... ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν
ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν

... omdat jullie de dag niet
kennen noch het uur.
(Matt. 25: 13)

ὅτι- dat, omdat,
οἴδατε- 2de p. mv. v.
οἶδα- ik weet (zie
12.5), ἡμέραν- 4de
nv. ev., οὐδὲ- noch
(zie 12.4), ὥραν- 4de
nv. ev. v. ὥρα (vrl.)-
uur

... ὅτι ἤδη *ἡμέραι* τρεῖς
προσμένουσιν μοι...

... omdat zij al drie dagen
bij Mij blijven ... (Marc. 8:
2)

ἤδη-al, reeds, τρεῖς-
drie (wordt niet ver-
bogen, zie les 14),
προσμένω- ik verblijf
bij

ἀπὸ δὲ τῶν *ἡμερῶν* Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι

Vanaf de dagen van Johannes de Doper tot nu ... (Matt. 11: 12)

ἡμερῶν- 2de nv. mv., Ἰωάννου- 2de nv. ev. v. Ἰωάννης- Johannes, βαπτιστοῦ- 2de nv. ev. v

βαπτιστής (mnl.)-doper, ἄρτι- (bijwoord) nu

ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς *ἡμέραις* ἐκείναις ἐξῆλθεν δόγμα...

En het geschiedde in die dagen dat er een bevel uitging... (Luc. 2: 1)

ἐγένετο- 3de p. ev. o.v.t. v. γίνομαι- ik word (onpersoonlijk; vaak in de betekenis 'gebeuren'), deze vorm komt later aan de orde, ἡμέραις- 3de nv. mv., ἐκείναις- 3de nv. mv. vrl. v. ἐκεῖνος- die, ἐξῆλθεν- 3de p. ev. aor. v. ἐξέρχομαι- ik ga uit (deze vorm komt later aan de orde), δόγμα (onz.)- bevel

οἴδατε ὅτι μετὰ δύο *ἡμέρας* τὸ πάσχα γίνεται

Jullie weten dat na twee dagen het pascha plaats vindt. (Matt. 26: 2)

μετά- (+ 4de nv.) na, ἡμέρας- 4de nv. mv., πάσχα (onz.)- pascha, γίνεται- 3de p. ev. o.t.t. v. γίνομαι- ik word, ik ben

ὅτι <i>προφήτης</i> ἦν	... dat hij een profeet was. (Marc. 11: 32)	προφήτης- 1ste nv. ev.
... τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ <i>προφήτου</i>	... het teken van Jona de profeet. (Matt. 12: 39)	Ἰωνᾶ- 2de nv. v. Ἰωνᾶς- Jona, προφήτου- 2de nv. ev.
... ἐν τῷ Ἡσαΐα τῷ <i>προφήτῃ</i> ...	... in (het boek van) Jesaja de profeet... (Marc. 1: 2)	Ἡσαΐα 3de nv. ev. v. Ἡσαΐας- Jesaja, προφήτῃ- 3de nv. ev.
πάντες γὰρ ὡς <i>προφήτην</i> ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην	Want allen houden Johannes voor een profeet. (Matt. 21: 26)	Ἰωάννην- 4de nv. ev. v. Ἰωάννης- Johannes
οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ <i>προφήται</i>	Want dat is de wet en de profeten. (Matt. 7: 12)	προφήται- 1ste nv. mv.
... αἱ γραφαὶ τῶν <i>προφητῶν</i>	... de Schriften van de profeten. (Matt. 26: 56)	γραφή (vrl.)- de Schrift (vaak duidt het meervoud het Oude Testament aan), προφητῶν- 2de nv. mv.

... ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως
καὶ τοῖς *προφήταις*...

... in de wet van Mozes en
de profeten ... (Luc. 24:
44)

νόμῳ- 3de nv. ev. v.
νόμος (mnl.)-wet,
Μωϋσέως- 2de nv. v.
Μωϋσῆς- Mozes,
προφήταις- 3de nv.
mv.

ἔχουσιν Μωϋσέα καὶ
τοὺς *προφήτας*

Zij hebben Mozes en de
profeten. (Luc. 16: 29)

Μωϋσέα- 4de nv. v.
Μωϋσῆς- Mozes,
προφήτας- 4de nv.
mv.

... τις *νεανίας* ὀνόματι
Εὐτυχος...

... een jongeman met de
naam Eutychus ... (Hand.
20: 9)

νεανίας- 1ste nv. ev.,
ὀνόματι- 3de nv. ev. v.
ὄνομα (onz.)- naam
(de 3de naamval geeft
hier 'een middel waar
-mee' aan, zogenaam-
de 3de naamval in-
strumentalis: 'met de
naam, genaamd'),
Εὐτυχος- lett. goed
geluk (εὖ- goed, τυχή-
lot (in negatieve en
positieve zin)

... παρὰ τοὺς πόδας *νε-
ανίου*...

... aan de voeten van een
jongeman... (Hand. 7: 58)

παρά- (+ 4de nv.) aan,
bij, πόδας- 4de nv. mv.
v. πούς- voet (dit is
een woord van de
derde declinatie, deze
declinatie komt nog
aan de orde), νε-
ανίου- 2de nv. ev.

<i>νεανία</i>	aan de jongeman	νεανία- 3de nv. ev., deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament
... Τὸν <i>νεανίαν</i> τοῦτον ἀπάγαγε...	... breng deze jongeman weg ... (Hand. 23: 17)	νεανίαν- 4de nv. ev., τοῦτον- 4 ^{de} nv. ev. mnl. v. οὗτος- deze, ἀπάγαγε- 2de p. ev. geb. wijs aor. v. ἀ- πάγω- ik breng weg (deze vorm komt later aan de orde)
<i>νεανίαι</i>	jongemannen	νεανίαι- 1ste nv. mv., deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament
<i>νεανιῶν</i>	van de jongemannen	νεανιῶν- 2de nv. mv., deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament
<i>νεανίαις</i>	aan de jongemannen	νεανίαις- 3de nv. mv., deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament

νεανίας

jongemannen

νεανίας- 4de nv. mv.,
deze vorm komt niet
voor in het Nieuwe
Testament (Merk op
dat deze vorm gelijk is
aan de 1ste nv. ev!)

12.3 Overzicht van de verbuiging van zelfstandige naamwoorden van de eerste declinatie op -α, -ης en -ας

ἡμέρα	ἡμέραι	προφήτης	προφήται	νεανίας	νεανίαι
ἡμέρας	ἡμερῶν	προφήτου	προφητῶν	νεανίου	νεανιῶν
ἡμέρα	ἡμέραις	προφήτη	προφήταις	νεανία	νεανίαις
ἡμέραν	ἡμέρας	προφήτην	προφήτας	νεανίαν	νεανίας

U ziet dat in het woord ἡμέρα aan de -α een ρ voorafgaat. De uitgangen zoals u die in het rijtje van ἡμέρα ziet, worden alleen gebruikt bij woorden die een ε, ι, of ρ voor de uitgang hebben. Andere woorden op een -α krijgen in de 2de en 3de nv. ev. de uitgangen -ης en -η.

U ziet hiervan een voorbeeld in het huiswerk. In herhalingsles 14 geven wij u alle rijtjes opnieuw met de bijbehorende regels. Let vooral goed op het volgende:

-ης meestal 2de nv. (van woorden op -η en op -α zonder voorafgaande ε, ι, ρ), maar soms 1ste nv. (van woorden op -ης)

-ας 2de nv. ev. en 4de nv. mv. (van woorden op -α)/ 1ste nv. ev. en 4de nv. mv. (van woorden op -ας)

Het meervoud is altijd -αι, -ων, -αις, -ας!

12.4 De vijfde naamval van woorden uit de eerste declinatie op -α, -ης en -ας

De vijfde naamval enkelvoud van woorden op -α is gelijk aan de eerste naamval enkelvoud.

De vijfde naamval enkelvoud van woorden op -ης en -ας eindigt op een -α.

Voorbeeld: νεανίας > 5de nv. ev. νεανία

De vijfde naamval meervoud is in alle gevallen gelijk aan de eerste naamval meervoud.

12.5 Dubbele ontkenningen

Wanneer er meer dan één ontkenning in een zin staat, gelden de volgende regels:

- is de tweede ontkenning samengesteld (οὐ+ ...), dan versterken de ontkenningen elkaar
- is de tweede ontkenning niet samengesteld, dan heffen de ontkenningen elkaar op

12.6 Het werkwoord οἶδα

Van het werkwoord οἶδα bestaat geen o.t.t. De vorm οἶδα is eigenlijk een v.t.t. Maar οἶδα wordt vertaald als 'ik weet'. De vervoeging van οἶδα is onregelmatig. U moet dus het rijtje leren!

οἶδα	οἶδαμεν
οἶσθα	οἶδατε
οἶδε(ν)	οἶδασι(ν)

Wanneer een ν tussen haakjes wordt weergegeven, betekent dit dat de vorm met en zonder slot-ν voorkomt.

N.B. In het klassiek Grieks luiden de meervoudsvormen:

ἴσμεν
ἴστε
ἴσασι(ν)

In het Nieuwe Testament worden de vormen ἴστε en ἴσασι(ν) een enkele keer gebruikt (ἴστε twee keer, ἴσασι(ν) één keer). De vorm ἴσμεν komt in het Nieuwe Testament niet voor.

12.7 Huiswerk

a) Geef alle naamvallen enkelvoud van Ἰωάννης ὁ βαπτιστής

b) Verbuig οἰκία (huis) volledig (d.w.z. geef alle naamvallen in enkel- en meervoud)

c) Vertaal de volgende zinnen.

1. *δόξα* ἐν ὑψίστοις θεῶ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας.
2. ὁ θεὸς τῆς *δόξης*.
3. οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ *δόξῃ* αὐτοῦ ...
4. σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν *δόξαν* αὐτῶν.
5. οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας.
6. οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι *χρηίζετε* τούτων ἀπάντων.
7. καὶ λάμπει πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ.
8. καὶ ἐκεῖνος οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει.
9. ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατῆλθον ἀπὸ Ἱεροσολύμων προφῆται εἰς Ἀντιόχειαν.
10. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς.

δόξα- glorie, eer, heerlijkheid, ἐν ὑψίστοις - in de hoogste (hemelen), ἐπί- (+ 2de nv.) op, εἰρήνη (vrl.)- vrede, εὐδοκία (vrl.)- goede wil, verlangen, Σολομῶν- Salomo, δώσω- 1ste p. ev. o.t.t.t. van δίδωμι- ik geef, ταύτην- 4de nv. ev. vrl. v. οὗτος- die, ἅπασαν-van πᾶς plus α-intensivans ('α die de betekenis versterkt'), σπεύρω- ik zaai, θερίζω- ik maai, ἀποθήκη (vrl.)- voorraadschuur, οὐράνιος- (bijv. nw.) hemels, *χρηίζω*- ik heb nodig, λάμπω- ik schijn, ik geef licht, ἐκεῖνος- (zelfstandig gebruikt) hij, ἀληθῆ- ware dingen, de waarheid, κατῆλθον- 3de p. mv. aor. v. κατέρχομαι- ik kom af, ik maak een reis van een hoger gelegen

plaats naar een lager gelegen plaats (de aoristus komt pas later ter sprake, u kunt vertalen als een o.v.t.), Ἱεροσολύμων- 2de nv. v. Ἱεροσόλυμα- Jeruzalem, Ἀντιόχεια- Antiochië

12.8 Nieuwe woorden

ἡμέρα (vrl.)	- dag
παρασκευή (vrl.)	- voorbereiding
ὅτι	- omdat (causaal)
οἶδα	- ik weet, ik ken
ῥα (vrl.)	- uur
ἤδη	- (bijwoord) al, reeds
τρεις	- drie (wordt niet verbogen)
προσμένω	- ik verblijf bij
βαπτιστής (mnl.)	- dooper
ἄρτι	- (bijwoord) nu, op dit moment
γίνομαι	- ik word (onpersoonlijk 'het gebeurt')
ἐξέρχομαι	- ik ga uit
δόγμα (onz.)	- bevel
μετά	- (+ 4de nv.) na
πάσχα (onz.)	- pascha
Ἰωνᾶς	- Jona (2de nv. Ἰωνα)
Ἡσαίας	- Jesaja (wordt verbogen als νεανίας)
Ἰωάννης	- Johannes (wordt verbogen als προφήτης)
γραφή (vrl.)	- Schrift (in het meervoud vaak ter aanduiding van het Oude
Μωϋσῆς	- Mozes (2de nv. Μωϋσέως, 4de nv. Μωϋσέα)

νεανίας (mnl.)	- jongeman
ὄνομα (onz.)	- naam
Εὐτυχος	- Eutychus (lett. goed geluk)
πούς (mnl.)	- voet
παρά	- (+ 4de nv.) aan, bij
ἀπάγω	- ik breng weg
οἰκία	- huis
δόξα	- glorie, eer, heerlijkheid
ἐν ὑψίστοις	- in de hoogste (hemelen)
ἐπί	- (+ 2de nv.) op
εἰρήνη (vrl.)	- vrede
εὐδοκία (vrl.)	- goede wil, verlangen
Σολομών	- Salomo
δίδωμι	- ik geef
ἅπας	- ieder, elk
σπείρω	- ik zaai
θερίζω	- ik maai
ἀποθήκη (vrl.)	- voorraadschuur
οὐράνιος	- (bijvoeglijk naamwoord) hemels
χρῆζω	- ik gebruik, ik heb nodig
λάμπω	- ik schijn, ik geef licht
κατέρχομαι	- ik kom af, ik maak een reis van een hoger gelegen plaats naar
Ἱεροσόλυμα	- Jeruzalem
Ἀντιόχεια	- Antiochië

12.9 De achtergrond van het Nieuwe Testament: De Romeinse Godsdienst

De godsdienst van de Romeinen lijkt veel op die van de Grieken. Ook zij kenden meerdere goden en godinnen. Voor elke god of godin is wel een Griekse equivalent aan te wijzen. Zo was de oppergod van de Romeinen Jupiter (de Romeinse Zeus). De godenbode Hermes heette bij de Romeinen Mercurius en de godin Artemis heette Diana. Elke god of godin had een bepaald terrein onder zijn of haar hoede. Zo was Mercurius de beschermer van handelaars en reizigers. Hij werd doorgaans afgebeeld met een staf in de hand en gevleugelde schoenen aan de voeten. De godin Diana was de godin van de jacht. Zij werd afgebeeld met pijl en boog.

Wanneer een belangrijke veldtocht werd voorbereid, nam men de vlucht van vogels waar om te bepalen of de voortekenen gunstig waren. Verder werden er offers gebracht, met name aan de god van de oorlog--Mars. Na een succes in de oorlog ging men in triomftocht de tempels langs om de goden te danken. Vaak kregen de goden van overwonnen volkeren ook een tempel in Rome. Het idee was dat de goden aan het volk waren ontnomen en eigendom waren geworden van de Romeinen.

Naast de goden vereerden de Romeinen ook abstracte begrippen als goden. Zo vereerden ze de stad Rome als de godin Roma. Ook waren er altaren voor de deugden, zoals voor Justitia (gerechtigheid). Zelfs bepaalde plaatsen (bijvoorbeeld bronnen in het bos) werden als heilig beschouwd.

Elke Romein had wel een plekje in huis waar hij godenbeeldjes bewaarde. Deze godenbeeldjes werden penates genoemd en golden als beschermers van het huis en de familie. Na de introductie van de keizercultus gingen de Romeinen naast de penates ook het genius (geleidegeest) van de keizer vereren in hun huizen. Vaak wierp men voor de maaltijd wat brood in het vuur als voedsel voor de huisgoden of men sprenkelde wat wijn bij de beeldjes.

NOTITIES:

LES XIII

13.1 Inleiding

In deze les behandelen we de tweede declinatie. De tweede declinatie bevat voornamelijk woorden op -ος en op -ον. In de voorbeelden laten wij u alle naamvallen enkel- en meervoud zien.

Voor de woorden op -ος geven wij u voorbeelden van alle naamvallen van het woord λόγος. Dit woord betekent woord, rede. Het wordt ook gebruikt om het Woord van God aan te duiden. In het evangelie naar Johannes wordt het ook gebruikt ter aanduiding van Christus (bijvoorbeeld Joh. 1: 1, 2).

Voor de woorden op -ον geven wij u voorbeelden van alle naamvallen van het woord ἔργον. Dit woord betekent daad, werk.

Let u bij het bestuderen van de voorbeelden goed op de uitgangen van de diverse naamvallen.

13.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met woorden van de tweede declinatie

ἔστω δὲ ὁ **λόγος** ὑμῶν ναὶ
ναὶ, οὐ οὐ

Laat jullie rede zijn: Ja ja,
nee nee. (Matt. 5: 37)

ἔστω-laat hem (zij, het) zijn
(deze vorm komt later aan
de orde), λόγος (mnl.)-
woord, rede, ναί- ja, οὐ-
niet, nee

ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ
τῇ διακονίᾳ τοῦ **λόγου**
προσκαρτερή-σομεν

Maar wij zullen volharden
in het gebed en in de be-
diening van het woord.
(Hand. 6: 4)

προσευχή (vrl.)- gebed,
διακονία (vrl.)- dienst,
λόγου-2de nv. ev., προσ-
καρτερησομεν-1ste p. mv.
o.t.t.t. v. προσκατερέω-ik
volhard, (werkwoorden op -
εω komen nog aan de orde)

προφήτης δυνατὸς ἐν ...
λόγῳ ἐναντίον θεοῦ καὶ
παντὸς τοῦ λαοῦ

Een profeet machtig in ...
woord tegenover God en het
hele volk ... (Luc. 24: 19)

λογῶ- 3de nv. ev., ἐναν-
τίον- (+ 2de nv.) tegenover,
λαοῦ- 2de nv. ev. v. λαός
(mnl.)- volk

... καὶ αἶρει τὸν **λόγον** ...

... en hij neemt het Woord weg ... (Marc. 4: 15)

αἶρω- ik neem op, ik neem weg, λόγον- 4de nv. ev.

οὗτοι οἱ **λόγοι** ἀληθινοὶ τοῦ θεοῦ εἰσιν

Dit zijn de waarachtige woorden van God. (Op. 19: 9)

οὗτοι- 1ste nv. mv. mnl. v. οὗτος- deze, λόγοι- 1ste nv. mv., ἀληθινοὶ- 1ste nv. mv. mnl. v. ἀληθινός- waarachtig, θεοῦ- 2de nv. ev. v. θεός- God

... ἐν βίβλῳ **λόγων** Ησαΐου τοῦ προφήτου ...

... in het boek van de woorden van de profeet Jesaja ... (Luc. 3: 4)

βίβλῳ- 3de nv. ev. v. βίβλος (mnl.)- boek, λόγων- 2de nv. mv.

... καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς **λόγοις** τῆς χάριτος

... en zij verbaasden zich over de woorden van genade. (Luc. 4: 22)

θαυμάζω- ik verbaas mij, ἐπί- (+ 3de nv.) over, aan- gaande, λόγοις- χάριτος- 2de nv. ev. v. χάρις (vrl.)- genade (dit is een woord van de derde declinatie, deze declinatie komt nog aan de orde)

... μετὰ τοὺς **λόγους** τούτους ...

... na deze woorden ... (Luc. 9: 28)

λόγους- 4de nv. mv., τούτους- 4de nv. mv. mnl. v. οὗτος- deze

ΤΟΥΤΟ ΕΣΤΙΝ Τὸ *ἔργον* τοῦ
θεοῦ

Dit is het werk van God ...
(Joh. 6: 29)

ἔργον- 1ste nv. ev.

... καλοῦ *ἔργου* ἐπιθυμεῖ

... hij begeert een goed
werk. (1 Tim. 3: 1)

καλοῦ- 2de nv. ev. mnl. v.
καλός- mooi, goed,
ἔργου- 2de nv. ev.,
ἐπιθυμέω +2de nv.- ik be-
geer

... λόγῳ καὶ *ἔργῳ* ...

... in woord en werk ... (Rom.
15: 18)

ἔργῳ- 3de nv. ev.

... ὅτι *ἔργον* ἐργάζομαι
ἐγὼ ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν
...

... omdat Ik een werk doe in
jullie dagen ... (Hand. 13:
41)

ἐργάζομαι- ik werk (werk-
woorden op - ομαι komen
later aan de orde) Merk op
dat bij onzijdige woorden de
vierde naamval enkelvoud
gelijk is aan de eerste
naamval enkelvoud.

ἦν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ
ἔργα

Want hun werken waren
slecht. (Joh. 3: 19)

πονηρὰ- 1ste nv. mv. onz.
v. πονηρός- slecht, boos,
ἔργα- 1ste nv. mv., zie 13.4
voor uitleg over de per-
soonsvorm in het enkelvoud

... πλήρης *ἔργων* ἀγαθῶν
...

... vol van goede werken ...

πλήρης- 1ste nv. ev. v.
πλήρης- (bijvoeglijk
naamwoord) vol, ἀγαθῶν-

... ἦν δὲ δυνατὸς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις αὐτοῦ

... en hij was machtig in zijn woorden en werken. (Hand. 7: 22)

ἔργοις- 3de nv. mv.

... τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν

... het einde zal zijn naar hun werken. (2 Kor. 11: 15)

τέλος (onz.)- einde, κατά- (+ 4de nv.) naar, volgens, ἔργα- 4de nv. mv. Merk op dat bij onzijdige woorden de vierde naamval meervoud gelijk is aan de eerste naamval meervoud.

13.3 Overzicht van de verbuiging van woorden van de tweede declinatie op -ος en -ον.

Wij geven u hieronder de volledige verbuiging van de woorden λόγος en ἔργον. De uitgangen zijn weer vet weergegeven. Andere woorden op -ος en -ον worden verbogen door deze uitgangen achter de stam te zetten.

λόγος	λόγοι	ἔργον	ἔργα
λόγου	λόγων	ἔργου	ἔργων
λόγω	λόγοις	ἔργω	ἔργοις
λόγον	λόγους	ἔργον	ἔργα

13.4 Congruentie van persoonsvorm en onderwerp.

Normaal gesproken congrueren persoonsvorm en onderwerp. Dat wil zeggen dat een onderwerp in het enkelvoud een persoonsvorm in het enkelvoud bij zich heeft en een onderwerp in het meervoud een persoonsvorm in het meervoud. Een uitzondering op deze regel treft u aan wanneer het onderwerp een onzijdig meervoud is. Dan staat de persoonsvorm toch in het enkelvoud. U zag dit al in een van de voorbeelden:

ἦν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ ἔργα

Het onderwerp is een woord in het onzijdig meervoud (ἔργα). De persoonsvorm staat in het enkelvoud (ἦν). Let u hier goed op wanneer u gaat vertalen.

13.5 Huiswerk

a) Geef de volledige verbuiging van de volgende woorden.

b) Vul de juiste vorm van de o.t.t. v. εἰμί in.

1. ἡμεῖς ...
2. τὰ ἔργα ...
3. ὁ λόγος ...
4. τὰ τέλα ...

c) Vertaal de volgende zinnen.

1. καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία.
2. οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.
3. ... ὅτι ἐν ἔξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.
4. αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμὲν τέκνα θεοῦ.
5. καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὡμῶν, θεοῦ τὸ δῶρον.
6. ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου.
7. οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν ...
8. ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ
9. Πέτρος δὲ καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν ...
10. θρόνος ἐστὶν τοῦ θεοῦ.

προσφέρω- ik draag aan, ik breng naar, παιδίον (onz.)- kindje, εκπειράζω- ik stel op de proef, ik verzoek, αὐτό- 1ste nv. ev. onz. v. αὐτός- zelf, συμμαρτυρέω- (+ 3de nv.) ik getuig samen met, πνεύματι- 3de nv. ev. v. πνεῦμα- geest, Geest, δῶρον (onz.)- geschenk, ἀγαπησεις- 2de p. ev. o.t.t.t. v. ἀγαπαω- ik heb lief, ὅλη- 3de nv. ev. vrl. v. ὅλος- geheel, διανοία (vrl.)- verstand, στρατηγός τοῦ ἱεροῦ- hoofdman van de tempelbewaking (στρατηγός (mnl.)- hoofdman, leider, ἱερον (onz.)- tempel, heiligdom), ἀναβαίνω- ik ga op, ik leg een weg af van een lager gelegen plaats naar een hoger gelegen plaats, θρόνος (mnl.)- troon

13.6 Nieuwe woorden

ναί	- ja
οὐ	- nee, niet
προσευχή (vrl.)	- gebed
διακονία (vrl.)	- dienst
προσκαρτερέω	- ik volhard
ἐναντίον	- (+ 2de nv.) tegenover
αἶρω	- ik neem op, ik neem weg
βίβλος (mnl.)	- boek
θαυμάζω	- ik verwonder me
ἐπί	- (+ 3de nv.) over, aangaande
χάρις (vrl.)	- genade
καλός	- (bijvoeglijk naamwoord) mooi, goed
ἐπιθυμέω	- ik begeer
ἐργάζομαι	- ik werk
πονηρός	- (bijvoeglijk naamwoord) slecht, boos
πλήρης	- (bijvoeglijk naamwoord) vol
τέλος (onz.)	- einde
κατά	- (+ 4de nv.) naar, volgens
προσφέρω	- ik draag aan, ik breng naar

παιδίον (onz.)	- kindje
ἐκπειράζω	- ik stel op de proef, ik verzoek
αὐτός	- zelf
συμμαρτυρέω	- (+ 3de nv.) ik getuig samen met
δῶρον (onz.)	- geschenk
διανοία (vrl.)	- verstand
στρατηγός (mnl.)	- hoofdman, leider
ἱερον (onz.)	- tempel, heiligdom
ἀναβαίνω	- ik ga op, ik leg een weg af van een lager gelegen plaats naar een hoger gelegen plaats
θρόνος (mnl.)	- troon

13.7 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Filosofie

Tot slot van de reeks over religie en filosofie willen wij u iets vertellen over de filosofie. De ontwikkeling van de filosofie vond in fasen plaats. Aanvankelijk hielden filosofen zich alleen bezig met de vraag naar het ontstaan van de wereld. Tevens deden zij onderzoek naar allerlei verschijnselen in het heelal. Dit soort filosofie wordt natuurfilosofie genoemd. Men noemt als grondlegger van deze filosofie Thales van Milete. Later gingen filosofen zich bezig houden met vragen over meer abstracte zaken. Deze ontwikkeling begint pas echt bij Socrates (470- 399 v. Chr.). Hij hield zich bezig met de vraag naar het wezen van de dingen (τὸ ὄν lett. het zijnde). Zijn leerling Plato schreef vele boeken over de vragen van Socrates zoals 'wat is waarheid?', 'wat is gerechtigheid?' en dergelijke. Plato streefde naar een ideale staat waarin de filosofen de leiding hadden. Zij zouden als enige goede bestuurders kunnen zijn omdat hun studie in de filosofie hen had geleerd de hogere dingen te zoeken.

Een belangrijke filosofische stroming geworteld in het Romeinse gedachtegoed is de filosofie van de Stoa. Deze filosofie stond een sobere levensstijl voor. Men moest zich zo min mogelijk aan het aardse hechten. Volgens hem kwam namelijk het ongeluk van veel mensen voort uit hun gehechtheid aan het aardse. Zo zou het verlies van een politieke loopbaan niet zo erg zijn, wanneer men minder hechtte aan eer. Het hoogste doel voor een Stoïcijn was het bereiken van een toestand waarin de ziel volkomen vrij is van elke invloed van buitenaf. De Stoïcijnse filosofen worden genoemd in Hand. 17: 18. Daar gaat het ook over volgelingen van Epicurus.

Deze filosoof beweerde dat een mens zich gelukkig voelt wanneer hij meer positieve dan negatieve gevoelens heeft. Een maatstaf voor menselijk handelen moet dan de vraag zijn of een bepaalde handeling meer vreugde oplevert of meer verdriet. Die handelingen die op de lange duur de meeste

vreugde opleveren, zijn het beste. In tegenstelling tot wat vaak wordt gezegd, keurt Epicurus niet alles goed wat aangenaam is. Wanneer iets aangenaams op de lange duur zeer onaangename gevolgen heeft, moet men volgens Epicurus niet kiezen voor het korte genot.

NOTITIES:

LES XIV

14.1 Inleiding

In deze les herhalen wij de stof uit de lessen 8- 13. Verder geven wij u een overzicht van de hoofd- en rangtelwoorden. Het is niet nodig dat u al deze woorden uit het hoofd leert. Wel is het belangrijk dat u ze kunt herkennen. Let u er dus vooral op of ze verbogen worden of niet.

14.2 Herhaling van les 8: de o.v.t. van regelmatige werkwoorden

De o.v.t. wordt gevormd door een augment voor de stam en de uitgangen van de o.v.t. erachter. Wij geven u het rijtje van λέγω met de uitgangen vet weergegeven.

ἔλεγον ἑλέγομεν

ἔλεγες ἐλέγετε

ἔλεγε(ν) ἔλεγον

Wanneer de stam met een klinker begint, trekt het augment samen met die klinker:

$\epsilon + \acute{\alpha} > \eta$ -, voorbeeld: ἀκούω- ik hoor, 3de p. mv. o.v.t. ἤκουον

$\epsilon + \acute{\epsilon} > \eta$ -, voorbeeld: ἐσθίω- ik eet, 3de p. mv. o.v.t. ἔσθιον

of: $\epsilon + \acute{\epsilon} > \epsilon\acute{\iota}$ -, voorbeeld: ἔχω- ik heb, 3de p. mv. o.v.t. εἶχον

$\epsilon + \acute{\omicron} > \acute{\omega}$ -, voorbeeld: ὀνειδίζω- ik smaad, 3de p. mv. o.v.t. ὀνειδίζον

Een τ of een υ blijft staan. Door de samentrekking worden ze wel lang.

Wanneer de stam begint met een voorzetsel, komt het augment na het voorzetsel:

προσφέρω: stam προσφερ- > προσ-ε-φερ-ον > προσέφερον

Eindigt zo'n voorzetsel op een klinker, dan trekt deze klinker samen met het augment:

ἀποφέρω: stam ἀποφερ- > ἀπο-ε-φερ-ον > ἀπέφερον

14.3 Herhaling van les 8: persoonlijke voornaamwoorden

1ste nv.	ἐγώ	σύ
2de nv.	(ἐ)μοῦ	σοῦ
3de nv.	(ἐ)μοί	σοί
4de nv.	(ἐ)μέ	σέ

14.4 Herhaling van les 8: wederkerende voornaamwoorden

2de nv.	ἐμαυτοῦ / ἐμαυτῆς	σ(ε)αυτοῦ / σ(ε)αυτῆς	ἐαυτοῦ / ἐαυτῆς
3de nv.	ἐμαυτῶ / ἐμαυτῆ	σ(ε)αυτῶ / σ(ε)αυτῆ	ἐαυτῶ / ἐαυτῆ
4de nv.	ἐμαυτόν / ἐμαυτήν	σ(ε)αυτόν / σ(ε)αυτήν	ἐαυτόν / ἐαυτήν

14.5 Herhaling van les 9: de o.t.t.t. van εἶμι

ἔσομαι	ἔσόμεθα
ἔση	ἔσεσθε
ἔσται	ἔσονται

14.6 Herhaling van les 9: het hele werkwoord o.t.t. en o.t.t.t. van εἶμι

εἶναι
ἔσεσθαι

Het hele werkwoord komt vaak voor in een constructie genaamd vierde naamval met heel werkwoord. Deze constructie moet vertaald worden door een bijzin vaak ingeleid door 'dat'. Binnen deze

constructie is de vierde naamval het onderwerp van het hele werkwoord. Het hele werkwoord moet als persoonsvorm vertaald worden waarbij de tijd van het hele werkwoord de tijd van de persoonsvorm bepaalt.

Voorbeeld: καλόν ἐστίν ἡμᾶς ὧδε εἶναι

ἡμᾶς ὧδε εἶναι : ἡμᾶς wordt het onderwerp van εἶναι

εἶναι is een o.t.t. dus de persoonsvorm moet van de o.t.t. zijn

Vertaling: Het is goed dat wij hier zijn.

14.7 Herhaling van les 9: invloed van positie op de schrijfwijze

Wanneer een voorzetsel dat op een klinker eindigt, gevolgd wordt door een woord dat met een klinker begint, valt de slotklinker van het voorzetsel weg. Er wordt een apostrofe geschreven tussen het voorzetsel en het erop volgende woord.

Bijvoorbeeld: ἀπὸ ἑμαυτοῦ > ἀπ' ἑμαυτοῦ

Wanneer het woord dat volgt een spiritus asper op de klinker heeft (dus met een ' - klank begint) wordt de medeklinker van het voorzetsel geaspireerd.

μετά ἑμοῦ > μετ' ἑμοῦ : de slotklinker van het voorzetsel valt weg

μετά ὕμῶν > μεθ' ὕμῶν : de slotklinker van het voorzetsel valt weg en de medeklinker waar het voorzetsel nu op eindigt, wordt geaspireerd: de τ (t) wordt een θ (th). Ook een π (p) kan geaspireerd worden tot φ (ph):

ἀπὸ ὕμῶν > ἀφ' ὕμῶν

14.8 Herhaling van les 10: de uitgangen o.t.t.t. van regelmatige werkwoorden

-σω   -σομεν

-σεις   -σετε

-σει   -σουσιν

14.9 Herhaling van les 10: de o.t.t.t. van werkwoorden op een dentaal, een labiaal of een gutturaal

dentalen (τ, δ, θ, ζ) : dentaal verdwijnt voor de -σ- Voorbeeld: βαπτίζω > βαπτίσω

labialen (π, β, φ) : labiaal + -σ- > -ψ- Voorbeeld: πέμπω > πέμψω

gutturalen (κ, γ, χ) : gutturaal + -σ- > -ξ- Voorbeeld: προάγω > προάξω

14.10 Herhaling van les 11 en 12: de verbuiging van de eerste declinatie

Woorden van de eerste declinatie op een -η worden als volgt verbogen:

ἀρχή	ἀρχαί
ἀρχῆς	ἀρχῶν
ἀρχῆ	ἀρχαῖς
ἀρχήν	ἀρχάς

Woorden van de eerste declinatie op een -α worden als volgt verbogen:

δόξα	δόξαι
δόξης	δοξῶν
δόξη	δόξαις
δόξαν	δόξας

Woorden van de eerste declinatie op een -α (met ε, ι, ρ ervoor) worden als volgt verbogen:

ἡμέρα	ἡμέραι
ἡμέρας	ἡμερῶν
ἡμέρα	ἡμέραις
ἡμέραν	ἡμέρας

Woorden van de eerste declinatie op -ης worden als volgt verbogen:

προφήτης	προφήται
προφήτου	προφητῶν
προφήτη	προφήταις
προφήτην	προφήτας

Woorden van de eerste declinatie op -ας worden als volgt verbogen:

νεανίας	νεανίαι
νεανίου	νεανιῶν
νεανία	νεανίαις
νεανίαν	νεανίας

14.11 Herhaling van les 11 en 12: de vijfde naamval van woorden uit de eerste declinatie

De vijfde naamval enkelvoud van woorden op -η en -α is gelijk aan de eerste naamval enkelvoud.

De vijfde naamval enkelvoud van woorden op -ης en -ας eindigt op een -α.

Voorbeeld: νεανίας > 5de nv. ev. νεανία

De vijfde naamval meervoud is in alle gevallen gelijk aan de eerste naamval meervoud.

14.12 Herhaling van les 12: dubbele ontkenningen

Wanneer er meer dan één ontkenning in een zin staat, gelden de volgende regels:

- is de tweede ontkenning samengesteld (οὐ+ ...), dan versterken de ontkenningen elkaar
- is de tweede ontkenning niet samengesteld, dan heffen de ontkenningen elkaar op

14.13 Herhaling van les 12: het werkwoord οἶδα

οἶδα	οἶδαμεν
οἶσθα	οἶδατε
οἶδε(ν)	οἶδασι(ν)

N.B. In het klassiek Grieks luiden de meervoudsvormen:

ἴσμεν
ἴστε
ἴσασι(ν)

In het Nieuwe Testament worden de vormen ἴστε en ἴσασι(ν) een enkele keer gebruikt (ἴστε twee keer, ἴσασι(ν) één keer). De vorm ἴσμεν komt in het Nieuwe Testament niet voor.

14.14 Herhaling van les 13: de verbuiging van de tweede declinatie

Woorden van de tweede declinatie op -ος worden als volgt verbogen:

λόγος	λόγοι
λόγου	λόγων
λόγω	λόγοις
λόγον	λόγους

Woorden van de eerste declinatie op -ον worden als volgt verbogen:

ἔργον	ἔργα
ἔργου	ἔργων
ἔργω	ἔργοις
ἔργον	ἔργα

14.15 Congruentie van persoonsvorm en onderwerp.

Normaal gesproken congrueren persoonsvorm en onderwerp. Dat wil zeggen dat een onderwerp in het enkelvoud een persoonsvorm in het enkelvoud bij zich heeft en een onderwerp in het meervoud een persoonsvorm in het meervoud. Een uitzondering op deze regel treft u aan wanneer het onderwerp een onzijdig meervoud is. Dan staat de persoonsvorm toch in het enkelvoud.

14.16 Overzicht van hoofd- en rangtelwoorden

Hoofdtelwoorden			Rangtelwoorden
α΄	1	εἷς, μια, ἓν	πρῶτος, --η, --ον
β΄	2	δύο	δεύτερος, --α, --ον
γ΄	3	τρεις, τρια	τρίτος, --η, --ον
δ΄	4	τέσσαρες, τεσσαρα	τέταρτος, --η, --ον
ε΄	5	πέντε	πέμπτος
ς΄	6	ἕξ [ς, σιγμα]	ἕκτος
ζ΄	7	ἑπτά	ἕβδομος
η΄	8	ὀκτώ	ὄγδοος
θ΄	9	ἐννέα	ἕνατος
ι΄	10	δέκα	δέκατος
ια΄	11	ἕνδεκα	ἐνδέκατος
ιβ΄	12	δώδεκα, δεκαδυο	δωδέκατος
ιγ΄	13	δεκατρις	τρίτος καὶ δέκατος (ontbreekt)
ιδ΄	14	δεκατεσσαρες	τέταρτος καὶ δέκατος
ιε΄	15	δεκαπεντε	πεντεκαιδέκατος
ις΄	16	δεκα ἕξ	
ιζ΄	17	δεκα ἑπτα	
ιη΄	18	δεκα ὀκτω, δεκα και ὀκτω	

ιθ´	19	δεκα ἔννεα (ontbreekt)	
κ´	20	εἴκοσι[ν]	
λ´	30	τριάκοντα	
μ´	40	τεσσαράκοντα, τεσσεράκοντα	
ν´	50	πεντήκοντα	πεντηκοστός
ξ´	60	εξήκοντα	
ο´	70	ἐβδομήκοντα	
π´	80	ὀγδοήκοντα	
ϕ´	90	ἐνενήκοντα (Ϟ κοππα)	
ρ´	100	ἑκατόν	
σ´	200	διακόσιοι, --αι, --α	
τ´	300	τριακόσιοι, --αι, --α	
υ´	400	τετρακόσιοι, --αι, --α	
φ´	500	πεντακόσιοι	
χ´	600	ἑξακόσιοι	
ψ´	700	ἑπτακόσιοι	
ω´	800	ὀκτακόσιοι	
Ϟ´	900	ἐνακόσιοι (παρακυσμα)	wordt op verschillende manieren geschreven

1000 χίλιοι

2000 δισχίλιοι

3000 τρισχίλιοι

4000 τετρακισχίλιοι

5000 πεντακισχίλιοι, χιλιαδες πεντε (let. vijf duizendtallen)

6000 ἑξακισχίλιοι

7000 ἑπτακισχίλιοι, χιλιαδες ἑπτα

8000 ὀκτακισχίλιοι

10 000 μύριοι, --αι, --α, δεκα χιλιαδες

12 000 δώδεκα χιλιαδες

20 000 εἴκοσι χιλιαδες

50 000 μυριαδες πεντε

100 000 000 μυριαδες μυριαδων

Bijwoorden: ἅπαξ (eenmaal), δίς (tweemaal), τρίς (driemaal), τετράκις (viermaal), πεντάκις (vijfmaal), ἑπτάκις (zevenmaal), ἑβδομηκοντάκις (zeventigmaal).

De eerste vier hoofdtelwoorden worden als volgt verbogen:

	mnl.	vrl.	onz.
1ste nv.	εἷς	μια	ἕν
2de nv.	ἑνός	μιᾶς	ἑνός
3de nv.	ἑνί	μιᾶ	ἑνί
4de nv.	ἕνα	μίαν	ἕν

mnl./vrl./onz.

1ste nv.	δύο
2de nv.	δυσῶν
3de nv.	δυσῶν
4de nv.	δύο

mnl./vrl. onz.

1ste nv.	τρεις	τρία
2de nv.	τριῶν	τριῶν
3de nv.	τρισί(ν)	τρισί(ν)
4de nv.	τρεις	τρία

	mnl./vrl.	onz.
1ste nv.	τέσσαρες	τέσσαρα
2de nv.	τεσσάρων	τεσσάρων
3de nv.	τέσσαρσι(ν)	τέσσαρσι(ν)
4de nv.	τέσσαρας	τέσσαρα

Bekijkt u dit allemaal eens op uw gemak en laat zoveel mogelijk tot u doordringen. Het is u misschien duidelijk dat de Griekse letters ook een getalswaarde hebben. Zo zult u in Openbaring 13:18 kunnen lezen χξς´ (dat is 666) of ἑξακοσιοι ἑξηκοντα ἕξ. Jezus, tussen haakjes, is 888= Ἰησους niet Ἰησους! De κοππα, en de παραकुισμα zijn symbolen die resp. voor 90 en 900 staan en komen niet in het Nieuwe Testament voor.

14.17 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Samenvatting

Wij vatten kort de informatie uit de vorige lessen voor u samen.

De Joodse raad bestond uit 70 leden, onder leiding van de hogepriester. Deze vertegenwoordigde het volk tegenover de Romeinse leider ter plekke en zag toe op religieuze plechtigheden in Jeruzalem.

Belangrijke groepen binnen het Jodendom zijn:

a) Farizeeën (Φαρισαῖοι). Zij vormden een afgezonderde groep. Naast de geschreven wetten accepteerden zij ook een mondelinge traditie.

b) Sadduceeën (Σαδδουκαῖοι). Zij accepteerden alleen de geschreven wetten. Zij geloofden niet in de opstanding uit de doden. Verder geloofden zij niet in engelen en geesten. De Farizeeën geloofden hier wel in. Waar deze zaken ter sprake kwamen, brak snel twist tussen beide groepen uit (zie bijvoorbeeld Hand. 23: 6).

c) Schriftgeleerden (γραμματεῖς). Zij bezaten grote kennis van het Oude Testament en de wetten. Zij gaven hun kennis door aan leerlingen.

Alle drie groepen werden in het Nieuwe Testament regelmatig veroordeeld vanwege huichelarij.

De Griekse godsdienst werd evenals de Romeinse met name gekenmerkt door het dienen van meerdere goden. De goden werden menselijk voorgesteld in uiterlijk en handelen. Het dienen van de goden bestond met name uit rituele handelingen (het brengen van offers, het plengen van wijn en het uitspreken van vaste gebeden).

Naast bovenstaande kenmerken die voor beide godsdiensten gelden, kende de Romeinse godsdienst het vereren van huisgoden en van het genius van de keizer.

Belangrijke filosofische stromingen zijn die van Plato, de Stoa en Epicurus. Plato stelde de vraag naar het wezen van de dingen centraal. De Stoa zochten het menselijke geluk in een volkomen loskomen van al het aardse. Epicurus tot slot stelde dat men gelukkig kan worden door die handelingen te kiezen die op de lange termijn meer vreugde dan verdriet opleveren.

NOTITIES:

LES XV

15.1 Inleiding

In deze les behandelen we de voltooid tegenwoordige tijd van het regelmatige werkwoord. In grammatica's wordt deze tijd *perfectum* genoemd. De v.t.t. wordt gevormd door achter de stam bepaalde uitgangen te plaatsen. Voor de stam komt een voorvoegsel dat bestaat uit een medeklinker en een klinker. De klinker is altijd de ε, de medeklinker is een herhaling van de medeklinker waarmee de stam van het werkwoord begint. Het verschijnen van zo'n voorvoegsel wordt reduplicatie genoemd: 'verdubbeling'. Bekijkt u eerst de volgende voorbeelden, waarin u alle personen enkel- en meervoud aantreft. Wij zullen verderop het verschijnsel reduplicatie nader toelichten.

15.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met vormen van de v.t.t. van regelmatige werkwoorden.

λέγει αὐτῷ· ναὶ κύριε,
ἐγὼ **πεπίστευκα** ὅτι σὺ εἶ
ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμε-
νος

Zij zegt tot Hem: 'Ja Heere,
ik geloof dat U de Christus
bent, de Zoon van God, Die
in de wereld komt.' (Joh.
11: 27)

πεπίστευκα- 1ste p. ev.
v.t.t. v. πιστεύω, χριστός
(mnl.)- lett. gezalfde (χρίω-
ik zalf), Griekse equivalent
van het Hebreeuwse
Messias, ἐρχόμενος- 1ste
nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v.
ἔρχομαι- ik ga (werk-
woorden op -μαι komen pas
veel later aan de orde)

λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὅτι
ἐώρακάς με **πεπίστευκας;**

Jezus zegt tot hem: 'Omdat
je Mij gezien hebt, geloof
je?' (Joh. 20: 29)

ἐώρακας- 2de p. ev. v.t.t. v.
ὀράω- ik zie (dit werkwoord
is onregelmatig!), πε-
πίστευκας- 2de p. ev. v.t.t.
v. πιστεύω

.. ὅτι οὐ πεπίστευκεν εἰς
τὴν μαρτυρίαν...

... omdat hij niet geloofd
heeft in het getuigenis
...(1 Joh. 5: 10)

πεπίστευκεν- 3de p. ev.
v.t.t. v.πιστεῦω, μαρτυρία
(vrl.)- getuigenis

καὶ ἡμεῖς **πεπιστεύκαμεν**
... ὅτι σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ
θεοῦ

En wij geloven ... dat U de
Heilige van God bent.
(Joh. 6: 69)

πεπιστεύκαμεν- 1ste p.
mv. v.t.t. v.πιστεύω,
ἅγιος- hier zelfstandig
gebruikt door toevoeging
van het lidwoord

αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ
ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πε-
φιλήκατε καὶ **πεπιστεύ-
κατε** ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ
θεοῦ ἐξῆλθον

Want de Vader Zelf heeft
jullie lief, omdat jullie Mij
lief hebben gehad en
geloofd hebben dat Ik van
God ben uitgegaan. (Joh.
16: 27)

πεφιλήκατε- 2de p. mv.
v.t.t. v. φιλέω- ik heb lief,
πεπιστεύκατε- 2de p. mv.
v.t.t. v. πιστεύω, παρά- (+
2de nv.) van ... vandaan,
ἐξῆλθον-3de p. ev. aor. v.
ἐξέρχομαι (de aoristus
komt nog aan de orde
vertaal voorlopig als een
o.v.t.)

ἄλλοι **κεκοπιάκασιν**

Anderen hebben gearbeid.
(Joh. 4: 38)

ἄλλοι- 1ste nv. ev. mnl. v.
ἄλλος- ander,
κεκοπιάκασιν- 3de p. mv.
v.t.t. v. κοπιᾶω- ik arbeid
(moeizaam)

15.3 De uitgangen van de v.t.t. van regelmatige werkwoorden.

-κα

-κας

-κεν

-καμεν

-κατε

-κασιν(ν)

15.4 De uitgangen na stam op dentaal

Wanneer een werkwoord eindigt op een dentaal (δ , θ , ζ), verdwijnt de dentaal voor de uitgangen van de v.t.t.

βαπτίζω > stam βαπτίζ- > v.t.t. βεβαπτικά

15.5 De uitgangen na een stam op π, β, κ, γ

Wanneer de stam van een regelmatig werkwoord eindigt op een π of β, valt deze slotmedeklinker weg. De uitgangen beginnen met een φ in plaats van met een κ.

Voorbeeld: βλέπω > stam βλέπ- > βεβλέπ- > βέβλεφα

Wanneer de stam van een regelmatig werkwoord uitgaat op een κ of γ, valt deze slotmedeklinker weg. De uitgangen beginnen met een χ in plaats van met een κ.

Voorbeeld: ἄγω > stam ἄγ- > ἤγ- > ἤχα

15.6 Reduplicatie

Zoals wij al eerder opmerkten, verschijnt er voor de stam een voorvoegsel, bestaande uit een e en een medeklinker. Deze medeklinker is een herhaling van de medeklinker waar de stam mee begint. Wij laten door middel van twee voorbeelden zien hoe dit werkt.

πιστεύω > stam πιστεύ- met beginmedeklinker π > π-ε-πιστεύ-κα > πεπίστευκα

κοπιῶ > stam κοπια- met beginmedeklinker κ > κ-ε-κοπια-κα > κεκοπίακα

Zoals u weet zijn de letters θ, φ, χ geaspireerde τ, π en κ. Wanneer een stam met een geaspireerde letter begint, begint het voorvoegsel met de niet-geaspireerde medeklinker.

θεραπεύω > stam θεραπευ- met beginmedeklinker θ > τ-ε-θεραπευ-κα > τεθεράπευκα

φιλέω > stam φιλε- met beginmedeklinker φ > π-ε-φιλη-κα > πεφίληκα

Werkwoorden waarvan de stam met een klinker begint, krijgen geen reduplicatie, maar klinkerverlenging, zie 15.6.

15.7 Klinkerverlenging

Er zijn twee soorten klinkerverlenging: van de beginklinker van de stam en van de slotklinker.

a) klinkerverlenging van de beginklinker van de stam.

Wanneer de stam met een klinker begint, komt er in de v.t.t. geen voorvoegsel voor de stam, maar de klinker wordt verlengd: α en ε wordt η, ο wordt ω.

ἀγοράζω > stam ἀγοραζ- > v.t.t. ἡγόρακα

ὀνομάζω (ik noem) > stam ὀνομαζ- > v.t.t. ὠνόμακα

b) klinkerverlenging van de slotklinker van de stam

Misschien vroeg u zich al af waarom in de v.t.t. van φιλεω de klinker ε, waar de stam op eindigt, een η wordt. Ook dit is klinkerverlenging. Elk werkwoord waarvan de stam op een α, ε of ο eindigt, krijgt in bepaalde tijden klinkerverlenging voor de uitgangen van de betreffende tijd.

Klinkerverlenging doet zich voor in de v.t.t., de v.v.t., de aoristus op -σα en de o.t.t.t.

De klinker α wordt een η, behalve wanneer een ε, ι, ρ voorafgaat. In dat geval wordt de α lang.

τιμάω (ik eer) > stam τιμα- > (α wordt η) τετίμηκα

κοπιάω > stam κοπια- > (α na ι wordt lang) κεκοπίακα

De klinker ε wordt een η.

ποιέω > stam ποιε- > (ε wordt η) πεποίηκα

De klinker ο wordt een ω.

πληρόω > stam πληρο- > (ο wordt ω) πεπλήρωκα

15.8 Het gebruik van bijvoeglijke naamwoorden.

Bijvoeglijke naamwoorden kunnen op drie manieren worden gebruikt:

a) bijvoeglijk. Het bijvoeglijk naamwoord komt in geslacht, getal en naamval overeen met het woord waar het bijhoort. Een bijvoeglijk naamwoord wordt dus verbogen. Het mannelijk gaat meestal uit op -ος en wordt verbogen als een woord van de tweede declinatie op -ος (λόγος).

Het vrouwelijk eindigt op -η of op -α (na ε, ι, ρ) en wordt verbogen als een woord van de eerste declinatie op -η (ἀρχή) of -α (ἡμέρα).

Het onzijdig gaat uit op -ον en wordt verbogen als een woord van de tweede declinatie op -ον (ἔργον).

In de woordenlijst wordt voortaan van een bijvoeglijk naamwoord de eerste naamval mannelijk enkelvoud gegeven met daarachter de uitgangen vrouwelijk en onzijdig.

ἀγαθός, η, ον

ἅγιος, α, ον

N.B. Sommige bijvoeglijke naamwoorden hebben een afwijkende verbuiging. Dit zijn bijvoeglijke naamwoorden van de derde declinatie. Wij geven van deze woorden in de woordenlijst na het mannelijk ook eerste naamval enkelvoud vrouwelijk en onzijdig.

b) zelfstandig. Het bijvoeglijk naamwoord hoort niet bij een ander woord en heeft het lidwoord bij zich. Het bijvoeglijk naamwoord gaat zo zelf als zelfstandig naamwoord functioneren. Geslacht, getal en naamval zijn afhankelijk van de functie van het woord in de zin.

σὺ εἶ ὁ ἅγιος- U bent de Heilige (ἅγιος is eerste naamval enkelvoud mannelijk omdat het hoort bij σὺ)

c) praedikatief. Het bijvoeglijk naamwoord geeft een kwalificatie van een zelfstandig naamwoord. Geslacht, getal en naamval zijn afhankelijk van het woord waar het bijvoeglijk naamwoord de kwalificatie van geeft.

ὁ μὲν νόμος ἅγιος- De wet nu is heilig (ἅγιος- 1ste nv. ev. mnl. geeft een kwalificatie van νόμος- 1ste nv. ev. v. een mannelijk woord)

15.9 Het determinatief voornaamwoord αὐτός

Het determinatief voornaamwoord αὐτός wordt als volgt verbogen:

	mnl.	vrl.	onz.
ev.1ste nv.	αὐτός	αὐτή	αὐτό
2de nv.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ
3de nv.	αὐτῷ	αὐτῇ	αὐτῷ
4de nv.	αὐτόν	αὐτήν	αὐτό
mv.1ste nv.	αὐτοί	αὐταί	αὐτά
2de nv.	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν
3de nv.	αὐτοῖς	αὐταῖς	αὐτοῖς
4de nv.	αὐτούς	αὐτάς	αὐτά

αὐτός heeft drie gebruikswijzen:

1) niet direct voorafgegaan door het lidwoord: 'zelf'

αὐτός γὰρ ὁ πατήρ φιλεῖ ὑμᾶς - Want de Vader Zelf heeft jullie lief (Joh. 16: 27)

2) onmiddellijk voorafgegaan door het lidwoord: 'dezelfde', 'hetzelfde'

καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ **τὸ αὐτὸ** ποιοῦσιν - Ook de zondaren doen hetzelfde (Luc. 6: 33)

3) zonder lidwoord: 'hij, zij, het' (persoonlijk voornaamwoord van de derde persoon)

καὶ λέγει **αὐτῷ** - En hij zei tegen Hem (Matt. 4: 6)

U vindt in het huiswerk zinnen met verschillende gebruikswijzen van αυτός

15.10 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.
2. ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἢ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν.
3. γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;
4. ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἠγαπήκαμεν τὸν θεὸν ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς ...
5. μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν.
6. καὶ λέγει αὐτοῖς· δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων
7. ... τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πράξις ...
8. μεμισήκασιν καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου.
9. ... ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικεν
10. ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωϋσεὶ λελάληκεν ὁ θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστὶν

γεννάω- ik verwek, λαλέω- ik zeg, ik spreek, λύπη (vrl.)- bedroefdheid, pijn, πληρώω- ik vul, γινώσκω- ik weet, ik begrijp, ἐν τούτῳ- hierin, daarin, ἠγάπησεν- 3de p. ev. aor. v. ἀγαπάω (vertaal als een v.t.t.), πραεῖς- 1ste nv. mv. mnl. v. πραύς- (bijvoeglijk naamwoord) zachtmoedig (hier zelfstandig gebruikt door het lidwoord), κληρονομέω- ik beërf, δεῦτε- (bijwoord) kom!, ὀπίσω- (+ 2de nv.) achter, ἄνθρωπος (mnl.)- mens, μέλη- 1ste nv. mv. v. μέλος (onz.)- lid (v.e. lichaam), πράξις- 4de nv. ev. v. πράξις (vrl.)- aktiviteit, μισέω- ik haat, τε na een zinsdeel is και ervoor, lees dus καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικεν, δεξιᾷ- 3de nv. ev. vrl. v. δεξιός- (bijvoeglijk naamwoord) rechter-, vul na δεξιᾷ aan : χειρὶ- 3de nv. ev. v. χεῖρ (vrl.)- hand, καθίζω- ik zit, Μωϋσεῖ- 3de nv. ev. v. Μωϋσῆς, τοῦτον- 4de nv. ev. mnl. v. οὗτος, πόθεν- (leidt een indirecte vraag in) van waar, waar- vandaan

15.11 Nieuwe woorden

χριστός (mnl.)	- Christus (lett. gezalfde)
χρίω	- ik zelf
ἔρχομαι	- ik kom

ὄράω	- ik zie
φιλέω	- ik heb lief
παρά	- (+ 2de nv.) van ... vandaan
ἄλλος, α, ον	- ander
κοπιάω	- ik arbeid moeizaam
ὀνομάζω	- ik noem
τιμάω	- ik eer
πληρόω	- ik vul
μέν	- nu (stelt een zinsdeel tegenover een ander deel)
γεννάω	- ik verwek
λαλέω	- ik spreek
λύπη (vrl.)	- bedroefdheid, pijn
πραύς, πραεῖα, πραύ	- zachtmoedig
κληρονομέω	- ik beërf
δεῦτε	- (bijwoord) kom!
ὀπίσω	- (+ 2de nv.) achter
ἄνθρωπος (mnl.)	- mens
μέλος (onz.)	- lid (v.e. lichaam)
πρᾶξις (vrl.)	- aktiviteit
μισέω	- ik haat
τε	- na een woord/zinsdeel is καί ervoor
δεξιός, α, ον	- rechter-
χείρ (vrl.)	- hand
καθίζω	- ik zit
πόθεν	- (leidt een indirecte vraag in) van waar, waarvandaan

15.12 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Het Hebreeuws I

In de komende lessen willen wij het met u hebben over taal en wel over drie talen. In het evangelie naar Johannes wordt beschreven dat Pilatus een opschrift laat plaatsen boven het kruis van Christus. Hierop staat 'Jezus de Nazoreeër, de koning der Joden'. Johannes vermeldt dat dit opschrift gesteld is in drie talen: Hebreeuws, Latijn en Grieks. Hebreeuws was de taal van de Joden, Latijn de taal van de Romeinen en Grieks de toenmalige wereldtaal. Het opschrift kon dus door elke voorbijganger gelezen worden. Over deze drie talen willen wij het hebben. Eerst bekijken wij twee lessen het Hebreeuws, taal van het Oude Testament en de invloed op het Grieks van het Nieuwe Testament. Daarna besteden wij twee lessen aandacht aan het Latijn. Tot slot besteden wij twee lessen aan het Grieks.

Het Hebreeuws was de taal van het Oude Testament. Wanneer een geschrift is gesteld in een bepaalde taal, is het voor mensen die die taal niet beheersen niet toegankelijk. Daarom worden geschriften ook vertaald. Het nadeel van een vertaling is dat bijna nooit de betekenis van woorden en combinaties van woorden precies kunnen worden weergegeven. Dit is zeker het geval wanneer een geschrift vertaald wordt in een taal die een andere grammaticale structuur heeft. Toen de vertaling van het Oude Testament in het Grieks gemaakt werd (de Septuaginta) stuitten de vertalers op dit probleem. Bepaalde zinsneden zijn zo eigen aan het Hebreeuws dat ze bijna niet zijn weer te geven in het Grieks. En toch verlangden de vertalers ernaar de tekst zo nauwkeurig mogelijk over te zetten. Gevolg was dat ze de Hebreeuwse zinsneden letterlijk vertaalden naar het Grieks. Eigenlijk is dat altijd gebeurd wanneer het Oude Testament uit het Hebreeuws werd vertaald in een andere taal: er kwamen semitismen in de vertaling terecht. Ook in Nederlandse vertalingen zijn ze te vinden.

In het Nieuwe Testament wordt vaak gebruik gemaakt van citaten uit het Oude Testament. Het ligt dan ook voor de hand dat de semitismen in de geciteerde passages ook in het Nieuwe Testament verschijnen. Maar ook los van direct verband met het Oude Testament komen semitismen in het Grieks van het Nieuwe Testament voor. In de volgende les willen wij twee voorbeelden van semitismen laten zien.

NOTITIES:

LES XVI

16.1 Inleiding

We gaan verder met de voltooid verleden tijd van regelmatige werkwoorden. Deze tijd wordt in grammatica's *plusquamperfectum* (meer dan voltooid) genoemd. Voor de stam met het voorvoegsel van de v.t.t. komt nog een extra augment (ἐ-). Verder heeft de v.v.t. eigen uitgangen. Wij geven u een voorbeeld van de twee personen v.v.t. (van regelmatige werkwoorden) die voorkomen in het Nieuwe Testament. Van de andere personen geven wij u de vorm van het werkwoord λύω, zodat u kunt zien hoe de personen worden gevormd uitgaande van de stam.

16.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament van de vormen v.v.t. van regelmatige werkwoorden

<i>ἐλελύκη</i>	ik had losgemaakt	ἐλελύκη- 1ste p. ev. v.v.t. v. (Komt niet voor in het N.T.)
<i>ἐλελύκης</i>	jij had losgemaakt	ἐλελύκης- 2de p. ev. v.v.t. v. λύω- ik maak los. (Komt niet voor in het N.T.)
πολλοῖς γὰρ χρόνοις <i>συνηρπάκει</i> αὐτὸν ...	Want hij had hem vele malen gegrepen. (Luc. 8: 29)	πολλοῖς χρόνοις- 3de nv. die tijd aangeeft+ vertaal als een bijwoordelijke bepaling, χρόνος (mnl.)- tijd, (hier keer, maal) <i>συνηρπάκει</i> - 3de p. ev. v.v.t. v. <i>συναρπάζω</i> - ik grijp, ik neem gevangen
<i>ἐλελύκεμεν</i>	wij hadden losgemaakt	ἐλελύκεμεν- 1ste p. mv. v.v.t. v. λύω- ik maak los (Komt niet voor in het N.T.)

ἔλελύκετε

jullie hadden losgemaakt

ἔλελύκετε- 2de p. mv. v.v.t.
v. λύω- ik maak los (Komt
niet voor in het N.T.)... παρέθεντο αὐτοὺς τῷ
κυρίῳ εἰς ὃν *ΠΕΠΙΣ-*
ΤΕΥΚΕΙΣΑΝ... zij droegen hen op aan de
Heere in Wie zij geloofd
hadden. (Hand. 14: 23)παρέθεντο- 3de p. mv. aor.
lijd. vorm v. παρατίθημι-
ik plaats bij, (lijd. vorm) ik
draag op aan (de lijdende
vorm komt nog aan de
orde), ὅν- 4de nv. (na εἰς)
ev. mnl. v. ὅς- (betrekkelijk
voornaamwoord) die, dat
(zie 16.7), πεπιστεύκει-
σαν- 3de p. mv. v.v.t.
v. πιστεύω (N.B. Deze
vorm heeft geen extra aug-
ment. Daarom is de vorm
alleen aan de uitgang als
v.v.t. te herkennen)

16.3 Overzicht van de v.v.t. van regelmatige werkwoorden

De v.v.t. van regelmatige werkwoorden wordt als volgt gevormd:

- voor de stam komt door reduplicatie een voorvoegsel bestaande uit een medeklinker en een klinker
- voor dit voorvoegsel komt nog een augment (ἐ-)
- achter de stam komen de uitgangen

-κη	-κεμεν
-κης	-κετε
-κει(ν)	-κεισαν

Voorbeelden:

λύω > stam λυ- > λελυ- > ἐλελυ- > ἐλελύκη

τιμάω > stam τιμα- > τετιμα- > ἐτετιμα- > ἐτετιμήκη (denk aan de klinkerverlenging !)

ποιέω > stam ποιε- > πεποιε- > έπεποιε- > έπεποιήκη (denk aan de klinkerverlenging !)

Wanneer van een werkwoord de stam met een klinker begint, wordt de klinker verlengd. Achter de stam volgen de uitgangen van de v.v.t. Er is dus geen extra kenmerk van de v.v.t. buiten de uitgangen om.

ἀγαπάω > stam ἀγαπα- > ἡγαπα- > ἡγαπήκη (v.t.t. ἡγάπηκα)

Wanneer de stam eindigt op een dentaal, valt de dentaal weg voor de uitgangen.

βαπτίζω > stam βαπτιζ- > βεβαπτιζ- > έβεβαπτιζ- > έβεβαπτίκη

Wanneer de stam eindigt op π of β, volgen de uitgangen met een φ in plaats van een κ.

βλέπω > stam βλεπ- > βεβλεπ- > έβεβλεπ- > έβεβλέφη

Wanneer de stam eindigt op κ of γ, volgen de uitgangen met een χ in plaats van een κ.

ἄγω > stam ἄγ- > ἡγ- > ἡχη

16.4 De v.v.t. van οἶδα

Zoals wij u al hebben uitgelegd heeft het werkwoord οἶδα geen tegenwoordige tijd. Het rijtje van οἶδα is in wezen een rijtje van de v.t.t. De vormen moeten echter als vormen van de o.t.t. worden vertaald. De verleden tijd van οἶδα vertalen wij dan als o.v.t. hoewel de vormen in wezen vormen v.v.t. zijn! Wij behandelen de verleden tijd van οἶδα daarom hier, bij de v.v.t.

Bekijkt u de onderstaande voorbeelden. Let erop dat οἶδα een onregelmatig werkwoord is!

τήν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ
ἤδειν εἰ μὴ ὁ νόμος
ἔλεγεν, Ὅουκ ἐπιθυμήσεις

Want ik zou de begeerte niet
kennen als de wet niet zei:
U zult niet begeren. (Rom.
7: 7)

ἐπιθυμία (vrl.)-verlangen,
begeerte, ἤδειν- 1ste p. ev.
v.t. v. οἶδα-ik weet, εἰ-als,
εἰ μὴ- als niet

<i>ἤδεις</i> ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἶμι	Je wist dat ik een hard mens ben. (Luc. 19: 22)	ἤδεις- 2de p. ev. v.t. v. οἶδα- ik weet, αὐστηρὸς- hard, streng
... οὐκ <i>ἤδει</i> τίς ἐστίν ...	... want hij wist niet wie Hij was ... (Joh. 5: 13)	ἤδει- 3de p. ev. v.t. v. οἶδα- ik weet
<i>ἤδειμεν</i>	wij wisten	ἤδειμεν- 1ste p. mv. v.t. v. οἶδα- ik weet. Deze vorm ontbreekt in het N.T.
οὔτε ἐμὲ οἶδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ <i>ἤδειτε</i> , καὶ τὸν πατέρα μου ἂν <i>ἤδειτε</i> .	Jullie kennen noch Mij noch Mijn Vader. Indien jullie Mij kenden,zouden jullie ook Mijn Vader kennen. (Joh. 8: 19)	ἤδειτε- 2de p. mv. v.t. v. οἶδα-ik weet, ik ken, καί- ook, πατέρα- 4de nv. ev. v. πατήρ, ἂν- geeft het werkwoord een bepaalde waarde, zie 16.6
... ὅτι <i>ἤδεισαν</i> αὐτόν	... omdat zij Hem kenden. (Marc. 1: 34)	ἤδεισαν- 3de p. mv. v.t. v. οἶδα- ik weet, ik ken

16.5 Overzicht van de verleden tijd van οἶδα

ἤδειν

ἤδεις

ἤδει

ἤδειμεν

ἤδειτε

ἤδεισαν

In het klassiek Grieks komen andere vormen van de verleden tijd van οἶδα voor. Deze vormen ontbreken in het Nieuwe Testament. U kunt volstaan met het bestuderen en onthouden van bovenstaande vormen.

16.6 ἄν

Het woordje ἄν is een zogenaamd partikel. Een partikel is een woordje dat een bepaalde extra waarde geeft aan een woord of zin. Een partikel heeft niet zelf een vaststaande betekenis, maar voegt extra betekenis toe aan de zin waarin het partikel staat. Laten wij nog eens kijken naar het voorbeeld onder 16.4

εἰ ἐμὲ ἤδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἄν ἤδειτε

In de zin ervoor heeft Jezus gezegd dat de discipelen Hem niet kennen noch Zijn Vader. Hij voegt hier aan toe: Indien jullie Mij kenden, zouden jullie ook Mijn Vader kennen. De mededeling die in deze zin wordt gedaan, is geen feit. Aan de voorwaarde wordt niet voldaan (de discipelen kennen Jezus niet) zodat ook de hoofdzin (afhankelijk van de voorwaarde) geen feit wordt. Wij noemen zo'n zin een irrealis ('niet-werkelijkheid').

In het Nederlands geven wij een niet-werkelijkheid aan met de verleden tijd van zullen: als jullie Mij zouden kennen, zouden jullie ook Mijn Vader kennen. Wij kunnen in gedachten aanvullen: 'maar dit is niet het geval'.

In het Grieks wordt dit aangegeven door een verleden tijd in de bijzin met εἰ en een verleden tijd met ἄν in de hoofdzin. De bedoelde verleden tijd is altijd of een o.v.t. (zoals in het voorbeeld) of een aoristus.

Het woordje ἄν op zich drukt de irrealis niet uit, maar de combinatie met de verleden tijd in de zinsconstructie (voorwaardelijke bijzin, hoofdzin) doet dit.

In combinatie met andere vormen van het werkwoord kan ἄν een andere betekenis geven.

Onthoudt u dus het volgende:

- ἄν is een partikel dat een extra betekenis geeft aan een woord of zin
- (bijzin) εἰ +o.v.t./ aoristus, (hoofdzin) ἄν +o.v.t./aoristus = irrealis

16.7 Het betrekkelijk voornaamwoord

Een betrekkelijk voornaamwoord leidt een bijzin in die extra informatie geeft over het woord waar het betrekkelijk voornaamwoord bijhoort.

Voorbeeld 1: Meneer Landman, die een zaak in ijzerwaren heeft, stond op de jaarmarkt met een nieuw soort tang.

De bijzin 'die ... heeft' geeft extra informatie over meneer Landman. Deze extra informatie is relevant in de zin omdat het feit dat hij een zaak in ijzerwaren heeft, verklaart dat hij een nieuw soort tang presenteerde op de jaarmarkt.

Voorbeeld 2: Meneer Landman, die wij al jaren kennen, stond op de jaarmarkt met een nieuw soort tang.

De bijzin geeft nu een ander soort extra informatie. Er wordt duidelijk gemaakt dat meneer Landman een kennis is van de verteller. Daarom is het feit dat hij op de jaarmarkt stond interessant.

Het gaat ons echter met name om de functie van *die* in de bijzin. In het eerste voorbeeld was *die* het onderwerp van de bijzin. In het tweede voorbeeld is *die* lijdend voorwerp in de bijzin. In het Nederlands is de keuze van het betrekkelijk voornaamwoord alleen afhankelijk van het geslacht van het woord waar het bijhoort: mannelijk of vrouwelijk *die*, onzijdig *dat*.

In het Grieks is de keuze afhankelijk van geslacht, getal en naamval. Dit wil zeggen dat het betrekkelijk voornaamwoord verbogen wordt voor alle drie geslachten in alle naamvallen, enkel- en meervoud.

Wij geven u de rijtjes. Let u op de grote overeenkomsten met de verbuiging van het lidwoord.

	mnl.	vrl.	onz.
ev. 1ste nv.	ὁς	ἡ	ὅ
2de nv.	οὖ	ἡς	οὔ
3de nv.	ὦ	ἡ	ὦ
4de nv.	ὅν	ἡν	ὄ

mv. 1ste nv.	οἱ	αἱ	ἄ
2de nv.	ῶν	ῶν	ῶν
3de nv.	οἶς	αἶς	οἶς
4de nv.	οὔς	ἄς	ἄ

Bij de keuze van het betreffende voornaamwoord worden geslacht en getal bepaald door het woord waar het betreffende voornaamwoord bijhoort. De naamval daarentegen is afhankelijk van de functie die het betreffende voornaamwoord heeft in de bijzin.

Laten wij nog eens kijken naar onze voorbeelden. In beide gevallen worden geslacht en getal van het betreffende voornaamwoord bepaald door het woord waar het bijhoort. Daar het terugslaat op *meneer Landman* hebben wij een betreffende voornaamwoord nodig dat mannelijk is en enkelvoud. De functie in de bijzin bepaalt de naamval.

Toegepast op de voorbeelden leidt dit tot de volgende keuze:

voorbeeld 1: 1ste nv. (onderwerp) ev. mnl. dus οἷς

voorbeeld 2: 4de nv. (lijdend voorwerp) ev. mnl. dus ὅν

Let op! Het komt soms voor dat het betreffende voornaamwoord onafhankelijk van de functie in de bijzin de naamval heeft van het woord waar het bijhoort. Dit heet *attractio relativi* ('het erbij trekken van het betreffende voornaamwoord') of perseveratie ('handhaving').

Het betreffende voornaamwoord kan ook een zin inleiden die fungeert als onderwerp van de hoofdzin. Er is dan geen woord waar het direct bijhoort.

Voorbeeld: Wie voor dit plan is, moet zijn hand opsteken.

Dit is in het Grieks net zo. Vaak worden dergelijke zinnen ingeleid door οἷς. Het mannelijk enkelvoud staat dan voor een neutraal 'men'.

In het huiswerk geven wij een aantal zinnen met vormen van het betreffende voornaamwoord.

16.8 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. ὁ γέγραφα, γέγραφα
2. οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε
3. ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελον μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθεν σου
4. τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν πνευμά ἐστιν καὶ ζωὴ ἐστιν
5. ... ἐκ τῶν ἐθνῶν εἰς οὓς ἐγὼ ἀποστέλλω σε
6. καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτος ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
7. αὕτη ἦν πλήρης ἔργων ἀγαθῶν καὶ ἐλεημοσυνῶν ὧν ἐποίει
8. εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί
9. ... ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν
10. εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφιλεῖ

ἰδού- zie!, ἀποστέλλω- ik zend uit, πρό- (+ 2de nv.) voor, πρόσωπον (onz.)- aangezicht, κατασκευάω- ik bereid, ik maak gereed, ὁδός (vrl.)- weg, ἔμπροσθεν- (+ 2de nv.) voor, ῥήματα- 1ste nv. mv. v. ῥήμα, ἔθνος (onz.)- volk, μαρτυρέω- ik getuig, ἐλεημοσύνη (vrl.)- barmhartigheid, στάσις (vrl.)- opstand, oproer, φόνος (mnl.)- moord, doodslag, ἴδιος- eigen

16.9 Nieuwe woorden

χρόνος (mnl.)	- tijd
συναρπάζω	- ik grijp, ik neem gevangen
παρατίθημι	- ik plaats bij, (lijd. vorm) ik draag op
ὅς, ἧ, ὅ	- (betrekkelijk voornaamwoord) die, dat
ἐπιθυμία (vrl.)	- begeerte
εἰ	- als
εἰ μή	- als niet
αὐστηρός, α, ον	- hard, streng

ἰδοῦ	- zie!
ἀποστέλλω	- ik zend uit
πρό	- (+ 2de nv.) voor
πρόσωπον (onz.)	- aangezicht
κατασκεύω	- ik bereid, ik maak gereed
ὁδός (vrl.)	- weg
ἔμπροσθεν	- (+ 2de nv.) voor
ἔθνος (onz.)	- volk
μαρτυρέω	- ik getuig
ἐλεημοσύνη (vrl.)	- barmhartigheid
στάσις (vrl.)	- opstand, oproer
φόνος (mnl.)	- moord, doodslag
ἴδιος, α, ον	- eigen

16.10 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Het Hebreeuws II

Wij laten u twee voorbeelden zien van semitismen. Bij het eerste voorbeeld gaat het om een semitisme in een citaat uit het Oude Testament.

καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν
ὀράσεις ὄψονται καὶ οἱ
πρεσβύτεροι ὑμῶν *ἐνυπ-
νίσις ἐνυπνιασθή-σονται*

En jullie jongemannen zul-
len gezichten zien en jullie
ouderen zullen dromen
dromen. (Hand. 2: 17)

νεανίσκος (mnl.)- jonge-
man, ὀράσεις- 4de nv. mv. v.
ὄρασις, ὄψονται- 3de p.
mv. o.t.t.t. v. ὀράω, πρεσβυ-
τερος (mnl.)- oudere (man),
ἐνύπνιον (onz.)- droom,
ἐνυπνιασθήσονται- 3de p.
mv. o.t.t.t. v. ἐνυπ-
νιάζω- ik droom (dit is een
lijdende vorm, maar deze

U ziet dat het twee keer gaat om een werkwoord en een zelfstandig naamwoord met dezelfde basis (*ὀράω, ὀρασις, ἐνύπνιον, ἐνυπνιάζω*). Het betreft hier een citaat uit Joël 2.

Dit verschijnsel dat een werkwoord en een zelfstandig naamwoord met dezelfde basis worden gecombineerd is een typisch taaleigen van het Hebreeuws. Dit verschijnsel kende men wel in het Grieks: het zelfstandig naamwoord werd dan een intern object genoemd. Maar het gebruik van zo'n intern object kwam weinig voor. In het Nieuwe Testament neemt dit gebruik aanzienlijk toe, hetgeen wordt toegeschreven aan de invloed van het Hebreeuws.

Wij geven nog een voorbeeld van een passage zonder relatie met het Oude Testament.

καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ
χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦν-
τες καὶ φυλάσσοντες
φυλακᾶς τῆς νυκτὸς ἐπὶ
τὴν ποίμνην αὐτῶν

En er waren herders in die-
zelfde streek, in het veld
verkerend en de wakes
waarnemend 's nachts bij
hun kudde. (Luc. 2: 8)

ποιμένες- 1ste nv. mv. v.
ποιμήν, χώρα (vrl.)- ge-
bied, streek, ἀγραυλέω- ik
leef buiten (in het open
veld), φυλάσσω- ik waak,
φυλακή (vrl.)- wake, τῆς
νυκτός- 's nachts (2de nv. v.
tijd), ποίμνη (vrl.)- kudde

U ziet opnieuw een werkwoord en zelfstandig naamwoord van dezelfde basis (*φυλάσσω*, *φυλακή*).

NOTITIES:

LES XVII

17.1 Inleiding

In deze les behandelen we het tegenwoordig deelwoord en het hele werkwoord van regelmatige werkwoorden.

Het deelwoord wordt gevormd door achter de stam uitgangen te plaatsen. Het deelwoord komt in geslacht, getal en naamval overeen met het woord waar het bijhoort. Dit wil zeggen dat van elk werkwoord de tegenwoordige tijd drie deelwoorden heeft (mannelijk, vrouwelijk en onzijdig) die alle drie verbogen worden in alle naamvallen enkel- en meervoud. Net als bij de verbuiging van de zelfstandige naamwoorden is het ook hier van groot belang de uitgangen te kunnen herkennen.

Wij geven u dan ook voornamelijk vormen van hetzelfde werkwoord, te weten ἔχω. Waar meer dan evenv. deelwoord in het voorbeeld voorkomt, hebben wij alleen de vorm van ἔχω vet-cursief weergegeven.

Bekijkt u de volgende voorbeelden en let vast op de uitgangen die achter de stam komen. U ziet in deze voorbeelden meteen verschillende gebruikswijzen van het deelwoord. Wij vertellen hier meer over onder 17.4.

Onder 17.5 laten wij zien hoe het hele werkwoord van de o.t.t. wordt gevormd.

17.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met deelwoorden van de tegenwoordige tijd

ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά	Want hij bezat vele goederen. (Marc. 10: 22)	ἔχων- 1ste p. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. ἔχω, κτήματα- 4de nv. mv. v. κτήμα (onz.)- bezit N.B. Letterlijk staat er: 'hij was hebbende', zie verder onder 17.4
... τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν ...	... de Naam van God Die de Macht heeft... (Op. 16: 9)	ἔχοντος- 2de nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. ἔχω ik heb, houd ἐξουσίαν 4de nv. van ἐξουσία macht, autoriteit

... καὶ δότε τῷ **ἔχοντι** τὰ δέκα τάλαντα

... en geeft aan hem, die de tien talenten heeft. (Matt. 25: 28)

δότε- 2de p. mv. gebiedende wijs o.t.t. v. δίδωμι (geb. wijs komt nog aan de orde), ἔχοντι- 3de nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. ἔχω, τάλαντον (onz.)- talent (rekeneenheid met verschillende waarden)

μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ **ἔχοντα** ἐξουσίαν μεγάλην ...

Daarna zag ik een andere engel afdalende uit de hemel, hebbende grote macht ... (Op. 18: 1)

μετὰ ταῦτα- daarna, εἶδον- 1ste p. ev. aor. v. ὀράω (vertaal als o.v.t.), καταβαίνοντα- 4de nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. καταβαίνω, ἔχοντα- 4de nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. ἔχω, μεγάλην- 4de nv. ev. vrl. v. μέγας (N.B. De verbuiging van μέγας is onregelm. & v. later)

πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα **ἔχοντες** εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελεύσονται

Hoe moeilijk zullen zij die goederen hebben in het Koninkrijk van God binnengaan! (Marc. 10: 23)

πῶς- leidt een uitroep in:

hoe..., δυσκόλως- (bijwoord) moeizaam, ἔχοντες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. o.t.t. v. ἔχω, βασιλεία (vrl.)- koninkrijk, εἰσελεύσονται- 3de p. mv. o.t.t.t. v. εἰσέρχομαι- ik ga binnen (ἔρχομαι is een onregelmatig werkwoord en komt later nog aan de orde)

... εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν **ἔχόντων** τὰς ἑπτὰ φιάλας ...

... één uit de zeven engelen, hebbende de zeven fiolen ... (Op. 17: 1)

ἔχόντων- 2de nv. mv. mnl. dlw. o.t.t. v. ἔχω, φιάλη (vrl.)- fiool, schaal

... καὶ εἶπεν τοῖς ἀ-
κολουθοῦσιν...

... en Hij zei tegen hen, die
volgden ... (Matt. 8: 10)

εἶπεν- 3de p. ev. aor. v.
λέγω (komt nog aan de
orde), ἀκολουθοῦσιν- 3de
nv. mv. mnl. dlw. o.t.t. v.
ἀκολουθέω-ik volg, hier
zelfstandig gebruikt (zie
onder 17.4)

καὶ οὕτως εἶδον τοὺς
ἵππους ἐν τῇ ὄρασει καὶ
τοὺς καθημένους ἐπὶ
αὐτῶν, ἔχοντας θώρακας
πυρίνους ...

En zo zag ik de paarden in
het gezicht en hen die op
hen zaten, hebbende vuur-
rode borstwapenen ... (Op.
9: 17)

ἵππος (mnl.)- paard,
ὄρασει-3de nv. ev. v.
ὄρασις (vrl.)- gezicht, vi-
sioen, καθημένους-4de nv.
mv. mnl. dlw. o.t.t.v.) κα-
θημαι- ik zit (dit is een de-
ponens. Deponentia komen
later aan de orde), ἔχοντας-
4de nv. mv. mnl. dlw. o.t.t.
v. ἔχω, θώρακας- 4de nv.
mv. v. θώραξ (mnl.)- borst-
wapen, borstplaat, πύρινος-
vuurrood

Ἔστιν δὲ ἐν τοῖς
Ιεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προ-
βατικῇ κολυμβήθρα ...
πέντε στοὰς ἔχουσα

Er is nu in Jeruzalem bij de
Schaapspoort een badwater
... hebbende vijf
zuilengangen. (Joh. 5: 2)

προβατικῇ (vrl.)- Schaap-
spoort, κολυμ- βήθρα (vrl.)-
badwater, στοά (vrl.)-
zuilengang, ἔχουσα- 1ste
nv. ev. vrl. dlw. o.t.t. v. ἔχω

... ἤκουσα φωνῆς
λεγοῦσης μοι· Σαούλ
Σαούλ, τί με διώκεις;

... Ik hoorde een stem,
zeggende tot mij: Saul, Saul,
waarom vervolg je Mij?
(Hand. 22: 7)

ἤκουσα- 1ste p. ev. aor. v.
ἀκούω (+ 2de nv.!),
λεγοῦσης- 2de nv. ev. vrl.
Saul, τί -waarom (lett. wat;
vaak worden bijwoorden
gevormd d.m.v. woordjes in
de vierde naamval, dus:
aangaande of vanwege wat.
Kort voor δια τι) διώκω- ik
vervolg -

... τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς
ἐφίσταται ὄλεθρος ὥσπερ
ἢ ὡδὶν τῆ ἐν γαστρὶ **ἐχου-**
σίση

... dan overvalt een onver-
wacht verderf hen, zoals de
barensnood een zwangere
vrouw ... (1 Thess. 5: 3)

τότε- dan, op dat moment,
αἰφνίδιος- (bijv. nw.) on-
verwacht, ἐφίσταται- 3de
p. ev.o.t.t. lijd. vorm v.
ἐφίστημι- ik plaats (de li-
jdende vorm komt pas later
aan de orde), ὄλεθρος
(mnl.)- verderf, ondergang,
ὥσπερ- zoals (leidt een
vergelijking in, merk op dat
de naam-vallen van de cor-
re-sponderende delen gelijk
zijn!), ὡδὶν (vrl.)-
barensnood, γαστρί- 3de
nv. ev. v. γαστήρ (vrl.)-
buik, ἐχούση- 3de nv. ev.
vrl. dlw. o.t.t. v. ἔχω (zelf-
standig gebruikt, let op het
lidwoord, zie onder 17.4)

... καὶ ἔδειξέν μοι τὴν
πόλιν τὴν ἁγίαν Ἰερου-
σαλημ καταβαίνουσαν ἐκ
τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ
θεοῦ, **ἔχουσαν** τὴν δόξαν
τοῦ θεοῦ ...

... en hij toonde mij de stad,
het heilige Jeruza-lem, afda-
lend uit de hemel van God,
hebbende de heerlijkheid
van God ...(Op. 21: 11)

ἔδειξεν- 3de p. ev. aor. v.
δείκνυμι- ik toon, πόλιν-

4de nv. ev. v. πόλις,
Ἰερουσαλήμ (vrl.)- Jeruza-
lem (N.B. U zag eerder
αἰ Ἰεροσόλυμα (onz.)- Jeru-
zalem), καταβαίνουσαν-
4de nv. ev. vrl. dlw. o.t.t. v.
καταβαίνω, ἔχουσαν- 4de
nv. ev. vrl. dlw. o.t.t. v. ἔχω

... καὶ μετ' αὐτοῦ ἑκατὸν
τεσσαράκοντα
τέσσαρεςχιλιάδες
ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ
...

... en met Hem honderd-
vierenveertigduizend, heb-
bende Zijn naam ...
(Op. 14: 1)

ἔχουσαι- 1ste nv. mv. vrl.
dlw. o.t.t. v. ἔχω o.t.t. v.
εἰμί (N.B. οὐσων is bij o.

... μιμηταὶ ... τῶν
ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ τῶν
οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ

... navolgers ... van de ge-
meenten van God, zijnde in
Judea ... (1 Thess. 2: 14)

μιμητής (mnl.)- navolger,
οὐσῶν- 2de nv. mv. vrl.
dlw. o.t.t. v. εἰμί (N.B.
οὐσῶν is bij het regelmatige
werkwoord de *uitgang* van
de 2de nv. mv. van het
deelwoord o.t.t.!), Ἰουδαία

οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ *ἔχου-
σαις* ...

Wee de zwangeren ... (Luc.
21: 23)

οὐαί- weel!, ἐχούσαις- 3de
nv.mv. vrl. dlw. o.t.t. v. ἔχω
(zelfstandig gebruikt, let op
het lidwoord, zie onder
17.4)

... ἔχοντες ἕκαστος κιθά-
ραν καὶ φιάλας χρυσᾶς
γεμούσας θυμιαμάτων ...

... hebbende ieder een cither
en fiolen vol met reukwerk
... (Op. 5: 8)

ἕκαστος- elk, ieder, κιθάρα
(vrl.)- cither, χρυσᾶς- 4de
nv.mv. vrl. v. χρυσοῦς- van
goud (bijvoeglijke naam-
woorden op -ους komen
nog aan de orde),
γεμούσας- 4de nv. mv. vrl.
dlw. o.t.t. v. γέμω- ik ben
vol, θυμιαμάτων- 2de nv.
mv. v. θυμίαμα (onz.)-
reukwerk

εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον
φωτεινόν, μὴ *ἔχον* μέρος
τι σκοτεινόν ...

Indien uw lichaam geheel
licht is, niet hebbende enig
duister deel ... (Luc. 11: 36)

σῶμα (onz.)- lichaam,
φωτεινός- licht, μὴ- niet,
ἔχον- 1ste nv. ev. onz. dlw.
o.t.t. v. ἔχω, μέρος (onz.)-
deel, τι- (onbepaald vnw.)
een of ander, een, σκοτει-
νός- duister

... τὸ μυστήριον ... τοῦ
θηρίου ... τοῦ **ἔχοντος**
τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς ...

... het geheim ... van het
beest ... hebbende de zeven
hoofden ... (Op. 17: 7)

μυστήριον (onz.)- geheim,
θηρίον (onz.)- beest, mon-
ster, ἔχοντος- 2de nv. ev.
onz. dlw.)o.t.t. v. ἔχω,
κεφαλή (vrl.)- hoofd

ἐπιβάντες δέ πλοιῶ
Ἀδραμυττηνῶ **μέλλοντι**
πλεῖν ...

Aan boord gegaan zijnde
van een Adramyddenisch
schip dat op het punt stond
om te gaan varen ..(Hand.
27: 2)

ἐπιβάντες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. aor. v. ἐπιβαίνω-
ik ga in (+ πλοιῶ ik ga aan
boord), Ἀδραμυττηνός-
Adramyddenisch, μέλλοντι-
3de nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v.
μέλλω, ik zal, ik sta op het
punt om te, πλεῖν- heel ww.
o.t.t. v. πλέω (de vorming
van het hele ww. komt nog
aan de orde)

καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλά-
σσης θηρίον ἀναβαῖνον,
ἔχον κέρατα δεκά ...

En ik zag opkomende uit de
zee een beest, hebbende
(Op. 13:1)

θάλασσα (vrl.)- zee, ἀνα-
βαῖνον- 4de nv. ev. onz.
dlw. o.t.t. v. ἀναβαίνω,
ἔχον- 4de nv. ev. onz. dlw.
o.t.t. v. ἔχω, κέρατα- 4de
nv. mv. v. κέρας (onz.)-
hoorn

... ὡσεὶ πρόβατα μὴ
ἔχοντα ποιμένα

... zoals schapen die geen
herder hebben. (Matt. 9: 36)

ὡσεὶ- zoals (leidt een
vergelijking in), πρόβατον
(onz.)- schaap, ἔχοντα- 1ste
nv. ev. onz. dlw. o.t.t. v.
ἔχω, ποιμένα- 4de nv. ev. v.
ποιμήν (mnl.)- herder

ὅτι οὐκ ... ἡ ζωὴ αὐτοῦ
ἐστὶν ἐκ τῶν **ὑπαρχόντων**
αὐτῷ

... omdat ... zijn leven niet
bestaat uit zijn bezittingen.
(Luc. 12: 15)

ζωή (vrl.)- leven, ὑπαρχόν-
των- 2de nv. mv. onz. dlw.
o.t.t. v. ὑπάρχω- ik sta ter
beschikking (hier zelfstan-
dig gebruikt: 'hetgeen
dat hem (αὐτῷ) ter bes-
chikking staat')

οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν ὃς
οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσιν
τοῖς ἑαυτοῦ **ὑπάρχουσιν**
οὐ δύναται εἶναι μου
μαθητῆς

Zo kan dan ieder van jullie
die niet al het zijne verlaat
Mijn discipel niet zijn.
(Luc. 14: 33)

ἀποτάσσεται- 3de p. ev.
o.t.t. v. ἀποτάσσομαι- ik
verlaat (deponens, komt nog
aan de orde), ὑπάρχουσιν-
3de nv. mv. onz. dlw. o.t.t.
v. ὑπάρχω, δύναται- 3de p.
ev. o.t.t. v. δύναμαι- ik kan
(deponens, komt nog aan de
orde)

ξενίζοντα γάρ τινα
εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς
ἡμῶν

Want u brengt enige
vreemde dingen ons ten
gehore. (Hand. 17: 20)

ξενίζοντα- 4de nv. mv.
onz. dlw. o.t.t. v. ξενίζω-

ik vertoef als gast, ik ben
vreemd(eling),, τινα- 4de
nv. mv. v. τι, ἀκοή (vrl.)-
oor, gehoor

17.3 Overzicht van de uitgangen van het deelwoord o.t.t. van regelmatige werkwoorden

	mnl.	vrl.	onz.
ev.1ste nv.	- ων	- ουσά	- ον
2de nv.	- οντος	- ουσης	- οντος
3de nv.	- οντι	- ουση	- οντι
4de nv.	- οντα	- ουσαν	- ον

	mnl.	vrl.	onz.
mv.1ste nv.	- οντες	- οusiai	- οντα
2de nv.	- οντων	- οσων	- οντων
3de nv.	- ουσιν	- οσαις	- ουσιν
4de nv.	- οντας	- οσας	- οντα

Deze uitgangen komen achter de stam van het regelmatige werkwoord.

λύω > stam λυ- > deelwoord λύων

ἀκούω > stam ἀκου- > deelwoord ἀκούων

Het onregelmatige werkwoord εἰμί heeft deze uitgangen als vormen!

Dus: 1ste nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. εἰμί is ὤν

3de nv. mv. vrl. dlw. o.t.t. v. εἰμί is οὔσαις

enzovoorts.

17.4 De gebruikswijzen van het deelwoord

a) attributief gebruik

Het deelwoord wordt gebruikt als een bijvoeglijk naamwoord.

Het staat dan tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord in of het volgt op het zelfstandig naamwoord met herhaling van het lidwoord.

Vertaaladvies: als deelwoord of als betrekkelijke bijzin

Voorbeeld: τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν ... - de Naam van God, Die de macht heeft ... (Op. 16: 9)

b) gesubstantiveerd gebruik

Het deelwoord fungeert als zelfstandig naamwoord door toevoeging van het lidwoord. Een deelwoord heeft vaak de voorkeur boven een zelfstandig naamwoord omdat bij een deelwoord bijvoorbeeld een lijdend voorwerp kan staan.

Vertaaladvies: als zelfstandig naamwoord of als betrekkelijke bijzin, voorafgegaan door 'degene(n)'

Voorbeeld: οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις - Wee de zwangeren (lett. degenen, die in de buik hebben) (Luc. 21: 23)

οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες - degenen, die bezittingen hebben (Marc. 10: 23)

c) praedikatief gebruik

Het deelwoord geeft gebeurtenissen aan die naast de hoofdhandeling plaatsvinden. De tijd van het deelwoord geeft aan of deze nevenactiviteiten spelen voor, tijdens of na de hoofdhandeling.

Vertaaladvies: als een bijwoordelijke bijzin (meestal van tijd). Wanneer het deelwoord van de o.t.t. is moet de bijzin beginnen met 'terwijl'. Soms kan het deelwoord o.t.t. ook vertaald worden als hoofdwerkwoord naast het eigenlijke hoofdwerkwoord.

Verbindingswoord is dan 'en'.

Voorbeeld: εἰ οὖν τὸ σῶμα σου ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον μέρος τι σκοτεινόν-

Als dan uw lichaam geheel licht is, terwijl het geen duister deel heeft...

Als dan uw lichaam geheel licht is en geen duister deel heeft ... (Luc. 11: 36)

Soms moet het deelwoord in combinatie met het hoofdwerkwoord worden vertaald. Voorbeeld: ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πόλλα- Want hij had veel bezit. (Letterlijk: hij was hebbende) (Marc. 10: 22)

Het gaat om gevallen waar het deelwoord met het hoofdwerkwoord een betekenis vormt. In het voorbeeld is ἦν ἔχων een sterkere uitdrukking voor ἔχει

Opmerking: het zelfstandig naamwoord van de derde declinatie heeft dezelfde uitgangen als het mannelijk deelwoord van de o.t.t.!! Goede kennis van de uitgangen van het deelwoord is dus van groot belang!

17.5 Het hele werkwoord o.t.t.

Het hele werkwoord van de o.t.t. wordt gevormd door achter de stam de uitgang -ειν te plaatsen.

σκληρός ἐστίν ὁ λόγος
οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ
ἀκούειν,

Dit woord is hard. Wie kan
het aanhoren? (Joh. 6: 60)

σκληρός- hard, δύναται-
3de p. ev. o.t.t. v. δύναμαι,
ἀκούειν- heel werkwoord
o.t.t. v. ἀκούω (+ 2de nv.!)

Het hele werkwoord moet soms vertaald worden met 'om te ...' Tevens maakt het deel uit van een bepaalde grammaticale constructie, accusativus cum infinitivo genoemd ('vierde naamval met heel werkwoord'). Deze constructie bespreken wij later.

17.6 Huiswerk:

a) Vertaal de volgende zinnen.

1. οὗτος ἐστὶν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ εὐθύς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν
2. οὕτως γὰρ ποτε καὶ αἱ ἅγιοι γυναῖκες αἱ ἐλπίζουσαι εἰς θεὸν ἐκοσμουν ἑαυτάς ...
3. καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης· ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων
4. ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ λέγοντες· ...
5. καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός
6. τοῦτο δὲ ἔλεγον πειράζοντες αὐτόν
7. εἶδεν δύο ἀδελφοὺς, Σίμωνα ... καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς
8. βλέποντες οὐ βλέπουσιν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν
9. ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες
10. προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ

εὐθύς- dadelijk, onmiddellijk, χαρά (vrl.)- blijdschap, λαμβάνω- ik neem, ik ontvang, ποτε- ooit, eens (!geen accent), ἐλπίζω- ik hoop, ἐκόσμουν- 3de p. mv. o.v.t. v. κοσμέω- ik versier (de uitgang -ον trekt samen met de e van de stam [κοσμε-], dit verschijnsel komt later aan de orde), ἤκουσα- 1ste p. ev. aor. v. ἀκούω, vertaal als o.v.t., σκηνή (vrl.)- tent, ἠκολούθησαν- 3de p. mv. aor. v. ἀκολουθέω, vertaal als o.v.t.; τυφλοί : vul aan: ἄνθρωποι, κράζω- ik schreeuw, πειράζω- ik stel op de proef, βάλλω- ik werp, ἀμφίβληστρον (onz.)- werpnet om mee te vissen, τίνες- 1ste nv. mv. v. τίς, προσῆλθον- 3de p. mv. aor. v. προσέρχομαι- ik kom naar ... toe (vertaal als o.v.t.), δίδραχμον (onz.)- didrachme, halve sikkkel voor de tempelbelasting

b) Geef van alle deelwoorden aan hoe ze gevormd zijn. Bijvoorbeeld:

ἀκούων - ἀκούω > stam ἀκου- > ἀκούων

17.7 Nieuwe woorden

κτῆμα (onz.)	- bezit
τάλαντον (onz.)	- talent

πῶς	- (leidt uitroep in) hoe ...
δυσκόλως	- (bijwoord) moeizaam
βασιλεία (vrl.)	- koninkrijk
εἰσέρχομαι	- ik ga binnen
φιάλη (vrl.)	- fiool, schaal
ἀκολουθεω	- ik volg
ἵππος (mnl.)	- paard
ὄρασις (vrl.)	- gezicht, visioen
κάθημαι	- ik zit
θώραξ (mnl.)	- borstwapen
πύρινος, η, ον	- vuurrood
προβατικός, η, ον	- schaaps-
προβατική (vrl.)	- Schaapspoort
κολυμβήθρα (vrl.)	- badwater
στοά (vrl.)	- zuilengang
Σαούλ	- Saul
διώκω	- ik achtervolg
τότε	- toen, op dat moment
αἰφνίδιος, α, ον	- onverwacht
ἐφίστημι	- ik plaats
ὄλεθρος (mnl.)	- verderf, ondergang
ὥσπερ	- zoals
ὠδίν (vrl.)	- barensnood
γαστήρ (vrl.)	- buik
δείκνυμι	- ik toon

Ἱερουσαλημ (vrl.)	- Jeruzalem
μιμητής (mnl.)	- navolger
Ἰουδαία (vrl.)	- Judea
οὐαί	- wee!
ἕκαστος	- ieder, elk
κιθάρα (vrl.)	- cithar
χρυσουξ, η, ουν	- van goud, gouden
γέμω	- ik ben vol
θυμίαμα (onz.)	- reukwerk
σῶμα (onz.)	- lichaam
φωτεινός, η, ον	- licht
μή	- niet
μέρος (onz.)	- deel
τι	- een of ander, een
σκοτεινός, η, ον	- duister
μυστήριον (onz.)	- geheim
θηρίον (onz.)	- beest
κεφαλή (vrl.)	- hoofd
ἐπιβαίνω	- ik ga in
Ἰαδραμυττηνός, η, ον	- Adramytenisch
θάλασσα (vrl.)	- zee
κέρας (onz.)	- hoorn
ὡσεί	- zoals
πρόβατον (onz.)	- schaap
ποιμήν (mnl.)	- herder

ζωή (vrl.)	- leven
ὑπάρχω	- ik sta ter beschikking
ἀποτάσσομαι	- ik verlaat
δύναμαι	- ik kan
ξενίζω	- ik vertoef als gast
ἀκοή (vrl.)	- oor, gehoor
σκληρός, α, ον	- hard
εὐθύς	- dadelijk, onmiddellijk
χαρά (vrl.)	- blijdschap
λαμβάνω	- ik neem, ik ontvang
ποτε	- ooit, eens
ἐλπίζω	- ik hoop
κοσμέω	- ik versier
σκηνή (vrl.)	- tent
τυφλός, η, ον	- blind
κράζω	- ik schreeuw
πειράζω	- ik stel op de proef
βάλλω	- ik werp
ἀμφίβληστρον (onz.)	- werpnet om mee te vissen
προσέρχομαι	- ik kom naar ... toe
δίδραχμον (onz.)	- didrachme, halve sikkels voor de tempelbelasting

17.8 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Het Latijn I

Wij willen nu twee lessen besteden aan het Latijn. Het Latijn was de taal van de Romeinen die, zoals u in vorige lessen hebt kunnen lezen, een groot deel van de toenmalige wereld onder hun bewind hadden. Waar de Romeinen heersten, kwamen de mensen in aanraking met het Latijn. Decreten en dergelijke werden vaak in twee talen opgesteld: in de taal van het bewuste gebied en in het Latijn.

Vaak ging de bovenlaag van de bevolking het Latijn leren. Zij konden zo als vertegenwoordigers van het Romeinse gezag fungeren in hun gebied, aangezien zij met Rome konden communiceren. In hele gebieden werd naast de taal ook de beschaving van de Romeinen ingevoerd. Mensen leerden hun koopwaren niet te ruilen, maar te handelen met geld. Er werden scholen naar Romeins model ingericht waar retorica en dergelijke werden onderwezen. Zo kon de kerkvader Augustinus in Noord-Afrika een typisch Romeinse opleiding krijgen. Zijn kennis van retorica blijkt uit zijn geschriften, die in het Latijn zijn geschreven.

Daar veel kerkvaders evenals Augustinus opgegroeid waren in een omgeving vol van Latijn, gingen zij schrijven in het Latijn. Het Latijn werd zo geleidelijk de taal van de kerk.

Dit Latijn, ook wel kerklating genoemd, is een ander soort Latijn dan het Latijn dat men in de eerste eeuw na Christus sprak en schreef. Een taal is immers steeds in ontwikkeling. Woorden en uitdrukkingen raken in onbruik en verdwijnen, andere woorden komen ervoor in de plaats. Een belangrijk aspect van de verandering van Latijn naar kerklating was de noodzaak een taal te ontwikkelen voor de beschrijving van geestelijke zaken. Allerlei woorden zoals zonde, verlossing, genade enzovoorts bestonden niet in de typische betekenis die ze in het christendom hebben. Daarom ging men woorden die aanvankelijk een alledaagse betekenis hadden gebruiken in een geestelijke context. Zo werd het woord dominus dat gewoon 'heer des huizes' betekende gebruikt voor God: Heere.

NOTITIES:

LES XVIII

18.1 Inleiding

In deze les laten wij u alle vormen zien van het aanwijzend voornaamwoord οὗτος. Dit woord komt in geslacht, getal en naamval overeen met het woord waar het bijhoort. Onder 18.4 worden de gebruikswijzen van οὗτος toegelicht. Verder willen wij u regels geven voor de vorming van de o.t.t. van werkwoorden met samentrekking.

18.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met vormen van het aanwijzend voornaamwoord οὗτος

οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός

Deze is mijn geliefde Zoon.
(Matt. 3: 17)

οὗτος- 1ste nv. ev. mnl

ἄθῳός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου

Ik ben onschuldig aan het bloed van Deze. (Matt. 27: 24)

ἄθῳος- onschuldig,
αἵματος- 2de nv. ev. v.
αἷμα (onz.)- bloed (woord van de derde declinatie, komt nog aan de orde),
τούτου- 2de nv. ev. mnl. v.
οὗτος

πόθεν **τούτω** ἢ σοφία
αὕτη ...;

Vanwaar heeft Hij deze
wijsheid? (Matt. 13: 54)

τουτω- 3de nv. ev. mnl. v.
οὗτος (vul ἔστιν aan:
'vanwaar (is) voor Hem deze
wijsheid?', een dergelijk
gebruik van de derde
naamval komt veel voor;
zo'n derde naamval
wordt een derde naamval
possessivus genoemd: 'van
bezit'), σοφία (vrl.)-
wijsheid, αὕτη- 1ste nv. ev.
vrl. οὗτος

ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν
τούτων τὸν χειρο-ποίητον

Ik zal deze tempel, met
handen gemaakt, afbreken
... (Marc. 14: 58)

καταλύω- ik ontbind, ik
breek af, ναός (mnl.)-
tempel, heiligdom, τούτων-
4de nv. ev. mnl. v. οὗτος,
χειροποίητος- met handen
gemaakt (χεῖρ + ποιέω)

... τὸ δὲ καλὸν σπέρμα,
οὗτοι εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς
βασιλείας

... en het goede zaad, deze
zijn de zonen van het kon-
inkrijk. (Matt. 13:38b)

σπέρμα (onz.)- zaad, οὗτοι-
1ste nv. mv. mnl. v. οὗτος

οὐ περὶ **τούτων** δὲ ἐρωτῶ
μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν
πιστευόντων διὰ τοῦ λό-
γου αὐτῶν εἰς ἐμέ ...

Ik bid niet alleen voor
dezen, maar ook voor de-
genen die door hun woord
in Mij geloven ... (Joh. 17:
20)

τούτων- 2de nv. mv. mnl. v.
οὗτος, ἐρωτῶ- 1ste p ev.
o.t.t. v. ἐρωτάω- ik vraag, ik
bid (werkwoord met samen-
trekking, komt nog aan de
orde)

τί ποιήσωμεν τοῖς
ἀνθρώποις **τούτοις**;

Wat zullen wij doen met
deze mannen? (Hand. 4: 16)

τούτοις- 3de nv. mv. mnl.
v. οὗτος

πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου
τοὺς λόγους **τούτους** καὶ
ποιεῖ αὐτούς ...

Daarom ieder die deze Mijn
woorden hoort en ze doet, ...
(Matt. 7: 24)

ὅστις-wie ook (maar),
τούτους- 4de nv. mv. mnl.
v. οὗτος

πόθεν τούτῳ ἡ σοφία
αὐτῆ ...;

Vanwaar heeft Hij deze
wijsheid? (Matt. 13: 54)

αὐτῆ- 1ste nv. ev. vrl.
v. οὗτος

τίνι οὖν ὁμοιώσω τοὺς
ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς
ταύτης, καὶ τίνι εἰσὶν
ὅμοιοι;

Waarmee dan zal Ik de
mensen van deze gene-ratie
vergelijken, en waar lijken
ze op? (Luc. 7: 31)

τίνι- 3de nv. ev. onz. v. τί,
ὁμοιώ- (+ 3de nv.) ik
vergelijk met, ταύτης- 2de
nv. ev. vrl. v. οὗτος
ὅμοιος- gelijkend op

οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ
ταύτῃ τῇ πονηρᾷ

Zo zal het ook zijn met deze
slechte generatie. (Matt. 12:
45)

ταύτῃ- 3de nv. ev. vrl. v.
οὗτος

οὐκ οἶδατε τὴν
παραβολὴν **ταύτην** ... ;

Kennen jullie deze ge-
lijkenis niet ...? (Marc. 4:
13)

ταύτην- 4de nv. ev. vrl. v.
οὗτος

αὐται γάρ εἰσιν δύο δια-
θῆκαι ...

Want deze zijn twee ver-
bonden ... (Gal. 4: 24)

αὐται- 1ste nv. mv. vrl. v.
οὗτος, διαθήκη (vrl.)- ver-
bond

μείζων *τούτων* ἄλλη ἐν-
τολή οὐκ ἔστιν

Er is geen ander gebod
groter dan deze. (Marc. 12:
31)

μείζων- (+ 2de nv.) groter
dan, τούτων- 2de nv. mv.
vrl. v. οὗτος

... ἐν *ταύταις* ταῖς
ἡμέραις ...

... in deze dagen ... (Luc.
23: 7)

ταύταις- 3de nv. mv. vrl.
v. οὗτος

βλέπεις *ταύτας* τὰς μεγ-
άλας οἰκοδομάς;

Zie je deze grote ge-
bouwen? (Marc. 13: 2)

ταύτας- 4de nv. ev. vrl. v.
οὗτος, μεγάλας- 4de nv.
mv. vrl. v. μέγας, οἰκοδομή
(vrl.)- gebouw

... *τοῦτό* ἐστιν τὸ σῶμά
μου

... dit is Mijn lichaam.
(Matt. 26: 26)

τοῦτο- 1ste nv. ev. onz. v.
οὗτος

... περὶ τοῦ ῥήματος
τούτου

... aangaande dat woord
(Luc. 9: 45)

ῥήματος- 2de nv. ev. v.
ῥῆμα (woord van de derde
declinatie, komt nog aan de
orde), τούτου- 2de nv. ev.
onz. v. οὗτος

ἐν γὰρ **τούτῳ** ὁ λόγος
ἐστὶν ἀληθινὸς ὅτι ἄλλος
ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ
ἄλλος ὁ θερίζων

Want hierin is het woord
waar dat de één zaait en de
ander maait. (Joh. 4: 37)

τούτῳ- 3de nv. ev. onz. v.
οὗτος, ἄλλος...ἄλλος- lett.
een ander ... een ander; de
een ... de ander,

διὰ **τούτο** λέγω ὑμῖν ...

Daarom zeg Ik jullie ...
(Matt. 6: 25)

τούτο- 4de nv. ev. onz. v.
οὗτος

τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων
τὰ ὀνόματα ἐστὶν **ταῦτα**

Van de twaalf apostelen zijn
de namen deze: (Matt. 10: 2)

ἀπόστολος (mnl.)- lett.
afgezant; apostel, ὀνόματα-
1ste nv. mv. v. ὄνομα,
ταῦτα- 1ste nv. mv. onz. v.
οὗτος

οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ
οὐράνιος ὅτι **χρῆζετε**
τούτων ἀπάντων

Want jullie hemelse Vader
weet dat jullie al die dingen
nodig hebben. (Matt. 6: 32)

τούτων- 2de nv. mv. onz.
v. οὗτος χρῆζω + 2δε
νααμάλ· ικ ηεβ νοδιγ

ἀλλ' ἐν **τούτοις** πᾶσιν
ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ
ἀγαπήσαντος ἡμᾶς

Maar in dit alles zijn wij
meer dan overwinnaars door
Hem Die ons heeft
liefgehad. (Rom. 8: 37)

τούτοις- 3de nv. mv. onz.
v. οὗτος, ὑπερ-νικῶμεν-
1ste p. mv. o.t.t. v. ὑπερ-
νικῶ- ik ben een super-
overwinnaar (ὑπερ- over
heen +νικάω- ik overwin)
(werkwoord met samentrek-
king, komt nog aan de orde)

πάντα γὰρ **ταῦτα** τὰ ἔθνη
ἐπιζητοῦσιν

Want al deze dingen zoeken
de volken. .(Matt. 6: 32)

ταῦτα- 4de nv. mv. onz. v.
οὗτος, ἔθνη- 1ste nv. mv.
v. ἔθνος, N.B. 'volken'
heeft vaak de bijbetekenis
'heidene', ἐπιζητέω- ik
zoek naar

18.3 De verbuiging van het aanwijzend voornaamwoord οὗτος

	mnl.	vrl.	onz.
ev.1ste nv.	οὗτος	αὐτή	τούτο
2de nv.	τούτου	ταύτης	τούτου
3de nv.	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ
4de nv.	τούτον	ταύτην	τούτο
mv.1ste nv.	οὗτοι	αὐταί	ταῦτα
2de nv.	τούτων	τούτων	τούτων
3de nv.	τούτοις	ταύταις	τούτοις
4de nv.	τούτους	ταύτας	ταῦτα

18.4 Gebruikswijzen van het aanwijzend voornaamwoord οὗτος

οὗτος kan op twee manieren worden gebruikt:

- bijvoeglijk. De vorm van οὗτος hoort bij een woord en moet vertaald worden met 'deze, dit'

Voorbeeld: ἐν **ταύταις** ταῖς ἡμέραις- in *deze* dagen (Luc. 23: 7)

- zelfstandig. Dit is meestal bij het onzijdig het geval. De vorm van οὗτος staat op zich en moet vertaald worden als 'deze dingen'

Voorbeeld: πάντα γὰρ *ταῦτα* τὰ ἕθνη ἐπιζητοῦσιν- Want al *deze dingen* zoeken de heidenen (Matt. 6: 32)

18.5 De vorming van de o.t.t. en o.v.t. van werkwoorden met samentrekking

In de voorgaande lessen kwamen al een aantal werkwoorden voor waarvan de stam eindigt op een α, ε, of ο, zoals νικάω, ποιέω en πληρόω. Bij deze werkwoorden vindt samentrekking plaats van de slotklinker van de stam met de beginklinker van de uitgang. Deze samen-trekking vindt plaats in alle vormen afgeleid van de o.t.t. Een aantal van deze vormen zijn al aan de orde geweest, te weten de 'gewone' o.t.t., de o.v.t., deelwoord en heel werkwoord van de o.t.t. Een aantal volgt nog zoals de aanvoegende, wensende en gebiedende wijs o.t.t. Wij geven u nu de regels voor samentrekking. Bestudeert u deze zorgvuldig.

stam op α: α + e- klank (ε, ει, η, η) > α

α + o- klank (ο, οι, ου, ω) > ω

stam op ε: ε + ε > ει

ε + ο > ου

ε + lange klinker of tweeklank > ε valt weg

stam op ο: ο + ε, ο, ου > ου

ο + η, ω > ω

ο + ει, η, οι > οι

De vormen komen dan als volgt tot stand:

- νικάω: stam νικά-

- o.v.t. uitgangen: -ον, -ες, -ε(ν), -ομεν, -ετε, -ον

ἐ- νικά- ον > ἐνίκων

ἐ- νικά- ες > ἐνίκας

ἐ- νικά- ε > ἐνικά

ἐ- νικά- ομεν > ἐνικῶμεν

ἐ- νικά- ετε > ἐνικᾶτε

ἐ- νικά- ον > ἐνίκων

- ποιέω: stam ποιε-

- uitgangen mannelijk enkelvoud deelwoord o.t.t.: -ων, -οντος, -οντι, -οντα

ποιε-ων	>	ποιῶν
ποιε-οντος	>	ποιούντος
ποιε-οντι	>	ποιούντι
ποιε-οντα	>	ποιούντα

U ziet dat de uitgangen nog steeds goed te herkennen zijn. Wij zullen voortaan niet apart op de samentrekking wijzen. Mocht de vorm afkomstig zijn van een nieuw werkwoord, dan geven wij alleen de betekenis van het werkwoord.

18.6 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας
2. διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας
4. εἰ ἠγαπᾶτέ με ἐχάρητε ἅν
4. οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν
5. αὕτη ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη
6. ὅτι πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ θεοῦ νικᾷ τὸν κόσμον
7. ἔτοιμοι ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαὶν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος
8. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς

ἐμπόρος (mnl.)- koopman, μαργαρίτη (vrl.)- parel, ἐχάρητε- 2de p. mv. aor. v. χαίρω- ik verheug mij, vertaal als o.v.t., δένδρον (onz.)- boom, καρπός (mnl.)- vrucht, σαπρός- slecht, verdorven, rot, πρῶτος- eerste, γεγεννημένον- 1ste nv. ev. onz. dlw. v.t.t. v. γίνομαι, ἔτοιμος- gereed, bereid, ἀεί-

(bijwoord) altijd, ἀπολογία (vrl.) verantwoording, αἰτέω- ik vraag, ik eis, ἐλπίδος- 2de nv. ev. v. ἐλπίς (vrl.)- hoop, πρωτοκαθεδρία (vrl.)- voorgestoelte, ereplaats, συναγωγή (vrl.)- synagoge

18.7 Nieuwe woorden

ἀθῶος, ον	- onschuldig
αἷμα (onz.)	- bloed
σοφία (vrl.)	- wijsheid
καταλύω	- ik ontbind, ik breek af
ναός (mnl.)	- tempel, heiligdom
χειροποίητος, ον	- met handen gemaakt
σπέρμα (onz.)	- zaad
ἔρωτάω	- ik vraag, ik bid
ὁμοιόω	- (+ 3de nv.) ik vergelijk met
ὅμοιος, α, ον	- gelijkend op
μείζων	- (+ 2de nv.) groter dan
οἰκοδομή (vrl.)	- gebouw
ἄλλος ... ἄλλος	- de een ... de ander
ἀπόστολος (mnl.)	- afgezant, apostel
ὑπερνικάω	- ik ben meer dan overwinnaar, ik ben een superheld
ὑπέρ	- (+ 4de nv.) over ... heen
νικάω	- ik overwin
ἐπιζητέω	- ik zoek naar
ἐμπόρος (mnl.)	- koopman
μαργαρίτη (vrl.)	- parel
χαίρω	- ik verheug mij

δένδρον (onz.)	- boom
καρπός (mnl.)	- vrucht
σαπρός, α, ον	- slecht, verdorven, rot
πρῶτος, η, ον	- eerste
ἔτοιμος, η, ον	- bereid, gereed
ἀεί	- (bijwoord) altijd
ἀπολογία (vrl.)	- verantwoording
αἰτέω	- ik vraag, ik eis
ἐλπίς (vrl.)	- hoop
πρωτοκαθεδρία (vrl.)	- voorgestoelte, ereplaats
συναγωγή (vrl.)	- synagoge

18.8 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Het Latijn II

In de veertiende eeuw kwam er in Italië een stroming op gang, die als doel had het klassiek Latijn weer te doen herleven. Deze stroming staat bekend als het humanisme. Niet alleen ging men het Latijn leren om de werken van klassieke auteurs te kunnen lezen, maar men ging zelfs gedichten en prozawerken schrijven in navolging van de bekende auteurs. Zo schreef men brieven naar het voorbeeld van Cicero en gedichten in navolging van Ovidius en Horatius. De inhoud was vaak eigentijds: een beschrijving van de stad Wenen of een loflied op het vaderland Italië. Ook werden pagane vormen gebruikt om christelijke thema's te beschrijven. Zo verschenen er psalmparafrasen in klassieke metra.

Vaak werd het Latijn gecultiveerd naast de eigen volkstaal. Soms ontstond de neiging het Latijn te beschouwen als een hogere, beschaafdere taal dan de volkstalen. Pogingen om het Latijn weer in grote delen van de toenmalige wereld te introduceren liepen echter op niets uit.

Eigenlijk werd er toentertijd helemaal geen Grieks meer gelezen. Waar Griekse auteurs als de filosoof Aristoteles in het onderwijs werden gebruikt, werden zij via commentaren in het Latijn bestudeerd. De humanisten hanteerden als motto '*ad fontes*', dat is 'terug naar de bronnen'. Zij hadden als ideaal de literatuur van de oudheid te kunnen bestuderen in de oorspronkelijke talen. Men liet daarom Grieken naar Italië komen om het Grieks te onderwijzen. Het leren van Grieks bleek voor velen aanvankelijk een hele opgave. Van een aantal humanisten zijn brieven bewaard waarin ze schrijven over

hun pogingen Grieks te leren. Bijna niemand ging zelf in het Grieks schrijven. Wel werden er vertalingen en bewerkingen in het Latijn gemaakt van Griekse werken. Ook ging men Griekse literaire vormen gebruiken om christelijke thema's te beschrijven. Zo verschenen er tragedies naar klassiek voorbeeld met een bijbelse figuur als hoofdpersoon.

Met de belangstelling voor Griekse auteurs kwam er ook belangstelling voor het Nieuwe Testament. De bekende humanist Erasmus verzorgde een uitgave van het Nieuwe Testament. Ook schreef hij parafrazen van delen van het Nieuwe Testament in het Latijn.

NOTITIES:

LES XIX

19.1 Inleiding

In deze les gaat het over de aoristus. De aoristus is een verleden tijd, net als de o.v.t. Er is een klein betekenisverschil tussen beiden. Hierop wijzen wij onder 19.6.

Eerst geven wij u voorbeelden van de sigmatische aoristus. De twee andere aoristi zijn de thematische aoristus en de stamaoristus. Deze komen later aan de orde.

De sigmatische aoristus wordt zo genoemd omdat de uitgangen met een σ beginnen. Voor de stam komt het augment, kenmerk van de verleden tijd. Bekijk u de volgende voorbeelden.

19.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met vormen van de sigmatische aoristus

ἐπίστευσα, διὸ *ἐλάλησα*

Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken. (2 Kor.4: 13)

ἐπίστευσα- 1ste p. ev. aor. v. πιστεύω, διό- (voegwoord) daarom, ἐλάλησα- 1ste p. ev. aor. v. λαλέω (klinkerverlenging!, zie onder 19.4)

... ἀνθ' ὧν οὐκ *ἐπίστευσας* τοῖς λόγοις μου
...

... vanwege het feit dat u mijn woorden niet geloofd hebt ... (Luc. 1: 20)

ἀντί- (+ 2de nv.) vanwege, ἐπίστευσας-2de p. ev. aor. v. πιστεύω

<i>ἐπίστευσεν</i> ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ...	De man geloofde het woord dat Jezus tot hem zei ... (Joh. 4: 50)	ἐπίστευσεν- 3de p. ev. aor. v. πιστεύω, εἶπεν- 3de p. ev. aor. v. λέγω (onregel- matige aor., komt nog aan de orde)
... καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν <i>ἐπι-στεύσαμεν</i> ...	... ook wij hebben in Christus Jezus geloofd ... (Gal. 2: 16)	ἐπιστεύσαμεν- 1ste p. mv. aor. v. πιστεύω
διὰ τί οὖν οὐκ <i>ἐπισ- τεύσατε</i> αὐτῷ;	Waarom hebben jullie hem niet geloofd? (Matt. 21: 25)	ἐπιστεύσατε- 2de p. mv. aor. v. πιστεύω
... καὶ <i>ἐπίστευσαν</i> εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ	... en Zijn discipelen geloof- den in Hem. (Joh. 2: 11)	ἐπίστευσαν- 3de p. mv. aor. v. πιστεύω

19.3 Overzicht van de vorming van de sigmatische aoristus

De stam van het werkwoord is weer uitgangspunt. Voor de stam komt een augment. Na de stam komen de uitgangen.

- σα
- σας
- σε(ν)
- σαμεν
- σατε
- σαν

Het deelwoord van de sigmatische aoristus wordt als volgt gevormd: achter de stam komen de uitgangen van het deelwoord o.t.t., waarbij de klinkers o (mannelijk en onzijdig) en ou (vrouwelijk) zijn vervangen door het aoristuskenmerk -σα-.

Uitzondering is alleen de 1ste nv. ev. mnl. : o.t.t.uitgang -ων, aoristusuitgang -σας.

Een deelwoord heeft nooit een augment.

	mnl.	vrl.	onz.
ev.1ste nv.	- <i>σας</i>	- <i>σασα</i>	- <i>σαν</i>
2de nv.	- <i>σαντος</i>	- <i>σασης</i>	- <i>σαντος</i>
3de nv.	- <i>σαντι</i>	- <i>σαση</i>	- <i>σαντι</i>
4de nv.	- <i>σαντα</i>	- <i>σασαν</i>	- <i>σαν</i>
mv.1ste nv.	- <i>σαντες</i>	- <i>σασαι</i>	- <i>σαντα</i>
2de nv.	- <i>σαντων</i>	- <i>σασων</i>	- <i>σαντων</i>
3de nv.	- <i>σασιν</i>	- <i>σασαις</i>	- <i>σασιν</i>
4de nv.	- <i>σαντας</i>	- <i>σασας</i>	- <i>σαντα</i>

Voorbeeld:

πιστεύω: 1ste nv. mv. vrl. dlw. o.t.t. : πιστεύουσαι

1ste nv. mv. vrl. dlw. aor. : πιστεύσασαι

ἀκούω: 3de nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. : ἀκούοντι

3de nv. ev. mnl. dlw. aor. : ἀκούσαντι

Het hele werkwoord van de aoristus wordt gevormd door achter de stam de uitgang -σαι te plaatsen.

Voorbeeld:

πιστεύω: heel werkwoord o.t.t.: πιστεύειν

heel werkwoord aor. : πιστεῦσαι

19.4 De sigmatische aoristus van werkwoorden met stam eindigend op een klinker

Wanneer de stam eindigt op een klinker, wordt deze klinker voor de uitgang van de sigmatische aoristus verlengd.

α > η (na ε, ι, ρ blijft het een α!)

ε > η

ο > ω

Voorbeelden:

ἀγαπάω: stam ἀγαπα- > ἠγάπησα

κοπιάω: stam κοπια- > ἐκοπίασα

ποιέω: stam ποιε- > ἐποίησα

πληρόω: stam πληρο- > ἐπλήρωσα

19.5 De sigmatische aoristus van werkwoorden met stam op een labiaal, gutturaal of dentaal

Wanneer de stam eindigt op een labiaal (π, β, φ), trekt de labiaal samen met de σ tot ψ.

Voorbeeld:

βλέπω: stam βλεπ- > ἔβλεψα

Wanneer de stam eindigt op een gutturaal (κ, γ, χ), trekt de gutturaal samen met de σ tot ξ.

Voorbeeld:

ἀνοίγω: stam ἀνοιγ- > ἤνοιξα

Wanneer de stam eindigt op een dentaal (δ, ζ, θ), verdwijnt de dentaal voor de σ.

Voorbeeld:

βαπτίζω: stam βαπτίζ- > ἐβάπτισα

19.6 Vertaling van aoristusvormen

De aoristus is een verleden tijd, net als de o.v.t. Toch is er een verschil in betekenis. De o.v.t. beschrijft een voortgaande handeling, geeft duur aan. De aoristus beschrijft een eenmalige handeling. De aoristus kan dus vertaald worden als de v.t.t. U zag dat al in enkele voorbeelden. Een andere mogelijkheid om de aoristus te vertalen is ingressief. De aoristus geeft dan het begin van een handeling aan. Zo kunnen wij het voorbeeld ... καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν ... vertalen met 'ook wij zijn tot geloof in Jezus Christus gekomen'. De aoristus geeft dus eigenlijk een punt aan, de o.v.t. een lijn.

Het deelwoord van de aoristus heeft dezelfde gebruikswijzen als het deelwoord o.t.t. Wanneer het deelwoord aoristus praedikatief wordt gebruikt, is het voegwoord 'nadat'. Het deelwoord beschrijft een handeling die is afgerond voor de hoofdhandeling plaats vindt. U ziet opnieuw dat de aoristus een tijdstip, een punt, vertegenwoordigt. Het deelwoord o.t.t. daarentegen dat met een bijzin ingeleid met 'terwijl' vertaald moet worden, geeft een handeling weer die naast de hoofdhandeling plaats vindt.

Het hele werkwoord aoristus moet vaak net zo vertaald worden als het hele werkwoord o.t.t.

In enkele gevallen ligt dit anders. Wij zullen de gebruikswijzen van het hele werkwoord t.z.t. nog aan de orde stellen.

19.7 τις, τίς, τι, τί

Wij willen u de volledige verbuiging geven van de woorden τις en τι. Tevens bespreken wij hier de gebruikswijzen.

Zoals wij al eerder uitlegden, bepaalt het accent het verschil in vertaling. Vormen met accent op de eerste lettergreep zijn altijd vraagwoorden, vormen zonder accent of met accent op de tweede lettergreep zijn onbepaalde voornaamwoorden. τις, τίς wordt gebruikt voor mannelijk en vrouwelijk, τι, τί voor onzijdig.

Wij geven u de volledige verbuiging.

	mnl./vrl.	onz.	mnl./vrl.	onz.
ev.1ste nv.	τις	τι	τίς	τί
2de nv.	τινος	τινος	τίνος	τίνος
3de nv.	τινι	τινι	τίνι	τίνι
4de nv.	τινα	τι	τίνα	τί

	mnl./vrl.	onz.	mnl./vrl.	onz.
mv.1ste nv.	τινες	τινα	τίνες	τίνα
2de nv.	τινων	τινων	τίνων	τίνων
3de nv.	τισιν	τισιν	τίσιν	τίσιν
4de nv.	τινας	τινα	τίνας	τίνα

Gebruikswijzen:

a) τις, τι - onbepaald voornaamwoord

- bijvoeglijk. Het onbepaald voornaamwoord hoort bij een zelfstandig naamwoord en komt in geslacht, getal en naamval met dit zelfstandig naamwoord overeen. Vertaling: 'een of ander, een'

Voorbeeld: κριτής **τις** ἦν ἐν **τινι** πόλει ... - Er was een rechter in een zekere stad ... (Luc. 18: 2)

- zelfstandig. Het onbepaald voornaamwoord staat op zichzelf. Vertaling: mannelijk/ vrouwelijk 'iemand', (meervoud) 'sommigen'; onzijdig 'iets'

Voorbeeld: **τινές** ἐξ αὐτῶν εἶπον ... - Sommigen uit hen zeiden ... (Luc. 11: 15)

b) τίς, τί- vraagwoord

- bijvoeglijk. Het vraagwoord hoort bij een zelfstandig naamwoord en komt in geslacht, getal en

naamval met dit woord overeen. Vertaling: 'welk(e) ?'

Voorbeeld: *τίνα*μισθὸν ἔχετε; (Matt. 5: 46)

- zelfstandig. Het vraagwoord staat op zichzelf. Vertaling: mannelijk/ vrouwelijk 'wie?', onzijdig 'wat?'

Voorbeeld: *τίνας* ἢ εἰκὼν αὐτῆ καὶ ἡ ἐπιγραφή;- Van wie (is) deze beeltenis en het opschrift? (Matt. 22: 20)

19.8 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. καὶ ἐβλασφήμησαν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας ...
2. τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;
3. ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῆ
4. ... πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐλαλήσαμεν ὑμῖν ...
5. ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ
6. ἐβλασφήμησεν· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; ἴδε νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν
7. ἀξιόμεν δὲ παρὰ σου ἀκοῦσαι ἃ φρονεῖς ...
8. καὶ ἤνοιξεν τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίας πρὸς τὸν θεὸν βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὴν σκῆνην αὐτοῦ ...
9. καὶ ἀνατρέπουσιν τὴν τινῶν πίστιν
10. τῷ ἀγαπῶντι ἡμᾶς καὶ λύσαντι ἡμᾶς ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν, ἱερεῖς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ, αὐτῷ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν

βλασφημέω- ik laster, πληγή (vrl.)- plaag, κρύπτω- ik verberg, ἦλθεν- 3de p. ev. aor. v. ἔρχομαι, δικαιοσύνη (vrl.)- rechtvaardigheid, χρεῖαν ἔχω- (+ 2de nv.) ik heb iets/ iemand nodig, μαρτύρων- 2de nv. mn. v. μάρτυς, ἴδε- zie!, νῦν- nu, βλασφημία (vrl.)- godslastering, ἀξίω- ik acht het waard, ik acht het het beste, φρονέω- ik denk, ἀνατρέπω- ik werp om, ik vernietig, ἁμαρτία (vrl.)- zonde, αἵματι- 3de nv. ev. v. αἷμα, ἱερεῖς- 4de nv. mn. v. ἱερεὺς (mnl.)- priester, κράτος (onz.)- kracht, αἰῶνας- 4de nv. mn. v. αἰών (mnl.)- eeuw, αἰώνων- 2de nv. mn. v. αἰών

19.9 Nieuwe woorden

ἀντί	- (+ 2de nv.) vanwege
μισθός (mnl.)	- loon
εἰκών (vrl.)	- beeltenis
ἐπιγραφή (vrl.)	- opschrift
βλασφημέω	- ik laster
πληγή (vrl.)	- plaag
κρύπτω	- ik verberg
δικαιοσύνη (vrl.)	- rechtvaardigheid
χρεῖαν ἔχω	- (+ 2de nv.) ik heb iets/ iemand nodig
ἴδε	- zie!
βλασφημία (vrl.)	- godslastering
ἄξιόω	- ik acht waardig, ik acht het beste
φρονέω	- ik denk
ἀνατρέπω	- ik werp om, ik vernietig
ἁμαρτία (vrl.)	- zonde
ἱερεύς (mnl.)	- priester
κράτος (onz.)	- kracht
αἰών (mnl.)	- eeuw

19.10 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Het Grieks I

In de vorige les las u al iets over de hernieuwde belangstelling voor het Grieks in de vijftiende en zestiende eeuw. In deze les en de volgende willen wij u in vogelvlucht de ontwikkeling van het Grieks beschrijven.

Wanneer men spreekt over het Grieks van de vijfde eeuw voor Christus, bedoelt men het Attisch. Dit is een dialect van het Grieks. Naast Attisch zijn er nog drie dialecten: het Ionisch, het Aeolisch en het Dorisch. Elk dialect werd gesproken in een bepaald deel van de Griekse wereld. Zo was het Attisch

bijvoorbeeld het dialect van Athene en omgeving en het Ionisch van eilanden in de Egeïsche zee en van de kust van Klein-Azië. In elk dialect zijn wel literaire werken overgeleverd, al is het meeste geschreven in het Attisch.

Rond 400 voor Christus begon zich het koine (κοινός betekent 'algemeen') te ontwikkelen, een taal die het Attisch als basis had met enkele Ionische kenmerken. Na de verovering van een groot deel van het Middellandse-Zeegebied door Alexander de Grote, werd het koine de taal van die streken. De Septuaginta (Griekse vertaling van het Oude Testament) en het Nieuwe Testament zijn in het koine geschreven.

Ondanks deze gemeenschappelijke taal met bepaalde kenmerken heeft elk bijbelboek in het Nieuwe Testament een eigen soort Grieks. Het Grieks van bepaalde schrijvers vertoont bijvoorbeeld meer afwijkingen van het Attisch dan dat van anderen.

Eigenlijk kan men zeggen dat het Grieks van het Nieuwe Testament een eigen taal is met een eigen grammatica en woordkeus. In het Latijn van de kerkvaders kregen woorden nieuwe betekenissen om te passen in de geestelijke context. Zo kregen Griekse woorden in het Nieuwe Testament andere betekenissen. Het Griekse woord σωθῆναι (redder) wordt gebruikt voor Christus als de Redder van de wereld. Het komt in het Nieuwe Testament dan ook niet in het meervoud voor. Het werkwoord σώζω (ik red) wordt in de eerste plaats gebruikt in de context van het gered worden door God, in het Nederlands weer te geven met 'behouden'. De algemene betekenis 'redden' wordt hieraan ondergeschikt.

NOTITIES:

LES XX**20.1 Inleiding**

In deze les willen wij aandacht besteden aan de thematische aoristus. Normaliter vindt u de stam door de -ω van de eerste persoon enkelvoud o.t.t. weg te halen. Voorbeeld: λύω: stam λυ-. Een aantal werkwoorden hebben een andere stam. Deze werkwoorden hebben geen sigmatische, maar een thematische aoristus. De thematische aoristus heeft de afwijkende stam als basis.

Een voorbeeld is het werkwoord ἁμαρτάνω- ik zondig. De stam voor de thematische aoristus is daar ἁμαρτ-. Achter deze stam komen de uitgangen van de thematische aoristus. Deze uitgangen zijn hetzelfde als de uitgangen van de o.v.t.: - ον, - ες, - εν, - ομεν, - ετε, - ον. Voor de stam komt een augment.

Gevolg is dat de o.v.t. en de aoristus van zulke werkwoorden erg op elkaar lijken.

Bijvoorbeeld: βάλλω: 1ste p. ev. o.v.t. ἔβαλλον

1ste p. ev. aor. ἔβαλον

Wij geven u in de voorbeelden vormen van diverse werkwoorden. Let u goed op de stam die ten grondslag ligt aan de thematische aoristus van betreffend werkwoord.

20.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament met vormen van de thematische aoristus van diverse werkwoorden

πάτερ, *ἥμαρτον* εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔνωπιόν σου

Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en voor u.

(Luc. 15: 21)

πάτερ- 5de nv. ev. v. πατήρ, aanspreekvorm, ἥμαρτον- 1ste p. ev. aor. v. ἁμαρτάνω, ἔνωπιόν- (+ 2de nv.) voor, tegenover

... καὶ ἐπείρασας τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς ἀποστόλους καὶ οὐκ εἶσιν καὶ *εὗρες* αὐτοὺς ψευδεῖς ...

... en u hebt hen beproefd die zichzelf apostelen noemen en het niet zijn en u hebt hen leugenaars bevonden.... (Op. 2: 2)

εὗρες- 2de p. ev. aor. v. εὕρισκω- ik vind, ψευδεῖς- 4de nv. mv. mnl. v. ψευδῆς- leugen-achtig

ἔλαβεν δὲ φόβος πάντας καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν λέγοντες ...

En vrees greep allen aan en zij loofden God zeggende ... (Luc. 7: 16)

ἔλαβεν- 3de p. ev. aor. v. λαμβάνω

ἐφάγομεν ἔνωπιόν σου καὶ *ἐπίομεν* ...

Wij hebben gegeten in Uw tegenwoordigheid en gedronken ... (Luc. 13: 26)

ἐφάγομεν- 1ste p. mv. aor.v. ἐσθίω- ik eet, ἐπίομεν-1ste p. mv. aor. v. πίνω

... καθὼς *ἐμάθετε* ἀπο Επαφρᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν ...

... zoals jullie geleerd hebben van Epafras de geliefde medeslaaf van ons ... (Kol. 1: 7)

ἐμάθετε- 2de p. mv. aor. v.μανθάνω- ik leer, Επαφρᾶ-2de nv. ev. v. Επαφρᾶς- Epafras, σύν-δουλος(mnl.)- lett. medeslaaf, mededienst-knecht (συν- met, δοῦλος(mnl.)- slaaf)

τότε οἱ μαθηταὶ πάντες
ἔφυγον

Toen zijn al de discipelen
gevlucht. (Matt. 26: 56)

ἔφυγον- 3de p. mv. aor. v.
φεύγω- ik vlucht

20.3 De thematische aoristus

U hebt gezien dat het kenmerk van de thematische aoristus is dat de vormen een andere stam dan die van de o.t.t. als basis hebben. Wij geven u dan ook geen uitgangen, maar van de behandelde werkwoorden geven wij u het hele werkwoord met de stam van o.t.t. en aoristus.

Voortaan zullen wij bij werkwoorden met zo'n thematische aoristus in de woordenlijst achter het werkwoord tussen haakjes de eerste persoon enkelvoud aoristus geven. U wordt dan geacht in staat te zijn de andere vormen af te leiden.

werkwoord	stam o.t.t.	stam aor.
ἁμαρτάνω	ἁμαρταν-	ἁμαρτ-
βάλλω	βαλλ-	βαλ-
ἐσθίω	ἐσθι-	φαγ-
εὐρίσκω	εὐρισκ-	εὐρ-
λαμβάνω	λαμβαν-	λαβ-
μανθάνω	μανθαν-	μαθ-
πίνω	πιν-	πι-
φεύγω	φευγ-	φυγ-

Het deelwoord van de thematische aoristus wordt gevormd door achter de stam van de aoristus de uitgangen te zetten van het deelwoord o.t.t. (zie les 17).

Gevolg is dat de deelwoorden o.t.t. en aoristus sterk op elkaar lijken.

Voorbeeld: 1ste nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. βάλλω: βαλλών

1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. v. βάλλω: βαλών

3de nv. mv. vrl. dlw. o.t.t. v. φεύγω: φευγούσαις

3de nv. mv. vrl. dlw. aor. v. φεύγω: φυγούσαις

N.B. Het deelwoord heeft zoals gezegd geen augment: ἔβαλον > βαλών

De aoristusvorm van werkwoorden waarvan de stam met een klinker begon hebben een versterkte klinker aan het begin: sigmatische aoristus ἀγαπάω > ἠγάπησα

thematische aoristus ἔρχομαι > ἦλθον

Het deelwoord verliest deze versterkte klinker weer: ἠγάπησα > ἀγάπησας en ἦλθον > ἐλθών

Het hele werkwoord van de thematische aoristus wordt gevormd door achter de stam van de aoristus de uitgang te zetten van het hele werkwoord o.t.t. (zie les 17).

Gevolg is dat het hele werkwoord o.t.t. en aoristus sterk op elkaar lijken.

Voorbeeld: heel werkwoord o.t.t. v. βάλλω: βαλλεῖν

heel werkwoord aor. v. βάλλω: βαλεῖν

20.4 De aanwijzend voornaamwoorden ὅδε en ἐκεῖνος

Wij gaven u al verbuiging en gebruikswijzen van het aanwijzend voornaamwoord οὗτος (zie les 18). Het Grieks kent nog twee aanwijzende voornaamwoorden: ὅδε- deze (hier) en ἐκεῖνος- die (gindse).

Wij geven u eerst de volledige verbuiging van beiden en bespreken daarna het gebruik.

De vormen van ὅδε bestaan uit het lidwoord met δε erachter.

	mnl.	vrl.	onz.
ev.1ste nv.	ὅδε	ἧδε	τόδε
2de nv.	τοῦδε	τῆσδε	τοῦδε
3de nv.	τῶδε	τῆδε	τῶδε
4de nv.	τόνδε	τήνδε	τόδε

mv. 1ste nv.	οἷδε	αἷδε	τάδε
2de nv.	τῶνδε	τῶνδε	τῶνδε
3de nv.	τοῖσδε	ταῖσδε	τοῖσδε
4de nv.	τούσδε	τάσδε	τάδε

Hierbij moet worden opgemerkt dat het mannelijk niet voorkomt in het Nieuwe Testament. Van het vrouwelijk komen alleen de 3de en 4de nv. ev. voor (beide één keer). Van het onzijdig komt alleen de vorm τάδε voor.

ἐκεῖνος wordt als volgt verbogen:

	mnl.	vl.	onz.
ev. 1ste nv.	ἐκεῖνος	ἐκείνη	ἐκεῖνο
2de nv.	ἐκείνου	ἐκείνης	ἐκείνου
3de nv.	ἐκείνῳ	ἐκείνη	ἐκείνῳ
4de nv.	ἐκεῖνον	ἐκείνην	ἐκεῖνο
mv. 1ste nv.	ἐκεῖνοι	ἐκεῖναι	ἐκεῖνα
2de nv.	ἐκείνων	ἐκείνων	ἐκείνων
3de nv.	ἐκείνοις	ἐκείναις	ἐκείνοις
4de nv.	ἐκείνους	ἐκείνας	ἐκεῖνα

Alle vormen van ἐκεῖνος komen voor in het Nieuwe Testament. Wel moet worden opgemerkt dat de vorm ἐκείνῳ nooit onzijdig is en dat de vorm ἐκεῖνα maar één keer in het Nieuwe Testament voorkomt en wel als vierde naamval.

Gebruikswijzen:

Het gebruik van ὅδε is voornamelijk zelfstandig:

τῆδε ἦν ἀδελφή ... - Zij had een zuster ... (lett. aan deze was een zuster) (Luc. 10: 39)

τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ... - Deze dingen zegt de Heilige Geest ... (Hand. 21: 11)

Het enige geval van bijvoeglijk gebruik is in Jak. 4: 13:

... εἰς *τῆνδε* τὴν πόλιν ... - ... naar deze stad ...

ἐκεῖνος wordt voornamelijk bijvoeglijk gebruikt. Het heeft dan geslacht, getal en naamval van het woord waar het bijhoort.

... ἐν *ἐκείναις* ταῖς ἡμέραις ... - ... in die dagen ... (Matt. 24: 19)

Minder vaak wordt een vorm van ἐκεῖνος zelfstandig gebruikt. Vertaling: met een persoonlijk voornaamwoord (mannelijk/ vrouwelijk) of aanwijzend voornaamwoord (onzijdig).

... *ἐκείνη* λέγει αὐτῷ ... - ... ze zei tot Hem ... (Joh. 20: 16)

... ποιήσομεν τοῦτο ἢ *ἐκεῖνο* ... wij zullen dit of dat doen. (Jak. 4: 15)

Hoe worden nu de drie aanwijzende voornaamwoorden ὅδε, οὗτος en ἐκεῖνος ten opzichte van elkaar gebruikt?

ὅδε wijst op hetgeen bij de spreker is: 'dit (hier bij mij)'

hetgeen direct volgt: 'dit (volgende)'

οὗτος wijst op hetgeen bij de aangesprokene is: 'dat (daar bij u)'

hetgeen onmiddellijk voorafgaat: 'dat (punt zoëven)'

ἐκεῖνος wijst op hetgeen noch bij de spreker noch bij de aangesprokene is: 'dat (ginds daar)'

Wij lichten het gebruik van ὅδε/ οὗτος om te duiden op wat volgt/voorafgaat toe met twee voorbeelden.

τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὸν ἄνδρα οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὕτη οὕτως δῆσουσιν ἐν Ἱερουσαλήμ οἱ Ἰουδαῖοι ...

Dit zegt de Heilige Geest: De man van wie deze riem is, zullen de Joden aldus binden te Jeruzalem ... (Hand. 21: 11)

ἄνδρα- 4de nv. ev. v. ἀνήρ (mnl.)- man, ζώνη (vrl.)- riem, gordel, δέω- ik bind, ik boei, Ἰουδαῖος (mnl.)- Jood

τάδε duidt op hetgeen nog meegegeeld moet worden, hetgeen dat volgt.

ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐξυμώθη ὅλον. ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις

Een andere gelijkenis sprak Hij tot hen: Het Koninkrijk der hemelen is gelijk aan zuurdeeg, dat een vrouw nam en verborg in drie maten meel totdat het geheel doorzuurd was. Al deze dingen sprak Jezus tot de scharen in gelijkenissen. (Matt. 13: 33, 34)

ζύμη (vrl.)- zuurdeeg, ἐνκρύπτω- ik verberg in, γυνή (vrl.)- vrouw, ἀλεύρον (onz.)- meel, σάτον (onz.)- maat, ἕως οὗ- totdat, ἐξυμώθη- 3de p. ev. aor. lijd. vorm v. ζυμώω- ik doorzuur

ταῦτα duidt op hetgeen voorafging: de gelijkenis van het zuurdeeg en andere gelijkenissen daarvoor.

20.5 Huiswerk:

a) Vertaal de volgende zinnen.

1. καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους πεντακισχίλιοι ἄνδρες

2. οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν οὔτε εἰς Καίσαρά τι ἤμαρτον

3. ὅτε οὖν ἔνιψεν τοὺς πόδας αὐτῶν καὶ ἔλαβεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀνέπεσεν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς· γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;
4. ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθεν, τρέμουσα ἦλθεν
5. εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ
6. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτε με οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων
7. καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως ἐλιθοβόλουν
8. καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν ἔδραμεν καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ
9. καὶ ἔλαβον τὸ βιβλαρίδιον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου καὶ κατέφαγον αὐτό
10. εἰσῆλθες πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας καὶ συνέφαγες αὐτοῖς

ἄρτος (mnl.)- brood, ἄνδρες- 1ste nv. mv. v. ἀνὴρ, Καίσαρα- 4de nv. ev. v. Καῖσαρ (mnl.)- keizer, ὅτε- (voegwoord) toen, νίπτω- ik was (N.B. De sigmatische aoristus is hier gevormd van de stam νιπ-), πόδας- 4de nv. mv. v. ποῦς, ἱμάτιον (onz.)- kledingstuk, kleed, ἀναπίπτω (ἀνέπεσον)- ik zit aan, εἶπεν: van λέγω, ἰδοῦσα: ὁράω (εἶδον), λανθανω (ἔλαθον)- ik ben verborgen, τρέμω- ik beef, ἀστέρα- 4de nv. ev. v. ἀστήρ (mnl.)- ster, ἀνατολή (vrl.)- oosten, προσκυνέω- (+ 3de nv.) ik aanbid, οὐχ = οὐκ (οὐχ wordt gebruikt voor een woord met een spiritus asper), ἐκβάλλω (ἐκέβαλον)- ik werp buiten, ἔξω- (+ 2de nv.) buiten, πόλεως- 2de nv. ev. v. πόλις, λιθοβολέω- ik stenig, ἀπὸ μακρόθεν- (bijwoordelijke bepaling) van een afstand, τρέχω (ἔδραμον)- ik ren, βιβλαρίδιον (onz.)- boekje, χειρός- 2de nv. ev. v. χεῖρ, κατεσθίω (κατέφαγον)- ik eet op, ἄνδρας- 4de nv. mv. v. ἀνὴρ, συν-εσθίω (συνέφαγον)- (+ 3de nv.) ik eet samen met

b) Maak een overzicht van alle werkwoorden met thematische aoristus uit bovenstaande zinnen, waarin u naast het hele werkwoord de stam o.t.t. en de stam aoristus geeft.

Voorbeeld:

hele werkwoord	stam o.t.t.	stam aor.
ἀναπίπτω	ἀναπιπτ-	ἀναπεσ-

20.6 Nieuwe woorden

ἁμαρτάνω (ἥμαρτον) - ik zondig

ένωπιόν	- (+ 2de nv.) voor, tegenover
εὐρίσκω (εὐρίρον/ ηὐρίρον)	- ik vind
ψευδῆς, ες	- leugenachtig
ἐσθίω (ἔφαγον)	- ik eet
μανθάνω (ἔμαθον)	- ik leer
Ἐπαφρᾶς	- Epafras (2de nv. Ἐπαφρᾶ)
σύνδουλος (mnl.)	- medeslaaf
σύν	- (+ 3de nv.) met
δοῦλος (mnl.)	- slaaf
φεύγω (ἔφυγον)	- ik vlucht
ὁδε, ἡδε, τόδε	- deze
ἀδελφή (vrl.)	- zuster
ἀνὴρ (mnl.)	- man
ζωνή (vrl.)	- riem, gordel
δέω	- ik bind
Ἰουδαῖος (mnl.)	- Jood
ζυμή (vrl.)	- zuurdeeg
ἐνκρύπτω	- ik verberg in
γυνή (vrl.)	- vrouw
ἀλεύρον (onz.)	- meel
σάτον (onz.)	- maat
ἕως οὗ	- totdat
ζυμός	- ik doorzuur
ἄρτος (mnl.)	- brood
Καῖσαρ (mnl.)	- keizer

ὅτε	- (voegwoord) toen
νίπτω	- ik was
ἱμάτιον (onz.)	- kledingstuk, kleed
ἀναπίπτω (ἀνέπεσον)	- ik zit aan
λανθανω (ἔλαθον)	- ik ben verborgen
τρέμω	- ik beef
ἀστήρ (mnl.)	- ster
ἀνατολή (vrl.)	- oosten
προσκυνέω	- (+ 3de nv.) ik aanbid
οὐχ	- voor spiritus asper gebruikt voor οὐκ
ἐκβάλλω (ἐκέβαλον)	- ik werp buiten
ἔξω	- (+ 2de nv.) buiten
λιθοβολέω	- ik stenig
ἀπὸ μακρόθεν	- (bijwoordelijke bepaling) van een afstand
τρέχω (ἔδραμον)	- ik ren
βιβλαρίδιον (onz.)	- boekje
κατεσθίω (κατέφαγον)	- ik eet op
συνεσθίω (συνέφαγον)	- (+ 3de nv.) ik eet samen met

20.7 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Het Grieks II

De kerkvaders die in de eerste eeuwen na Christus schreven, gebruikten over het algemeen weer een klassieker soort Grieks. Aangezien zij meestal afkomstig waren uit vooraanstaande families hadden zij een opleiding gehad waarin de klassieken een belangrijke rol speelden. Zij gebruikten klassieke genres (o.a. dat van de parafrase) voor bijbeluitleg. Bovendien benutten zij bepaalde procedes uit de literatuur, zoals het gebruik van uitgebreide vergelijkingen en beschrijvingen. Het bleek dat er een christelijk vocabulaire is ontstaan: woorden die inmiddels al een specifiek christelijke betekenis hadden gekregen, bleven in die betekenis gebruikt worden.

In de loop van de zesde eeuw ontstaat een nieuw soort Grieks, het byzantijns Grieks. De afwijkingen van het klassiek Grieks worden nu groter. In de eeuwen die volgen ondergaat het Grieks grote veran-

deringen. De uitspraak van bepaalde letters wijzigt drastisch. Zo wordt een β uitgesproken als een v/w-klank. Ook gaan een aantal klinkers (o.a. η) neigen naar i-klank (zogenaamd iotacisme). Aan het eind van deze ontwikkeling staat het Grieks dat tegenwoordig in Griekenland wordt gesproken: demotike genoemd ('volkstaal'). Los van de demotike staat de geschreven taal (katakoreousa: 'gezuiverde taal'). Deze geschreven taal bewaart een soort Grieks dat dichterbij het klassieke Grieks staat. De katakoreousa wordt gebruikt voor officiële documenten, onderwijs, kranten en literatuur. De laatste jaren echter verschijnen er ook kranten en boeken in het demotike.

NOTITIES:

LES XXI

21.1 Inleiding

In deze les herhalen wij alle informatie uit de vorige lessen. Daar het Grieks veel gebruik maakt van deelwoorden is het van het grootste belang dat u de deelwoorden goed kunt herkennen en vertalen. Let dus op de naamval en de tijd. Bestudeer het overzicht van thematische aoristi zorgvuldig.

21.2 Herhaling van les 15: de v.t.t.

De v.t.t. wordt gevormd door voor de stam van het werkwoord een voorvoegsel te plaatsen en achter de stam de uitgangen.

a) het voorvoegsel.

Het voorvoegsel bestaat uit de medeklinker waar het werkwoord meebegon en de letter ε.

πιστεύω > πεπίστευκα

Wanneer de stam van een werkwoord met een klinker begint, wordt deze klinker verlengd (α en ε wordt η, ο wordt ω).

ἀγοράζω > ἠγόρακα

Wanneer de stam van een werkwoord begint met een geaspireerde medeklinker, begint het voorvoegsel met een niet-geaspireerde medeklinker (θ, φ, χ worden τ, π, κ).

θεραπεύω > τεθεράπευκα

b) de uitgangen. De uitgangen van de v.t.t. beginnen met een κ.

Wanneer een werkwoord een stam heeft op een klinker, wordt de klinker voor de uitgangen van de v.t.t. verlengd: α wordt η (α na ε, ι, ρ blijft α), ε wordt η, ο wordt ω

ἀγαπάω > ἠγάπηκα

Wanneer een werkwoord een stam heeft op een dentaal (δ, τ, ζ), valt de dentaal weg voor de uitgangen.

βαπτίζω > βεβάπτικα

Wanneer de stam van een werkwoord eindigt op π of β, verandert de κ van de uitgangen in een φ.

βλέπω > βέβλεφα

Wanneer de stam van een werkwoord eindigt op κ of γ, verandert de κ van de uitgangen in een χ.

ἄγω > ἤχα

De uitgangen van de v.t.t. zijn als volgt:

- κΑ
- κΑΣ
- ΚΕΝ
- κΑΜΕΝ
- ΚΑΤΕ
- ΚΑΣΙ(ν)

21.3 Herhaling van les 15: het gebruik van bijvoeglijke naamwoorden

Een bijvoeglijk naamwoord wordt verbogen.

Het *mannelijk* gaat meestal uit op -ος en wordt verbogen als een woord van de tweede declinatie op -ος (λόγος).

Het *vrouwelijk* eindigt op -η of op -α (na ε, ι, ρ) en wordt verbogen als een woord van de eerste declinatie op -η (ἄρχη) of -α (ἡμέρα).

Het *onzijdig* gaat uit op -ον en wordt verbogen als een woord van de tweede declinatie op -ον (ἔργον).

Bijvoeglijke naamwoorden kunnen op drie manieren worden gebruikt:

a) bijvoeglijk. Het bijvoeglijk naamwoord komt in geslacht, getal en naamval overeen met het woord waar het bijhoort.

b) zelfstandig. Het bijvoeglijk naamwoord hoort niet bij een ander woord en heeft het lidwoord bij zich. Het bijvoeglijk naamwoord gaat zo zelf als zelfstandig naamwoord functioneren. Geslacht, getal en naamval zijn afhankelijk van de functie van het woord in de zin.

c) praedikatief. Het bijvoeglijk naamwoord geeft een kwalificatie van een zelfstandig naamwoord. Geslacht, getal en naamval zijn afhankelijk van het woord waar het bijvoeglijk naamwoord de kwalificatie van geeft.

21.4 Herhaling van les 15: het determinatief voornaamwoord αὐτός

Het determinatief voornaamwoord αὐτός wordt als volgt verbogen:

	mnf.	vr.	onz.
ev. 1ste nv.	αὐτός	αὐτή	αὐτό
2de nv.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ
3de nv.	αὐτῷ	αὐτῇ	αὐτῷ
4de nv.	αὐτόν	αὐτήν	αὐτό
mv. 1ste nv.	αὐτοί	αὐταί	αὐτά
2de nv.	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν
3de nv.	αὐτοῖς	αὐταῖς	αὐτοῖς
4de nv.	αὐτούς	αὐτάς	αὐτά

αὐτός heeft drie gebruikswijzen:

- 1) niet direct voorafgegaan door het lidwoord: 'zelf'
- 2) onmiddellijk voorafgegaan door het lidwoord: 'dezelfde', 'hetzelfde'
- 3) zonder lidwoord: 'hij, zij, het' (persoonlijk voornaamwoord van de derde persoon)

21.5 Herhaling van les 16: de v.v.t. van regelmatige werkwoorden

De v.v.t. van regelmatige werkwoorden wordt als volgt gevormd:

- voor de stam komt door reduplicatie een voorvoegsel bestaande uit een medeklinker en een klinker
- voor dit voorvoegsel komt nog een augment (ἐ-)
- achter de stam komen de uitgangen

- κη

- κης

- κει(ν)

- κμεν

- κετε

- κεισιν

Werkwoorden waarvan de stam op een klinker eindigt krijgen klinkerverlenging.

τιμάω > ἐτετιμήκη

Wanneer een werkwoord met een klinker begint, wordt de klinker verlengd en volgen de uitgangen van de v.v.t. Er is dus geen extra kenmerk van de v.v.t. buiten de uitgangen om.

ἀγαπάω > stam ἀγαπα- > ἤγαπα- > ἤγαπήκη (v.t.t. ἠγάπηκα)

Wanneer de stam eindigt op een dentaal, valt de dentaal weg voor de uitgangen.

βαπτίζω > stam βαπτιζ- > βεβαπτιζ- > ἐβεβαπτιζ- > ἐβεβαπτίκη

Wanneer de stam eindigt op π of β, volgen de uitgangen met een φ in plaats van een κ.

βλέπω > stam βλεπ- > βεβλεπ- > ἐβεβλεπ- > ἐβεβλέφη

Wanneer de stam eindigt op κ of γ, volgen de uitgangen met een χ in plaats van een κ.

ἄγω > stam ἄγ- > ἤγ- > ἤχη

21.6 Herhaling van les 16: overzicht van de verleden tijd van οἶδα

ἤδειν

ἤδεις

ἤδει

ἤδειμεν

ἤδειτε

ἤδεισαν

21.7 Herhaling van les 16: het partikel ἄν

ἄν is een partikel dat een extra betekenis geeft aan een woord of zin, afhankelijk van de combinatie van ἄν met een bepaalde wijs en tijd.

Regel: (bijzin) εἰ +o.v.t./ aoristus, (hoofdzin) ἄν +o.v.t./aoristus = irrealis

21.8 Herhaling van les 16: het betrekkelijk voornaamwoord

	mnl.	vrl.	onz.
ev.1ste nv.	ὅς	ἥ	ὅ
2de nv.	οὗ	ἧς	οὗ
3de nv.	ᾧ	ἧ	ᾧ
4de nv.	ὅν	ἣν	ὅ

	mnl.	vrl.	onz.
mv.1ste nv.	οἷ	αἷ	ᾶ
2de nv.	ᾧν	ᾧν	ᾧν
3de nv.	οἷς	αἷς	οἷς
4de nv.	οὔς	ᾶς	ᾶ

Het betrekkelijk voornaamwoord komt in geslacht en getal overeen met het woord waar het bijhoort. De naamval ontleent het aan de functie in de betrekkelijke bijzin.

Een enkele maal heeft het betrekkelijk voornaamwoord de naamval van het woord waar het bijhoort, onafhankelijk van de functie in de bijzin. Dit verschijnsel heet '*attractio relativi*' of 'perseveratie'.

21.9 Herhaling van les 17: het deelwoord o.t.t. van regelmatige werkwoorden

	mnl.	vrl.	onz.
ev.1ste nv.	- ων	- ουσα	- ον
2de nv.	- οντος	- ουσης	- οντος
3de nv.	- οντι	- ουση	- οντι
4de nv.	- οντα	- ουσαν	- ον

mv. 1ste nv.	- ΟΥΤΕΣ	- ΟΥΣΑΙ	- ΟΥΤΑ
2de nv.	- ΟΥΤΩΝ	- ΟΥΣΩΝ	- ΟΥΤΩΝ
3de nv.	- ΟΥΣΙΝ	- ΟΥΣΑΙΣ	- ΟΥΣΙΝ
4de nv.	- ΟΥΤΑΣ	- ΟΥΣΑΣ	- ΟΥΤΑ

Deze uitgangen komen achter de stam van het regelmatige werkwoord.

Tevens zijn deze uitgangen de *vormen* van het deelwoord o.t.t. van εἶμι.

Het deelwoord heeft de volgende gebruikswijzen:

a) attributief gebruik

Het deelwoord wordt gebruikt als een bijvoeglijk naamwoord.

Het staat dan tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord in of het volgt op het zelfstandig naamwoord met herhaling van het lidwoord.

Vertaaladvies: als deelwoord of als betrekkelijke bijzin

b) gesubstantiveerd gebruik

Het deelwoord fungeert als zelfstandig naamwoord door toevoeging van het lidwoord. Een deelwoord heeft vaak de voorkeur boven een zelfstandig naamwoord omdat bij een deelwoord bijvoorbeeld een lijdend voorwerp kan staan.

Vertaaladvies: als zelfstandig naamwoord of als betrekkelijke bijzin, voorafgegaan door 'degene(n)'

c) praedikatief gebruik

Het deelwoord geeft gebeurtenissen aan die naast de hoofdhandeling plaatsvinden. De tijd van het deelwoord geeft aan of deze nevenactiviteiten spelen voor, tijdens of na de hoofdhandeling.

Vertaaladvies: als een bijwoordelijke bijzin (meestal van tijd). Wanneer het deelwoord van de o.t.t. is, moet de bijzin beginnen met 'terwijl'. Wanneer het deelwoord van de aoristus is, moet de bijzin beginnen met 'nadat'.

Soms kan het deelwoord ook vertaald worden als hoofdwerkwoord naast het eigenlijke hoofdwerkwoord. Verbindingswoord is dan 'en'.

Ook kan het deelwoord in combinatie met het hoofdwerkwoord een sterkere betekenis weergeven dan

een hoofdwerkwoord alleen. Vaak is dit het geval met een vorm van εἶμί als hoofdwerkwoord. Het deelwoord moet dan als hoofdwerkwoord vertaald worden.

21.10 Herhaling van les 17: het hele werkwoord o.t.t.

Het hele werkwoord van de o.t.t. wordt gevormd door achter de stam de uitgang -ειν te plaatsen.

Het hele werkwoord moet vertaald worden met 'te ...', soms met 'om te ...'

21.11 Herhaling van les 18: het aanwijzend voornaamwoord οὗτος

	nnl.	vrl.	onz.
ev.1ste nv.	οὗτος	αὕτη	τούτο
2de nv.	τούτου	ταύτης	τούτου
3de nv.	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ
4de nv.	τούτον	ταύτην	τούτο
mv.1ste nv.	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
2de nv.	τούτων	τούτων	τούτων
3de nv.	τούτοις	ταύταις	τούτοις
4de nv.	τούτους	ταύτας	ταῦτα

Gebruik:

οὗτος kan op twee manieren worden gebruikt:

- bijvoeglijk. De vorm van οὗτος hoort bij een woord en moet vertaald worden met 'deze, dit'
- zelfstandig. Dit is meestal bij het onzijdig het geval. De vorm van οὗτος staat op zich en moet vertaald worden als 'deze dingen'

21.12 Herhaling van les 18: o.t.t. van werkwoorden met stam op een klinker

Bij werkwoorden met een stam op een klinker vindt samentrekking plaats van de slotklinker van de stam met de beginklinker van de uitgang. Deze samentrekking vindt plaats in alle vormen afgeleid van de o.t.t., te weten de 'gewone' o.t.t., de o.v.t., deelwoord en heel werkwoord van de o.t.t. Samentrekking vindt plaats aan de hand van de volgende regels:

stam op α : $\alpha + e$ -klank ($\epsilon, \epsilon\iota, \eta, \eta$) $> \alpha$

$\alpha + o$ -klank ($o, o\iota, o\upsilon, \omega$) $> \omega$

stam op ϵ : $\epsilon + \epsilon > \epsilon\iota$

$\epsilon + o > o\upsilon$

$\epsilon +$ lange klinker of tweeklank $> \epsilon$ valt weg

stam op o : $o + \epsilon, o, o\upsilon > o\upsilon$

$o + \eta, \omega > \omega$

$o + \epsilon\iota, \eta, o\iota > o\iota$

21.13 Herhaling van les 19: de sigmatische aoristus

Voor de stam komt een augment. Na de stam komen de uitgangen.

- $\sigma\alpha$

- $\sigma\alpha\zeta$

- $\sigma\epsilon(\nu)$

- $\sigma\alpha\mu\epsilon\nu$

- $\sigma\alpha\tau\epsilon$

- $\sigma\alpha\nu$

Het deelwoord van de sigmatische aoristus wordt als volgt gevormd: achter de stam komen de uitgangen van het deelwoord o.t.t., waarbij de klinkers o (mannelijk en onzijdig) en ou (vrouwelijk) zijn vervangen door het aoristuskenmerk -σα-.

Uitzondering is alleen de 1ste nv. ev. mnl. : o.t.t.uitgang -ων, aoristusuitgang -σας.

Een deelwoord heeft nooit een augment.

	mnl.	vrl.	onz.
ev.1ste nv.	- <i>σας</i>	- <i>σασα</i>	- <i>σαν</i>
2de nv.	- <i>σαντος</i>	- <i>σασης</i>	- <i>σαντος</i>
3de nv.	- <i>σαντι</i>	- <i>σαση</i>	- <i>σαντι</i>
4de nv.	- <i>σαντα</i>	- <i>σασαν</i>	- <i>σαν</i>
mv.1ste nv.	- <i>σαντες</i>	- <i>σασαι</i>	- <i>σαντα</i>
2de nv.	- <i>σαντων</i>	- <i>σασων</i>	- <i>σαντων</i>
3de nv.	- <i>σασιν</i>	- <i>σασαις</i>	- <i>σασιν</i>
4de nv.	- <i>σαντας</i>	- <i>σασας</i>	- <i>σαντα</i>

Het hele werkwoord van de sigmatische aoristus wordt gevormd door achter de stam de uitgang -σαι te plaatsen.

Wanneer de stam eindigt op een klinker, wordt deze klinker voor de uitgang van de sigmatische aoristus verlengd.

α > η (na ε, ι, ρ blijft het een α!)

ε > η

ο > ω

Wanneer de stam eindigt op een labiaal (π, β, φ), trekt de labiaal samen met de σ tot ψ.

βλέπω: stam βλεπ- > ἔβλεψα

Wanneer de stam eindigt op een gutturaal (κ, γ, χ), trekt de gutturaal samen met de σ tot ξ.

ἀνοίγω: stam ἀνοιγ- > ἤνοιξα

Wanneer de stam eindigt op een dentaal (δ, ζ, θ), verdwijnt de dentaal voor de σ.

βαπτίζω: stam βαπτιζ- > ἐβάπτισα

Vertaling van aoristusvormen

De aoristus beschrijft een eenmalige handeling. De aoristus kan dus vertaald worden als de v.t.t. Een andere mogelijkheid om de aoristus te vertalen is ingressief. De aoristus geeft dan het begin van een handeling aan.

Het deelwoord van de aoristus heeft dezelfde gebruikswijzen als het deelwoord o.t.t. Wanneer het deelwoord aoristus praedikatief wordt gebruikt, is het voegwoord 'nadat'. Het deelwoord beschrijft een handeling die is afgerond voor de hoofdhandeling plaats vindt.

Het hele werkwoord aoristus moet vertaald worden als het hele werkwoord o.t.t.

21.14 Herhaling van les 19: τις, τίς, τι, τί

	mln./vrl.	onz.	mln./vrl.	onz.
ev.1ste nv.	τις	τι	τίς	τί
2de nv.	τινος	τινος	τίνος	τίνος
3de nv.	τινι	τινι	τίνι	τίνι
4de nv.	τινα	τι	τίνα	τί

	nl./vrl.	onz.	nl./vrl.	onz.
mv. 1ste nv.	ΤΙΝΕΣ	ΤΙΝΑ	ΤΙΝΕΣ	ΤΙΝΑ
2de nv.	ΤΙΝΩΝ	ΤΙΝΩΝ	ΤΙΝΩΝ	ΤΙΝΩΝ
3de nv.	ΤΙΣΙΝ	ΤΙΣΙΝ	ΤΙΣΙΝ	ΤΙΣΙΝ
4de nv.	ΤΙΝΑΣ	ΤΙΝΑ	ΤΙΝΑΣ	ΤΙΝΑ

Gebruikswijzen:

a) ΤΙΣ, ΤΙ - onbepaald voornaamwoord

- bijvoeglijk. Het onbepaald voornaamwoord hoort bij een zelfstandig naamwoord en komt in geslacht, getal en naamval met dit zelfstandig naamwoord overeen.

Vertaling: 'een of ander, een'

- zelfstandig. Het onbepaald voornaamwoord staat op zichzelf. Vertaling: mannelijk/ vrouwelijk 'iemand', (meervoud) 'sommigen'; onzijdig 'iets'

b) ΤΙΣ, ΤΙ- vraagwoord

- bijvoeglijk. Het vraagwoord hoort bij een zelfstandig naamwoord en komt in geslacht, getal en naamval met dit woord overeen. Vertaling: 'welk(e) ?'

- zelfstandig. Het vraagwoord staat op zichzelf. Vertaling: mannelijk/ vrouwelijk 'wie?', onzijdig 'wat?'

21.15 Herhaling van les 20: de thematische aoristus

De thematische aoristus heeft als basis een stam die afwijkt van de stam o.t.t. Wij geven u eerst een overzicht van een aantal werkwoorden met een thematische aoristus.

N.B. Samenstellingen (werkwoord met voorvoegsel) nemen wij niet op tenzij er al een samengestelde vorm aan de orde is geweest.

werkwoord	stam o.t.t.	stam aor.
ἁμαρτάνω	ἁμαρταν-	ἁμαρτ-
ἀναπίπτω	ἀναπιπτ-	ἀναπες-
βάλλω	βαλλ-	βαλ-
ἔρχομαι	ἔρχ-	ἔλθ-
ἐσθίω	ἐσθι-	φαγ-
εὐρίσκω	εὐρίσκ-	εὐρ-
λαμβάνω	λαμβάν-	λαβ-
λανθάνω	λανθαν-	λαθ-
λέγω	λεγ-	εἶπ-
μανθάνω	μανθαν-	μαθ-
ὄραω	όρα-	ἶδ-
πίνω	πιν-	πι-
τρέχω	τρεχ-	δραμ-
φεύγω	φευγ-	φυγ-

De thematische aoristus krijgt de uitgangen van de o.v.t.

Het deelwoord krijgt de uitgangen van het deelwoord o.t.t.

Het hele werkwoord krijgt de uitgang van het hele werkwoord o.t.t.

21.16 Herhaling van les 20: ὅδε- deze, ἐκεῖνος- die (gindse)

	mnl.	vr1.	onz.
ev.1ste nv.	ὅδε	ἥδε	τόδε
2de nv.	τοῦδε	τῆσδε	τοῦδε
3de nv.	τῶδε	τῆδε	τῶδε
4de nv.	τόνδε	τήνδε	τόδε
mv.1ste nv.	οἷδε	αἷδε	τάδε
2de nv.	τῶνδε	τῶνδε	τῶνδε
3de nv.	τοῖσδε	ταῖσδε	τοῖσδε
4de nv.	τούσδε	τάσδε	τάδε
	mnl.	vr1.	onz.
ev.1ste nv.	ἐκεῖνος	ἐκεῖνη	ἐκεῖνο
2de nv.	ἐκεῖνου	ἐκεῖνης	ἐκεῖνου
3de nv.	ἐκεῖνῶ	ἐκεῖνῆ	ἐκεῖνῳ
4de nv.	ἐκεῖνον	ἐκεῖνην	ἐκεῖνο
mv.1ste nv.	ἐκεῖνοι	ἐκεῖναι	ἐκεῖνα
2de nv.	ἐκεῖνων	ἐκεῖνων	ἐκεῖνων
3de nv.	ἐκεῖνοῖς	ἐκεῖναις	ἐκεῖνοῖς
4de nv.	ἐκεῖνούς	ἐκεῖνας	ἐκεῖνα

Gebruikswijzen:

Het gebruik van ὅδε is voornamelijk zelfstandig.

Er is slechts één geval van bijvoeglijk gebruik.

ἐκεῖνος wordt voornamelijk bijvoeglijk gebruikt. Het heeft dan geslacht, getal en naamval van het woord waar het bijhoort.

Minder vaak wordt een vorm van ἐκεῖνος zelfstandig gebruikt. Vertaling: met een persoonlijk voornaamwoord (mannelijk/ vrouwelijk) of aanwijzend voornaamwoord (onzijdig).

Gebruik van de drie aanwijzende voornaamwoorden ὅδε, οὗτος en ἐκεῖνος

ὅδε wijst op hetgeen bij de spreker is: 'dit (hier bij mij)'

hetgeen direct volgt: 'dit (volgende)'

οὗτος wijst op hetgeen bij de aangesprokene is: 'dat (daar bij u)'

hetgeen onmiddellijk voorafgaat: 'dat (punt zoëven)'

ἐκεῖνος wijst op hetgeen noch bij de spreker noch bij de aangesprokene is: 'dat (ginds daar)'

21.17 De achtergrond van het Nieuwe Testament: Algemeen

Voor bestudering van het Nieuwe Testament is het belangrijk te weten dat het Grieks van het Nieuwe Testament koine-Grieks is, een algemene voertaal in het Middellandse--Zeegebied na de veroveringen van Alexander de Grote. Het koine bestaat voornamelijk uit Attisch met enkele Ionische kenmerken. Voor de individuele bijbelboeken geldt dat sommige meer afwijkingen vertonen van het Attisch dan andere.

Het voornaamste kenmerk van het Nieuwe Testament als geheel is de aanzet tot een christelijk vocabulaire. Bepaalde woorden krijgen een specifiek christelijke betekenis, die ze nog eeuwen daarna behouden. Een ander opvallend aspect van de taal is het grote aantal semitismen: constructies die ontleend zijn aan het Hebreeuws en via de vertaling van het Oude Testament in het Grieks terecht zijn gekomen.

Na de opkomst van het christendom hebben veel kerkvaders in het Grieks en Latijn geschreven. Na een periode waarin deze talen minder in de belangstelling stonden, leefde de belangstelling voor en de studie van deze talen weer op vanaf de veertiende eeuw. Literaire werken werden vertaald en klassieke genres nagevolgd. Ook het Nieuwe Testament kreeg weer aandacht. Uitgaven van de tekst,

vertalingen en commentaren hebben sindsdien de studie van het Nieuwe Testament bevorderd.

NOTITIES:

LES XXII

22.1 Inleiding

In deze les behandelen we de o.t.t. van de lijdende vorm. Waar in het Nederlands de lijdende vorm omschreven wordt met behulp van het werkwoord 'worden', daar wordt in de Koinè taal een aparte uitgang gebezigd. Deze uitgang duidt aan dat de persoon het 'object' is van een handeling. Net als in het activum heeft in de lijdende vorm iedere persoon zijn eigen werkwoordsuitgang. In de inleiding van les vi is al de Latijnse naam van de lijdende vorm gegeven, nl. passivum (van *passus* 'geleden').

22.2 Voorbeelden uit het N.T. van de o.t.t. in de lijdende vorm

ἐγὼ δε, ἀδελφοί, εἰ περι-
τομῆν ἔτι κηρυσσω, τί ἔτι
διωκομαι;

En ik, broeders, als ik de
besnijdenis nog predik,
waarom word ik nog
vervolgd? (Gal.5:11)

διωκω-ik vervolg, διωκο-
μαι- ik word vervolgd

Εἰ δε συ Ἰουδαίος
ἐπονομαζῆ--

Maar als u een Jood wordt
genoemd-- (Rom. 2:17)

ἐπονομαζω-ik noem

ἐκαστος δε *πειράζεται*
ὕπο της ἰδίας ἐπιθυμίας

Maar iedereen wordt ver-
zocht door zijn eigen ver-
langen. (Jak. 1:14)

ἐκαστος-ieder, πειράζω-
ik verzoek, ἴδιος-eigen,

εἰ ἡμεῖς σημερον *ἀνα-
κρινομεθα* ἐπι εὐεργεσιᾶ
ἀνθρώπου ἀσθενούς

Als wij vandaag onderzocht
worden over een weldaad
aan een zwak mens-- (Hand.
4:9)

ἀνακρινω-ik onderzoek,
εὐεργεσιᾶ-weldaad, ἀσ-
θενῆς- zwak (bijvoeglijk
nw. v. 3de decl.)

εἰ **ὀνειδιζεσθε** ἐν ὀνοματι
Χριστου, μακαριοι

Als jullie beschimpt worden
vanwege Christus' naam,
(dan zijn jullie) gelukkig (1
Pet. 4:14)

ὀνειδιζω-ik beschimp,

εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ **ἐγει-
ρονται**, τι καὶ **βαπτίζον-
ται** ὑπὲρ αὐτῶν;

Als er in het geheel geen
doden opgewekt worden,
waarom worden er ook
mensen gedoopt om hun
plaats in te nemen? (lett.
"voor hen") (1 Kor. 15:29)

ἐγειρω-ik wek op, ὅλως-
geheel (bijw.; vgl. ὅλος)

We zetten de verschillende vervoegingen weer op een rijtje voor u.

βαπτίζομαι

βαπτίζομεθα

βαπτίζη

βαπτίζεσθε

βαπτίζεται

βαπτίζονται

We gaan verder met zinnen leren en geven u enkele voorbeelden van het tegenwoordig deelwoord van de lijdende vorm.

Ἰησους ὁ **λεγόμενος**
Χριστος

Jezus die de Christus wordt
genoemd. (Mat. 1:16b)

ἐλπις δε **βλεπομένη** οὐκ
ἐστὶν ἐλπις· ὁ γὰρ βλέπει
τις, τι καὶ ἐλπίζει;

Een (voorwerp van) hoop
die gezien wordt is geen
hoop; want wat iemand ziet,
waarom zou hij het ook
hopen? (Rom. 8:24)

ἐλπιδω-ik hoop, ἐλπίζω- ik
hoop

και καλεσουσι το ὄνομα
αὐτου Ἐμμανουηλ, ὃ ἐστι
μεθερμηνευομενον, Μεθ
ἡμων ὁ θεος

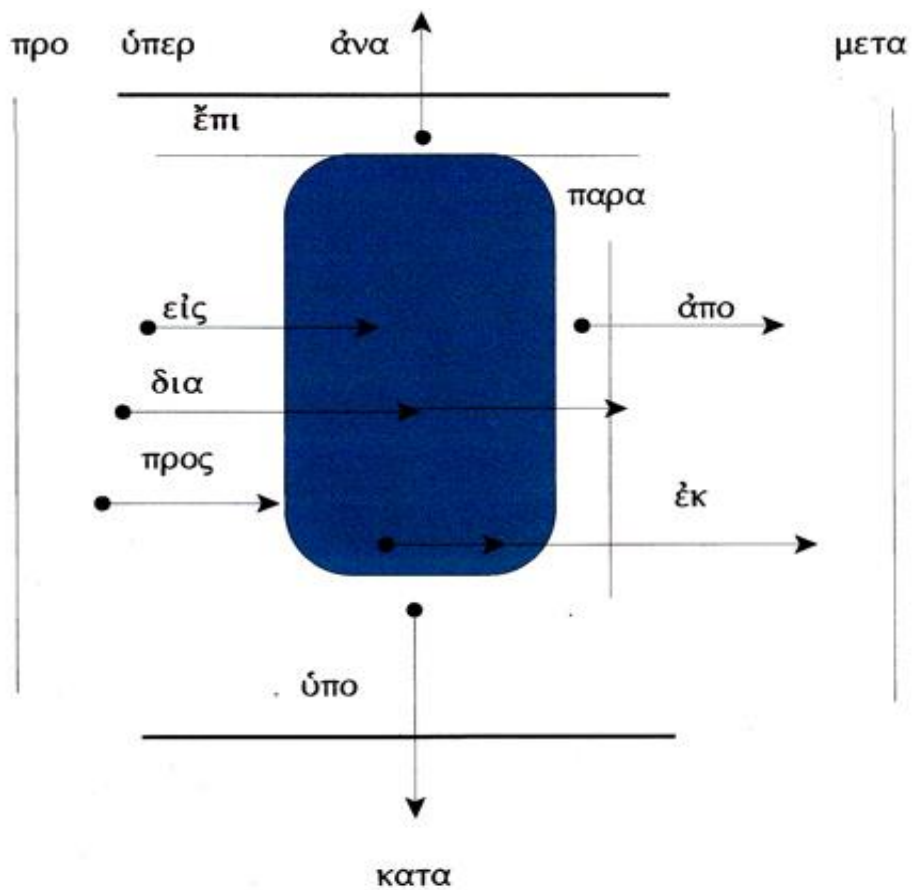
En zij zullen zijn naam Im-
manuel noemen, wat
vertaald wordt "God met
ons".

μεθερμηνευω-ik vertaal

Deze deelwoorden worden
vervoegd als zsn. van de
2de declinatie.

(Mat. 1:23)

22.3 Een schema van de belangrijkste voorzetsels, ook wel preposities genoemd.

Probeer u a.u.b. deze voorzetsels voor uzelf te vertalen. De meeste kent u waarschijnlijk al. Er zijn veel meer voorzetsels in het Koinè, maar die zult u zich langzamerhand eigen moeten maken. Voorzetsels kunnen van betekenis wisselen al naargelang ze door een andere naamval gevolgd worden. Hierboven zijn ze natuurlijk in ruimtelijke zin gebruikt.

22.4 Etymologie

Etymologie wordt in de van Dale gedefinieerd als ‘woordafleidkunde’. Men zou het ook kunnen omschrijven als ‘de studie van de oorspronkelijke betekenissen van woorden’. In deze sectie willen wij u gewoon wijzen op woorden (vaak ‘dure’ woorden) die ook in het Nederlands voorkomen. Deze nieuwtestamentische woorden hebben vaak dezelfde betekenis en vaak een klank die dicht bij die van het Nederlandse equivalent komt. Dit komt omdat beide de Koinè en het Nederlands Indo-Europese talen zijn. Van India tot Engeland komen dus in allerlei talen woorden voor die veel van elkaar weg hebben, beide in betekenis en klank. Probeer u a.u.b. deze woorden ook van buiten te leren. Dat kan niet zo moeilijk zijn, omdat ze of aan het Nederlands verwant zijn, of geïmporteerd zijn (bijv. via het Engels of Frans, of rechtstreeks).

ἀγαθος	--	‘goed’; vgl. de meisjesnaam ‘Agaat’, ‘Agatha’, enz.
ἄγγελος	--	‘boodschapper’; vgl. ‘engel’
ἄγκυρα	–	‘anker’
ἄγνοεω	–	‘ik weet niet’; vgl. ‘agnost’
ἄγρος	–	‘veld’; vgl. Lat. ‘ager’, D. ‘Acker’, Eng. ‘acre’
ἄηρ	–	‘lucht’; vgl. Engels ‘air’
ἄθεος	–	‘zonder God’; vgl. ‘atheïst’
αἷμα	–	‘bloed’; vgl. ‘hematologie’
αἰνιγμα	–	‘raadsel’; vgl. Eng. ‘enigma’
αἵρεσις	–	‘keuze’; ‘mening’, ‘sekte’; vgl. Eng. ‘heresy’
αἱρετικός	–	‘sektarisch’, ‘geopiniëerd’; vgl. Eng. ‘heretic’
αἰών	–	‘eeuw’ (hieraan verwant!); vgl. Eng. ‘aeon’
ἀκουω	–	‘ik hoor’; vgl. ‘akoestisch’
ἄκρος	–	‘hoogtepunt’; vgl. ‘acrofobie’
ἀλαβαστρον	–	‘parfumfles’; vgl. ‘alabast(er), ‘albast’ (soort gips)

ἀλληγορεω	–	‘ik spreek een allegorie’; (van <i>ἄλλος</i> ‘anders’ en <i>ἀγορευω</i> ‘ik spreek’)
ἅμα	–	‘tegelijktijd’; verwant aan Sanskr. <i>sa(ma)</i> , Eng. ‘same’, D. ‘sammt’, Ned. ‘samen’ (vaak was een spiritus asper een sigma in een eerder stadium van de Griekse taal)
ἄμην	–	‘amen’; (van Hebr. voor ‘het is zeker’)
ἀναθεμα	–	lett. ‘een ding ergens opgezet’, ‘vloek’, ‘vervloekte’; vgl. ‘anathema’
ἀναλογία	–	‘verdeling’, ‘proportie’; vgl. ‘analogie’
ἀναστασις	–	‘wederopstanding’ (van stam <i>sta</i> verwant aan ‘staan’); vgl. Meisjesnaam ‘Anastasia’
ἄνεμος	–	‘wind’, (van <i>ἄω, ἀημι</i> ‘ik adem’); vgl. Skr. ‘atmen’ en D. en Ned. ‘adem’ (verw. aan Lat. <i>anima, animus</i>)
ἄνθος	–	‘bloem’; vgl. ‘anthologie’
ἄνθρωπος	–	‘mens’; vgl. ‘antropologie’, ‘filantroop’, enz.
ἄντι	–	‘tegen’, ‘anti’; vgl. ‘antichrist’
ἀντιθεσις	–	‘tegenstand’, ‘oppositie’; vgl. ‘antithese’
ἀντιτυπος	–	‘tegenbeeld’; vgl. Eng. ‘antitype’
ἀντιχριστος	–	‘antichrist’
ἄπο	–	‘(van)af’; vgl. Ned. ‘af’, D. ‘ab’, Eng. ‘of(f)’
ἀποθηκη	–	‘schuur’; vgl. Ned. ‘apotheek’ (van Gr. <i>ἀποτιθημι</i> ‘ik zet weg’)
ἀποκαλυψις	–	‘openbaring’; vgl. Eng. ‘apocalypse’
ἀπολογία	–	‘weerwoord’, ‘verdediging’; vgl. Eng. ‘apology’

ἀποστολος	–	‘afgezant’; vgl. ‘apostel’
ἀργυριον	–	‘zilver(geld)’; vgl. Fr. ‘argent’
ἀριθμος	–	‘nummer’; vgl. Eng. ‘arithmetic’
ἀρχαγγελος	–	‘aartsengel’; vgl. Eng. ‘archangel’, D. ‘Erz-’
ἀρχιτεκτων	–	‘hoofdbouwer’; vgl. ‘architekt’ (van <i>ἀρχω</i> ‘ik begin’): [lett. ‘voor (hoofd)timmer(man)’]
ἀσβεστος	–	‘onblusbaar’ (van alfa {-privans [lett. ‘rovende alfa’]} en <i>σβεννυμι</i> ‘ik blus’) vgl. ‘asbest’
ἄσκος	–	‘zak’; vgl. Eng. ‘sack’, Hebr. ‘sak’ (jute zak)
ἄστηρ	–	‘ster’
ἄστρον	–	‘ge(stern)te’, ‘constellatie’; vgl. ‘astronomie’, ‘astrologie’
αὐτοματος	–	‘vanzelf’; vgl. Ned. ‘automaat’
αὐτος	–	‘zelf’; vgl. Ned. ‘autistisch’

22.5 Huiswerk

a. Vervoeg λεγομενος in het enkelvoud en meervoud naar de mannelijke, vrouwelijke, en onzijdige uitgangen.

b. Vertaal de volgende zinnen.

1. Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον.

2. Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν;

3 εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἔστε ὑπὸ νόμον.

4. ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται.

5. καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν Γολγοθᾶν τόπον, ὃ ἔστιν μεθερμηνεύμενον Κρανίου Τόπος.

6. Ἐλύμας ὁ μάγος, οὕτως γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ,

7. καρδία γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν.
 8. τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ, εἰς παραλαμβάνεται καὶ εἰς ἀφίεται.
 9. ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς, καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται.
 10. πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

εἶδον	-ik zag (sterke aor.)
ἔπει	-want
πατρια	-familie
ὀνομαζω	-ik noem
φέρω	-ik draag
τοπος	-plaats, plek
κρανιον	-schedel
μαγος	-magiër (ook wel 'astroloog', maar ook 'astronoom')
οὕτως	-zo
δικαιοσυνη	-rechtvaardigheid
ὁμολογεω	-ik belijd
σωτηρια	-redding
ἀγρος	-veld
παραλαμβάνω	-meenemen
ἀφίεται	-hij (zij, het) wordt achtergelaten
βάλλω	-ik werp, 'doe'
ἄσκος	-zak
καινος	-nieuw
ἀμφοτεροι	-beide(n)
συντηρεω	-ik behoud, bewaar

δενδρον	-boom
καρπος	-vrucht
καλος	-mooi, goed
ἐκκοπτω	-ik hak om [lett. ik hak uit]
πυρ	-vuur

22.6 Nieuwe Woorden

ἐπονομαζω	-ik noem
ἐκαστος	-ieder
πειραζω	-ik verzoek
ἀνακρινω	-ik onderzoek
εὐεργεσια	-weldaad
ἀσθενης	-zwak
ὄνειδιζω	-ik beschimp
ὄλως	-geheel (bijwoord)
ἐγειρω	-ik wek op
εἶδον	-ik zag
ἐπει	-want, aangezien
πατρια	-familie
ὀνομαζω	-ik noem
μεθερμηνεω	-ik vertaal

22.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Bijbelvertalingen

In deze reeks mag een stukje over vertalingen niet ontbreken. De ons oudst bekende vertalingen van het Nieuwe Testament (die ook het O.T. bevatten), zijn de *Pesjitta* van bisschop Rabbula van Edessa

(begin vijfde eeuw) en de vertaling van Hieronymus (gereed in 405 n. Chr.). Waarschijnlijk gebruikte hij manuscripten van oud-Syrische vertalingen die toen al bestonden. Dit deed Hieronymus ook, maar dan voor het Latijn. Dit op verzoek van bisschop Damasus van Rome. Zijn vertaling heet de *Vulgaat*, want ze was voor het gewone volk bestemd.

Wulfila (ook wel Ulfilas, de “apostel van de Gothen” genaamd) vertaalde de bijbel al in de vierde eeuw voor de barbaarse Germanen. Echter tot in de late Middeleeuwen bleef de kerktal het Latijn en de Vulgaat was voorbehouden aan kerkelijke leiders. De bijbel werd wel gedeeltelijk hier en daar vertaald, maar men moest dat vaak met het leven bekopen! In 1388 werd een Engelse vertaling voltooid onder leiding van een Britse priester (John Wycliffe). Hij stierf voor er een vervolging uitbrak. Maar men was zo opgeruid tegen hem dat zijn lichaam opgegraven en verbrand werd.

Maar drie grote gebeurtenissen zouden verandering brengen, nl. de Reformatie, de uitvinding van de boekdrukkunst en de nieuwe belangstelling voor het klassieke Grieks. Het waren dus niet alleen de humanisten van de Renaissance die zich opnieuw bogen over de geestelijke wortels van de theologie en filosofie. Desiderius Erasmus, de grote Rotterdamse geleerde, liet in 1516 voor het eerst het N.T. in het Grieks drukken. Dit werd gevolgd door een ijverige reeks uitgaven van het Griekse N.T.

In 1534 zag Luthers Duitse vertaling van de bijbel het licht. William Tyndale, ook een geleerde priester, wilde hetzelfde bereiken voor de Engelse taal. Maar voordat hij dit voltooide, eindigde hij op de brandstapel in de omgeving van Brussel. Het schijnt dat zijn laatste woorden een gebed waren of God de ogen van de Engelse koning wilde openen. Dit gebeurde ook. Anderen maakten zijn werk af en met toestemming van de Koning mocht de tweede uitgave gedrukt worden.

De eerste volledige Nederlandse bijbel was de in 1526 verschenen Liesveldt-Bijbel. Maar omdat deze drukker deze bijbel voorzag van kanttekeningen die steeds reformatorischer werden, vond hij de dood door onthoofding. Na deze bijbel gaven de verschillende geloofsgemeenten hun eigen bijbels uit.

NOTITIES:

LES XXIII

23.1 Inleiding

In deze les trakteren wij u op de gebiedende wijs van de o.t.t. en van de aoristus. De gebiedende wijs komt in het N.T.-Grieks in vier personen voor (jij, hij (zij, het), jullie en zij). Het Nederlands maakt gebruik van een hulpwoord in de 3de persoon enkelvoud en meervoud, maar niet zo in het Grieks.

23.2 Voorbeelden uit het N.T. van de gebiedende wijs o.t.t. en van de aoristus

προσελθων δε ο χιλι-
αρχος ειπεν αυτω, **λεγε**
μοι, συ Ρωμαιος ει; ο δε
εφη, Ναι

En naderbij gekomen sprak
de hoofdman over duizend
tot hem: "Zeg mij, bent u
een Romein?" En hij zei:
"Ja" (Hand. 22:27)

προσελθον-(2de aor.) ik
kwam tot, χιλιαρχος-
hoofdman (over duizend),
ειπον-ik zei, sprak (2de
aor.), εφη-hij zei (onregel-
matig), ναι- ja

μηδεις πειραζομενος
λεγετω οτι Απο θεου
πειραζομαι

Laat niemand die verzocht
wordt zeggen: "Ik wordt
verzocht van Godswege".
(Jak. 1:13)

μηδεις-niemand (niet één; δ
is voor de wel-luidendheid),
οτι-hier is :

και ειπεν προς αυτους,
Μηδεν **αιρετε** εις την
οδον, μητε ραβδον μητε
πηραν μητε αρτον μητε
αργυριον

En hij zei tot hen:"Neemt
niets voor (onder)weg, noch
een staf noch een zak, noch
brood noch geld.

(Lu. 9:3)

μηδεν-(lett.)geen ding,
ραβδος staf, stok, πηρα-
zak, αρτος brood, μητε. .
.μητε-noch... noch, αρ-
γυριον-geld, zilver

προφηται δυο η̄ τρεις
λαλειτωσαν και οῑ ᾱλλοι
διακρινετωσαν

Laten twee of drie profeten spreken en laten de anderen beoordelen. (1 Kor. 14:29)

ή-of, διακρινω-ik
beoordeel

Dit was de gebiedende wijs van de o.t.t. Nu volgt de gebiedende wijs van de aoristus.

αγιασον αῡτους εν̄ τη
ᾱληθεια· ο̄ λογος ο̄ σος
ᾱληθεια ε̄στιν

Heilig hen door de waarheid uw Woord is waarheid. (Joh. 17:17)

αγιαζω-ik heilig (de ζ verdwijnt voor de σ), σος-jouw, uw

και ο̄ μη̄ ε̄χων *πωλησατω*
το̄ ιματιον̄ αῡτου και
αγορασατω μαχαιραν

Laat hij die niet heeft zijn kledingstuk verkopen en laat hem een zwaard kopen. (Lu. 22:36b)

πωλεω-ik verkoop, ιματιον- kledingstuk, αγοραζω-ik koop, μαχαιρα zwaard

ε̄κ καθαρας καρδιας ᾱ-
λληλους *αγαπησατε*

Heeft elkaar lief vanuit een rein hart. (1 Pet. 1:22b)

καθαρος-rein, αγαπαω (merk op dat de α hier een η wordt)

λεγει δε̄ Αβρααμ, Έχουσι
Μωυσεα και τους προ-
φητας· *ακουσατωσαν*
αῡτων

Maar Abraham zegt: "Zij hebben Mozes en de profeten. Laten zij naar hen luisteren. (Lu. 16:29)

Μω[υ]σης-(4de nv.), ακουω- (plus 2de nv.; hier 'horen naar (verstaan)')

Wij maken weer een staatje voor u.

(gebiedende wijs o.t.t.)   (gebiedende wijs van de aoristus)

λεγε	ἀκουσον
λεγετω	ἀκουσατω
λεγετε	ἀκουσατε
λεγετωσαν	ἀκουσατωσαν

(Indien u moeilijkheden ondervindt met deze cursus, komt dat waarschijnlijk omdat de voorgaande lessen niet helder genoeg bijgebleven zijn. Herhaalt u in dat geval de nodige materie. Maakt u u desnoods een lijst van woorden en grammatica die u moeilijkheden veroorzaken. Het is tegen deze tijd sowieso erg hard nodig om vanaf het begin alles te herhalen en alle stof bij te houden!)

23.3 Etymologie

βαλλω	–	‘ik werp’; vgl. Eng. ‘ballistic missile’
βαπτιστης	–	‘doper’; vgl. ‘Baptist’
βαρβαρος	–	‘vreemdeling’, ‘buitenlander’; vgl. ‘barbaar’
βαρος	–	‘gewicht’, ‘zwaarte’, ‘last’; vgl. ‘barometer’
βασιλικος	–	‘koninklijk’; vgl. ‘basilisk’
βιβλος	–	‘boek’, ‘rol’; vgl. ‘bijbel’
βιος	–	‘leven’, ‘leeftocht’; vgl. ‘biologie’
βλασφημεω	–	‘ik laster’; vgl. Eng. ‘to blaspheme’ (van <i>βλαπτω</i> ‘ik schaad’ en <i>φημη</i> ‘spraak’, ‘gerucht’)
βορρας	–	‘Noord(en)’; vgl. ‘boreaal’, Lat. ‘borealis’
βοτανη	–	‘plant’, ‘kruid’; vgl. ‘botanie’

βουλομαι	–	‘ik wil’, ‘ik ben van plan’ (de uitgang lijkt op een passivum, maar is het niet!); vgl. ‘aboulia’ (twijfeldwang)
γαγγραινα	–	‘koudvuur’, ‘gangreen’ (van <i>γραινω</i> ‘ik knaag’)
γαμος	–	‘huwelijk’ (waarsch. van een wortel <i>γαμ</i> ‘binden’); vgl. ‘monogamie’
γενεαλογία	–	‘genealogie’ (van <i>γενεα</i> ‘geslacht’ en <i>λογία</i> [verw. aan <i>λογος</i> ‘woord’ en <i>λεγω</i> ‘ik zeg’])
γενεσις	–	‘herkomst’, ‘geboorte’ (van <i>γενω</i> of <i>γινομαι</i> ‘ik word’); vgl. ‘genesis’
γεωργος	–	‘boer’, ‘landwerker’ (van <i>γη</i> ‘land’ en <i>εργω</i> ‘ik werk’); vgl. Eng. ‘George’
γη	–	‘land’, ‘aarde’; vgl. ‘geologie’
γλωσσα	–	‘tong’, ‘taal’; vgl. ‘glossolalie’
γνωσις	–	‘kennis’; vgl. ‘gnosis’, ‘gnostici’
γραμμα	–	‘letter’ (van <i>γραφω</i> ‘ik schrijf’); vgl. ‘grammatica’
γραφω	–	‘ik schrijf’; vgl. ‘grafologie’
γυμνασια	–	‘(lichamelijke) oefening’ (van <i>γυμναζω</i> ‘ik oefen’ van <i>γυμνος</i> (half) naakt, omdat men (bijna) zonder kleren oefende); vgl. ‘gymnastiek’, ‘gymnasium’
γυνη	–	‘vrouw’; vgl. ‘gynaecologie’ (van <i>γυναικος</i> 2 ^{de} nv. van <i>γυνη</i>)
δαιμων	–	‘kwade geest’, ‘demon’
δεκα	–	‘tien’; vgl. Eng. ‘the decalogue’ (de tien geboden)
δενδρον	–	‘boom’; vgl. ‘rhododendron’, ‘dendriet’
δερμα	–	‘huid’; vgl. ‘dermatologie’
δεσποτης	–	‘meester’, ‘heer’; vgl. ‘despoot’
δευτερος	–	‘tweede’; vgl. ‘Deuteronomium’ (‘tweede wet’ van <i>νομος</i> ‘wet’)
δημος	–	‘bevolking’; vgl. ‘democratie’ (van <i>κρατος</i> ‘kracht’)

δια	–	‘door(heen)’; vgl. ‘dia’ (die het licht doorlaat)
διαβολος	–	‘duivel’, ‘valse aanklager’, ‘lasteraar’ (van <i>διαβαλλω</i> ‘ik werp dooreen’); vgl. Eng. ‘diabolical’
διαγνωσις	–	‘mening’, ‘onderzoek’, ‘beslissing’ (juridische term); vgl. ‘diagnose’
διαδημα	–	‘kroon’, ‘diadeem’ (van <i>δια</i> en <i>δεω</i> ‘ik bind’; oorspr. een witblauwe band die Persische koningen op de tulband bonden)
διακονια	–	‘bediening’, ‘dienst(verlening)’; vgl. ‘diaconie’
διακονος	–	‘bediende’, ‘dienstknecht’; vgl. ‘diaken’
διαλεκτος	–	‘taal (die bij een volk hoort)’ (van <i>λεγω</i> ‘ik zeg, spreek’); vgl. ‘dialect’
διασπορα	–	‘verstrooing’ (van <i>σπειρω</i> ‘ik strooi’); vgl. ‘diaspora’ (nl. van de tien stammen; ook wel van alle twaalf, of alleen van Juda en Benjamin)
δογμα	–	‘leerstelling’, ‘wetsbesluit’, ‘ordonnantie’; vgl. ‘dogma’
δοξα	–	‘eer’, ‘glorie’; vgl. ‘doxologie’
δρακων	–	‘draak’
δυναμις	–	‘macht’, ‘kunnen’; vgl. ‘dynamiet’
δυναστης	–	‘hoge beambte’; vgl. ‘dynastie’
δυο	–	‘twee’; vgl. ‘duo’
δυσεντερια	–	‘dysenterie’ (van <i>δυσ</i> ‘mis-, on-, dis’ en <i>έντερον</i> ‘ingewanden’)

23.4 Huiswerk

Rest nog om de gebiedende wijs van de sterke aoristus te leren. Die komt voor in het volgende huiswerk.

Vertaal de volgende zinnen.

1. καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω.

2. ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες αὐτόν, ἀνέκυψεν καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος ἐπ' αὐτὴν βαλέτω λίθον.
3. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε.
4. ἀλλὰ ἐλθόντες αὐτοὶ ἡμᾶς ἐξαγαγέτωσαν.
- 5 ἕως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε καὶ λήμψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾗ πεπληρωμένη.
6. μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνετε.
7. Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει καὶ ἐν πόσει ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νεομηνίας ἢ σαββάτων.
8. ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ φανερῶσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν.
9. ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίουτα μὴ ἐξουθενείτω, ὁ δὲ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίουτα μὴ κρινέτω,
10. Ἐπεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, ἐπίμενε αὐτοῖς· τοῦτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου.

κατω	-(naar) beneden
ὡς	-als, toen, dat, hoe, ongeveer
ἐπιμενειν	-doorgaan
ἐρωταω	-ik vraag
ἀνακυπτω	-ik richt me op
ἀναμάρτητος	-zonder zonde(n)
δεξιος	-rechts
το μέρος, τα μέρη	-het gedeelte, de gedeelten
εὐρισκω, εὐρησω	-ik vind, ik zal vinden
ἐξαγω, ἐξηγαγον	-ik leid uit, ik leidde uit, heb uitgeleid (2de aor.)
ἕως ἄρτι	-tot nu (toe)

αἰτεω	-ik vraag
λημψεσθε	-jullie zullen ontvangen
χαρα	-vreugde
ἡς	-zij (aanvoegende wijs)
πληρωω	-(ver)vullen
κρινω	-ik (be)oordeel
ὄψις	-gezicht, het zien, wat men aan de buitenkant ziet
δικαιος	-rechtvaardig
κρισις	-(be)oordeling
βρωσις	-eten, voedsel
ποσις	-drinken
ἐν μερει	-wat betreft (lett. 'in deel')
ἐορτη	-feest
νεομηνια	-nieuwe maan
σαββατον	-sabbat
ὥστε	-zodat, daarom
καιρος	-tijd, gelegenheid
φωτιζω	-verlichten, in het licht zetten
κρυπτον	-verborgene, verborgen ding
σκοτος	-duisternis, donkerte
φανερωω	-openbaren
βουλη	-raad(geving), (raads)besluit
ἐσθιω	-eten (ww.)
ἐξουθενωω	-verachten (lett. 'tot niets [οὐθέν, οὐδέν] achten, maken')
ἐπεχω	-ik zie toe (lett. 'ik houd {mijn aandacht σουν} op')

διδασκαλία -leer, het geleerde

ἐπιμενω -ik blijf (er)bij

23.5 Nieuwe Woorden

προσελθων -gekomen zijnde naar, tot

χιλιαρχος -hoofdman (over duizend)

ἐφη -hij, zij zei

μηδεις -niemand

μηδεν -niets

ράβδος -staf, stok

πηρα -zak

άρτος -brood

ἀργυριον -geld

διακρινω -ik beoordeel

ἀγιαζω -ik heilig

πωλεω -ik verkoop

ἵματιον -kledingstuk

ἀγοραζω -ik koop

μαχαιρα -zwaard

κατω -(naar) beneden

ὡς -als, dat, hoe, ongeveer

ἐπιμενω -ik ga door

ἐρωταω -ik vraag

ἀνακυπτω -ik richt me op

ἀναμαρτητος	-zonder zonden
δεξιος	-rechts
το μέρος, τα μέρη	-het gedeelte, de gedeelten, kant, zijde
εύρισκω, εύρησω	-ik vind, zal vinden
έξαγω, έξηγαγον	-ik leid uit, leidde uit, heb uitgeleid
ή	-of

23.6 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Autographa

Hoewel de zgn. 'autographa' niet meer bestaan, is er door trouwe kopiisten wel degelijk voor gezorgd dat deze originele geschriften (dus door de schrijvers zelf) getrouw zijn gekopieerd. Wat de Joden hadden gedaan voor de oudtestamentische autographa, hebben meestal monniken gedaan voor de nieuwtestamentische. Een vondst als van de Dode Zee rollen bevestigen dat de teksten van het O.T. altijd al bijzonder nauwkeurig waren overgeleverd d.m.v. methoden als het tellen van alle woorden, letters en het overschrijven van het hele document als er een afwijking was.

Vergelijkbare vondsten zijn er ook gedaan die bevestigen dat het Griekse N.T., dat aan de basis van bijv. de Statenvertaling ligt, eveneens uitzonderlijk goed bewaard is. Zo zelfs, dat we ervan uit kunnen gaan dat de hedendaagse tekst nagenoeg dezelfde is als die waar de eerste Christenen over bezaten. Eigenlijk zijn wij bevoorrecht, want de allereerste Christenen moesten nog op vele dingen wachten!

Van 99% van alle in het N.T. voorkomende woorden is de betekenis zeker. Slechts een klein percentage (0,1%) betreft min of meer belangrijke varianten. Maar ook hier is de Christelijke leer veilig gesteld, omdat geen enkel basisaspect van de Leer op een afwijkend variant is gebaseerd.

De studie van het Griekse origineel werkt mee tot een diepere betekenis en beleving van de Bijbel. Het is op z'n minst nuttig om een vaardigheid te leren die men in staat stelt om vertalingen te vergelijken. Voldoende kennis van de grammatica en een basiswoordenschat zijn hiervoor een vereiste. Vertalingen kunnen namelijk nog wel eens van het origineel afwijken. Maar ik haast me toe te voegen dat vertalers altijd hun werk zo getrouw mogelijk gedaan hebben en ik ben me niet bewust van enige vertaling die de Christelijke leer in diskrediet zou brengen. In de volgende lessen besteden we aandacht aan de (oude) Griekse teksten.

NOTITIES:

LES XXIV

24.1 Inleiding

In deze les geven wij u voorbeelden van zelfstandig naamwoorden van de derde declinatie. De verbuiging van deze woorden wijkt af van die van de eerste en tweede declinatie. Bij de derde declinatie is het belangrijk om de tweede naamval enkelvoud (genitivus singularis) te kennen. Omdat daar de stam naar boven komt. Bijv.: ἔλπις (hoop); ἔλπιδος; stam ἔλπιδ- Achter de stam komen de verbuigingen van de diverse naamvallen.

24.2 Voorbeelden uit het N.T. van de verbuigingen van enkele zelfstandig naamwoorden van de derde declinatie

καὶ γὰρ ἔαν ἀδηλον φωνὴν σαλπιγῆς δω	Want ook, als een trompet een onduidelijk geluid geeft— (1 Kor. 14:8a)	ἀδηλος- <i>on</i> duidelijk, ἡ σαλπιγῆς de trompet, δω- aanvoegende wijs aor. van διδωμι
ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σαλπιγγος μεγάλης	En hij zal zijn engelen zenden met een grote trompet. (Mt. 24:31a)	ἀποστελλω-ik zend, ἀ- ποστελω-ik zal zenden (on- regelm.)
ἐν τῇ ἐσχάτῃ σαλπιγγι	Met (lett. in) de laatste trompet—(1 Kor. 15:52)	ἐσχατος-laatste
ὁ ἀγγελος ὁ ἔχων τὴν σαλπιγγα	De engel die de trompet heeft— (vgl. Op. 9:14b)	
ἑπτὰ σαλπιγγες	Zeven trompetten--	

και οί ἑπτα ἄγγελοι οί
ἔχοντες τας ἑπτα **σαλπιγ-
γας** ἠτοιμασαν αὐτους

En de zeven engelen die de
zeven trompetten hadden,
bereidden ze. (Op. 8:6)

ἔτοιμαζω-bereiden, klaar
maken

ταυτα αὐτου λαλουντος
αὐτοις, ἴδου **ἀρχων** εἰς
ἔλθων προσεκυνει αὐτῳ

Terwijl hij deze dingen tot
hen sprak, zie één overste
kwam en aanbad hem.
(Mt.9:18a)

λαλουντ.-zgn. *genitivus
absolutus*, vertaald door
'terwijl', 'omdat', 'hoewel' al
naar gelang het verband,
προσκυνεω-ik aanbid (let.
ik kniel, ἀρχων-overste

και ἔλθων ὁ Ἰησους εἰς
την οἰκίαν του **ἀρχοντος**

En Jezus het huis van de
overste binnen gegaan
zijnde– (Mt. 9:23a)

οί δε Φαρισαιοι ἔλεγον,
Ἐν τῷ **ἀρχοντι** των δαι-
μονιων ἐκβαλλει τα δαι-
μονια

Maar de Farizeeën zei-
den:"Door de overste van de
demonen werpt hij de
demonen uit". (Mt.9:34)

'Αρχοντα του λαου σου ουκ ερεις κακως	Gij zult geen kwaad spreken van de overste van uw volk. (Hand. 23:5b)	λαος-volk, ερω-o.t.t.t. v. λεγω, κακως- slecht (bij- woord)
Οιδατε οτι οι αρχοντες των εθνων κατακυρι- ευ- ουσιν αυτων	Jullie weten dat de oversten van de volken hen onderwerpen. (Mt. 20:25b)	κατακυριευω-ik onder- werp (plus 2de nv.)
μη τις εκ των αρχοντων επιστευσεν εις αυτον η εκ των Φαρισαιων;	Toch niemand van de over- sten heeft in hem geloofd, of van de Farizeeën? (Joh. 7:48)	μη-toch niet, η-of
συν τοις αρχουσιν αυτων	Met hun oversten- (Hand.14:5b)	
τον Παυλον ειλκυσαν εις την αγοραν επι τους αρχοντας	Ze sleepten Paulus de markt op naar de oversten. (vgl. Hand.16:19)	ελκω-ik sleep, ειλκυσα (aor.) αγορα-markt(plein)

We maken weer een staatje van de verbuigingen van deze twee woorden van de 3de declinatie.

σαλπιξ	σαλπιγγες	αρχων	αρχοντες
σαλπιγγος	σαλπιγγων	αρχοντος	αρχοντων
σαλπιγγι	σαλπιγγι[ν]	αρχοντι	αρχουσιν
σαλπιγγα	σαλπιγγας	αρχοντα	αρχοντας

24.3 Etymologie

ἐγώ	–	‘ik’; vgl. Lat. ‘ego’
ἐθνικός	–	‘heiden(s)’; vgl. Eng. ‘ethnical’
ἔθνος	–	‘ras, natie, volk, heidenen’; vgl. ‘ethnologie’
ἔθος	–	‘gebruik, voorschrift’; vgl. Eng. ‘ethos’
εἶδωλον	–	‘beeld, beeltenis van een valse god, valse god’; vgl. ‘idool’
εἶκω	–	‘wijken’
εἰκων	–	‘beeld, figuur, gelijkenis’; vgl. ‘ikoon’
εἰρήνη	–	‘vrede’; vgl. de meisjesnaam ‘Irene’
εἷς, μιά, ἓν	–	‘één’; vgl. div. talen: ‘one’, ‘ein’, ‘un’, ‘een’, ‘uno’, enz.
ἐκ	–	‘uit’; vgl. Lat. ‘ex’
ἐκκλησία	–	‘vergadering, kerk’; vgl. Fr. ‘église’, Sp. naam ‘Iglesias’; van ἐκκαλεῖω ‘ik roep (mensen) uit’
ἐκστασις	–	‘extase, verwondering’; vgl. ‘xtc’
έλκος	–	‘zweer’; vgl. Lat. ‘ulcus’, Eng. ‘ulcer’
ἐμός	–	‘mijn’; vgl. Lat. ‘meus’, enz.
ἐμποριον	–	‘markt’; vgl. Lat. ‘emporium’, Eng. ‘empire’
ἐν	–	‘in’; vgl. Lat. ‘in’, D. ‘im’, enz.
ἐνεργεία	–	‘werkzaamheid, werking, werkzame kracht’; vgl. ‘energie’
ἕξ	–	‘zes’; vgl. Lat. ‘sex’, (de spiritus asper was voorheen vaak een sigma), Eng. ‘six’, D. ‘sechs’, enz.
ἐπίσκοπος	–	‘toezichthouder, opzichter, wachter’ van ἐπισκοπέω ‘ik zie toe’; vgl. Lat. ‘episcopus’, Eng. ‘bishop’

ἐπιστολή	–	‘brief’; vgl. Eng. ‘epistle’, Ned. ‘epistel’
ἐπιφάνεια	–	‘verschijning’; vgl. Eng. ‘epiphany’
ἔπος	–	‘woord’; vgl. ‘epos’
ἔσθης	–	‘kleding(stuk)’; vgl. Lat. ‘vestis’; Eng. Ned. ‘vest’
ἔσθιω	–	‘ik eet’; vgl. Lat. ‘edere’, Eng. ‘to eat’, D. ‘essen’
ἔσπερα	–	‘avond’; vgl. Lat. ‘vesper’
ἔσχατος	–	‘laatste’; vgl. ‘eschatologie’
ἔσωτερος	–	‘binnen(st)’; vgl. ‘esoterisch’
εὐαγγέλιον	–	‘goede tijding’; vgl. ‘evangelie’
εὐαγγελιστής	–	‘iem. die goede tijding brengt’; vgl. ‘evangelist’
εὐγενής	–	‘nobel’, (lett. ‘van goede geboorte’); vgl. jongensnaam ‘Eugene’
εὐχαριστία	–	‘dankbaarheid’, ‘het danken’; vgl. Eng. ‘eucharist’, Ned. ‘eucharistie’

24.4 Huiswerk

a. Verbuig de volgende woorden in het enkelvoud en meervoud.

στομα (2de nv. στοματος) mond, ἰχθυς [ἰχθυος] vis, πους [ποδος] voet.

b. Vertaal de volgende zinnen.

1. Ἴδὸν ὁ παῖς μου ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου.
2. καὶ ἤγειρεν κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Δαυὶδ παιδὸς αὐτοῦ.
3. ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐδόξασεν τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν.
4. Τότε Ἡρώδης ἀνεῖλεν πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλέεμ.

5. Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
6. οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν.
7. καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει κύριος παντοκράτωρ.
8. καὶ ἐξελθοῦσα εἶπεν τῇ μητρὶ αὐτῆς.
9. καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ.
10. οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσήφ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας;

παις [παιδος]	-kind, knecht
αἵρετιζω	-ik kies
ἀγαπητος	-geliefd
εὐδοκεω	-ik schep welbehagen in
ἐγειρω [ἡγειρα, aor.]	
το κερας[ατος]	-de hoorn
σωτηρια	-redding
δοξαζω	-ik verheerlijk
ἀναιρεω	-ik vermoord (lett. neem op), aor. ἀνειλον
διαθηκη	-testament
θυγατηρ	-dochter
παντοκρατωρ	-almachtige
παιδιον	-kindje
πιπτω-ἔπεσον	-ik val, viel (aor.)

προσκυνεω	-ik aanbid
τεκτων	-timmerman

24.5 Nieuwe Woorden

ἀδηλος	-onduidelijk
σαλπιγξ	-trompet
ἀποστελ[λ]ω	-ik zend, (zal zenden)
ἔσχατος	-laatste
ἐτοιμαζω	-ik bereid, maak klaar
ἀρχων	-overste
προσκυνεω	-ik aanbid
κατακυριεω	-ik onderwerp
ἐλκω, εἴλκυσα	-ik sleep, sleepte
ἀγορα	-markt(plein)
παις [παιδος]	-kind, knecht
αἵρετιζω	-ik kies
ἀγαπητος	-geliefd
εὐδοκεω	-ik schep welbehagen in
ἐγειρω, ἤγειρα	-ik wek op, wekte op
το κερας [κερατος]	-de hoorn
σωτηρια	-redding
δοξαζω	-ik verheerlijk

ἀναιρεω, ἀνειλον (spreek uit: an-hai-re-oo, an-hei-lon) < ἀνα + αἶρεω-ik
vermoord, vermoordde

ἰχθους [ἰχθυος] -vis

πους [ποδος] -voet

24.6 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Manuscripten I

Een zekere Stephanus gaf in het jaar 1550 een Griekse tekst uit die de naam *Textus Receptus* kreeg ('aanvaarde tekst'). Deze tekst werd de basis van de Statenvertaling en van o.a. de Luther-vertaling. Het zou enkele eeuwen duren voordat men het waagde een herziene uitgave te publiceren. Want dit werd als oneerbiedig beschouwd.

Wat de Dode Zee rollen voor het Oude Testament waren, was in eerste instantie een oud manuscript uit de vierde eeuw, ontdekt door een Duitse geleerde—Tischendorf. Deze *codex* (handschrift) bevatte het gehele Nieuwe Testament en werd toevallig door hem ontdekt bij zijn derde bezoek aan het St. Catharinaklooster op de berg Sinai. Later werden elders delen van het N.T. ontdekt die nog veel ouder waren, sommige van slechts 50 jaar na de autographa!

Heden ten dage beschikken wij over ongeveer 5000 handschriften die het hele N.T. of delen daarvan bevatten. Uit deze grote hoeveelheid blijkt dat de latere manuscripten die aan de Statenvertaling ten grondslag liggen, zeer getrouw waren gekopieerd. Bovendien bevestigen ze elkaars betrouwbaarheid.

De meeste hedendaagse geleerden prefereren de oudste teksten. Er zijn er echter die redeneren dat deze teksten—meestal uit de droge streken van Egypte, waar het papyrus lang goed bleef—behoren tot een plaatselijke variant. Zij geven de voorkeur aan de zogenaamde *Majority text*—'de tekst van de meerderheid', gebaseerd op de theorie dat de variant die het meest voorkomt, terug moet gaan op de oudste en beste (niet meer bestaande) teksten. Maar hoe dit ook zij; waar het om gaat is dat bewezen is dat eenvoudige Egyptische boeren uit de tweede eeuw gewoon hetzelfde Nieuwe Testament bezaten als de geleerden van vandaag de dag!

NOTITIES:

LES XXV

25.1 Inleiding

In deze les geven wij u voorbeelden van de zogenaamde aanvoegende wijs van het werkwoord 'zijn'. Deze wordt meestal gebruikt om bedoelingen weer te geven en soms om een voorwaarde of omstandigheid aan te duiden. We geven u ook voorbeelden van de gebiedende wijs van dit werkwoord, wat voorbeelden van het deelwoord van de aoristus en van de infinitief (hele ww.) van de aoristus en van de v.t.t.

25.2 Voorbeelden uit het N.T.

ἐπέμψα αὐτόν ἵνα ἄ-
λυποτερος ᾦ

Ik heb hem gezonden opdat-
ik minder smart zou hebben
(lett. smartelozer zou zijn).
(vgl. Fil. 2:28)

πέμψω-ik zend (aor.), ἄ-
λυπος-zonder pijn of smart
ὥ-dat ik zij

ἐάν δε παραβατης νομου
ᾦς, ἡ περιτομη σου ἄκρο
βυστια γεγονεν

En als u een overtreder van
de wet zijt, is uw
besnijdenis onbesne-
denheid geworden.
(Rom.2:25b)

παραβατης-overtreder,
γεγονεν v.t.t. van γινομαι-
ik word,

ὅταν ὁ ὀφθαλμος σου ἀ-
πλους **ἦ**, και ὅλον το
σωμα σου φωτεινον ἔστιν

Wanneer uw oog eenvoudig
is, is ook uw hele lichaam
helder. (Lu. 11:34b)

ὅταν-wanneer (ook maar),
ἀπλους eenvoudig, σωμα
[ατος]-lichaam, φωτεινος-
helder(lichtend)

και αὐτος ἔδωκεν τους
ἀποστολους ἵνα μηκετι
ῶμεν νηπιοι

En hij heeft de apostelen
gegeven, opdat wij niet
langer onervaren zouden
zijn. (vgl. Ef. 4:11-14)

διδωμι, ἔδωκα-ik gaf, heb
gegeven (aor.), ἀποστο-
λος- Apostel, gezand,
νηπιος-onervaren,
kind(erlijk)

Εἰ τυφλοι **ἦτε**, οὐκ ἂν
εἶχετε ἁμαρτιαν

Indien jullie blind waren,
zouden jullie geen zonde
hebben (Joh. 9:41b)

τυφλος-blind, εἶχον-o.v.t.
v. ἔχω, ἁμαρτια-zonde

Πατερ, θελω ἵνα ὅπου
εἶμι ἐγω κάκεινοι **ῶσιν**
μετ' ἐμου

Vader, ik wil dat waar ik
ben ook zij bij mij zijn.
(vgl. Joh. 17:24)

κάκεινοι < και + ἐκεινοι

We herhalen de respectievelijke vormen weer voor u.

ὦ ῶμεν

ἦς ἦτε

ἦ ῶσιν

We geven u nu de gebiedende wijs van het werkwoord 'zijn'.

ὑπάγε εἰς εἰρήνην καὶ <i>ἴσθι</i> ὑγιής	Ga heen in vrede en wees gezond. (Mk.5:34b)	ὑγιής-gezond (bijvoeglijk nw. van de 3de declinatie), ἴσθι-wees
--	--	---

<i>ἔστω</i> δε πας ἄνθρωπος ταχύς εἰς τὸ ἀκουσαι, βραδύς εἰς τὸ λαλῆσαι	Laat ieder mens snel zijn om te horen, langzaam om te spreken. (Jak. 1:19b)	ταχύς-snel, ἀκουσαι- infinitief van de aor., βραδύς-langzaam
---	---	--

<i>ἦτω</i> δε ὑμῶν τὸ ναι ναι καὶ τὸ οὐ οὐ	Laat uw ja ja zijn en uw nee nee. (Jak. 5:12b)	ἐγκαταλείπω-ik verlaat
---	---	------------------------

καὶ ὅταν προσ- ευχησθε, οὐκ <i>ἔσεσθε</i> ὡς οἱ ὑποκριταὶ	En wanneer jullie bidden, weest niet als de hypocrieten. (Mat. 6:5a)	ἔσεσθε- jullie zullen zijn
---	--	----------------------------

διακονοὶ <i>ἔστωσαν</i> μίας γυναίκος ἄνδρες	Laten diakenen mannen van één vrouw zijn. (1 Ti.3:12a)	διακονός-knecht, diaken
---	---	-------------------------

Wij herhalen: ἴσθι

ἔστω [ἦτω]

[ἔστε] (ontbreekt; wordt weergegeven door de o.t.t.t.: ἔσεσθε)

ἔστωσαν

Wij geven u nu drie voorbeelden van het deelwoord van de aoristus.

Δημας γαρ με ἐγκατελι-
πεν **ἀγαπησας** τον νυν
αἰωνα

Want Demas heeft mij
achtergelaten, omdat hij de
tegenwoordige tijd heeft
liefgehad. (2 Ti. 4:10a)

ἀγαπησας-deelwoord v.d.
aor. αἰων-tijd(geest)

ἀλλ' ἐν τουτοις πασιν
ὑπερνικωμεν δια του
ἀγαπησαντος ἡμας

Maar in al deze dingen zijn
wij superhielden door hem
die ons heeft liefgehad.
(Rom. 8:37)

ὑπερνικω-ik ben een su-
perheld

ἀλλ' εὐθους **ἀκουσασα**
γυνη περι αὐτου, ἐλθουσα
προσεπεσεν προς τους
ποδας αὐτου

Maar, onmiddellijk, toen de
vrouw gehoord had van
hem, kwam ze en viel neer
voor zijn voeten. (vgl. Mk.
7:25)

εὐθους-onmiddellijk (bi-
jwoord) προσπιπτω-ik val
neer (2de aor.)

Afgezien van **σα** wordt het deelwoord van de regelmatige aoristus verbogen als het tegenwoordig deelwoord. (Zie les XVII).

Het N.T. Grieks kent ook het hele werkwoord (infinitief) van de aoristus en van de v.t.t.

εἶπεν δε ὁ Ἰησους προς
αὐτους, Ἐπερωτω ὑμας εἰ
ἐξεστιν τῷ σαββατῷ
ἀγαθοποιησαι

En Jezus zei tot hen: "Ik
vraag jullie, is het
toegestaan op de sabbat om
goed te doen?" (Lu. 6:9a)

ἐπερωτω-ik verzoek,
vraag, ἐξεστι-**het** is
toegestaan, wettig, ἀγαθο-
ποιεω-ik doe goed

και ἐκελευσε τοις ὄχλοις
ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν

En hij beval de menigten
om zich neer te leggen op
de grond. (vgl. Mt. 15:32)

κελευω-ik beveel,
ἀναπιπτω- ik vlij me neer,
ἀνεπεσον- 2de aor.

δια τούτο και ὑπηγήτησεν
αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκου-
σαν τούτο αὐτὸν *πεποιη-
κεναι* σημεῖον

Hierom kwam de menigte
hem ook tegemoet, omdat
ze gehoord hadden dat hij
dit wonder gedaan had.
(Joh. 12:12)

ὑπανταω-ik kom tegemoet,
πεποιηκεναι-te hebben
gedaan

25.3 Etymologie

ζηλος	–	‘geestdrift’, ‘jaloezie’; vgl. Eng. ‘zeal,’ ‘jealousy’
ζηλωτης	–	‘Zeloot’; vgl. Eng. ‘zealot’
ζυγος	–	‘juk’; verwant aan Lat. ‘iugium’, Eng. ‘yoke’, Fr. ‘joug’, D. ‘Joch’
ζωον	–	‘levend wezen’, ‘beest’; vgl. ‘zoölogie’
ἡγεμονια	–	‘hegemonie’; vgl. Eng. ‘hegemony’
ἡδονη	–	‘plezier’, ‘genot’; vgl. ‘hedonisme’
ἡλιος	–	‘zon(licht)’; vgl. ‘helium’
ἦχος	–	‘geluid’, ‘bericht’, ‘gerucht’; vgl. ‘echo’
θεα	–	‘godin’, vgl. gelijklopende meisjesnaam
θεατρον	–	‘schouwburg’, ‘toneel’, ‘auditorium’, ‘publiek’, ‘schouwspel’; vgl. ‘theater’
θεραπεια	–	‘dienst(betoon)’, ‘genezing’, ‘(de gezamenlijke) dienstknechten’; vgl. ‘therapie’
θερμη	–	‘hitte’; vgl. ‘thermisch’
θεωρια	–	‘het zien’, ‘wat gezien wordt’, ‘schouwspel’; vgl. ‘theorie’

θησαυρος	–	‘geldkist’, ‘voorraadkamer’, ‘schat(kamer)’; vgl. Lat. Eng. ‘thesaurus’
θραυω	–	‘(ver)breken’, ‘verwonden’; vgl. ‘trauma’
θρηνος	–	‘weeklagen’, ‘klaagzang’; vgl. D. ‘Thräne’, ‘dröhnen’, Ned. ‘tranen’, ‘dreunen’
θρονος	–	‘troon’
θυρα	–	‘deur’; vgl. Eng. ‘door’, D. ‘Thür’
θωραξ	–	‘borstschild’, ‘borstharnas’, vgl. Eng. ‘thorax’
ιασπισ	–	‘jaspis’; vgl. Eng. ‘jasper’
ιατρος	–	‘arts’, ‘dokter’; vgl. ‘psychiater’
ιδιος	–	‘eigen’; vgl. ‘idioom’
ιδιωτης	–	‘ongeschoold man’, ‘eenvoudig burger’; vgl. Ned. ‘idiot’
ιερος	–	‘heilig’, ‘gewijd’; vgl. ‘hieroglief’
ιππος	–	‘paard’; vgl. ‘hippodroom’, enz.
ιρις	–	‘regenboog’; vgl. gelijkkluidende meisjesnaam
ιχθυς	–	‘vis’; vgl. Christelijk ‘ichthus’ symbool van het anacronym Ἰησους Χριστος Θεου Υἱος Σωτηρ

25.4 Huiswerk

a. Verbuig het deelwoord van de aoristus in alle naamvallen enkelvoud en meervoud, mannelijk en vrouwelijk (onzijdig ontbreekt).

b. Vertaal de volgende zinnen:

1. καὶ ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνεπίλημπτοι ὦσιν.

2. ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναί, οὐ οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ ποιηροῦ ἐστίν.

3. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἢ νικήσασα τὸν κόσμον, ἢ πίστις ἡμῶν.

4. ὅτι ἦλθεν ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος.
5. καὶ μὴ εὐροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦλθον λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἔωρακένοι, οἳ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν.
6. καὶ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων καὶ νικῆσαι αὐτούς.
7. παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι·
8. μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό.
9. Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι.
10. εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

παραγελλω	-ik beveel
ἀνεπιλημπτος	-onberispelijk
το περισσον	-het overtollige
περισσος	-overtollig
νικαω	-ik overwin
νικη	-overwinning
Σολομων	-Salomo
εὕρισκω-εὕρον	-(aor.)ik vind
ὀπτασια	-gezicht, visioen
ὄραω-ἔωρακεναι	-(infinitief perfectum [v.t.t.])ik zie
διδωμι-ἐδοθη	-ik geef, het werd gegeven (aor. passivum)
πολεμος	-oorlog
ἅγιος	-heilig
παραλαμβανω-	
παρελαβον	-ik neem mee, ik nam mee (aor.)
φευγω	-ik vlucht

Αἴγυπτος	-Egypte
ἐκεῖ	-daar
ἕως	-totdat (plus ἄν en conjunctivus)
λεγω-εἶπον	-ik zeg, zei (aor.)
μελλω	-ik sta op het punt te (plus infinitief)
ἀπολλυμι	-ik vernietig, dood
τελειος	-volmaakt
εὐαγγελίζομαι	-ik breng goed nieuws, ik verkondig het evangelie
παρ' ὅ	-boven wat/ tegen wat
ἀναθεμα	-ver(vloek)t ding

25.5 Nieuwe Woorden

πεμπω, ἐπεμψα	-ik zend, zond
ἄλυπος, ἄλυπτερος	-zonder pijn, smart, 'smartelozer'
παραβατης	-overtreder
γινομαι, γεγονα	-ik word, ben geworden
ὅταν	-wanneer (ook maar)
ἄπλους	-eenvoudig
σωμα	-lichaam
φωτεινος	-helder(lichtend)
διδωμι, ἔδωκα	-ik geef, ik gaf, heb gegeven
ἀποστολος	-Apostel, afgezand
μηκετι	-niet meer, langer
νηπιος	-(hier) onervaren, kinderlijk
τυφλος	-blind

ἔχω, εἶχον	-ik heb, had, heb gehad
ἄμαρτια	-zonde
κἀκεῖνοι	-en zij
ταχυς	-snel
βραδυς	-langzaam
διακονος	-knecht, diaken
εὐθους	-onmiddellijk
προσπιπτω, προσεπεσον	-ik val neer, viel neer, ben neergevallen
κελευω	-ik beveel
ἀναπιπτω, ἀνεπεσον	-ik vlij me neer, vlijde me neer
ὕπανταω	-ik kom tegemoet (+ 2de nv.)
πεποιηκεναι	-te hebben gedaan, gemaakt
ἀναπεσειν	-zich neer te vlijen (hele werkwoord, aor)
ἀγαθοποιησαι	-goed te doen (hele werkwoord, aor.)
ἐπερωταω	-ik verzoek, vraag
παραγγελω	-ik beveel
ἀνεπιλημπος	-onberispelijk
το περισσον, περισσος	-het overtollige, overtollig
νικη	-overwinning
νικαω	-ik overwin

25.6 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Manuscripten II

De Joden kopieerden het O.T. getrouwer dan de monniken het N.T. In les 23 zeiden we al dat slechts 0,1% van het N.T. belangrijke varianten betreft; de meeste varianten betreffen verschillen in spelling, woordvolgorde en grammatica. Deze 0,1% van de woorden van het N.T. brengen de Christelijke leer niet in gevaar. De overlevering van het N.T. is uniek. Van geen enkel geschrift uit de oudheid (behalve dan het O.T.) zijn zoveel handschriften en vertalingen voorradig. Men kan er zeker van zijn dat in minstens één van deze oude getuigen het juiste origineel is bewaard. Andere geschriften zijn altijd aangetast in meerdere of mindere mate door overschrijffouten en moet de tekscriticus een gok

wagen naar de oorspronkelijke vorm. Dit is voor het N.T. dus niet nodig!

Fouten die binnenslopen waren meestal zonder opzet, zoals het verwisselen van volgorde van woorden, verdubbeling of omkering van letters en weglating van woorden en letters. Dit indien het manuscript overgeschreven werd. Wanneer het manuscript gedicteerd werd, ontstonden dergelijke fouten ook. Met opzet werd waarschijnlijk 1 Johannes 5:7 veranderd. Maar het kan ook dat dit een theologische interpretatie was in de kantlijn, waarvan een kopiist dacht dat het in het origineel hoorde. Dit vers is een voorbeeld van een variant dat op zich wel belangrijk is, maar die niets van de Christelijke leer in diskrediet brengt (in dit geval de leer van de drie-eenheid).

De belangrijkste handschriften (naar chronologische volgorde) zijn de *papyri* uit Egypte (2de en 3de eeuw), de *uncialen* [handschriften in hoofdletters geschreven] (4de tot 9de eeuw), en de *minuskels* [handschriften in kleine letters] (9de tot 15de eeuw). Hiernaast worden antieke vertalingen geraadpleegd, evenals bijbelcitaten door kerkvaders en leesboeken voor godsdienstig onderwijs.

Wij raden u aan om nu toch een Grieks N.T. aan te schaffen. Naast interlineaire edities, kunt u de al genoemde Textus Receptus, of de Majority Text, of een nieuwe editie in de lijn van Nestle-Aland kopen.

NOTITIES:

LES XXVI

26.1 Inleiding

In deze les geven wij u voorbeelden van de aanvoegende wijs van het regelmatige werkwoord in de o.t.t. en de aoristus. U kunt dan zien dat de aanvoegende wijs in het N.T. ook soms gebruikt wordt als in het Nederlands (namelijk om aan te sporen), met deze uitzondering dat het Nederlands dit alleen in de derde persoon enkelvoud doet (bijv. 'men neme').

26.2 Voorbeelden uit het N.T.

ἵνα εἴτε ἔλθων καὶ ἰδῶν
ὑμᾶς εἴτε ἀπὼν *ἀκούω* τὰ
περὶ ὑμῶν

Opdat, hetzij nadat ik gekomen ben en jullie gezien heb, hetzij dat ik afwezig ben, moge horen de dingen omtrent jullie. (Fil. 1:27b)

εἴτε...εἴτε-hetzij...hetzij

συμβουλευσά σοι ἀγοράσαι
κολλουρίον ἐγγρίσαι τοὺς
ὀφθαλμούς σου ἵνα
βλεπῆς

Ik raad u aan ogenzalf te kopen, om uw ogen te zalven, opdat u zien moge.
(vgl. Op. 3:18)

συμβουλευσά-ik raad aan,
κολλουρίον-ogenzalf,
ἐγγρίω-ik zalf, ik smeer in

ἅ γὰρ ἂν ἐκεῖνος *ποιῆ*,
ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως
ποιεῖ

Want al wat hij doet, evenzo doet ook de zoon. (Joh. 5:19c)

ὁ ἂν-al wat, wat ook (maar)
ὁμοίως-evenzo

χαιρωμεν και *αγαλλιωμεν*

Laten we ons verheugen en
juichen. (Op.19:7a)

χαιρω-ik verheug me αγαλ-
λιω-ik juich

αλλα ταυτα λελαληκα
υμιν ινα οταν ελθη η
ωρα αυτων *μνημονευητε*
αυτων

Maar deze dingen heb ik tot
jullie gesproken, opdat
wanneer hun uur komt jullie
ze mogen herinneren.

(Joh. 16:4a)

παντα ουν οσα εαν θελη-
τε ινα *ποιωσιν* υμιν οι
ανθρωποι, ουτως και υ-
μεις ποιειτε αυτοις·
ουτος γαρ εστιν ο νομος
και οι προφηται

Daarom, zoveel dingen als u
maar wilt dat de mensen u
doen, doet ook u hun zo;
want dit is de wet en de
profeten. (Mt. 7:12)

οσος εαν-zoveel als maar
(onzijdig meervoud)

We herhalen deze vormen weer:

λεγω   λεγωμεν

λεγης   λεγητε

λεγη   λεγωσιν

We gaan verder met de aanvoegende wijs van de aoristus.

Ον αν *φιλησω* αυτος
εστιν, κρατησετε αυτον

Wie ik ook kus hij is het,
grijpt hem. (Mt.26:47b)

φιλω-(hier)   ik   kus,
κρατεω-ik grijp

και το έλαιον και το
οίνον μη *ἀδικησης*

En beschadig de olie en de
wijn niet. (Op.6:6c)

έλαιον-(olijf)olie, οίνος-
wijn, ἀδικεω-ik doe kwaad
(aan)

λεγω ότι εάν μη *περισ-
σευση* ύμων ή δικαιοσυνη
πλειον των Φαρισαιων,
ού μη εισελθητε εις την
βασιλειαν των ούρανων

Ik zeg u dat als uw recht-
vaardigheid niet over-
vloediger is meer dan die
van de farizeeërs, u nooit
het koninkrijk van de he-
melen zult ingaan. (Mt.
5:20)

περισσευειν-overvloedig
zijn, δικαιοσυνη-recht-
vaardigheid, πλειων-groter,
meer (onzijdige vorm ge-
bruikt als bijwoord) ού μη-
(plus aor.) nooit, volstrekt
niet

[έκεινος απέθανεν] ύπερ
ήμων, ίνα είτε γρηγορ-
ωμεν είτε καθευδωμεν
άμα συν αύτω *ζησωμεν*

(Hij stierf) voor ons, opdat
hetzij wij waken hetzij wij
slapen, wij samen met hem
mogen leven. (vgl. 1 Th.
4:10)

καθευδω-ik slaap, ύπερ-
voor, άμα-samen met (plus
3de nv.)

εάν γαρ *άγαπησητε* τους
άγαπωντας ύμας, τινα
μισθον έχετε;

Want indien u liefheeft die u
liefhebben, wat voor loon
heeft u? (Mt. 5:46a)

μισθος-loon, beloning τι-
wat (4de nv.)

και έξαγουσιν αύτον ίνα
σταυρωσωσιν αύτον

En zij leiden hem naar
buiten om hem te kruisigen.
(Mk. 15:20c)

σταυρωω-ik kruisig

We geven u weer een staatje van deze vervoegingen:

άκουσω άκουσωμεν

άκουσης άκουσητε

ἀκουση ἀκουσωσιν

We gaan nu verder met enkele voorbeelden van het deelwoord van de v.t.t.

<p><i>ἑωρακως</i> ἔμε ἑωρακεν τον πατερα</p>	<p>Hij die mij gezien heeft, heeft de vader gezien. (Joh. 14:9b)</p>	<p>ὄραω,ἑωρακα, ἑωρακως- ik zie, ik heb gezien, gezien hebbende</p>
--	--	---

<p>ἡ γυνη μου <i>προβεβηκυια</i> [ἔστιν] ἐν ταις ἡμεραις αὐτης</p>	<p>Mijn vrouw is (hoog) ge- vorderd in haar dagen. (Lu.1:18c)</p>	<p>προβαινω-ik ga vooruit, verder</p>
--	---	---

<p>[το πνευμα] οὐδεπω γαρ ἦν ἐπ' οὐδενι αὐτων <i>ἐπιπεπτωκος</i></p>	<p>Want (de geest) was nog niet op één van hen geval- len. (vgl. Hand. 8:16a)</p>	<p>οὐδεπω-nog (steeds) niet ἐπιπιπτω, ἐπιπε-πτωκα-ik val op</p>
--	---	---

<p>ἀμφοτεροι <i>προβε-βηκοτες</i> ἐν ταις ἡμεραις αὐτων ἦσαν</p>	<p>Beiden waren op hoge leeftijd gekomen. (Lu.1:7b)</p>	<p>ἀμφοτεροι-beiden</p>
--	---	-------------------------

26.3 Etymologie

καθαρος – ‘rein’; vgl. meisjesnaam ‘Catharina’, ‘katharsis’

καθηγητης	–	‘meester’, ‘leraar’ (eig. ‘begeleider’); vgl. ‘cathegeet’, enz.
Καισαρ	–	‘keizer’; vgl. ‘Caesar’
κακος	–	‘slecht’; vgl. ‘cacafonie’
καλος	–	‘mooi’; vgl. ‘calligrafie’
καμηλος	–	‘kameel’
κανων	–	‘regel’, ‘standaard’; vgl. ‘canon’
καρδια	–	‘hart’; vgl. ‘cardiologie’
καταλυω	–	‘ik maak los’; vgl. ‘catalyse’, ‘catalysator’
καταστροφη	–	‘vernietiging’ (lett. ‘omverwerping’); vgl. Eng. ‘catastrophe’
κενος	–	‘leeg’; vgl. ‘cenotaaf’
κεντυριων	–	‘hoofdman over honderd’; vgl. Lat. ‘centurio’, Eng. ‘centurion’
κεραμικος	–	‘van klei, aarde’; vgl. ‘keramiek’
κεφαλη	–	‘hoofd’; vgl. ‘encefalogram’
κηνσος	–	‘belasting’; vgl. Lat. ‘census’
κιθαρα	–	‘harp’, ‘citer’; vgl. ‘gitaar’
κιναμωμον	–	‘kaneel’; vgl. Eng. ‘cinnamon’
κινεω	–	‘ik beweeg’, ‘ik word bewogen’, ‘ik verplaats’; vgl. ‘kinetisch’
κλεις	–	‘sleutel’; vgl. Fr. ‘clef’
κλεπτω	–	‘ik steel’; vgl. ‘kleptomanie’
κοδραντης	–	‘1/4 as’; vgl. Lat. ‘quadrans’
κοιτη	–	‘huwelijksbed’, ‘huwelijkse liefde’; vgl. ‘coitus’
κολλαω	–	‘ik lijm’, ‘ik bevestig’; vgl. ‘collage’
κολπος	–	‘boezem’, ‘baai’; vgl. Eng. ‘bathykolpian’
κομη	–	‘(lang) haar’; vgl. ‘komeet’ (vanwege de lange staart)
κοσμος	–	‘wereld’, ‘universum’, ‘versiering’; vgl. ‘kosmos’

κουστωδία	–	‘(soldaten van de) wacht’; vgl. Lat. ‘custodia’
κραββατος	–	‘kampbed’; vgl. Lat. ‘grabatus’
κραζω	–	‘ik schreeuw’; vgl. Eng. ‘to <i>cry</i> ’
κρανιον	–	‘schedel’; vgl. Eng. ‘cranium’, Ned. ‘kraan’, ‘kranig’
κρεας	–	‘vlees’; vgl. Lat. ‘caro’, ‘cruor’
κριμα	–	‘oordeel’, ‘veroordeling’, ‘rechtzaak’; vgl. Fr. ‘crime’, Eng. ‘crime’
κρισις	–	‘oordeel’, ‘straf’; vgl. ‘crisis’
κριτηριον	–	‘rechtzaak’, ‘rechtbank’; vgl. Eng. ‘criterion’
κριτικος	–	‘geschikt om te oordelen, beoordelen’; vgl. Eng. ‘critical’
κρυπτος	–	‘geheim’; vgl. ‘kryptisch’
κρυσταλλος	–	‘kristal’
κυβερνησις	–	‘regering’, ‘het regeren’; vgl. Eng. ‘government’
κυκλω	–	‘in een cirkel’, ‘rondom’; vgl. Eng. ‘cycle’
κυμβαλον	–	‘cymbaal’
κυμινον	–	‘komijn’; vgl. Eng. ‘cum(m)in’, D. ‘Kümmel’
κωμη	–	‘dorp’ (eig. ‘de plaats waar de veldwerkers liggen en slapen’) [verwant aan Eng. ‘home’]

26.4 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. κὰν ἁμαρτίας ἦ πεποικώς.
2. ἵνα πάντες μαυθάνωσιν καὶ πάντες παρακαλῶνται.
3. καθαρῖσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ.

4. ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, Ῥαββί, καλόν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ ποιήσωμεν τρεῖς σκηνάς,
5. Ὅταν οὖν ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν.
6. τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἵνα ταῦτα ποιῆς;
7. καὶ [γὰρ] ἐὰν ἀγαθοποιήτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν.
8. καὶ ἐὰν δανίσητε παρ' ὧν ἐλπίζετε λαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις [ἐστίν]; καὶ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανίζουσιν ἵνα ἀπολάβωσιν τὰ ἴσα.
9. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ.
10. ὁ γὰρ πατήρ φιλεῖ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε.

Παρακαλῶνται	-aanvoegende wijs van de lijdende vorm
καθαρίζω	-ik reinig
μολυσμος	-verontreiniging
ὧδε	-hier
ἐλεημοσύνη	-genade(gaven), (gaven van) barmhartigheid
σαλπίζω	-ik blaas de trompet
ἔμπροσθεν	-tegenover, voor (en 2 ^{de} nv. van plaats) uit
δανίζω	-ik leen uit
ἀπολαμβάνω	-ik ontvang terug
δεικνυμι, δειξω	-ik toon, ik zal tonen
θαυμάζω	-ik verwonder me

26.5 Nieuwe Woorden

ὑπερ	-voor (+ 2de nv.)
εἶτε . . . εἶτε	-hetzij . . . .hetzij
συμβουλευω	-ik raad aan
κολλουριον	-ogenzalf
ἐγχιω	-ik zalf
ὁμοιωσ	-evenzo
χαιρω	-ik verheug me
ἀγαλλιαω	-ik juich
φιλεω	-ik heb lief (als een vriend)
κρατεω	-ik grijp
ἐλαιον	-(olijf)olie
οἶνος	-wijn
ἀδικεω	-ik doe kwaad aan
καθευδω	-ik slaap
ἄμα	-samen met (+ 3de nv.)
μισθος	-loon
περισσευω	-ik ben overvloedig
δικαιοσυνη	-rechtvaardigheid
προβαινω, προβεβηκως, προβεβηκυια, προβεβηκοτες	-ik ga vooruit, verder
οὐδεπω	-nog (steeds) niet
καθαριζω	-ik reinig
ᾧδε	-hier

ἀμφοτεροι	-beiden
μολυσμος	-verontreiniging

26.6 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Jezus' Moedertaal

Het is een wijd verbreide misvatting dat Jezus Aramees sprak en dat de nieuwtestamentische uitdrukking 'Hebraïsti' Aramees zou betekenen. Sinds de wegvoering naar Babel wemelde het in het Hebreeuws van de Aramese leenwoorden, zo zelfs dat men ze gewoon als Hebreeuws beschouwde (bijv. 'Rabboni' wordt Hebreeuws genoemd).

In dit stukje kunnen wij niet op alle argumenten voor en tegen ingaan, maar neem nu bijvoorbeeld het kruiswoord 'Eloi, Eloi'. Men zegt dat Jezus hier duidelijk Aramees sprak. Echter in het Aramees zou het kruiswoord 'Elahi' en niet 'Eloi' (van een uniek woord in het Hebreeuws voor God 'Eloah') geluid hebben. 'Lema' ('waarom') was waarschijnlijk net zo gebruikelijk als het originele Hebreeuwse 'lama'. 'Effatha' is ook gewoon Hebreeuws en niet Aramees. Want net als de Griekse schrijfwijze van Hizkia in de Septuaginta 'Ezekias' werd, zo werd het Hebreeuwse 'hiffathah' [nifal gebiedende wijs 2de persoon enkelvoud mannelijk] 'effatha' (vertaling: 'word geopend'). De woorden 'kumi' en 'sebachthani' luiden qua vervoeging in zowel het Hebreeuws als het Aramees gelijk en men kan rustig aannemen dat het oude gebruikelijke werkwoord voor 'verlaten' ('azab') verdrongen was door 'sebach' dat ook in het Misjna-Hebreeuws voorkomt.

Verder kan men aanvoeren als bewijs dat een Syrische koning zijn zoons naar Jeruzalem zond om de taal aldaar te leren. Nu in Syrië sprak men Aramees en dus in Jeruzalem Hebreeuws! Verder werd er in het Israel van toen Koinè Grieks en Romeins (lees: Latijn) gesproken en in de tijd van het Pascha was Jeruzalem een smeltkroes van talen van Joden die uit de gehele toen bekende wereld kwamen.

Aramees was de taal aan het hof van Babel en was zelfs min of meer een wereldtaal vergelijkbaar met de Koinè na Alexander de Grote. Daniël schreef zijn dromen en profetieën die bestemd waren voor de algemene (heidense) wereld dan ook in het Aramees.

In Nehemia 13:24 wordt het Hebreeuws 'Jehudiet' genoemd en worden Joden wiens kinderen Ammonitisch en Moabitisch spraken, ernstig berispt. Een argument voor het Aramees als Christus' moedertaal, is dat het woord 'talitha' (meisje) op zich Aramees is. Men kan ook aanvoeren dat het Aramees als de wereldtaal van het Babylonische wereldrijk, wijd verbreid was bijv. doordat er Babylonische immigranten werden geplaatst in Samaria. Echter het feit dat het Oude Testament in het Hebreeuws was geschreven, moet een enorme taalkundige invloed hebben gehad.

Men kan eventueel ook beweren dat na Alexander de Grote het Koinè Grieks de algemene voertaal was geworden en dat daarom ook de apokriefe boeken in die taal zijn geschreven, zoals de boeken van de Makkabeëën.

De tweede (eventueel derde) taal van Jezus moet het Koinè Grieks zijn geweest en men mag ook aannemen dat deze taal waarschijnlijk meer gesproken werd (zeker wanneer Hij de massa toesprak) dan het Hebreeuws, dat naar de achtergrond van de huiselijke kring en de synagoge was verdrongen (zeker

in een min of meer heidens gebied als Galilea).

NOTITIES:

LES XXVII

27.1 Inleiding

In deze les geven wij voorbeelden van de zogenaamde optativus, of 'wensende wijs'. De optativus drukt een wens uit in hoofdzinnen, maar wordt ook louter grammaticaal gebruikt in bijzinnen. In bijzinnen heeft deze wijs dus geen wensende betekenis, maar wordt louter grammaticaal gebruikt; bijvoorbeeld om een mogelijkheid, voorwaarde uit te drukken, of om de indirecte rede (*oratio obliqua*) te gebruiken.

27.2 Voorbeelden uit het N.T.

<i>λουοιμι</i>	Moge ik wassen!	(ontbreekt in het N.T.)
<i>λουοις</i>	Moge jij wassen!	(ontbreekt), λουω-ik was
τι ἂν <i>θελοι</i> ὁ σπερμολογος οὗτος λεγειν;	Wat wil deze kletser toch zeggen? (Hand. 17:18b)	σπερμολογος-kletser, zwetser
<i>λουοιμεν</i>	Mogen wij wassen!	(ontbreekt)
ἀλλ' εἰ καὶ <i>πασχοιτε</i> διαδικαιοσυνην, μακαριοι	Maar indien jullie ook lijden vanwege ge-rechtigheid, (dan zijn jullie) gelukzalig. (1 Pet. 3:14a)	πασχω-ik lijd

τινες δε ἀπο της Ἀσιας
Ιουδαιοι, οὐς ἔδει ἐπι-
σου παρειναι και κατη-
γορειν εἰ τι *ἔχοιεν* προς
ἔμε

En enkele Joden uit Azië,
die hier aanwezig zouden
moeten zijn en (mij) zouden
moeten aanklagen als zij
iets tegen mij hebben.
(Hand. 24:19)

δει-het moet, is
noodzakelijk (plus 4de
naamval en hele ww.) πα-
ρειμι-ik ben aan-wezig
κατηγορω-ik klaag aan

Op een rijtje:

λουοιμι   λουοιμεν

λουοις   λουοιτε

λουοι   λουοιεν

Van het werkwoord 'zijn' komt slechts één vorm in de optativus voor en wel als volgt:

και διελογιζετο ποταπος
εἶη ὁ ἀσπασμος οὗτος

En zij vroeg zich af wat
voor soort groet dit was.
(Lu. 1:29b)

διαλογιζομαι-ik vraag me
af, ik overleg (nog te leren
vorm) ποταπος-wat voor
soort, ἀσπασμος groet, εἶη-
(lett.:zij)

We gaan nu verder met de optativus van de aoristus.

λουσαιμι

Moge ik wassen!

(ontbreekt)

λουσαις

Moge jij wassen!

(ontbreekt)

αὐτος δε ὁ θεος της
εἰρηνης *ἀγιασαι* ὑμας

En moge de God van de
vrede zelf jullie heiligen. (1
Th.5:23a)

λουσαιμεν

Mogen wij wassen!

(ontbreekt)

λουσαιτε

Mogen jullie wassen!

(ontbreekt)

και διελαλουν προς ἀ-
λληλους τι ἂν *ποιησαιεν*
τω Ἰησου

En zij overlegden onder el-
kaar wat zij Jezus zouden
aandoen. (Lu. 6:11b)

διαλαλεω-ik overleg, spreek
met

--ζητειν τον θεον, εἰ ἄρα
γε *ψηλαφησειαν* αὐτον
και *εὔροιεν*, και γε οὐ
μακραν ἀπο ἑνος ἑκαστου
ἡμων ὑπαρ-χοντα

--om God te zoeken, of dan
inderdaad ze hem zouden
zoeken en zouden vinden,
ook echt niet ver van ieder
van ons zijnde.

εἰ-(hier)of, ἄρα-dan, daa-
rom ψηλαφαω-(op de tast)
zoeken γε-inderdaad, echt,
zelfs μακραν-ver weg
ὑπαρχω-ik besta, ik ben

(Hand. 17:27)

Op een rijtje:

λουσαιμι   λουσαιμεν

λουσαις   λουσαιτε

λουσαι   λουσαιεν [λουσειαν]

Merk op dat de tweede of sterke aoristus op de optativus van de o.t.t. lijkt, bijv.: εὔροιεν.

We geven u nu een staatje van alle vormen van τις, τι (wie, wat, iemand, iets).

(enkelvoud)	(mannelijk, vrouw.)	(onzijdig)
1ste naamval:	τις	τι
2de naamval:	τινος	τινος
3de naamval:	τινι	τινι
4de naamval:	τινα	τι

(meervoud)

1ste naamval:	τινες	τινα
2de naamval:	τινων	τινων
3de naamval:	τισι[ν]	τισι[ν]
4de naamval:	τινας	τινα

27.3 Etymologie

λαλεω	–	‘spreken’; vgl. ‘lallen’
λαμπας	–	‘lamp’
λαρυγξ	–	‘keel’; vgl. Eng. ‘larynx’
λεγεων,		
λεγιων	–	‘legioen’; vgl. Lat. ‘legio’
λεντιον	–	‘linnen schort’; vgl. Lat. ‘linteum’
λεπρα	–	‘melaatsheid’; vgl. Eng. ‘lepra’
λευκος	–	‘hel’, ‘licht(end)’, ‘wit’; vgl. Lat. ‘luceo’, D. ‘leuchten’, Ned. ‘leukemie’

λιβερτινος	–	‘(zoon van een) vrijgelaten [Joodse] slaaf’; vgl. Lat. ‘libertinus’, Eng. ‘libertine’
λιθος	–	‘steen’; vgl. ‘lithografie’
λιτρα	–	‘pond’; vgl. ‘liter’
λογικος	–	‘redelijk’; vgl. ‘logisch’
μαγεια,		
μαγια	–	‘magie’ (mv.: magische kunsten), ‘astronoom’
μαγος	–	‘magiër’, wijze
μαθητευω	–	‘(tot) een discipel/leerling zijn (maken)’, ‘onderwijzen’; vgl. Eng. ‘mathematics’
μαμη	–	‘grootmoeder’; vgl. ‘mama’
μαμωνας	–	‘Mammon’ [Hebr. voor ‘wat men vertrouwt’]
μανια	–	‘manie’
μαννα	–	‘manna’
μαραναθα	–	‘maranatha’ [Aramees voor ‘onze Heer komt eraan’]
μαρτυς	–	‘getuige’; vgl. Eng. ‘martyr’ (witness for Christ)
μεγαλειος	–	‘groots’, ‘prachtig’, ‘schitterend’, ‘indrukwekkend’; vgl. ‘megalomanie’
μεγας	–	‘groot’; vgl. Lat. ‘magnus’, ‘magister’, Eng. ‘most’, Goth. ‘maist’, Ned. ‘meest’, enz.
μεθοδεια	–	‘oplichterij’, ‘bedrog’; vgl. ‘methode’
μελας	–	‘zwart’; vgl. ‘melancholie’ (‘zwartgalligheid’)
μελισσιος	–	‘van bijen’, ‘door bijen gemaakt’ (met κηριον ‘honigraat’); vgl. meisjesnaam ‘Melissa’
μεταμορφωω	–	‘van vorm veranderen’, ‘van gedaante veranderen’; vgl. ‘metamor

		fose'
μετρεω	–	'meten', 'afmeten', 'toemeten'; vgl. 'meter'
μην	–	'nieuwe maan', 'maand'
μιασμα	–	'vlek', 'bezoedeling'; vgl. Eng. 'miasma'
μιγμα	–	'mengsel'; vgl. Eng. 'mixture'
μιγνυμι	–	'mengen'; vgl. Eng. 'to mix'
μιλιον	–	'mijl' (duizend stappen)
μιμεομαι	–	'imiteren', 'nadoen'; vgl. 'mimen'
μισεω	–	'ik haat'; vgl. Eng. 'misogynist'
μοδιος	–	'modius' (korenmaat)
μυθος	–	'mythe'
μυλος	–	'molen(steen)'
μυλων	–	'molen(huis)'
μυριας	–	'tien duizend', 'zeer grote menigte', 'zeer groot getal'; vgl. Eng. 'myri - ad(s)'
μυστηριον	–	'geheimenis', 'mysterie'

27.4 Huiswerk

N.B. Het is de hoogste tijd dat u nu een klassiek Grieks-Nederlands woordenboek aanschaft. Vanaf de volgende les geven wij na het huiswerk nog maar de vertaling van een paar woorden.

Vertaalde volgende zinnen.

1. ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, ὅταν τὸν θεὸν ἀγαπῶμεν

καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιῶμεν.

2. ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν.

3. καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἓν μέλος ἀλλὰ πολλά. ἂν εἴπη ὁ πούς, Ὅτι οὐκ εἰμι χεῖρ, οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ σώματος, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;

4. Ἐλεγεν δὲ καὶ τῷ κεκληκῶτι αὐτόν, Ὅταν ποιῆς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοὶ ἀντικαλέσωσίν σε καὶ γένηται ἀνταπόδομά σοι.

5. οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι τῶν ἐν Θεσσαλονίκη, οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντας τὰς γραφὰς εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως.

6. πρὸς οὓς ἀπεκρίθη ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις χαρίζεσθαι τινα ἄνθρωπον πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον ἔχοι τοὺς κατηγοροῦς τόπον τε ἀπολογίας λάβει περὶ τοῦ ἐγκλήματος.

7. ὁ δὲ Παῦλος, Εὐξαίμην ἂν τῷ θεῷ καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν μεγάλῳ οὐ μόνον σὲ ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον γενέσθαι τοιούτους ὅποιος καὶ ἐγὼ εἰμι παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων.

8. κεκρίκει γὰρ ὁ Παῦλος παραπλεῦσαι τὴν Ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χροῖδ τριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἔσπευδεν γὰρ εἰ δυνατὸν εἶη αὐτῷ τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα.

9. Αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς κατευθύναί τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς.

10. ὑμᾶς δὲ ὁ κύριος πλεονάσαι καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς,

τεκνον -kind

μαρτυρεω -ik getuig

το ὕδωρ [ύδατος] -water

μελος -lid

πους -voet

χειρ -hand

καλεω, κεκληκα	-ik roep, riep, heb geroepen; uitgenodigd hebbend
κεκληκως	
το ἄριστον	-middageten
το δειπνον	-avondeten
φωνεω	-ik roep
φιλος	-vriend
συγγενεις	-verwanten (leer zelf etymologisch denken: dit woord komt natuurlijk van <i>συν</i> en <i>γενομαι</i> ; dus 'medegeborenen')
γειτων	-buur
πλουσιος	-rijk (etymologisch wellicht van <i>πλους</i> 'vaart'; vgl. ons 'welvarend'. Maar dit is een gissing.)
ἀντικαλεω	-op z'n beurt uitnodigen
ἀνταποδομα	-vergoeding, beloning (etymologisch: 'teggave')
εὐγενεστερος	-rechtschapener, edeler (etymologisch: 'beter geboren')
προθυμια	-goede wil (etymologisch: 'emotie naar/voor')
ἀνακρινω	-onderzoeken (etymologisch: één voor één oordelen)
αἱ γραφαι	-de (heilige ge)schriften
οὕτως	-zo, aldus
ἔθος	-gewoonte
χαριζεσθαι	-geven (uit genade), vergeven
πριν ἢ	-voordat
κατηγορουμενος	-aangeklaagde (lett. 'iemand die op de markt [<i>ἀγορα</i> , waar de rechtzaken plaats vonden] naar 'beneden' gesproken wordt; vgl. Duits: 'Verklagter')
κατηγορος	-aanklager
ἀπολογια	-verweer, weerwoord (lett. 'afrede', 'woord dat van een persoon afkomstig is')

λαμβάνω,	-ik ontvang, ik krijg, ik neem
aor. ἔλαβον	
ἐγκλημα	-aanklacht (lett. 'het geroepene in [een zaak])
εὐχομαι	-ik bid, ik wens, ik begeer (lett. 'ik spreek een εὐχή [wens, gebed] uit')
δεσμος	-(hand)boei (van δεω 'ik bind'; lett. 'het gebondene')
παραπλευ	-ik vaar langs
χρονοτριβησαι	-aor. infinitief 'tijd door brengen' (van χρονος 'tijd' en τριβω 'ik wrijf', 'ik slijt')
σπευδω	-ik haast me, ik beijver me
κατευθυνω	-ik richt, ik leid (van εὐθως 'recht')
πλεονάζω	-ik heb overvloed, ik doe toenemen (van πλεος 'vol van')
περισσευω	-ik maak overvloedig (van περισσον 'het overtollige' [wellicht van περι en ὄν 'zijnde' ((onzijdig deelwoord)) 'wat rondom is'])

27.5 Nieuwe Woorden

τεκνον, τεκνα	-kind, kinderen
το ὕδωρ, [ὕδατος]	-het water
μελος	-lid
καλεω, κεκληκα	-ik roep, riep, heb geroepen
το ἄριστον	-het middageten
το δειπνον	-het avondeten
φωνεω	-ik roep
φιλος	-vriend
λουω	-ik was
σπερμολογος	-kletser, zwetser
πασχω	-ik lijd
δει, ἔδει	-het moet, het is nodig, het moest, was nodig

παρειμι	-ik ben aanwezig
κατηγορεω	-ik klaag aan (let. ik spreek plechtig tegen)
διαλογιζομαι	-ik vraag me af, overleg
ποταπος	-wat voor soort
ἀσπασμος	-groet
διαλαλεω	-ik overleg, spreek met
ἄρα	-dan, daarom
γε	-inderdaad, echt, zelfs
ψηλαφω	-(op de tast) zoeken
μακραν	-ver weg
ὑπαρχω	-ik besta

27.6 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Zeven Koningen

In Openbaring 17:10 is er sprake van zeven koningen, of bergen (de zeven koppen van het vierde beest in Daniël). Er wordt gezegd dat vijf gevallen zijn en dat er één is, de zesde (dat is in de tijd van Johannes!); en dat de zevende een korte tijd komt. De achtste is uit de zeven. Ik geef u mijn mening wat betreft de interpretatie van deze zeven koningen. Het zijn regeringsvormen die alle zeven tot het 'beest' behoren. Daniël had het over een beest dat na Alexander de Grote zou komen. Dit is het Romeinse rijk.

De vijf regeringsvormen die gevallen zijn, kunnen het best begrepen worden als respectievelijk de Romeinse koningen (van 753 v.Chr. tot 509 v.Chr.), de twee consuls (van 509 v.Chr. tot 445 v.Chr.), de militaire *tribuni* (van 445 v.Chr. tot 60 v.Chr.), het triumviraat (vanaf 60 v.Chr.) en het verschijnsel van de absolute dictator (Julius Caesar). De zesde koning, of regeringsvorm, is de Keizer (vanaf 27 v.Chr.), te beginnen in de persoon van Octavianus, de geadopteerde zoon van Caesar. Deze liet zich Augustus noemen (in het Grieks *sebaste* 'de vereerde', 'de verhevene', 'de doorluchtige' 'de verlichte' [Hand. 25:25]) en werd op een gegeven moment vereerd als een god.

Centraal in al deze regeringsvormen stond de zogenaamde macht *imperium* en het priesterdom *auspicium* (het bepalen van de wil der goden). Deze twee verschijnselen vormden de basis van de besturing van het rijk. Het is veelzeggend dat het Nieuwe Testament ook spreekt van het algemeen priester-

dom van gelovigen en van hun koning(in)-zijn. Maar dit terzijde.

Augustus ontving in 23 v.Chr. de macht van *tribunicia potestas* voor de rest van zijn leven en in 12 v.Chr. werd hij *pontifex maximus*. Dit verenigde in hem zowel de koninklijke als de priesterlijke macht.

Verdere Keizers in de tijd van het Nieuwe Testament waren: Tiberius (14-37), Caligula (37-41), Claudius (41-54), Nero (54-68), Galba [7 maanden], Otho [88 dagen], Vitellius (68-69), Vespasianus (69-79), Titus (79-81), Domitianus (81-96), Nerva (96-98), Trajanus (98-117). Verreweg de beruchtsten waren Caligula en Nero. Maar Diocletianus (284-305) veroorzaakte een vervolging van tien jaar (vergelijk de tien dagen van Openbaring 2:10) van Christenen, die gevreesd, veracht en gewantouwd werden als een staat binnen een staat. De toetssteen was of men gewillig was om de keizer (of op zijn minst zijn [goede] genius) te aanbidden of te eren als een god.

NOTITIES:

LES XXVIII

28.1 Inleiding

In deze herhalingsles geven wij u in overzichtelijke volgorde alle vormen van het regelmatige werkwoord alsmede alle vormen van 'zijn'. Leert u ze goed herkennen. Herhaal ook alle zinnen en nieuwe woorden. Veel succes!

28.2 De Tijden van het Regelmatige Werkwoord

A. O.T.T.

(bedrijvende vorm)(aanvoegende wijs) (optativus) (gebiedende wijs) (infinitief) (deelwoord)

λουω	λουω	λουοιμι	λουειν	λουων,-οντος
				λουουσα λουον
λουεις	λουης	λουοις	λουε	
λουει	λουη	λουοι	λουετω	λουον,-οντος
λουομεν	λουωμεν	λουοιμεν		
λουετε	λουητε	λουοιτε	λουετε	
λουουσι[ν]	λουωσι[ν]	λουοιεν	λουετωσαν	

B. O.V.T.

έλουον

έλουες

έλουε[ν]

έλουομεν

έλουετε

έλουον

C. O.T.T.T.

λουσω

λουσειν

λουσεις

λουσει

λουσομεν

λουσετε

λουσουσι[ν]

D. AORISTUS

έλουσα

λουσω

λουσαιμι

λουσαι

λουσας,-αντος

έλουσας

λουσης

λουσαις

λουσασα

έλουσε[ν]

λουση

λουσαι

λουσαν

έλουσαμεν

λουσωμεν

λουσαιμεν

έλουσατε

λουσητε

λουσαιτε

έλουσαν

λουσωσι[ν]

λουσαιεν [λουσειαν]

E. V.T.T.

λελουκα

λελουκεναι

λελουκως

λελουκας

λελουκυια

λελουκε[ν]

λελουκος

λελουκαμεν

λελουκατε

λελουकाσι[ν]

F. V.V.T.

[έ]λελουκει

[έ]λελουκεις

[έ]λελουκει

[έ]λελουκειμεν

[έ]λελουκειτε

[έ]λελουκεισαν

28.3 De Tijden van het Werkwoord ‘zijn’

A. O.T.T.

είμι   ὦ

εἶναι   ὦν, ὄντος

εἶ   ἦς

ἴσθι

οὐσα, οὐσης

έστιν   ἦ   εἶη

έστω [ήτω]

όν, ὄντος

έσμεν   ὦμεν

έστε   ἦτε

έστε

είσιν   ὦσιν

έστωσαν

B. O.V.T.

ἦμην

ἦς [ήσθα]

ἦν

ἦμεν [ήμεθα]

ἦτε

ἦσαν

C. O.T.T.T.

έσομαι

έσεσθαι έσομενος

έση

έσομενα

έσται

έσομενον

έσομεθα

έσεσθε

έσονται

28.4 Het Griekse Woord voor 'al(les)'

Wij herhalen voor u op de gebruikelijke wijze alle vormen van πας.

πας	πασα	παν
παντος	πασης	παντος
παντι	παση	παντι
παντα	πασαν	παν
παντες	πασαι	παντα
παντων	πασων	παντων
πασι[ν]	πασαις	πασι[ν]
παντας	πασας	παντα

28.5 Een Voorbeeld van de Verbuiging van een Zelfstandignw. van de 1ste Declinatie

Wij geven u nu alle vormen van het 1ste declinatie zelfstandignaamwoord ἐντολή.

Ἐντολή	ἐντολαί
ἐντολῆς	ἐντολῶν
ἐντολή	ἐντολαίς
ἐντολήν	ἐντολάς

28.6 Voorbeelden van de 2de Declinatie

Hier volgen de vormen van twee zelfstandignaamwoorden van de 2de declinatie.

ὁ λόγος	οἱ λόγοι	τὸ ἔργον	τὰ ἔργα
τοῦ λόγου	τῶν λόγων	τοῦ ἔργου	τῶν ἔργων
τῷ λόγῳ	τοῖς λόγοις	τῷ ἔργῳ	τοῖς ἔργοις
τὸν λόγον	τούς λόγους	τὸ ἔργον	τὰ ἔργα

28.7 Een Voorbeeld van de 3de Declinatie

We besluiten met een zelfstandignaamwoord van de 3de declinatie, nam. ἡ ἐλπίς (de hoop).

ἡ ἐλπίς	αἱ ἐλπίδες
τῆς ἐλπίδος	τῶν ἐλπίδων
τῇ ἐλπίδι	ταῖς ἐλπίσι[ν]
τὴν ἐλπίδα	τάς ἐλπίδας

Als u tot hier bent gekomen, haalt u het!

28.8 Etymologie

ναρδος	–	‘nardus(plant)’(uit Oost India); Sanskriet, Hebr. ‘nerd’, Eng. ‘nard’
νεκρος	–	‘dood’; vgl. ‘necrofilie’
νυν	–	‘nu’; vgl. Eng. ‘now’, D. ‘nun’ Lat. ‘nunc’
ξενος	–	‘vreemd(eling)’, ‘gast(heer)’; vgl. ‘xenofobie’
όδος	–	‘weg’; vgl. ‘kathode’
οικονομια	–	‘huishoudkunde’, ‘beheer’, ‘bestuur’, ‘leiding’, ‘administratie’; vgl. ‘economie’
οικονομος	–	‘beheerder’; vgl. ‘econoom’
ολιγος	–	‘klein’, ‘weinig’, ‘beetje’; vgl. ‘oligarch’
ολος	–	‘(ge)heel’; vgl. ‘hologram’
ονομα	–	‘naam’; vgl. L. ‘nomen’, Eng. ‘name’, D. ‘Name’
ορεγομαι	–	‘zich zelf (uit)strekken naar’, ‘reiken naar’, ‘smachten’, ‘begeren’; vgl. Lat. ‘rego’, Eng. ‘to reach’, D. ‘recken’, ‘strecken’, ‘reichen’
ορφανος	–	‘ouderloos’, (vooral) ‘vaderloos’, ‘wees’; vgl. Eng. ‘orphan’
οφθαλμος	–	‘oog’; vgl. ‘ophthalmologie’
παθος	–	‘(zondige) hartstocht’, ‘passie’; vgl. ‘pathos’
παιδαγωγος	–	‘onderwijzer’; vgl. ‘paedagogie’
παλαιος	–	‘oud’; vgl. ‘palaeoklimatologie’, enz.
πανοπλια	–	‘volledige wapenuitrusting’; vgl. Eng. ‘panoply’
παραδεισος	–	‘paradijs’ (de derde hemel wel te verstaan; niet de hof van Eden)
παραδοξος	–	‘ongelooflijk’, ‘wonderbaarlijk’; vgl. ‘paradox’
πατηρ	–	‘vader’; vgl. Lat. ‘pater’, Eng. ‘father’, D. ‘Vater’, Fr. ‘père’, enz.
πεντηκοστη	–	‘pinksteren’; vgl. Eng. ‘pentecost’

πλαναω	–	‘ik bedrieg’, ‘ik misleid’; vgl. ‘planeet’ (dwalende ster)
πλασμα	–	‘pottebakkerswerk’; vgl. ‘plasma’
ποιημα	–	‘werk’, ‘het gemaakte’; vgl. Eng. ‘poem’
πολεμος	–	‘oorlog’, ‘dispuut’, ‘onenigheid’; vgl. ‘polemiek’
πορνος -νη	–	‘(mannelijke)prostituut’, ‘prostituée’; vgl. ‘porno’
πραγμα	–	‘zaak’, ‘ding’, ‘daad’, ‘het gedane’, ‘waarmee men doende is’; vgl. ‘pragmatisch’
προφητης	–	‘profeet’ [van <i>προφημι</i> ‘verkondigen’]
προφητικος	–	‘profetisch’
προφητις	–	‘profetes’
πυρ	–	‘vuur’[waarsch. van Sanskriet <i>pu</i> ‘reinigen’, ‘zuiveren’]; vgl. Eng. ‘fire’, D. ‘Feuer’, Ned. ‘puur’
πυργος	–	‘toren’, ‘bolwerk’; vgl. ‘burcht’, D. ‘Burg’

28.9 Huiswerk

Vertaal het volgende hoofdstuk uit de bijbel. (Maak uw eigen vertaling!)

“Ο ἦν ἀπ’ ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἐωράκαμεν καὶ μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον ἣτις ἦν πρὸς τὸν πατέρα καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν. ὃ ἐωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν, ἀπαγγέλλομεν καὶ ὑμῖν, ἵνα καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν ἔχητε μεθ’ ἡμῶν. καὶ ἡ κοινωνία δὲ ἡ ἡμετέρα μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ταῦτα γράφομεν

ἡμεῖς, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν ἦ πεπληρωμένη. Καὶ ἔστιν αὕτη ἡ ἀγγελία ἣν ἀκηκόαμεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ θεὸς φῶς ἐστὶν καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατῶμεν, ψευδόμεθα καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν· ἐὰν δὲ ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν ὡς αὐτός ἐστιν ἐν τῷ φωτὶ, κοινωνίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων καὶ τὸ αἷμα Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας. ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶμεν καὶ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν. ἐὰν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστιν καὶ δίκαιος, ἵνα ἀφῆ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας καὶ καθάρῃς ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας. ἐὰν εἴπωμεν ὅτι οὐχ ἡμαρτήκαμεν, ψεύστην ποιοῦμεν αὐτὸν καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

ἀκουω--ἀκηκοα

ὄρω- ἑώρακα

θεαομαι -ik zie, ik aanschouw

ψηλαφωω -ik (be)tast

ἐφανερωθη -hij, het is verschenen (aor. passivum)

κοινωνια -omgang, gemeenschap

πεπληρωμενη -vervolmaakt, vervuld (van πληρωω ik vul)

ψευδομαι -ik lieg (deponens)

πλαναω -ik bedrieg, misleid

ἀφη -(aor. van ἀφιημι 'ik vergeef', 'ik zend weg')[aor. effectivus: *dat Hij (voorgoed) vergeeft*]

28.10 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Architectuur I

We zullen nu enkele stukjes wijden aan de Romeinse architectuur. De Romeinen hadden twee soorten huizen, de *domus* en de *insula*. De eerste was weggelegd voor de welgestelden en de tweede was een soort flatgebouw voor de arbeiders. De *domus* bestond uit een aantal kamers die om een atrium gebouwd waren. Vaak werden er kamers verder naar achteren gebouwd rondom een hof met zuilen, het peristyle. Het atrium was een rechthoekige kamer met een opening in het dak. Het atrium met de daaromheen liggende kamers was puur Romeins. Het peristyle was van Griekse of Midden-Oosterse

stijl.

De algemene activiteiten van de familie vonden plaats in het atrium. De kamers rondom het atrium waren bestemd voor conversatie en ontspanning. Men bereikte het atrium vanaf de straat via het *prothyrum*, een ingang met gang. Tussen het atrium en het peristyle bevond zich het *tablinum*, een open huiskamer die d.m.v. een gordijn afgesloten kon worden. Een ruime gang, de *fauces*, bevond zich aan een kant van het tablinum om een gemakkelijke toegang tot het peristyle te bieden.

De peristyle, zoals in de domus van Vettii te Pompeji, bevatte de privé huiskamer van de familie. Rondom de zuilenhof bevonden zich verder de *oecus* (receptie), de *cubicula* (slaapkamers), de *alae* (nissen voor privé gesprekken), de *triclinia* (eetkamers). In de domus van Pansa te Pompeji bevatten de triclinia drie ligbanken voor ieder drie personen, omdat negen het geaccepteerde aantal gasten was voor een Romeins feest. Deze laatste domus heeft ook een bovenverdieping zowel rondom het atrium als het peristyle.

NOTITIES:

LES XXIX

29.1 Inleiding

In deze les trakteren wij u op de o.v.t. van de lijdende vorm. Deze wordt gevormd door het augment $\acute{\epsilon}$ - voor het werkwoord plus de werkwoordsvervoegingen die karakteristiek zijn voor verleden tijden van de lijdende vorm (ook wel het **passivum**).

29.2 Voorbeelden uit het N.T.

Διὸ καὶ *ἐνεκοπτομην* τὰ
πολλὰ τοῦ ἔλθειν πρὸς
ὑμᾶς

Daarom werd ik ook vaak
verhinderd om naar jullie te
gaan. (Rom. 15: 22)

ἐγκοπτω-ik verhinder, τὰ
πολλὰ-bijvoeglijk gebruik
van πολὺς(veel, lett. vele
dingen) vaak

ἔλουου

--jij werd gewassen

ontbreekt als zuiver lijdende
vorm

διεστῆ ἀπ' αὐτῶν καὶ
ἀνεφερετο εἰς τὸν οὐρανόν

Hij vertrok van hen en werd
de hemel ingedragen. (Lu.
24: 51)

διεστημι-ik vertrek, στα
apart, ἀναφέρω- ik draag,
breng naar boven

ἀποθάνοντες ἐν ᾧ *κατε-
ιχομεθα*

--gestorven zijnde aan dat
waardoor wij gebonden
waren. (Rom. 7: 6)

ἐν-in, door; κατεχομαι-ik
ben gebonden, word (naar
beneden) gehouden

Οἴδατε ὅτι ὅτε ἔθνη ἦτε
πρὸς τὰ εἰδῶλα τὰ ἀφῶνα
ὡς ἂν *ἠγεσθε* ἀπαγομενοὶ

Jullie weten dat, toen jullie
heidenen waren, jullie
weggeleid werden tot de
stomme afgoden, hoe jullie
ook geleid werden. (1 Kor.
12: 2)

τὸ ἔθνος-het volk, τὰ
ἔθνη-de heidenen, εἰδῶ-
λον-afgod, ἀφῶνος-
stom, zonder stem,
ἠγεσθε<ἄγω, ἀπαγω-ik
leid weg

ἤσθιον, ἔπινον, ἔγαμον,
ἐγαμίζοντο, ἄχρι ἣς
 ἡμερας εἰσελθε Νωε εἰς
 τὴν κιβωτον

Zij aten, zij dronken, zij
 trouwden, zij werden ten
 huwelijk gegeven, tot op de
 dag dat Noach de ark bin-
 nenging (Lu. 17: 27)

ἔσθιω-ik eet, γαμew-ik
 trouw γαμιζω-ik geef ten
 huwelijk εἰσ-ερχομαι- ik
 ga binnen (let wel: dit lijkt
 op een lijdende vorm, maar

is een zgn. deponens--later
 te behandelen), ἡ κιβωτος-
 de ark

Wij herhalen de vervoegingen van de o.v.t. van de lijdende vorm voor u.

ἔλουομην ἔλουομεθα

ἔλουου ἔλουεσθε

ἔλουετο ἔλουοντο

29.3 Voorbeelden uit het N.T. van het adjectivum (bijv. nw.) ἀληθης (waar[achtig])

We vervolgen met verbuigingen van een bijvoeglijk naamwoord van de derde declinatie.

Διδασκαλε, οίδαμεν ότι
ἀληθης εἶ

Leraar, wij weten dat u
waarachtig bent. (Matt. 22:
16)

διδασκαλος-leraar

συμβεβηκεν αὐτοῖς το
της *ἀληθους* παροιμιας

Hun is overkomen wat het
ware spreekwoord zegt (lett.
het van het ware spreekw.).
(2 Petr. 2: 22)

συμβαινειν-overkomen
(plus 3de nv.), παροιμια-
spreekwoord

ἀληθει

aan/voor (de) ware

3de nv., ontbreekt in het
N.T.

[ἐπιμαρτυρω] ταυτην
εἶναι *ἀληθη* χαριν του
θεου

(Ik getuig) dat dit de ware
genade van God is. (1 Pet.
5: 12)

ἐπιμαρτυρω-ik getuig

και οὐκ ἤδει ότι *ἀληθεις*
ἐστιν το γινομενον δια
του ἀγγελου

En hij realiseerde zich niet
dat wat er gebeurde door de
engel echt waar was. (Hand.
12: 9)

τουτο *ἀληθεις* εἶρηκας

Wat je gezegd hebt, is waar.
(Joh. 4:18b)

εἶρηκας-v.t.t. van λεγω

παντα δε ὅσα εἶπεν Ἰω-
αννης περι τουτου *ἀληθη*
ἦν

Alles wat Johannes over
hem zei was waar. (Verg.
Joh. 10:41)

(Merk op dat onzijdig mv.
gevolgd wordt door een ww.
in het enkelvoud)

ὡς πλανοι και *ἀληθεις*

Als bedriegers en waarach-
tigen. (2 Kor. 6: 8c)

πλανος-bedrieger

<i>ἀληθων</i>	van (de) waren	2de nv. mv. mn. en vr. (ontbreekt)
<i>ἀληθεσι[ν]</i>	voor/aan (de) waren	3de nv. mv. mn. vr. (ontbreekt)
<i>ἀληθεις</i>	waren	4de nv. mv. mn. vr. (ontbreekt)

Wij herhalen deze vormen voor u op de gebruikelijke wijze.

	man./vrouw.	onzijd.
1ste naamv. enkelv.	ἀληθης	ἀληθες
2de „ „	ἀληθους	ἀληθους
3de „ „	ἀληθει	ἀληθει
4de „ „	ἀληθη	ἀληθεις
1ste naamv. meerv.	ἀληθεις	ἀληθη
2de „ „	ἀληθων	ἀληθων
3de „ „	ἀληθεσι[ν]	ἀληθεσι[ν]
4de „ „	ἀληθεις	ἀληθη

29.4 Etymologie

ῥαββι	–	‘rabbi’, ‘leraar’; van Hebr. ‘rav’, dat is ‘groot’, ‘veel’
ῥεδη	–	‘wagen’; vgl. Eng. ‘to ride’, Ned. ‘rijden’
ῥιζα	–	‘wortel’; vgl. Lat. ‘radix’, Eng. ‘root’, D. ‘Reis’
σαββατον	–	‘sabbat’, ‘zaterdag’; van Hebr. ‘shabbaat’, dat is ‘rustdag’

σακκος	–	‘zak’; vgl. Hebr. ‘sak’, Lat. ‘saccus’, Eng. ‘sack’
σινδων	–	‘linnen (kleed)’; vgl. Heb. ‘sadien’, Skr. ‘sindhu’, Egypt. ‘schenti’, Ned. ‘satijn’
σμυρνα	–	‘mirre’; vgl. Heb. ‘moor’, Eng. ‘myrrh’
σπογγος	–	‘spons’; vgl. Eng. ‘sponge’
σταδιον	–	‘renbaan’, ‘stadion’, ‘stadium (185 m.)’
στεγω	–	‘bedekken’, ‘verhullen’, ‘verdragen’; vgl. Lat. ‘tego’, Eng. ‘to deck’, ‘to thatch’, Ned. ‘dekken’
στελλω	–	‘zetten’, ‘(op)stellen’, ‘uitrusten’; vgl. D. ‘stellen’, Eng. ‘stall’, Ned. ‘stellen’
στεναζω	–	‘zuchten’; vgl. D. ‘stöhnen’, Eng. ‘stentorian’, Ned. ‘steunen’
στιγμα	–	‘merkteken’; vgl. Lat. ‘stimulus’, Eng. ‘to stick’, ‘to sting’, D. ‘stechen’, Ned. ‘steken’
στομαχος	–	‘buik’; vgl. Eng. ‘stomach’
συμπαθεω	–	‘meelijden’, ‘medelijden hebben’; vgl. ‘sympathie’
συμποσιον	–	‘(gasten van een) drinkpartij’, ‘groep’, ‘rij’ [lett. ‘samendronk’]; vgl. ‘symposium’
συμφωνια	–	‘muziek’, [lett. ‘samenklank’]; vgl. ‘symphonie’
συναγωγη	–	‘(samenkomst in een) synagoge’
συνεδριον	–	‘Joodse raad’, ‘sanhedrin’; vgl. Eng. ‘Sanhedrin’
σχισμα	–	‘scheur’, ‘religieuze scheuring’; vgl. Eng. ‘schism’
σχολη	–	‘school’

29.5 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. ὅτι καθὼς ἐκεῖνός ἐστιν καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.
2. ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς, Ὅτι οὐκ εἰμὶ χεῖρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος, οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;
3. ταῦτά ἐστιν τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ ἀνίπτους χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.
4. καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιαμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.
5. Ἰησοῦς δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἦγετο ἐν τῷ πνεύματι ἐν τῇ ἐρήμῳ.
6. Ἦγοντο δὲ καὶ ἕτεροι κακοῦργοι δύο σὺν αὐτῷ.
7. ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς βίας [τῶν κυμάτων].
8. διεφέρετο δὲ ὁ λόγος τοῦ κυρίου δι' ὅλης τῆς χώρας.
9. χαλάσαντες τὸ σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο.
10. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν.

καθως	-evenals
χειρ, χειρος, χερσιν	-hand, van (de) hand, (met de) handen
κοινωνω	-ik verontreinig
ἀνίπτος	-ongewassen
φαγεῖν	-eten
ἀναβαινω, [ἀνεβη]	-op (omhoog)gaan,(aor.)
καπνος	-rook
θυμιαμα	-wierook

προσευχη	-gebed
ὑποστρεπτω	-ik vertrek, ik trek me terug
γινεται, ἐγενετο	-het gebeurt, gebeurde
παραθεωρω	-ik zie voorbij, ik zie over het hoofd

29.6 Nieuwe Woorden

ἐγκοπτω	-ik verhinder
τα πολλα	-vaak, dikwijls
διιστημι	-ik vertrek, ga apart staan
ἀναφερω	-ik draag omhoog
κατεχομαι	-ik ben gebonden, word teruggehouden
τα ἔθνη	-de heidenen, de volkeren
εἰδωλον	-afgod
ἄφωνος	-stom
ἀπαγω	-ik leid weg
ἐσθιω	-ik eet
γαμεω	-ik trouw
γαμιζω	-ik geef ten huwelijk
εἰσερχομαι [εἰσελθεν]	-ik ga naar binnen (ging naar binnen)
ἡ κιβωτος	-de ark
διδασκαλος	-leraar
ἀληθης	-waar(achtig)
συμβαινω	-overkomen
παροιμια	-spreekwoord

ἐπιμαρτυρω	-ik getuig
πλανος	-bedrieger
καθως	-evenals
χειρ	-hand
κοινωω	-ik verontreinig
ἀνιπτος	-ongewassen
φαγειν	-eten (hele ww)
ἀναβαινω	-op (omhoog) gaan
καπνος	-rook
θυμιαμα	-wierook
προσευχη	-gebed

29.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Architectuur II

De tweede vorm van huizenbouw, de *insula* (lett. 'eiland'), was het flatgebouw. De *insula* verschaftte goedkope behuizing voor de arbeiders op plekken waar de grond duur was en de bevolking talrijk. De *insula* werd gebouwd van stenen en bedekt met beton en was vaak vijf of meer verdiepingen hoog, ondanks wetten die bepaalden dat zulke gebouwen niet hoger dan 21 meter mochten zijn en in de tijd van Trajanus zelfs maar 18 meter. De begane grond van zulke gebouwen werd meestal gebruikt door ambachtslieden en verschillende soorten winkels.

Veelal hadden de *insulae* ook balkons van hout of beton. Pompen konden het water alleen maar omhoog brengen naar de lagere appartementen. Huurders van de hoger gelegen appartementen waren aangewezen op openbare water en sanitaire voorzieningen. De *insulae* werden gebouwd met nauwgezette aandacht voor een zo goed mogelijke verdeling van ruimte. Licht kwam zowel van de buitenkant als van een centrale binnenplaats. Goedkope constructie en een beperkte voorraad water waren de oorzaak van talrijke instortingen en grote branden. Opgravingen in Ostia, praktisch een buitenwijk van Rome, hebben deze dingen aangetoond. Bovendien werd er melding gemaakt van deze gebouwen door Romeinse schrijvers.

NOTITIES:

LES XXX

30.1 Inleiding

In deze les geven wij u de vervoegingen van de voltooid tegenwoordige tijd van de lijdende vorm van het regelmatige werkwoord. Deze wordt gevormd door de medeklinker te herhalen plus het gebruikelijke augment. Bijv. λουω - λελουμαι (ik ben gewassen).

30.2 Voorbeelden uit het N.T.

ἐγὼ εἰς τοῦτο <i>γεγεννημαι</i>	Hiertoe ben ik geboren. (Joh. 18: 37)	γεγ.-(lett.) ik ben verwekt γεννωω
<i>δεδεσαι</i> γυναικι; μη ζητει λυσιν	Bent u gebonden aan een vrouw? Zoek geen losmaking. (1 Kor. 7: 27)	δεω-ik bind (vast), λυσις-losmaking
οὕτως γὰρ <i>γεγραπται</i> δια του προφητου	Want zo is het geschreven door de profeet. (Mat.2:5)	γεγ. < γραφω de φ wordt π voor de uitgang ται
δια τοῦτο <i>παρακεκλημεθα</i> . Ἐπι δε τη παρακλησει ἡμων περισσοτερως μαλλον ἐχαρημεν ἐπι τη χαρᾳ Τιτου	Daarom zijn wij vertroost. En boven onze troost hebben wij ons nog veel overvloediger verheugd over de blijdschap van Titus. (2 Kor. 7: 13)	Δια τοῦτο-(lett.) van-wege dat <παρακαλεω παρακλησις-troost περισσοτερως-overvloediger μαλλον-meer, <χαίρω χαρᾳ-blijdschap

Μη και υμεις <i>πεπλανησθε;</i>	Jullie zijn toch ook niet misleid? (Joh. 7: 47b)	μη-toch niet (in vragen); <πλαναω
------------------------------------	---	--------------------------------------

αλλα και αι τριχες της κεφαλης υμων πασαι <i>ηριθμηνται</i>	Maar ook de haren van jul- lie hoofd zijn alle geteld. (Lu. 12: 7)	θριξ [τριχος]-haar, κεφαλη- hoofd, αριθμεω-ik tel
---	--	---

Wij herhalen de geleerde vormen voor u.

λελουμαι λελουμεθα

λελουσαι λελουσθε

λελουται λελουνται

30.3 Wij geven u nu voorbeelden uit het N.T. van het adjectivum *μεγας* (groot).

Dit woord is een bijvoeglijk naamwoord van de derde declinatie.

ουτος <i>μεγας</i> [εσται] εν τη βασιλεια των ουρανων	Deze (zal) groot (zijn) in het koninkrijk van de hemelen. (Matt. 5: 19)	μεγας-groot
--	---	-------------

και ην η πτωσις αυτης <i>μεγαλη</i>	En haar val was groot. (Matt. 7: 27b)	πτωσις-val
--	--	------------

και ἐγενετο το ρηγμα της
οικιας ἐκεινης *μεγα*

En de ruïne van dat huis
werd groot. (Lu. 6: 49)

<γινομαι-words, ρηγμα -
ruïne, instorting

ἢ τε θαλασσα ἀνεμου
μεγαλου πνεοντος διε-
γειρετο

En terwijl er een grote wind
woei werd de zee opgez-
weept. (Joh. 6: 18)

ἀνεμος -wind, πνεω-ik
blaas, (deze 2de nv. is een
gen. abs.; zie les 24), διε-
γειρω-ik wek op

και αποστελει τους αγγελους μετα σαλπιγγος **μεγαλης**

En hij zal de engelen zenden met een grote trompet. (Matt. 24: 31)

αποστελλω-ik zend, αποστελω- ik zal zenden

οτι φοβω **μεγαλω** συνειχοντο

Want zij waren gegrepen door een grote angst. (Lu. 8: 37)

συνεχω-ik houd vast, onderdruk

τα πνευματα ακαθαρτα βωντα **μεγαλη** φωνη εξερχετο

De onreine geesten gingen uit schreeuwend met een luide stem. (Hand. 8: 7)

ακαθαρτος-onrein βοαω-ik roep, schreeuw, (merk op dat onzijdig mv. een ww. in het enkelvoud heeft)

και προσκυλισας λιθον **μεγαν** τη θυρα του μνημειου απελθεν

En nadat hij een grote steen voor de ingang van het graf had gewenteld, ging hij weg. (Matt. 27: 60)

προσκυλιω-ik rol tegen aan θυρα-deur, ingang μνημειον-graf

ιδοντες δε τον αστερα εχαρησαν χαραν **μεγαλην** σφοδρα

En nadat zij de ster gezien hadden, verheugden zij zich met een buiten-gewoon grote vreugde. (Matt. 2: 10)

αστηρ-ster, (merk op dat hier de 4de naamv. bijvoeglijk wordt ge-bruikt, χαραν μεγ.) σφοδρα-buitengewoon

και δωσουσιν σημεια **μεγαλα** και τερατα ωστε πλανησαι, ει δυνατον, και τους εκλεκτους

En zij zullen grote tekenen en wonderen doen om, zo mogelijk, ook de uitverkorenen te misleiden. (Matt. 24: 24)

δωσω-ik zal geven, τερας-wonder, εκλεκτος-uitverkoren, ge-kozen

οι δε επεκειντο φωναις **μεγαλαις** αιτουμενοι

Maar zij hielden vol, met luide stemmen ver zoekende

επικειμαι-ik houd vol αιτω-ik vraag (deze nog te

voor zichzelf. (Lu. 23: 23)

leren vorm lijkt op een lijdende vorm)

και ποιει κλαδους **μεγα-
λους**

En hij vormt grote takken.
(Mar. 4: 32)

κλαδος-tak

Wij geven u nu een staatje van de diverse vormen van *μεγας*.

	(mannelijk)	(vrouwelijk)	(onzijdig)
1ste nv. enkelv.	μεγας	μεγαλη	μεγα
2de „	μεγαλου	μεγαλης	μεγαλου
3de „	μεγαλω	μεγαλη	μεγαλω
4de „	μεγαν	μεγαλην	μεγα
1ste nv. meerv.	μεγαλοι	μεγαλαι	μεγαλα
2de „	μεγαλων	μεγαλων	μεγαλων
3de „	μεγαλοις	μεγαλαις	μεγαλοις
4de „	μεγαλους	μεγαλας	μεγαλα

30.4 Etymologie

ταβερναι	–	‘stopplaats’; vgl. Lat. ‘taberna’, Eng. ‘tavern’, Ned. ‘taverne’
τακτος	–	‘bepaald’, ‘(op)gesteld’; vgl. Eng. ‘tactic(al)’, Ned. ‘taktisch’
ταλαντον	–	‘talent(gewicht/geldsom)[ong. EUR 230]’
ταξις	–	‘(rang)orde’; vgl. ‘taxi’

ΤΑΥΡΟΣ	–	‘stier’; vgl. Lat. ‘taurus’, Sp. ‘toro’
ΤΕΧΝΗ	–	‘kunst(vaardigheid)’, ‘vakmanschap’, ‘beroep’; vgl. ‘techniek’
ΤΕΧΝΙΤΗΣ	–	‘handwerksman’, ‘vakman’; vgl. ‘techneut’, ‘technicus’
ΤΙΤΛΟΣ	–	‘opschrift’; vgl. Lat. ‘titulus’, Eng. ‘title’, Ned. ‘titel’
ΤΟΠΟΣ	–	‘plaats’, ‘gelegenheid’; vgl. Eng. ‘topic(al)’
ΤΡΕΜΩ	–	‘trillen’, ‘beven’, ‘bang zijn’; vgl. Lat. ‘tremor’
ΤΡΙΤΟΣ	–	‘derde’; vgl. Eng. ‘third’, D. ‘dritte’
ΤΥΠΟΣ	–	‘merkteken’, ‘indruk’, ‘beeld’, ‘figuur’, ‘model’, ‘voorbeeld’, ‘strekking’; vgl. Ned. ‘type’
ΤΥΠΙΚΩΣ	–	‘bij wijze van voorbeeld’; vgl. Eng. ‘typical’, Ned. ‘typisch’
ΥΑΚΙΝΘΙΝΟΣ	–	‘(zeer) donkerrood’; vgl. Eng. ‘hyacinth’
ΥΒΡΙΣ	–	‘overmoed’, ‘misdadigheid’, ‘belediging’, ‘misdaad’; vgl. Eng. ‘hubris’
ΥΓΙΑΙΝΩ	–	‘gezond zijn’; vgl. Eng. Ned. ‘hygiene’
ΥΔΡΩΠΙΚΟΣ	–	‘waterzuchtig’; vgl. Eng. ‘dropsical’
ΥΔΩΡ	–	‘water’; vgl. Ned. ‘hydrolisch’
ΥΜΝΟΣ	–	‘lied’; vgl. Eng. ‘hymn’
ΥΠΕΡΒΟΛΗ	–	‘buitengewoonheid’, ‘superioriteit’; vgl. Eng. ‘hyperbole’, Ned. ‘hyperbool’
ΥΠΝΟΣ	–	‘slaap’; vgl. Eng. Ned. ‘hypnotic’, ‘hypnotisch’

30.5 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.
2. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίαν εἰς τὸ

θανατώσαι αὐτόν, καὶ οὐχ ἠύρισκον.

3 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου λέγοντες ὅτι Ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανεν· τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;

4. Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν ἵνα εἰδῆτε ὅτι ζωὴν ἔχετε αἰώνιον, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ.

5. ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησεν καὶ εἶπεν αὐτῇ, Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου,

6. ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶπαν [οὖν] αὐτῷ, Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα· ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν.

7. ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρως δι' ἐπαγγελίας.

8. Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα ἀγαπᾷ [καὶ] τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ.

9. πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται, χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

10. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Γέγραπται, Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ.

παραγω	-ik ga voorbij
γενετη	-geboorte
θανατω	-ik dood
συνεδριον	(spreek uit als sun- <u>he</u> -dri-jon)-sanhedrin, raad
ἀρχισυναγωγος	-hoofd van de synagoge
σκυλλω	-ik val lastig
θυγατηρ	-dochter
αἰωνιος	-eeuwig
ζωη	-leven

εἶδητε	-(aanvoegende wijs van οἶδα)
γυναι	-vocativus (aansprekende naamval) van γυνή
γεννησαντα	-4 ^{de} nv. mannelijk aor. deelwoord van γεννάω
γεγεννημενον	-4 ^{de} nv. o.v.t mannelijk deelwoord passivum
ἐγγεγραπται	-3 ^{de} persoon enkelvoud o.v.t. passivum van ἐγγράφω
ἀποκριθεις	- mannelijk aor. deelwoord van ἀποκρίνω 'ik antwoord' (vertaald door: 'antwoordende')

30.6 Nieuwe Woorden

δεω	-ik bind vast
λυσις	-losmaking
παρακλησις	-troost
περισσοτερωσ	-overvloediger
χαρα	-blijdschap
ἀριθμεω	-ik tel
μεγας	-groot
πτωσις	-val
ἀνεμος	-wind
πνεω	-ik blaas
ἀποστελω	-ik zal zenden
συνεχω	-ik houd vast, ik onderdruk
ἀκαθαρος	-onrein
βοαω	-ik schreeuw, roep
προσκυλιω	-ik rol tegen aan

θυρα	-deur, ingang
μνημειον	-graf
ἀστηρ	-ster
σφοδρα	-buitengewoon
τερας[ατος]	-wonder
ἐκλεκτος	-uitverkoren, gekozen
ἐπικειμαι	-ik houd vol
αίτεω	-ik vraag
κλαδος	-tak
παραγω	-ik ga voorbij
γενετη	-geboorte
θανατω	-ik dood
συεδριον	-sanhedrin, raad
ἀρχισυναγωγος	-hoofd van de synagoge
θυγατηρ	-dochter
αἰωνιος	-eeuwig
ζωη	-leven
εἶδητε	-(aanvoegende wijs van οἶδα)

30.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Architectuur III

De Romeinen hadden een grondige basiskennis van hoe men de bouw van een stad moest plannen. Wanneer een nieuwe stad werd gebouwd hield men rekening met haar functie, klimaat en de geografische omgeving.

Karakteristiek voor een Romeinse stad (waarschijnlijk ontwikkeld uit eerdere Italische steden in combinatie met het vak van legerkampbouw) was dat men haar vierkant plande. De wegen en straten liepen evenwijdig aan elkaar en sneden elkaar in het centrum, vergelijkbaar met New York.

In, of dichtbij, het centrum bevond zich het zogenaamde *forum*, het middelpunt van de Romeinse cultuur. Langzamerhand werden hieromheen gebouwen geplaatst voor specifieke burger-, handels-, en religieuze activiteiten. In keizerlijke tijden was het gebruikelijk om de forums zo groot te maken dat ze ruimte genoeg boden voor allerlei activiteiten. In een grote en oude stad als Rome zelf, waren er verschillende forums; ieder met zijn eigen doel, zoals administratief, justitieel, financieel en ook waren er forums voor de verkoop van vlees en groenten. Voor vlees en groenten ontwikkelde men de *macellum*, een marktgebouw met winkels rondom een hof met zuilen.

Lang gevestigde gemeenten, die meer door aanwas dan planmatig ontwikkeld waren, werden door de tijd heen onder de Romeinse invloed gebracht van het hierboven beschreven plan. Vaak, echter, ook te Rome, verhinderde de ligging en de schaal van grootte een volledig logische uitwerking. In het algemeen werden er zuilenrijen gemaakt aan de zijden van belangrijke straten. Water werd geleid naar spectaculaire fonteinen en naar bassins voor praktisch gebruik. Het water werd via aquaducten naar grote reservoirs geleid (als het klimaat geen putten voorschreef). Riolsystemen verzamelden het overvloedige water van de straten en van privé verblijven. Beroemd is de uitspraak van een keizer die belasting hief op het riolsysteem: *pecunia non olet* (geld riekt niet). Wetten voor het bouwen werden uitgedacht en vervolgens gehandhaafd.

Het ontwerp van een hele stad kan duidelijk gezien worden in sommige steden in Noord Afrika, zoals bij voorbeeld in Timgad, Tébessa en Thuburbo Majus. In deze steden werd maar weinig of helemaal niet bijgebouwd en de originele planning is nog steeds intact.

NOTITIES:

LES XXXI

31.1 Inleiding

Deze les gaat over de voltooid verleden tijd van de lijdende vorm. Deze word gevormd door het augment voor de verdubbelde klinker te plaatsen, als dat mogelijk is. Bijv. λουω-έλελουμην (ik was gewassen).

31.2 Voorbeelden uit het N.T.

In het Nieuwe Testament komt alleen de derde persoon v.v.t. voor van het passivum.

έλελουμην

Ik was gewassen.

(ontbreekt in het N.T.)

έλελουσο

Jij was gewassen.

(ontbreekt)

πτωχος δε τις όνοματι
Λαζαρος *έβεβλητο*
προστον πυλωνα αύτου

En een zeker iemand met
de naam Lazarus was
gelegd (lag) bij zijn poort.
(Lu.16:20)

πτωχος-(een) arm(e),
έβεβλητο< βαλλω,
(lett, was geworpen)
ό πυλων-de poort,
ingang

έλελουμεθα

Wij waren gewassen.

(ontbreekt)

ἐλελουσθε

Jullie waren gewassen.

(ontbreekt)

ἐλελουντο

Zij waren gewassen.

(ontbreekt)

Wij herhalen deze vormen weer voor u.

ἐλελουμην

ἐλελουμεθα

ἐλελουσο

ἐλελουσθε

ἐλελουτο

ἐλελουντο

31.3 Voorbeelden uit het N.T. van de vervoegingen van het adjectivum πολυς (veel)

Dit is wederom een bijvoeglijknaamwoord van de derde declinatie.

ὅτι ὁ μισθος ὑμων *πο-*
λυς ἐν τοις οὐρανοῖςWant jullie loon is groot
in de hemelen. (Mat.
5:12)πολυς-hier te ver-
talen met 'groot'*πολλη* μοι παρρησια
προς ὑμας, *πολλη* μοι
καυχησις ὑπερ ὑμωνIk heb veel vertrouwen in
jullie, en mijn roem over
jullie is groot. (2 Kor. 7:
4)παρρησια-
vrijmoedigheid (in het
spreken), ver-
trouwen, καυχησις-
roem, trots

και *πολυ* πληθος απο
της Γαλιλαιας
ηκολουθησεν

En een grote menigte
volgde vanaf Galilea.
(Mar. 3: 7)

μετα ταυτα ηκουσα ως
φωνην οχλου *πολλου* εν
τω ουρανω λεγοντων·
Ἀλληλουια, η σωτηρια
και η δοξα και η δυ-
ναμις του θεου ημων

En na deze dingen
hoorde ik als een stem
van een grote schare van
mensen die zeiden in de
hemel: Halleluja, de red-
ding en de glorie en de
kracht van onze God.
(Op. 19: 1)

δυναμις-kracht

λεγων, *Πολλης* ειρηνης
τυχανοντες--

Zeggende: Veel vrede
ver-
krijgende-- (Hand. 24: 2)

τυχανειν-
verkrijgen, gebeuren
+ 2de nv.

Ἐγω *πολλου* κεφαλαιου
την πολιτειαν ταυτην
εκτησαμην

Ik heb dit burgerrecht
voor
een grote som
gekocht.(Hand. 22: 28)

κεφαλαιον-som
(geld); zgn. 2de nv.
van prijs, πολιτεια-
burgerrecht, κταο-
μαι-ik koop, schaf aan
(zgn. deponens; lijkt
op lijdende vorm)

και παρακαλεσας
αυτους λογω **πολλω**
ηλθεν εις την Ἑλλαδα

En na hen vermaand te
hebben met veel
woorden, ging hij naar
Griekenland. (Hand. 20:
2)

λογος πολυς-hier
'veel woorden', of
'een lange rede'
Ἑλλας-Griekenland

ἐν ὑπομονη **πολλη**--

--met grote verdraag-
zaamheid-- (2 Kor. 6: 4)

ὁ δε **πολλω** μαλλον
ἐκραζεν Υἱε Δαυιδ,
ἐλεησον με

Maar hij schreeuwde des
te harder: Zoon van Da-
vid, heb erbarmen met
mij. (Mar. 10: 48)

πολλω-3de nv.(lett.
d.m.v. veel) Υἱε-5de
nv. van aanroep
ἐλεεω-ik heb erbar-
men

μετα δε **πολυν** χρονον
ἐρχεται ὁ κυριος

En na een lange tijd komt
de Heer. (Matt. 25: 19)

χρονος-tijd

ἄλλα δε ἐπεσεν ἐπι τα
πετρωδη όπου οὐκ
εἶχεν γην **πολλην**

En andere (zaadjes)
vielen op rotsachtige
plaatsen waar ze niet
veel aarde hadden.
(Matt. 13: 5)

πιπτω, ἐπεσον-ik val,
viel (2de aor.) (Merk
op dat onz. mv. een
ww. in het enkelvoud
heeft), πετρωδη-
onzijdig mv. van
πετρωδης-rotsachtig

ὅτι ἠγάπησεν *πολυ--*

Want zij heeft veel
liefgehad– (Lu. 7: 47)

πολυ-4de nv. gebruikt
als bijwoord

πολλοι ἀπο ἀνατολων
και δυσμων ἤξουσιν

Velen zullen komen van
oost en west. (Matt. 8:
11)

ἀνατολη-'t oosten
(even-tueel: oost-
elijke streken), zo
δυσμη-het westen
(westelijke streken,
want mv.) ἤξω-ik zal
komen<έκω-ik ben
gekomen

ἦσαν δε ἐκει γυναικες
πολλαι ἀπο μακροθεν
θεωρουσαι

En er waren vele
vrouwen daar die van
verre toeschouwden.
(Matt. 27: 55)

ἐκει-daar, μακροθεν-
van verre θεωρω-ik
aanschouw, bekijk

και ἄλλα *πολλα* ἔστιν
ἀπαρελαβον κρατειν

En er zijn vele andere
dingen die zij ontvangen
hebben om te onder-
houden. (Mar. 7: 4)

παραλαμβανω-ik ont-
vang κρατεω-ik grijp,
onder-houd

ἦν δε μακραν ἀπ' αὐτων
ἀγελη χοιρων **πολλων**
βοσκομενη

En ver van hen was een
troep van veel varkens
die men liet grazen.
(Matt. 8: 30)

ἀγελη-troep, kudde
χοιρος-zwijn, varken
βοσκω-ik weid, laat
grazen (tegenwoordig
deelw. v. d. lijdende
vorm; dus eigenlijk
'die daar geweid
werd')

ὅτι δια **πολλων** θλι-
ψεωνδει ἡμας εἰσελθειν
εἰςτην βασιλειαν του
θεου

Want door vele
verdrukkingen heen
moeten wij het kon-
inkrijkvan God binnen-
gaan. (Hand. 14: 22)

ἡ θλιψις- de
verdrukking εἰσελ-
θειν-aor. inf. <
εἰσερχομαι

μη οὖν φοβεισθε·
πολλων στρουθιων δι-
αφερετε ὑμεις

Weest dus niet bevreesd;
jullie zijn meer waard
dan veel musjes. (Matt.
10: 31)

φοβεομαι-ik vrees
(deponens)
στρουθιον- musje
<στρουθος-mus δι-
αφερω-ik verschil, ga
te boven, ben beter
of van meer waarde

πολλοις γαρ χρονις
συνηρπακει αὐτον

Want vele malen had hij
hem aangegrepen.(Lu. 8:
29b)

χρονος-hier: 'keer',
'maal' συναρπαζω-
(aan)grijpen

και τοιαυταις παρα-
βολαις *πολλαις* ἔλαλει
αὐτοις

En met vele van zulke
gelijkenissen sprak hij tot
hen. (Mar. 4: 33)

τοιουτος-[toi-hoe-
tos] <τοι+ούτος
dergelijk, zo'n, παρα-
βολη-gelijkenis <πα-
ρα+βαλλειν

οἷς και παρεστησεν
ἑαυτον ζωντα μετα το
παθειν αὐτον ἐν *πολ-
λοις* τεκμηριοις

En aan dezen toonde hij
zichzelf levend na zijn
lijden met vele duidelijke
bewijzen. (Hand 1: 3)

παριστημι ἑμαυτον-
[par-hie-stè-mie]ik
toon mezelf, πασχω-
ik lijd ἔπαθον-ik leed
(sterke aor.) ΤΕΚ-
μηριον-duidelijk
bewijs

προσηνεγκαν αὐτῳ δαι-
μονιζομενους *πολλους*

En zij brachten tot hem
vele mensen die gekweld
werden door demonen.
(Matt. 8: 16)

προσφερω-ik breng,
draag tot (2de aor.),
δαιμονιζομαι- (lijd.
vorm) gekweld
worden, bezeten zijn
door demonen

και οὐκ ἐποίησεν ἐκει
δυναμεις *πολλας* δια
την ἀπιστιαν αὐτων

En hij deed daar niet vele
wonderen vanwege hun
ongeloof. (Matt. 13: 58)

ἀπιστια-ongeloof

ἦν γὰρ ἔχων κτήματα <i>πολλά</i>	Want hij had vele bezit- tingen. (Matt 19: 22b)	κτῆμα-bezitting, (verwant aan κτᾶο- μαι) lett. aangeschaft ding
-------------------------------------	--	--

Wij ordenen deze vormen weer voor uw gemak:

		mannelijk	vrouwelijk	onzijdig
1ste naamval enkelvoud		πολυς	πολλη	πολυ
2de „ „		πολλου	πολλης	πολλου
3de „ „		πολλω	πολλη	πολλω
4de „ „		πολυν	πολλην	πολυ
1ste „ „	meervoud	πολλοι	πολλαι	πολλα
2de „ „		πολλων	πολλων	πολλων
3de „ „		πολλοις	πολλαις	πολλοις
4de „ „		πολλους	πολλας	πολλα

31.4 Etymologie

φαντασια	–	‘praal’, ‘statie’; vgl. ‘fantasie’
Φαραω	–	‘faraο’; vgl. Eng. ‘Pharao’
Φαρισαιος	–	‘Farizeeër’ [lett. ‘iemand die zich afzondert’ van Heb. ‘farad’ ‘hij zondert zich af’]
φαρμακεια	–	‘magie [waarschijnlijk onder invloed van drugs]’; vgl. Eng. ‘pharmacy’, Ned. ‘farmaceutisch’

φαυλος	–	‘waardeloos’, ‘slecht’; vgl. D. ‘faul’, ‘flau’, Ned. ‘vuil’, ‘flauw’
φημη	–	‘faam’, ‘roep’; vgl. Eng. ‘fame’
φιαλη	–	‘[platte] schaal’, ‘fiool’; vgl. Eng. ‘vial’
φιλεω	–	‘ik heb lief [als vriend]’; vgl. ‘bibliofiel’, enz.
φιλοσοφια	–	‘filosofie’ [lett. ‘liefde voor wijsheid’]
φοβος	–	‘vrees’, ‘angst’, ‘bangheid’; vgl. Eng. ‘fobic’, Ned. ‘fobie’
φραγελλιον	–	‘zweepje’; vgl. Eng. ‘flagellate’
φρην	–	‘verstand’, ‘gedachten’ [oorspr. ‘longen’, ‘middenrif’, ‘begeerten’]; vgl. ‘frenologie’
φυγη	–	‘vlucht’, ‘ontsnapping’; vgl. ‘fuga’
φυλακτηριον	–	‘gebedsriem’ [oorspr. ‘wachtpost’, ‘voorbehoedsmiddel’]; vgl. Eng. ‘phylactery’
φυσικος	–	‘natuurlijk’, ‘geleid door de [instincten] van de natuur’; vgl. Eng. ‘physical’, Ned. ‘fysiek’
φωνη	–	‘geluid’, ‘stem’; vgl. ‘telefoon’ [‘verre stem’]
φως	–	‘licht’; vgl. Ned. ‘foto [van genitivus <i>fotos</i>]
φωσφορος	–	‘morgenster’; vgl. ‘fosfor’

31.5 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι ἀλλ’ ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
2. ὁ καὶ ὑμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ρύπου ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς θεόν, δι’ ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3. ὄψιας δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ λέγοντες, Ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγῶ ράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα.
4. καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσεν, τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.
5. διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν εὔρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, Ἄγνωστῷ θεῷ. ὃ οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτο ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.
6. ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκῶς δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Λύσατε αὐτὸν καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν.
7. καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως ὄφρυος τοῦ ὄρους ἐφ' οὗ ἡ πόλις ὠκοδόμητο αὐτῶν ὥστε κατακρημνίσαι αὐτόν.
8. Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ [αὐτοῦ] καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.
9. πολλὰς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς ἔβαλον εἰς φυλακὴν παραγγείλαντες τῷ δεσμῷ φύλακι ἀσφαλῶς τηρεῖν αὐτούς.
10. Διακόνους ὡσαύτως σεμνοῦς, μὴ διλόγους, μὴ οἴνω πολλῷ προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς,

Nieuwe Woorden (in bovenstaande zinnen; leer deze ook)

σαρξ [κος]	-vlees
ἀποκαλυπτω	-ik openbaar, onthul
ἀντιτυπος	-corresponderende afdruk, vorm; 4de nv. als bijwoord: op gelijke, corresponderende manier
σωζω	-ik red
το βαπτισμα	-de doop
ἡ ἀποθεσις	-het afzetten, wegleggen, afleggen, opzij zetten

ὄρυπος	-vuiligheid
συνειδησις	-geweten (lett. 'weten met' <συν+οἶδα, vgl. het Latijnse <i>conscientia</i>)
ἐπερωτημα	-lett. 'het gevraagde', vraag; anderen: vurig verlangen
ὄψια	-avond
ἐρημος	-woest, verlaten; ἡ ἐρημος -de woestijn
τοπος	-plaats, plek
παρηλθον	-sterke aor. <παερχομαι (zgn. deponens) ik ga voorbij
ἀπολυω	-ik laat gaan, stuur weg, maak los
ἀπηλθον	-aor. <ἀπερχομαι -ik ga weg
κωμη	-dorp
βρωμα	-voedsel <βρω -ik eet (lett. het gegetene)
κατεβη	-<καταβαινω
προεπεσαν	-<προσπιπτω
τεθεμελιωτο	-<θεμελιω
ἐπεγεγραπτο	-<ἐπιγραφω
τεθνηκως	-<θνησκω
δεδεμενος	-<δεω
περιεδεδετο	-<περιδεω
ἤγαγον	-aor. <ἄγω
ὤκοδομητο	-<οἰκοδομεω
ἐπιθεντες	-aor. <ἐπιτιθημι
παραγγειλαντες	-aor. <παραγγελλω

31.6 Nieuwe Woorden

πτωχος	-(een) arm(e)
βαλλω, ἐβεβλημην	-ik gooi, ik werd, was gelegd
πυλων	-poort, ingang
πολυς, πολλη, πολυ	-veel, groot
παρρησια	-vrijmoedigheid, vertrouwen
καυχησις	-roem, trots
δυναμις	-kracht (verg. dynamiet)
τυγχανειν	-verkrijgen, gebeuren
κεφαλαιον	-som (geld)
πολιτεια	-burgerrecht
κταομαι	-ik koop, schaf aan
Ἑλλας	-Griekenland
ἐλεω	-ik heb erbarmen, medelijden
χρονος	-tijd, keer
πιπτω, ἐπεσον	-ik val, viel
πετρωδης	-rotsachtig
ἀνατολη	-'t oosten
δυση	-'t westen
ἐξω	-ik zal komen
ἐκει	-daar(ginds)
μακροθεν	-(van) verre; het aanvoegsel -θεν betekent 'van de kant van[daan]'
θεωρω	-ik aanschouw, bekijk
κρατω	-ik grijp, onderhoud
παραλαμβανω	-ik ontvang

ἀγέλη	-kudde, troep
χοιρος	-zwijn, varken
βοσκω	-ik weid, laat grazen
θλιψις	-verdrukking
εἰσηλθεν	-aor. < εἰσερχομαι-ik ga binnen
φοβεομαι	-ik vrees
στρουθιον	-musje
διαφέρω	-ik verschil, ga te boven, ben beter of ben van meer waarde + 2de nv.
συναρπαζω	-[suun- <u>h</u> ar-pa-zoo] ik grijp aan
συνηρπακη	-v.v.t. van συναρπαζω
τοιουτος	-dergelijk, zo'n
παραβολη	-gelijkenis
παριστημι	-ik zet, stel
πασχω, ἔπαθον	-ik lijd, leed
τεκμηριον	-duidelijk bewijs
προσφέρω	-ik breng, draag tot
δαιμονιζομαι	-ik word gekweld door, ben bezeten van demonen
ἀπιστια	- o ngeloof (zgn. alpha privans)
κτημα	-bezitting

31.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Architectuur IV

Van ongeveer 200 v.Chr. tot 50 n. C. zorgden de veelvuldige contacten met Griekenland, als ook de ontwikkeling van Rome als een republiek ervoor dat qua stijl tempels naar het Griekse voorbeeld werden gemaakt. Zowel de sculptuur als ruimtelijke effecten werden geschoeid op

Griekse leest. De Griekse invloed op de Romeinse cultuur was zo groot dat er een spreekwoord gebedigd werd: *Graeca capta Romam cepit* (Het veroverde Griekenland heeft Rome veroverd). Echter in de tijd van keizer Augustus werden tempels gebouwd met een meer eigen, dat is Italisch, ruimtelijk arrangement. Ook werden nieuwe vormen, voornamelijk bloemversieringen, en zeer gedetailleerde friezen ontworpen. In deze tijd werd voornamelijk in seculiere gebouwen een architectonische stijl ontwikkeld die geheel eigen was aan Romeinse begrippen. Ook was het in deze periode dat de Romeinen hun geheel eigen invloed begonnen uit te oefenen in het buitenland, bijv. in de bouw van theaters en amfitheaters.

De Romeinen hadden een voorliefde voor ruimtelijke composities die uitgeleefd werd in het organiseren van lijnen, oppervlakten, massa en volume partijen. Hierin verschilden zij van hun voorgangers in die tijden rondom de Middellandse Zee. Hoezeer zij ook de elementen van voorgaande stijlen overnamen, zij deden dit op hun eigen manier.

Er bestonden vijf Romeinse bouwstijlen, afgekeken van de Grieken, maar gebruikt op eigen wijze. Deze waren de Dorische, Ionische, Corinthische, Toscaanse en gemengde bouwstijlen. In het algemeen waren de verhoudingen in de Romeinse stijlen matiger, maar er was een neiging tot meer detail. Kolommen waren vaak glad, maar de architraaf, fries en kroonlijst daarentegen werden versierd.

NOTITIES:

LES XXXII

32.1 Inleiding

In deze les vervolgen wij met de aoristus van de lijdende vorm. Deze wordt gevormd door het algemene augment aan het begin en aan het einde -θη-plus uitgang. Bijv.: λουω-έλουθην 'ik werd gewassen'. Het gebruik van de passieve aoristus is dezelfde als van de actieve, dat wil zeggen dat ook hier het een handeling als tijdstip aanduidt en niet als een voortgaande lijn.

32.2 Voorbeelden uit het N.T.

Ἡσαίας δε ἀποτολμα και λεγει *εὑρεθην* [έν] τοις έμε μη ζητουσιν.

Maar Jesaja waagt het te zeggen : "Ik ben gevonden door hen die Mij niet zochten". (Rom. 10: 20)

τολμαω- ik ben moedig, ἀποτολμαω- ik ben moedig vanaf (mijzelf), ik waag, εὑρεθην- ik werd gevonden (1ste p. lijd. vorm aor.)

δουλος *έκληθης*, μη σοι μελετω.

Bent u als slaaf geroepen, bekommer u daarover niet. (1 Kor. 7: 21)

έκληθης- jij/u bent geroepen (2de p. v. lijd. vorm aor.), μελετω (+ 3de nv.)- laat het tot zorg zijn (geb. wijs v. μελει- het is tot zorg)

ήκουσατε ότι *έρρεθη* τοις άρχαιοις· ου φονευσεις· ός δ' άν φονευση ένοχος έσται τη κρισει

Jullie hebben gehoord dat gezegd is tot de ouden: "Gij zult niet doden" en "Wie doodt, zal vervallen aan het gerecht". (Matt. 5: 21)

έρρεθη- het werd/is gezegd (3de p. v. lijd. vorm aor.v. λεγω), άρχαιος- van vroeger (zelfst. gebruikt: οί άρχαιοι- de ouden, de voorvaderen), ένοχος (+ 3de nv.)- schuldig, vervallend aan het gerecht, κρισις- gericht (zowel 'oordeel' als 'rechtbank')

και έβαλεν ό καθήμενος
έπι της νεφελής το δρε-
πανον αύτου έπι την γην
και **έθερισθη** ή γη

En Hij die op de wolk zat,
wierp zijn sikkel op de aarde
en de aarde werd geoogst
(Op. 14: 16)

ό καθήμενος-lett. de zit-
tende v. καθημαί- ik zit,
νεφέλη- wolk, δρεπανον-
sikkel, έθερισθη-het werd
geoogst (3de p.v. lijd. vorm
aor. v. θερίζω- ik oogst)

ού εύροντες άδελφους
παρεκληθημεν παρ' αυ-
τους έπιμειναι ήμερας
έπτα

...alwaar wij broeders von-
den en ons verzocht werd
bij hen te verblijven zeven
dagen. (Hand. 28: 14)

ού- alwaar (bijwoord, sluit
aan bij Ποτιολους:'Pot-
ioli, alwaar...'), εύροντες-
dlw van de tweede aor. v
εύρισκω- ik vind, παρ-
εκληθημεν-wij werden
aangespoord (1ste p. mv.
lijd. vorm aor. v. παρα-
καλεω- ik spoor aan, ver-
zoek, bemoedig, έπιμειναι-
hele werk- woord aor. v.
έπιμνω-ik verblijf, έπτα-
merk op dat het hoofdtel-
woord niet verbogen wordt
(zie les 14)

έν ώ και **περιετμηθητε**
περιτομή άχειροποιητω

In Wie jullie ook besneden
zijn met een besnijdenis die
niet met de hand is verricht.
(Kol. 2: 11)

ώ- 3de nv. v. betr. vnw. ός,
περιετμηθητε-2de p. mv.
lijd. vorm aor. v. περι-
τεμνω- ik besnijd, άχειρο-
ποιητος- zonder hand ver-
richt (ά-ontkennend ele-
ment, χειρ-hand, ποιεω-
doen)

παραγενομενοι δε εις
 Ἱερουσαλημ **παρεδεχ-**
θησαν ἀπο της ἐκκλησιας

En te Jeruzalem aangeko-
 men werden zij door de
 gemeente ontvangen.
 (Hand. 15: 4)

παραγενομενοι- dlw. v.
 aor. v. παραγιγνομαι- ik
 arriveer, παρεδεχθησαν-
 3de p. v. lijd vorm aor. v.
 παραδεχομαι- ik ontvang,
 ἐκκλησια- gemeente

Wij geven nu de uitgangen van de lijdende vorm van de aoristus in een overzicht weer:

ἐ--θην	ἐ--θημεν
ἐ--θης	ἐ--θητε
ἐ--θη	ἐ--θησαν

32.3 De Trappen van Vergelijking

Wij geven u nu voorbeelden van de zogenaamde trappen van vergelijking.

ὁ **ἀγαθος** ἄνθρωπος ἐκ
 του ἀγαθου θησαυρου
 ἐκβαλλει ἀγαθα

De goede mens brengt uit
 zijn goede schat goede din-
 gen voort. (Matt. 12: 35)

ἀγαθος- goed, θησαυρος-
 schat

τοσουτω **κρειττων** γε-
 νομενος των ἀγγελων ὡς
διαφορωτερον παρ αυ-
 τους κεκληρο νομηκεν
 ὄνομα

Zoveel beter geworden dan
 de engelen als Hij uitne-
 mender naam heeft geerfd.
 (Hebr. 1: 4)

τοσουτω..ὡς- zoveel..als,
 κρειττων (ook wel κρεισσω-
 ων)- beter, διαφορος-
 uitnemend, διαφορωτερος-
 verg.trap

και ὅσα ἐν Ἐφεσω διη-
 κονησεν, **βελτιον** συ
 γινωσκεις

En hoevele diensten hij te
 Efeze bewezen heeft, weet
 jij beter. (2 Tim. 1: 18)

ὅσα- hoevele dingen (onz.
 mn v ὅσος, zelfst. gebruikt),
 διηκονησεν- 3de p. v. aor.
 v. διακονεω- ik dien (denk
 aan het Nederlandse dia-
 ken), βελτιον-onz. v. βελ-
 τιων- beter (de 2de trap
 kan hier ook ἵβηoorlijk
 goed ἵβηbetekenen)

ὁ δε Παυλος· οὐ μαινομαι,
φησιν, **κρατιστε** Φηστε...

Maar Paulus zei:"Ik spreek
geen wartaal, hoogedele
Festus" (Hand. 26: 25)

μαινομαι- ik raas, spreek
wartaal, κρατιστος- lett.
beste, sterkste, Φηστος-
Festus, stadhouder, voor
wie Paulus zich moest ver-
dedigen.

U hebt nu de trappen van vergelijking gezien van ἀγαθος. Eigenlijk heeft ἀγαθος drie betekenissen en dus ook drie verschillende rijtjes voor de trappen van vergelijking.

ἀγαθος- βελτιων- βελτιστος

goed: zedelijk goed

ἀγαθος- κρειπτων- κρατιστος

goed: sterk, krachtig

ἀγαθος- ἀμεινων- ἀριστος

goed: dapper

In de voorbeelden hebt u niet met al deze vormen kennis gemaakt. Dit komt doordat sommige vormen in het Nieuwe Testament niet voorkomen. Dit is ook bij andere trappen van vergelijking het geval. In het vervolg geven wij u na voorbeelden telkens een volledig rijtje. De vorm die u niet in een voorbeeld hebt gezien komt in het Nieuwe Testament niet voor.

ψυχη, ἔχεις **πολλα** ἀγαθα
κειμενα εἰς ἔτη **πολλα**

Ziel, je hebt vele goederen
klaar liggen voor vele jaren.
(Luc.12: 19)

κειμενα- tegenw. dlw onz.
mv. v. κειμαι- ik lig (sluit
aan bij ἀγαθα), πολλα- onz.
mv. v. πολυς (zie les 31),
ἔτη-mv. v. ἔτος- jaar

και ἰδου **πλειον** Σολομ-
ωνος ὡδε

..en zie, meer dan Salomo is
hier. (Luc. 11: 31)

ἰδου- geb. wijs v. ὁραω-
zien, πλειον- onz. mv. v.
πλειων- meer, ὡδε- hier

και συναγεται προς αυ-
'τον ὄχλος **πλειστος**

En er verzamelde zich bij
Hem een zeer grote me-
nigte (Marc. 4: 1)

συναγεται- er werd ver-
zameld, er verzamelde zich,
ὄχλος- menigte, schare,
πλειστος- grootste, (de 3^{de}
trap kan hier ook 'zeer
groot' betekenen; dit werkt
anders dan in het Neder-
lands)

We geven even een rijtje:

πολυς- πλειων- πλειστος

veel

ἐγενετο δε κατα τον και-
ρον ἐκεινον παραχος οὐκ
ὀλιγος περι του ὁδου

En er ontstond omstreeks
die tijd geen geringe op-
schudding aangaande de
weg (des Heeren). (Hand.
19: 23)

καιρος- tijd(stip), παραχος-
opshudding, ὀλιγος- ge-
ring, weinig, ὁδος- weg

χωρις δε πασης ἀντι-
λογιας το **ἐλαττον** ὑπο
του **κρειττονος** εὐλογειτ-
αι

Zonder enige tegenspraak
nu wordt het mindere geze-
gend door het meerdere.
(Hebr. 7: 7)

χωρις- zonder, ἀντιλογια-
tegenspraak (ἀντι tegen,
λογια v. λεγω), ἐλαττον-
onz. v. ἐλαττων- minder
(zelfst. gebruikt), εὐλογοει-
μαι- ik word gezegend

εἰ οὖν οὐδε **ἐλαχιστον**
δυνασθε, τι περι των
λοιπων μεριμνατε;

Als jullie dan het geringste
niet kunnen, wat be-
kommeren jullie je om de
overige dingen? (Luc. 12:
26)

ἐλαχιστον- onz. v. ἐλα-
χιστος-geringste (zelfst.
gebruikt), δυναμαι- kun-
nen, λοιπος- overig (τα
λοιπα- de overige dingen),
μεριμνω- ik bekommer mij
om, ik maak mij zorgen

We geven weer even een overzicht:

ὀλιγος- ἑλαττων- ἑλαχιστος

weinig, gering

Het is aan te bevelen een goede grammatica aan te schaffen. U hebt dan alles overzichtelijk bij de hand. Voortaan zal worden verwezen naar paragrafen van:

Nuchelmans, J. *Kleine Griekse Grammatica* Uitgeverij Paul Brand 1987

32.4 Etymologie

χαλκηδων	–	‘chalcedon’
χαρακτηρ	–	‘exacte gelijkenis’; vgl. Eng. ‘character’, Ned. ‘karakter’
χαρτης	–	‘papier’; vgl. Eng. Ned. ‘charta’
χιλιας	–	‘(het getal)duizend’; vgl. Ned. ‘chiliast’
χολη	–	‘gal’; vgl. Eng. ‘gall’
χορος	–	‘(groep) dansers’, ‘dans’; vgl. Eng. ‘choir’, Ned. ‘koor’
χριστος	–	‘Christus’ [lett. ‘gezalfde’ van <i>χριτω</i> ‘ik zalf’]
ψαλμος	–	‘psalm’
ψευδο-	–	‘valse’, ‘leugenachtig’, bijv. <i>ψευδοδιδασκαλος</i> ‘dwaalleraar’
ψυχη	–	‘ziel’, vgl. ‘psychologie’
ὠδη	–	‘lied’ (ter ere van God); vgl. Eng. Ned. ‘ode’
ὠον	–	‘ei’; vgl. Lat. ‘ovum’
ὠρα	–	‘uur’, ‘stonde’; vgl. Lat. ‘hora’, Eng. ‘hour’, Fr. ‘heure’
ὠσαννα	–	‘hosanna’ [Hebr. lett. ‘red dan’, anderen ‘red ons’], ‘wees gunstig’, ‘wees genadig’ [voor Davids Zoon]

32.5 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen

1. ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει ἀγαθά, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρά.
2. διέτριβον δὲ χρόνον οὐκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.
3. Περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος λέγειν, ἐπεὶ νωθοὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς.
4. οἷ οὐκ ἔξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.
5. καὶ [εὐθέως] ἠνοίγησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαί, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.
6. ποιήσαντες δὲ χρόνον ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας αὐτούς.
7. οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι πολλάκις προεθέμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦρο, ἵνα τινὰ καρπὸν σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν.
8. Φωνὴ ἐν Ῥαμὰ ἠκούσθη, κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμὸς πολὺς· Ῥαχήλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσὶν
9. καὶ φησὶν, Κορινθίγιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχὴ καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.
10. ὁ δὲ ἔφη, "Ἄνδρες ἀδελφοί καὶ πατέρες, ἀκούσατε. Ὁ θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ ὅντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρράν.

πονηρος - slecht,

διατριβω - ik breng tijd door,

περι οὗ - daarover,

λογος	- woord, betoog
δυσερμηνευτος	-spreek uit als <i>duus-her-mè-nui-tos</i> , anderen als <i>duus-her-mie-neeuw-tos</i> .
γεγονατε	-perfectum 2 van γινομαι
ἐγεννηθησαν -γενναω	
ἠνοιγησαν	-aoristus 2 passivum van ἀνοιγω
προεθεμην	-zogenaamd deponens, aor. 2 van προτιθημι
ἐκωλυθην	-κωλυω
σχω	-έχω - έξω - έσχον - έσχηκα
ἠκουσθη	-άκουω
παρακληθηναι	-aor. passivum infinitivus (hele werkwoord) van παρακαλεω
είσηκουσθη	-είσακουω
έμνησθησαν	-μιμνησκω

32.6 Nieuwe Woorden

άποτολμαω	-wagen
άρχαιος	-van vroeger
φονευω	-ik vermoord
ένοχος	-schuldig, vervallend aan
κρισις	-gericht
καθημαι	-ik lig
νεφελη	-wolk
δρεπανον	-sikkel
θεριζω	-ik oogst

παρακαλεω	-ik spoor aan, ik verzoek
ἐπιμενω	-ik verblijf
περιτεμνω	-ik besnijd
περιτομη	-besnijdenis
ἀχειροποιητος	-niet met de hand verricht
παραδεχομαι	-ik ontvang
ἐκκλησια	-gemeente
θησαυρος	-schat
τοσουτω..δσω	-zoveel..als
διαφορος	-verschillend
μαινομαι	-ik raas, ik spreek wartaal
κειμαι	-ik lig
ἐτος	-jaar
ιδου	-zie (geb. wijs ev aor. v ὄραω)
ᾠδε	-hier
συναγεται	-er verzamelt zich
καιρος	-tijd(stip)
ταραχος	-opschudding
χωρις	-zonder
ἀντιλογια	-tegenspraak
εὐλογομαι	-ik word gezegend
δυναμαι	-kunnen
λοιπος	-overig
μεριμναω	-ik bekommer mij om, ik maak mij zorgen
διατριβω	-ik breng tijd door

περι ού	-daarover
λογος	-woord, betoog

32.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Architectuur V

Tegen het einde van de republiek waren de zogenaamde *balneae* (baden) een erkend kenmerk van het Romeinse leven geworden. Vooral tijdens het keizerrijk waren ze enorm populair. De Stabianische Baden te Pompeji zijn het best bewaard gebleven.

Keizerlijke *thermae* waren meer dan alleen baden. Het waren bijzonder grote faciliteiten voor allerlei soorten van lichamelijke oefening en herbergden hallen waar filosofen, dichters en sprekers publiek trokken.

Romeinse theaters verschilden in diverse opzichten van die van de Grieken. Het auditorium werd niet gegraven en de muren die zowel het podium als de zitplaatsen omgaven, waren doorlopend. De ingang tot het danspodium werd gevormd door gewelfde gangen. Het koor speelde geen rol in het Romeinse theater, zodat het dansgedeelte deel uitmaakte van het auditorium. De wand achter het podium werd uitgebreid versierd.

Amfitheaters waren arena's waar schouwspelen en allerlei vertoningen werden opgevoerd. De belangrijkste was het Colosseum te Rome, gebouwd van ongeveer 70-82 v.Chr. Het besloeg tweeënehalf hectare en bood plaats aan vijftigduizend toeschouwers. Tachtig ingangen zorgden ervoor dat het snel ontruimd kon worden. Het geheel was gebouwd van beton, de buitenkant was bedekt met een soort kalksinter en de binnenkant met kostbaar marmer.

Het circus was voornamelijk een renbaan met aan de zijkanten zitplaatsen. Aan het ene uiteinde was het rond en aan het andere recht om toegang te verschaffen aan de wagens. In het midden liep een scheidslijn waar arbiters hun functies konden uitoefenen. Aangezien het de grootste faciliteit was voor het bekijken van een plechtigheid, werd het circus ook bestemd voor andere activiteiten. Zij zijn vooral berucht geworden door het verbranden van christenen in de tijd van en door Nero.

Triomfbogen werden soms opgericht om een belangrijke gebeurtenis of militaire campagne te herdenken. Meestal stonden ze apart en dienden niet om een weg door te laten. Ze werden versierd met reliëfs en men bouwde er standbeelden op.

NOTITIES:

LES XXXIII

33.1 Inleiding

Wij geven u nu vormen van de lijdende vorm van de onvoltooid tegenwoordig toekomstige tijd. Deze wordt gevormd door -θησ- plus de uitgang van de persoon achter het werkwoord. Bijv. λουω-λουθησομαι, 'ik zal worden gewassen'.

33.2 Voorbeelden uit het N.T.

ἐὰν μόνον ἀψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ *σωθησομαι*

Als ik alleen Zijn mantel aan zal raken, zal ik gered worden. (Matt. 9: 21)

ἐὰν- εἰ+ἀν, ἀν hoort bij de aanvoegende wijs ἀψωμαι, μόνον- alleen, slechts, ἀψωμαι- 1ste p.v. lijd. vorm o.t.t.t. v. ἀπτομαι- ik raak aan, ἱματίον- mantel, σωθησομαι- 1ste p. v. lijd. vorm o.t.t.t. v. σωζω- ik red

σωθησει

jij zult gered worden

komt niet voor in het Nieuwe Testament

..ἐλαχιστος *κληθησεται* ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν

..hij zal de geringste genoemd worden in het koninkrijk der hemelen. (Matt. 5: 19)

κληθησεται- 3de p. v. lijd. vorm o.t.t.t. v. καλεω- ik noem, βασιλεια- koninkrijk, οὐρανός- hemel

πολλῶ οὖν μᾶλλον δικαιοθέντες νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ *σωθησομεθα* δι' αὐτοῦ ἀπο τῆς ὀργῆς

Veel meer dan, nu gerechvaardigd zijnde in Zijn bloed, zullen wij door Hem gered worden van de toorn. (Rom. 5: 9)

πολλῶ μᾶλλον- veel meer, δικαιοθέντες-tegenw. dlw. lijd. vorm v. δικαιωω- ik recht-vaardig, σωθησομεθα- 1ste p. mv. lijd. vorm o.t.t.t. v. σωζω- ik red, ὀργη- toorn

ἀπολυετε και ἀπολυθη-
σεσθε

Laat los en jullie zullen los-
gelaten worden. (Luc. 6: 37)

ἀπολυετε- geb. wijs mv.
tegenw. tijd v. ἀπολυω- ik
laat los, ἀπολυ-θησεσθε-
2de p. mv. lijd. vorm o.t.t.t.
v. ἀπολυω- ik laat los

μακαριοι οί εἰρηνο-ποιοι,
ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεου
κληθησονται

Zalig de vrede-stichters, om-
dat zij zonen van God ge-
noemd zullen worden.
(Matt. 5: 9)

εἰρηνοποιος-vredestichter
(εἰρηνη- vrede, ποιεω-
doen, maken), ὅτι- dat,
omdat, υἱος- zoon, κληθη-
σονται-3de p. mv.lijd.vorm

In een rijtje zien de uitgangen van de lijdende vorm van de o.t.t.t. er zo uit:

-θησομαι	-θησομεθα
-θησει	-θησεσθε
-θησεται	-θησονται

33.3 Wederom de trappen van vergelijking

Wij willen nu opnieuw tijd besteden aan de trappen van vergelijking:

και ιδου, σεισμος **μεγας**
ἐγενετο ἐν τη θαλασση

En zie, een grote beweging
ontstond op de zee..(Matt. 8:
24)

σεισμος- lett. aardbeving
(denk aan een seismograaf),
heftige beweging: (op zee)
storm,

τις ἄρα **μειζων** ἐν τη βα-
σιλειᾳ των οὐρανων;

Wie is dan de grotere in het
koninkrijk der hemelen?
(Matt. 18: 1)

ἄρα- dan, dus (vraagwoord),
μειζων- groter

δι' ὧν τα τιμια και **μεγισ-
τα** ἡμιν ἐπαγγελματα
δεδωρηται

Door dewelke Hij ons de
kostbare en grootste beloften
geschonken heeft. (2 Petr. 1:
4)

δι' ὧν- door dewelke (slaat
op δοξη en ἀρετη uit het
vorige vers), τιμιος- kost-
baar, μεγαστα- onz. mv.
μεγιστος, ἐπαγγελμα- be-
lofte, δεδωρηται- 3de p. v.
volt. tijd v. δωρομαι- ik
geef

De trappen van vergelijking van μεγας zijn dus:

μεγας- μειζων- μεγιστος   groot- groter- grootst

Er is echter ook een tekst waar dit staat:

μειζοτεραν τουτων ουκ
εχω χαραν..

Ik heb geen grotere vreugde
dan deze... (3 Joh. 1: 4)

μειζοτεραν- groter, χαρα-
vreugde

De vorm μειζοτερος (of afgeleide vormen) komt alleen hier voor in het Nieuwe Testament. De correcte (klassieke) vorm μειζων heeft de uitgang -τερος gekregen. Deze uitgang hoort bij de regelmatige vormen van de vergelijkende trap. Tot nu toe hebben wij namelijk alleen uitzonderingen behandeld. De regelmatige vormen ontstaan door achter het bijvoeglijk naamwoord -τερος (voor de vergelijkende trap) of -τατος (voor de overtreffende trap) te plaatsen. Bijvoorbeeld:

πονηρος- πονηροτερος- πονηροτατος

De overtreffende trap op -τατος komt in het Nieuwe Testament niet voor. U hoeft dus alleen te letten op vormen op -τερος. Denkt u er daarbij aan dat de uitgang verbogen wordt (bijvoorbeeld 1 Tim. 5: 19 πρεσβυτερου: 2e nv). In het huiswerk treft u een aantal regelmatige vormen van de vergelijkende trap aan.

33.4 Etymologie

Nadat we de meeste woorden die aan het bijbels Grieks verwant zijn, gegeven hebben, willen wij nu enkele woorden behandelen en u laten zien hoe ze in de Griekse taal zelf zijn opgebouwd.

ΠΟΤΕ;	-wanneer?	ΤΟΤΕ	-toen, dan	ὅΤΕ	-wanneer, toen
ΠΟΤΕ	-eens, ooit			ὅΠΟΤΕ	-wanneer (ook)
ΠΩΣ;	-hoe?	οὕΤΩΣ	-zo	ὥΣ	-hoe, zoals
ΠΩΣ	-op een of andere wijze, misschien			ὁΠΩΣ	-hoe (ook), zoals
ΠΟΥ;	-waar?			οὐ	-waar
ΠΟΣΟΣ;	-hoe groot? hoeveel?	ΤΟΣΟΣ	-zo groot	ὅΣΟΣ	-(zo groot, zoveel) als hoe (groot), hoe (veel)
ΠΟΙΟΣ	-hoe(danig)?	ΤΟΙΟΣ	-zo(danig)	οἷΟΣ	-(zodanig) als -hoe(danig), wat een

Nomina Agentis (handelende persoon):

-της ὁ	βαπτίζω	βαπτιστής	doper
-ος ὁ	λέγω	σπερμολόγος	kletser, praatjesverkoper
-τηρ [-τωρ ὁ	ἔρω	ῥήτωρ	redenaar
-εὺς ὁ	βασιλεύω	βασιλεύς	koning

Nomina Actionis (handeling of toestand):

-τις [-σις ἡ	τάσσω	τάξις	orde, gelid
-σιη [-σια ἡ	ἐκκαλέω	ἐκκλησία	vergadering

Nomina Rei Actae (gevolg van de handeling):

-μα το	πρασσω	πραγμα	zaak
-ος το	εἶπον	ἔπος	woord

Nomina Loci (plaats van de handeling):

-τηριον το	δεσμος	δεσμωτηριον	gevangenis
------------	--------	-------------	------------

Nomina Qualitatis (eigenschap of toestand):

-συνη ἢ	δικαιος	δικαιοσυνη	rechtvaardigheid
-ια ἢ	ἀληθης	ἀληθεια	waarheid
-της,-τητος ἢ χρηστος		χρηστοτης	goedheid, integriteit

Diminutiva (verkleinwoorden):

-ισκος, [-η	παις	παιδισκη	meisje, (jonge) dienstmaagd
	νεανιας	νεανισκος	jongeling
-ιον το	παις	παιδιον	jongetje

Gentilis ('volksnaam'):

-της ὁ	Ἰσραηλ	Ἰσραηλιτης	Israeliet
--------	--------	------------	-----------

33.5 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν.
2. ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ μέζων αὐτοῦ ἐστίν.
3. καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρὶ, Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας.

4. ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη
5. Πάντα μοι ἕξεστιν ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. πάντα μοι ἕξεστιν ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξοῦσιασθήσομαι ὑπό τινος.
6. μὴ βατταλογήσητε ὥσπερ οἱ ἔθνικοί, δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.
7. ἀνθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται, καὶ ὃ πρὸς τὸ οὐδὲν ἐλαλήσατε ἐν τοῖς ταμείοις κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων.
8. μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.
9. Καὶ σὺ δέ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύση γὰρ ἐνώπιον κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδὸς αὐτοῦ,
10. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται.

ὀπισω- achter, na, ἰσχυς- sterk, krachtig, μικρος- klein, νεος- jong, ὁ ἅγιος- de heilige, χάρις- genade,

ἐδοθη-διδωμι

ἐξουσιασθησομαι-ἐξουσιαζω

παρακληθησονται-παρακαλεω

ζωοποιηθησονται-ζωοποιεω

ἀνθ' ὧν- daarom, vanwege deze dingen [lett. 'in plaats van welke dingen']

προπορευση-προπορευομαι-deponens (ik ga vooruit)

Vraag: Welke naamval komt na de vergelijkende trap? (antwoord in herhalingsles 35)

33.6 Nieuwe Woorden

μονον	-alleen, slechts
ἀπτομαι	-ik raak aan
οὐρανός	-hemel
πολλῶ μαλλον	-veel meer
δικαιω	-ik rechtvaardig
ὀργη	-toorn
εἰρηνοποιος	-vredestichter
ὅτι	-dat, omdat
υἱος	-zoon
σεισμος	-aardbeving, storm
ἀρα	-dan, dus (vraagwoord)
τιμιος	-kostbaar
ἐπαγγελμα	-belofte
δωρομαι	-ik geef
χαρα	-vreugde
πρεσβυς	-oud
ὀπισω	-achter, na
ἰσχυς	-sterk, krachtig
μικρος	-klein
νεος	-jong
ὁ ἅγιος	-de heilige
χαρις	-genade

33.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Architectuur VI

Romeinse tempels verschilden in vele belangrijke details van hun Griekse voorgangers. Zo hadden de Grieken drie treden rondom hun tempels, maar de Romeinen hadden een hoog platvorm, of podium, met een trap die als ingang diende. Griekse tempels keken bijna altijd uit op het Oosten of Westen, maar de ligging van de Romeinse tempels hing af van de relatie met de omliggende gebouwen.

De Romeinen bouwden veelal ronde tempels, waarvan de belangrijkste tot op de dag van vandaag het Pantheon te Rome is. Het bestaat uit een rotonde met een diameter van bijna vijftig meter en omgeven door betonnen muren met een dikte van zeven meter. Een centrale opening met een spanwijdte van wel negen meter laat het licht door. Deze opening, ook wel *oculus* genaamd, bevindt zich boven in de koepel. De rotonde en het koepelgewelf behoren tot de beste voorbeelden van Romeins betonwerk.

De Romeinse graftombe bestond uit een heuvel van aarde, de *tumulus*, en was omgeven door een cementen ring meestal van behoorlijke hoogte. Er zijn slechts weinig van dit soort tombes overgebleven; voornamelijk de graftombe van Hadrianus die nu *Castel Sant'Angelo* heet.

De *basilica* was een grote overdekte hal die gebruikt werd door justitie en die ook diende voor bankzaken en handel. De grootste basilica werd in ongeveer zeven jaar gebouwd, begonnen door Maxentius en voltooid door Constantijn in omtrent 313 n.Chr. Gewelven die zich nog steeds over de uitspringende ruimtes aan de noordzijde bevinden, zijn een frappant bewijs van de samenstelling en bestendigheid van Romeins gewapend beton. Want na al deze jaren hangen ze daar nog steeds en dat zonder ondersteuning.

Het construeren van bruggen en aquaducten behoorden ook tot de grootste vaardigheden van de Romeinen. De beroemdste voorbeelden van aquaducten die de tand des tijds tot nu hebben doorstaan, zijn de *Pont du Gard* bij Nîmes en bij Segovia in Spanje. Het beste voorbeeld van een brug vind je bij Rimini. Deze werd gebouwd door Augustus en Tiberius. De mooiste is misschien wel die bij Alcántara in Spanje.

NOTITIES:

LES XXXIV

34.1 Inleiding

In deze les laten wij u kennis maken met de gebiedende wijs en het hele werkwoord van de lijdende vorm. Wij beginnen met de o.t.t.

34.2 Voorbeelden uit het N.T.

ἀναπαυου, φαγε, πιε, *εὐφραίνου*

Neem rust, eet, drink, word verheugd. (Luc. 12: 19)

ἀναπαυου- 2de p.v. geb. wijs lijd. vorm o.t.t. v. ἀναπαυω- ik geef rust, (lijd. vorm) ik neem rust, φαγε- 2de p. v. geb. wijs aor. v. ἐσθιω- ik eet, πιε- 2de p. v. geb. wijs lijd. vorm aor. v. πινω- ik drink, εὐφραίνου- 2de p. v. geb. wijs lijd. vorm o.t.t. v. εὐφραίνω- ik geef vreugde, (lijd. vorm) ik word verheugd

μη *ταρασσεσθω* ὑμων ἢ καρδια

Laat jullie hart niet in opschudding raken. (Joh. 14: 1)

ταρασσεσθω- 3de p. v. geb. wijs lijd. vorm o.t.t. v. ταρασσω- ik breng in opschudding, (lijd. vorm) ik raak in opschudding, καρδια- hart

..θερμαινεσθε και *χορταξεσθε*..

..wordt warm en verzadigd.. (Jak. 2: 16)

θερμαινεσθε- 2de p. mv. geb. wijs o.t.t. v. θερμαινομαι- ik word warm, χορταξεσθε- 2de p. mv. geb. wijs lijd. vorm o.t.t. v. χορταζω- ik verzadig

λυεσθων

Laten zij losgemaakt worden!

λυεσθων- 3de p. mv. geb. wijs lijd. vorm o.t.t. v. λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor!

ἦλθεν δε ἡ ἡμερα των
ἄζυμων ἐν ἣ ἔδει *θυεσθαι*
το πασχα

En de dag van de ongezuurde broden brak aan, waarop het paaslam geslacht moest worden. (Luc. 22: 7)

ἡμερα- dag, ἄζυμος- zonder gist (ἄ- zonder, ζυμη- gist), τα ἄζυμα- het feest van de ongezuurde broden= pascha, lijd. vorm o.t.t. v θω- ik offer, πασχα- pascha, zowel ter aanduiding van het feest als van het paaslam θυεσθαι- hele werk-woord

De uitgangen van de gebiedende wijs en het hele werkwoord lijdende vorm o.t.t. zijn dus:

2de p. ev.	-ου
3de p. ev.	-εσθω
2de p. mv.	-εσθε
3de p. mv.	-εσθων
hele werkwoord	-εσθαι

Wij vervolgen met gebiedende wijs en hele werkwoord van de lijdende vorm van de aoristus.

θελω, *καθαρισθητι*Ik wil, word gereinigd.
(Matt. 8: 3)θελω- ik wil, καθαρισ-
θητι- 2de p. ev. geb. wijs
lijd. vorm aor. v. καθαριζω-
ik reinig

Πατερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς **ἀγιασθητω** τὸ ὄνομα σου

Onze Vader Die in de hemelen zijt, geheiligd zij Uw Naam.. (Matt. 6: 9)

ἀγιασθητω- 3de p. ev. geb. wijs lijd. vorm aor. v. ἀγιαζω- ik heilig

σωθητε ἀπο τῆς γενεᾶς τῆς σκολίας ταύτης

Wordt behouden van dit verkeerde geslacht. (Hand. 2: 40)

σωθητε- 2de p. mv. geb. wijs lijd. vorm aor. v. σωζω- ik red, γενεα- geslacht, generatie, tijd, σκολιος- verkeerd

λυθεντων

Laten zij losgemaakt worden.

λυθεντων- 3de p. mv. geb. wijs lijd. vorm aor. v. λωω- ik maak los. Komt niet voor!

ὡσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν **διακονηθῆναι** ἀλλὰ διακονῆσαι..

Zoals de Zoon des mensen niet gekomen is om gediend te worden maar om te dienen.. (Matt. 20: 28)

ὡσπερ- zoals, διακονηθῆναι-hele werkwoord lijd. vorm aor. v. διακονεω- ik dien, διακονῆσαι-hele ww aor.

De uitgangen van de gebiedende wijs en het hele werkwoord lijdende vorm van de aoristus zijn dus:

2de p. ev.	-θητι
3de p. ev.	-θητω
2de p mv.	-θητε
3de p. mv.	-θεντων
hele ww	-θῆναι

Wij vervolgen met gebiedende wijs en hele werkwoord lijdende vorm van de v.t.t.

σιωπα, <i>πεφιμωσο</i>	Zwijg, wees stil. (Marc. 4: 39)	σιωπα- 2de p. ev. geb. wijs o.t.t. v. σιωπαω-ik zwijg, πεφιμωσο- 2de p. ev. geb. wijs lijd. vorm v.t.t. v φιμωω- ik maak stil, (lijd. vorm) ik word stil
<i>λελυσθω</i>	Laat hij losgemaakt zijn!	λελυσθω- 3de p. ev. geb. wijs lijd. vorm v.t.t. v. λωω- ik maak los. Deze vorm komt niet in het Nieuwe Testament voor!
<i>λελυσθε</i>	Laten jullie losgemaakt zijn!	λελυσθε- 2de p. mv. geb. wijs lijd. vorm v.t.t. v. λωω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament!
<i>λελυσθων</i>	Laten zij losgemaakt zijn!	λελυσθων- 3de p. mv. geb. wijs lijd. vorm v.t.t.
ἐλπίζω δε και ἐν ταις συνειδησεσιν ὑμων <i>πεφανερωσθαι</i>	En ik hoop ook in jullie gewetens bekend te zijn geworden. (2 Kor. 5: 11)	ἐλπίζω- 1ste p. ev .o.t.t. ik hoop, συνειδησις- geweten, πεφανερωσθαι- hele werkwoord lijd. vorm v.t.t. v. φανερωω

De uitgangen van de gebiedende wijs en het hele werkwoord van de lijdende vorm v.t.t. zijn dus:

2de p. ev.	-σο
3de p. ev..	-σθω
2de p. mv.	-σθε
3de p. mv.	-σθων
hele werkwoord	-σθαι

Wij vervolgen opnieuw, ditmaal met de gebiedende wijs en het hele werkwoord lijdende vorm o.t.t.t.

De gebiedende wijs van de o.t.t.t. komt niet voor in het Grieks. Wij hoeven dus alleen te letten op het hele werkwoord.

<i>λυθησεσθαι</i>	te zullen worden losgemaakt	λυθησεσθαι- hele werkwoord lijdende vorm o.t.t.t. v. λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor!
-------------------	-----------------------------	---

U kunt de o.t.t.t. bij het bestuderen van de lijdende vorm dus voortaan buiten beschouwing laten.

34.3 Het Griekse Adverbium (bijwoord)

Wij willen u nog even wat vertellen over het bijwoord. Bijwoorden worden in het Grieks gewoonlijk afgeleid van bijvoeglijke naamwoorden. Dit gebeurt door de uitgang -ως toe te voegen.

και <i>καλως</i> λεγετε..	En jullie zeggen het terecht.. (Joh. 13: 13)	καλως- bijwoord v. καλος- mooi, juist, passend
---------------------------	---	--

ὁμοίως και παντες οί μαθηται είπαν
En evenzo spraken ook alle discipelen. (Matt. 26: 35)
ὁμοίως- bijwoord v.
ὁμοίος- gelijk

ὀρθως έκρινας
U hebt juist geoordeeld. (Luc. 7: 36)
ὀρθως- bijwoord v. ὀρθος- recht, έκρινας- 2de p. ev. aor. v. κρινω- ik oordeel

Er is echter nog een manier om het bijwoord te vormen, namelijk door van het bijvoeglijk naamwoord de 4e naamval enkelvoud van het onzijdig te nemen.

έρχομαι *ταχυ*
Ik kom spoedig. (Op. 3: 11)
ταχυ- 4de nv. onz. v. ταχυς- snel

πολυ πλανασθε
Jullie dwalen zeer. (Marc. 12: 27)
πολυ- 4de nv. onz. v. πολυς- veel, πλανασθε-

μη φοβου, *μονον* πιστευε
Wees niet bang, geloof alleen. (Marc. 5: 36)
2e p mv o.t.t. v πλαναω- ik dwaal φοβου- 2de p. ev. geb. wijs o.t.t. v. φοβεομαι- ik vrees, μονον- 4de nv. onz. v. μονος- alleen, πιστευε- 2de p. ev. geb. wijs o.t.t. v πιστευω- ik geloof

Bijwoorden komen in les 36 opnieuw aan de orde. Het is dus belangrijk dat u het bovenstaande goed beheerst.

34.4. Etymologie

Na de verschillende uiteinden van zelfstandig naamwoorden, geven wij u nu de verschillende uiteinden van bijvoeglijk naamwoorden.

Adiectiva:

Mogelijk, geschikt:

-ος	λογος	ἄλογος	onredelijk
-ρος	λαμπω	λαμπρος	schitterend
-ης, -εος	ληθω	ἄληθης	waarachtig
-μων, μονος	ἐπισταμαι	ἐπιστημων	kundig

Voorzien van:

-τος	πειθω	πιστος	trouw
------	-------	--------	-------

Vol van:

-ιος	τιμη	τιμιος	geëerd
------	------	--------	--------

Behorend tot:

-ικος	βασιλευς	βασιλικος	koninklijk
-------	----------	-----------	------------

Afkomstig van, behorende tot:

-ιος	Κορινθος	Κορινθιος	Korinthisch
-ινος	Ἐλεξανδρια	Ἐλεξανδρινος	Alexandrijns
-ικος	Ἰουδα	Ἰουδαϊκος	joods

Bij stofnamen:

-εος, -ειος	χρυσος	χρυσε(ι)ος	gouden
-ινος	μυλος	μυλινος	(gemaakt) van een molensteen

34.5 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;
2. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθεν δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.
3. Φιμώθητι καὶ ἕξελθε ἐξ αὐτοῦ.
4. μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθω πρὸς τὸν θεόν.
5. Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία μηδὲ δειλιάτω.
6. ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπανθήτω ἔτι καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι.
7. εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ὅταν προσεύχησθε λέγετε, Πάτερ, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.
8. ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραὰμ οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου
9. καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ ἔκλεισεν καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω αὐτοῦ, ἵνα μὴ πλανήσῃ ἔτι τὰ ἔθνη ἄχρι τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη. μετὰ ταῦτα δεῖ λυθῆναι αὐτὸν μικρὸν χρόνον.

10. ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχὺ, ἕως ὅτου εἶ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ, μήποτε σε παραδῶ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ καὶ ὁ κριτῆς τῷ ὑπηρέτῃ καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ.

ἐξεληθεν- 3de p. ev. aor. v. ἐξερχομαι- ik ga uit, δογμα- bevel, Αὐγουστος- Augustus, keizer te Rome (27 v Chr.- 14 n Chr.), ἀπογραφω- ik schrijf in, ik beschrijf, οἰκουμένη- lett. hetgeen bewoond wordt (v. οἰκew- ik bewoon), de bewoonde wereld, ἐξελεθε- 2de p. ev. geb. wijs aor. v. ἐξερχομαι- ik ga uit, δεησις- smeking, εὐχαριστια- dankzegging, αἴτημα- verzoek, wens, verlangen, γνωρίζω- ik maak bekend, (lijd. vorm) ik word bekend

34.6 Nieuwe Woorden:

ἀναπαύω	- ik geef rust, (lijd. vorm) ik neem rust
εὐφραίνω	- ik geef vreugde, (lijd. vorm) ik word verheugd
ταρασσω	- ik breng in opschudding, (lijd. vorm) ik raak in opschudding
θερμαίνω	- ik word warm
χορτάζω	- ik verzadig
ἄζυμος	- zonder gist
τὰ ἄζυμα	- (het feest van) de ongezuurde broden
θύω	- ik offer
πάσχα	- pascha: feest, lam
καθαρίζω	- ik reinig
γένεα	- geslacht
σκολιος	- slecht, verkeerd
ὡσπερ	- zoals
σιωπάω	- ik zwijg
φιμω	- ik maak stil, (lijd. vorm) ik word stil
φανερω	- ik maak bekend, (lijd. vorm) ik word bekend
καλος	- mooi, goed, juist
ὁμοιος	- gelijk

ὀρθος	- juist
ταχυσ	- snel
ἀπογραφω	- ik schrijf in, ik beschrijf
οἰκουμένη	- de bewoonde wereld
δεησις	- smeking
εὐχαριστία	- dankzegging
αἶτημα	- verzoek, wens, verlangen
γνωρίζω	- ik maak bekend, (lijd. vorm) ik word bekend

34.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Architectuur VII

Privé huizen en zelfs paleizen hadden meestal een stijl die binnenhoven en tuinen benadrukte in plaats van het aanzien van buiten. Deze traditie werd zelfs gehandhaafd, voorzover mogelijk, in de Romeinse nederzettingen in het noorden van Europa en in Engeland. Daar moesten ook uitgebreide voorzieningen getroffen worden voor verwarming. In het eigen klimaat van de Middellandse Zee, echter, was er een tendens voor een lichte en open constructie in plaats van een compacte en imposante.

Ook bij de paleizen van de keizers in Rome viel de grootste nadruk op de bouw van tuinen. De gebouwen zelf, wat betreft op hun functie, waren niet zeer monumentaal en als het ware uit de losse hand verspreid over de Palatijnse heuvel. Augustus zelf kocht en vergrootte het huis dat bekend staat als het Huis van Livia, dat nog steeds bestaat. Zeer weinig is overgebleven van Nero's beroemde Gouden Paleis, dat oorspronkelijk een gebied besloeg van meer dan 120 hectare. Daar bevinden zich nu de Baden van Titus, het Colosseum en de Basiliek van Maxentius.

De Villa van Hadrianus te Tivoli, begonnen in ongeveer 123 n.Chr., was een weelderige residentie met parken en tuinen op grote schaal. De oneffenheid van het gebied maakte de bouw van grote terrassen en trappen noodzakelijk. Er bestaan nog overblijfselen van enorme stenen en betonnen constructies. Al de gebouwen zijn in Romeinse stijl, maar met Griekse namen.

Het Latijnse woord *villa* had betrekking op een landgoed, compleet met huis, terreinen en ondergeschikte bouwsels. Relatief eenvoudige villa's werden gevonden rondom Pompeji. Beschrijvingen in de literatuur, zoals van Plinius de Jonge die zijn villa te Laurentum beschrijft, en overblijfselen van de paleisachtige residentie van de vierde eeuw te Piazza Armerina in Sicilië, vertegenwoordigen meer de rijke klasse. De villa van Hadrianus is te uitgebreid en gedetailleerd om een typische villa genoemd te worden.

NOTITIES:

LES XXXV**35.1 Inleiding**

Deze les is een herhalingsles. Door middel van een aantal opdrachten kunt u de stof uit de laatste lessen (vanaf 29) oefenen.

N.B. Deze opdrachten doen een beroep op uw actieve kennis van de inhoud van les 29-34. Het is belangrijk dat u betreffende lessen goed hebt bestudeerd voor u de opdrachten gaat maken.

N.B. Het is zeer raadzaam dat u zoveel mogelijk probeert te lezen in een Grieks Nieuw Testament!

35.2 Oefeningen

Het bijvoeglijk naamwoord van de derde declinatie (KGG par. 15):

a) μεγας

Vul de juiste vorm van μεγας in en vertaal. Voorbeeld: ..... εὐχαριστια U moet μεγαλη invullen, want εὐχαριστια is een vrouwelijk woord en staat hier in de derde naamval.

Vertaling: met grote dankzegging.

1. .... ὄχλος
2. .... βασιλειαν
3. .... χαρας
4. .... μερος
5. .... μαθηται
6. .... οὐρανων
7. .... κρισει
8. .... κοσμον

b) πολυς

Vul de juiste vorm van πολυς in en vertaal.

1. .... φιλοι
2. .... δυναμει

3. .... μελων
4. .... καπνω
5. .... προσευχαι
6. .... κλαδοις
7. .... θυραις
8. .... ανθρωπων

De trappen van vergelijking (KGG par. 21,22):

a) Geef de trappen van vergelijking van de volgende woorden.

1. πολυς
2. ισχυς
3. ολιγος
4. αγαθος (geef in elk geval twee van de drie mogelijkheden)
5. νεος
6. μεγας

b) Na een vergelijkende trap komt de tweede naamval. Geef na de volgende vormen het woord tussen haakjes , met het lidwoord, in de tweede naamval en vertaal. Om het makkelijker te maken geven we de declinatie erbij.

1. δευτερος (ή σαλπιξ, derde declinatie)
2. θαπτων (ό άνεμος, tweede declinatie)
3. μειζων (ή βασιλεια, eerste declinatie)
4. προτερος (ό φιλος, tweede declinatie)
5. ισχυτερος (ό λεων, derde declinatie)

De lijdende vorm (KGG par. 47, 58-63, 75-76, 82-85):

a) Vertaal de volgende zinnen.

1. βαπτισθητω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ.
2. ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες.
3. θεῶ δε πεφανερωμεθα.
4. τι κωλυει με βαπτισθηναι;
5. το ἐπεικῆς ὑμῶν γνωσθητω πασιν ἄνθρωποις.
6. αἰτεῖτε καὶ δοθησεται ὑμιν.

κωλυω- ik verhinder, ἐπεικῆς- inschikkelijkheid, vriendelijkheid

b) Benoem de volgende vormen als in het voorbeeld:

σωθησεται- 3de p. ev. lijd. vorm o.t.t.t. v σωζω- ik red

1. ἐβεβλητο-
2. ἀνεφερετο-
3. ἤγεσθε-
4. κληθησεται-
5. παρεκληθημεν-

35.3 Etymologie

Wij geven u nu enkele Griekse woorden en laten u zien hoe zij verwant zijn aan elkaar.

νηπιος	-	jong, kinderlijk, onmondig < νη [on-, -loos] + ἔπος [woord], vgl. εἶπον [ik zei, zij zeiden]
ἡπιος	-	vriendelijk, zacht [met woorden]
νηστευω	-	vasten < νη + ἔσθω [eten]

προσκυνεω	-	aanbidden, vereren, huldigen [van het Oosterse gebaar dat men zich voor iemand op de knieën werpt en zijn hand, knie of zoom van zijn kleed kust] < προς + κυνεω [kussen]
ἱλεως	-	genadig, vriendelijk; vgl. met volgende
ἐλεος	-	genade, barmhartigheid [verwant aan: ἐλεεω, ἐλεεινος enz.]
ἔμεω	-	braken, overgeven; vgl. Sanskr. 'vam', Lat. 'vomere', Eng. 'vomit' [herinner u dat van India tot en met Engeland alle talen (behalve het Baskisch) tot de Indo-Germaanse taalfamilie behoren]
εἷς	-	één; vgl. met ἐνοτης [éénheid]
ὄχλος	-	(onrust, last)(van een)(grote menigte); vgl. ἐνοχλεω [lastig vallen]
εἶδω, ἴδω, οἶδα		verwant aan Ned. 'weten', 'vinden'; οἶδα [ik weet], een v.v.t. van 'zien'

35.4 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Canon

Wij willen nu enkele aspecten van de canon van het Nieuwe Testament behandelen. Het woord *canon* komt oorspronkelijk uit het Hebreeuws van *qaneh* wat (meet)riet betekent (vgl. Ezek. 40:3) en is via het Grieks (bijv. Gal. 6:16; kanwn 'regel') in het Latijn en vervolgens in de moderne talen gekomen.

De vroegere kerkvaders gebruikten het woord in de zin van het N.T. 'regel'. Origenes (184-254) noemde de Schriften de canon en bedoelde daarmee de 'regel voor geloof en leven'. In de tijd van Athanasius (296-373) bezigde men het woord in de betekenis van 'de lijst van boeken met goddelijk gezag'. Zo wordt het woord nog steeds gebruikt.

Men maakt wel onderscheid tussen actief en passief canoniek zijn. Volgens de eerste betekenis is een (bijbel)boek canoniek, omdat het met gezag de maatstaf voor ons leven geeft. In de tweede betekenis is een boek canoniek omdat het aan de maatstaf voldoet, volgens welke een boek geaccepteerd wordt als geïnspireerd door God.

In het verleden is nooit, door welke kerkelijke leiders of concilies dan ook, gezag verleend aan welk bijbelboek dan ook! Alles wat zij deden was het accepteren van het gezag waarmee de diverse bijbelboeken spreken. Straalde een boek zo'n gezag uit, dan werd het als canoniek aangenomen. Er is nooit een boek canoniek verklaard louter en alleen omdat mensen het in de canon hebben opgenomen. Dat is een verwarring van de actieve en passieve betekenis van het woord canon. Wat God in Zijn voorzienigheid aan ons heeft overgelaten, is of wij een boek als goddelijk zouden *herkennen*. Zo zijn bijvoorbeeld het Boek van de Oprechte (Joz. 10:13) en het Boek van de Oorlogen van de Heere (Num. 21:14) nooit in de canon opgenomen. Om maar te zwijgen over de vele spreuken en liederen van Salomo die nooit zijn erkend door mensen als Ezra en Nehemia.

LES XXXVI

36.1 Inleiding

In deze les kunt u kennis maken met de aanvoegende wijs lijdende vorm van de o.t.t., aoristus en v.t.t. Wij beginnen met de aanvoegende wijs lijdende vorm van de o.t.t.

36.2 Voorbeelden uit het N.T.

εἰ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶ, ἥσσον <i>ἀγαπῶ-μαι</i> ;	Als ik jullie overvloediger liefheb, zou ik minder geliefd worden? (2 Kor. 12: 15)	περισσοτέρως- over-vloediger (bijwoord), ἀγαπῶ[v]- ik heb lief, ἥσσον- bijwoord v. ἥσσωv-minder, ἀγαπῶ-μαι- 1ste p. ev. aanv. wijs lijd. vorm o.t.t. v. ἀγαπῶ- ik heb lief
<i>λυη</i>	Laat jij losgemaakt worden	λυη- 2de p. ev. aanv. wijs lijd. vorm o.t.t. v. λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor! N.B. Er is wel een vorm van de aanv. wijs op -η en wel de 3e p ev actief (zie les 26)
..ἤνικα ἂν ἀναγινωσκη- ται Μωυσης..	..telkens wanneer Mozes gelezen wordt..(2 Kor. 3: 15)	ἤνικα- wanneer, (+ ἂν) telkens wanneer, ἀναγινωσκηται- 3de p. ev. aanv. wijs lijd. vorm o.t.t. v. ἀναγινωσκω- ik lees
..ἐπι τὴν τελειότητα <i>φέρωμεθα</i> ..	..laten wij tot de volledigheid gebracht worden.. (Hebr. 6: 1)	τελειότης-volledigheid, volwassenheid, φέρω-μεθα- 1ste p. mv. aanv. wijs lijd. vorm o.t.t. v. φέρω- ik breng

..ίνα μη *λυπησθε*..

..opdat jullie niet bedroefd worden.. (1 Th. 4: 13)

ίνα- (+ aanv. wijs) opdat, λυπησθε- 2de p. mv. aanv. wijs lijd. vorm o.t.t. v. λυπεω- ik veroorzaak smart, (lijd. vorm) ik word bedroefd

.ίνα παντες *μανθανωσιν*
και παντες *παρα-*
καλωνται..

..opdat allen leren en be-
moedigd worden.. (1 Kor.
14: 31)

μανθανωσιν- 3de p mv
aanv. wijs o.t.t. v. μανθανω-
ik leer, παρα-καλωνται- 3e
p mv aanv. wijs lijd. vorm
o.t.t. v. παρακαλεω- ik be-
moedig

Wij zetten de uitgangen van de aanvoegende wijs lijdende vorm o.t.t. even voor u op een rijtje:

-ωμαι	-ωμεθα
-η	-ησθε
-ηται	-ωνται

Wij vervolgen nu met de aanvoegende wijs lijdende vorm van de aoristus.

και εμοι ουδεποτε εδωκας
εριφον ίνα μετα των
φιλων μου *εϋφρανθω*

En mij hebt u nooit een bok-
je gegeven om met mijn
vrienden verheugd te zijn.
(Luc. 15: 29)

ουδεποτε- nooit, εριφος-
bokje, εϋφρανθω- 1ste p.
ev. aanv. wijs lijd. vorm aor.
v. εϋφραινω- ik geef vreug-
de, (lijd. vorm) ik word ver-
heugd

ὅπως ἂν *δικαιωθῆς* ἐν
τοῖς λόγοις σου..

..opdat Gij gerechtvaardigd
zijt in Uw woorden.. (Rom.
3: 4)

ὅπως- (+ aanv. wijs) opdat,
δικαιωθῆς- 2de p. ev. aanv.
wijs lijd. vorm aor. v.
δικαιω- ik rechtvaardig

καὶ ὅταν *ἀναγνωσθῆ* παρ
ὑμῶν ἢ ἐπιστολῆ..

En wanneer de brief bij jul-
lie gelezen wordt... (Kol. 4:
16)

ὅταν- ὅτε + ἂν, ὅτε- wan-
neer, ἀναγνωσθῆ- 3de p.
ev.aanv. wijs lijd. vorm aor.
v. ἀναγινωσκω- ik lees,
ἐπιστολῆ-brief

καὶ φερετε τον μοσχον
τον σιτευτον, θυσατε καὶ
φαγοντες *εὐφρανθωμεν*

En brengt het gemeste kalf,
slacht het en laten wij etende
vrolijk zijn. (Luc. 15: 23)

φερετε- 2de p. mv. geb.
wijs o.t.t. v. φερω- ik breng,
μοσχος- kalf, σιτευτος-
gemest, θυσατε- 2de p. mv.
geb. wijs aor. v. θυω- ik
offer, φαγοντες- 1ste nv.
mv. dlw aor. v. ἐσθιω- ik
eet, εὐφρανθωμεν- 1ste p.
mv. aanv. wijs lijd. vorm
aor. v..εὐφραίνω- ik geef
vreugde, (lijd. vorm) ik
word verheugd

βλεπετε μη *πλανηθητε*

Ziet toe dat jullie niet ver-
leid worden. (Luc. 21: 8)

πλανηθητε- 2de p. mv.
aanv. wijs lijd. vorm v. πλα-
ναω- ik dwaal

ὅπως *δοξασθωσιν* ὑπο τῶν
ἀνθρωπων

..opdat zij geprezen worden
door de mensen. (Matt. 6: 2)

δοξασθωσιν- 3e p mv aanv.
wijs lijd. vorm aor. v
δοξάζω- ik prijs

Wij zetten de betreffende uitgangen weer even op een rijtje:

-θω	-θωμεν
-θης	-θητε
-θη	-θωσιν

Wij vervolgen opnieuw, nu met de aanv. wijs lijd. vorm van de v.t.t.

λελυμενος ω

Laat ik losgemaakt zijn.

λελυμενος ω- 1ste p. ev. aanv. wijs lijd. vorm v.t.t. v. λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor!

λελυμενος ης

Laat jij losgemaakt zijn.

λελυμενος ης- 2de p. ev. aanv. wijs lijd. vorm v.t.t. v. λω- ik maak los

..μηποτε έντιμοτερος σου
ή κεκλημενος..

..opdat niet misschien iemand, voornamer dan u, genodigd is.. (Luc. 14: 8)

μηποτε- (+ aanv. wijs) opdat niet misschien, έντιμοτερος- vergelijkende trap van έντιμος- voornaam, ή κεκλημενος- 3de p. ev. aanv.wijs lijd. vorm v.t.t. v. καλω- ik noem, ik nodig

..ίνα μη *πεποιθοτες ὡμεν*
ἐφ' ἑαυτοις..

..opdat wij geen vertrouwen
zouden hebben op onszelf..
(2 Kor. 1: 9)

πεποιθοτες ὡμεν- 1ste p.
mv. aanv. wijs lijd. vorm
v.t.t. v. πειθω- ik geef ver-
trouwen, ik overtuig, (lijd.
vorm) ik heb vertrouwen, ik
word overtuigd, ἑαυτου-
(van) zichzelf (Dit woord
heeft geen eerste naamval.).

..ίνα καθως ἔλεγον *πα-
ρσκευασμενοι ἦτε*..

..opdat jullie, zoals ik ge-
zegd heb, bereid zouden
zijn.. (2 Kor. 9: 3)

ἔλεγον- 1ste p. ev. o.v.t. v.
λεγω- ik zeg, παρεσκευασ-
μενοι ἦτε- 2de p. mv. aanv.
wijs lijd. vorm v.t.t. v. πα-
ρασκευαζω- ik maak gereed

..ίνα *ὡσιν* και αυτοι
ἡγιασμενοι ἐν ἀλητεια

..opdat ook zij geheiligd zijn
door waarheid. (Joh. 17: 19)

ὡσιν ἡγιασμενοι- 3de p.
mv. aanv. wijs lijd. vorm
v.t.t. v. ἁγιαζω- ik heilig

De aanvoegende wijs lijdende vorm van de v.t.t. bestaat dus uit het voltooid deelwoord lijdende vorm van de v.t.t. plus een vorm van de aanvoegende wijs van εἶμι (zie les 25). Wij geven u als voorbeeld even een rijtje van het werkwoord luw:

λελυμενος ὦ

λελυμενοι ὡμεν

λελυμενος ἦς

λελυμενοι ἦτε

λελυμενος ἦ

λελυμενοι ὡσιν

36.3 Nogmaals het Adverbium

In les 34 hebt u gezien hoe van een bijvoeglijk naamwoord een bijwoord wordt afgeleid. Ook van de trappen van vergelijking worden bijwoorden afgeleid. In het geval van de vergelijkende trap gebeurt dit door de 4e naamval enkelvoud van het onzijdig te nemen. Bekijk u de volgende voorbeelden maar eens.

οἱ δε μειζον ἐκραξαν...	Maar zij schreeuwden des te meer.. (Matt. 20: 31)	μειζον- 4de nv. ev onz. v. μειζων- meer, ἐκραξαν- 3de p. mv. aor. v. κραζω- ik schreeuw
--------------------------------	---	--

ἀγαπας με πλειον τουτων;	Heb je Mij meer lief dan dezen? (Joh. 21: 15)	ἀγαπας- 2de p. ev. o.t.t. v. ἀγαπαω- ik heb lief, πλει- ον- 4de nv. ev. onz. v. πλειων- meer
---------------------------------	---	---

Sommige bijvoeglijke naamwoorden met de bijbehorende vergelijkende en overtreffende trap zijn altijd bijwoord. Dit is ook het geval met het woord μαλα. Dit woord komt zelf niet in het Nieuwe Testament voor, maar de vergelijkende en overtreffende trap wel. Bekijk u de volgende voorbeelden maar.

ὁ δε πολλω μαλλον ἐκραξεν..	Maar hij schreeuwde des te meer.. (Marc. 10: 48)	πολλω μαλλον- des te meer, μαλλον- vergelijkende trap van μαλα- zeer, ἐκραξεν- 3de p. ev. aor. v. κραζω-ik roep
------------------------------------	--	---

ἀσπαζονται ὑμας παντες οἱ ἅγιοι, μαλιστα δε οἱ ἐκ της Καισαρος οἰκίας	Alle heiligen groeten jullie, vooral zij die uit het huis van de keizer zijn. (Fil. 4: 22)	ἀσπαζονται- 3de p. mv. o.t.t.v. ἀσπαζομαι- ik groet, μαλιστα- overtreffende trap van μαλα- zeer, Καισ- αρ- keizer (te Rome)
--	---	---

Wij geven u nog even het rijtje van het bijwoord *μαλα*. De vergelijkende en overtreffende trap komen veel voor. Onthoudt u deze vormen dus goed!!

μαλα- μαλλον- μαλιστα

zeer

36.4 Etymologie

Één van de kenmerken van de wijsheid van boven (*ἐπιεικεια*= mildheid, zachtheid): komt onder meer van het woord *εἶκος* (dat op zijn beurt komt van *ἔοικα*= 'lijkend', of 'gelijkend' en vandaar 'betamelijk'; [lett. 'ik lijk', enz.]); en betekent 'waarschijnlijk' (vgl. Eng. 'likely'), 'natuurlijk', 'betamelijk' en 'redelijk'. Daarom wordt het ook wel als 'milde of zoete redelijkheid' omschreven! Deze woorden zijn ook weer taalhistorisch verwant aan het Nederlandse 'ijken' en het Latijnse 'aequare'.

Met behulp van de diverse voorzetsels woorden heel vaak nieuwe woorden en werkwoorden gemaakt, bijv. *γραφω-ἐγγραφω*, vgl. Eng. 'to engrave'. Verwant aan een werkwoord zijn vaak allerlei zelfstandig naamwoorden, bijv. *ἐντελλω-ἐνταλμα-ἐντολη*. De zogenaamde alfa privans (lett. 'ro-vende a') heeft de betekenis van ons **on-**, bijv. *μελομαι-ἀμελομαι*. *Δυσ* heeft de betekenis van en is verwant aan ons **dis-**.

Een woord als *συνειδησις* 'geweten' is wellicht door een filosoof vertaald naar het Latijn door 'conscientia' en betekent letterlijk 'een weten met (zichzelf)'. Voorzetsels worden even als in bijv. het Duits en Nederlands soms gebruikt om een woord een negatieve zin te geven, bijv. *ἄρα* 'gebed', 'wens' en *καταρα* < *κατα* + *ἄρα* en wordt zo 'verwensing', 'vervloeking' (D. 'Verwünschung', 'Verfluchung').

Hiermee komen wij aan het einde van ons onderwerp etymologie voor deze cursus.

36.5 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ ἔργα.

2. . . . ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.
3. . . . Τὸ λοιπὸν προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ κυρίου τρέχη καὶ δοξάζεται καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς,
4. ἀπήγγειλεν δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοὺς λόγους [τούτους] πρὸς τὸν Παῦλον ὅτι Ἄπέσταλκαν οἱ στρατηγοὶ ἵνα ἀπολυθῆτε· νῦν οὖν ἐξελθόντες πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ.
5. Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν· καὶ ἀπολύσαι αὐτοὺς νήστεις οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ
6. καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧ δε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ μὴ καταλυθῆ.
7. καὶ φωνὴ κιθαρῶδων καὶ μουσικῶν καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπιστῶν οὐ μὴ ἀκουσθῆ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης οὐ μὴ εὑρεθῆ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ ἀκουσθῆ ἐν σοὶ ἔτι,
8. ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε, Ῥαββί· εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.
9. . . . ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν,
10. οὐ γὰρ ἐστὶν κρυπτὸν ὃ οὐ φανερόν γενήσεται οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ μὴ γνωσθῆ καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ.

σκοτος- duisternis, φως- licht, ἀποκαλυπτω- ik maak bekend, διαλογισμος- overweging, redenering (v διαλογιζομαι- ik overweeg, ik beredeneer), τρεχω- ik loop, ik ga voorwaarts, ik boek vooruitgang

De aoristus (zoals in zin 7) voorafgegaan door de dubbele ontkenning οὐ μὴ wordt in het Nederlands vertaald door een sterke o.t.t.t. 'zal geenszins'.

36.6 Nieuwe Woorden

ἥσσον	-minder (bijwoord v ἥσων)
ἀναγινωσκω	-ik lees
τελειότης	-volledigheid, volwassenheid
φέρω	-ik breng

λυπεω	-ik veroorzaak smart, (lijd. vorm) ik word bedroefd
ουδεποτε	-nooit
εριφος	-bokje
οπως	-(+ aanv. wijs) opdat
οτε	-wanneer
επιστολη	-brief
μοσχος	-kalf
σιτευος	-gemest
βλεπω	-ik zie
πλαναω	-ik dwaal, (lijd. vorm) ik word tot dwaling gebracht, ik word misleid
μηποτε	-opdat niet misschien
εντιμος	-voornaam
πειθω	-ik geef vertrouwen, ik overtuig, (lijd. vorm) ik krijg vertrouwen, ik word overtuigd
εαυτου	-(van) zichzelf
παρασκευαζω	-ik maak gereed
μειζον	-meer (bijwoord van μειζων)
πλειον	-meer (bijwoord van πλειων)
ασπαζομαι	-ik groet
μαλιστα	-het meest, in het bijzonder (bijwoord, overtreffende trap van μαλα- zeer)
Καισαρ	-keizer (te Rome)
σκοτος	-duisternis
φως	-licht
διαλογισμος	-overweging, redenering
τρεχω	-ik loop, ik ga voorwaarts, ik boek vooruitgang

36.7 En dan nu lezen!:

Wij hopen dat u zo nu en dan eens het Nieuwe Testament ter hand neemt om een stukje te lezen. Misschien leest u al wel regelmatig. Maar het kan natuurlijk ook zijn dat u alles wel leert, maar toch moeite hebt met zelf lezen. Om u bij het zelf gaan lezen te helpen bieden wij u voortaan na de woorden een extra oefening. Deze oefening geeft telkens wat verzen Grieks uit het Nieuwe Testament. Nog onbekende woorden geven wij u in een lijstje en door middel van vragen kunt u testen of u de grammatica beheerst. De antwoorden op deze vragen vindt u aan het eind van de les na de notities. U kunt er zo achter komen wat u nog niet optimaal beheerst. De afsluitende inhoudelijke vraag plaatst het stuk in een groter kader. Wij hopen dat u door middel van deze oefeningen sneller zelf kunt gaan lezen.

Het eerste stuk dat wij willen behandelen, is het begin van het evangelie naar Johannes. Dit gedeelte is waar het de inhoud betreft zeker niet makkelijk. Maar het Grieks valt best mee, omdat Johannes veel met herhalingen werkt.

Joh. 1: 1-5

1. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λογος, και ὁ λογος ἦν προς τον θεον, και θεος ἦν ὁ λογος.
2. οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ προς τον θεον.
3. παντα δι' αὐτου ἐγενετο, και χωρις αὐτου ἐγενετο οὐδε ἐν ὁ γεγονεν.
4. ἐν αὐτω ζωη ἦν, και ἡ ζωη ἦν το φως των ἀνθρωπων.
5. και το φως ἐν τη σκοτια φαινει, και ἡ σκοτια αὐτο οὐ κατελαβεν.

ἀρχη- begin, λογος- woord, hier in de bijzondere betekenis: Woord (van God), οὐδε ἐν- niet een ding, variant op οὐδεν met meer nadruk, σκοτια- duisternis, καταλαμβανω- ik grijp, ik vat, ik begrijp (N.B. Om de dubbele betekenis in het Grieks 'grijpen' en 'begrijpen' vast te houden kunt u καταλαβεν goed vertalen met 'kreeg er geen vat op')

Vragen:

1. Wat voor vorm is ἦν?

2. Met welke twee andere woorden duidt Johannes het Woord aan?
3. Van welke declinatie is het woord λογος?
4. Welke naamvallen van het woord σκοτια treft u in dit stukje aan?
5. Van welke tijd is de vorm φαινει en van welke κατελαβεν?
6. Het gebruik van de term λογος om Christus aan te duiden komt in het Nieuwe Testament maar een paar keer voor, namelijk Joh. 1: 1, 14, 1 Joh. 1: 1 en Op. 19: 13. In dit laatste gedeelte wordt het Woord van God uitvoerig beschreven. Leest u dit gedeelte eens in vertaling!

36.8 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Canon II

De boeken en brieven van het N.T. zijn geschreven door mannen met een bijzondere roeping en gave, voornamelijk de apostelen; waarvan voornamelijk Paulus. Zij werden allemaal door Christus zelf geroepen. Ook de schrijver Jacobus, de broer van Christus, werd volgens Galaten 1:19 tot de apostelen gerekend. De broer van Jacobus, Judas, werd ook onder de apostelen gerekend (vgl. Hand. 15:27). Men kon destijds dus ook apostel zijn, terwijl men niet tot de twaalf behoorde (vgl. Op. 2:2). Voorwaarde was dat men tijdens of na het (aardse) leven van Jezus, door Hem geroepen was en dat de tekenen van een apostel je vergezelden (2 Kor. 12:12). Wat de profeten voor het O.T. waren, waren de apostelen voor het N.T. De evangelisten Marcus en Lucas kan men rekenen tot de nieuwtestamentische profeten (vgl. Ef. 2:20; 3:5).

Dat de vroege christenen twijfel hadden over verschillende brieven of boeken, is geen bewijs van onkunde of iets dergelijks, maar toont juist aan hoe zorgvuldig zij te werk gingen. Een boek werd verworpen indien men niet overtuigd was dat het van God Zelf afkomstig was. Dit onderscheidingsvermogen werd gegeven door de Heilige Geest, die Zelf ook de Geschriften had ingegeven (niet als een dictee overigens). Niet-canonieke boeken of brieven hadden op zijn best de status van vrome lectuur, die naast de bijbel gelezen konden worden. Christus Zelf stelde de Farizeeën op de proef toen Hij hun vroeg of het gezag van Johannes de dooper van God of van de mensen kwam. Maar zij herkenden dat gezag niet en erkenden het ook niet. Dit is de test voor ieder mens—het herkennen en erkennen van Gods gezag. Doet en kan en wil men dat niet, dan zal geen enkel wonder of argument helpen.

NOTITIES:

Antwoorden bij het onderdeel **En dan nu...lezen!** :

1. ἦν is de 3e p ev o.v.t. v εἶμι- ik ben

2. ζῶη, φῶς

3. λογος is een woord van de tweede declinatie.

4. σκοτια komt voor in de derde en in de eerste naamval (vs 5).

5. φαίνει- o.t.t., κατελαβεν- aor.

LES XXXVII

37.1 Inleiding

Wij moeten alleen nog de optativus en het deelwoord van de lijdende vorm met u doornemen. In les 27 hebben wij u verteld wat de optativus (of wensende wijs) is. In de lijdende vorm komt de optativus niet voor. Voor de volledigheid laten wij u de vormen wel zien. Uiteraard hoeft u alleen vormen die in het Nieuwe Testament wel voorkomen te onthouden!! Wij beginnen met de optativus lijdende vorm van de o.t.t.

37.2 Geen Voorbeelden in het N.T. Aanwezig

<i>λυοιμην</i>	Moge ik losgemaakt worden!	λυοιμην- 1e p ev opt. lijd. vorm o.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt niet in het Nieuwe Testament voor.
<i>λυοιο</i>	Moge jij losgemaakt worden!	λυοιο- 2e p ev opt. lijd. vorm o.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt niet in het Nieuwe Testament voor.
<i>λυοιτο</i>	Moge hij/zij/het losgemaakt worden!	λυοιτο- 3e p ev opt. lijd. vorm o.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt niet in het Nieuwe Testament voor.
<i>λυοιμεθα</i>	Mogen wij losgemaakt worden!	λυοιμεθα- 1e p mv opt. lijd. vorm o.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor.
<i>λυοισθε</i>	Mogen jullie losgemaakt worden!	λυοισθε- 2e p mv opt. lijd. vorm o.t.t. v λω- ik maak los. Komt niet voor.

<i>λυοιντο</i>	Mogen zij losgemaakt worden!	λυοιντο- 3e p mv opt. lijd. vorm o.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor.
Wij vervolgen met de optativus lijdende vorm van de aoristus.		
<i>λυθειην</i>	Moge ik losgemaakt worden!	λυθειην- 1e p ev opt. lijd. vorm aor. v λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor.
<i>λυθειης</i>	Moge jij losgemaakt worden!	λυθειης- 2e p ev opt. lijd. vorm aor. v λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor.
<i>λυθειη</i>	Moge hij/zij/het losgemaakt worden!	λυθειη- 3e p ev opt. lijd. vorm aor. v λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor.
<i>λυθειμεν</i>	Mogen wij losgemaakt worden!	λυθειμεν- 1e p mv opt. lijd. vorm aor. v λω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>λυθειτε</i>	Mogen jullie losgemaakt worden!	λυθειτε- 2e p mv opt. lijd. vorm aor. v λω- ik maak los. Deze vorm komt niet in het Nieuwe Testament voor.
<i>λυθειεν</i>	Mogen zij losgemaakt worden!	λυθειεν- 3e p mv opt. lijd. vorm aor. v λω- ik maak los. Komt niet voor in het Nieuwe Testament.

Wij vervolgen nu met de optativus lijdende vorm van de v.t.t.

<i>λελυμενος ειην</i>	Moge ik losgemaakt zijn!	λελυμενος ειην- 1e p ev opt. lijd. vorm v.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor.
<i>λελυμενος ειης</i>	Moge jij losgemaakt zijn!	λελυμενος ειης- 2e p ev opt. lijd. vorm v.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor.
<i>λελυμενος ειη</i>	Moge hij/zij/het losgemaakt zijn!	λελυμενος ειη- 3e p ev opt. lijd. vorm v.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>λελυμενοι ειμεν</i>	Mogen wij losgemaakt zijn!	λελυμενοι ειμεν- 1e p mv opt. lijd. vorm v.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor.
<i>λελυμενοι ειτε</i>	Mogen jullie losgemaakt zijn!	λελυμενοι ειτε- 2e p mv opt. lijd. vorm v.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor.
<i>λελυμενοι ειεν</i>	Mogen zij losgemaakt worden!	λελυμενοι ειεν- 3e p mv opt. lijd. vorm v.t.t. v λω- ik maak los. Deze vorm komt niet in het Nieuwe Testament voor.

Wij vervolgen met de optativus lijdende vorm van de o.t.t.t. N.B. Deze vorm komt alleen voor in bijzinnen na een werkwoord van zeggen (zogenaamde optativus obliquus). Wij vertalen daarom als bijzin.

<i>λυθησοιμην</i>	..dat ik losgemaakt zal worden.	λυθησοιμην- 1e p ev opt. lijd. vorm o.t.t.t. v λυω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>λυθησοιο</i>	..dat jij losgemaakt zult worden.	λυθησοιο- 2e p ev opt. lijd. vorm o.t.t.t. v λυω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>λυθησοιτο</i>	..dat hij/zij/het losgemaakt zal worden.	λυθησοιτο- 3e p ev opt. lijd. vorm o.t.t.t. v λυω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>λυθησοιμεθα</i>	..dat wij losgemaakt zullen worden.	λυθησοιμεθα- 1e p mv opt. lijd. vorm o.t.t.t. v λυω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>λυθησοισθε</i>	..dat jullie losgemaakt zullen worden.	λυθησοισθε- 2e p mv opt. lijd. vorm o.t.t.t. v λυω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>λυθησοιντο</i>	..dat zij losgemaakt zullen worden.	λυθησοιντο- 3e p mv opt. lijd. vorm o.t.t.t. v λυω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

Wij wijzen u er nogmaals op dat de optativus van de lijdende vorm in het Nieuwe Testament niet voorkomt. Bovenstaande vormen worden u slechts volledigheidshalve aangeboden.

37.3 Twee Nieuwtestamentische Voorbeelden van Deponentia

Er zijn echter twee vormen van de optativus die een lijdende vorm lijken, maar een actieve betekenis hebben. Deze vormen komen van werkwoorden die altijd de lijdende vorm hebben, maar wel actief vertaald moeten worden. Zulke werkwoorden noemen wij deponentia. Voorbeelden zijn γινομαι ('ik word') en βουλομαι ('ik wil'). Wij zullen later nader op de deponentia ingaan. Wij laten u nu alleen de twee betreffende vormen zien.

<p>γενοιτο μοι κατα το ρημα σου</p>	<p>Moge met mij gebeuren naar uw woord. (Luc. 1: 38)</p>	<p>γενοιτο- 3de p. ev. opt. aor. v γινομαι- ik word, κατα- (+ 4de nv.) volgens, ρημα- woord</p>
<p>..ει βουλοιτο πορευεσθαι εις Ιεροσολυμα..</p>	<p>..of hij naar Jeruzalem wilde gaan.. (Hand. 25: 20)</p>	<p>βουλοιτο- 3de p. ev. opt. o.t.t. v βουλομαι- ik wil, πορευεσθαι- hele werkwoord o.t.t. v πορευομαι- ik ga</p>

De vorm γενοιτο komt zeventien keer voor in het Nieuwe Testament, vooral in de brieven van Paulus (veertien keer!). In deze brieven komt de vorm meestal voor in de uitdrukking μη γενοιτο. Dit betekent zoveel als 'moge dit niet geschieden' (Statenvertaling: 'Dat zij verre'). De uitdrukking wordt gebruikt om een gedachte uit het betoog krachtig te verwerpen. Wij geven u een voorbeeld.

<p>..αρα Χριστος αμαρτιας διακονος; μη γενοιτο</p>	<p>..is dan Christus een dienaar der zonde? Dat zij verre! (Gal. 2: 17)</p>	<p>De gedachte dat Christus een dienaar der zonde zou zijn wordt nadrukkelijk afgewezen.</p>
--	---	--

Het is dus van belang dat u deze uitdrukking onthoudt. De vorm bouloito komt alleen op de aangegeven plaats voor. Het is dus voldoende wanneer u betreffend voorbeeld onthoudt.

37.4 Voorbeelden uit het N.T. van het Deelwoord in de Lijdende Vorm

Wij vervolgen nu met het deelwoord van de lijdende vorm. Aangezien u het deelwoord van de lijdende vorm o.t.t. al in les 22 bent tegengekomen, gaan wij direct door naar de aoristus.

ἐπερωτηθεις δε ὑπο των
Φαρισαιων...

Toen Hem nu gevraagd
werd door de Farizeeen..
(Luc. 17: 20)

ἐπερωτηθεις- 1ste nv. ev.
mnl. dlw. lijd. vorm aor. v
ἐπερωταω- ik vraag, ὑπο-
(+ 2de nv.) door

πασα πολις ἢ οἴκια *με-*
ρισθεισα καθ' ἑαυτης οὐ
σταθησεται

Elke stad die of elk huis dat
tegen zichzelf ver deeld is,
zal niet bestaan. (Matt. 12:
25)

πολις- stad, *μερισθεισα*-
1ste nv. ev. vrl. dlw. lijd.
vorm aor. v *μεριζω*- ik ver-
deel, *κατα*-(+ 2de nv.) te-
gen, *σταθησεται*- 3de p.
ev. lijd. vorm o.t.t.t. v
ἴστημι- ik doe staan

.. το εὐαγγελιον το *ευ-*
αγγελισθεν ὑπ' ἑμου..

.. het evangelie dat ver-
kondigd is door mij.. (Gal. 1:
11)

εὐαγγελισθεν- 1ste nv. ev.
onz. dlw. lijd. vorm aor. v.
εὐαγγελιζω- ik verkondig
(het evangelie) N.B. Het
deelwoord is hier zelfstan-
dig gebruikt. U kunt dit zien
aan de herhaling van het
lidwoord το, ὑπο-(+ 2de
nv.) door

Wij hebben u nu telkens de eerste naamval enkelvoud laten zien. Maar deelwoorden worden ook verbogen! Het mannelijk wordt verbogen als een zelfstandig naamwoord van de derde declinatie met stam op -ντ (ὁ ἀρχων, les 24). Het vrouwelijk wordt verbogen als een zelfstandig naamwoord van de eerste declinatie, namelijk δοξα (zie les 12). Het onzijdig wordt verbogen als het mannelijk met als uitzonderingen de 4de nv. ev. en de 1ste en 4de nv. mv. De 4de nv. ev. is namelijk gelijk aan de 1ste nv. ev. (zoals bij de zelfstandige naamwoorden). De 1ste en 4de naamval mv. zijn aan elkaar gelijk (zoals bij de zelfstandige naamwoorden) en gaan beide uit op -θεντα. Dit is dezelfde uitgang als de 4de nv. ev. van het mannelijk!! In het huiswerk testen wij uw kennis op dit gebied!

In het laatste voorbeeld treft u een geval aan van zelfstandig gebruik van een deelwoord. Dit gebeurt vaak met de onzijdige vormen van het deelwoord. Bepaalde deelwoorden zijn zo bijna een zelfstandig naamwoord geworden. Wij geven een voorbeeld:

τοτε ἐπληρωθη το **ῥηθεν**
δια Ἰερεμιου του προφ-
ητου..

Toen werd vervuld hetgeen
gezegd is door de profeet
Jeremia.. (Matt. 2: 17)

τοτε- toen, ἐπληρωθη- 3de
p. ev. lijd. vorm aor. v
πληρω- ik vul, ῥηθεν- 1ste
nv. ev. onz. dlw lijd.vorm
aor. v. λεγω- ik zeg, δια- (+
2de nv.) door, προφητης-
profeet

De vorm ῥηθεν komt twaalf keer voor in het Nieuwe Testament, altijd zelfstandig gebruikt in combinatie met het lidwoord: το ῥηθεν- hetgeen gezegd is.

Wij vervolgen nu met het deelwoord lijdende vorm van de v.t.t.

και ει τις ουχ ευρεθη εν
τω βιβλω της ζωης **γε-**
γραμμενος..

En indien iemand gevonden
werd, niet geschreven zijn-
de in het boek des levens..
(Op. 20: 15)

βιβλος- boek, γεγραμ-
μενος- 1ste nv. ev. mnl.
dlw. lijd. vorm v.t.t. v.
γραφω- ik schrijf

..και **κεχρυσωμενη** [ἐν]
χρυσιω..

..en versierd met goud..
(Op. 18: 16)

κεχρυσωμενη- 1ste nv. ev.
vrl. dlw lijd. vorm v.t.t. v.
χρυσω- ik overdek met
goud, χρυσιον- goud

..καθως ἐστιν **γεγραμμε-**
νον..

..zoals is geschreven.. (Joh.
6: 31)

γεγραμμενον- 1ste nv. ev.
onz. dlw. lijd. vorm v.t.t.v.
γραφω- ik schrijf

Opnieuw gaven wij alleen de eerste naamval enkelvoud van het deelwoord lijdende vorm v.t.t. De verbuiging gaat als volgt: mannelijk als een mannelijk zelfstandig naamwoord van de tweede declinatie, vrouwelijk als een zelfstandig naamwoord van de eerste declinatie op -η en onzijdig als een onzijdig zelfstandig naamwoord van de tweede declinatie (zie les 28: λογος, ἐντολη, ἔργον).

Wij geven u nu nog de vormen (eerste naamval enkelvoud mannelijk, vrouwelijk en onzijdig) van het deelwoord lijdende vorm van de o.t.t.t.

<i>λυθησομενος</i>	zullende worden losge- maakt	λυθησομενος- 1ste nv. ev. mnl. dlw. lijd. vorm o.t.t.t. v. λω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>λυθησομενη</i>	zullende worden losge- maakt	λυθησομενη- 1ste nv. ev. vrl. dlw. lijd. vorm o.t.t.t. v. λω- ik maak los. Deze vorm komt niet voor in het Nieu- we Testament.
..εις μαρτυριον των <i>λαληθησομενων</i> ..	..tot getuigenis van de din- gen die gezegd zullen wor- den.. (Hebr. 3: 5)	μαρτυριον- getuigenis (v. μαρτυρω- ik getuig), λα- ληθησομενων- 2de nv. mv. onz. dlw. lijd. vorm o.t.t.t. v. λαλω- ik spreek

Er komen ook geen verbogen vormen van mannelijk of vrouwelijk voor. Het voorbeeld van het onzijdig is de enige plaats waar een deelwoord van de lijdende vorm o.t.t.t. voorkomt in het Nieuwe Testament!

37.5 Drie Voorbeelden van de Derde Declinatie (Vervoeging)

Wij willen drie zelfstandige naamwoorden van de derde declinatie met u doornemen. Wij geven van elk woord eerst voorbeelden en dan een rijtje. Wij beginnen met het woord *παις*. Dit woord betekent kind (zowel jongen als meisje, let op het lidwoord!!) en dienstknecht.

..εθεραπευθη ο <i>παις</i> απο της ωρας εκεινης	..het kind was genezen van- af dat uur. (Matt. 17: 18)	εθεραπευθη- 3de p. ev. lijd. vorm aor. v. θεραπευω- ik genees, απο- (+ 2de nv.) vanaf
..και τον πατερα της <i>παι- δος</i> ..	.. en de vader van het meis- je.. (Luc. 8: 51)	πατερα- 4de nv. ev. v πατηρ- vader, παιδος- 2de nv. ev. v. παις

<i>παιδι</i>	aan/voor het kind/de dienstknecht	παιδι- 3de nv. ev. v. παις. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
..και ίασατο τον <i>παιδα</i> ..	..en Hij genas het kind.. (Luc. 9: 42)	ίασατο- 3de p. ev. aor. v. ίαομαι- ik genees, παιδα- 4de nv. ev. v. παις
<i>παιδες</i>	kinderen/dienstknechten	παιδες- 1ste nv. mv. v. παις. Deze vorm komt niet voor in het N.T.
και προσκαλεσαμενος ένα των <i>παιδων</i> ..	En nadat hij een van de dienaren geroepen had.. (Luc. 15: 26)	προσκαλεσαμενος- 1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. v. προσκαλεομαι- ik roep erbij, ik laat komen, ένα- 4de nv. v. είς (zie les 14), παιδων- 2de nv. mv. v. παις. Deze vorm komt alleen hier voor!
..και είπεν τοις <i>παισιν</i> αυτου..	..en hij zei tot zijn dienaren.. (Matt. 14: 2)	είπεν- 3de p. ev. aor. v. λεγω- ik zeg, παισιν- 3de nv. mv. v. παις. Deze vorm komt alleen hier voor!
..και τους <i>παιδας</i> τους κραζοντας..	..en de kinderen die riepen.. (Matt. 21: 15)	παιδας- 4de nv. mv. v. παις, κραζοντας- 4de nv. mv. mnl. dlw. o.t.t. v. κραζω- ik roep

Wij geven u even een rijtje.

ev.	mv.
1ste nv. παις	παιδες
2de nv. παιδος	παιδων
3de nv. παιδι	παισι(ν)
4de nv. παιδα	παιδας

Wij vervolgen met het woord ὄδους ('tand').

<i>ὄδους</i>	tand	ὄδους- 1ste nv. ev. Deze vorm komt in het Nieuwe Testament niet voor. N.B. De vorm ὄδους is de 4de nv. mv. v. ὄδος- weg.
ὄφθαλμον ἀντι ὀφθαλμου και ὀδοντα ἀντι <i>ὀδοντος</i>	Oog om oog en tand om tand. (Matt. 5: 38)	ὄφθαλμον- 4de nv. ev. v. ὀφθαλμος- oog, ἀντι-(+ 2de nv.) in plaats van, in ruil voor, ὀφθαλμου- 2de nv. ev. v. ὀφθαλμος- oog, ὀδοντα- 4de nv. ev. v. ὄδους, ὀδοντος- 2de nv. ev. v. ὄδους
<i>ὀδοντι</i>	aan/voor de tand	ὀδοντι- 3de nv. ev. v. ὄδους
..και <i>ὀδοντα</i> ἀντι ὀδοντος	..en tand om tand. (Matt. 5: 38)	ὀδοντα- 4de nv. ev. v. ὄδους
..και οἱ <i>ὀδοντες</i> αὐτων ὡς λεοντων ἦσαν..	..en hun tanden waren als van leeuwen.. (Op. 9: 8)	ὀδοντες- 1ste nv. mv. v. ὄδους, ὡς- zoals, λεοντων- 2de nv. mv. v. λεων- leeuw, ἦσαν- 3de p. mv. o.v.t. v. εἰμι- ik ben

ἐκεῖ ἐστὶν ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν **ὀδοντῶν**

Daar zal zijn het geweene en het geknars van tanden. (Matt. 8: 12)

ἐστὶν- 3de p. ev. o.t.t.t. v. εἶμι- ik ben, κλαυθμὸς- geweene (κλαω- ik weene), βρυγμὸς- geknars (βρυχω- ik knars), ὀδοντῶν- 2de nv. mv. v. ὀδούς. De vorm ὀδοντῶν komt in het Nieuwe Testament zeven keer voor, alle keren in deze formulering!!

ὀδουσιν

voor de tanden

ὀδουσιν- 3de nv. mv. v. ὀδούς

..καὶ ἐβρυχόν τοὺς **ὀδοντάς**..

..en zij knarsten hun tanden.. (Hand. 7: 54)

ἐβρυχόν- 3de p. mv. o.v.t. v. βρυχω- ik knars, ὀδοντάς- 4de nv. mv. v. ὀδούς

Wij geven u weer een staatje.

	ev.	mv.
1ste nv.	ὄδους	ὀδοντες
2de nv.	ὀδοντος	ὀδοντων
3de nv.	ὀδοντι	ὀδουσι(ν)
4de nv.	ὀδοντα	ὀδοντας

Wij geven u tot besluit voorbeelden van het woord *χειρ* ('hand').

<p>και ἦν ἄνθρωπος ἐκεῖ και ἡ <i>χειρ</i> αὐτου ἡ δεξια ἦν ξηρα</p>	<p>En er was aldaar een mens en zijn rechterhand was verdord. (Luc. 6: 6)</p>	<p><i>χειρ</i>- 1ste nv. ev. , δεξια- rechter (vrl. vorm v. δεξι-ος), ξηρα- lett. droog, dor, (van ledematen) verdroogd, verlamd; vrl. vorm v. ξηρος</p>
<p>και ἥψατο της <i>χειρος</i> αὐτης..</p>	<p>En Hij raakte haar hand aan.. (Matt. 8: 15)</p>	<p>ἥψατο- 3de p. ev. aor. v. ἄπτομαι- (+ 2de nv.) ik raak aan, <i>χειρος</i>- 2de nv. ev. v. <i>χειρ</i></p>
<p>ὁ πατηρ ἀγαπα τον υἱον και παντα δεδωκεν ἐν τη <i>χειρι</i> αὐτου</p>	<p>De Vader heeft de Zoon lief en heeft alle dingen in Zijn hand gegeven. (Joh. 3: 35)</p>	<p>δεδωκεν- 3de p. ev. v.t.t. v. διδωμι- ik geef, <i>χειρι</i>- 3de nv. ev. v. <i>χειρ</i></p>
<p>και ἐκτεινας την <i>χειρα</i> ἥψατο αὐτου..</p>	<p>En Zijn hand uitstrekkend raakte Hij hem aan.. (Luc. 5: 13)</p>	<p>ἐκτεινας- 1ste nv. ev. dlw. aor. v. ἐκτεινω- ik strek uit, <i>χειρα</i>- 4de nv. ev. v. <i>χειρ</i>, ἥψατο- 3de p. ev. aor. v. ἄπτομαι-(+ 2de nv.) ik raak aan</p>
<p>αὐτοι γινωσκετε οτι ταις χραιαις μου και τοις ου-σιν μετ' ἔμου ὑπηρετησαν αἱ <i>χειρες</i> αὐται</p>	<p>Jullie weten zelf dat deze handen voor mijn eigen behoeften en die van hen die met mij zijn hebben gediend. (Hand. 20: 34)</p>	<p><i>χραιαις</i>- 3de nv. mv. v. <i>χραια</i>- behoefte, τοις ου-σιν- 3de nv. mv. dlw. o.t.t. v. εἰμι- ik ben (N.B. Het lidwoord geeft aan dat het dlw. hier zelfstandig gebruikt is), ὑπηρετησαν- 3de p. mv.</p>

και οί λοιποι των
άνθρωπων ... ούδε μετε-
νοησαν έκ των έργων των
χειρων αύτων..

ἐργαζομενος ταις [ιδιαις]
χερσιν το αγαθον..

και τουτο ειπων εδειξεν
τας *χειρας* και την
πλευραν αύτοις

En de overige mensen...
bekeerden zich niet van de
werken van hun handen..
(Op. 9: 20)

..werkende met zijn eigen
handen het goede.. (Ef. 4:
28)

En nadat Hij dat gezegd
had, toonde Hij hun Zijn
handen en Zijn zijde. (Joh.
20: 20)

aor. v. ὑπηρετεω- ik dien (+
3de nv.: ik dien tot), χειρες-
1ste nv. mv. v. χειρ, αύται-
1ste nv. mv. vrl. v. ούτος-
die, dat (aanw. vnw., zie les
18)

μετενοησαν- 3de p. mv.
aor. v. μετανοεω- ik ver
ander van gedachten, ik
bekeer mij, ἐργον- werk,
daad, χειρων- 2de nv. mv.
v.

ἐργαζομενος- 1ste nv. ev.
dlw. o.t.t. v. ἐργαζομαι- ik
(be)werk, χερσιν- 3de nv.
mv. v. χειρ, το αγαθον- het
goede (4de nv. ev. onz. v.
αγαθος, door toevoeging
van het lidwoord geworden
tot zelfstandig naamwoord)

ειπων- 1ste nv. ev. dlw. aor.
v. λεγω- ik zeg, εδειξεν-
3de p. ev. aor. v. δεικνυμι-
ik toon, χειρας- 4de nv.
mv. v. χειρ, πλευραν- 4de
nv. ev. v. πλευρα- zijde

Wij geven u nog even een overzicht van de verbuiging van het woord *χειρ*.

	ev.	mv.
1ste nv.	<i>χειρ</i>	<i>χειρες</i>
2de nv.	<i>χειρος</i>	<i>χειρων</i>
3de nv.	<i>χειρι</i>	<i>χερσιν</i>
4de nv.	<i>χειρα</i>	<i>χειρας</i>

Dit was dan echt het laatste van deze les. Wij hopen dat u nog wel even naar het huiswerk kijkt. De volgende lessen worden weer wat korter!!

37.6 Huiswerk

a) Van welk geslacht is het woord *χειρ*?

b) Geef van de volgende vormen aan of het een 4de nv. ev. mnl. of een 1ste/4de nv. mv. onz. betreft. Beiden gaan uit op *-θεντα*, u moet dus op de context letten! Daarom geven wij u ook wat woorden erbij. Vertaal de zinnen eerst en probeer dan vast te stellen om welke vorm het gaat.

1. ..ἵνα εἶδωμεν τὰ ὑπο τοῦ θεοῦ *χαρισθεντα* ἡμῖν.
2. πιστεῖ τὰ τειχῆ Ἱεριχω ἐπεσαν *κυκλωθεντα* ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας.
3. ..συμπαλαβόντες Ἰωάννην τὸν *ἐπικληθεντα* Μαρκόν.
4. ..ὅτι ἐποίησεν τὰ *διαταχθεντα*,

χαρίζομαι- ik geef gul, *πιστεῖ*- 3de nv. ev. v. *πιστις*- geloof (vertaal als: 'door het geloof'), *ἐπεσαν*- 3de p. mv. aor. v. *πιπτω*- ik val, *κυκλω*- ik omsingel, *συμπαλαβόντες*- 1ste nv. mv. mnl. dlw. aor. v. *συμπαλαμβανω*- ik neem met mij mee, *ἐπικαλεω*- ik noem erbij, ik geef als bijnaam, *ἐποίησεν*- 3de p. ev. aor. v. *ποιεω*- ik doe, *διατασσω*- ik geef opdrachten

c) Geef aan welke naamval het vetgedrukte woord heeft en waarom. Bijvoorbeeld: δια χειρος- 2de nv. ev. v. χειρ, δια gaat met de tweede naamval.

1. ἐκτεινον σου την **χειρα**
2. ..και έχων ἐν τη δεξια **χειρι** αὐτου ἀστερας ἑπτα..
3. οὐ γαρ νιππονται τας **χειρας**..
4. ..και τριζει τους **ὀδοντας**..
5. ..δια του ὀνοματος του ἁγίου **παιδος** σου Ἰησου.

d) Vertaal de zinnen onder c). Wij geven u weer wat woorden.

ἐκτεινον- 2de p. ev. geb. wijs o.t.t. aor. v. ἐκτεινω- ik strek uit, ἀστηρ- ster, νιπτομαι- ik was, τριζω- ik knars

37.7 Nieuwe Woorden

κατα	- (+ 2de nv.) tegen, (+ 4de nv.) volgens
ῥημα	- woord
βουλομαι	- ik wil
πορευομαι	- ik ga
μη γενοιτο	- moge dat niet gebeuren, dat zij verre
πολις	- stad
μεριζω	- ik verdeel
ἴστημι	- ik doe staan
εὐαγγελιζω	- ik verkondig (het evangelie)
τοτε	- toen
πληρω	- ik vul
δια	- (+ 2de nv.) door

προφητης	- profeet
βιβλος	- boek
μαρτυριον	- getuigenis
χρυσω	- ik overdek met goud
χρυσιον	- goud
θεραπευω	- ik dien
απο	- (+ 2de nv.) vanaf
ιαομαι	- ik genees
προσκαλεομαι	- ik roep erbij
λεγω	- ik zeg
αντι	- (+ 2de nv.) in plaats van, in ruil voor
ως	- zoals
λεων	- leeuw
κλαυθμος	- geweent
κλαιω	- ik ween
βρυγμος	- geknars
ξηρος	- droog, dor, (van ledematen) verdroogd, verlamd
διδωμι	- ik geef
εκτεινω	- ik strek uit
χρεια	- behoefte
ουτος	- die, dat (zie les 18)
υπηρετω	- ik dien, (+ 3de nv.) ik dien tot
μετανοεω	- ik verander van gedachten, ik bekeer mij
εργον	- werk, daad
εργαζομαι	- ik (be)werk

δεικνυμι	- ik toon
πλευρα	- zijde
χαριζομαι	- ik geef gul
πιστει	- door het geloof
τειχος	- muur
κυκλω	- ik omsingel
συμπαλαμβανω	- ik neem met mij mee
ἐπικαλεω	- ik noem erbij, ik geef als bijnaam
διατασσω	- ik geef opdrachten
νιπτομαι	- ik was
τριζω	- ik knars

37.8 En dan nu ... lezen!

Wij vervolgen de nieuwe oefening. Deze keer behandelen wij Joh. 1: 6-10.

6. ἐγενετο ἄνθρωπος, ἀπεσταλμενος παρα θεου, ὄνομα αὐτῷ Ἰωαννης

7. οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυριον ἵνα μαρτυρησῃ περι του φωτος, ἵνα παντες πιστευσωσιν δια' αὐτου

8. οὐκ ἦν ἐκεινος το φως, ἀλλ' ἵνα μαρτυρησῃ περι του φωτος

9. ἦν το φως το ἀληθινον, ὃ φωτιζει παντα ἄνθρωπον, ἐρχομενον εἰς τον κοσμον

10. ἐν τῷ κοσμῷ ἦν, και ὁ κοσμος δι' αὐτου ἐγενετο, και ὁ κοσμος αὐτον οὐκ ἐγνω

ἀποστελλω- ik zend uit, μαρτυρω- ik getuig, φωτιζω- ik geef licht, ik schijn, κοσμος- wereld, ἐγνω-
3de p. ev. aor. v. γινωσκω- ik weet, ik ken

Vragen:

1. Van welke tijd is de vorm ἀπεσταλμενος?
2. Van welke tijd is de vorm πιστευσωσιν?
3. De vorm ἐρχομενον kan bij twee zelfstandige naamwoorden in de vorige zin horen. Welke zelfstandige naamwoorden zijn dit en wat is dan geslacht en naamval van ἐρχομενον?
4. Welke naamvallen van het woord κοσμος treft u in dit gedeelte aan?
5. U kunt in dit gedeelte duidelijk zien dat er een relatie is tussen zelfstandige naamwoorden en werkwoorden. Geef twee gevallen van een werkwoord en een zelfstandig naamwoord die veel op elkaar lijken en ook in betekenis overeenstemmen.
6. Dit is weer de inhoudelijke vraag. In de eerste brief van Johannes komen veel van de woorden uit dit stuk terug (φως, ἀληθινος, κοσμος). Leest u eens een stuk uit deze brief! Of leest u die eens helemaal. Het is echt geen lange brief! En u zult veel overeenkomsten zien met het gedachtengoed uit het evangelie naar Johannes.

37.9 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Canon III

Er werden nog andere toetsstenen gehandhaafd om te bepalen of een boek al dan niet canoniek was, naast dat ze profetisch en goddelijk gezaghebbend moesten zijn. En wel of een boek of brief *geestelijke kracht* bezat (vgl. Hebr. 4:12; 2 Tim. 3:15-17; 1 Pet. 1:23 en 2:2). Een vierde criterium was of het boek qua *feitelijkheden en leer* congruent was met voorgaande geschriften. Omdat Gods woord niet inconsequent kan zijn, werd een boek zondermeer verworpen op onjuistheden. Daarom gingen de Bereeërs na of de leer van Paulus wel strookte met de hun bekende en door hen geaccepteerde geschriften (Hand. 17:11). De vijfde toetssteen was of en hoe een boek of brief *oorspronkelijk aanvaard* was. Indien een boek was verworpen door de eerst geadresseerden, dan werd het als niet-canoniek beschouwd. Omdat het trage transport over lange afstanden de communicatie belemmerde, duurde het lang voor er een algemene aanvaarde canon tot stand kwam.

Om de *éénheid* onder christenen te bevorderen was het noodzakelijk om tot een algemeen erkende canon te komen. Bovendien werden door de gnostici allerlei belangrijke boeken en brieven verworpen en kwam in de eerste helft van de tweede eeuw de dwaalleraar en gnosticus Marcion met zijn eigen canon. De kerkvaders stonden toen voor de opgaaf niet om een alternatieve canon vast te stellen, maar om te bepalen wat eigenlijk vanaf het begin de juiste canon was geweest. Iedere christen moest op de hoogte zijn op welke boeken en brieven hij of zij zich kon beroepen, zodat wat betreft *leerstellige vraagstukken* de juiste bronnen bekend waren. Er was ook een *kerkelijke* reden. In veel gemeenten werden ook niet-canonieke boeken als opbouwend beschouwd en voorgelezen. Bovendien moesten vertalers weten welke boeken en brieven authentiek waren. Er was tijdens de vervolgingen onder keizer Diocletianus een *wereldlijke* reden om de juiste canon te bepalen. Men probeerde namelijk de

politie voor de gek te houden door niet-canonieke boeken en brieven in te leveren. Want de overheid had bevolen dat alle christelijke, dat is nieuwtestamentische, geschriften verbrand moesten worden.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. ἀπεσταλμενος- dlw. lijd. vorm v.t.t.
2. πιστευσωσιν- aanv. wijs aor.
3. φως- onz., 1ste nv. ev. en ἄνθρωπον- mnl., 4de nv. ev.
4. 4de nv. ev. (vs. 9), 3de nv. ev. (vs. 10), 1ste nv. ev. (2x, vs. 10)
5. μαρτυρεω- μαρτυριον, φωτιζω- φως

LES XXXVIII

38.1 Inleiding

Wij willen in deze les aandacht besteden aan de o.t.t. en de o.v.t. van het werkwoord ζω- ik leef. Dit werkwoord wordt ook wel gegeven als ζηω. Dat laatste doen wij hier.

38.2 Voorbeelden uit het N.T.

..ὅτι ἐγὼ ζω και ὑμεῖς ζησετε	..omdat Ik leef, zullen ook jullie leven. (Joh. 14: 19)	ζω- 1ste p. ev. o.t.t. v. ζηω- ik leef, ζησετε- 2de p. mv. o.t.t.t. v. ζηω- ik leef
οἶδα σου τα ἔργα ὅτι ὄνομα ἔχεις ὅτι ζης και νεκρος εἶ	Ik weet uw werken dat u de naam hebt dat u leeft en u bent dood. (Op. 3: 1)	ζης-2de p. ev. o.t.t. v. ζηω- ik leef, νεκρος- dood, εἶ- 2de p. ev. o.t.t. v. εἶμι- ik ben
ὁ υἱὸς σου ζη..	Uw zoon leeft.. (Joh. 4: 53)	ζη- 3de p. ev. o.t.t. v. ζηω- ik leef
..ὅτι νυν ζωμεν..	..omdat wij nu leven.. (1 Th. 3: 8)	ζωμεν- 1e p. mv. o.t.t. v. ζηω- ik leef
εἰ γαρ κατα σαρκα ζητε..	Want indien jullie naar het vlees leven.. (Rom. 8: 13)	σαρκα- 4de nv. ev. v. σαρξ- vlees, ζητε- 2de p. mv. o.t.t. v. ζηω- ik leef
..ἵνα οἱ ζωντες μηκετι ἑαυτοις ζωσιν..	..opdat de levenden niet meer voor zichzelf leven.. (2 Kor. 5: 15)	ζωντες- 1ste nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. ζηω- ik leef, μηκετι- niet meer, ζωσιν- 3de p. mv. o.t.t. v. ζηω- ik leef

Het werkwoord ζηω is een van de zeldzame werkwoorden die uitgaan op -ηω. Om de o.t.t. te vormen worden de uitgangen van de o.t.t. achter de stam ζη- gezet. Daarna trekt de η samen met de klinker(s) van de uitgang. Regels voor samentrekking zijn:

η+ e-klank > η

η+ o-klank > ω

Zo krijgen we dus de volgende vormen:

ζη- + ω	> ζω
ζη- + εις	> ζης
ζη- + ει	> ζη
ζη- + ομεν	> ζωμεν
ζη- + ετε	> ζητε
ζη- + ουσι(ν)	> ζωσι(ν)

Wij vervolgen met de o.v.t. van ζηω.

ἐγὼ δε ἐζων χωρὶς νομοῦ ποτε..	Ik nu leefde eens zonder de wet.. (Rom. 7: 9)	ἐζων- 1ste p. ev. o.v.t. v. ζηω- ik leef, ποτε- eens
ἐζης	jij leefde	ἐζης- 2de p. ev. o.v.t. v. ζηω- ik leef. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
ἐζη	hij/zij/het leefde	ἐζη- 3de p. ev. o.v.t. v. ζηω- ik leef. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
ἐζωμεν	wij leefden	ἐζωμεν- 1ste p. mv. o.v.t. v. ζηω- ik leef. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
..ὅτε ἐζητε ἐν τούτοις	..toen u daarin leefde. (Kol. 3: 7)	ἐζητε- 2de p. mv. o.v.t. v. ζηω- ik leef, τούτοις- 3de nv. mv. onz. v. οὗτος- die, dat

<i>ἔζων</i>	zij leefden	ἔζων- 3de p. mv. o.v.t. v. ζηω- ik leef. Deze vorm komt niet voor in het Nieu- we Testament.
-------------	-------------	---

Deze vormen worden gevormd door voor de stam ζη- een ε- te plaatsen (zogen. augment, duidt aan dat het om een verleden tijd gaat) en na de stam de uitgangen van de o.v.t. Er vindt weer samentrekking plaats. Wij geven u even een overzicht.

ἐ- ζη- + ον	> ἔζων
ἐ- ζη- + ες	> ἔζης
ἐ- ζη- + ε	> ἔζη
ἐ- ζη- + ομεν	> ἔζωμεν
ἐ- ζη- + ετε	> ἔζητε
ἐ- ζη- + ον	> ἔζων

Aangezien alleen de vormen ἔζων (N.B. Gegeven plaats is de enige met deze vorm in het Nieuwe Testament!) en ἔζητε voorkomen dient u van de andere vormen alleen te bestuderen hoe augment, stam en uitgang van de o.v.t. samengaan tot de benodigde vorm. Wij gaan namelijk in de volgende lessen verder met de o.t.t. en o.v.t. van andere werkwoorden met samentrekking!

38.3 Twee Voorbeelden van de Derde Declinatie

Wij willen nu uw aandacht vragen voor twee woorden van de derde declinatie: ἵμας ('riem') en φυλαξ ('bewaker, wachter').

<i>ἵμας</i>	riem	ἵμας- 1ste nv. ev. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>ἱμαντος</i>	van de riem	ἱμαντος- 2de nv. ev. v. ἵμας- riem. Deze vorm komt niet voor.

<i>ἱμαντι</i>	aan/ voor de riem	ἱμαντι- 3de nv. ev. v. ἱμας- riem. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testa- ment.
..οὐ οὐκ εἶμι ἱκανος λυσαι τον <i>ἱμαντα</i> των ὑποδ- ηματων αὐτου	..van Wie ik niet waardig ben de riem van Zijn schoe- nen te ontbinden. (Luc. 3: 16)	οὐ- 2de nv. ev. v. ὅς- die (betrekkelijk vnw.), ἱκανος- waardig, voldoende, λυσαι- hele werkwoord aor. v. λυω- ik maak los, ἱμαντα- 4de nv. ev. v. ἱμας, ὑποδ- ημα- schoeisel, schoen
<i>ἱμαντες</i>	riemen	ἱμαντες- 1ste nv. mv. v. ἱμας. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>ἱμαντων</i>	van de riemen	ἱμαντων- 2de nv. mv. v. ἱμας. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testa- ment.
ὡς δε προειπεναν αὐτον τοις <i>ἱμασιν</i> ..	En toen zij hem met de rie- men vastbonden.. (Hand. 22: 25)	ὡς- (voegwoord) toen, op het moment dat, προει- πειναν- 3de p. mv. aor. v. προειπεινω- ik bind vast (lett. uitstrekken), ἱμασιν- 3de nv. mv.
<i>ἱμαντας</i>	riemen	ἱμαντας- 4de nv. mv.

Wij geven u even een overzicht.

	ev.	mn.
1ste nv.	ίμας	ίμαντες
2de nv.	ίμαντος	ίμαντων
3de nv.	ίμαντι	ίμασι(ν)
4de nv.	ίμαντα	ίμαντας

Wij vervolgen met de vormen van φυλαξ.

<i>φυλαξ</i>	bewaker	φυλαξ-1ste nv. ev. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>φυλακος</i>	van de bewaker	φυλαξ- 2de nv. ev. v. φυλαξ. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>φυλακι</i>	aan/ voor de bewaker	φυλακι- 3de nv. ev. v. φυλαξ. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>φυλακα</i>	bewaker	φυλαξ- 4de nv. ev. v. φυλαξ. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
..φυλακες τε προ της θυρας ετηρουν την φυλακην	..en de bewakers hielden voor de deur de wacht. (Hand. 12: 6)	φυλακες- 1ste nv. mn. v. φυλαξ, ετηρουν- 3de p. mn. o.v.t. v. τηρεω- ik be- waak, φυλακη- gevangenis
<i>φυλακων</i>	van de bewakers	φυλακων- 2de nv. mn. v. φυλαξ. Deze vorm komt niet voor in het N. T.

<i>φυλαξι(ν)</i>	aan/ voor de bewakers	φυλαξι(ν)- 3de nv. mv. v. φυλαξι. Deze vorm komt niet voor in het N. T.
.ἀνακρινας τους <i>φυλακας</i> έκελευσεν ἀπαχθηναι..	..en nadat hij de bewakers ondervraagd had, gaf hij bevel hen weg te leiden. (Hand. 12: 19)	ἀνακρινας- 1ste nv. ev. mnl. aor. v. ἀνακρινω- ik ondervraag, ik roep ter verantwoording, φυλακας- 4de nv. mv. v. φυλαξι, έκελευσεν- 3de p. ev. aor. v. κελευω- ik geef bevel, ἀπαχθηναι- hele werkwoord lijd. vorm aor. v. ἀπαγω- ik voer weg (met geweld). Waarschijnlijk betekent het hier dat de bewakers ter dood gebracht werden!

Wij geven u weer een overzicht van de verbuiging van het woord.

	ev.	mv.
1ste nv.	φυλαξι	φυλακες
2de nv.	φυλακος	φυλακων
3de nv.	φυλακι	φυλαξι(ν)
4de nv.	φυλακα	φυλακας

Wij moeten u nog ergens op attenderen. De vorm φυλακας is ook 4de nv. mv. van een ander woord, namelijk φυλακη- gevangenis. Afhankelijk van de kontekst moet u deze vorm dus als 'bewakers' of 'gevangenis' vertalen. Er is nog een betekenis van het woord φυλακη, te weten 'nachtwake' (een van de drie of vier periodes waarin de nacht was verdeeld). Deze betekenis vindt u in de volgende tekst:

και ποιμενες ήσαν έν τη χωρα τη αύτη άγραυλου-
τες και φυλασσοντες
φυλακας της νυκτος έπι
την ποιμνην αύτων

En er waren herders in die
streek die in het open veld
verkeerden en de nachtwake
hielden bij hun kudde.
(Luc. 2: 8)

ποιμενες- 1ste nv. mv. v.
ποιμνη- herder, χωρα-
landstreek, gebied, άγραυ-
λουτες- 1ste nv. mv. mnl.
dlw. o.t.t. v. άγραυλεω- ik
leef in de wildernis (άγρος-
veld, platteland), φυλασ-
σοντες- 1ste nv. mv. dlw.
o.t.t. v. φυλασσω- ik
(be)waak, νυκτος- 2de nv.
ev. v. νυξ- nacht, ποιμνην-
4de nv. ev.

U ziet de combinatie van een werkwoord en zelfstandig naamwoord met dezelfde betekenis: 'nacht-waken waken'. Dit verschijnsel komt uit het Hebreeuws. Denkt u maar aan Joel 2: 28: 'dromen dromen' en 'gezichten zien'. Deze passage wordt aangehaald in de preek van Petrus op de pinksterdag (Hand. 2: 17):

και οί νεανισκοι ύμων
όρασεις όψονται και οί
πρεσβυτεροι ύμων *ένυπ-
νοις ένυπνιασθησονται*

Uw jongelingen zullen ge-
zichten zien en uw ouden
zullen dromen dromen.

νεανισκοι- 1ste nv. mv. v.
νεανισκος- jongeman,
όρασεις- 1ste nv. mv. v.
όρασις- gezicht, verschij-
ning, όψονται- 3de p. mv.
o.t.t.t. v. όρω- ik zie,
πρεσβυτεροι- 1ste nv. mv.
v. πρεσβυτερος- lett. oude-
re (vergelijkende trap v.
πρεσβυς- oud), oude man,
ένυπνιον- droom, ένυπ-
νιασθησονται- 3de p. mv.
o.t.t.t. v. ένυπ-νιαζομαι- ik
droom

38.4 De Woorden τις, τι (wie, wat)

Wij willen u nog een paar voorbeelden geven van het woord τις- wie, τι- wat. U kunt een rijtje van deze woorden vinden in les 27. Daar ziet u ook dat de woorden ook 'iemand' en 'iets' kunnen betekenen. Dit is afhankelijk van het accent op het woord. Wij hebben u verteld dat de accenten dienden om aan te geven hoe een woord moest worden uitgesproken. Het komt voor dat een woord met accent een andere betekenis heeft dan zonder accent. Dat is ook hier het geval. De vormen met accent zijn de vraagwoorden 'wie' en 'wat', de vormen zonder accent zijn de onbepaalde voornaamwoorden 'iemand' en 'iets'. De verbuiging is in beide gevallen precies hetzelfde!! U kunt dus het rijtje uit les 27 leren en letten op het accent om te bepalen hoe u precies moet vertalen. Probeer u dat maar eens met de volgende voorbeelden!

<i>τίς</i> ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;	Wie is dan de grotere in het koninkrijk der hemelen? (Matt. 18: 1)	τίς- 1ste nv. ev. mnl., accent dus vraagwoord
εἰ <i>τις</i> θελεῖ ὀπίσω μου ἔλθειν..	Indien iemand achter Mij wil komen.. (Matt. 16: 24)	τις- 1ste nv. ev. mnl., zonder accent dus onbep. vnw., ἔλθειν- hele werkwoord aor. v. ἐρχομαι- ik ga
<i>τίνος</i> υἱὸς ἐστίν;	Wiens Zoon is Hij? (Matt. 22: 42)	τίνος- 2de nv. ev. mnl., accent dus vraagwoord!
καὶ ἴδου <i>τινες</i> τῶν γραμματέων εἶπαν..	En zie enigen uit de Schriftgeleerden zeiden.. (Matt. 9: 2)	τινες- 1ste nv. mv. mnl., zonder accent dus onbep. vnw., εἶπαν- 3de p. mv. aor. v. λεγω- ik zeg
<i>τινων</i> ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι προδηλοὶ εἰσίν..	Van sommige mensen zijn de zonden tevoren openbaar.. (1 Tim. 5: 24)	.τινων- 2de nv. mv. mnl., zonder accent dus onbep. vnw., προδηλος- tevoren openbaar (προ-voor (van tijd of plaats), δηλω- ik toon, ik maak openbaar).

καθως ἔθος τισιν ..	.. zoals de gewoonte is voor sommigen.. (Hebr. 10: 25)	τισιν- 3de nv. mv. mnl. zonder accent dus onbep. vnw.
ἐγω οἶδα τίνας ἔξελεξαμην	Ik weet wie Ik heb uitverkoren. (Joh. 13: 18)	τίνας- 4de nv. mv. mnl., accent dus vragend (zogenaamde indirecte vraag) N.B. Er zijn maar twee plaatsen waar τινας een accent heeft en dus vragend is, namelijk hier en in 1 Th. 4: 2 (in dit laatste geval bijvoeglijk gebruikt, zie verderop in deze les), ἔξελεξαμην- 1ste p. ev. aor. v. ἐκλεγομαι- ik kies uit

Wij hebben u voorbeelden laten zien van het woord τις met en zonder accent. Wij wijzen u er voor de goede orde op dat het gaat om een accent op de *eerste* lettergreep. Eventuele accenten op de tweede lettergreep hebben niets te maken met het onderscheid tussen τίς en τις. Vond u het moeilijk om een onderscheid te maken bij het bestuderen van de voorbeelden? Wij kunnen u ervan verzekeren dat het in de context een stuk vaak makkelijker is. U weet dan bijvoorbeeld al dat er een vraag gaat komen (met een vorm van τίς dus). Wij vragen nu uw aandacht voor een paar voorbeelden met τί/ τι.

τίνι δε ὁμοιωσω την γενεαν ταυτην;	Waarmee zal Ik dit geslacht vergelijken? (Matt. 11: 16)	τίνι- 3de nv. ev. onz., accent dus vragend, ὁμοιωσω- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. ὁμοιω- (+ 3de nv.) ik maak gelijk aan, ik vergelijk met
γυναι, τί κλαιεις;	Vrouw, wat ween je? (Joh. 20: 15)	γυναι- 5de nv. ev. v. γυνη- vrouw (zogenaamde aanspreekvorm of vocativus), τί- 4de nv. ev. onz., accent dus vragend.

ξενιζοντα γαρ **τινα** εισ-
φερεις εις τας ακοας
ημων

Want u brengt ons enige
dingen, die vreemd zijn, ter
ore. (Hand. 17: 20)

ξενιζοντα- 4de nv. mv.
onz. dlw. o.t.t. v. ξενιζω- ik
doe verstedd staan, γαρ-
want, τινα- 4de nv. mv.
onz., zonder accent dus
onbep. vnw., εισφερεις-
2de p. ev. o.t.t. v. εισφερω-
ik breng naar, ακοας- 4de
nv. mv. v. ακοη- oor, bood-
schap, bericht

De vorm τισι(v) met of zonder accent is altijd mannelijk en heeft dus altijd betrekking op personen, nooit op dingen. De vorm τινα met of zonder accent kan zowel 4de nv. ev. mnl. als 1ste/4de nv. mv. onz. zijn. De 4de nv. ev. mnl. komt echter veel vaker voor dan de vormen van het onzijdig!!

Wij toonden u tot nu toe voorbeelden van het zelfstandig gebruik van deze woorden. Zij komen echter ook bijvoeglijk voor met de betekenis 'welk(e)?' (met accent) en 'een zekere' (zonder accent). Ook hiervan geven wij u enkele voorbeelden.

κριτης τις ην εν τινη
πολει..

Er was een zeker rechter in
een zekere stad... (Luc. 18:
2)

κριτης- rechter, τις- 1ste
nv. ev. mnl., onbep. bij-
voegl., τινη- 3de nv. ev. vrl.
(hoort bij het vrl. πολει!),
onbep. bijvoegl., πολει- 3de
nv. ev. v. πολις- stad

..εἰσηλθεν εἰς κωμην τι-
να· γυνη δε τις ὀνοματι
Μαρθα ὑπεδεξατο αὐτον

..en Hij kwam naar een ze-
ker dorp. En een zekere
vrouw, genaamd Martha,
ontving Hem. (Luc. 10: 38)

εἰσηλθεν- 3de p. ev. aor. v.
εἰσερχομαι- ik ga naar,
κωμην- 4de nv. ev. v. κωμη-
dorp, τινα- 4de nv. ev.
vrl.(hoort bij het vrl.
κωμην), onbep. bijvoegl.,
ὀνοματι- 3de nv. ev. v.
ὀνομα- naam, letterlijk ver-
taald: met de naam, ὑπε-
δεξατο- 3de p. ev. aor. v.
ὑποδεχομαι- ik ontvang

τίνα μισθον ἔχεις;

..wat loon heb je? (Matt. 5:
46)

τίνα- 4de nv. ev. mnl., vra-
gend bijvoegl., μισθον- 4de
nv. ev. v. μισθος- loon,
ἔχεις- 2de p. ev. o.t.t. v.
ἔχω- ik heb

U ziet dat τις (met en zonder accent) bijvoeglijk gebruikt wordt zowel bij mannelijke als bij vrouwelijke woorden. Het zelfstandige τις (met en zonder accent) kan ook zowel mannelijke als vrouwelijke personen aanduiden. In de praktijk gaat het echter vaak om mannelijke personen. Wij geven u nog even een samenvatting van de hoofdzaken.

1.a) τίς; - wie?/ (bijvoeglijk gebruik) welke? Dit woord duidt zowel mannelijke als vrouwelijk personen aan. U vindt de verbuiging in les 27. Alleen accenten op de eerste lettergreep zijn van belang.

b) τί; - wat?/ (bijvoeglijk gebruik) welke? Dit woord duidt dingen aan. U vindt de verbuiging in les 27. Alleen accenten op de eerste lettergreep zijn van belang.

2. a) τις - iemand/ (bijvoeglijk gebruik) een zekere. Dit woord duidt zowel mannelijke als vrouwelijke personen aan. De verbuiging is gelijk aan die van τίς, zie les 27. Vormen hebben nooit een accent op de eerste lettergreep!

b) τι - iets/ (bijvoeglijk gebruik) een zekere. Dit woorde duidt dingen aan. De verbuiging is gelijk aan die van τί, zie les 27. Vormen hebben nooit een accent op de eerste lettergreep!

38.5 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen:

1. ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῆ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ.
2. περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θᾶ λάσσης· καὶ ἤθελεν παρελθεῖν αὐτούς.
3. Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ πρεσβυτέρων τινῶν καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινός,
4. Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτὸν ἐξῆλθεν καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνα ζητεῖτε;
5. οἱ λοιποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἄχρι τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη. αὕτη ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη.
6. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἀνθρώπους σαρκὶ ζῶσι δὲ κατὰ θεὸν πνεύματι
7. παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι,
8. ὁ δὲ δίκαιός μου ἐκ πίστεως ζήσεται, καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ.
9. καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι.
10. εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἀπέθανεν καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυρῖ εὐση.

οὐκέτι- niet meer, τεταρτος- vierde (zie les 14), κατεβη- 3de p. ev. aor. v. καταβαινω- lett. ik ga naar beneden, ik kom (van een hoger gelegen plaats naar een lager gelegen plaats), ἀρχιερευς- hogepriester (ἀρχη-macht + ἱερευς- priester)

b) Vul de juiste vorm van τις (' een zekere', onbep. bijvoegl.) in. Let op de naamval en enkel- of meervoud!

1. ... μισθου
2. ... ποιμενες
3. ... βασιλεια
4. ... παιδι
5. ... φυλακας (twee mogelijkheden!!)
6. ... μαθητης
7. ... ανθρωπων
8. ... ποιμνην

38.6 Nieuwe Woorden

ποτε	- eens
ιμας	- riem
ος	- die (betrekkelijk voornaamwoord)
ικανος	- waardig, voldoende
υποδημα	- schoeisel, schoen
ως	- toen (voegwoord)
προτεινω	- ik bind vast
φυλαξ	- bewaker, wachter
τηρεω	- ik bewaak
φυλακη	- gevangenis, nachtwake
ποιμνην	- herder
χωρα	- gebied
αγραυλεω	- ik leef in de wildernis

ἄγρος	- veld, platteland
φυλασσω	- ik (be)waak
νυξ	- nacht
ποιμνη	- kudde
νεανισκος	- jongeman
ὄρασις	- gezicht, verschijning
ἐνυπνιον	- droom
ἐνυπνιαζομαι	- ik droom
γραμματευσ	- Schriftgeleerde
προδηλος	- tevoren duidelijk
ἐκλεγομαι	- ik kies uit
ὁμοιω	- ik vergelijk
ξενιζω	- ik doe versted staan
εἰσφερω	- ik breng naar
ἄκοη	- oor, boodschap, bericht
κριτης	- rechter
ὑποδεχομαι	- ik ontvang
οὐκετι	- niet meer
τεταρτος	- vierde (zie les 14)
καταβαινω	- ik ga naar beneden, ik kom (van een hoger gelegen plaats naar een lager gelegen plaats)
ἀρχιερευς	- hogepriester

38.7 En dan nu ... lezen!:

Wij willen deze keer Joh. 1: 11-13 met u behandelen.

11. εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

12. ὅσοι δε ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενεσθαι, τοῖς πιστευουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ,

13. οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θεληματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θεληματος ἀνδρὸς ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννηθησαν.

τὰ ἴδια- 4de nv. mv. onz. v. ἴδιος- eigen, zelfstandig gebruikt (let op het lidwoord!): ' de eigen dingen, het eigen bezit', παραλαμβάνω- ik neem aan (vaak in de zin van 'ik neem ergens kennis van'), λαμβάνω- ik neem aan (in de zin van: ik verwerf, ik krijg in mijn bezit), ἐξουσία- macht (in het evangelie naar Johannes altijd van macht, die aan God toebehoort), τοῖς πιστευουσιν- 3de nv. mv. mnl. dlw. o.t.t. v. πιστεύω- ik geloof, πιστεύω εἰς- ik geloof in, οὐδὲ- en ook niet, noch, θελημα- wil, ἐγεννηθησαν- 3de p. mv. aor. v. γίνομαι- ik word

Vragen:

1. Wie is het onderwerp van ἦλθεν?

2. Van welke tijd is ἔδωκεν?

3. Hoe worden de mensen die worden aangeduid met ὅσοι later aangeduid? Geef de betreffende woordgroepen en leg uit hoe ze in verband staan met de hoofdzin ἔδωκεν...γενεσθαι.

4. Aan welk werkwoord is het woord θελημα gerelateerd? Let op de betekenis!

5. Tot slot een inhoudelijke vraag. Afgezien van deze plaats komt het woord ἐξουσία nog vijf keer voor in het evangelie naar Johannes, te weten Joh. 5: 27; 10: 18; 17: 2; 19: 10,11. Bekijkt u deze plaatsen eens en let erop wie de geveer/ bezitter is van ἐξουσία. Met name Joh. 19: 10 en 11 is dan heel interessant!!

38.8 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Canon IV

Hoewel de uiteindelijke vaststelling van de nieuwtestamentische canon lang op zich liet wachten, omdat de christenen van de eerste eeuwen van ons tijdperk wijdverspreid woonden en omdat de communicatie moeizaam verliep; kunnen we aannemen dat vanaf het begin er maar weinig onderling geschil was over welke boeken en brieven als authentiek moesten worden beschouwd. Dit blijkt uit de kerkgeschiedenis en uit de manuscripten.

De allervroegste kerkvaders, waarvan de geschriften getrouw zijn overgeleverd—zoals Ignatius, Clemens, Justinus Martyr en Irenaeus (eind tweede eeuw; bisschop van Lyon)—geven ons een behoorlijk goed inzicht in het alom geaccepteerd zijn van het N.T. Ook maakten zij een duidelijk onderscheid tussen zichzelf en de schrijvers van de bijbel. Zij gaven zichzelf minder gezag. Over o.a. Jacokus en Hebreëen bestond kennelijk verschil van mening. Tertullianus (omstreeks 200 n.Chr.) noemt de vier Evangeliën, de Handelingen, 13 brieven van Paulus, 1 Petrus, 1 Johannes, Judas en Openbaringen. Vanaf het prille begin moet het een soort absoluut gegeven zijn geweest dat er maar vier Evangeliën zijn.

Frappant is de *Canon Muratori* (genoemd naar de ontdekker in 1740) die waarschijnlijk als een soort orthodox protest tegen kettters als Marcion, was opgesteld. Hierin worden de al genoemde boeken genoemd en nog een brief van Johannes. De “Openbaring van Petrus” wordt hier betwijfeld en de “Pastor” van Hermas wordt als niet-canoniek verworpen. Opvallend is echter de ontbreking van Hebreëen en 1 Petrus. Men heeft de theorie geopperd dat het manuscript dat deze canon bevat, niet compleet is.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. Het Woord, het Licht oftewel Christus

2. ἔδωκεν- aor. v. δίδωμι

3. τοῖς πιστευουσὶν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ- nadere uitwerking van αὐτοῖς- 3de nv. mv.; meewerkend voorwerp bij ἔδωκεν / οἱ...ἐγεννηθησαν- bijzin ingeleid door een betrekkelijk voornaamwoord. Let erop dat Johannes begint met een constructie in de 1ste nv. (ὅσοι...αὐτον), dan overgaat op een 3de nv. mv. (αὐτοῖς, τοῖς...αὐτου) en dan weer eindigt in de 1ste nv. (οἱ ... ἐγεννηθησαν).

4. θελημα gerelateerd aan θελω- ik wil

LES XXXIX

39.1 Inleiding

In deze les behandelen wij de o.t.t. en de o.v.t. van werkwoorden die uitgaan op -αω. Voor deze werkwoorden geldt dat de klinkers van de uitgangen van de o.t.t. en de o.v.t. samentrekken met de α. Bekijk u de volgende voorbeelden van de o.t.t. eens en probeert u de samentrekkingsregels voor uzelf op te stellen. U kunt de uitgangen van de o.t.t. vinden in de vorige les!

39.2 Voorbeelden uit het N.T.

..ὅτι *ἀγαπῶ* τὸν πατέρα..

..omdat Ik de Vader liefheb..
(Joh. 14: 31)

ἀγαπῶ- 1ste p. ev. o.t.t. v.
ἀγαπαῶ- ik heb lief, πατε-
ρα- 4de nv. ev. v. πατηρ-
vader

..*ἀγαπᾷς* με πλεον τούτων;

..heb je Mij meer lief dan
dezen? (Joh. 21: 15)

ἀγαπᾷς- 2de p. ev. o.t.t. v.
ἀγαπαῶ- ik heb lief, πλεον-
meer (vergelijkende trap v.
πολυς- veel)

ὁ πατήρ *ἀγαπᾷ* τὸν υἱὸν
καὶ πάντα ἔδωκεν ἐν τῇ
χείρῳ αὐτοῦ

De Vader heeft de Zoon lief
en heeft alle dingen in Zijn
hand gegeven. (Joh. 3: 35)

ἀγαπᾷ- 3de p. ev. o.t.t. v.
ἀγαπαῶ- ik heb lief

ἡμεῖς *ἀγαπῶμεν*, ὅτι αὐ-
τὸς πρῶτος ἠγάπησεν
ἡμᾶς

Wij hebben (Hem) lief, om-
dat Hij ons eerst heeft lief-
gehad. (1 Joh. 4: 19)

ἀγαπῶμεν- 1ste p. mv. o.t.t.
v. ἀγαπαῶ- ik heb lief,
ἠγάπησεν- 3de p. ev. aor.
v. ἀγαπαῶ- ik heb lief

ὃν οὐκ ἴδοντες *ἀγαπάτε*..

Hem hebben jullie lief, Die
jullie niet gezien hebben..
(1Petr. 1: 8)

ἴδοντες- 1ste nv. mv. mnl.
dlw. aor. v. ὄραω- ik zie,
ἀγαπάτε- 2de p. mv. o.t.t.
v. ἀγαπαῶ- ik heb lief

καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ
τούς ἀγαπῶντας αὐτοὺς
ἀγαπῶσιν

Want ook de zondaren heb-
ben lief degenen die hen
liefhebben. (Luc. 6: 32)

ἀγαπῶντας- 4de nv. mv.
mnl. dlw. o.t.t. v. ἀγαπαῶ-
ik heb lief, zelfstandig ge-
bruikt (let op het lidw.),
αὐτοὺς- lijd. vw. bij ἀγαπ-
ῶντας, ἀγαπῶσιν-3de p.
mv. o.t.t. v. ἀγαπαῶ - ik heb
lief

Wij geven u een overzicht van de vorming van de o.t.t. van werkwoorden op -αω.

ἀγαπα- + ω	> ἀγαπω
ἀγαπα- + εις	> ἀγαπας
ἀγαπα- + ει	> ἀγαπα
ἀγαπα- + ομεν	> ἀγαπωμεν
ἀγαπα- + ετε	> ἀγαπατε
ἀγαπα- + ουσι(ν)	> ἀγαπωσι(ν)

De regels voor samentrekking zijn dus:

α + e-klank > ᾱ (lange α)

α + o-klank > ω

Deze regels gelden ook bij de vorming van de o.v.t. Wij geven weer enkele voorbeelden.

ἔσιωπων

ik zweeg

ἔσιωπων- 1ste p. ev. o.v.t.
v. σιωπαω-ik zwijg. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament. N.B. De 3de p. mv. is in de o.v.t. gelijk aan de 1ste p. ev. De vorm ἔσιωπων- zij zwegen komt wel voor!! Ook van de andere werkwoorden op -αω geldt dat de vorm van de o.v.t. op -ων altijd de 3de p. mv. is en nooit de 1ste p.ev. Voor deze persoon wordt de aoristus gebruikt!

ἔσιωπας	jij zweeg	ἔσιωπας- 2de p. ev. o.v.t. v. σιωπᾶω- ik zwijg. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
ὁ δε ἔσιωπα..	Maar Hij zweeg.. (Marc. 14: 61)	ἔσιωπα- 3de p. ev. o.t.t. v. σιωπᾶω- ik zwijg
ἔσιωπωμεν	wij zwegen	ἔσιωπωμεν- 1ste p. mv. o.v.t. v. σιωπᾶω- ik zwijg. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
εἰ ἠγαπατε με ἔχαρητε ἄν..	Indien jullie Mij lief hadden, zouden jullie verheugd zijn geweest.. (Joh. 14: 28)	ἠγαπατε- 2de p. mv. o.v.t. v. ἀγαπᾶω- ik heb lief (N.B. Wanneer een werkwoord met een klinker begint, trekt het augment samen met deze klinker. Voor dit voorbeeld geldt ε- + α > η-), ἔχαρητε- 2de p. mv. aor. v. χαίρω- ik verheug mij. Een constructie bestaande uit een bijzin met εἰ + o.v.t. en een hoofdzin met een verleden tijd (o.v.t. of aor.) met ἄν noemen we een irrealis. De gedachte die in de zin wordt uitgesproken is geen feit. Deze plaats is de enige in het Nieuwe Testament waar de 2de p. mv. o.v.t. van een werkwoord op -αω voorkomt!!
οἱ δε ἔσιωπων	Maar zij zwegen. (Marc. 3: 4)	ἔσιωπων- 3de p. mv. o.v.t. v. σιωπᾶω- ik zwijg.

Wij geven u een overzicht van de vorming van de o.v.t. van werkwoorden op -αω.

ἐ- σιωπα- + ον >	ἐσιωπων
ἐ- σιωπα- + ες >	ἐσιωπας
ἐ- σιωπα- + ε >	ἐσιωπα
ἐ- σιωπα- + ομεν >	ἐσιωπωμεν
ἐ- σιωπα- + ετε >	ἐσιωπατε
ἐ- σιωπα- + ον >	ἐσιωπων

De vorming van de o.t.t. en o.v.t. van andere werkwoorden op -αω gaat op dezelfde manier.

39.3 Opnieuw de Derde Declinatie

Wij willen opnieuw een aantal woorden van de derde declinatie met u behandelen, te weten ποιμην- herder, ἡγεμων- stadhouder, heerser, Ἕλληγ- Griek (vaak ter aanduiding van heidenen of heidense volkeren) en αἰων- eeuw.

Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμην ὁ κα- λος	Ik ben de goede Herder. (Joh. 10: 11)	ποιμην- 1ste nv. ev., κα- λος- goed, mooi
ποιμενος	van de herder	ποιμενος- 2de nv. ev.
ποιμενι	aan/ voor de herder	ποιμενι- 3de nv. ev. v. ποιμην- herder. Deze vorm komt niet voor in het Nieu- we Testament.
..ὅτι ἦσαν ὡς προβατα μη ἔχοντα ποιμενα ..	..omdat zij waren als scha- pen die geen herder heb- ben.. (Marc. 6: 34)	προβατα- 1ste nv. mv. v. προβατον- schaap, ἔχοντα- 1ste nv. mv. onz. dlw. o.t.t. v. ἔχω- ik heb, hoort bij προβατα, ποιμενα- 4de nv. ev.

και **ποιμενες** ησαν εν τη χωρα τη αυτη..

En er waren herders in die streek... (Luc. 2: 8)

ποιμενες- 1ste nv. mv. v. ποιμην- herder

και παντες οι ακουσαντες εθαυμασαν περι των λαληθεντων υπο των **ποιμενων** προς αυτους

En allen die het hoorden verwonderden zich over de dingen die door de herders tot hen gezegd werden. (Luc. 2: 18)

ακουσαντες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. aor. v. ακουω- ik hoor, εθαυμασαν- 3de p. mv. aor. v. θαυμαζω- ik verbaas mij, λαληθεντων- 2de nv. mv. onz. dlw. lijd. vorm aor. v. λαλω- ik zeg, ποιμενων- 2de nv. mv. v. ποιμην- herder

ποιμεσι(ν)

aan/ voor de herders

ποιμεσι- 3de nv. mv. v. ποιμην- herder. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

και αυτος εδωκεν τους μεν αποστολους, τους δε προφητας, τους δε ευαγγελιστας, τους δε **ποιμενας** και διδασκαλους

En Hij heeft gegeven sommigen (als) apostelen, anderen profeten, anderen evangelisten, anderen herders en leraars. (Ef. 4: 11)

τους μεν...τους δε- 4de nv. mv. v. ο μεν.. ο δε- de een.. de ander, (mv.) sommigen.. anderen, αποστολους- 4de nv. mv. v. αποστολος- lett. gezondene (v. αποστελλω- ik zend uit), apostel, ευαγγελιστας- 4de nv. mv. v. ευαγγελιστης- evangelist, ποιμενας- 4de nv. mv. v. ποιμην- herder, διδασκαλους- 4de nv. mv. v. διδασκαλος- leraar

Wij geven u een overzicht van de verbuiging van het woord ποιμην.

	ev.	mv.
1ste nv.	ποιμην	ποιμενες
2de nv.	ποιμενος	ποιμενων
3de nv.	ποιμενι	ποιμεσι(ν)
4de nv.	ποιμενα	ποιμενας

Wij vervolgen met voorbeelden van vormen van het woord ἡγεμων.

<p>..ὁ βασιλευς και ὁ ἡγεμων..</p>	<p>..de koning en de stadhouder.. (Hand. 27: 30)</p>	<p>ἡγεμων- 1ste nv. ev.</p>
<p>..ὥστε παραδουναι αὐτον τη ἀρχη και τη ἐξουσια του ἡγεμονος</p>	<p>.. met het doel Hem uit te leveren aan het gezag en de macht van de stadhouder. (Luc. 20: 20)</p>	<p>ὥστε- zodat, met het doel dat, παραδουναι- hele werkwoord aor. v. διδωμι- ik geef, ἀρχη- gezag, ἐξουσια- macht, ἡγεμονος- 2de nv. ev. v. ἡγεμων- stadhouder</p>
<p>..και παρεδωκαν Πιλατω τῷ ἡγεμονι</p>	<p>..en zij leverden (Hem) over aan Pilatus de stadhouder. (Matt. 27: 2)</p>	<p>παρεδωκαν- 3de p. mv. aor. v. παραδιδωμι- ik lever over, ἡγεμονι- 3de nv. ev. v. ἡγεμων- stadhouder</p>
<p>ἡγεμονες</p>	<p>stadhouders</p>	<p>ἡγεμονες- 1ste nv. mv. v. ἡγεμων- stadhouder</p>
<p>..και ἐπι ἡγεμονων και βασιλεων σταθησεσθε..</p>	<p>..en jullie zullen voor stadhouders en koningen geplaatst worden.. (Marc. 13: 9)</p>	<p>ἡγεμονων- 2de nv. mv. v. ἡγεμων- stadhouder, βασιλεων- 2de nv. mv. v. βασιλευς- koning, σταθησεσθε- 2de p. mv. lijd. vorm o.t.t.t. v. ἵστημι- ik ga staan</p>
<p>..οὐδαμως ἐλαχιστη ει ἐν τοις ἡγεμοσιν Ἰουδα</p>	<p>..je bent zeker niet de geringste onder de heersers van Juda. (Matt. 2: 6)</p>	<p>οὐδαμως- zeker niet, in geen geval, ἐλαχιστη- 1ste nv. ev. vrl. v. ἐλαχιστος- geringste, minste (overtreffende trap v. ὀλιγος), ἡγεμοσιν- 3de nv. mv. v. ἡγεμων- stadhouder, heerser, Ἰουδα- namen van personen uit het Oude Testament en plaatsnamen worden niet verbogen!</p>

και ἐπι **ἡγεμονας** δε και βασιλεις ἀχθησεσθε..

..en jullie zullen voor stadhouders en koningen gebracht worden.. (Matt. 10: 18)

ἐπι- (+ 4de nv.) voor, naar, ἡγεμονας- 4de nv. mv. v. ἡγεμων- stadhouder, βασιλεις- 4de nv. mv. v. βασιλευς- koning, ἀχθησεσθε- 2de p. mv. lijd. vorm o.t.t.t. v. ἄγω- ik breng

	ev.	mv.
1ste nv.	ἡγεμων	ἡγεμονες
2de nv.	ἡγεμονος	ἡγεμονων
3de nv.	ἡγεμονι	ἡγεμοσι(ν)
4de nv.	ἡγεμονα	ἡγεμονας

Wij vervolgen met voorbeelden van het woord Ἕλλην.

..Τιτος ὁ συν ἐμοι, **Ἕλλην** ὤν, ...

..Titus die bij mij was, een Griek zijnde.. (Gal. 2: 3)

ὁ συν ἐμοι- lett. die met mij, Ἕλλην- 1ste nv. ev.

..Ἰουδαιου τε πρωτον και **Ἕλληνος**..

..eerst van de Jood en dan van de Griek.. (Rom. 2: 9)

Ἰουδαιου- 2de nv. ev. v. Ἰουδαιος- Jood, Joods, τε- na een woord is και ervoor, πρωτον- eerst (bijwoord), Ἕλληνος- 2de nv. ev. v. Ἕλλην- Griek, heiden

Ἰουδαιω τε πρωτον και **Ἕλληνι**..

..eerst voor de Jood en dan voor de Griek.. (Rom. 2: 10)

Ἰουδαιω- 3de nv. ev. v. Ἰουδαιος- Jood, Joods, Ἕλληνι- 3de nv. ev. v. Ἕλλην- Griek, heiden

<i>Ἕλληνα</i>	Griek, heiden	Ἕλληνα- 4de nv. ev. v. Ἕλλην- Griek, heiden. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
ἦσαν δε <i>Ἕλληνες</i> τινες...	En er waren enige Grieken.. (Joh. 12: 20)	Ἕλληνες- 1ste nv. mv. v. Ἕλλην- Griek, heiden, τινες- 1ste nv. mv. mnl. v. τις- iemand, iets, (bijvoegl.) een zekere
.. <i>Ἑλληνων</i> πληθος πολυ..	..een grote menigte van Grieken.. (Hand. 17: 4)	Ἑλληνων- 2de nv. mv. v. Ἕλλην- Griek, heiden, πολυ- 1ste nv. ev. onz. v. πολυς- veel (onz.,omdat het bij πληθος, een onzijdig woord, hoort)
ἀπροσκοποι και Ἰου- δαιοις γινεσθε και <i>Ἕλλησιν</i> ...	Weest zonder aanstoot zowel voor Joden als voor Grieken.. (1 Kor. 10: 32)	ἀπροσκοποι- 1ste nv. mv. v. ἀπροσκοπος- schuldloos, niet aanstootgevend (α- ontkennend element, προσκοπη- reden voor aanstoot, struikelblok), Ἰουδαιοις- 3de nv. mv. v. Ἰουδαιος-Jood, Joods, γινεσθε- 2de p. mv. geb. wijs o.t.t. v. γινομαι- ik word, Ἕλλησιν- 3de nv. mv.

...ἐπειθεν τε Ἰουδαίους
καὶ Ἕλληνας

..en overtuigde Joden en
Grieken. (Hand. 18: 4)

ἐπειθεν- 3de p. ev. o.v.t. v.
πειθω- ik overtuig,
Ἰουδαίους- 4de nv. mv. v.
Ἰουδαίος- Jood, Joods,
Ἕλληνας- 4de nv. mv. v.
Ἕλλην- Griek, heiden

Wij geven u een overzicht van de verbuiging van het woord Ἕλλην.

	ev.	mv.
1ste nv.	Ἕλλην	Ἕλληνες
2de nv.	Ἕλληνος	Ἕλληνων
3de nv.	Ἕλλησι	Ἕλλησι(ν)
4de nv.	Ἕλληνα	Ἕλληνας

Het woord μην (' maand') wordt op dezelfde manier verbogen als Ἕλλην.

Wij willen nu nog aandacht besteden aan het woord αἰών. Dit woord heeft als eerste betekenis 'eeuw'. Vaak wordt deze betekenis tot 'de huidige eeuw, deze wereld'. Maar αἰών kan ook 'eeuw' betekenen in de letterlijke zin en verwijst dan naar de eeuwigheid. Dit is voornamelijk het geval in een aantal vaste uitdrukkingen. Bekijk u de voorbeelden maar!

αἰών

eeuw

αἰών- 1ste nv. ev. Deze
vorm komt niet voor in het
Nieuwe Testament.

..ἡ μεριμνα τοῦ αἰῶνος..

.. de zorg van het leven..
(Matt. 13: 22)

μεριμνα- zorg, αἰῶνος- 2de
nv. ev. v. αἰών- de wereld,
het leven van alledag

..οὔτε ἐν τούτῳ τῷ *αἰῶνι*
οὔτε ἐν τῷ μελλοντί

..niet in deze eeuw noch in
de toekomstige. (Matt. 12:
32)

οὔτε- ook niet, noch, αἰ-
ωνι- 3de nv. ev. v. αἰων-
eeuw, leven, μελλοντι- 3de
nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v.
μελλω- ik sta op het punt
te..., ik ga.. (duidt op iets
dat in de toekomst zal ge-
beuren)

μηκετι ἐκ σου καρπος
γενηται εἰς τον *αἰωνα*

Laat geen vrucht meer uit je
voortkomen tot in eeu-
wigheid. (Matt. 21: 19)

γενηται- 3de p. ev. aanv.
wijs aor. v. γινομαι- ik
word, αἰωνα- 4de nv. ev. v.
αἰων- eeuw, εἰς τον αἰ-
ωνα- lett. tot de eeuw, tot
in eeuwigheid

αἰωνες

eeuwen

αἰωνες- 1ste nv. mv. v.
αἰων- eeuw. Deze vorm
komt niet voor in het Nieu-
we Testament.

..ἦν προωρισεν ὁ θεος
προ των *αἰωνων* εἰς
δοξαν ἡμων

..die God heeft voorbe-
stemd van voor de eeuwen
tot onze heerlijkheid. (1 Kor.
2: 7)

ἦν- 4de nv. ev. vrl. v. ὅς-
die, dat (betrekkelijk vnw.),
προωρισεν- 3de p.ev. aor.
v. προοριζω- ik bestem van
tevorens, αἰωνων- 2de nv.
mv. v. αἰων- eeuw, προ
των αἰωνων- voor de eeu-
wen, voor het begin van de
tijd, voor het begin van de
wereld

..ἵνα ἐνδειξηται ἐν τοῖς
αἰωσιν τοῖς ἐρχομενοῖς..

..opdat Hij toonde in de
toekomstige eeuwen.. (Ef.
2: 7)

ἐνδειξηται- 3de p.ev.
aanv. wijs aor. v. ἐνδεικ-
νομαι- ik toon, αἰωσιν-
3de nv. mv. v. αἰων- eeuw
ἐρχομενοῖς- 3de nv. mv.
mnl. dlw. o.t.t. v. ἐρχομαι-
ik ga

..ὡ ἡ δοξα εἰς τους **αἰ-
ωνας** των αἰωνων, ἀμην

..aan Wie de heerlijkheid tot
in eeuwigheid, amen. (Gal.
1: 5)

ὡ- 3de nv. ev. mnl. v. ὄς-
die, dat (betrekkelijk vnv.),
αἰωνας- 4de nv. mv. v.
αἰων- eeuw, αἰωνων- 2de
nv. mv. v. αἰων- eeuw, εἰς
τους αἰωνας των αἰωνων-
lett. tot in de eeuwen der
eeuwen, in eeuwigheid.
Deze uitdrukking komt vaak
voor in de brieven van Pau-
lus en in Openbaringen.

Wij geven u nog even de verbuiging in een overzicht.

	ev.	mv.
1ste nv.	αἰων	αἰωνες
2de nv.	αἰωνος	αἰωνων
3de nv.	αἰωνι	αἰωσι(ν)
4de nv.	αἰωνα	αἰωνας

De woorden ὁ ἀμπελων (' wijngaard', Matt. 21:28), ὁ χειμων ('winter', 'storm', Matt. 24: 20) en ὁ χιτων (' onderkleed', mv. 'kleding', Matt. 10: 10) worden verbogen als αἰων.

Wij geven de belangrijkste uitdrukkingen met het woord αἰων ook in de woordenlijst.

39.4 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen.

1. καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοός εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον

2. καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι εἴτε Ἑλληνας εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι, καὶ πάντες ἐν πνεῦμα ἐποτίσθημεν.

3. καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὡσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων,

4. καθὼς ἠγάπησέν με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ ὑμᾶς ἠγάπησα· μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.

5. ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν· οἱ δὲ μείζον ἔκραξαν λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς Δαυίδ.

6. εἶπεν δὲ ὁ κύριος ἐν νυκτὶ δι' ὀράματος τῷ Παύλῳ, Μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει καὶ μὴ σιωπήσης,

7. ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐκ ἀπεκρίνατο οὐδέν. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτὸν καὶ λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;

8. καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀρνίου καὶ διὰ τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν καὶ οὐκ ἠγάπησαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἄχρι θανάτου..

9. καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος κομεισθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.

10. Ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν,

συσχηματιζομαι- ik word gelijk aan, πνευμα- Geest, ἀφοριζω- ik scheid, ik maak onderscheid, ἐριφος- bok, καγω- και + ἐγω

b) Geef de juiste vorm van Ἕλλην.

1. ... πολλοι
2. ... σεβομενου
3. ... πληθος

c) Geef de juiste vorm van αἰων.

1. ... ἐρχομενοις
2. ... τουτους
3. ... μελλοντι

d) Geef de juiste vorm van μην (verbuiging als Ἑλλήν).

1. ... ἔκτω (ἔκτος- zesde, zie les 14)

2. ... πολλους

3. ... τινων

39.5 Nieuwe Woorden

πρωτον	- (bijwoord) eerst
ἄμαρτωλος	- zondaar
εἰ + o.v.t., verleden tijd + ἄν	- irrealis (bijvoorbeeld Joh.14: 28)
προβατον (onz.)	- schaap
ἄκουω	- ik hoor
θαυμαζω	- ik verbaas mij
εὐαγγελιστης (mnl.)	- evangelist
ἀρχη	- begin, oorsprong; gezag, heersend principe
ἐξουσια (vrl.)	- macht
οὐδαμως	- zeker niet
Ἰουδα	- Juda
Ἑλλήν	- Griek
τε	- na een woord is και ervoor
Ἰουδαίος	- Jood (zelfstandig), Joods (bijvoeglijk)
ἀπροσκοπος	- zonder aanstoot te geven
προσκοπη	- struikelblok
μην (mnl.)	- maand (verbogen als Ἑλλήν)
ἀπ' αἰωνος	- vanaf het begin van de wereld, van oudsher (Luc. 1: 70)

προ των αἰωνων	- van voor de eeuwen, van voor de grondlegging van de wereld (1 Kor. 2: 7)
εἰς τον αἰωνα (του αἰωνος)	- lett. tot de eeuw (van de eeuw), tot in eeuwigheid (Hebr. 5: 6)
εἰς τους αἰωνας των αἰωνων	- lett. tot de eeuwen der eeuwen, tot in eeuwigheid (vaak in de brieven van Paulus en in Openbaringen)
ὁ αἰων μελλων	- de toekomstende eeuw
ὁ αἰων ἐρχομενος	- de toekomstende eeuw
ἡ συντελεια του αἰωνος/ των αἰωνων	- de voleinding van de wereld (Matt. 28: 20)
μεριμνα	- zorg
μελλω	- ik sta op het punt te..., ik ga... (van iets dat in de toekomst zal plaatsvinden), dlw. o.t.t. in alle naamvallen en van alle drie geslachten: toekomstende (bijv. σκια των μελλοντων- een schaduw van de toekomstende dingen (Kol. 2: 17)
προοριζω	- ik bestem van tevoren
ἐνδεικνυμαι	- ik toon
μπελων (mnl.)	- wijngaard (verbogen als αἰων)
χειμων (mnl.)	- winter, storm (verbogen als αἰων)
χιτων (mnl.)	- onderkleed, (mv.) kleding (verbogen als αἰων)
συσχηματιζομαι	- ik word gelijk aan
πνευμα (onz.)	- Geest
ἀφοριζω	- ik scheid, ik maak onderscheid

ὁ σεβομενος	- zelfstandig gebruikt dlw. o.t.t. v. σεβομαι-ik vereer, gebruikt ter aanduiding van personen die zelf geen Joden waren maar wel naar de synagoge kwamen en bepaalde Joodse gebruiken in ere hielden
ἐκτος	- zesde

39.6 En dan nu... lezen!:

Wij behandelen deze keer het laatste deel van het begin van het evangelie naar Johannes, te weten Joh. 1: 14- 18.

14. και ὁ λογος σαρξ ἐγενετο και ἐσκηνωσεν ἐν ἡμιν, και ἐθεασαμεθα την δοξαν αὐτου, δοξαν ὡς μονογενους παρα πατρος, πληρης χαριτος και ἀληθειας.

15. Ἰωαννης μαρτυρει περι αὐτου και κεκραγεν λεγων· οὗτος ἦν ὃν εἶπον· ὁ ὀπισω μου ἐρχομενος ἐμπροσθεν μου γεγονεν, ὅτι πρωτος μου ἦν.

16. ὅτι ἐκ του πληρωματος αὐτου ἡμεις παντες ἐλαβομεν και χαριν ἀντι χαριτος·

17. ὅτι ὁ νομος δια Μωυσεως ἐδοθη, ἡ χαρις και ἡ ἀληθεια δια Ἰησου Χριστου ἐγενετο·

18. Θεον οὐδεις ἑωρακεν πωποτε· μονογενης θεος ὁ ὢν εἰς τον κολπον του πατρος ἐκεινος ἐξηγησατο.

ἐσκηνωσεν- 3de p. ev. aor. v. σκηνω- ik vertoef (verwant aan σκηνη- tent, Christus heeft onder ons in het vlees als in een tent gewoond), θεαομαι- ik aanschouw, μονογενους- 2de nv. ev. v. μονογενης- eniggeboren (μονος- alleen, enig, γινομαι- ik word), παρα -(+ 2de nv.) van(af), πληρης- (+ 2de nv.) vol van, κερραγεν- 3de p. ev. v.t.t. v. κραζω- ik roep, ἐμπροσθεν- (+ 2de nv.) eerder, πληρωμα- volheid, ἔωρακεν- 3de p. ev. v.t.t. v. ὄραω- ik zie, πωποτε- ooit, κολπος- boezem, ἐξηγησατο- 3de p. ev. aor. v. ἐξηγεομαι- ik vertel, ik maak bekend, ik toon (het Griekse woord ἐξηγησις werd gebruikt ter aanduiding van alle soorten van tekstverklaring, vandaar ook het Nederlandse 'exegese')

Vragen:

1. Met welke naamval gaat het woord ὀπισω?
2. Wat voor vorm is ἐδοθη? (Geef persoon en tijd)
3. Hoe wordt Christus in dit gedeelte aangeduid? (vier aanduidingen)
4. Hoe kunt u zien dat het deelwoord ὤν in vs. 18 zelfstandig is gebruikt?
5. De inhoudelijke vraag: Wat symboliseert het 'aan de boezem zijn'? Zie ook Joh. 13: 23.

39.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Canon V

De allervroegste vertalingen van het N.T. tonen hoe gebrekkig de communicatie was tussen het Griekse oosten en het Latijnse westen. In de oud-Syrische vertaling ontbreken 2 en 3 Johannes, Judas en Openbaringen; echter in de oud-Latijnse vertaling ontbreken Hebreeën, Jacobus en 1 Petrus. De boeken die het oosten miste waren wijdverbreid in het westen en omgekeerd. Desalniettemin bevatten deze twee oudste bijbels samen de nieuwtestamentische canon, op 2 Petrus na.

Origenes die in de eerste helft van de derde eeuw n.Chr. leefde en wel op de rand van Oost en West, in Egypte, geeft de canon zoals wij die vandaag hebben. Hij zegt dat al deze boeken alom door christenen worden erkend en dat slechts Hebreeën, 2 Petrus, 2 en 3 Johannes, Judas en Openbaringen door sommigen betwist worden. Echter hijzelf geloofde dat Hebreeën door de Apostel Paulus geschreven was. In de eerste helft van de vierde eeuw geeft Eusebius dezelfde canon en vermeldt dezelfde betwistelde boeken (op Hebreeën na).

Athanasius, bisschop van Alexandrië, geeft ons de oudst bekende lijst van alle 27 nieuwtestamentische boeken en brieven. Hij deed dat in zijn paasbrief in het jaar 367. Enkele decennia later vermelden Hieronymus en Augustinus dezelfde canon.

De concilies van Hippo (393) en Carthago (397 en 419) bevestigen deze canon. U wordt er nogmaals op gewezen dat deze concilies niet uitmaakten welke boeken in de canon thuis hoorden, maar zij ratificeerden slechts het feit dat deze boeken en brieven altijd al als canonic beschouwd waren.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. 2de nv.

2. 3de p. ev. lijd. vorm aor. v. διδωμι- ik geef

3. ὁ λογος (vs. 14), ὁ ὀπισω μου ἐρχομενος (vs. 15), Ἰησους Χριστος (vs. 17), μονογενης

θεος ὁ ὦν εἰς τον κολπον του πατρος (vs. 18) N.B. Mocht u μονογενους παρα πατρος (vs. 14) en πρωτος μου (vs. 15) hebben meegerekend, dan komt u op zes uit. Het is in ieder geval de bedoeling dat u de gedachtengang van het stuk en de plaats van Christus daarin ontrafelt.

4. Het deelwoord heeft een lidwoord bij zich.

LES XL

40.1 Inleiding

In deze les willen wij u vormen laten zien van de o.t.t. en de o.v.t. van werkwoorden op -εω. Ook bij deze werkwoorden geldt dat er samentrekking plaats vindt tussen de klinkers van de uitgangen en de klinker van de stam (in dit geval -ε). Probeer te weer bij het bestuderen van de voorbeelden vast te stellen wat de samentrekkingsregels zijn.

40.2 Voorbeelden uit het N.T.

..αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ **ποιῶ**
μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ
πατήρ με ἀπέσταλκεν

..die werken zelf die Ik doe,
getuigen aangaande Mij dat
de Vader Mij gezonden
heeft. (Joh. 5: 36)

αὐτὰ- 1ste nv. mv. onz. v.
οὗτος- hij (zelf), ἃ- 4de nv.
mv. v. ὅς- die, dat (betrek-
kelijk vnv.), ποιῶ- 1ste p.
ev. o.t.t. v. ποιῶ- ik doe,
μαρτυρεῖ- 3de p. ev.(!)
o.t.t. v. μαρτυρῶ, na een
onderwerp onz. mv. volgt
een pv. in het ev.!!, περι- (+
2de nv.) aangaande, om-
trent, ἀπέσταλκεν- 3de p.
ev. v.t.t. v. ἀποστελλῶ- ik
zend uit

συ πιστεύεις ὅτι εἷς ἐσ-
τὶν ὁ θεός, καλῶς **ποιεῖς**

U gelooft dat God Eén is,
daar doet u goed aan. (Jak.
2: 19)

εἷς- één, zie les 14, καλῶς-
bijwoord v. καλός- mooi,
goed, ποιεῖς- 2de p. ev.
o.t.t. v. ποιῶ- ik doe

πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου
τοὺς λόγους τούτους καὶ
ποιεῖ αὐτούς..

Een ieder die deze woorden
van Mij hoort en die doet..
(Matt. 7: 24)

ὅστις- 1ste p. ev. mnl.,
onbepaald betrekkelijk vnv.
'wie ook maar' (combinatie
v. ὅς en τις), ποιεῖ- 3de
p.ev. o.t.t.v. ποιῶ- ik doe

..ὅτι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ
τηρουμεν καὶ τὰ ἀρεστὰ
ἐνωπιον αὐτοῦ **ποιουμεν**

..omdat wij Zijn geboden
houden en doen wat aan-
genaam is voor Hem... (1
Joh. 3: 22)

τηρουμεν- 1ste p. mv. o.t.t.
v. τηρεω- ik houd, τὰ
ἀρεστὰ- 4de nv. mv. onz. v.
ἀρεστος- aangenaam, zelf-
standig gebruikt (let op het
lidwoord), ἐνωπιον- (+2de
nv.) voor (het aan-gezicht
van), ποιουμεν- 1ste p. mv.
o.t.t. v. ποιεω- ik doe

ὁ οἶκος μου οἶκος προ-
σευχῆς κληθησεται, ὑμεῖς
δὲ αὐτὸν **ποιειτε**
σπηλαιον ληστων

Mijn huis zal een huis van
gebed genoemd worden,
maar jullie maken het tot
een rovershol. (Matt. 21:
13)

οἶκος- huis, κλη-θησεται-
3de p. ev. lijd. vorm o.t.t.t.
v. καλεω- ik noem, ποιειτε-
2de p. mv. o.t.t. v. ποιεω- ik
doe, ik maak, σπηλαιον-
hol, schuilplaats, ληστων-
2de nv. mv. v. ληστης-
rover

οὐχι καὶ οἱ τελωναι το
αὐτο **ποιουσιν**,

Doen niet ook de tollenaars
hetzelfde? (Matt. 5: 46)

οὐχι- nadrukkelijk οὐκ,
gebruikt in vragen wanneer
men een bevestigend ant-
woord verwacht, τελωναι-
1ste nv. mv. v. τελωνης-
tollenaar, το αὐτο- 4de nv.
ev. onz. v. ὁ αὐτος- dezelf-
de, ποιουσιν- 3de p. mv.
o.t.t. v. ποιεω- ik doe

Is het u gelukt de regels voor samentrekking op te stellen? Kijkt u dan maar in ons overzicht of het klopt.

ποιε- + ω > ποιω

ποιε- + εις > ποιεις

ποιε- + ει > ποιει

ΠΟΙΕ- + ΟΜΕΝ	>	ΠΟΙΟΥΜΕΝ
ΠΟΙΕ- + ΕΤΕ	>	ΠΟΙΕΙΤΕ
ΠΟΙΕ- + ΟΥΣΙ(ν)	>	ΠΟΙΟΥΣΙ(ν)

Regels voor samentrekking:

ε + ε > ει

ε + ο > ου

ε + lange klinker of klinkercombinatie ('tweeklank') > ε gaat op in lange klinker/ tweeklank

Probeer u met deze regels bij de hand eens op te schrijven hoe de o.v.t. van werkwoorden op -εω gevormd wordt. U kunt de uitgangen van de o.v.t. vinden in de vorige les.

Denkt u te weten hoe de vormen eruit komen te zien? Bekijk u dan de volgende voorbeelden maar!

ἔθεωρουν τον σαταναν ὡς
ἀστραπην ἐκ του οὐρανου
πεσοντα

Ik zag de satan als een bliksem uit de hemel vallen.
(Luc. 10: 18)

ἔθεωρουν- 1ste p. ev. o.v.t.
v. θεωρω- ik zie, σαταναν-
4de nv. ev. v. σατανας-
satan, duivel, ἀστραπη-
bliksem, bliksemschicht,
πεσοντα-4de nv. ev. mnl.
dlw. aor. v. πιπτω- ik val

..και *περιπατεις* ὅπου
ἦθελες

..en je wandelde waar je
wilde. (Joh. 21: 18)

περιπατεις- 2de p. ev.
o.v.t. v. περιπατω- ik
wandel rond, ὅπου- waar,
ἦθελες- 2de p. ev. o.v.t. v.
θελω- ik wil

ἄνθρωπος τις ἔποιει δειπνον μεγα..	Een zeker mens bereidde een grote maaltijd.. (Luc. 14: 16)	ἔποιει- 3de p.ev. o.v.t. v. ποιεω- ik doe, ik maak, δειπνον- maaltijd, μεγα- 4de nv. ev. onz. v. μεγας- groot, zie les 30
ὡς δε ἤκουσαμεν ταυτα, παρεκαλουμεν ἡμεις..	Toen wij dat gehoord had- den, drongen wij erop aan.. (Hand. 21: 12)	ἤκουσαμεν- 1ste p. mv. aor. v. ἀκουω- ik hoor, παρεκαλουμεν- 1ste p. mv. o.v.t. v. παρακαλω- ik spoor aan
εἰ τέκνα του Ἀβρααμ ἐστε, τα ἔργα του Ἀβρααμ ἔποιεῖτε	Indien jullie kinderen van Abraham waren, deden jullie de werken van Abra- ham. (Joh. 8: 39)	ἔποιεῖτε- 2de p. mv. o.v.t. v. ποιεω- ik doe N.B. Na- men van personen uit het Oude Testament worden niet verbogen!
..και ἔποιουν χαραν με- γαλην πασιν τοις ἀδελφοις	..en zij bereidden alle broe- ders grote vreugde. (Hand. 15: 3)	ἔποιουν- 3de p. mv. o.v.t. v. ποιεω- ik doe, ik maak

Wij geven u een overzicht van de vorming van de o.v.t., uitgaande van het werkwoord ποιεω.

ἐ- ποιε- + ον	>	ἔποιουν
ἐ- ποιε- + ες	>	ἔποιεις
ἐ- ποιε- + ε	>	ἔποιει
ἐ- ποιε- + ομεν	>	ἔποιουμεν
ἐ- ποιε- + ετε	>	ἔποιεῖτε
ἐ- ποιε- + ον	>	ἔποιουν

Alle andere werkwoorden op -εω worden op dezelfde wijze verbogen in o.t.t. en o.v.t.

40.3 Opnieuw de Derde Declinatie

Dan gaan wij nu weer een paar zelfstandige naamwoorden van de derde declinatie behandelen. Dit maal besteden wij aandacht aan de woorden πατηρ ('vader'), ἄνηρ ('man') en μαρτυς ('getuige').

Wij beginnen met voorbeelden van de verbuiging van πατηρ. Dit woord komt veel voor, in sommige naamvallen over de honderd keer! Vaak duidt dit woord God aan, de hemelse Vader.

οἶδεν γὰρ ὁ **πατήρ** ὑμῶν
ὡς χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ
ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν

Want jullie Vader weet
waaraan jullie gebrek heb-
ben voor jullie Hem (erom)
vragen. (Matt. 6: 8)

πατηρ- Vader, ὦν- 2de nv.
mv. onz. v. ὅς- die, dat (be-
trekkelijk vnw.), πρὸ-(+ 2de
nv.) voor, hier met een zelf-
standig gebruikt heel werk-
woord. Het werkwoord
wordt van een lidwoord
voorzien dat de naamval
aanneemt van het voorzet-
sel waar de hele woord-
groep bij hoort (hier 2de nv.
bij πρὸ). Bij het werkwoord
horen twee 4de naamval-
len: ὑμᾶς is het onderwerp
en αὐτόν het lijdende voor-
werp van αἰτῆσαι- hele
werkwoord aor. v. αἰτέω- ik
vraag om

..ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζε-
βεδαίου τοῦ **πατρὸς** αὐ-
τῶν..

..in het schip met Zebedeus,
hun vader.. (Matt. 4: 21)

πλοίῳ-3de nv. ev. v. πλοι-
ον- schip, μετὰ- (+ 2de nv.)
met, in gezelschap van,
πατρός- 2de nv. ev. v.
πατηρ- vader

εἰ δε μη γε, μισθον οὐκ ἔχετε παρα τῷ **πατρι** ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς

Indien niet, dan hebben jullie geen loon bij jullie Vader Die in de hemelen is. (Matt. 6: 1)

γε- geeft nadruk aan het voorafgaande woord, is niet afzonderlijk te vertalen, παρα- (+ 3de nv.) bij, πατρι- 3de nv. ev. v. πατηρ- vader, N.B. U ziet dat het lidwoord τῷ wordt herhaald. Dit wijst erop dat de woordgroep die na het 2de τῷ komt hoort bij πατρι: 'jullie Vader, Die in de hemelen (is)'.
 ξεωρακεν- 3de p. ev. v.t.t. v. ὄραω- ik zie, πατερα- 4de nv. ev. v. πατηρ- Vader

..οὗτος ἑώρακεν τον **πατερα**

.. Hij heeft de Vader gezien. (Joh. 6: 46)

οἱ **πατερες** ἡμῶν το μαννα ἔφαγον ἐν τῷ ἐρημῷ..

Onze vaders hebben het manna gegeten in de woestijn.. (Joh. 6: 31)

πατερες- 1ste nv. mv. v. πατηρ- vader, μαννα- manna, ἔφαγον- 3e p. mv. aor. v. ἐσθιω- ik eet, ἐρημῷ- 3de nv. ev. v. ἐρημος- woestijn

ὁ θεος Ἀβρααμ και ὁ θεος Ἰσαακ και ὁ θεος Ἰακωβ, ὁ θεος των **πατερων** ἡμῶν..

De God van Abraham en de God van Izaäk en de God van Jakob, de God van onze vaders.. (Hand. 3: 13)

πατερων- 2de nv. mv. v. πατηρ- vader. U ziet weer dat namen uit het Oude Testament niet verbogen worden!

..οὐ κατα την διαθηκην ἦν ἐποίησα τοῖς **πατρασιν** αὐτῶν..

..niet volgens het verbond dat Ik met hun vaders gemaakt heb.. (Hebr. 8: 9)

κατα- (+ 4de nv.) volgens, overeenkomstig, διαθηκην- 4de nv. ev. v. διαθηκη- verbond, ἦν- 4de nv. ev. vrl. v. ὅς- die, dat (betrekkelijk vnw.), ἐποίησα- 1ste p. ev. aor. v. ποιῶ- ik doe, ik maak, πατρασιν- 3de nv. mv. v. πατηρ- vader

..ἐπ'ἐλπίδι της εἰς τους
πατερας ἡμῶν ἐπαγγελίας
γενομένης ὑπο του θεου..

.. vanwege de hoop van de
belofte, door God gedaan
aan onze vaderen.. (Hand.
26: 6)

ἐπι- (+ 3de nv.) vanwege,
ἐλπίδι- 3de nv. ev. v. ἐλ-
πισ- hoop, πατερας- 4de
nv. mv. v. πατηρ- vader,
ἐπαγγελίας- 2de nv. ev. v.
ἐπαγγεῖα- belofte, γενο-
μένης- 2de nv. ev. vrl. dlw.
aor. v. γινομαι- ik word

De betekenis van het woord πατηρ is dus 'vader', vaak gebruikt met betrekking tot God 'Vader'. In het meervoud betekent het 'vaderen, voorvaderen'. Ook in het enkelvoud kan πατηρ 'voorvader' betekenen bijvoorbeeld in Matt. 3: 9:

πατερα ἔχομεν τον Ἰ-
βρααμ

Wij hebben Abraham als
vader.

πατερα- 4de nv. ev. v.
πατηρ

Wij geven u een overzicht van de vormen. Het is belangrijk dat u deze verbuiging goed kent. Het woord komt immers heel vaak voor!

	ev.	mv.
1ste nv.	πατηρ	πατερες
2de nv.	πατρος	πατερων
3de nv.	πατρι	πατρασι(ν)
4de nv.	πατερα	πατερας

Andere woorden die net als πατηρ verbogen worden, zijn ἡ μητηρ ('moeder'), ἡ γαστηρ ('baar-
moeder', ἡ ἐν γαστρι ἔχουσα- een zwangere vrouw, zie Matt. 1: 18, 24: 19; ook 'buik', zie Tit. 1: 12)
en ἡ θυγατηρ ('dochter', vaak letterlijk maar zie bijvoorbeeld ook Luc. 1: 5, 23: 28).

Wij vervolgen met de verbuiging van het woord ἄνηρ. Dit woord betekent 'man', soms 'echtgenoot'.
Bekijkt u de voorbeelden maar!

ὀπισω μου ἔρχεται *ἄνηρ*
ὅς ἐμπροσθεν μου γεγονεν
ὅτι πρωτος μου ἦν

Na mij komt een man die
voor mij was, omdat Hij
eerder was dan ik. (Joh. 1:
30)

ἄνηρ- 1ste nv. ev., ἐμ-
προσθεν- (+ 2de nv.) voor
(v. tijd), γεγονεν- 3de p. ev.
v.t.t. v. γινομαι- ik word

...οἱ..οὐδε ἐκ θεληματος
ἄνδρος ἀλλ ' ἐκ θεου
ἐγεννηθησαν

..,die..noch uit de wil van de
man maar uit God geboren
zijn. (Joh. 1: 13)

οὐδε- ook niet, noch, θελ-
ημα- wil, ἄνδρος- 2de nv.
ev. v. ἄνηρ- man, ἐγενν-
ηθησαν- 3de p. mv. lijd.
vorm aor. v. γινομαι- ik
word

πας οὖν ὅστις ἀκουει μου
τους λογους τουτους και
ποιει αὐτους, ὁμοιωθησε-
ται *ἀνδρι* φρονιμω..

Een ieder dan die deze
woorden van Mij hoort en
die doet, zal vergeleken
worden met een verstandig
man.. (Matt. 7: 24)

ὁμοιωθησεται- 3de p. ev.
lijd. vorm o.t.t.t. v. ὁμοιω-
(+ 3de nv.) ik vergelijk met,
ἀνδρι- 3de nv. ev. v. ἄνηρ,
φρονιμω- 3de nv. ev. v.
φρονιμος- verstandig
(φρονεω- ik denk)

λεγει αὐτη ὁ Ἰησους·
καλως εἶπας ὅτι *ἄνδρα*
οὐκ ἔχω

Jezus zei tot haar: 'U zei
terecht:" Ik heb geen man"
' (Joh. 4: 17)

λεγει- 3de p.ev. o.t.t. v.
λεγω- ik zeg N.B. Er staat
o.t.t. zoals heel vaak in de
evangeliën, maar men kiest
in vertalingen meest- al
voor de verleden tijd,
εἶπας- 2de p. ev. aor. v.
λεγω- ik zeg, ὅτι- dat, om-
dat. Soms is dit woord het
best weer te geven met een
dubbele punt zoals ook hier
(het leidt een direct citaat in
van de woorden van de
vrouw uit hetzelfde vers),
ἄνδρα- 4de nv. ev. v. ἄνηρ-
man, in de zin van 'eigen
man, echtgenoot'

οἱ δε ἐσθιοντες ἦσαν
ἄνδρες ὡσει πεντακι-
σχλιοι χωρις γυναικων
και παιδων

En degenen die gegeten
hadden waren ongeveer
vijfduizend mannen, de
vrouwen en kinderen niet
meegeteld. (Matt. 14: 21)

ἐσθιοντες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. o.t.t. v. ἐσθιω- ik
eet, ἄνδρες- 1ste nv. mv. v.
ἄνηρ, ὡσει- zoals, (bij ge-
tallen) ongeveer, πεντα-
κισχλιοι- vijfduizend (zie
les 14), χωρις- (+ 2de nv.)
zonder, niet meegerekend

πολλοι δε των ἀκου-
σαντων τον λογον ἐπισ-
τευσαν και ἐγενηθη [ὁ]
ἀριθμος των *ἀνδρων* [ὡς]
χιλιαδες πεντε

Velen echter van degenen
die het woord gehoord
hadden, geloofden en het
getal van de mannen werd
ongeveer vijfduizend.
(Hand. 4: 4)

ἀκουσαντων- 2de nv. mv.
mnl. dlw. aor. v. ἀκουω- ik
hoor, ἐγενηθη-3de p. ev.
lijd. vorm aor. v. γινομαι- ik
word, ὡς- (voor een getal)
ongeveer, χιλιαδες πεντε-
lett. vijf duizendtallen (zie
les 14)

ἀλλα ὡς ἡ ἐκκλησια
ὑποτασσεται τῷ Χριστῷ,
οὕτως και αἱ γυναικες
τοῖς *ἀνδρασιν* ἐν παντι

Maar zoals de gemeente
aan Christus onderdanig is,
zo ook de vrouwen aan de
mannen in alles. (Ef. 5: 24)

ὑποτασσεται- 3de p. ev.
lijd. vorm o.t.t. v. ὑποτ-
ασσω- ik onderwerp, ἀν-
δρασιν- 3de nv. mv. v.
ἄνηρ- man, echtgenoot,
παντι- 3de nv. ev. onz. v.
πας- ieder, elk, vul in ge-
dachten aan 'ding': 'in ieder
ding'= 'in alles' N.B. De vorm
ἀνδρασιν komt in het
Nieuwe Testament zeven
keer voor, waarvan zes keer
in een vorm als in dit voor-
beeld: 'vrouwen, (weest)
onderdanig aan jullie man-
nen'

καταβας δε Πετρος προς
τους *ανδρας* ειπεν..

En nadat Petrus afgedaald
was naar de mannen, zei
hij.. (Hand. 10: 21)

καταβας- 1ste nv. ev. mnl.
dlw. aor. v. καταβαινω- ik
daal af, ανδρας- 4de nv.
mv. v. ανηρ- man, ειπεν-
3de p. ev. aor. v. λεγω- ik
zeg

Wij geven de verbuiging weer in een overzicht. Ook dit woord komt vaak voor. Let u dus goed op de diverse vormen.

	ev.	mv.
1ste nv.	ανηρ	ανδρες
2de nv.	ανδρος	ανδρων
3de nv.	ανδρι	ανδρασι[ν]
4de nv.	ανδρα	ανδρας

Geen enkel ander woord wordt verbogen als *ajnh*.

Wij vervolgen met voorbeelden van de verbuiging van het woord μαρτυς ('getuige').

ταδε λεγει ο αμην, ο *μαρ-
τυς* ο πιστος και αληθι-
νος..

Dit zegt de Amen, de ge-
trouwe en waarachtige
getuige.. (Op. 3: 14)

ταδε- 4de nv. mv. onz. v.
οδε- deze, dit (aanwijzend
voornaamwoord, verwijst
naar iets bij de spreker: 'dit
hier bij mij'), αμην- amen,
hier zelfstandig gebruikt als
aanduiding voor Christus,
μαρτυς- 1ste nv. ev., πισ-
τος- geloofwaardig, be-
trouwbaar

..το αιμα Στεφανου του
μαρτυρος σου..

..het bloed van Stefanus,
Uw getuige.. (Hand. 22: 20)

μαρτυρος- 2de nv. ev. v.
μαρτυς- getuige, deze vorm
alleen hier!

<i>μαρτυρι</i>	aan/ voor de getuige	μαρτυρι- 3de nv. ev. v. μαρτυς- getuige. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
έγω δε <i>μαρτυρα</i> τον θεον επικαλουμαι..	Maar ik roep God aan als getuige.. (2 Kor. 1: 23)	μαρτυρα- 4de nv. ev. v. μαρτυς- getuige, επικαλουμαι- 1ste p. ev. o.t.t. v. επικαλεομαι- ik doe een beroep op N.B. Het woord μαρτυς komt in de brieven van Paulus vaak voor in een dergelijke formulering (God als getuige), ook in andere naamvallen, bijvoorbeeld μαρτυς γαρ μου εστιν ο θεος-God is mijn getuige (Rom. 1: 9)
..και εσεσθε μου <i>μαρτυρες</i> ..	..en jullie zullen Mijn getuigen zijn.. (Hand. 1: 8)	εσεσθε- 2de p. mv. o.t.t.t. v. ειμι- ik ben, N.B. De o.t.t.t. van ειμι heeft altijd de lijdende vorm, μαρτυρες- 1ste nv. mv. v. μαρτυς- getuige
τι επι χριαν εχομεν <i>μαρτυρων</i> ,	Waarvoor hebben wij nog getuigen nodig? (Matt. 26: 65)	τι- 4de nv. ev. onz. v. τις- wie, μαρτυρων- 2de nv. mv. v. μαρτυς- getuige., hoort bij χριαν
και δωσω τοις δυσιν <i>μαρτυσιν</i> μου..	En ik zal aan Mijn twee getuigen geven.. (Op. 11: 3)	δωσω- 1ste p.ev. o.t.t.t. v. διδωμι- ik geef, μαρτυσιν- 3de nv. mv. v. μαρτυς- getuige
εστησαν τε <i>μαρτυρας</i> ψευδεις λεγοντας...	En zij lieten leugenachtige getuigen komen, die zeiden.. (Hand. 6: 13)	εστησαν- 3de p.mv. aor. v. ιστημι- ik doe staan, μαρτυρας- 4de nv. mv. v. μαρτυς- getuige, deze vorm komt alleen hier voor, ψευδεις- 4de nv.

Wij geven een overzicht van de verbuiging van het woord μαρτυς.

	ev.	mv.
1ste nv.	μαρτυς	μαρτυρες
2de nv.	μαρτυρος	μαρτυρων
3de nv.	μαρτυρι	μαρτυσι(ν)
4de nv.	μαρτυρα	μαρτυρας

Misschien deed het woord μαρτυς u wel denken aan het Nederlandse woord martelaar. Er is een plaats in het Nieuwe Testament waar μαρτυς deze (bij)betekenis heeft, namelijk Op. 17: 6.

..και ἐκ του αίματος των
μαρτυρων Ἰησου

..en van het bloed van de
getuigen van Jezus.

'getuigen' duidt hier op mensen die vanwege hun getuigenis gedood zijn, in die zin zijn zij dus martelaren vanwege hun geloof.

40.4 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen.

1. οὐδεις γαρ δυναται ταυτα τα σημεια ποιειν ἄ συ ποιεις.
2. και οί ἄγγελοι διηκουνουν αὐτῳ.
3. εἶπεν δε τῳ ἀνδρι τῳ ξηραν ἔχοντι την χειραν..
4. ὁ μαρτυς, ὁ πιστος, ὁ πρωτοτοκος των νεκρων και ὁ ἀρχων των βασιλεων της γης.
5. και ἴδου ἄνδρες φεροντες ἐπι κλινης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμενος και ἐζητουν αὐτον εἰσενεγκειν.

σημεια- mv. v. σημειον, πρωτοτοκος- eerstgeboren, νεκρος- dood, (zelfstandig gebruikt, let op het lidwoord!) dode, ἀρχων- heerser, φεροντες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. o.t.t. v. φερω- ik draag, κλινης- 2de nv. ev. v. κλινη- bed, παραλελυμενος- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. παραλυομαι- ik ben verlamd, deelwoord fungeert hier als bijvoeglijk naamwoord 'verlamd', εἰσενεγκειν- gehele werkwoord aor. v. εἰσφερω- ik breng binnen

b) Geef de juiste vorm van μαρτυς (let op naamval en enkel- of meervoud).

1. ... πολλων
2. ... πιστω
3. ... ψευδεις

c) Geef de juiste vorm van πατηρ.

1. ... τω ἐν τοις οὐρανοις
2. ... ἔχομεν τον' Αβρααμ
3. ὁ θεος των ... ἡμων

d) Geef de juiste vorm van ἀνηρ.

1. πεντακισχιλιοι ...
2. ... πολλοις
3. ... φερω ἐπι κλινην

40.5 Nieuwe Woorden

ἀρεστος	- aangenaam
σπηλαιον (onz.)	- hol, schuilplaats
ληστης (mnl.)	- rover
τελωνης (mnl.)	- tollenaar
το αὐτο	- hetzelfde
σατανας	- satan, duivel
ἀστραπη (vrl.)	- bliksem, bliksemschicht
πατηρ	- vader, Vader, (mv.) vaderen, voorvaderen
προ (+ 2de nv.)	- voor (van tijd)
μαννα (onz.)	- manna

διαθηκη (vrl.)	- verbond
ἐπαγγελια (vrl.)	- belofte
ἐμπροσθεν	- voor (van tijd)
οὐδε	- ook niet, noch
θελημα	- wil
φρονιμος	- verstandig, wijs
ὡσει	- zoals, (bij een getal) ongeveer
πεντακισχιλιοι	- vijfduizend
ἀριθμος (mnl.)	- getal
ὡς	- zoals, (bij een getal) ongeveer
χιλιαδες πεντε	- vijfduizend
χιλιας (vrl.)	- duizendtal
ὑποτασσω	- ik onderwerp
προς	- (+ 4de nv.) naar
ἀμην	- amen, (zelfstandig gebruikt) de Amen (titel van Christus)
πιστος	- betrouwbaar, geloofwaardig
ἐπικαλομαι	- ik roep aan
ψευδης	- leugenachtig
πρωτοτοκος (mnl.)	- eerstgeboren
ὁ νεκρος	- de dode (zelfstandig gebruik van het bijvoeglijk naamwoord)
κλινη (vrl.)	- bed
παραλελυμενος	- verlamd
εἰσφερω	- ik breng naar (binnen)

40.6 En dan nu ... lezen!:

Wij willen een begin maken met de behandeling van het Onze Vader (Matt. 6: 9- 13).

Wij kijken deze keer naar de verzen negen en tien.

9. Πατερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·

ἁγιασθητω το ὄνομα σου·

10. ἔλθετω ἡ βασιλεια σου·

γενηθητω το θελημα σου,

ὡς ἐν οὐρανῳ και ἐπι γης·

Vragen:

1. U ziet in dit stukje drie keer een gebiedende wijs van de aoristus. Schrijf de drie vormen op en geef aan van welke werkwoorden ze komen.
2. Onderstreep alle zelfstandige naamwoorden, geef aan in welke naamval ze staan en waarom.
3. Verbuig het woord βασιλεια in het enkelvoud.
4. In welke twee delen kunt u de laatste zin verdelen? N.B. και betekent hier geen 'en'!!
5. Dan nog een vraag over de inhoud: U ziet dat drie dingen van belang zijn: Gods Naam, Zijn Koninkrijk en Zijn wil. Wij geven u drie teksten die over deze drie dingen gaan. Vertaal ze.

Joh. 1: 12 ὅσοι δε ἔλαβον αὐτον, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσιαν τέκνα θεου γενεσθαι, τοῖς πιστευουσιν εἰς το *ὄνομα* αὐτου.

Matt. 6: 33 ζητειτε δε πρωτον την *βασιλειαν* του θεου και την δικαιοσυνην αὐτου, και ταυτα παντα προστεθησεται ὑμιν.

Joh. 5: 30 .. ὅτι οὐ ζητω το *θελημα* το ἑμον ἀλλα το θελημα του πεμψαντος με.

προστέθησεται- 3de p. ev. lijd. vorm o.t.t.t. v. προστιθημι- ik voeg toe, πεμψαντος- 2de nv. ev. mnl. dlw. aor. v. πεμπω- ik zend

40.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Canon VI

Gebaseerd op de Griekse taal hebben theologen enkele geleerde woorden bedacht om de vroege strijd om de canon in kaart te brengen. De *homologoumena* [van ὁμος 'gelijk', 'overeenkomend' en λογος 'redenering' (ὁμολογεω-ik ben het eens, ik kom overeen met); dus 'de boeken en brieven waar iedereen het mee eens is'] waren de geschriften waarover vanaf het begin geen twist bestond; uitgezonderd natuurlijk de kettters die ieder zijn eigen canon verzon. De *pseudepigrapha* [van ψευδης 'leugen' en ἐπιγραφα '(op)schriften'] waren de boeken en brieven waar niemand vanaf het begin serieus in geloofde. De *antilegomena* waren de geschriften waar twijfel over bestond.

Zo betwijfelden serieuze christenen de brief aan de Hebreëen, omdat het een anonieme brief was en omdat kettters sommige van hun leugens erop baseerden. Uiteindelijk was men het erover eens dat Paulus de schrijver moest zijn geweest en kettters gebruikten nu eenmaal van alles en nog wat om hun ideeën te staven.

In het Latijnse westen aarzelden men over de brief van Jacobus, omdat men niet zeker was of de schrijver wel de bekende apostel in Jeruzalem was geweest. De grootste moeite had men met de idee dat geloof werken moet voortbrengen. Zelfs Luther had moeite dit te begrijpen. Sommige christenen hadden de indruk dat deze brief in strijd was met de leer van Paulus en dat het rechtvaardiging op grond van werken leerde. Echter de gemoederen bedaarden toen men begreep dat Jacobus bedoelde dat zonder werken het geloof niet echt is; net als een lichaam zonder ziel of geest dood is. De twee horen bij elkaar. Paulus leerde dat Abraham door het geloof gerechtvaardigd werd en Jacobus legde uit dat zijn handelingen een gevolg van dat geloof waren.

Over 2 Petrus is er het meest gediscussieerd tot op voor kort. Dit kwam vooral omdat de stijl nogal verschilt van de 1ste brief. Vele geleerden beweerden dat het een vervalsing uit de tweede eeuw was. Echter Clemens van Rome haalde het boek al in de eerste eeuw aan. Bovendien weten we nu dat bijvoorbeeld Koptische christenen deze brief hoog waardeerden.

Van 2 en 3 Johannes vond men klaarblijkelijk dat deze brieven niet zo veel te zeggen hadden; vandaar de geringe belangstelling en circulatie. Echter niemand zou het in zijn hoofd gehaald hebben de geadresseerden onder de naam van 'oudste' aan te schrijven dan alleen Johannes zelf.

Van Judas begreep men naderhand dat hij niet geloofde in de pseudepigrapha, maar wel in bepaalde informatie die daarin werd gevonden, evenals Paulus verwees naar buitencanonieke feiten over de tovenaars Jannes en Jambres. Hoe dit kan, blijft voor ons een zaak van het geloof, waarnaar men alleen kan gissen.

Ook het boek Openbaringen zorgde voor veel opschudding. Ook omdat kettters het gebruikten voor hun dwaalleringen. Nadat deze leugens weerlegd waren, werd dit boek alom geaccepteerd.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. ἁγιασθητω- ἁγιαζω, ἔλθετω- ἔρχομαι, γεννηθητω- γινομαι
2. **Πατερ**- 5e nv. ev., aanspreekvorm; **οὐρανοις**- 3de nv. mv., ἐν (in de betekenis 'in')gaat met de derde naamval; **ὄνομα**- 1ste nv. ev., onderwerp v. ἁγιασθητω; **βασιλεια**- 1ste nv. ev., onderwerp v. ἔλθετω; **θελημα**- 1ste nv. ev., onderwerp v. γεννηθητω; **οὐρανῳ**- 3de nv. ev., ἐν (in de betekenis 'in') gaat met de derde naamval; **γῆς**- 2de nv. ev., ἐπι (in de betekenis 'op') gaat met de tweede naamval
3. βασιλεια, βασιλειας, βασιλεια, βασιλειαν
4. ὡς ἐν οὐρανῳ en και ἐπι γῆς, ' zoals in de hemel, ook op aarde'

LES XLI

41.1 Inleiding

In deze les willen wij het hebben over de o.t.t. en de o.v.t. van werkwoorden op -οω. Hoewel een blik in het woordenboek ons leert dat er een heel aantal werkwoorden op -οω is, is het niet zo gemakkelijk voorbeelden met een vorm van de o.t.t. of o.v.t. van dergelijke werkwoorden te vinden. U begrijpt hieruit dat de werkwoorden op -οω in het Nieuwe Testament niet op grote schaal worden gebruikt en dat het gebruik zich vaak beperkt tot een enkele vorm van een bepaald werkwoord. De voorbeelden hieronder geven dan ook vaak een tekst die de enige plaats is waar een bepaalde vorm van een werkwoord op -οω voorkomt. Soms geven wij zelfs een tekst die de enige verschijningsvorm van een bepaald werkwoord bevat! Er vindt samentrekking plaats van de klinkers van de uitgangen van de o.t.t. en o.v.t. met de ο. Wij vragen u weer een poging te doen de regels voor samentrekking op te stellen.

41.2 Voorbeelden uit het N.T.

ζηλω γαρ ὑμας θεου
ζηλω..

Want ik ijver over jullie met een ijver die van God is.. (2 Kor. 11: 2)

ζηλω- 1ste p.ev. o.t.t. v.
ζηλω- ik ijver, ik zet mijn zinnen op (in positieve zin: ik ijver ergens voor; in negatieve zin: ik zet mijn zinnen op iets, dat niet van mij is, ik ben jaloers), ζηλω- 3de nv. ev. v. ζηλος- ijver, jaloezie

δηλοις

jij maakt duidelijk

δηλοις- 2de p. ev. o.t.t. v.
δηλω- ik maak duidelijk. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

το δε ἐτι ἀπαξ *δηλοι*..

En dit 'nog eenmaal' duidt aan.. (Hebr. 12: 27)

ἐτι- nog, ἀπαξ- eenmaal, δηλοι- 3de p. ev. o.t.t. v. δηλω- verduidelijk. Paulus verklaart hier een tekst uit het O. T. Hij neemt een stukje (ἐτι ἀπαξ) en licht dat toe. το geeft aan dat het stukje tekst zelfstandig gebruikt wordt als onderwerp van δηλοι: 'dit (stukje tekst) ἐτι ἀπαξ beduidt..'

ἀξιουμεν δε παρα σου
ἀκουσαι ἃ φρονεις..

Wij achten het echter juist
van u te horen wat u denkt..
(Hand. 28: 22)

ἀξιουμεν- 1ste p. mv. o.t.t.
v. ἀξιωω- ik acht het waar-
dig, ik vind het de moeite
waard, παρα- (+ 2de nv.)
van de kant van, ἀκουσαι-
hele werkwoord aor. v.
ἀκουω- ik hoor, ἃ- 4de nv.
mv. onz. v. ὅς- die, dat (be-
trekkelijk vnw.), φρονεις-
2de p. ev. o.t.t. v. φρονεω-
ik denk

..ὅτι *ἀποδεκατουτε* το
ἡδυοσμον και το ἀνηθον
και το κυμινον..

..omdat jullie de tienden
geven van de munt en de
dille en de komijn.. (Matt.
23: 23)

ἀποδεκατουτε- 2de p. mv.
o.t.t. v. ἀποδεκατωω- ik
deel in tien (om de tien-
den te kunnen geven), ik
geef de tienden, ἡδυοσμον-
munt, ἀνηθον- dille,
κυμινον- komijn

ζηλουσιν ὑμας οὐ καλως..

Zij beijveren zich over jullie,
(maar) niet juist.. (Gal. 4:
17)

ζηλουσιν- 3de p. mv. o.t.t.
v. ζηλωω- ik ijver

Wij geven u een overzicht van de vormen van de o.t.t.

δηλο- + ω	>	δηλω
δηλο- + εις	>	δηλοις
δηλο- + ει	>	δηλοι
δηλο- + ομεν	>	δηλουμεν
δηλο- + ετε	>	δηλουτε
δηλο- + ουσι(ν)	>	δηλουσι(ν)

De regels voor samentrekking zijn:

-ο + ε, ο , ου > ου

-ο + ω > ω

-ο + ει > οι

Wij vervolgen met de o.v.t. De klinkers van de uitgangen trekken weer samen met de ο.

<i>έδηλουν</i>	ik maakte duidelijk	έδηλουν- 1ste p. ev. o.v.t. v. δηλωω- ik maak duidelijk. Deze vorm komt niet voor in het N.T.
<i>έδηλους</i>	jij maakte duidelijk	έδηλους- 2de p. ev. o.v.t. v. δηλωω- ik maak duidelijk. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
..εις τίνα ή ποιον καιρον <i>έδηλου</i> το έν αύτοις πνευμα Χριστου..	.. welk of wat voor een tijd- stip de Geest van Christus in hen aanduidde.. (1 Petr. 1: 11)	ποιον- 4de nv. ev. mnl. v. ποιος- hoedanig, wat voor een, έδηλου- 3de p. ev. o.v.t. v. δηλωω- ik maak duidelijk
<i>έδηλουμεν</i>	wij maakten duidelijk	έδηλουμεν- 1ste p. mv. o.v.t. v. δηλωω- ik maak duidelijk. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>έδηλουτε</i>	jullie maakten duidelijk	έδηλουτε- 2de p. mv. o.v.t. v. δηλωω- ik maak duidelijk. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.
<i>έδηλουν</i>	zij maakten duidelijk	έδηλουν- 3de p. mv. o.v.t. v. δηλωω- ik maak duidelijk. Deze vorm komt niet voor.

Wij geven u even een overzicht.

ἐδηλο- + ον	>	ἐδηλουν
ἐδηλο- + ες	>	ἐδηλους
ἐδηλο- + ε	>	ἐδηλου
ἐδηλο- + ομεν	>	ἐδηλουμεν
ἐδηλο- + ετε	>	ἐδηλουτε
ἐδηλο- + ον	>	ἐδηλουν

41.3 Opnieuw de Derde Declinatie

Wij willen ook in deze les wat zelfstandige naamwoorden van de derde declinatie met u bekijken. Deze keer behandelen wij de woorden ῥητωρ ('redenaar'), σωτηρ ('redder, heiland'), πολις ('stad') en πηχυς ('el').

Wij beginnen met het woord ῥητωρ. Dit woord betekent redenaar en duidt iemand aan die in opdracht van een ander een redevoering hield. Het kon om verschillende soorten redevoeringen gaan, bijvoorbeeld een verdedigingsrede in een rechtzaak of een rede bij een speciale gelegenheid (aantreden van een nieuwe machthebber, begrafenis van een hooggeplaatst persoon enz.). Dergelijke mensen waren speciaal geschoold om een rede te houden die precies het juiste effect bereikte. Hiertoe leerde men in de retorenschool allerlei tactieken. Een redevoering was, al naar gelang de gelegenheid waarbij die werd uitgesproken, volgens een vast schema opgebouwd. Het was met name in rechtzaken van belang een goede redenaar in dienst te nemen. Vaak werd een oordeel meer op de overtuigingskracht van het betoog voor en tegen gebaseerd dan op de vraag wie nu echt schuldig was. Bekijkt u met deze kennis bij de hand eens de passage in Handelingen waar een redenaar verschijnt. Waarom komt hij erbij, hoe gaat hij te werk en heeft hij succes? Dit is even een kleine oefening voor u! Wij geven u nu de vormen van het woord ῥητωρ.

ῥητωρ

redenaar

ῥητωρ- 1ste nv. ev. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

μετα δε πεντε ἡμερας
κατεβη ὁ ἀρχιερευς Ἄ-
νανιας μετα πρεσβυτερων
τινων και *ῥητορος* Τερ-
τυλλου τινος..

En na vijf dagen kwam de
hogepriester Ananias af met
zekere oudsten en een re-
denaar, een zekere Ter-
tullus.. (Hand. 24: 1)

μετα- (+ 4de nv.) na, μετα-
(+ 2de nv.) met, in gezelschap van, ῥητορος- 2de
nv. ev. v. ῥητωρ- redenaar

ῥητορι

aan/ voor de redenaar

ῥητορι- 3de nv. ev. v.
ῥητωρ- redenaar. Deze
vorm komt niet voor in het
Nieuwe Testament.

ῥητορα

redenaar

ῥητορα- 4de nv. ev. v.
ῥητωρ- redenaar. Deze
vorm komt niet voor in het
Nieuwe Testament.

ῥητορες

redenaars

ῥητορες- 1ste nv. mv. v.
ῥητωρ- redenaar. Deze
vorm komt niet voor in het
Nieuwe Testament.

ῥητορων

van de redenaars

ῥητορων- 2de nv. mv. v.
ῥητωρ- redenaar. Deze
vorm komt niet voor in het
Nieuwe Testament.

ῥητορι(ν)

aan/ voor de redenaars

ῥητορι(ν)- 3de nv. mv. v.
ῥητωρ- redenaar. Deze
vorm komt niet voor in het
Nieuwe Testament.

ῥητορας

redenaars

ῥητορας- 4de nv. mv. v.
ῥητωρ- redenaar. Deze
vorm komt niet voor in het
Nieuwe Testament.

U ziet dat er niet veel redenaars optreden in het Nieuwe Testament. Niettemin is het goed de verbuiging van dit woord te bestuderen. Hoe meer woorden van de derde declinatie u bekijkt, hoe beter u gaat begrijpen hoe de verbuiging functioneert. Wij geven dus weer een overzicht. Kijkt u ook nog eens naar eerder gegeven rijtjes van woorden van de derde declinatie. Kunt u al een systeem ontdekken in de vorming van de diverse naamvallen?

	ev.	mv.
1ste nv.	ῥητωρ	ῥητορες
2de nv.	ῥητορος	ῥητορων
3de nv.	ῥητορι	ῥητορσι(ν)
4de nv.	ῥητορα	ῥητορας

Het volgende woord waar wij aandacht aan willen besteden is een belangrijk woord. Σωτηρ betekent redder of heiland (denk aan het werkwoord σωζω-ik red) en u voelt al wel aan in welk verband dit woord wordt gebruikt. Wanneer u daaraan blijft denken, vindt u het ook vast niet verwonderlijk dat het meervoud in het Nieuwe Testament ontbreekt.

..ὅτι ἐτεχθη ὑμιν σημερον
σωτηρ ὃς ἔστιν χριστος
κυριος ἐν πολει Δαυιδ

..omdat voor jullie vandaag
geboren is de Heiland Die is
Christus de Heere in de stad
van David.. (Luc. 2: 11)

ἐτεχθη- 3de p. ev. lijd.
vorm aor. v. τικτω- ik baar,
σωτηρ- 1ste nv. ev., πολει-
3de nv. ev. v. πολις- stad
(zie later in deze les!)

..δια της ἐπιφανειας του
σωτηρος ἡμων Χριστου
Ἰησου..

..door de verschijning van
onze Heiland Christus Je-
zus.. (2 Tim. 1: 10)

ἐπιφανειας- 2de nv. ev. v.
ἐπιφανεια- verschijning (v.
ἐπιφαινω- ik (ver)schijn),
σωτηρος- 2de nv. ev. v.
σωτηρ- Heiland, Redder

..και ἠγαλλιασεν το πνευ-
μα μου ἐπι τω θεω τω
σωτηρι μου..

..en mijn geest verheugt
zich in God, mijn Heiland..
(Luc. 1: 47)

ἠγαλλιασεν- 3de p. ev. aor.
v. ἀγαλλιαω- ik verheug mij
(zeer), πνευμα- Geest (van
God, Heilige Geest); geest,
ziel (van mensen), ἐπι- (+
3de nv.) vanwege

.και μαρτυρουμεν οτι ο πατηρ απεσταλκεν τον υιον **σωτηρα** του κοσμου

..en wij getuigen dat de Vader de Zoon gezonden heeft als Heiland van de wereld. (1 Joh. 4: 14)

μαρτυρουμεν- 1ste p. mv. ο.τ.τ. v. μαρτυρεω- ik getuig, απεσταλκεν- 3de p. ev. v.t.t. v. αποστελλω- ik zend uit, σωτηρα- 4de nv. ev. v. σωτηρ- Heiland

Zoals wij al even aangaven, komt het meervoud in het Nieuwe Testament niet voor. Wij geven dit meervoud volledigheidshalve wel in het overzicht. Probeer u even zonder te kijken voor uzelf op te schrijven hoe de vormen van het meervoud eruit zien.

	ev.	mv.
1ste nv.	σωτηρ	σωτηρες
2de nv.	σωτηρος	σωτηρων
3de nv.	σωτηρι	σωτηρσι(ν)
4de nv.	σωτηρα	σωτηρας

Wij vervolgen met het woord πολις. Dit woord komt voor in alle naamvallen, enkel- en meervoud! U begrijpt dat het belangrijk is dit woord goed te leren herkennen. Sommige vormen zijn wij al eens tegen gekomen in een voorbeeld. Andere vormen ziet u hier voor het eerst. Πολις heeft een onregelmatige verbuiging. U treft dus vormen aan die u niet zo maar kunt afleiden door de uitgangen van de derde declinatie achter de stam te zetten!!

..μητε εις Ιερουσολυμα, οτι **πολις** εστιν του μεγαλου βασιλεως..

..en niet bij Jeruzalem omdat zij de stad is van de grote Koning.. (Matt. 5: 35)

πολις- 1ste nv. ev., βασιλεως- 2de nv. ev. v. βασιλεως- koning

ανεβη δε και Ιωσηφ απο της Γαλιλαιας εκ **πολεως** Ναζαρεθ..

En ook Jozef ging op van uit Galilea uit de stad Nazareth.. (Luc. 2: 4)

ανεβη- 3de p. ev. aor. v. αναβαινω- ik ga op, πολεως- 2de nv. ev. v. πολις- stad

κριτης τις ην εν τινι **πολει**..

Er was een zeker rechter in een zekere stad.. (Luc. 18: 2)

πολει- 3de nv. ev. v. πολις- stad

ἀνεβη δε και Ἰωσηφ ἀπο
της Γαλιλαιας ἐκ πολεως
Ναζαρεθ εἰς την Ἰουδαιαν
εἰς **πολιν** Δαυιδ..

En ook Jozef ging op van uit
Galilea uit de stad Nazareth
naar Judea naar de stad van
David.. (Luc. 2: 4)

πολιν- 4de nv. ev. v. πολις-
stad

..και αἱ **πολεις** των ἔθνων
ἔπεσαν

..en de steden van de vol-
keren vielen. (Op. 16: 19)

πολεις- 1ste nv. mv. v. πο-
λις- stad N.B. De 4de nv.
mv. is ook πολεις (zie on-
der), maar van de twaalf
keer dat πολεις in het
Nieuwe Testament voor-
komt, betreft het tien keer
een 4de nv. en slechts twee
keer de 1ste nv.!, ἔθνων-
2de nv. mv. v. ἔθνος- volk,
natie, ἔπεσαν- 3de p. mv.
aor. v. πιπτω- ik val

..και πεζη ἀπο πασων των
πολεων συνεδραμον ἐκει..

..en te voet liepen zij van-
uit alle steden gezamenlijk
daarheen.. (Marc 6: 33)

πεζη- (bijwoord) te voet,
ἀπο- (+ 2de nv.) vanaf, van-
uit, πολεων- 2de nv. mv. v.
πολις- stad, συνεδραμον-
3de p. mv. aor. v.
συντρεχω- ik loop samen
met (συν- samen met, in
gezelschap van, τρεχω- ik
loop, ik ren)

..και ταις ἑτεραις **πολε-
σιν** εὐαγγελισασθαι με
δει την βασιλειαν του
θεου

.. ook in de andere steden
moet Ik het Koninkrijk van
God verkondigen. (Luc. 4:
43)

ἑτεραις- 3de nv. mv. vrl. v.
ἕτερος- ander, van een
ander (hoort bij πολειςιν),
εὐαγγελισασθαι- hele
werkwoord aor. v. εὐαγγε-
λιζω- ik verkondig (het
evangelie), δει- (+ 4de nv. +
heel werkwoord) het is no-
dig (meer over deze con-
structie in het huiswerk!)

και περιηγεν ὁ Ἰησους
τας **πολεις** πασας και τας
κωμας..

En Jezus ging rond door alle
steden en dorpen.. (Matt. 9:
35)

περιηγεν-3de p. ev. o.v.t. v.
περιαγω- ik ga rond, πο-
λεις- 4de nv. mv. v. πολεις-
stad, πασας- 4de nv. mv.
vrl. v. πας (zie les 28)

Wij geven u een overzicht van de verbuiging van het woord πολεις.

	ev.	mv.
1ste nv.	πολις	πολεις
2de nv.	πολεως	πολεων
3de nv.	πολει	πολεσι(ν)
4de nv.	πολιν	πολεις

Wij willen nu nog wat voorbeelden laten zien van het woord πηχυς. Dit woord betekent el. De el is een lengtemaat. Een el bedraagt 46 of 55 centimeter. Andere lengtematen zijn mijl, stadie en vadem. Het woord πηχυς komt niet zo vaak voor, slechts in vier teksten. Wij willen deze vier teksten met u behandelen.

τίς δε ἐξ ὕμων μεριμνων
δυναται προσθειναι ἐπι
την ἡλικιαν αὐτου **πηχυν**
ένα;

Wie van jullie kan door be-
zorgd te zijn een el tot zijn
lengte toedoen? (Matt. 6:
27)

μεριμνων- 1ste nv. ev. mnl.
dlw. o.t.t. v. μεριμνω- ik
maak mij zorgen, προσθει-
ναι- hele werkwoord aor. v.
προστιθημι- ik voeg toe,
ἡλικιαν- 4de nv. ev. v.
ἡλικια- lengte (zowel van
lichaamslengte als van leng-
te van dagen, tijd van le-
ven), πηχυν- 4de nv. ev. v.
πηχυς- el, ένα- 4de nv. v.
εἰς (zie les 14)

τίς δε ἐξ ὕμων μεριμνων
δυναται ἐπι την ἡλικιαν
αὐτου προσθειναι **πηχυν**;

Wie van jullie kan door be-
zorgd te zijn een el tot zijn
lengte toedoen? (Luc. 12:
25)

Dit is dezelfde tekst. Alleen
de volgorde is iets anders.
Ook ontbreekt het woord
ένα bij πηχυν.

..οὐ γαρ ἦσαν μακραν ἀπο
της γης ἀλλα ὡς ἀπο
πηχων διακοσιων..

..want zij waren niet ver van
het land, maar ongeveer
tweehonderd el.. (Joh. 21:
8)

μακραν- (bijwoord) ver, ὡς-
(bij getallen) ongeveer,
πηχων- 2de nv. mv. v.
πηχυς- el, διακοσιων- 2de
nv. mv. mnl. v. διακοσιοι-
tweehonderd

και ἐμετρησεν το τειχος
αὐτης ἑκατον τεσσαρ-
ακοντα τεσσαρων **πηχων**
μετρον..

En hij mat haar muur: een
maat van honderdvieren-
veertig el (Op. 21: 17)

ἐμετρησεν- 3de p. ev. aor.
v. μετρω- ik meet, τειχος-
muur, ἑκατον- honderd
(wordt niet verbogen), τεσ-
σερακοντα veertig (wordt
niet verbo gen), τεσσαρων-
2de nv. v. vier (wordt wel
verbogen), metron- maat.
Let erop welke telwoorden
wel en welke niet verbogen
worden (zie les 14). Aange-
zien de volgorde 100, 40, 4
is (van groot naar klein)
ontbreekt verbindend και.
Bij klein naar groot is (dus
bijvoorbeeld 4, 40, 100),
staat er wel και tussen de
elementen.

41.4 Huiswerk

Voor wij u wat oefeningen geven, komen wij nog even terug op het voorbeeld met $\delta\epsilon\iota$. U zag daar de volgende constructie:

.. εὐαγγελισασθαι με $\delta\epsilon\iota$ την βασιλειαν του θεου

Het woord $\delta\epsilon\iota$ betekent 'het is nodig dat..'. Na dit woordje volgt een 4de nv. met een heel werkwoord. In vaktermen heet dit een accusativus cum infinitivo (Acl). Wij zullen de bewuste constructie voortaan met die afkorting aanduiden: $\delta\epsilon\iota$ (+ Acl). Waar u Acl ziet, moet u dus letten op een 4de nv. met een heel werkwoord, waarbij de 4de naamval het onderwerp vormt van het hele werkwoord. Dit werkwoord wordt de persoonsvorm in de zin met 'dat..' na $\delta\epsilon\iota$. Wij zullen dit toelichten aan de hand van het voorbeeld. U ziet een heel werkwoord, een 4de nv., het woord $\delta\epsilon\iota$ en nog een 4de nv. met een 2de nv. erbij. U verdeelt de zin dus in stukjes:

..εὐαγγελισασθαι/ με/ $\delta\epsilon\iota$ / την βασιλειαν του θεου

Er is maar één heel werkwoord dat bij $\delta\epsilon\iota$ kan horen: εὐαγγελισασθαι- verkondigen. Dit werkwoord heeft een onderwerp nodig (degene die verkondigt) en een lijdend voorwerp (dat wat verkondigd wordt). U neemt dan de 4de nv. με als onderwerp en την..θεου als lijdend voorwerp. Nu hebt u de zin: het is nodig dat Ik het Koninkrijk van God verkondig.

Op deze manier kunt u elke zin uitrafelen en vertalen. Het is dus belangrijk dat u de zin in stukjes knipt, de stukjes benoemt (wat voor naamval, welke functie mogelijk etc) en die dan in een bepaalde relatie tot elkaar zet. U voelt al wel aan dat kennis van de grammatica onmisbaar is bij dit werk. Wanneer u de grammatica goed beheerst, moet u in principe uit elke zin kunnen komen!! Dan gaan wij nu naar het huiswerk.

a) Vertaal de volgende zinnen met $\delta\epsilon\iota$. Wij hebben de zinnen vast voor u in stukjes verdeeld.

1. Ἡλιαν/ $\delta\epsilon\iota$ / ἔλθειν/ πρωτον.

2. σημερον/ γαρ/ ἐν τῷ οἴκῳ σου/ $\delta\epsilon\iota$ / με/ μειναι.

3. οὐδε/ γαρ/ ὄνομα/ ἔστιν/ ἕτερον/ ὑπο τον οὐρανον/ το δεδομενον/ ἐν ἀνθρωποις/

έν ώ/ δει/ σωθηναι/ ήμας. (Let op: ούδε, έτερον en το δεδομενον horen bij όνομα!)

4. ..ώς/ δει/ με/ λαησαι.

5. μετα ταυτα/ δει/ λυθηναι/ αυτον/ μικρον χρονον.

b) Vertaal de volgende zinnen met vormen van σωτηρ en πολισ.

1. ώς και ό Χριστος κεφαλη της έκκλησιας, αυτος σωτηρ του σωματος.

2. κατ' επιταγην του σωτηρος ήμων θεου.

3. και διερχομενος ευηγγελιζετο τας πολεις πασας.

4. χηρα δε ήν έν τη πολει εκεινη.

μειναι- hele werkwoord aor. v. μενω- ik blijf, ύπο- (+ 4de nv.) onder, δεδομενον- 1ste nv. ev. onz. dlw. v.t.t.v. διδωμι- ik geef, zelfstandig gebruikt (let op het lidwoord), σωθηναι- hele werkwoord lijd. vorm aor. v. σωζω- ik red, λαησαι- hele werkwoord aor. v. λαλω- ik zeg, ik spreek, μετα ταυτα- lett. na die dingen; geworden tot bijwoord: daarna, λυθηναι- hele werkwoord lijd. vorm aor. v. λυω- ik maak los

κεφαλη- hoofd, σωματος- 2de nv. ev. v. σωμα- lichaam (derde declinatie!), επιταγην- 4de nv. ev. v. επιταγη- opdracht, bevel, διερχομαι- ik trek rond, χηρα- weduwe

U krijgt in les 42 (de herhalingsles) volop gelegenheid uw kennis van de derde declinatie te testen!

41.5 Nieuwe Woorden

ζηλω	- ik ijver
ζηλος	- ijver, jaloezie
δηλω	- ik maak duidelijk
έτι	- nog
άπαξ	- eenmaal
άξιω	- ik acht waardig
φρονεω	- ik (be)denk

ἀποδεκατω	- ik deel in tien, ik geef de tienden
ἡδουοσμον (onz.)	- munt
ἀνηθον (onz.)	- dille
κυμινον (onz.)	- komijn
ποιος	- hoedanig, wat voor een
ῥητωρ (mnl.)	- redenaar
σωτηρ (mnl.)	- Heiland, Redder
τικτω	- ik baar
ἐπιφανεια (vrl.)	- verschijning
ἐπιφαινω	- ik (ver)schijn
πνευμα (onz.)	- Geest; geest
ἐπι	- (+ 3de nv.) vanwege
πεζη	- (bijwoord) te voet
ἀπο	- (+ 2e nv.) van de kant van
συντρεχω	- ik loop samen met (aor. συνεδραμον)
ἕτερος	- ander
δει	- (+ Acl) het is nodig dat..
περιαγω	- ik ga rond
πηχυς (mnl.)	- el (lengtemaat, 46 of 55 cm.)
πηχυν προστιθημι	- ik voeg een el toe
μετρον τριων πηχων	- een maat van drie ellen
ἡλικια (vrl.)	- lengte (lichaamslengte/ tijd van leven)
διακοσιοι	- tweehonderd
μετρω	- ik meet
ἑκατον	- honderd (wordt niet verbogen)

τεσσαρακοντα	- veertig (wordt niet verbogen)
τεσσαρες	- vier (wordt wel verbogen, zie les 14)
μετρον (onz.)	- maat
μενω	- ik blijf
υπο	- (+ 4de nv.) onder
μετα ταυτα	- (bijwoord) daarna
κεφαλη	- hoofd
επιταγη	- opdracht, bevel
διερχομαι	- ik trek rond
χηρα	- weduwe

41.6 En dan nu.. lezen:

Voor de goede orde wijzen wij u erop dat deze oefening niet verplicht is. Daarom worden de woorden die in het kader van deze oefening worden aangeboden niet als bekend verondersteld in latere lessen. U kunt een woord dat u hier aantreft dus later weer bij de nieuwe woorden vinden.

Wij vervolgen met de behandeling van het Onze Vader uit Matt. 6. Wij bekijken deze keer de tweede helft, de verzen 11 tot en met 13.

11. τον αρτον ημων τον επιουσιον δος ημιν σημερον

12. και αφες ημιν τα οφειληματα ημων,

ως και ημεις αφηκαμεν τοις οφειλταις ημων·

13. και μη εισενεγκης ημας εις πειρασμον,

αλλα ρυσαι ημας απο του πονηρου.

οτι σου εστιν η βασιλεια και η δυναμις και η δοξα

εις τους αιωνας των αιωνων· αμην

αρτον- 4de nv. ev. v. αρτος- brood, επιουσιος- dagelijks, nodig voor het dagelijks leven, δος- 2de nv. ev. aor. v. διδωμι- ik geef, αφες- 2de p. ev. aor. v. αφιημι- ik vergeef, οφειλημα- schuld (wat men aan een ander schuldig is, v. οφειλω- ik ben verplicht), αφηκαμεν- 1ste p. mv. aor. v. αφιημι- ik

vergeef, ὀφειλητής- schuldenaar (degene die iemand iets schuldig is), εἰσενεγκτής- 2de p. ev. aanv. wijs. aor. v. εἰσφέρω- ik breng naar, πειρασμός- proef, beproeving (v. πειραομαι- ik probeer uit, ik test), ῥύσσαι- 2de p. ev. aor. v. ῥύομαι- ik red

Vragen:

1. Onderstreep de zelfstandige naamwoorden, geef per woord de naamval en verklaar waarom deze naamval wordt gebruikt.
2. Geef bij elk van de zelfstandige naamwoorden uit vraag 1 de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord μέγας.
3. Van welk woord komen alle naamvallen in dit stukje voor?
4. Inhoudelijk: Wij geven u twee teksten met het woord πειρασμός erin. Vertaal deze teksten.

Matt. 26: 41 .. και προσευχεσθε, ἵνα μη εἰσελθητε εἰς πειρασμον

Op. 3: 10 .. κἀγω σε τηρησω ἐκ της ὥρας του πειρασμου..

41.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Canon VII

Er bestaat een groot aantal nieuwtestamentische pseudepigrapha, wel ongeveer 300. Volgens een zekere Photius in de 9de eeuw, waren er toen al zo'n 280. Tientallen zogenaamde evangeliën (volgens één ervan bracht Jezus als Kind vogels van klei tot leven; dit kan niet waar zijn, want volgens Joh. 2:11 was het veranderen van water in wijn het 'begin van de tekenen'); zogenaamde handelingen van allerlei apostelen; zogenaamde brieven van Christus, Paulus en zogenaamde openbaringen.

Wat betreft de nieuwtestamentische apocriefe geschriften in het algemeen, kunnen we zeggen dat niemand ze erkent, ook niet de Rooms Katholieke kerk. Dit is een probleem van het verleden toen deze of die kerkvader die en dat geschrift erkende. Zij geven ons echter inzicht in de verschillende aspecten van de christelijke leer, de ontwikkeling van de theologie ervan en zij tonen ons hoe de canon zich ontwikkelde.

De apocriefe werken (dus niet de vaak ongezonde en speculerende pseudepigrapha) kunnen verdeeld worden in de werken van de eerste kerkvaders (1ste en 2de eeuw) en de overige werken. Tot de eerste behoren de brieven van Ignatius, van Clemens, de 'didachè' [didach-leer] en de 'pastor' van Hermas. Tot de tweede groep behoren zogenaamde handelingen en openbaringen.

Uit dit alles blijkt dat de canonieke geschriften een uniek karakter hebben. Van zelfs de edelste, religieuze boeken en brieven werd herkend dat ze niet het karakter van canonieke geschriften hebben. Het karakter van canonieke werken was en blijft zo frappant dat maar weinige van hen betwist zijn.

Dit kan alleen verklaard worden doordat er zo iets moet zijn als inspiratie. Daar gaan we het de volgende keer over hebben.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. **άρτον**- 4de nv. - lijdend voorwerp bij **δος**, **ὀφειλήματα**- 4de nv. - lijdend voorwerp bij **ἄφες**, **ὀφειλεταις**- 3de nv.- meewerkend voorwerp bij **ἄφηκαμεν**, **πειρασμον**- 4de nv. - bij **εἰς**- naar, **πονηρου**- 2de nv. - bij **ἀπο**- van(af), **βασιλεια**- 1ste nv. - onderwerp v. **ἐστιν**, **δυναμις**- 1ste nv. - onderwerp v. **ἐστιν**, **δοξα**- 1ste nv. - onderwerp v. **ἐστιν**, **αἰωνας**- 4de nv. - bij **εἰς**-naar, **αἰωνων**- 2de nv. - bij **αἰωνας**

2. **άρτον**- **μεγαν**, **ὀφειλήματα**- **μεγαλα**, **ὀφειλεταις**- **μεγαλοις**, **πειρασμον**- **μεγαν**, **πονηρου**- **μεγαλου**, **βασιλεια**- **μεγαλη**, **δυναμις**- **μεγαλη**, **δοξα**- **μεγαλη**, **αἰωνας**- **μεγαλους**, **αἰωνων**- **μεγαλων**

3. **ἡμεις** (vs. 12), **ἡμων** (vs. 11, 12), **ἡμιν** (vs. 11, 12), **ἡμας** (vs. 13)

LES XLII

42.1 Inleiding

In deze herhalingsles geven wij u de volledige vervoeging van de lijdende vorm in een overzicht.

	bedr.	aanv.	opt.	geb.	hele	dlw.
	wijs	wijs		wijs	ww.	
O.T.T.	λυομαι	λυωμαι	λυοιμην	λυου	λυεσθαι	λυομενος
	λυει	λυη	λυοιο	λυεσθω		λυομενη
	λυεται	λυηται	λυοιτο	λυεσθε		λυομενον
	λυομεθα	λυωμεθα	λυοιμεθα	λυεσθων		
	λυεσθε	λυησθε	λυοισθε			
	λυονται	λυωνται	λυοιντο			
O.V.T.	ἐλυομην					
	ἐλυου					
	ἐλυετο					
	ἐλυομεθα					
	ἐλυεσθε					
	ἐλυοντο					
AOR.	ἐλυθην	λυθω	λυθειην	λυθητι	λυθηναι	λυθεις
	ἐλυθης	λυθης	λυθειης	λυθητω		λυθεισα
	ἐλυθη	λυθη	λυθειη	λυθητε		λυθεν
	ἐλυθημεν	λυθωμεν	λυθειμεν	λυθεντων		
	ἐλυθητε	λυθητε	λυθειτε			
	ἐλυθησαν	λυθωσιν	λυθειεν			

V.T.T.	λελυμαι	λελυμενος ὦ	λελυμενος εἶην	λελυσο	λελυσθαι	λελυμενος
	λελυσαι	λελυμενος ἦς	λελυμενος εἶης	λελυσθω		λελυμενη
	λελυται	λελυμενος ἦ	λελυμενος εἶη	λελυσθε		λελυμενον
	λελυμεθα	λελυμενοι ὦμεν	λελυμενοι εἶμεν	λελυσθων		
	λελυσθε	λελυμενοι ἦτε	λελυμενοι εἶτε			
	λελυνται	λελυμενοι ὦσιν	λελυμενοι εἶεν			

V.V.T.	ἐλελυμην
	ἐλελυσο
	ἐλελυτο
	ἐλελυμεθα
	ἐλελυσθε
	ἐλελυντο

O.T.T.T	λυθησομαι	λυθησοιμην	λυθη-	λυθησομενος
	λυθησει	λυθησοιο	σεσθαι	λυθησομενη
	λυθησεται	λυθησοιτο		λυθησομενον
	λυθησομεθα	λυθησοιμεθα		
	λυθησεσθε	λυθησοισθε		
	λυθησονται	λυθησοιντο		

42.2 De Derde Declinatie

Wij geven u nu nog de rijtjes van de woorden van de derde declinatie die wij u in de afgelopen lessen (37- 41) hebben getoond.

	ev.	mn.		ev.	mn.
1ste nv.	παις	παιδες	1ste nv.	όδους	όδοντες
2de nv.	παιδος	παιδων	2de nv.	όδοντος	όδοντων
3de nv.	παιδι	παισι(ν)	3de nv.	όδοντι	όδουσι(ν)
4de nv.	παιδα	παιδας	4de nv.	όδοντα	όδοντας

	ev.	mn.		ev.	mn.
1ste nv.	χειρ	χειρες	1ste nv.	ίμας	ίμαντες
2de nv.	χειρος	χειρων	2de nv.	ίμαντος	ίμαντων
3de nv.	χειρι	χερσι(ν)	3de nv.	ίμαντι	ίμασι(ν)
4de nv.	χειρα	χειρας	4de nv.	ίμαντα	ίμαντας

	ev.	mn.		ev.	mn.
1ste nv.	φυλαξ	φυλακες	1ste nv.	ποιμην	ποιμενες
2de nv.	φυλακος	φυλακων	2de nv.	ποιμενος	ποιμενων
3de nv.	φυλακι	φυλαξι(ν)	3de nv.	ποιμενι	ποιμεσι(ν)
4de nv.	φυλακα	φυλακας	4de nv.	ποιμενα	ποιμενας

	ev.	mn.		ev.	mn.
1ste nv.	ήγεμων	ήγεμονες	1ste nv.	Έλλην	Έλληνες
2de nv.	ήγεμονος	ήγεμονων	2de nv.	Έλληνος	Έλληνων
3de nv.	ήγεμονι	ήγεμοσι(ν)	3de nv.	Έλληνι	Έλλησι(ν)
4de nv.	ήγεμονα	ήγεμονας	4de nv.	Έλληνα	Έλληνας

	ev.	mn.		ev.	mn.
1ste nv.	αἰων	αἰωνες	1ste nv.	πατηρ	πατερες
2de nv.	αἰωνος	αἰωνων	2de nv.	πατρος	πατερων
3de nv.	αἰωνι	αἰωσι(ν)	3de nv.	πατρι	πατρασι(ν)
4de nv.	αιωνα	αιωνας	4de nv.	πατερα	πατερας
	ev.	mn.		ev.	mn.
1ste nv.	άνηρ	άνδρες	1ste nv.	μαρτυς	μαρτυρες
2de nv.	άνδρος	άνδρων	2de nv.	μαρτυρος	μαρτυρων
3de nv.	άνδρι	άνδρασι(ν)	3de nv.	μαρτυρι	μαρτυσι(ν)
4de nv.	άνδρα	άνδρας	4de nv.	μαρτυρα	μαρτυρας
	ev.	mn.		ev.	mn.
1ste nv.	ρήτωρ	ρήτορες	1ste nv.	σωτηρ	σωτηρες
2de nv.	ρήτορος	ρήτορων	2de nv.	σωτηρος	σωτηρων
3de nv.	ρήτορι	ρήτορσι(ν)	3de nv.	σωτηρι	σωτηρσι(ν)
4de nv.	ρήτορα	ρήτορας	4de nv.	σωτηρα	σωτηρας
	ev.	mn.			
1ste nv.	πολις	πολεις			
2de nv.	πολεως	πολεων			
3de nv.	πολει	πολεσι(ν)			
4de nv.	πολιν	πολεις			

De woorden van de derde declinatie worden behandeld in KGG par. 11.

42.3 De Verbuiging van τις en τι.

Wij geven u de verbuiging van τις, τι. Denkt u eraan dat dezelfde verbuiging geldt voor τίς, τί.

	ev.	mv.		ev.	mv.
1ste nv.	τις	τινες	1ste nv.	τι	τινα
2de nv.	τινος	τινων	2de nv.	τινος	τινων
3de nv.	τινι	τισι(ν)	3de nv.	τινι	τισι(ν)
4de nv.	τινα	τινας	4de nv.	τι	τινα

42.4 Huiswerk

Dan vervolgen wij nu met een reeks zinnen ter vertaling. In deze zinnen kunt u de stof uit les 37-41 terug vinden.

- μη κρινετε, ινα μη κριθητε.
- εις τουτο γαρ εκληθητε.
- τουτο το γεγραμμενον δει τελεσθηναι εν εμοι.
- εκει εσται ο κλαυθμος και ο βρυγμος των οδοντων.
- και ιδου μαθητης τις ην εκει ονοματι Τιμοθεος, υιος γυναικος Ίουδαιας πιστης, πατρος δε Έλληνος.
- παλιν ο αρχιερευς επηρωτα αυτον και λεγει αυτω...
- ητε γαρ ως προβατα πλανωμενοι, αλλα επεστραφητε νυν επι τον ποιμενα και επισκοπον των ψυχων υμων.
- δια τουτο με ο πατηρ αγαπα οτι εγω τιθημι την ψυχην μου, ινα παλιν λαβω αυτην.
- εαν.. και αρξηται τυπτειν τους παιδας και τας παιδισκας... (bijzin)
- και ιδοντες τινας των μαθητων αυτου οτι κοιναις χερσιν, τουτ'εστιν ανιπτοις, εσθιουσιν τους αρτους... (bijzin)

42.5 Nieuwe Woorden

κρινω	- ik oordeel
τελεω	- ik voltooi, ik vervul
παλιν	- opnieuw
ἐπερωταω	- ik vraag
ἐπιστρεφω	- ik keer terug
ἐπισκοπος	- opzichter
τιθημι	- ik leg neer
ψυχην τιθημι	- ik leg mijn leven af
ἀρχομαι	- ik begin (ἀρξεται- 3de p. ev. aanv. wijs aor.)
παιδισκη (vrl.)	- dienstmeid, slavin
κοινος	- lett. algemeen; hier: vuil
ἀνιπτος	- ongewassen

Wij geven u nu de gelegenheid uw kennis van de derde declinatie te testen. Hieronder volgen tien vormen met telkens drie naamvallen erbij. Omcirkel de juiste naamval en controleer in de antwoordenlijst op de volgende pagina hoeveel vormen goed zijn.

1. μαρτυσιν	a) 4de nv. mv.	b) 3de nv. mv.	c) 1ste nv. mv.
2. παιδες	a) 2de nv. ev.	b) 4de nv. ev.	c) 1ste nv. mv.
3. χειρι	a) 1ste nv. mv.	b) 3de nv. ev.	c) 1ste nv. ev.
4. πατερα	a) 4de nv. mv.	b) 4de nv. ev.	c) 2de nv. ev.
5. σωτηρος	a) 2de nv. ev.	b) 4de nv. mv.	c) 1ste nv. ev.
6. πολεως	a) 3de nv. mv.	b) 1ste nv. mv.	c) 2de nv. ev.
7. ἀνηρ	a) 1ste nv. ev.	b) 4de nv. ev.	c) 3de nv. mv.
8. ποιμεσι	a) 1ste nv. mv.	b) 4de nv. ev.	c) 3de nv. mv.

9. ἡγεμονα	a) 2de nv. ev.	b) 4de nv. ev.	c) 4de nv. mv.
10. φυλακι	a) 3de nv. mv.	b) 1ste nv. ev.	c) 3de nv. ev.

Wij vragen u opnieuw een keus te maken. Er zijn nu echter maar twee opties: a) lijdende vorm (+) en b) geen lijdende vorm (-). Antwoorden staan weer op de volgende bladzijde.

1. σωθηναι	a) +	b) -
2. εἶπεν	a) +	b) -
3. ἀγαπατε	a) +	b) -
4. παραλελυμενος	a) +	b) -
5. ἐθαυμασαν	a) +	b) -
6. ἀναβαινων	a) +	b) -
7. κληθησονται	a) +	b) -
8. νενικηκατε	a) +	b) -
9. βαπτιζομενοι	a) +	b) -
10. γεγραπται	a) +	b) -

42.6 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Canon VIII

De bijbel zegt van zichzelf dat hij door God ingegeven is. Sleutelpassages in het N.T. zijn 2 Tim.3:16; 1 Pet. 1:10,11; 2 Pet. 1:21 en 2 Pet. 1:20. In het O.T. zijn karakteristieke woorden zoals 'God sprak', 'God zei', 'Het woord van God kwam'. Wil dat zeggen dat de bijbel een soort dictee is? Vaak wel, maar de bijbel is veel meer. Het moge duidelijk zijn dat zelfs in vertalingen het taalgebruik van de ene schrijver eenvoudiger is dan van de andere. God kon dus de individualiteit van de schrijver wel degelijk gebruiken. Er is dus een goddelijke kant en een menselijke kant aan de inspiratie. Mooi is dat. De Persoon van Christus, die het Woord wordt genoemd, heeft ook deze twee kanten: God en mens.

Het is dus niet zomaar een kwestie van dichtelijke bevoegdheid, maar volgens onze eerste sleuteltekst werd de gehele Schrift ingegeven van God. Het Grieks gebruikt het woord θεοπνευστος door God geblazen. Dat is de goddelijke kant. De menselijke kant is dat de schrijver daar voor openstond.

Volgens de tweede sleuteltekst geschiedde de inspiratie 1. door de Heilige Geest; 2. Christus is het middelpunt van de profetie; 3. de schrijvers begrepen niet volledig wat zij schreven. Wat punt 1. betreft. De bijbel zegt elders (1 Kor. 2:10-16) dat de Heilige Geest alle dingen doorzoekt, zelfs de grootste mysteries van God. De Heilige Geest is dan ook Degene die ze ingeeft en de aandachtige lezer van de bijbel zou er goed aan doen om de bijbel dan ook biddend te lezen en te vragen of God Zijn Geest wil doen werken om te begrijpen wat wij lezen.

Volgens de derde sleuteltekst gaat de inspiratie uit van de wil van God en niet van een mens. De bijbelschrijvers werden gedreven door God. Nogmaals, God gebruikte ook hun individualiteit, zodat men de verschillende schrijvers als instrumenten kan zien van een groots orkest.

En tenslotte, volgens de vierde sleuteltekst, kan geen enkele profetie een eigen uitleg toestaan. Dit betekent dat men altijd schriftplaats met schriftplaats moet vergelijken, dat men in de context moet lezen en niet een uitleg aan een enkel vers moet toeschrijven. Een gouden regel is dat men 'leest wat er staat', 'gelooft wat er staat', en dan 'heb je wat er staat'.

NOTITIES:

LES XLIII

43.1 Inleiding

In deze les willen wij een begin maken met de behandeling van de zogenaamde deponentia. Dit zijn werkwoorden die eruit zien als een lijdende vorm, maar een actieve betekenis hebben. Voorbeelden zijn: έρχομαι- ik kom, βουλομαι- ik wil, δυναμαι- ik kan, γινομαι- ik word. In deze les willen wij de o.t.t. en de o.v.t. behandelen van het werkwoord έρχομαι.

43.2 Voorbeelden uit het N.T.

ύμεις δε ούκ οίδατε
ποθεν *έρχομαι*..

Maar jullie weten niet
vanwaar Ik kom.. (Joh. 8:
14)

ποθεν- vanwaar, έρ-
χομαι- 1ste p. ev.
o.t.t. v. έρχομαι- ik
kom

..και συ *έρχη* προς με;

..en U komt naar mij toe?
(Matt. 3: 14)

έρχη- 2de p. ev. o.t.t.
v. έρχομαι- ik kom

μετα δε πολυν χρονον
έρχεται ο κυριος των
δουλων εκεινων..

En na lange tijd kwam de
heer van die slaven..
(Matt. 25: 19)

μετα- (+ 4de nv.) na,
πολυν- 4de nv. ev.
mnl. v. πολυς- veel
(zie les 31), *έρχεται*-
3de p. ev. o.t.t. v. έρ-
χομαι- ik kom N.B. In
vertalingen wordt
o.t.t. in een gelijkenis
vaak als o.v.t. weerge-
geven, κυριος- heer,
eigenaar; Heere (van
God of Christus)

έρχομεθα και ἡμεῖς συν
σοι

Wij gaan ook met je mee.
(Joh. 21: 3)

έρχομεθα- 1ste p. mv.
o.t.t. v. έρχομαι- ik
kom, συν- met

έρχεσθε

jullie komen

έρχεσθε- 2de p. mv.
o.t.t. v. έρχομαι- ik
kom. Deze vorm komt
in het Nieuwe Testa-
ment niet voor. N.B.
De 2de p. mv. geb. wijs
o.t.t. v. έρχομαι is ook
έρχεσθε!! Als geb. wijs
komt έρχεσθε twee
keer voor.

ὕστερον δε *έρχονται*
και αἱ λοιπαι παρθενοι..

Daarna echter kwamen
ook de andere maagden..
(Matt. 25: 11)

ὕστερον- (bijwoord)
daarna, later, tenslot-
te, έρχονται- 3de p.
mv. o.t.t. v. έρχομαι-
ik kom, λοιπαι- 1ste
nv. mv. vrl. v. λοιπος-
overig, παρθενοι- 1ste
nv. mv. v. παρθενος-
maagd

Wij zetten de vormen even voor u op een rijtje.

έρχομαι	έρχομεθα
έρχη	έρχεσθε
έρχεται	έρχονται

Wij geven u nu de vormen van de o.v.t. van ἔρχομαι.

ἦρχομην

ik kwam

ἦρχομην- 1ste p. ev. o.v.t. v. ἔρχομαι- ik kom. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

..ἐν τῇ ὁδῷ ἣ *ἦρχου*..

..op de weg, waarover je ging.. (Hand. 9: 17)

ἣ- 3de nv. ev. vrl. v. ὅς- die, dat (betrekkelijk vnv.), de derde nv. functioneert vaak als instrumentalis d.w.z. dat hetgeen waarvan men gebruik maakt in de derde nv. staat, ἦρχου- 2de p. ev. o.v.t. v. ἔρχομαι- ik kom

καὶ πᾶς ὁ ὄχλος *ἦρχετο*
πρὸς αὐτόν..

En de hele menigte kwam naar Hem toe.. (Marc. 2: 13)

ἦρχετο- 3de p. ev. o.v.t. v. ἔρχομαι- ik kom

ἦρχομεθα

wij kwamen

ἦρχομεθα- 1ste p. mv. o.v.t. v. ἔρχομαι- ik kom. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

ἤρχεσθε

jullie kwamen

ἤρχεσθε- 2de p. mv.
o.v.t. v. ἔρχομαι- ik
kom. Deze vorm komt
niet voor in het Nieu-
we Testament.

καὶ *ἤρχοντο* πρὸς αὐτὸν
παντοθεν

En zij kwamen overal
vandaan tot Hem. (Marc.
1: 45)

ἤρχοντο- 3de p. mv.
o.v.t. v. ἔρχομαι- ik
kom, παντοθεν- over-
al vandaan (het ach-
tervoegsel -θεν geeft
aan dat het gaat om
ergens vandaan)

Wij geven u weer de vormen in een overzicht.

ἤρχομην

ἤρχομεθα

ἤρχου

ἤρχεσθε

ἤρχετο

ἤρχοντο

Wij vragen nu uw aandacht voor de o.t.t. en de o.v.t. van het werkwoord βουλομαι.

κριτης ἐγω̄ τουτων οὐ
βουλομαι εἶναι

Ik wil over deze dingen
geen rechter zijn. (Hand.
18: 15)

κριτης- (+ 2de nv.)
rechter over, βου-
λομαι- 1ste p. ev.
o.t.t. v. βουλομαι- ik
wil, εἶναι- hele werk-
woord o.t.t. v. εἶμι- ik
ben

πατερ, εἰ *βουλει* πα-
ρενεγκε̄ τουτο̄ το
ποτηριον̄ ἀπ' ἐμοῡ

Vader, indien U wilt,
neem deze beker van Mij
weg. (Luc. 22: 42)

βουλει- 2de p. ev.
o.t.t. v. βουλομαι- ik
wil, παρενεγκε̄- 2de p.
ev. geb. wijs aor. v.
παραφερω- ik neem
weg, ποτηριον̄-
(drink)beker

..καθως̄ *βουλεται*

..zoals Hij wil. (1 Kor. 12:
11)

βουλεται- 3de p. ev.
o.t.t. v. βουλομαι- ik
wil

βουλομεθα οὐν̄ γνω̄ναι
τίνᾱ θελεῑ ταυτᾱ εἶναι

Wij dan willen weten wat
dit wil zijn. (Hand. 17: 20)

βουλομεθα- 1ste p.
mv. o.t.t. v. βουλομαι-
ik wil, οὐν̄- dan, dus,
γνω̄ναι- hele werk-
woord aor. v.
γινωσκω- ik weet,
τίνᾱ- 1ste nv. mv.
onz. v. τί- wat

βουλεσθε οὐν ἀπολυσω
ὑμιν τον βασιλεα των
Ἰουδαιων;

Willen jullie dat ik de Koning van de Joden zal loslaten? (Joh. 18: 39)

βουλεσθε- 2de p. mv.
o.t.t. v. βουλομαι- ik wil,
ἀπολυσω- 1ste p. ev.
o.t.t.t. v. ἀπολυω- ik laat los,
βασιλεα- 4de nv. ev. v. βασιλευς- koning.
N.B. Lees ὅτι- 'dat' na οὐν.

βουλονται

zij willen

βουλονται- 3de p. mv.
o.t.t. v. βουλομαι- ik wil.
Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

Wij geven u een overzicht van de vormen van de o.t.t. v. βουλομαι.

βουλομαι

βουλομεθα

βουλει

βουλεσθε

βουλεται

βουλονται

Wij vervolgen met voorbeelden van de vormen van de o.v.t. van βουλομαι.

ἐβουλομην και αὐτος
του ἀνθρωπου ἀκουσαι

Ik wilde ook zelf (iets) van de mens horen. (Hand. 25: 22)

ἐβουλομην- 1ste p. ev.
o.v.t. v. βουλομαι- ik wil,
αὐτος- zelf,
ἀκουσαι- hele werkwoord
aor. v. ἀκουω- (+ 2de nv.) ik hoor

ἐβουλου

jij wilde

ἐβουλου- 2de p. ev. o.v.t. v. βουλομαι- ik wil. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

Βαρναβας δε *ἐβουλετο* συμπαραλαβειν και τον Ἰωαννην τον παρακαλουμενον Μαρκον

Barnabas nu wilde ook Johannes meenemen, die bijgenaamd werd Marcus. (Hand. 15: 37)

ἐβουλετο- 3de p. ev. o.v.t. v. βουλομαι- ik wil, συμπαραλαβειν- hele werkwoord aor. v. συμπαραλαμβανω- erbij meenemen, παρακαλου-μενον- 4de nv. ev. mnl. dlw. lijd. vorm o.t.t. v. παρακαλεω- ik noem erbij, ik geef als bijnaam

ἐβουλομεθα

wij wilden

ἐβουλομεθα- 1ste p. mv. o.v.t. v. βουλομαι- ik wil. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

ἐβουλεσθε

jullie wilden

ἐβουλεσθε- 2de p. mv. o.v.t. v. βουλομαι- ik wil. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

..οίτινες ἀνακριναντες
με *ἐβουλοντο* ἀπολυσαι..

..die mij wilden loslaten,
nadat zij mij ondervraagd
hadden.. (Hand. 28: 18)

οίτινες- 1ste nv. mv.
mnl. v. όστις- die, dat
(betrekkelijk vnw.),
ἀνακριναντες- 1ste
nv. mv. mnl. dlw. aor.
v. ἀνακρινω- ik on-
dervraag, ἐβουλοντο-
3de p. mv. o.v.t. v.
βουλομαι- ik wil, ἀπο-
λυσαι- hele werk-
woord aor. v. ἀπολυω-
ik laat los

Wij geven u de betreffende vormen in een overzicht.

ἐβουλομην	ἐβουλομεθα
ἐβουλου	ἐβουλεσθε
ἐβουλετο	ἐβουλοντο

Wij laten u in het huiswerk kennis maken met zinnen uit het Nieuwe Testament met vormen van de o.t.t. en de o.v.t. van δυναμαι.

43.3 Enkele Adverba (Bijwoorden)

Wij vervolgen nu met een aantal bijwoorden.

.. ἄραντες <i>ἄσσον</i> παρέλεγοντο την Κρητην	..en nadat zij het anker gelicht hadden, voeren zij zo dicht mogelijk langs Kreta. (Hand. 27: 13)	ἄραντες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. aor. v. αἶρω- ik hef op, ἄσσον- vergelijkende trap v. ἀγχι- dichtbij (komt zelf in het Nieuwe Testament niet voor). Dit is de enige tekst met ἄσσον!, παρέλεγοντο- 3de p. mv. o.v.t. v. παραλέγομαι- ik vaar langs, Κρητην- Kreta
ὁ δε Ἰησους ἤρεν τους ὀφθαλμούς <i>ἄνω</i> ..	Jezus nu hief Zijn ogen omhoog.. (Joh. 11: 41)	ἤρεν- 3de p. ev. aor. v. αἶρω- ik hef op, ἄνω- omhoog, naar boven
ἡ δε <i>ἄνω</i> Ἱερουσαλημ ἐλευθερα ἐστιν..	Maar het Jeruzalem boven is vrij.. (Gal. 4: 26)	ἄνω- boven, gebruikt als plaatsaanduiding bij Ἱερουσαλημ, ἐλευθερα- 1ste nv. ev. vrl. v. ἐλευθερος- vrij
..ἐγω ἐκ των <i>ἄνω</i> εἰμι	..Ik ben van de dingen die boven zijn. (Joh. 8: 23)	τα ἄνω- de dingen boven

φιλε, προσαναβηθι <i>άνωτερον</i>	Vriend, ga hogerop. (Luc. 14: 10)	φιλε- 5de nv. ev. v. φίλος- vriend (aanspreekvorm), προσαναβηθι- 2de p. ev. geb. wijs aor. v. προσαναβαινω- ik ga op, άνωτερον- (vergelijkende trap v. άνω) hogerop
<i>άνωτερον</i> λεγων..	..terwijl Hij tevoren zei.. (Hebr. 10: 8)	άνωτερον- (vergelijkende trap v. άνω) eerder, λεγων- 1ste nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. λεγω- ik zeg
..γινωσκετε οτι <i>έγγυς</i> ο θερος	..(dan) weten jullie dat de zomer nabij is. (Matt. 24: 32)	έγγυς- nabij, θερος- zomer
ήν δε ή Βηθανια <i>έγγυς</i> των 'Ιεροσολυμων..	Bethanië nu was dichtbij Jeruzalem.. (Joh. 11: 18)	έγγυς- (+ plaatsnaam in de tweede nv.) dichtbij

..νυν γαρ *ἐγγυτερον*
 ἡμῶν ἢ σωτηρια ἢ ὅτε
 ἐπιστευσάμεν

..want nu is ons behoud
 dichterbij dan toen wij tot
 geloof kwamen. (Rom. 13:
 11)

ἐγγυτερον- (vergelij-
 kende trap v. ἐγγυς)
 dichterbij, σωτηρια-
 redding, behoud,
 ἐπιστευσάμεν- 1ste p.
 mv. aor. v. πιστευω- ik
 geloof. U ziet hier dat
 de aor. soms het begin
 van een handeling kan
 aanduiden, dit in te-
 genstelling tot de o.v.t.
 die een duur aangeeft.

εὖ, δουλε ἀγαθε και
 πιστε..

Goed (gedaan), goede en
 trouwe slaaf.. (Matt. 25:
 21, 23)

εὖ- goed (hier als het
 Nederlandse: mooi
 zo), δουλε- 5de nv. ev.
 v. δουλος, ἀγαθε- 5de
 nv. ev. v. ἀγαθος,
 πιστε- 5de nv. ev. v.
 πιστος- betrouwbaar

..και ὅταν θελητε δυ-
 νασθε αὐτοῖς *εὖ*
 ποιησαι

..en wanneer jullie willen,
 kunnen jullie aan hen
 goed doen. (Marc. 14: 7)

ὅταν- ὅτε+ ἄν, θελ-
 ητε- 2de p. mv. aanv.
 wijs o.t.t. v. θελω- ik
 wil, δυνασθε- 2de p.
 mv. o.t.t. v. δυναμαι-
 ik kan, εὖ- goed (bij-
 woord bij ποιησαι),
 ποιησαι- hele werk-
 woord aor. v. ποιεω-
 ik doe

..και ὁ μη γαμιζων
κρεισσον ποιησει

.. en hij die (haar) niet
uithuwelijkt, zal beter
doen. (1 Kor. 7: 38)

ὁ μη γαμιζων- lett. de
niet uithuwelijkende,
hij die niet ten huwe-
lijk geeft, κρεισσον-
(vergelijkende trap v.
εὖ) beter, ποιησει-
3de p. ev. o.t.t.t. v.
ποιεω- ik doe

ὅσα και ἐν Ἐφεσῳ διη-
κονησεν, **βελτιον** συ
γινωσκεις

En hoevele diensten hij te
Efeze bewezen heeft,
weet jij beter. (2 Tim 1:
18)

βελτιον- (vergelijken-
de trap v. εὖ) beter

και [ὁ] πολυς ὄχλος
ἤκουεν αὐτου **ἡδεως**

En de hele schare hoorde
Hem graag. (Marc. 12: 37)

ἡδεως- graag (bij-
woord v. ἡδυσ- zoet,
aange-
naam)

ἡδιστα οὖν μαλλον
καυχησομαι ἐν ταις
ἀσθενειαις μου..

Heel graag zal ik dus meer
roemen in mijn zwakhe-
den.. (2 Kor. 12: 9)

ἡδιστα- (overtreffende
trap v. ἡδεως) heel
graag, het liefst, μαλ-
λον- (bijwoord, verge-
lijkende trap v. μαλα)
meer, καυχησομαι-
1ste p. ev. o.t.t.t. v.
καυχαομαι- ik roem,
ἀσθενεια- zwakheid

U vindt deze bijwoorden terug in de woordenlijst.

43.4 Huiswerk

a) Wij geven u een aantal zinnen ter vertaling met de vormen o.t.t. en o.v.t. v. δυναμαι- ik kan. Wanneer een vorm niet voorkomt, ontbreekt die in N.T.

1. πιστευετε οτι δυναμαι τουτο ποιησαι;
2. εαν θελης δυνασαι με καθαρισαι.
3. τις αρα δυναται σωθηναι;
4. λεγουσιν αυτω· δυναμεθα.
5. δυνασθε πειν το ποτηριον ο εγω μελλω πινειν;
6. οι δε εν σαρκι οντες θεω αρεσαι ου δυνανται.
7. και ουδεις εδυνατο αποκριθηναι.
8. ουπω γαρ εδυνασθε.

αρεσαι- hele werkwoord aor. v. αρεσκω- ik behaag, αποκριθηναι- hele werkwoord v. αποκρινομαι (lijd. vorm, vertaal actief!!), ουπω- nog niet

b) Maak voor uzelf een rijtje van de vormen o.t.t. en o.v.t. van δυναμαι.

c) Vertaal de volgende zinnen met bijwoorden erin.

1. γινωσκετε οτι εγγυς εστιν η βασιλεια του θεου.
2. τα ανω ζητειτε ου ο Χριστος εστιν εν δεξια του θεου καθημενος.
3. και εγγυς ην το πασχα των Ιουδαιων, και ανεβη εις Ιεροσολυμα ο Ιησους.
4. τα ανω φρονειτε, μη τα επι της γης.

καθημενος- 1ste nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. καθημαι- ik zit

43.5 Nieuwe Woorden

ποθεν	- vanwaar
μετα	- (+ 4de nv.) na
κυριος (mnl.)	- heer, eigenaar; Heere (van God of Christus)
υστερον	- daarna, later
παρθενος (vrl.)	- maagd
ερχομαι	- ik kom
παντοθεν	- overal vandaan
παραφερω	- ik neem weg (geb. wijs aor. παρενεγκε)
ποτηριον (onz.)	- (drink)beker
ασσον	- (vergelijkende trap v. αγχι-dichtbij) zo dicht mogelijk
παραλεγομαι	- ik vaar langs
ανω	- (bijwoord) boven, omhoog
ελευθερος	- vrij
ανωτερον	- (bijwoord) hogerop, eerder
εγγυς	- (bijwoord) nabij, (+ plaats in 2de nv.) dichtbij
θερος (mnl.)	- zomer
εγγυτερον	- (bijwoord)dichterbij
ευ	- (bijwoord) goed, (als uitroep) goed gedaan, mooi zo
γαμιζω	- ik huwelijk uit
κρεισσον	- (bijwoord, vergelijkende trap v. ευ) beter

βελτιον	- (bijwoord, vergelijkende trap v. εὖ) beter
ἡδews	- (bijwoord v. ἡδύς- zoet, aangenaam) graag
ἡδιστα	- (bijwoord, overtreffende trap v. ἡδύς) het liefst
καυχαομαι	- ik roem (deponens)
ἀσθενεια (vrl.)	- zwakheid
ἀρεσκω	- ik behaag
ἀποκρινομαι	- ik antwoord (deponens)
οὐπω	- nog niet

43.6 En dan nu .. lezen!:

In les 41 hebben wij de behandeling van het Onze Vader afgerond. Wij beginnen dus aan een nieuw gedeelte, te weten Luc. 15: 11-32: 'de gelijkenis van de verloren zoon'. Wij hebben dit gedeelte in zes stukken verdeeld. Omdat wij bij deze verdeling rekening hebben gehouden met de inhoud is het stuk de ene les wat langer dan de andere. Het eerste stuk dat wij met u willen doornemen is Luc. 15: 11- 13: 'geef mij het deel dat mij toekomt'.

11. εἶπεν δε· ἄνθρωπος τις εἶχεν δυο υἱους.

12. και εἶπεν ὁ νεωτερος αὐτων τῷ πατρὶ· πατερ, δος μοι το ἐπιβαλλον μέρος της οὐσίας. ὁ δε διειλεν αὐτοῖς τον βιον.

13. και μετ' οὐ πολλας ἡμερας συναγαγων παντα ὁ νεωτερος υἱος ἀπεδημησεν εἰς χωραν μακραν και ἐκει διεσκορπισεν την οὐσιαν αὐτου ζων ἀσωτως.

εἶχεν-3de p. ev. o.v.t. v. ἔχω- ik heb, το ἐπιβαλλον μέρος- lett. het toevallende deel, ἐπιβαλλον- 4de nv. ev. onz. dlw. o.t.t. v. ἐπιβαλλω- ik werp erop (de betekenis ' het valt toe aan' komt alleen voor in situaties waar het om een erfenis gaat), ἡ οὐσια- bezit, geld, rijk-

dom, διείλεν- 3de p. ev. aor. v. διαιρέω- ik verdeel (in porties), ὁ βίος- leven, leeftocht, bezit, συναγαγών- 1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. v. συναγω- ik verzamel, ἀπεδημήσεν- 3de p. ev. aor. v. ἀποδημέω- ik reis af, μακράν- (bijwoord) ver, διεσκορπίσεν- 3de p. ev. aor. v. διασκορπίζω- ik verkwist, ζών- 1ste nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. ζήω- ik leef, ἄσωτως- (bijwoord) op een onverantwoorde manier, losbandig

Vragen:

1. Geef van de twee vormen van de aoristus in vers 13 aan waaraan u kunt zien dat het om een aoristus gaat.
2. Het gaat hier om twee vormen van zogenaamde samengestelde werkwoorden (werkwoorden met een voorzetsel aan het begin). U ziet dat het augment na het voorzetsel komt. Wat gebeurt hierbij met het voorzetsel?
3. De vorm εἶχεν is een o.v.t. dat wil zeggen dat deze vorm een duur aangeeft. De vorm geeft als het ware een kader aan dat om de hele geschiedenis heen staat. De aoristus daarentegen geeft vaak een eenmalige handeling aan of het begin van een handeling. Schrijf alle werkwoordsvormen in dit stuk op (ook de deelwoorden!) en geef aan waarom er een aoristus wordt gebruikt of een o.v.t. (bij deelwoorden aoristus of o.t.t.).
4. In vers 13 staan drie bijwoorden. Schrijf ze op en geef aan om wat voor bijwoord het gaat (bepaling van plaats, bepaling bij een werkwoord enz.).
5. De inhoudelijke vraag: Hoe kunt u aan het begin van dit stuk al zien dat het niet alleen gaat om de jongste zoon en de vader, maar ook om de broer? (M.a.w. waar is sprake van twee zonen?)

43.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Wegenbouw I

De Romeinen waren de eerste wetenschappelijke wegenmakers. Op het hoogtepunt van hun macht hadden zij ongeveer 85.000 kilometer aan wegen aangelegd. Deze wegen verbonden de hoofdstad Rome met de grenzen van het uitgestrekte keizerrijk. Rome was als een soort naaf en 29 militaire wegen waaiden uit in alle richtingen. De beroemdste was de *via Appia*. De meeste oudheidkundigen denken dat de Romeinen vooral de kunst van wegenbouw van de Etruskiërs in het noorden van Italië geleerd hebben. Hoewel, zeer waar-

schijnlijk, ook andere culturen zoals de Foenicische en Egyptische hun steentje hebben bijgedragen.

Het frappante van Romeinse wegen is dat ze, van punt tot punt, lijnrecht waren. Meren, ravijnen, moerasland en zelfs bergen, werden bedwongen. Zelfs moderne ingenieurs bewonderen ze vanwege hun moedig ontwerp.

De *via Appia* werd begonnen in 312 v.Chr. en bestond uit één tot anderhalve meter aan verschillende materialen. De diepste laag was van zand of metselkalk. Daarop kwam een laag van soms wel een halve meter aan platte stenen. Daarop een laag van ongeveer twintig cm aan kleinere stenen gemengd met kalk. Daarop ongeveer dertig cm aan kiezelsteentjes en grof zand gemengd met hete kalk. De toplaag bestond uit vijftien cm lava dat op keistenen leek. Dit zou de praktijk worden voor de komende 2000 jaar!

De Romeinse publieke transport service bestond uit de snelle dienst en de vrachtdienst. Dit naast het reizen en transport door privé personen. De meest gebruikte middelen van vervoer waren de tweewielige strijdwagen getrokken door twee of vier paarden en de vergelijkbare kar voor het platteland. De *raeda* (een Gallisch woord voor een vierwielige wagen) was de voorloper van de diligence. Er bestond ook een vracht raeda getrokken door acht paarden in de zomer en tien in de winter en die mocht niet meer dan 1000 Romeinse ponden (ongeveer 330 kilo) vervoeren. De transportsnelheid varieerde van zo'n twintig km per dag door de vrachtdienst en 120 km door de snelste postdienst.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. ἀπεδημησεν, διεσκορπισεν (-σ- kenmerk van de eerste aoristus, met -εν een uitgang van de verleden tijd)

2. De slotklinker valt weg (ἀπο-> ἀπε-/ δια- > διε-).

3. εἶπεν (vs. 11): aor., Jezus begint te vertellen (ingressief)

εἶχεν (vs. 11): o.v.t., geeft een duur aan

εἶπεν (vs. 12): aor., geeft een eenmalig iets aan (de jongste zoon zei op een gegeven moment...)

δοσ (vs. 12): aor., geeft eenmalige gebeurtenis aan ('geef mij (nu)..')

ἐπιβαλλον (vs. 12): o.t.t., geeft een duur aan (het deel dat mij altijd al toekwam)

διειλεν (vs. 12): aor., geeft een eenmalige gebeurtenis aan

συναγαγων (vs. 13): aor., geeft een eenmalige gebeurtenis aan

ἀπεδημησεν (vs. 13): aor., geeft een eenmalige gebeurtenis aan

διεσκορπισεν (vs. 13): aor., ingressief ('hij begon zijn bezit te verkwisten')

ζων (vs. 13): o.t.t., geeft een duur aan ('door losbandig te leven', 'door zich een losbandige levensstijl eigen te maken')

4. μακραν - 'ver', plaatsbepaling bij χωραν

ἐκει - 'daar', plaatsbepaling

ἀσωτως - 'losbandig', bepaling bij ζων

LES XLIV

44.1 Inleiding

Wij beginnen deze les met een paar voorbeelden van vormen o.t.t. van de werkwoorden *χραομαι*- ik gebruik (deponens) en *καυχαομαι*- ik roem (deponens). Van deze beide werkwoorden komen maar een paar vormen o.t.t. voor in het Nieuwe Testament. Voor de vorming gelden weer samentrekking. Wij beginnen met de vormen o.t.t. van *χραομαι*.

44.2 Voorbeelden uit het N.T.

χρωμαι

ik gebruik

χρωμαι- 1ste p. ev. o.t.t. v. *χραομαι*- ik gebruik. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

χρη

jij gebruikt

χρη- 2de p. ev. o.t.t. v. *χραομαι*- ik gebruik. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

χρηται

hij gebruikt

χρηται-3de p. e. o.t.t. *χραομαι*- ik gebruik. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament. Let op: *χρηται* is ook 3de p. ev. aanv. wijs v. *χραομαι*. Zo komt de vorm wel voor.

ἔχοντες οὖν τοιαυτην
ἐλπίδα πολλή παρρησία
χρωμεθα

Omdat wij dan een dergelijke hoop hebben, gebruiken wij veel vrijmoedigheid. (2 Kor. 3: 12)

ἔχοντες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. o.t.t. v. ἔχω- ik heb, τοιαυτην- 4de nv. ev. vrl. v. τοιουτος- zodanig, ἐλπίδα- 4de nv. ev. v. ἐλπίζ- hoop, παρρησία- 3de nv. ev. v. παρρησία- vrijmoedigheid, χρωμεθα- 1ste nv. mv. o.t.t. v. χραομαι- ik gebruik. Deze vorm komt alleen hier voor.

χρησθε

jullie gebruiken

χρησθε- 2de nv. mv. o.t.t. v. χραομαι- ik gebruik. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

χρωνται

zij gebruiken

χρωνται- 3de p. mv. o.t.t. v. χραομαι- ik gebruik. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

Deze vormen ontstaan doordat de uitgangen van de o.t.t. samentrekken met de stam *χρη-* (!). Denkt u aan het werkwoord *ζήω* (zie les 38).

Wij geven u nu een paar voorbeelden van vormen o.t.t. van *καυχασμαι*. Hier gelden dezelfde samentrekkingsregels als voor de werkwoorden op *-αω*.

οίδα γαρ την προθυμian
ύμων ήν ύπερ ύμων
καυχωμαι..

Want ik ken uw bereid-
willigheid waarom ik over
u roem.. (2 Kor. 9: 2)

προθυμian- 4de nv.
ev. v. προθυμια- be-
reidwilligheid, inzet,
ijver, ήν- 4de nv. ev.
vrl. v. ός- die dat (be-
trekkelijk vnw.), ύπερ-
(+ 2de nv.) over, van-
wege, καυχωμαι- 1ste
p. ev. o.t.t. v. καυχαο-
μαι- ik roem

καυχα

jij roemt

καυχα- 2de p. ev.
o.t.t. v. καυχαομαι- ik
roem. Deze vorm komt
niet voor in het Nieu-
we Testament.

καυχαιται

hij roemt

καυχαιται- 3de p. ev.
o.t.t. v. καυχαομαι- ik
roem. Deze vorm komt
niet voor in het Nieu-
we Testament.

.. *καυχωμεθα* έπ' έλπιδι
της δοξης του θεου

..wij roemen in de hoop
op de heerlijkheid van
God. (Rom. 5: 2)

καυχωμεθα- 1ste p.
mv. o.t.t. v. καυχαο-
μαι- ik roem, έλπιδι-
3de nv. ev. v. έλπις-
hoop

νυν δε <i>καυχασθε</i> ..	Maar nu roemen jullie.. (Jak. 4: 16)	καυχασθε- 2de p. mv. o.t.t. v. καυχαομαι- ik roem.
ἐπει πολλοι <i>καυχωνται</i> κατα σαρκα, κάγω καυησομαι	Omdat velen roemen naar het vlees, zal ik ook roe- men. (2 Kor. 11: 18)	καυχωνται- 3de p. mv. o.t.t. v. καυχαο- μαι- ik roem, κάγω- και+ ἐγω, καυησο- μαι- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. καυχαομαι- ik roem

U kunt de samentrekkingsregels vinden in de les over de werkwoorden op -αω (les 39).

Wij hebben u deze voorbeelden laten zien om u erop te attenderen dat ook bij deponentia samentrekking plaats kan vinden. Let u dus goed op wanneer een werkwoord voor het eerst wordt gegeven. Kijkt u op welke klinker het werkwoord eindigt voor de uitgang (bijvoorbeeld καυχαομαι- α- voor de uitgang -ομαι) en bekijkt u dan de samentrekkingsregels in de betreffende lessen (dat is: voor werkwoorden op -αω les 39, voor werkwoorden op -εω les 40 en voor werkwoorden op -οω les 41). Sommige werkwoorden zoals χραομαι vormen een uitzondering. Zij hebben een afwijkende stam. Is dit het geval, dan wordt dit apart aangegeven in de woordenlijst.

Wij vervolgen nu met de behandeling van de v.t.t. en de v.v.t. van de deponentia.

..τεθεαμαι το πνευμα
καταβαινον ως πε-
ριστεραν έξ ουρανου..

..ik heb de Geest aan-
schouwd, neerdalend als
een duif uit de hemel..
(Joh.1: 32)

τεθεαμαι- 1ste p. ev.
v.t.t. v. θεαομαι- ik
aanschouw, πε-
ριστεραν- 4de nv. ev.
v. περιστερα- duif

τεθεασαι

jij hebt aanschouwd

τεθεασαι- 2de p. ev.
v.t.t. v. θεαομαι- ik
aanschouw. De 2de p.
ev. v.t.t. van deponen-
tia komt niet voor in
het Nieuwe Testa-
ment.

θεον ουδεις πωποτε *τε-
θεαται*

Niemand heeft ooit God
gezien. (1 Joh. 4: 12)

πωποτε- ooit, τεθεα-
ται- 3de p. ev. v.t.t. v.
θεαομαι- ik aan-
schouw

και ημεις *τεθεαμεθα* και
μαρτυρουμεν ότι ό
πατηρ απεσταλκεν τον
υιον σωτηρα του κοσ-
μου

En wij hebben aan-
schouwd en getuigen dat
de Vader de Zoon gezon-
den heeft als Redder van
de wereld. (1 Joh. 4: 14)

τεθεαμεθα- 1ste p.
mv. v.t.t. v. θεαομαι-
ik aanschouw

τεθεασθε

jullie hebben aanschouwd

τεθεασθε- 2de p. mv. v.t.t. v. θεασμαι- ik aanschouw. De 2de p. mv. v.t.t. van deponentia komt in het Nieuwe Testament niet voor.

τεθειανται

zij hebben aanschouwd

τεθειανται- 3de p. mv. v.t.t. v. θεασμαι- ik aanschouw. De 3de p. mv. v.t.t. van deponentia komt in het Nieuwe Testament niet voor.

U ziet dat de vorming van de v.t.t. van deponentia gelijk is aan de vorming van de v.t.t. van de lijdende vorm. Er vindt reduplicatie plaats (herhaling van de eerste medeklinker van het werkwoord met een ε erbij) en achter de stam komen de uitgangen -μαι, -σαι, -ται, -μεθα, -σθε, -νται. Vaak komen van een deponens maar een paar vormen v.t.t. voor. Wij laten u in het huiswerk met nog wat vormen kennis maken.

Wij vervolgen nu met de vormen v.v.t. van deponentia.

ἔτεθεαμην

ik had aanschouwd

ἔτεθεαμην- 1ste p. ev.
v.v.t. v. θεαομαι- ik
aanschouw. De 1ste p.
ev. v.v.t. van deponen-
tia komt in het Nieuwe
Testament niet voor.

ἔτεθεασο

jij had aanschouwd

ἔτεθεασο- 2de p. ev. v.v.t. v. θεασομαι- ik aanschouw. De 2de p. ev. v.v.t. van deponentia komt in het Nieuwe Testament niet voor.

ἔτεθεατο

hij/zij/het had aanschouwd

ἔτεθεατο- 3de p. ev. v.v.t. v. θεασομαι- ik aanschouw. De 3de p. ev. v.v.t. van deponentia komt in het Nieuwe Testament niet voor.

ἔτεθεαμεθα

wij hadden aanschouwd

ἔτεθεαμεθα- 1ste p. mv. v.v.t. v. θεασομαι- ik aanschouw. De 1ste p. mv. v.v.t. van deponentia komt in het Nieuwe Testament niet voor.

ἔτεθεασθε

jullie hadden aanschouwd

ἔτεθεασθε- 2de p. mv. v.v.t. v. θεαομαι- ik aanschouw. De 2de p. mv. v.v.t. van deponentia komt in het Nieuwe Testament niet voor.

ἤδη γὰρ *συνεθεθειντο*
οἱ Ἰουδαῖοι..

Want de Joden waren al met elkaar overeengekomen.. (Joh. 9: 22)

ἤδη- al, reeds, *συνεθεθειντο*- 3de p. mv. v.v.t. v. συντιθεμαι- ik kom overeen

U ziet dat de vormen van de v.v.t. van deponentia weinig voorkomen. De vorming is gelijk aan de vorming van de v.v.t. van de lijdende vorm.

Er zijn echter uitzonderingen. Zo is *συντιθεμαι* een onregelmatig werkwoord. In woordenboeken worden soms deze onregelmatige vormen achter het werkwoord gegeven. Andere woordenboeken nemen zelfs de onregelmatige vormen als afzonderlijke woorden op! U kunt dan bijvoorbeeld *εἶπον* opzoeken en u vindt dan dat dit de aoristus is van *λεγω*. Een dergelijk woordenboek is :

Newman, B.M. *A concise Greek- English dictionary of the New Testament* Stuttgart 1993

44.3 Weer Adverba

Wij vervolgen nu met de behandeling van een aantal bijwoorden.

οὐ χρειαν ἔχουσιν οἱ
ἰσχυοντες ἰατροῦ ἀλλ’
οἱ **κακως** ἔχοντες

Zij die gezond zijn hebben
geen heelmeester nodig,
maar zij die ziek zijn.
(Matt. 9: 12)

ἰσχυοντες- 1ste nv.
mv. mnl. dlw. o.t.t. v.
ἰσχυω- ik ben in staat,
ik heb de middelen,
zelfstandig gebruikt
(let op het lidwoord),
οἱ κακως ἔχοντες-
lett. de op slechte wij-
ze hebbende, zij die
zich slecht voelen, de
zieken. In combinatie
met een vorm van ἔχω
komt κακως veel voor.

..ἀρχοντα του λαου σου
οὐκ ἔρεις **κακως**

..gij zult van de leider van
uw volk niet kwaad spre-
ken. (Hand. 23: 5)

ἀρχοντα- 4de nv. ev.
v. ἀρχων- leider,
ἔρεις- 2de p. ev.
o.t.t.t. v. λεγω- ik
spreek, κακως- op een
slechte manier. Dit
gebruik van κακως in
de letterlijke betekenis
komt minder voor.

εἰ περισσοτερωσ ὑμασ
ἀγαπω[ν], ἦσσον ἀγαπ-
ωμαι;

Indien ik jullie overvloediger liefheb, zou ik minder geliefd worden? (2 Kor. 12: 15)

περισσοτερωσ- (bijwoord) overvloediger, ἦσσον- (vergelijkende trap v. κακωσ) minder N.B. Een andere vorm van de vergelijkende trap v. κακωσ is χειρον. Deze vorm komt als bijwoord in het Nieuwe Testament niet voor. Let er wel op dat de onz. vorm van de vergelijkende trap van het bijvoeglijk naamwoord κακος ook χειρον is! Zo komt de vorm wel voor.

ωστε ἔξεστιν τοις
σαββασιν καλωσ ποιειν

Daarom is het geoorloofd op de sabbat goed te doen. (Matt. 12: 12)

ωστε- daarom, ἔξεστιν- het is gepast, het is toegestaan, καλωσ- lett. op goede wijze; wordt vaak gebruikt bij werkwoorden van doen of spreken

Ἰουδαίους οὐδέν
ἠδίκησα ὡς καὶ συ **καλ-**
λιον ἐπιγινώσκεις

De Joden heb ik geen onrecht gedaan, zoals u ook zelf heel goed weet. (Hand. 25: 10)

ἠδίκησα- 1ste p. ev. aor. v. ἀδικεω- ik doe onrecht, καλλιον- (bijwoord, vergelijkende trap v. καλως) beter, heel goed, ἐπιγινώσκεις- 2de p. ev. o.t.t. v. ἐπιγινώσκω- ik weet, ik begrijp

ὁ δὲ Ἰησοῦς **κατω** κυψας
τω δακτυλῳ κατεγραφεν
εἰς τὴν γῆν

Maar Jezus neerbukkend schreef met Zijn vinger op de grond. (Joh. 8: 6)

κατω- (bijwoord) beneden, naar beneden, κυψας- 1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. v. κυπτω- ik buig mij, δακτυλῳ- 3de nv. ev. v. δακτύλος- vinger (ook hier weer 3de nv. instrumentalis!), κατεγραφεν- 3de p. ev. o.v.t. v. καταγραφω- ik schrijf

ὕμεις ἐκ τῶν **κατω** ἐστε,
ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἶμι

Jullie zijn van de dingen die beneden zijn, Ik ben van de dingen die boven zijn. (Joh. 8: 23)

τῶν κατω- 2de nv. mv. v. τὰ κατω- de dingen beneden

..ἀπο διετους και **κατωτερω**..

..vanaf twee jaren en jonger.. (Matt. 2: 16)

διετους- 4de nv. mv. v. διετης- twee jaar oud, κατωτερω- (bijwoord, vergelijkende trap v. κατω) lager

..και ηγαπησαν οι ανθρωποι **μαλλον** το σκοτος η το φως

..en de mensen hebben de duisternis meer liefgehad dan het licht. (Joh. 3: 19)

ηγαπησαν- 3de p. mv. aor. v. αγαπαω- ik heb lief, μαλλον- (bijwoord, vergelijkende trap v. μαλα- veel) meer (zie ook voorbeeld in les 36)

..ος εστιν σωτηρ παντων ανθρωπων **μαλιστα** πιστων

..Die een Redder is van alle mensen, het meest van hen die geloven. (1 Tim 4: 10)

μαλιστα- (bijwoord, overtreffende trap v. μαλα- veel) het meest (zie ook voorbeeld in les 36), πιστων- 2de nv. mv. v. πιστος- geloofwaardig, gelovend; vaak ter aanduiding van gelovigen

και προελθων *μικρον*
 ἔπεσεν ἐπι προσωπον
 αὐτου προσευχομενος..

En een weinig voortge-
 gaan viel Hij op Zijn aan-
 gezicht, biddend.. (Matt.
 26: 39)

προελθων- 1ste nv.
 ev. mnl. dlw. aor. v.
 προερχομαι- ik ga
 voort, μικρον- (bij-
 woord) een weinig,
 ἔπεσεν- 3de p. ev.
 aor. v. πιπτω- ik val,
 προσωπον- 4de nv.
 ev. v. προσωπον
 (onz.)- aangezicht,
 προσευχομενος- 1ste
 nv. ev. mnl. dlw. o.t.t.
 v. προσευχομαι- ik bid
 (deponens)

και μετα *μικρον* παλιν
 οί παρεστωτες ἔλεγον
 τῷ Πέτρῳ..

En even later zeiden de
 omstanders opnieuw tot
 Petrus.. (Marc. 14: 70)

μετα μικρον-
 (bijwoordelijke bepa-
 ling) na een weinig,
 even later, παρεστ-
 ωτες- 1ste nv. mv.
 mnl. dlw. v.t.t. v. πα-
 ριστημι- ik sta erbij

χηρα καταλεγεσθω μη
ἐλαττον ἔτων ἑξηκοντα
γεγονυια..

Een weduwe moet inge-
schreven worden, niet
minder dan zestig jaar
oud..(1 Tim. 5: 9)

καταλεγεσθω- 3de p.
ev. geb. wijs lijd. vorm
o.t.t. v. καταλεγω- ik
schrijf in, ἐλαττον-
(bijwoord, vergelij-
kende trap v. μικρον)
minder, ἑξηκοντα-
zestig (wordt niet ver-
bogen), γεγονυια-
1ste nv. ev. vrl. dlw.
v.t.t. v. γινομαι- ik
word

..και η̅λθεν εις τα ο̅ρια
της Ἰουδαιας **περαν** του
Ἰορδανου

..en Hij kwam in het ge-
bied van Judea over de
Jordaan. (Matt. 19: 1)

ο̅ρια- 4de nv. mv. v.
ο̅ριον- gebied, streek,
περαν- (+ 2de nv.)
over, aan de andere
zijde van, Ἰορ-
δανου- 2de nv. v.

Ἰορδανης- (de rivier
de) Jordaan

διελθωμεν εις το **περαν**

Laten wij naar de overzij-
de gaan. (Marc. 4: 35)

διελθωμεν- 1ste p.
mv. aanv. wijs aor. v.
διερχομαι- ik ga door,
ik steek over, το
περαν- lett. het aan
de andere zijde; de
overzijde, de andere
kant

εἰ δὲ τι περαιτερω
ἐπιζητεῖτε..

Indien jullie echter verder
nog iets willen.. (Hand.
19: 39)

περαιτερω- (bij-
woord, vergelijkende
trap v. περαν) verder,
ἐπιζητεῖτε- 2de p.
mv. o.t.t. v. ἐπιζητεω-
ik zoek, ik verlang, ik
wil

Wij lieten u kennis maken met een aantal bijwoorden. U vindt ze weer in de woordenlijst terug. U had de vormen μαλλον en μαλιστα in les 36 al gezien, toen in het kader van de trappen van vergelijking. Bekijk u de zinnen daar nog eens!

Wij willen nog even iets zeggen over de betekenis van de vier naamvallen.

De *eerste* naamval geeft het onderwerp van een zin aan. Ook staan alle woorden die bij het onderwerp horen (bijvoeglijke naamwoorden, deelwoorden enz.) in deze naamval.

In de *tweede* naamval staat een woord dat een bepaalde relatie heeft met het woord waar de 2de naamval bijhoort. Wij geven u een paar voorbeelden.

ἡ βασιλεια του θεου- het Koninkrijk van God > geeft bezit aan (zogenaamde genetivus possessivus)

μετρον διακοσιων πηγων- een maat van tweehonderd ellen > geeft hoeveelheid aan

(zogenaamde genetivus quantitatis)

πλειον Σολομωνος- meer dan Salomo > geeft aan waarmee wordt vergeleken

(zogenaamde genetivus comparationis)

De *derde* naamval heeft veel functies. Een paar komen veel voor.

τῷ δακτυλῷ κατεγράφεν- Hij schreef met Zijn vinger > geeft middel waarmee aan

(zogenaamde dativus instrumentalis)

τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἄζυμων- op de eerste dag van het feest van de ongezuurde broden >

geeft tijd aan waarop iets gebeurt (zogenaamde dat. temporis)

De belangrijkste functie van de *vierde* naamval is het aangeven van het lijdend voorwerp.

Wij willen u in het vervolg wijzen op het gebruik van de naamvallen. Probeer u dus bovengenoemde functies aan de hand van de voorbeelden te onthouden.

En let u ook zelf, wanneer u leest, goed op de naamvallen!

44.4 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen met vormen van de v.t.t. van deponentia.

1. δεδεκται ἡ Σαμαρεια τον λογον του θεου.
2. ἐγὼ δε οὐ κεχρημαι οὐδενι τουτων.
3. ὑπερ ὑμων κεκαυχημαι.

δεδεκται- v. δεχομαι- ik ontvang, ἡ Σαμαρεια- Samaria (een stad)

b) Vertaal de volgende zinnen met bijwoorden.

1. και παντας τους κακως ἔχοντας ἐθεραπευσεν.
2. και δωσω τερατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω και σημεια ἐπι της γης κατω.
3. και ἦλθεν εἰς το περαν της θαλασσης εἰς την χωραν των Γερασηνων.
4. διηρχετο δε μαλλον ὁ λογος περι αὐτου.

5. καλως το πνευμα το αγιον ελαλησεν δια Ιησαιου του προφητου.

δωσω- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. διδωμι- ik geef, τερατα- 4de nv. mv. v. τερας- wonderteken, σημεια- 4de nv. mv. v. σημειον- teken, Γερασηνων- 2de nv. mv. mnl. v. Γερασηνος- van Gerasa, (met lidwoord) Geraseen, inwoner van Gerasa, περι- (+ 2de nv.) aangaande

N.B. Let in zin 5 op de herhaling van het lidwoord voor αγιον. Dit wijst erop dat het bijvoeglijk naamwoord αγιον hoort bij het zelfstandig naamwoord πνευμα.

c) Geef het woord tussen haakjes in de juiste naamval. Let ook op enkel- of meervoud.

1. η βασιλεια ... (ο ουρανος, meervoud)
2. ο λογος ... (ο θεος, enkelvoud)
3. ηγαπησαν οι ανθρωποι ... (το σκοτος, enkelvoud)
4. η οδος, ... ερχεται (ος, enkelvoud. Let hier ook op het juiste geslacht!)

d) Wij geven u nu nog een paar zinnen ter vertaling. In deze zinnen staan vormen van deponentia en lijdende vormen door elkaar. Let u dus goed op hoe u moet vertalen!

1. ο δεχομενος υμας εμε δεχεται.
2. τοτε ερχεται μετ' αυτων ο Ιησους εις χωριον λεγομενον Γεθσημανι.
3. ου δυναμαι εγω ποιειν απ' εμαυτου ουδεν.
4. και εβαπτισοντο εν τω Ιορδανη ποταμω.
5. ιδου ο βασιλευς σου ερχεται.

χωριον- plek, ου... ουδεν- regel: wanneer van twee op elkaar volgende ontkenningen de tweede samengesteld is (zoals ουδ- εν) versterken zij elkaar, hier dus: 'helemaal niets, geen enkel ding', ποταμος- rivier

44.5 Nieuwe Woorden

χραομαι (stam χρη-)	- ik gebruik (deponens)
νομιμως	- op wettige wijze
προθυμια (vrl.)	- bereidwilligheid
ὑπερ	- (+ 2de nv.) over, vanwege
θεαομαι	- ik aanschouw (deponens)
πωποτε	- ooit
ἤδη	- al, reeds
συντιθεμαι	- ik kom overeen
ἰσχυω	- ik ben in staat, ik heb de middelen
κακως	- (bijwoord) op slechte wijze
κακως έχω	- ik ben ziek
ἥσσον	- (bijwoord) minder
καλως	- (bijwoord) op een mooie manier, goed
καλλιον	- (bijwoord) mooier
ἐπιγινωσκω	- ik weet
κατω	- (bijwoord) beneden, naar beneden
τα κατω	- de dingen beneden
κυπτω	- ik buig mij
δακτυλος (mnl.)	- vinger
καταγραφω	- ik schrijf

διετης	- twee jaar oud
κατωτερω	- (bijwoord) lager
προερχομαι	- ik ga voort
μικρον	- (bijwoord) een weinig
μετα μικρον	- (bijwoord) na een weinig, even later
προσωπον (onz.)	- aangezicht
καταλεγω	- ik schrijf in
ἐλαττον	- (bijwoord) minder
ἐξηκοντα	- zestig (wordt niet verbogen)
ὄριον (onz.)	- gebied
περαν	- (+ 2de nv.) over, aan de andere zijde
το περαν	- de overzijde
περαιτερω	- (bijwoord) verder
ἐπιζητεω	- ik zoek, ik verlang, ik wil
Σαμαρεια (vrl.)	- Samaria (plaats)
Γερασηνος	- van Gerasa, (met lidwoord) Geraseen
περι	- (+ 2de nv.) aangaande
χωριον (onz.)	- plek
ποταμος (mnl.)	- rivier

In deze les kwamen twee dingen terloops ter sprake. Wij attenderen u hier nog even op.

1. Reduplicatie: Voor de vorming van het v.t.t. wordt voor de stam een voorvoegsel geplaatst bestaande uit een medeklinker met een ε. De medeklinker waar de stam mee begint, wordt als het ware verdubbeld. Voorbeeld: λυομαι- λελυμαι.

Wanneer de stam met een θ (th), een φ (ph) of een χ (kh) begint, begint het voorvoegsel respectievelijk met een τ, een π of een κ. Voorbeeld: θεαομαι- τεθεαμαι.

2. Dubbele ontkenning: Wanneer van twee op elkaar volgende ontkenningen de tweede samengesteld is, versterken ze elkaar. Voorbeeld: οὐ ... οὐδεν- geen enkel ding. Is dit niet het geval, dan heffen ze elkaar op. Voorbeeld: οὐδεν ... οὐ- niets niet= alles.

44.6 En dan nu ... lezen!:

Wij vervolgen nu de bespreking van de gelijkenis van de verloren zoon. Deze keer behandelen wij Luc. 15: 14- 17: 'berouw'.

14. δαπανησαντος δε αὐτου παντα ἐγενετο λιμος ἰσχυρα κατα την χωραν ἐκεινην, και αὐτος ἤρξατο ὑστερεισθαι.

15. και πορευθεις ἐκολληθη ἐνι των πολιτων της χωρας ἐκεινης, και ἐπεμψεν αὐτον εἰς τους ἀγρους αὐτου βοσκειν χοιρους,

16. και ἐπεθυμει χορτασθηναι ἐκ των κερατιων ὧν ἤσθιον οἱ χοιροι, και οὐδεις ἐδιδου αὐτω.

17. εἰς ἑαυτον δε ἐλθων ἐφη· ποσοι μισθιοι του πατρος μου περισσευονται ἀρτων, ἐγω δε λιμω ὡδε ἀπολλυμαι.

Let op: δαπανησαντος δε αὐτου- speciale constructie, genaamd genitivus absolutus: 'losse tweede naamval'. Deze constructie bestaat uit een deelwoord en een zelfstandig naamwoord (of zoals hier persoonlijk voornaamwoord) beide in de tweede naamval. U kunt vertalen als een bijzin met het naamwoord als onderwerp en het deelwoord als persoonsvorm (let op de tijd!!). Er kan ook nog een ander woord bijhoren (lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, bepaling). In dit geval is παντα het lijdend voorwerp bij het deelwoord

δαπαναω- ik verbruik, ik geef uit, λιμος- honger, hongersnood, ισχυρα- 1ste nv. ev. vrl. v. ισχυρος-sterk, machtig; u kunt hier vertalen met 'zwaar'; ηρξατο- 3de p ev. aor. v. αρχομαι- ik begin (deponens), υστερεισθαι- hele werkwoord lijd. vorm o.t.t. v. υστερεω- ik heb gebrek aan, ik lijd gebrek, πορευθεις- 1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. v. πορευομαι- ik ga (deponens), εκολληθη- 3de p. ev. aor. v. κολλαομαι- ik vervoeg mij bij (deponens), βοσκειν- hele werkwoord o.t.t. v. βοσκω- ik weid, ik hoed (heel werkwoord van doel, vertaling: om te...), χοιρους- 4de nv. mv. v. χοιρος- zwijn, επιθυμew- ik begeer, χορταζω- ik verzadig, (lijd. vorm) ik word verzadigd, κερατιον- schil (van de Johannesbroodboom, werd als veevoer gebruikt), ποσος- hoeveel?, μισθος- dagloner, gehuurde kracht (denk aan μισθος- loon!), περισσευω- ik neem toe, (lijd. vorm) ik heb in overvloed (+ 2de nv.), απολλυμαι- ik verga, ik ga te gronde (lijdende vorm van απολλυμι- ik richt te gronde)

Vragen:

1. Schrijf alle lijdende vormen op en geef aan welke 'echte' lijdende vormen zijn en welke van deponentia komen.
2. Wie is het onderwerp van επεμψεν (vs. 15)?
3. Geef de naamval van de volgende woorden en geef aan waarom deze naamval er staat.
χοιρους (vs. 15), κερατιων (vs. 16), χοιροι (vs. 16), αυτω (vs. 16), ποσοι (vs. 17), λιμω (vs. 17)
4. Hoe staat dit deel in verband met het voorafgaande? (Let op de tijd van δαπανησαντος)
5. In dit deel staat de verloren zoon centraal. Voor deze gelijkenis staan twee andere gelijkenissen: het verloren schaap en de verloren munt. In die gelijkenissen gaat het om degene die gaat zoeken: hij respectievelijk zij is de centrale figuur. In de gelijkenis van de verloren zoon komt de zoon tot inkeer en gaat zelf terug! Is hier sprake van een verschil of zou er in deze gelijkenis toch iemand anders centraal staan dan de zoon? (Op deze inhoudelijke vraag komen wij later terug!!)

44.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Wegenbouw II

In het Romeinse keizerrijk, voor de eerste maal in de geschiedenis, werd er een systeem gemaakt van volledig geïntegreerde wegen en van steden geïntegreerd door wegen. Het voornaamste doel van deze wegen was voor het militaire apparaat en voor het uitvoeren van de administratie. Transport van koren en andere omvangrijke ladingen werd bijna altijd per eenvoudig schip uitgevoerd, omdat vervoer over land te duur en te lastig was.

De strijdwagen was snel genoeg om een relatief snelle communicatie te waarborgen, indien tenminste een redelijk aflopend oppervlak kon worden gemaakt. De Romeinen kregen dit voor elkaar door het onderdek van de weg droog te leggen en daarna platte stenen te gebruiken, zoals reeds is gezegd. Maar weinig wegen waren breed genoeg voor twee transportwagens. In feite waren de wegen vaak behoorlijk nauw voor zelfs een enkele transportwagen. De meeste wegen waren echter breed genoeg voor twee strijdwagens.

Een andere reden waarom de wegen voornamelijk geschikt waren voor het begaan door mensen en losse paarden, was dat de Romeinen niet bepaald succes hadden geboekt in het uitvinden van een goed harnas en een goed draaisysteem voor de wielen. Zij hadden gemeen met andere zuidelijke culturen dat zij ossen gebruikten en wisten hoe deze te gebruiken qua hun kracht. Hiervoor maakten zij gebruik van eerst het hoornjuk en daarna het schoftjuk.

Maar zij boekten geen technische vooruitgang voor de wagen met twee en vier wielen. De wielen werden stijf vastgemaakt aan de as. Dit betekende dat in een bocht het andere wiel voortgesleept moest worden. Bovendien werden de assen stijf verbonden met het frame van de kar, zodat een sturende beweging de kar in de goede richting forceerde in plaats van hem in de goede richting te draaien. Alleen de Kelten hadden tegen die tijd ontdekt hoe je een vooras met een draaipunt moest maken.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. **ἔγενετο** (vs. 14)- van deponens (γίνομαι), **ἤρξατο** (vs. 14)- van deponens (ἀρχομαι, N.B. Er is wel een actief: ἀρχω- ik heers, bestuur. Daar de lijdende vorm een heel andere betekenis heeft dan de actieve vorm waar deze van is afgeleid, kunnen we ἀρχομαι opvatten als een deponens, los van ἀρχω), **ὑστερισθαι**- lijdende vorm (v. ὑστερεω), **πορευθεις**- van deponens (πορευομαι), **έκολληθη**- van deponens (κολλαομαι), **χορτασθηνα**- lijdende vorm (v. χορταζω), **περισσευονται**- lijdende vorm (v. περισσευω), **ἀπολλυμαι**- lijdende vorm (v. ἀπολλυμι)

2. Degene bij wie hij zich vervoegd had.

3. χοιρους (vs. 15) - 4de nv., lijdend voorwerp bij βοσκειν
 κερατιων (vs. 16) - 2de nv., het voorzetsel ἐκ gaat altijd met de tweede n.val
 χοιροι (vs. 16) - 1ste nv., onderwerp van ἡσθιον
 αὐτω (vs. 16) - 3de nv., meewerkend voorwerp bij ἐδιδου
 ποσοι (vs. 17) - 1ste nv., hoort bij onderwerp van περισσευονται
 λιμω (vs. 17) - 3de nv, geeft oorzaak aan (zogenaamde causae)

4. δαπανησαντος is een deelwoord van de aoristus. Dit deelwoord geeft aan dat er geen sprake is van gelijktijdigheid van hoofd- en bijzin. Een deelwoord van de o.t.t. geeft juist wel gelijktijdigheid aan. U kunt dan ook een deelwoord van de aoristus vaak het beste met 'nadat..' vertalen en een deelwoord van de o.t.t. met 'terwijl..'. U vertaalt δαπανησαντος dus als volgt: 'nadat hij had verbruikt..'. U ziet dat de handeling die in vs. 13 wordt begonnen (ingressief gebruik van de aoristus διεσκορπισεν- hij begon te verkwisten) nu wordt voltooid. Dit markeert de overgang naar de volgende fase van de gelijkenis: nadat de zoon zijn bezit heeft opgemaakt in een losbandig leven, raakt hij in moeilijkheden door een periode van hongersnood in het land waar hij verblijft. Deze situatie vormt het kader voor de volgende gebeurtenissen (het zwijnen hoeden, het nadenken, het berouw). U kunt dit ook zien aan de tijd van ἔγενετο: geen aoristus maar juist een o.v.t.!!

LES XLV

45.1 Inleiding

In deze les geven wij u voorbeelden met vormen van de o.t.t.t. van deponentia. Wij behandelen eerst twee werkwoorden met een regelmatige vorming (πορευομαι en καυχασμαι) en dan twee werkwoorden met een onregelmatige vorming (δυναμαι en ἔρχομαι).

45.2 Voorbeelden uit het N.T.

νυν εἰς τὰ ἔθνη πο-
ρευομαι

Nu zal ik naar de heidenen gaan. (Hand. 18: 6)

τὰ ἔθνη- 4de nv. mv. v. ἔθνος- volk, natie, (mv.) de heidenen, πορευομαι- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. πορευομαι- ik ga

Καισαρα ἐπικεκλησαι,
ἐπι Καισαρα πορευση

Op de keizer hebt u zich beroepen, naar de keizer zult u gaan. (Hand. 25: 12)

Καισαρα- 4de nv. ev. v. Καισαρ- keizer (te Rome), ἐπικεκλησαι- 2de p. ev. v.t.t. v. ἐπικαλεω- ik noem, ik geef als bijnaam, (lijdvorm) ik doe een beroep op, ἐπι- (+ 4de nv.) naar, πορευση- 2de p. ev. o.t.t.t. v. πορευομαι- ik ga; deze vorm komt alleen op deze plaats voor!

τίς ἐξ ὑμῶν ἐξει φίλον
καὶ **πορευσεται** πρὸς
αὐτὸν μεσονυκτίου..;

Wie van jullie zal een
vriend hebben en zal tot
hem gaan midden in de
nacht...? (Luc. 11: 5)

ἐξει- 3de p. ev. o.t.t.t.
v. ἔχω- ik heb, πο-
ρευσεται- 3de p. ev.
o.t.t.t. v. πορευομαι-
ik ga; deze vorm komt
alleen op deze plaats
voor, μεσονυκτίου-
2de nv. v. με-
σονυκτίον- midden in
de nacht (deze tweede
naamval wordt *tempo-
ris* genoemd, omdat
deze een tijdstip aan-
duidt)

..σημερον ἢ αὐριον **πο-
ρευσομεθα** εἰς τὴνδε
τὴν πολιν..

..vandaag of morgen zul-
len wij naar deze stad
gaan.. (Jak. 4: 13)

αὐριον- morgen, πο-
ρευσομεθα- 1ste p.
mv. o.t.t.t. v. πορευ-
ομαι- ik ga; deze vorm
komt alleen op deze
plaats voor, τὴνδε-
4de nv. ev. vrl. v. ὅδε-
deze (zie later in deze
les voor meer informa-
tie over de aanwijzen-
de voornaam-
woorden)

πορευσεσθε

jullie zullen gaan

πορευσεσθε- 2de p.
mv. o.t.t.t. v. πορευ-
ομαι- ik ga. Deze vorm
komt niet voor in het
Nieuwe Testament.

..συν ἔμοι *πορευσονται*

..zij zullen met mij gaan.
(1 Kor. 16: 4)

πορευσονται- 3de p. mv. o.t.t.t. v. πορευομαι- ik ga; deze vorm komt alleen op deze plaats voor.

Wij geven u even de uitgangen in een overzicht.

-σομαι

-σομεθα

-ση

-σεσθε

-σεται

-σονται

Wij geven u nu de twee vormen o.t.t.t. van *καυχομαι* die in het Nieuwe Testament voorkomen.

ἐπει πολλοι *καυχωνται*
κατα *σαρκα*, *καγω*
καυχησομαι

Daar velen roemen naar het vlees, zal ik ook roemen. (2 Kor. 11: 18)

καυχωνται- 3de p. mv. o.t.t. v. *καυχομαι*- ik roem (let op de samentrekking: *καυχα-* ονται > *καυχωνται*), *καγω*= *και* + *ἐγω*, *καυχησομαι*- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. *καυχομαι*- ik roem; deze vorm komt vijf keer voor.

ἡμεῖς δε οὐκ εἰς τὰ ἄμε-
τρα *καυησομεθα*..

Maar wij zullen niet roe-
men buiten de maat.. (2
Kor. 10: 13)

καυησομεθα- 1ste p.
mv. o.t.t.t. v. καυησο-
μαι- ik roem; deze
vorm komt alleen op
deze plaats voor.

U ziet dat bij een deponens op -αμαι de α van de stam voor de uitgang van de o.t.t.t. verlengd wordt tot een η. Dit is ook het geval bij de werkwoorden op -αω: τιμαω- o.t.t.t. τιμησω.

Wij vervolgen met de vormen o.t.t.t. van δυναμαι. Dit werkwoord wordt tot de onregelmatige werkwoorden gerekend. Een werkwoord is onregelmatig, wanneer de vorming van een tijd (soms van meer tijden) afwijkt van de normale vorming. Denkt u bijvoorbeeld aan het werkwoord λεγω. De 1ste p. ev. aoristus is εἶπον, de 1ste p. ev. o.t.t.t. ἔρω.

δυνησομαι

ik zal kunnen

δυνησομαι- 1ste p.
ev. o.t.t.t. v. δυναμαι-
ik kan. Deze vorm
komt niet voor in het
Nieuwe Testament.

..παρ' οὐ **δυνηση** αὐτος
ἀνακρινας περι παντων
τουτων ἐπιγνωναι..

..van wie u zelf door een
verhoor zult kunnen ver-
nemen aangaande al die
dingen.. (Hand. 24: 8)

οὐ- 2de nv. ev. mnl. v.
ὄς- die (betrekkelijk
voornaamwoord),
δυνηση- 2de p. ev.
o.t.t.t. v. δυναμαι- ik
kan; deze vorm komt
alleen op deze plaats
voor; ἀνακρινας- 1ste
nv. ev. mnl. dlw. o.t.t.
v. ἀνακρινω- ik on-
dervraag (vertaling:
lett. 'ondervragend';
'door een verhoor'),
ἐπιγνωναι- hele
werkwoord aor. v.
ἐπιγινωσκω- ik ver-
neem

..ποθεν τουτους **δυν-**
ησεται τις ὡδε χορ-
τασαι ἄρτων ἐπ' ἔ-
ρημιας;

..vanwaar zal iemand de-
zen hier kunnen verzadi-
gen met broden in de
woestijn? (Marc. 8: 4)

δυνησεται- 3de p. ev.
o.t.t.t. v. δυναμαι- ik
kan; deze vorm komt
vijf keer voor, χορ-
τασαι- hele werk-
woord aor. v. χορ-
ταζω- (+ 2de nv.) ik
verzadig met, ἐπι- (+
2de nv.) in, ἐρημια-
woestijn, verlaten ge-
bied

..*δυνησομεθα* αποδουναι
λογον περι της
συστροφης ταυτης

..wij zullen rekenschap
kunnen afleggen over
deze oploop. (Hand. 19:
40)

δυνησομεθα- 1ste p.
mv. o.t.t.t. v. δυναμαι-
ik kan; deze vorm
komt alleen op deze
plaats voor, απο-
δουναι- hele werk-
woord aor. v. απο-
διδωμι- ik geef, απο-
διδωμι λογον- ik leg
rekenschap af, περι-
(+ 2de nv.) aangaande,
συστροφή- oproer

ει δε εκ θεου εστιν, ου
δυνησεσθε καταλυσαι
αυτους..

Maar indien het uit God
is, zullen jullie hen niet
kunnen tegenhouden..
(Hand. 5: 39)

δυνησεσθε- 2de p.
mv. o.t.t.t. v. δυναμαι-
ik kan; deze vorm
komt twee keer voor,
καταλυσαι- hele
werkwoord aor. v.
καταλυω- ik maak los,
ik vernietig, (met een
persoon als lijdend
voorwerp) ik houd
tegen

ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα
καὶ σοφίαν ἣ οὐ
δυνήσονται ἀντιστηναὶ
ἢ ἀντεῖπειν ἅπαντες οἱ
ἀντικείμενοι ὑμῖν

Want Ik zal jullie geven
mond en wijsheid aan
dewelke niet zullen kun-
nen weerstand bieden of
weerwoord geven allen
die jullie tegenstaan. (Luc.
21: 15)

ἦ- 3de nv. ev. vrl. v.
ὅς- die, dat (betreкке-
lijk vnw.), δυν-
ησονται- 3de p. mv.
o.t.t.t. v. δυναμαι- ik
kan; deze vorm komt
alleen op deze plaats
voor, ἀνθιστηναὶ-
hele werkwoord aor.
v. ἀντιστημι- ik bied
weerstand, ἀντεῖπειν-
hele werkwoord aor.
v. ἀντιλεγω- ik spreek
tegen, ἅπαντες- 1ste
nv. mv. v. ἅπας- ieder,
elk (bijvoeglijk), οἱ
ἀντικείμενοι- tegen-
standers (zelfstandig
gebruikte vorm van
het deelwoord o.t.t.
van ἀντικειμαι- ik sta
tegen)

Wij geven u een overzicht van de vormen o.t.t.t. van δυναμαι.

δυνησομαι	δυνησομεθα
δυνηση	δυνησεσθε
δυνησεται	δυνησονται

Wij vervolgen met vormen o.t.t.t. van ἔρχομαι. Ook dit werkwoord behoort tot de onregelmatige werkwoorden.

ἔλευσομαι δε προς ὑ-
μας..

En ik zal naar jullie toe-
komen.. (1 Kor. 16: 5)

ἔλευσομαι- 1ste p. ev.
o.t.t.t. v. ἔρχομαι- ik
kom, deze vorm komt
zes keer voor

ἔλευση

jij zult komen

ἔλευση- 2de p. ev.
o.t.t.t. v. ἔρχομαι- ik
kom. Deze vorm komt
niet voor in het Nieu-
we Testament.

οὗτος ὁ Ἰησους ὁ ἀναλ-
ημφθεις ἀφ' ὑμων εἰς
τον οὐρανον οὕτως
ἔλευσεται..

Deze Jezus Die van jullie is
opgenomen naar de he-
mel, zal zo komen.. (Hand.
1: 11)

ἀναλημφθεις- 1ste
nv. ev. mnl. dlw. lijd.
vorm aor. v. ἀναλαμ-
βανω- ik neem op,
ἔλευσεται- 3de p. ev.
o.t.t.t. v. ἔρχομαι- ik
kom, deze vorm komt
vijf keer voor.

..και προς αὐτον
ἔλευσομεθα..

..en Wij zullen tot hem
komen.. (Joh. 14: 23)

ἔλευσομεθα- 1ste p.
mv. o.t.t.t. v. ἔρχομαι-
ik kom, deze vorm
komt alleen op deze
plaats voor.

ἔλευσεσθε

jullie zullen komen

ἔλευσεσθε- 2de p. mv. o.t.t.t. v. ἔρχομαι- ik kom. Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

πολλοὶ γὰρ *ἔλευσονται*
ἐπὶ τῷ ὀνόματι μου
λεγοντες· ἐγὼ εἰμι ὁ
χριστός, καὶ πολλοὺς
πλανησοῦσιν

Want velen zullen komen
in Mijn naam zeggende: Ik
ben de Christus, en zij
zullen velen verleiden.
(Matt. 24: 5)

ἔλευσονται- 3de p. mv. o.t.t.t. v. ἔρχομαι- ik kom, πλανησοῦσιν- 3de p. mv. o.t.t.t. v. πλανᾶω- ik doe dwalen, ik verleid

Wij geven u de vormen weer in een overzicht.

ἔλευσομαι

ἔλευσομεθα

ἔλευση

ἔλευσεσθε

ἔλευσεται

ἔλευσονται

Kijkt u nog even naar het laatste voorbeeld. U ziet daar de vorm πλανησοῦσιν. Dit is een vorm o.t.t.t. van een werkwoord op -αω. U ziet dat de α is verlengd tot een η. Wij attenderden u al eerder in deze les op dit verschijnsel.

Wij willen nu de verbuiging behandelen van bijvoeglijke naamwoorden die uitgaan op -ους.

Aangezien van deze bijvoeglijke naamwoorden maar een beperkt aantal vormen voorkomt, geven wij u eerst een overzicht van de verbuiging van deze bijvoeglijke naamwoorden aan de hand van het woord *ἀπλους*- enkelvoudig (*διπλους*- dubbel).

	mannelijk		vrouwelijk		onzijdig	
	ev.	mv.	ev.	mv.	ev.	mv.
1ste nv.	ἀπλους	ἀπλοι	ἀπλη	ἀπλαι	ἀπλουν	ἀπλα
2de nv.	ἀπλου	ἀπλων	ἀπλης	ἀπλων	ἀπλου	ἀπλων
3de nv.	ἀπλω	ἀπλοις	ἀπλη	ἀπλαις	ἀπλω	ἀπλοις
4de nv.	ἀπλουν	ἀπλους	ἀπλην	ἀπλας	ἀπλουν	ἀπλα

Het is belangrijk dat u de (vetgedrukte) uitgangen kunt herkennen.

Let op: wanneer een ε, ι of ρ voorafgaat aan de uitgang -ους, krijgt het vrouwelijk in het enkelvoud de uitgangen -α, -ας, -α en -αν. Wij geven u als voorbeeld het vrouwelijk enkelvoud van het bijvoeglijk naamwoord *ἀργυρους*- van zilver.

1ste nv.	ἀργυρα
2de nv.	ἀργυρας
3de nv.	ἀργυρα
4de nv.	ἀργυραν

45.3 Enkele Adjectiva (Bijvoeglijknaamwoorden)

Na deze korte introductie laten wij u teksten uit het Nieuwe Testament zien met de bijvoeglijke naamwoorden ἁπλους- enkelvoudig, διπλους- dubbel, τετραπλους- viervoudig, χαλκους- van koper, ἀρχυρους- van zilver en χρυσους- van goud. Let u goed op de uitgangen!

ὅταν ὁ ὀφθαλμος σου
ἁπλους ἦ καὶ ὅλον το
σωμα σου φωτεινον ἔσ-
τιν

Wanneer uw oog eenvou-
dig is, is ook heel uw li-
chaam verlicht. (Luc. 11:
34)

ἁπλους- 1ste nv. ev.
mnl. (hoort bij
ὀφθαλμος), dit woord
komt alleen op deze
plaats voor en in de-
zelfde formulering in
Matt. 6: 22, verder
niet in het Nieuwe
Testament!, ἦ- 3de p.
ev. aanv. wijs o.t.t. v.
εἶμι- ik ben, φωτειν-
ον- 1ste nv. ev. onz.
(hoort bij το σωμα!) v.
φωτεινος- vol van
licht, helder

..και διπλωσατε τα **δι-πλα** κατα τα έργα αυ-
της, εν τω ποτηριω ω
εκερασεν κερασατε αυ-
τη **διπλουν**..

..en verdubbelt haar dub-
bel naar haar werken, in
de drinkbeker die zij
mengde, mengt haar
dubbel.. (Op. 18: 6)

διπλωσατε- 2de p.
mv. geb. wijs aor. v.
διπλω- ik verdubbel,
τα διπλα- 4de nv. mv.
onz. v. διπλους, zelf-
standig gebruikt (let
op het lid-woord!),
ποτηριω- 3de nv. ev.
v. ποτηριον-
(drink)beker, εκερα-
σεν- 3de p. ev. aor. v.
κεραννυμι- ik meng,
κερασατε- 2de nv.
mv. geb. wijs aor. v.
κεραννυμι- ik meng,
διπλουν- 4de nv. ev.
v. διπλους- dubbel

οί καλως προεστωτες
 πρεσβυτεροι *διπλης*
 τιμης αξιουσθωσαν..

Laat de oudsten die goed
 besturen dubbele eer
 worden waard geacht.. (1
 Tim. 5: 17)

προεστωτες- 1ste nv.
 mv. mnl. dlw. v.t.t. v.
 προϊστημι- ik geef
 leiding, zelfstandig
 gebruikt (let op het
 lidwoord), διπλης-
 2de nv. ev. vrl. v. δι-
 πλους- dubbel, αξι-
 ουσθωσαν- 3de p. mv.
 aanv. wijs lijd. vorm
 aor. v. αξιω- (+ 2de
 nv.) ik ben waardig.
 N.B. De uitgang van de
 3de p. mv. aanv. wijs
 lijd. vorm aor. is -
 θωσι(v) (zie ook les
 36). In het Nieuwe
 Testament komt deze
 vorm ook voor met als
 uitgang

-θωσαν.

..ίνα μη προσκυνησου-
σιν τα δαιμονια και τα
είδωλα τα *χρυσα* και τα
ἀργυρα και τα *χαλκα*
και τα λιθινα και τα
ξυλινα..

..opdat zij niet aanbaden
de demonen en de afgo-
den, van goud en van zil-
ver en van koper en van
steen en van hout.. (Op.
9: 20)

δαιμονια- 4de nv. mv.
v. δαιμονιον- demon,
geest, είδωλα- 4de nv.
mv. v. είδωλον- afgod,
χρυσα- 4de nv. mv.
onz. (hoort bij είδωλα)
v. χρυσους- van goud,
ἀργυρα- 4de nv. mv.
onz. v. ἀργυρους- van
zilver, χαλκα- 4de nv.
mv. onz. v. χαλκους-
van koper, λιθινα-
4de nv. mv. onz. v.
λιθινος- van steen
(λιθος-steen), ξυλινα-
4de nv. mv. onz. v.
ξυλινος- van hout
(ξυλον- hout)

Δημητριος γαρ τις
 ὀνοματι, ἀργυροκοπος,
 ποιων ναους ἀργυρους
 Ἄρτεμιδος..

Want een zekere man
 genaamd Demetrios, een
 zilversmid, vervaardigend
 zilveren tempels van Ar-
 temis.. (Hand. 19: 24)

ἀργυροκοπος- zilver-
 smid (ἀργυρος- zilver
 + κοπος- werk, in-
 spanning), ποιων- 1ste
 nv. ev. mnl. o.t.t. v.
 ποιω- ik doe. ik
 maak, ναους- 4de nv.
 mv. v. ναος- tempel,
 ἀργυρους- 4de nv.
 mv. mnl. v. ἀργυρους-
 van zilver, Ἄρτεμιδος-
 2de nv. v. Ἄρτεμις-
 de godin Artemis (ook
 wel aangeduid met
 haar Latijnse naam
 Diana). In Efeze werd
 een beeld van haar
 vereerd dat volgens
 verhalen uit de hemel
 zou zijn gevallen.
 Mensen als Demetrius
 verdienden veel met
 de verkoop van 'Arte-
 mis-souvenirs'.

..περιεζωσμενον προς
τοις μαστοις ζωνην
χρυσαν

..een gouden gordel ge-
gord om de borst. (Op. 1:
13)

περιεζωσμενον- 4de
nv. ev. mnl. dlw. lijd.
vorm v.t.t. v. περι-
ζωννυμι- ik omgord,
μαστοις- 3de nv. mv.
v. μαστος- borst,
ζωνην- 4de nv. ev. v.
ζωνη- gordel, χρυσ-
αν- 4de nv. ev. vrl.
(hoort bij ζωνην) v.
χρυσους. (N.B. Men
zou verwachten
χρυσην. De vorm
χρυσαν komt alleen
op deze plaats voor in
het Nieuwe Testa-
ment!).

..ειδον επτα λυχνιας
χρυσας

..ik zag zeven gouden
kandelaars. (Op. 1: 12)

ειδον- 1ste p.ev. aor.
v. δω- ik zie, λυχ-
νιας- 4de nv. mv. v.
λυχνια- kandelaar,
χρυσας- 4de nv. mv.
vrl. (hoort bij λυχνιας)
v. χρυσους

..*χρυσουν* ἔχουσα
 θυμιατηριον και την
 κιβωτον της διαθηκης
 περικεκαλυμμενην παν-
 τοθεν χρυσιω, ἐν ἣ
 σταμνος *χρυση* ἔχουσα
 το μαννα..

..hebbende een gouden
 wierookvat en de ark van
 het verbond, rondom
 geheel met goud over-
 dekt, waarin een gouden
 kruik bevattende het
 manna.. (Hebr. 9: 4)

χρυσουν- 4de nv. ev.
 onz. (hoort bij
 θυμιατηριον) v. χρυσ-
 ους,θυμιατηριον- 4de
 nv. ev. v. θυμιατηριον-
 wierookvat, reuk-
 werkaltaar, κιβωτον-
 4de nv. ev. v. κιβωτος-
 ark, διαθηκης- 2de nv.
 ev. v. διαθηκη- ver-
 bond, περικεκαλυ-
 μνον- 4de nv. ev. vrl.
 (hoort bij κιβωτον)
 dlw. v.t.t. v. πε-
 ρικαλυπτω- ik overdek,
 παντοθεν- lett. van alle
 kanten, rondom hele-
 maal, χρυσιω- 3de nv.
 ev. v. χρυσιον- goud,
 ἣ- 3de nv. ev. vrl.
 (hoort bij κιβωτον) v.
 ὅς- die dat (betrekkelijk
 vnw.), σταμνος- kruik,
 χρυση- 1ste nv. ev. vrl.
 v. χρυσους (hier dus
 wel op -η!)

45.4 Huiswerk

1) Wij geven u zinnen uit het Nieuwe Testament met een vorm van een bijvoeglijk naamwoord op -ους. Deze vorm hebben wij echter weggelaten. Het is de bedoeling dat u de juiste vorm van het betreffende bijvoeglijk naamwoord invult. Probeer u de zin eerst te vertalen en zoek het woord waar het bijvoeglijk naamwoord bij moet horen. Schrijf van dit woord eerst geslacht, naamval en enkel- of meervoud op en maak dan van het bijvoeglijk naamwoord de juiste vorm.

a) het bijvoeglijk naamwoord σιδηρους- van ijzer

1. και αὐτος ποιμανει αὐτους ἐν ῥαβδῳ ...
2. και εἶχον θωρακας ὡς θωρακας ...
3. ἦλθαν ἐπι την πυλην την ... την φερουσαν εἰς την πολιν.

ποιμανει- 3de p. ev. o.t.t.t. v. ποιμαινω- ik hoed, ἐν- (+ 3de nv.) met, ῥαβδος- staf, θωραξ- borstwapen (derde declinatie!), ἦλθαν= ἦλθον, 3de p. mn. aor. v. ἐρχομαι- ik kom, πυλη- poort, φερουσαν- 4de nv. ev. vrl. o.t.t. v. φερω- ik breng, ik voer

b) het bijvoeglijk naamwoord πορφυρους- van purper

1. (..)γομον χρυσου και ἀργυρου και λιθου τιμιου και μαργαριτων και βυσσινου και ...
2. και ἱματιον ... περιεβαλον αὐτον.

γομον- 4de nv. ev. v. γομος- lading, vracht (lijdend voorwerp bij een werkwoord dat wij hebben weggelaten), χρυσος- goud (znm.), ἀργυρος- zilver (znm.), μαργαριτης- parel, βυσσινος- gemaakt van fijn linnen (bijvoeglijk naamwoord), ἱματιον (onz.!)- mantel, περιβαλλω- ik werp om

II) Wij geven u nu zinnen ter vertaling. In oefening a) vindt u zinnen met vormen o.t.t.t. van deponentia. In oefening b) staan zinnen met lijdende vormen en zinnen met vormen van deponentia door elkaar. Ook treft u daar mogelijk andere tijden dan de o.t.t.t.!

a) o.t.t.t. van deponentia

1. και ἔλευσονται οἱ Ῥωμαιοι..
2. οὔτε ὕψωμα οὔτε βαθος οὔτε τις κτισις ἕτερα δυνησεται ἡμας χωρισαι ἀπο της ἀγαπης του θεου της ἐν Χριστῳ Ἰησου τῷ κυριου ἡμων.

3. ὕπερ δε ἑμαυτου οὐ καυχησομαι..

4. εἰσελευσομαι προς αὐτον και δειπνησω μετ' αὐτου..

ῥωμαιοι- Romeinen, ὕψωμα- hoogte, βάθος- diepte, κτισις- schepping, schepsel, χωρισαι- hele werkwoord aor. v. χωριζω- ik scheid, δειπνησω- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. δειπνεω- ik eet

b) lijdende vormen en vormen van deponentia, alle tijden mogelijk

1. ἀπο τοτε ἡ βασιλεια του θεου εὐαγγελιζεται..

2. ..πυρ ἐκπορευεται ἐκ του στοματος αὐτων..

3. ..σωθησομεθα δι' αὐτου ἀπο της ὀργης.

4. οὐχ ἡ μητηρ αὐτου λεγεται Μαριαμ και οἱ ἀδελφοι αὐτου Ἰακωβος και Ἰωσηφ και Σιμων και Ἰουδας;

5. ἴδου γαρ προσευχεται.

6. ἐν ᾧ γαρ κριματι κρινετε κριθησεσθε..

ἀπο τοτε- van dat moment af, κριμα- oordeel (derde declinatie)

Wij willen u nog even wijzen op het gebruik van de aanwijzende voornaamwoorden. Het Grieks heeft er drie: ὅδε (ἡδε, τοδε), οὗτος (αὐτη, τουτο) en ἐκεινος (ἐκεινη, ἐκεινο).

Vormen van ὅδε verwijzen naar iets bij de spreker: deze, dit (hier bij mij).

Vormen van οὗτος verwijzen naar iets bij de aangesprokene: dat (daar bij jou).

Vormen van ἐκεινος verwijzen naar iets dat van spreker en aangesprokene verwijderd is: dat (daarginds).

Aanwijzende voornaamwoorden kunnen ook verwijzen naar iets in een vorige of volgende zin.

-Een vorm van ὅδε verwijst naar iets dat direct volgt. Voorbeeld:

Hand. 21: 11 ταδε λεγει το πνευμα το αγιον · ... - Dit zegt de Heilige Geest: ...

Dit ταδε λεγει leidt in het boek Openbaringen de brieven in die Johannes aan de zeven gemeenten moet schrijven (Op. 2: 1, 8, 12, 18; 3: 1, 7, 14).

-Een vorm van ούτος verwijst naar iets dat voorafgaat. Voorbeeld:

Matt. 6: 32 παντα γαρ ταυτα τα εθνα επιζητουσιν - Want al deze dingen zoeken de heidenen. (ταυτα verwijst naar de dingen genoemd in vers 31: voedsel, drinken en kleding)

U vindt de verbuiging van deze woorden in KGG par.30. KGG par. 99 gaat over het gebruik.

45.5 Nieuwe Woorden:

τα εθνα	- de heidenen
επικαλεω	- (lijd. vorm) ik doe een beroep op
επι	- (+ 4de nv.) naar
μεσονυκτιου	- midden in de nacht (tweede naamval van tijd)
αυριον	- (bijwoord) morgen
οδε, ηδε, τοδε	- deze (aanwijzend voornaamwoord)
αμετρος	- zonder maat (bijvoeglijk naamwoord)
εις τα αμετρα	- buiten de maat
ερημια (vrl.)	- woestijn, verlaten gebied
αποδιδωμι	- ik geef
αποδιδωμι λογον	- ik leg rekenschap af

περι	- (+ 2de nv.) over, aangaande
συστροφή (vrl.)	- oproer
καταλυω	- ik maak los, ik vernietig, (met persoon als lijdend voor
άνθιστημι	- ik bied weerstand
άντιλεγω	- ik spreek tegen
άπας	- ieder, elk
άντικειμαι	- ik sta tegen
οί άντικειμενοι	- de tegenstanders
άναλαμβάνω	- ik neem op
άπλους	- enkelvoudig
διπλους	- dubbel
τετραπλους	- viervoudig
χαλκους	- van koper
άργυρους	- van zilver
χρυσους	- van goud
φωτεινος	- vol van licht, helder
διπλω	- ik verdubbel
κεραννυμι	- ik meng
προΐστημι	- ik geef leiding
άξιω	- ik ben waardig
δαιμονιον (onz.)	- demon, geest
λιθινος	- van steen
λιθος (mnl.)	- steen, edelsteen

ξύλινος	- van hout
ξύλον (onz.)	- hout
ἀργυροκοπος (mnl.)	- zilversmid
ναος (mnl.)	- tempel
Ἄρτεμις (vrl.)	- Artemis, godin, vereerd in (o.a.) Efeze
περιζώννυμι	- ik omgord
μαστος (mnl.)	- borst
ζώνη (vrl.)	- gordel
λυχνία (vrl.)	- kandelaar
θυμιατήριον (onz.)	- wierookvat, reukwerkaltaar
κιβωτος (vrl.)	- ark
περικαλύπτω	- ik overdek
παντοθεν	- van alle kanten
σταμνος (vrl.)	- kruik
ποιμαινω	- ik hoed
θωραξ (mnl.)	- borstwapen
πυλη (vrl.)	- poort
γομος (mnl.)	- lading
χρυσος (mnl.)	- goud (zelfstandig naamwoord)
ἀργυρος (mnl.)	- zilver (zelfstandig naamwoord)
μαργαριτης (mnl.)	- parel
βυσσινος	- van fijn linnen (bijvoeglijk naamwoord)
περιβαλλω	- ik werp om

ῥωμαῖος (mnl.)	- Romein
ὕψωμα (onz.)	- hoogte
βαθος (onz.)	- diepte
κτισις (vrl.)	- schepping, schepsel
χωρίζω	- ik scheid
δειπνέω	- ik eet
ἀπο τότε	- vanaf dat moment
κριμα (onz.)	- oordeel

45.6 En dan nu ... lezen!:

Deel drie van de gelijkenis van de verloren zoon: Luc. 15: 18- 21 'ik zal naar mijn vader gaan'.

18. ἀναστάς πορευσομαι προς τον πατερα μου και ἔρω αὐτῷ· πατερ, ἥμαρτον εἰς τον οὐρανον και ἔνωπιον σου,

19. οὐκετι εἶμι ἀξιός κληθηναι υἱός σου· ποιησον με ὡς ἓνα των μισθων σου.

20. και ἀναστάς ἦλθεν προς τον πατερα ἑαυτου.

Ἐτι δε αὐτου μακραν ἀπεχοντος εἶδεν αὐτον ὁ πατηρ αὐτου και ἐσπλαγχνισθη και δραμων ἐπεπεσεν ἐπι τον τραχηλον αὐτου και κατεφιλησεν αὐτον.

21. εἶπεν δε ὁ υἱός αὐτῷ· πατερ, ἥμαρτον εἰς τον οὐρανον και ἔνωπιον σου, οὐκετι εἶμι ἀξιός κληθηναι υἱός σου.

ἀναστάς- 1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. v. ἀνίστημι- ik sta op, ἔρω- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. λέγω- ik zeg, ἥμαρτον- 1ste p. ev. aor. v. ἄμαρτανω- ik mis het doel, ik zondig, ἀξιός- waardig (bijvoeglijk naamwoord), ποιησον- 2de p. ev. geb. wijs aor. v. ποιέω- ik doe, αὐτου ἀπεχοντος- 'losse tweede naamval', zie les 44 voor meer informatie over deze constructie, ἀπεχω- ik ben verwijderd, ἐσπλαγχνισθη- 3de p. ev. aor. v. σπλαγχνίζομαι- ik wordt met ontferming bewogen (deponens), δραμων- 1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. v. τρέχω- ik ren, ἐπεπεσεν-

3de p. ev. aor. v. ἐπιπιπτω- ik val, ἐπι τον τραχηλον- om de hals (τραχηλος- hals), καταφιλησεν- 3de p. ev. aor. v. καταφιλεω- ik kus

Vragen:

1. Van welk werkwoord komt de vorm κληθηναι (vs. 19, 21) ?
2. Welke naamvallen van het woord πατηρ komen in dit stuk voor en waarom wordt juist de betreffende naamval gebruikt?
3. Welke vormen van het onregelmatige werkwoord ἐρχομαι treft u aan in dit stuk?
4. Welke vormen van het onregelmatige werkwoord λεγω treft u in dit stuk aan?
5. De inhoudelijke vraag: Hoe ziet de zoon zijn schuld? Tegenover wie is hij schuldig? (Let op de volgorde!)

45.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeins Vervoer I

Het eerste en meest simpele voertuig dat in Rome gevonden werd, was de *plaustrum*. Het was weinig meer dan een platte plank gedragen door vier wielen. De wielen werden stijf verbonden aan de as die ook hecht aan de kar zat. Dit maakte dat het sturen van de wagen moeizaam verliep en dat de efficiëntie zeer laag was. Deze zorgen en het feit dat er geen goed trektuig was uitgevonden om de trekdieren aan de kar vast te maken—alleen de Kelten hadden in Romeinse tijden een goed trekharnas uitgevonden—waren er de oorzaak van dat vracht transport over de weg kostbaar en tijdrovend was.

De meest imponerende vaardigheid van de Romeinen wat betreft transport was de zogeheten *cursus publicus* (zoiets als ‘publieke renbaan’). Deze dienst van posterijen was begonnen door staatskoeriers die informatie en diplomatieke instructies tot in de verre uithoeken van het rijk brachten. Binnen betrekkelijk korte tijd werden er post diligences georganiseerd die de verschillende provincies met elkaar verbonden. Dit waren niet werkelijk echte publieke posterijen, omdat ze bestemd waren voor mensen die voor de keizer werkten en voor de rijken en machtigen.

De cursus publicus werd strikt geregeld wat betreft de grootte en capaciteit van zijn voertuigen. Ook werd er precies gespecificeerd wie ze mocht rijden, voor wat voor soort doel en wie een voertuig moest onderhouden. Vanwege de hoge kosten voor de bouw en het onderhoud van wegen, werd vervoer strikt geregeld en ervoor gezorgd dat er een relatief licht maximaal gewicht gehandhaafd werd voor de verschillende vervoermiddelen.

Toen het Romeinse rijk zijn vitaliteit verloor, verviel de cursus publicus aan vriendjespolitiek en werd het slachtoffer van misbruik. Met de ondergang van het keizerrijk verdwenen de buitengewone kwaliteiten van het systeem. Pas in moderne tijden zou de cursus publicus geëvenaard worden.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. κληθηναι- hele werkwoord lijd. vorm aor. v. καλεω- ik noem
2. πατερα (vs. 18) - 4de nv.; bij πορευσομαι (vorm van 'gaan') is een richting nodig, een 4de naamval geeft aan een voorzetsel een richtingswaarde: 'naar' (denkt u ook aan εις + 4de nv. 'naar')
  - πατερ (vs. 18) - 5de nv.; aanspreekvorm (denk aan het Onze Vader!)
  - πατερα (vs. 20) - 4de nv.; opnieuw een richting nodig
  - πατηρ (vs. 20) - 1ste nv.; onderwerp v. ειδον
  - πατερ (vs. 21) - 5de nv.; aanspreekvorm
3. πορευσομαι (vs. 18)- o.t.t.t.; ηλθεν (vs. 20)- aor.
4. ερω (vs. 18)- o.t.t.t.; ειπεν (vs. 21)- aor.

LES XLVI

46.1 Inleiding

Wij willen u in deze les kennis laten maken met de aoristus van deponentia. Sommige deponentia hebben een aoristus die lijkt op de aoristus van de lijdende vorm (uitgang op -θην, -θης, enz.). Vaak echter hebben de deponentia een afwijkende aoristus. De uitgangen zijn opgebouwd uit -σα- (aoristuskenmerk) en de uitgangen -μην, -ο, -το, -μεθα, -σθε, -ντο.

Wij geven u nu voorbeelden, waar mogelijk aan de hand van het werkwoord *θεαομαι*. Waar geen aoristusvorm van de betreffende persoon van *θεαομαι* voorkomt, hebben wij gekozen voor een ander werkwoord.

46.2 Voorbeelden uit het N.T.

.. ὅτι τριετιαν νυκτα
και ημεραν οὐκ *ἐπαυ-*
σαμην μετα δακρυων
νουθετων ἕνα ἕκαστον

..dat ik niet heb opgehouden gedurende drie jaar nacht en dag onder tranen een iedereen terecht te wijzen. (Hand. 20: 31)

τριετιαν- 4de nv. v.
τριετια- periode van
drie jaar, νυκτα- 4de
nv. ev. v. νυξ- nacht,
ἐπαυσαμην- 1ste p.
ev. aor. v. παυομαι- ik
houd op, μετα- (+ 2de
nv.) met, δακρυων-
2de nv. mv. v. δακρυ-
ον- traan, νουθετων-
1ste nv. ev. mnl. dlw.
o.t.t. v. νουθετεω- ik
vermaan

οὐκ *ἐψευσω* ἀνθρωποις
ἀλλα τῷ θεῷ

U hebt niet tegen mensen gelogen, maar tegen God. (Hand. 5: 4)

ἐψευσω- 2de p. ev.
aor. v. ψευδομαι- ik
lieg

..και *ἔθεασατο* τελωνην
ὀνοματι Λευιν καθημε-
νον ἐπι το τελωνιον..

..en Hij zag een tollenaar,
genaamd Levi, zittend bij
het tolhuis.. (Luc. 5: 27)

ἔθεασατο- 3de p. ev.
aor. v. θεαομαι- ik zie,
τελωνην- 4de nv. ev.
v. τελωνης- tollenaar,
ἐπι- (+ 4de nv.) bij,
τελωνιον- tolhuis

..και *ἔθεασαμεν* την
δοξαν αὐτου..

..en wij hebben Zijn heer-
lijkheid aanschouwd..
(Joh. 1: 14)

ἔθεασαμεν- 1ste p.
mv. aor. v. θεαομαι- ik
aanschouw

..οὕτως ἐλευσεται ὁν
τροπον *ἔθεασασθε* αυ-
τον πορευομενον εἰς
τον οὐρανον

..zo zal Hij komen op de
wijze waarop jullie Hem
hebben aanschouwd,
gaande naar de hemel.
(Hand. 1: 11)

ὁν- 4de nv. ev. mnl. v.
ὅς- die, dat (betreкке-
lijk vnv.), hier bij een
zelfstandig naam-
woord τροπον (4de
nv. v. τροπος- manier,
wijze) : 'de wijze
waarop..'; ἔθεασασθε-
2de p. mv. aor. v.
θεαομαι- ik aan-
schouw

οἱ δε συν ἐμοι ὄντες το
μεν φως *ἔθεασαντο* την
δε φωνην οὐκ ἤκουσαν..

Zij nu die met mij waren,
zagen het licht wel, maar
de stem hoorden zij niet..
(Hand. 22: 9)

μεν..δε- plaatst twee
elementen tegenover
elkaar (hier het licht
en de stem),
ἔθεασαντο- 3de p.
mv. aor. v. θεαομαι- ik
zie

Wij geven u nog even de uitgangen in een overzicht.

ἐ--σαμην	ἐ--σαμεθα
ἐ--σω (σα-ο > σω)	ἐ--σασθε
ἐ--σατο	ἐ--σαντο

Zoals wij al even aangaven, zijn er ook deponentia met een aoristus die lijkt op de aoristus van de lijdende vorm. Wij laten u nu twee voorbeelden zien met vormen van de aoristus van βουλομαι. De andere personen komen in het Nieuwe Testament niet voor.

πολλα ἔχων ὑμιν γραφ-
ειν οὐκ *ἐβουληθην*..

Hoewel ik jullie veel te
schrijven heb, wilde ik dit
niet (doen).. (2 Joh. 1: 12)

ἐβουληθην- 1ste p.
ev. aor. v. βουλομαι-
ik wil. Deze vorm komt
alleen op deze plaats
voor.

Ἰωσηφ δε ὁ ἀνὴρ αὐτῆς
... *ἐβουληθη* λαθρᾶ ἀπο-
λυσαι αὐτήν

Jozef, haar man, .. wilde
haar heimelijk verlaten.
(Matt. 1: 19)

ἐβουληθη- 3de p. ev.
aor. v. βουλομαι- ik
wil, λαθρᾶ- (bijwoord)
heimelijk

Het is belangrijk dat u goed weet wat voor aoristus een deponens heeft (op -σαμην of op -θην). Kijkt u maar eens naar het volgende voorbeeld.

..ἀκουσαντες ὅτι ζῆ και
ἐθεαθη ὑπ' αὐτῆς..

..horende dat Hij leefde
en door haar gezien was..
(Marc. 16: 11)

ἐθεαθη- 3de p. ev. *lijd.*
vorm aor. v. θεαομαι-
ik aanschouw

Vaak kunt u echter wel uit de context opmaken hoe u moet vertalen!

In het huiswerk geven wij u zinnen te vertalen met de aoristusvormen van het werkwoord δυναμαι.

46.3 Weer Enige Adjectiva (Bijvoeglijknaamwoorden)

Wij vragen nu uw aandacht voor de bijvoeglijke naamwoorden van twee uitgangen. 'Van twee uitgangen' wil zeggen dat er geen aparte vrouwelijke vormen zijn. Bij vrouwelijke zelfstandige naamwoorden worden de vormen van het mannelijk gebruikt. Wij geven u voorbeelden van een aantal bijvoeglijke naamwoorden van twee uitgangen: αἰώνιος- eeuwig, ἀκαθαρτος- onrein, ἁμαρτωλος- zondig, ἀπιστος- ongelovig, ἐπιγειος- aards en ἐρημος- woest. Van deze woorden wordt het mannelijk verbogen als λογος (zie les 28) en het onzijdig als ἔργον (zie les 28).

και οἶδα ὅτι ἡ ἐντολη
αὐτου ζωη **αἰωνιος** ἐσ-
τιν

En Ik weet dat Zijn gebod
eeuwig leven is. (Joh. 12:
50)

αἰώνιος- 1ste nv. ev.
mnl., hoort bij het
vrouwelijke ζωη

..ῥήματα ζωης **αἰωνιου**
ἔχεις..

..U hebt woorden van
eeuwig leven.. (Joh. 6: 68)

ῥήματα- 4de nv. mv.
v. ῥημα- woord,
αἰωνιου- 2de nv. ev.
mnl., hoort bij ζωης

και ἀπελευσονται οὗτοι
εἰς κολασιν **αἰωνιον**, οἱ
δε δικαιοι εἰς ζων **αἰ-
ωνιον**

En die zullen gaan naar de
eeuwige straf, maar de
rechtvaardigen naar het
eeuwige leven. (Matt. 25:
46)

αἰωνιον- 4de nv. ev.
mnl.; hoort bij het
vrouwelijke κολασιν
en hoort bij het vrou-
welijke ζων

..ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν
πνευματῶν
ἀκαθάρτων..

..Hij gaf hun macht over
de onreine geesten..
(Matt. 10: 1)

ἀκαθάρτων- 2de nv.
mv. onz.; hoort bij
πνευματῶν

ἐπετιμῆσεν δὲ ὁ Ἰησοῦς
τῷ πνεύματι τῷ
ἀκαθάρτῳ..

Maar Jezus bestrafte de
onreine geest.. (Luc. 9:
42)

ἐπετιμῆσεν- 3de p.
ev. aor. v. ἐπιτιμῶ-
ik bestraf, ἀκαθάρτῳ-
3de nv. ev. onz.; hoort
bij πνεύματι. Er is
geen voorbeeld van
ἀκαθάρτος bij een
vrouwelijk woord in
het Nieuwe Testa-
ment.

πῶς δύναται ἄνθρωπος
ἁμαρτωλός τοιαυτὰ
σημεῖα ποιεῖν ;

Hoe kan een zondig mens
dergelijke tekenen doen?
(Joh. 9: 16)

ἁμαρτωλός- 1ste nv.
ev. mnl.; hoort bij
ἄνθρωπος, τοιαυτὰ-
4de nv. mv. onz. v.
τοιούτος- dergelijk
(verbuiging van τοι-
ούτος: KGG par. 34)

καὶ ἶδου γυνὴ ἣτις ἦν
ἐν τῇ πόλει *ἁμαρτωλός*
...

En zie een vrouw, die in
de stad een zondares
was... (Luc. 7: 37)

ἣτις- 1ste nv. ev. vrl.
v. ὅστις- die (betrek-
kelijk vnw.), ἁμαρτ-
ωλός- 1ste nv. ev.
mnl.; hoort bij γυνή. U
ziet hier dat ἁμαρτ-
ωλός als een zelfstan-
dig naamwoord wordt
vertaald. Dat gebeurt
vaak bij dit woord.

εἰ τις ἀδελφος γυναικα
ἔχει *ἀπιστον*...

Indien een broeder een
ongelovige vrouw heeft...
(1 Kor. 7: 12)

γυναικα- 4de nv. ev.
v. γυνη- vrouw, ἀπισ-
τον- 4de nv. ev. mnl.
v. ἀπιστος- ongelovig

... ἢ τις μερις πιστω
μετα *ἀπιστου* ;

... welk deel voor een ge-
lovige met een ongelovi-
ge? (2 Kor. 6: 15)

μερις- deel (in de zin
van iets gemeen-
schappelijk hebben),
πιστω- 3de nv. ev.
mnl. v. πιστος- gelo-
vig, hier zelfstandig
gebruikt, ἀπιστου-
2de nv. ev. mnl. v.
ἀπιστος- on- gelovig,
hier zelfstandig ge-
bruikt

..ἐαν ἡ *ἐπιγειος* ἡμων
οἰκια του σκηνους
καταλυθη..

.. wanneer ons aardse
tabernakelhuis wordt los-
gemaakt.. (2 Kor. 5: 1)

ἐπιγειος- 1ste nv. ev.
mnl.; hoort bij οἰκια
(vrouwelijk), οἰκια
του σκηνους- lett.
huis van de tent, ta-
bernakelhuis,
καταλυθη- 3de p. ev.
aanvoegende wijs lijd.
vorm aor. v. καταλυω-
ik maak los

..οἱ τα *ἐπιγεια*
φρονουντες

.. zij die de aardse dingen
bedenken. (Fil. 3: 19)

ἐπιγεια- 4de nv. mv.
onz.; zelfstandig ge-
bruikt (let op het lid-
woord)

ἐρημος ἔστιν ὁ τοπος...

De plaats is woest.. (Matt. 14: 15)

ἐρημος- 1ste nv. ev. mnl.; hoort bij τοπος- plaats (denk aan het Nederlandse topografie)

..ἐπι την ὁδον την καταβαινουσαν ἀπο Ἱερουσαλημ εἰς Γάζαν, αὕτη ἔστιν *ἐρημος*

... naar de weg die afdaalt van Jeruzalem naar Gaza, die is woest. (Hand. 8: 26)

καταβαινουσαν- 4de nv. ev. vrl. dlw. o.t.t. v. καταβαινω- ik ga af, αὕτη- 1ste nv. ev. vrl. v. οὗτος- die, dat (aanwijzend vnw., verwijst naar ὁδον), ἐρημος- 1ste nv. ev. mnl.; hoort bij αὕτη (vrouwelijk)

Let u erop dat ἐρημος ook een zelfstandig naamwoord is: ἡ ἐρημος- de woestijn.

και εὐθὺς το πνευμα αὐτον ἐκβαλλει εἰς *την ἐρημον*

En dadelijk dreef de Geest Hem uit naar de woestijn. (Marc. 1: 12)

εὐθὺς- dadelijk, onmiddellijk, ἐρημον- 4de nv. ev.; 4de nv. na εἰς- naar

Wij willen u nog even wijzen op plaatsen waar een uitzondering voorkomt. Eerst geven wij u twee plaatsen waar een vrouwelijke vorm van het woord αἰωνιος voorkomt.

.. ὁ θεος ὁ πατηρ ἡμῶν
ὁ ἀγαπησας ἡμᾶς και
δους παρακλησιν *αἰ-
ωνιαν* ...

... God onze Vader, Die
ons lief heeft gehad en
gegeven heeft eeuwige
vertrouwing.. (2 Thess. 2:
16)

δους- 1ste nv. ev. mnl.
dlw. aor. v. διδωμι- ik
geef, παρακλησιν-
4de nv. ev. v. παρα-
κλησις- vertroosting,
steun (vrouwelijk),
αἰωνιαν- 4de nv. ev.
vrl. (!) v. αἰωνιος, een
bijvoeglijk naamwoord
dat geen apart vrou-
welijk heeft

... *αἰωνιαν* λυτρωσιν
εὐραμενος

... een eeuwige bevrijding
verworven hebbende.
(Hebr. 9: 12)

αἰωνιαν- 4de nv. ev.
vrl., hoort bij
λυτρωσιν (vrouwelijk)

Er doet zich echter nog een ander verschijnsel voor. Soms vindt men van een bijvoeglijk naamwoord van drie uitgangen toch een mannelijke vorm bij een vrouwelijk zelfstandig naamwoord. Dit is ook het geval bij het woord ἔτοιμος- bereid, gereed. Wij geven u eerst een voorbeeld van de vrouwelijke vorm en daarna een voorbeeld van de mannelijke vorm bij een vrouwelijk zelfstandig naamwoord.

..δια πιστεως εἰς
σωτηριαν *ἔτοιμην*..

... door geloof tot een
zaligheid die toebereid
is... (1 Petr. 1: 5)

πιστεως- 2de nv. ev.
v. πιστις- geloof,
ἔτοιμην- 4de nv. ev.
vrl. v. ἔτοιμος- bereid,
gereed; hoort bij
σωτηριαν (vrouwelijk)

... και αἱ *ἔτοιμοι*
εἰσηλθον μετ' αὐτου ...

... en zij die gereed waren,
gingen met hem.. (Matt.
25: 10)

ἔτοιμοι- 1ste nv. mv.
mnl. (!) v. ἔτοιμος. Er
zijn twee mogelijkhe-
den om αἱ ἔτοιμοι te
lezen: 1) zelfstandig
gebruik van een bij-
voeglijk naamwoord
door toevoeging van
het lidwoord of 2) men
moet er παρθενοὶ
(‘maagden’) bijdenken.
In elk geval moet de
vorm van ἔτοιμος
vrouwelijk zijn. Dit is
niet het geval!

De laatste tekst komt uit de gelijkenis van de wijze en de dwaze maagden. Hierin komt nog een bijvoeglijk naamwoord voor van twee uitgangen. Kijkt u maar naar het volgende voorbeeld.

πεντε δε ἐξ αὐτων ἦσαν
μωραι και πεντε *φρονι-*
μοι

Vijf van hen waren dwaas
en vijf wijs. (Matt. 25: 2)

μωραι- 1ste nv. mv.
vrl. v. μωρος- dwaas,
φρονιμοι- 1ste nv. mv.
mnl. v. φρονιμος- wijs.
Beide woorden zou-
den vrouwelijk moe-
ten zijn. Men moet er
immers telkens παρ-
θενοὶ bijdenken.

U kunt in een woordenboek meestal wel zien of het om een bijvoeglijk naamwoord van twee uitgangen gaat. Wij geven u aan hoe dit wordt aangegeven in het bovengenoemde woordenboek van Newman.

φρονιμος, ον *wise, sensible, thoughtful*; comp. *shrewder* (Lk. 16.8)

U ziet dat na de mannelijke vorm wordt aangegeven dat er nog één andere vorm is: op ον (onzijdig). Bij een woord van drie uitgangen ziet de weergave er zo uit:

έτοιμος, η, ον *ready, prepared* (...)

U ziet dat hier twee andere vormen worden gegeven: het vrouwelijk op η en het onzijdig op ον. U kunt dus in het woordenboek ook vinden of het vrouwelijk op α of op η uitgaat.

Uit het bovenstaande blijkt nog een voordeel van het woordenboek van Newman: bij afwijkende betekenissen (φρονιμος : wijs, comp. slimmer, geslepen) wordt de tekstplaats gegeven waar deze afwijkende betekenis van toepassing is (Luc. 16: 8).

Wij zullen in het vervolg in de woordenlijst bij een bijvoeglijk naamwoord aangeven of het een woord van twee of drie uitgangen is, op bovenstaande wijze.

46.4 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen met de vormen van de aoristus van δυναμαι- ik kan (depotens). De tweede persoon enkelvoud komt niet voor in het Nieuwe Testament.

1. κάγω, άδελφοι, ούκ ήδυνηθην λαλησαι ύμιν ώς πνευματικοις άλλ'ώς σαρκινοις, ώς νηπιοις έν Χριστω.

2. και ούκ ήδυνηθη λαθειν.

3. δια τί ήμεις ούκ ήδυνηθημεν έκβαλειν αύτο;

4. άπο παντων ών ούκ ήδυνηθητε έν νομω Μωυσεως δικαιωθηναι, έν τουτω πας ό πιστευων δικαιουται.

5. και ούκ ήδυνηθησαν αύτον θεραπευσαι.

λαλησαι- hele werkwoord aor. v. λαλεω- ik zeg, πνευματικός- geestelijk, σαρκινός- vleeslijk, νηπιός- onvolwassen, λαθειν- hele werkwoord aor. v. λανθανω- ik ben verborgen, ἐκβαλειν- hele werkwoord aor. v. ἐκβαλλω- ik werp uit, δικαιω- ik rechtvaardig, (lijd. vorm) ik word gerechtvaardigd, τουτω- verwijst naar Christus: ἐν τουτω- in Hem

b) Vertaal de volgende zinnen met lijdende vormen en vormen van deponentia door elkaar. De vormen kunnen ook van een andere tijd zijn dan van de aoristus!

1. και ἐγενετο ἐν ἐκείναις ταις ἡμεραις ἦλθεν Ἰησους ἀπο Ναζαρετ της Γαλιλαιας και ἐβαπτισθη εἰς τον Ἰορδανην ὑπο Ἰωαννου.

2. Ἰησους δε ἐπορευθη εἰς το ὄρος των ἐλαιων.

3. ἀλλα ἐδικαιωθητε ἐν τῷ ὀνοματι του κυριου Ἰησου Χριστου και ἐν τῷ πνευματι του θεου ἡμων.

4. και οὐδεις ἐδυνατο ἀποκριθηναι αὐτῷ λογον.

5. ἀλλα δια της χαριτος του κυριου Ἰησου πιστευομεν σωθηναι.

ὄρος των ἐλαιων- de Olijfberg (το ὄρος- berg, ἐλαια- olijf, olijfboom)

46.5 Nieuwe Woorden:

τριετια (vrl.)	- periode van drie jaar
παυομαι	- ik houd op (deponens)
δακρυον (onz.)	- traan
νουθετεω	- ik vermaan
ψευδομαι	- ik lieg (deponens)
ἐπι	- (+ 4de nv.) bij
τελωνιον (onz.)	- tolhuis
τροπος (mnl.)	- manier, wijze
λαθρα	- (bijwoord) heimelijk
αἰωνιος, ον	- eeuwig

κολασις (vrl.)	- straf
ὁ δικαιος	- rechtvaardige
ἀκαθαρτος, ον	- onrein
ἐπιτιμαω	- ik bestraf
ἄμαρτωλος, ον	- zondig
ἄπιστος, ον	- ongelovig
μερις (vrl.)	- deel
ἐπιγειος, ον	- aards
τα ἐπιγεια	- aardse dingen
ἐρημος, ον	- woest
ἐρημος (vrl.)	- woestijn
εὐθους	- dadelijk, onmiddellijk
λυτρωσις (vrl.)	- bevrijding
ἐτοιμος, η, ον	- bereid, gereed
μωρος, α, ον	- dwaas
πνευματικος, η, ον	- geestelijk
σαρκινος, η, ον	- vleselijk
λανθανω	- ik ben verborgen
ὄρος (onz.)	- berg
ἐλαια (vrl.)	- olijfboom, olijf
ὄρος των ἐλαιων	- de Olijfberg
ὄρος (mnl.)	- grens

46.6 En dan nu ... lezen!:

Wij zijn toe aan het vierde deel van de gelijkenis van de verloren zoon: Luc. 15: 22- 24.

Wij gaven dit deel als titel mee: ' Een vader en een zoon (I)'

22. εἶπεν δε ὁ πατήρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ· ταχὺ ἐξενεγκατέ στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δοτε δακτυλίον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑπόδηματα εἰς τοὺς ποδας,

23. καὶ φερετε τον μοσχον τον σιτευτον, θυσάτε καὶ φαγοντες εὐφρανθωμεν,

24. ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνεζήσεν, ἦν ἀπολωλὼς καὶ εὐρέθη. καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.

ἐξενεγκατέ- 2de p. mv. geb. wijs aor. v. ἐκφέρω- ik breng naar buiten, στολή- kleed, πρωτος- eerste, voornaamste, beste, ἐνδύσατε- 2de p. mv. geb. wijs aor. v. ἐνδύω- ik trek aan, δοτε- 2de p. mv. geb. wijs aor. v. δίδωμι- ik geef, δακτυλίον- ring, ποδας- 4de nv. mv. v. πους- voet, ἀνεζήσεν- 3de p. ev. aor. v. ἀνάζω- ik kom weer tot leven (vaak na een leven in zonde), ἀπολωλὼς- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. (v. ἀπολλυμι- ik richt te gronde), speciale betekenis: ' verloren '

Vragen:

1. Schrijf alle zelfstandige naamwoorden op uit vers 22 en geef aan waarom juist de betreffende naamval is gebruikt.
2. In vers 23 staan drie vormen van de gebiedende wijs. Van welke tijd zijn deze vormen?
3. Van welk werkwoord komt de vorm εὐρέθη?
4. Is ἤρξαντο een lijdende vorm?
5. Over de inhoud: Hoe reageert de vader op de schuldbekentenis van de zoon?

46.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeins Vervoer II

Transport werd in het algemeen uitgevoerd volgens oude gebruiken. Het zeilschip kreeg een gladde sloopshuid in plaats van klinkwerk en een volledig ontwikkelde kiel met voor- en achtersteven. De oude Grieken gebruikten een vierkant of rechthoekig zeil om de wind op te vangen en indien de wind tegen was, waren er twee (of één) rijen roeiers om het schip voort te bewegen. De Grieken maakten een begin om een speciaal soort vechtschip te maken met een rammei aan de voorsteven. Ook kwamen er vrachtschepen zonder roeiers en was men volledig afhankelijk van de wind. Deze ontwikkelingen waren volledig in de tijd van klassiek Griekenland. De Romeinen namen beide vormen over zonder bijzondere vernieuwingen.

De Romeinen besteden veel meer aandacht aan hun wegennet dan aan transport over zee. Zo ontwikkelden zij een opmerkelijk wegennet met aandachtig geplande wegen zowel wat de ligging als de constructie betreft. Het wegennet strekte zich wijd en zijd uit door alle provincies van het keizerrijk. Over deze wegen marcheerden de legioenen naar waar er ook maar een crisis was. De wegen dienden ook voor de ontwikkeling van handel, maar hun primaire functie was toch altijd om het uitgestrekte keizerrijk in bedwang te houden.

Op het hoogtepunt van de Romeinse macht verbond de handel over land zich met de culturen van Europa, Noord Afrika, Klein Azië, China en India. Maar het systeem van transport over de weg was afhankelijk van de Romeinse, Chinese en Mauriaanse rijken. Toen deze grote rijken vervielen, werden de handelswegen invasieroutes voor vijandelijke legers. Bijna overal kwamen de wegennetten tot eeuwenlang verval. Vracht transporten werden vervangen door troepen lastdieren die over de slecht begaanbare wegen konden gaan en voldoende waren om de verminderde stroom goederen te verplaatsen. Het zou tot de twaalfde eeuw duren voordat de situatie verbeterde.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. πατηρ - 1ste nv.; onderwerp van εἶπεν
 δουλους - 4de nv.; na προς (een voorzetsel gevolgd door een 4de nv.)
 στολην - 4de nv.; lijdend voorwerp bij ἔξενεγκατε
 δακτυλιον - 4de nv.; lijdend voorwerp bij δοτε
 ὑποδηματα - 4de nv.; lijdend voorwerp bij δοτε
 ποδας - 4de nv.; na εἰς (een voorzetsel gevolgd door een 4de nv. geeft)
2. φερετε- o.t.t.; θυσατε- aor.; εὐφρανθωμεν- aor. (lijd. vorm)
3. εὕρεθη- εὕρισκω
4. Nee, de uitgang -ντο wijst daar wel op, maar het werkwoord (ἀρχομαι) is een deponens.

LES XLVII

47.1 Inleiding

In deze les willen wij de aanvoegende wijs, de optativus en de gebiedende wijs o.t.t. en v.t.t. van deponentia behandelen. Wij beginnen met de aanvoegende wijs van de o.t.t.

47.2 Voorbeelden uit het N.T.

κυριε,δος μοι τουτο το
υδωρ, ινα μη διψω μηδε
διερχωμαι ενθαδε
αντλειν

Heere, geef mij dat water,
opdat ik geen dorst heb
en ik niet meer hier kom
om te putten. (Joh. 4: 15)

μη- niet (zie voor
meer informatie over
het gebruik van
οὐκ/μη de opmerking
aan het einde van de-
ze les, voor het huis-
werk), διψω- 1ste p.
ev. aanv. wijs o.t.t. v.
διψαω- ik heb dorst,
διερχωμαι- 1ste p. ev.
aanv. wijs o.t.t. v.
διερχομαι- ik kom
naar, ενθαδε-
hier(heen), αντλειν-
hele werkwoord o.t.t.
v. αντλεω- ik put

συ δε οταν *προσευχη*,
εισελθε εις το ταμειον
σου...

Maar u, wanneer u bidt,
gaat naar uw binnen-
kamer... (Matt. 6: 6)

προσευχη- 2de p. ev.
aanv. wijs o.t.t.
v.προσευχομαι- ik bid
(deponens), εισελθε-
2de p. ev. geb. wijs
aor. v. εισερχομαι- ik
ga naar, ik ga binnen,
ταμειον (onz.) - bin-
nenkamer

προσεφερον δε αυτω και
τα βρεφη ινα αυτων
απηται

En zij brachten de kleine
kinderen tot Hem opdat
Hij hen aanraakte. (Luc.
18: 15)

προσεφερον- 3de p.
mv. o.v.t. v. προ-
σφερω- ik breng naar,
βρεφη- 4de nv. mv. v.
βρεφος (onz.)- klein
kind, zuigeling,
απηται- 3de p. ev.
aanv. wijs o.t.t. v.
απτομαι- (+ 2de nv.) ik
raak aan

προσερχομεθα ουν μετα
παρησιας τω θρονω
της χαριτος...

Laten wij dan met vrij-
moedigheid toegaan tot
de troon van de genade...
(Hebr. 4: 16)

προσερχομεθα- 1ste
p. mv. aanv. wijs o.t.t.
v. προσερχομαι- ik ga
naar, θρονω- 3de nv.
ev. v. θρονος- troon

οταν *προσευχησθε*, λε-
γετε' ...

En wanneer jullie bidden,
zegt: ... (Luc. 11: 2)

προσευχησθε- 2de p.
mv. aanv. wijs o.t.t. v.

προσευχομαι- ik bid,
λεγετε- 2de p. mv.
geb. wijs o.t.t. v. λεγω-
ik zeg

..οπως οι θελοντες
διαβηναι ενθεν προς
υμας μη *δυνωνται*...

... zodat zij die willen
oversteken van hier naar
jullie (dat) niet kunnen...
(Luc. 16: 26)

διαβηναι- hele werk-
woord aor. v. δια-
βαινω- ik steek over,
ενθεν- van hier, hier-
vandaan, δυνωνται-
3de p. mv. aanv. wijs
o.t.t. v. δυναμαι- ik
kan

Wij geven u nog even de uitgangen van de aanvoegende wijs o.t.t. in een overzicht.

-ωμαι	-ωμεθα
-η	-ησθε
-ηται	-ωνται

U ziet dat de aanvoegende wijs o.t.t. van deponentia gevormd wordt als de aanvoegende wijs o.t.t. van de lijdende vorm.

Dit is ook het geval met de optativus ('wensende wijs'). Deze wordt gevormd door de uitgangen -οιμην, -οιο, -οιτο, -οιμεθα, -οισθε en -οιντο toe te voegen. Wij vertelden u in les 37 al dat desbetreffende vormen niet voorkomen in het Nieuwe Testament met uitzondering van de derde persoon enkelvoud. Deze komt wel voor: zeventien keer γενοιτο (v. γινομαι, een deponens) en een keer βουλοιτο (v. βουλομαι, een deponens). Wij bespraken in les 37 al een voorbeeld van beide vormen. Kijkt u deze passage nog eens na!

Wij vervolgen met de gebiedende wijs o.t.t. van deponentia.

και το πνευμα και η νυμφη λεγουσιν· <i>ερχου</i>	En de Geest en de bruid zeggen: Kom! (Op. 22: 17)	νυμφη (vrl.)- bruid (symbool voor de ge- meente van Christus), ερχου- 2de p. ev. geb. wijs o.t.t. v. ερχομαι- ik kom
και ο διψων <i>ερχεσθω...</i>	En laat hij die dorst heeft komen.. (Op. 22: 17)	διψων- 1ste nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. διψ- αω- ik heb dorst; zelf- standig gebruikt (let op het lidwoord), ερχεσθω- 3de p. ev. geb. wijs o.t.t. v. ερ- χομαι- ik kom

ἴδου ὁ νυμφίος, *ἐξέρ-
χεσθε* εἰς ἀπαντησιν
[αὐτοῦ]

Zie de bruidegom, gaat uit
[Hem] tegemoet! (Matt.
25: 6)

νυμφίος (mnl.) - brui-
degom (symbool voor
Christus), ἐξέρχεσθε-
2de p. mv. geb. wijs
o.t.t. v. ἐξέρχομαι- ik
ga uit, ἀπαντησιν-
4de nv. ev. v. ἀπαν-
τησις (vrl.) - ontmoe-
ting

ἐρχεσθων

laten zij komen!

ἐρχεσθων- 3de p. mv.
geb. wijs o.t.t. v. ἐρ-
χομαι- ik kom. Deze
vorm komt in het
Nieuwe Testament
niet voor.

Wij geven u de uitgangen in een overzicht.

-ου

-εσθω

-εσθε

-εσθων

Wij vervolgen nu met de behandeling van de aanvoegende wijs, de optativus en de gebie-
dende wijs v.t.t. van deponentia.

Zoals u weet uit les 37 wordt de aanvoegende wijs van de lijdende vorm gevormd door een
vorm van het deelwoord van de v.t.t. (1ste nv. ev. mnl. of 1ste nv. mv. mnl.) plus een vorm

van de aanvoegende wijs van εἶμι- ik ben. Voor deponentia geldt hetzelfde. In het geval van ἔρχομαι zou dit het volgende rijtje opleveren (N.B. ἔρχομαι is een onregelmatig werkwoord. Het deelwoord v.t.t. wordt dus niet gevormd zoals u dat gewend bent. Een dergelijk afwijkende vorm kunt u meestal wel vinden in het woordenboek.)

ἔληλυθως ὦ	ἔληλυθοτες ὠμεν
ἔληλυθως ἦς	ἔληλυθοτες ἦτε
ἔληλυθως ἦ	ἔληλυθοτες ὠσιν

Er komen geen vormen van de aanvoegende wijs v.t.t. van deponentia voor in het Nieuwe Testament.

De vormen van de optativus v.t.t. van deponentia worden gevormd als de vormen van de optativus v.t.t. van de lijdende vorm, dat wil zeggen een vorm van het deelwoord v.t.t. plus een vorm van de optativus van εἶμι- ik ben. In het geval van ἔρχομαι ziet het rijtje er zo uit.

ἔληλυθως εἶην	ἔληλυθοτες εἶμεν
ἔληλυθως εἶης	ἔληλυθοτες εἶτε
ἔληλυθως εἶη	ἔληλυθοτες εἶεν

De vormen van de optativus v.t.t. van deponentia komen niet voor in het Nieuwe Testament.

De gebiedende wijs van deponentia wordt in de v.t.t. net zo gevormd als de gebiedende wijs v.t.t. van de lijdende vorm. Wij geven u de vormen van het deponens καυχᾶμαι. Denkt u eraan dat bij werkwoorden op α, ε en ο deze klinker voor de uitgangen tot η worden.

κεκαυχῆσο

κεκαυχῆσθω

κεκαυχῆσθε

κεκαυχῆσθων

De vormen van de gebiedende wijs v.t.t. van deponentia komen niet voor in het Nieuwe Testament.

47.3 Het zogeheten Crasis

Wij willen nu een heel ander onderwerp aan de orde stellen. In een voorbeeld kwam soms dit woord voor: κἀγω, een samenstelling van και en ἔγω. Ook zag u aleens woorden als ὅταν (ὅτε + ἄν), ἔαν (εἰ + ἄν) enzovoorts. Dergelijke woorden zijn ontstaan uit het samen-trekken van twee woorden, waarbij de eindklinker(s) van het ene woord zich vermengen met de beginklinker(s) van het andere woord. Wij noemen dit verschijnsel 'crasis'. Juist bij veel voorkomende woorden doet zich dit verschijnsel voor. Zo trekt het woord και, dat meer dan negenduizend keer voorkomt in het Nieuwe Testament, vaak samen met woorden die er direct opvolgen. Meestal blijft de betekenis onveranderd. Soms heeft de samengetrokken vorm een iets sterkere waarde dan de twee losse woorden. Zo betekent κἀγω soms ' ik ook, ik persoonlijk '. Wij geven u nu een aantal voorbeelden met gevallen van crasis van και met een ander woord.

καθως γινωσκει με ὁ
πατηρ **κἀγω** γινωσκω
τον πατερα...

Zoals de Vader Mij kent,
ken ik ook de Vader...
(Joh. 10: 15)

κἀγω- και + ἔγω, ' ik
ook'

δοτε **κἀμοι** την ἐξουσι-
αν ταυτην...

Geeft mij ook die macht...
(Hand. 8: 19)

κἀμοι- και + ἔμοι
(3de nv. ev. v. ἔγω- ik)

κάμε οίδατε και οίδατε
ποθεν είμι

Jullie kennen Mij en weten vanwaar Ik ben. (Joh. 7: 28)

κάμε- και + έμε (4de nv. ev. v. έγω- ik)

...*κάκει* έμεινεν μετα των μαθητων

... en daar bleef Hij met de discipelen. (Joh. 11: 54)

κάκει- και+ έκει, έμεινεν- 3de p. ev. aor. v. μενω- ik blijf

κάκειθεν έξελθοντες παρεπορευοντο δια της Γαλιλαιας...

En van daar uitgaande trokken zij door Galilea... (Marc. 9: 30)

κάκειθεν- και + έκειθεν ('daarvandaan'), έξελθοντες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. aor. v. έξερχομαι- ik ga uit

κάν έν τη δευτερα *κάν* έν τη τριτη φυλακη έλθη...

En als hij in de tweede en als hij in de derde nacht-wake komt... (Luc. 12: 38)

κάν- και + έαν (εί + άν!), 'en als, zelfs als', δευτερα- 3de nv. ev. vrl. (hoort bij φυλακη) v. δευτερος- tweede, τριτη- 3de nv. ev. vrl. (hoort bij φυλακη) v. τριτος- derde, έλθη - 3de p. ev. aanv. wijs aor. v. έρχομαι- ik kom

ἐγὼ οἶδα αὐτὸν ὅτι
παρ' αὐτοῦ εἰμι **κἀκει-**
νος με ἀπεστειλεν

Ik ken Hem omdat Ik van
Hem ben en Hij Mij heeft
gezonden. (Joh. 7: 29)

παρα- (+ 2de nv.) van
(de kant van), κἀκει-
νος- και + ἐκεινος,
ἀπεστειλεν- 3de p. ev.
aor. v. ἀποστελλω- ik
zend uit

Wij geven u nu voorbeelden van crasis van ἄν met een woord dat eraan voorafgaat. Het woord ἄν komt meestal voor in bijzinnen waarin ook een aanvoegende wijs staat. Een dergelijke bijzin wijst op een gebeurtenis die in de toekomst zal plaats vinden of op een algemeen/ herhaald feit. Het woord ἄν trekt dan samen met het voegwoord dat de bijzin inleidt.

κυριε, **ἐάν** θελης δυ-
νασαι με καθαρισαι

Heere, indien U wilt, kunt
U mij reinigen. (Matt. 8: 2)

ἐάν- εἰ + ἄν

ὅταν δε διωκωσιν ὑμας
ἐν τη πολει ταυτη,
φευγετε εἰς την ἑτεραν

En wanneer zij jullie ver-
volgen in die stad, vlucht
naar de andere. (Matt. 10:
23)

ὅταν- ὅτε + ἄν; δι-
ωκωσιν- 3de p. mv.
aanv. wijs o.t.t. v. δι-
ωκω- ik vervolg,
φευγετε- 2de p. mv.
geb. wijs o.t.t. v.
φευγω- ik vlucht

Let u dus goed op de bovenstaande gevallen van crasis. Wij geven ze u nog een keer op een rijtje in de woordenlijst.

Dan vragen wij nu nog even uw aandacht voor woordcombinaties met een bepaalde betekenis en functie. Wij beginnen met de combinatie τε ... και. Zoals wij al eerder uitlegden, heeft τε na een woord dezelfde waarde als και ervoor. De combinatie τε ... και komt vaak voor in opsommingen. Wij geven u een paar voorbeelden.

... παντας ἐξεβαλεν ἐκ
του ἱεροῦ τα **τε** προβα-
τα **και** τους βοας...

... allen dreef Hij uit de
tempel en de schapen en
de koeien.. (Joh. 2: 15)

τε... και- verbindt
twee lijdende voor-
werpen (τα προβατα,
τους βοας) met het
als eerste genoemde
lijdend voorwerp παν-
τας, βοας- 4de nv. mv.
v. βους- rund, koe

..πολλα **τε** τερατα **και**
σημεια δια των
ἀποστολων ἐγινετο

...en vele wonderen en
tekenen gebeurden door
de apostelen. (Hand. 2:
43)

τε ... και- verbindt de
twee onderwerpen
van ἐγινετο; de lezer
wordt er door τε al
opgeattendeerd dat er
wellicht nog een
tweede element (met
και) zal volgen

In een langere opsomming wordt soms een van de leden of de hele combinatie herhaald.

... ἐνωπιον ἐθνων **τε και**
βασιλεων υἱων **τε** Ἰσ-
ραηλ

... voor het aangezicht van
heidenen en koningen en
de zonen van Israël.
(Hand. 9: 15)

τε... και... τε- ver-
bindt drie elementen
bij ἐνωπιον (drie keer
een 2de nv. mv.)

... και άνευραν την **τε**
Μαριαμ **και** τον Ίωσηφ
και το βρεφος κειμενον
έν τη φατνη

... en vonden Maria en
Jozef en het kindje liggend
in de voerbak. (Luc. 2: 16)

άνευραν- 3de p. mv.
aor. v. άνευρισκω- ik
vind (door te zoeken),
τε... και... και- ver-
bindt drie elementen
bij άνευραν (drie keer
lijdend voorwerp),
φατνη -3de nv. ev. v.
φατνη- voerbak

άνεστη **τε** ό βασιλευς
και ό ήγεμων ή **τε** Βερ-
νικη **και** οί συγ-
καθημενοι αύτοις...

De koning stond op en de
stadhouder en Bernice en
die met hen zaten...
(Hand. 26: 30)

άνεστη- 3de p. ev.
aor. v. άνιστημι- ik
sta op, τε... και...τε ...
και- verbindt vier
elementen (vier keer
onderwerp van
άνεστη), συγ-
καθημενοι- 1ste nv.
mv. mnl. dlw. o.t.t. v.
συγκαθημαι- (+ 3de
nv.) ik zit samen met

47.4 'niet alleen . . . . maar ook'

Wij vervolgen met voorbeelden van de combinatie ού μονον... άλλα και...- niet alleen ...
maar ook...

έτι άπαξ έγω σεισω **ου**
μονον την γην **άλλα και**
τον ούρανον

Nog eenmaal zal Ik doen
beven niet alleen de aar-
de maar ook de hemel.
(Hebr. 12: 26)

σεισω- 1ste p. ev.
o.t.t.t. v. σειω- ik
schud, ού μονον...
άλλα και...- verbindt
twee elementen bij
σεισω (twee keer lij-
dend voorwerp)

... και καυχωμεθα ἐπ' ἔλπιδι τῆς δοξῆς τοῦ θεοῦ *οὐ μονον* δε *ἀλλα* και καυχωμεθα ἐν ταῖς θλιψεσιν...

... en wij roemen in de hoop op de heerlijkheid van God.

En dat niet alleen, maar ook roemen wij in de verdrukkingen... (Rom. 5: 2, 3)

οὐ μονον... ἀλλα και- verbindt hier de inhoud van de vorige zin met de inhoud van het nieuwe vers. Dit komt vaak voor in de brieven van Paulus; θλιψεσιν- 3de nv. mv. v. θλιψις (vrl.)- verdrukking, moeite

In de volgende les willen wij nog wat van dit soort combinaties met u bekijken.

47.5 Verschil tussen ΟΥ en ΜΗ

Dan volgt nu nog een korte beschouwing over het verschil tussen οὐκ en μη. Beide woorden betekenen 'niet'. Het gebruik van de woorden verschilt. Het woord οὐκ wordt gebruikt in zinnen die een feit/ realiteit uitdrukken. Het woord μη wordt gebruikt in zinnen die iets aanduiden dat geen feit is, bijvoorbeeld zinnen die een wens, verwachting of doel uitdrukken.

In de praktijk betekent dit dat μη gebruikt wordt bij de aanvoegende en de gebiedende wijs, in voorwaardelijke zinnen (zinnen ingeleid door εἰ) en bij een heel werkwoord. Het is voldoende wanneer u onthoudt dat de woorden οὐκ en μη beide 'niet' betekenen.

47.6 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen met vormen van de aanvoegende en gebiedende wijs o.t.t. van deponentia.

1. πας λογος σαπρος ἐκ του στοματος ὑμων μη ἐκπορευεσθω.
2. ὁ δε χριστος ὅταν ἐρχηται οὐδεις γινωσκει ποθεν ἐστιν.
3. και ὅταν προσευχησθε, οὐκ ἐσεσθε ὡς οἱ ὑποκριται.
4. και πορευου εἰς γην Ἰσραηλ.
5. οὕτως προσευχεσθε ὑμεις· Πατερ ἡμων ὁ ἐν τοις οὐρανοῖς.

σαπρος- slecht, schadelijk, ὑποκριτης (mnl.)- huichelaar

b) Vertaal de volgende zinnen met vormen van deponentia en lijdende vormen.

1. και εἰσπορευονται εἰς Καφαρναουμ.
2. δια τουτο οὐ δυναμαι ἐλθειν.
3. εὐλογημενος ὁ ἐρχομενος ἐν ὀνοματι κυριου.
4. πως δυναμεθα την ὁδον εἶδεναι;
5. και ἐπορευοντο παντες ἀπογραφεσθαι, ἕκαστος εἰς την ἑαυτου πολιν.

δια τουτο- lett. door dat; daarom, εὐλογεω- ik zegen, εἶδεναι- hele werkwoord o.t.t. v.
οἶδα- ik weet

c) Geef aan welke elementen τε ... και met elkaar verbindt.

1. ...ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησους ποιειν τε και διδασκειν.
2. ὡς δε ἤκουσαν τους λογους τουτους ὁ τε στρατηγος του ἱερου και οἱ ἀρχιερεις, διηπορουν περι αὐτων.
3. συνεκινησαν τε τον λαον και τους πρεσβυτερους και τους γραμματεις.
4. και κατεβησαν ἀμφοτεροι εἰς το ὕδωρ, ὁ τε Φιλιππος και ὁ εὐνουχος.
5. ἐπειθεν τε Ἰουδαιους και Ἕλληνας.

στρατηγος (mnl.)- hoofdman, διαπορευω- ik ben in verwarring, συγκινεω- ik breng in opschudding (Let op: de ν van het voorvoegsel συν- wordt voor een γ, κ of χ tot een γ. Wij noemen dit assimilatie. Wanneer een augment het voorvoegsel scheidt van de stam, neemt het voorvoegsel de oorspronkelijke vorm weer aan. Zie KGG par. 7.3 en 39.3), εὐνουχος (mnl.)- eunuch

47.7 Nieuwe Woorden:

διψῶ	- ik heb dorst
ἐνθαδε	- hier(heen)
ἀντλέω	- ik put
προσευχομαι	- ik bid (deponens)
ταμειον (onz.)	- binnenkamer
βρεφος (onz.)	- klein kind, zuigeling
θρονος (mnl.)	- troon
διαβαινω	- ik stek over
ἐνθεν	- van hier, hiervandaan
νυμφη (vrl.)	- bruid
νυμφιος (mnl.)	- bruidegom
ἀπαντησις (vrl.)	- ontmoeting
ἐληλυθως	- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. ἐρχομαι- ik kom
κἀγω	- και + ἐγω
κἀμοι	- και + ἐμοι
κἀμε	- και + ἐμε
κἀκει	- και + ἐκει
κἀκειθεν	- και + ἐκειθεν
δευτερος	- tweede
τριτος	- derde
παρα	- (+ 2de nv.) van (de kant van)
κἀκεινος	- και + ἐκεινος
φευγω	- ik vlucht

ἐάν	- εἰ + ἄν
ὅταν	- ὅτε + ἄν
τε ... και	- en ... en, zowel ... als
βους (mnl.)	- rund, koe
ἀνευρισκω	- ik vind
φατνη (vrl.)	- voerbak
ἀνίστημι	- ik sta op
συγκαθημαι	- (+ 3de nv.) ik zit samen met
οὐ μονον ... ἀλλα και	- niet alleen ... maar ook
σειω	- ik schud
σαπρος	- slecht, schadelijk
ὑποκριτης (mnl.)	- huichelaar
δια τουτο	- lett. door dat; daarom
εὐλογεω	- ik zegen
ειδεναι	- hele werkwoord v.t.t. v. οἶδα- ik weet
στρατηγος (mnl.)	- hoofdman
διαπορευω	- ik ben in verwarring
συγκινεω	- ik breng in opschudding
εὐνουχος (mnl.)	- eunuch

47.8 En dan nu ... lezen!:

Wij zijn toe aan het vijfde deel van de gelijkenis van de verloren zoon: Luc. 15: 25- 28 (eerste helft van het vers) : ' wat heeft dit te betekenen?'

25. ἦν δε ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβυτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχομενος ἤγγισεν τῆ οἰκίᾳ, ἤκουσεν συμφωνίας καὶ χορῶν,

26. καὶ προσκαλεσαμενος ἕνα τῶν παιδῶν ἐπυνθανετο τί ἂν εἶη ταῦτα.

27. ὁ δε εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἤκει, καὶ ἐθύσεν ὁ πατήρ σου τὸν μωσχὸν τὸν σιτευτὸν, ὅτι ὑγαινοντα αὐτὸν ἀπελαβεν.

28. ὠργισθη δε καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν ...

ἐγγιζω- (+ 3de nv.) ik nader, συμφωνία (vrl.)- muziek, χορὸς (mnl.)- dans, πυνθανομαι- ik informeer (deponens), τί ἂν εἶη ταῦτα- ' wat die dingen waren' (Let op: τί leidt een indirecte vraag in, εἶη is optativus van εἶμι- ik ben, ταῦτα is onderwerp bij εἶη, een onz. mv. kan een werkwoord in het enkelvoud bij zich hebben), ὅτι- lees als dubbele punt (leidt een directe rede in), ὑγαινοντα- 4de nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. ὑγαινω- ik ben goed gezond, hoort hier bij αὐτὸν (lijdend voorwerp bij ἀπελαβεν), u kunt vertalen als een bijwoordelijke bepaling ' gezond en wel', ἀπολαβανω- ik krijg terug, ὠργιζομαι- ik ben boos (deponens met aoristus als lijdende vorm!)

Vragen:

1. Geef van de volgende werkwoordsvormen aan of zij van de o.t.t. of van de aoristus komen:

ἐρχομενος, προσκαλεσαμενος, ὑγαινοντα, ὠργισθη

2. Geef van bovenstaande werkwoordsvormen aan waarom juist die tijd is gebruikt. Hoe kunt u dit uitdrukken in een vertaling?

3. Hoe komt de oudste zoon erachter dat er iets bijzonders aan de hand is? Hoe reageert hij?

4. De inhoudelijke vraag is dit keer een beetje grammaticaal. Het gaat om het woordje δε. U ziet dit woordje drie keer in dit stuk. U weet dat δε 'maar' betekent. Past deze betekenis hier echt? (Is er sprake van een tegenstelling?) Zo niet, wat is dan de functie van δε ? In de volgende les gaan wij op het woordje δε (en het sterkere ἀλλά) in. U kunt dan zien of u de waarde van δε juist hebt ingeschat.

47.9 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Hoger Onderwijs I

Omdat de redenaarskunst verreweg het belangrijkste onderwerp van hoger onderwijs was, voelden de Romeinen niet dezelfde drang om de andere rivaliserende takken van kennis te latiniseren. Slechts een beperkt aantal specialisten met ongewone beroepen waren betrokken bij die takken en zij gebruikten de Griekse taal. Cicero was wel net zo ambitieus wat betreft filosofie als de redenaarskunst en hij bewees dat het mogelijk was om te filosoferen in het Latijn, maar filosofie vond geen opvolgers voor Cicero zoals de redenaarskunst die had. Er bestond nooit een Latijnse school voor filosofie. De Romeinse filosofen gebruikten de Griekse taal. Zelfs keizer Marcus Aurelius deed dat. Zij die, evenals Cicero, in het Latijn schreven, zoals Seneca, hadden de studie filosofie in het Grieks gevolgd. Zo was het ook in de andere takken van kennis, vooral in de geneeskunde. Zeer lang bestonden er geen medische boeken in het Latijn, behalve encyclopedieën op een populair niveau.

Maar aan de andere kant schiepen de Romeinen een andere vorm van hoger onderwijs, namelijk met de juridische school. Dit was de enige school zonder equivalent in de Hellenistische wereld. Misschien zelfs meer dan de redenaarskunst, gaf de juridische studie jonge mannen de gelegenheid om winstgevende carrières op te bouwen. In het begin bestond juridisch onderwijs alleen voor de 'loopjongen' in de praktijk. De professor in de rechtsgeleerdheid was voornamelijk een advocaat of rechter met zijn 'discipelen' die erbij waren wanneer hij zijn pleidooi voerde of recht sprak.

In de tijd van Cicero en zeer zeker onder zijn invloed werd juridisch onderwijs geëvenaard door een systematische en theoretische uitleg. Zo werden de Romeinse wetten opgenomen in de rangorde van de wetenschappen. Echte scholen werden opgericht en namen een officieel karakter aan. Dat zulke scholen echt bestonden is duidelijk uit de geschiedenis van de tweede eeuw n.Chr.

Het was in die tijd dat de juridische studie zijn eigen bepalende gereedschappen kreeg in de vorm van verhandelingen zoals de *Institutiones Gaii*, procedurele verhandelingen, commentaren op wetten en systematische verzamelingen van rechtsspraak.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. ἐρχομενος   o.t.t.
     προσκαλεσαμενος   aor.
     ὕγαινοντα   o.t.t.
     ὠργισθη   aor.
2. ἐρχομενος   geeft een duur aan, ' toen hij op de terugweg dichtbij het huis kwam...'
     προσκαλεσαμενος   eenmalige gebeurtenis, ' nadat hij een van de dienaren geroepen had
     ὕγαινοντα   geeft toestand aan, ' in goede gezondheid, gezond en wel'
     ὠργισθη   geeft een begin aan (ingressief gebruik), ' hij werd boos'
3. Hij hoort muziek en dans. Hij gaat niet naar het huis toe, maar wil eerst weten wat er aan de hand is. Hij blijft dus buiten. Dit blijkt uit vers 28: ' hij wilde niet naar binnen gaan'.

LES XLVIII

48.1 Inleiding

Wij willen in deze les aandacht besteden aan verschillende onderwerpen. Wij geven u opnieuw voorbeelden van combinaties van woorden, bespreken het verschil tussen δε en ἄλλα en vertellen u het een en ander over partikels. Maar eerst willen wij de bespreking van de deponentia voortzetten door aandacht te besteden aan de aanvoegende, wensende en gebiedende wijs van de o.t.t.t. en de aoristus.

De o.t.t.t. heeft geen vormen van aanvoegende of gebiedende wijs. De vormen van de wensende wijs van deponentia worden gevormd door achter de stam de volgende uitgangen te plaatsen: -σοιμην, -σοιο, -σοιτο, -σοιμεθα, -σοισθε, -σοιντο.

Soms worden de vormen van de wensende wijs o.t.t.t. van deponentia gevormd als de vormen van de wensende wijs o.t.t.t. van de lijdende vorm (zie les 37).

Vormen van de wensende wijs o.t.t.t. van deponentia komen in het Nieuwe Testament niet voor!

48.2 Voorbeelden uit het N.T.

Wij vervolgen nu met voorbeelden van vormen van de aanvoegende wijs aoristus van deponentia.

... ἵνα κἀγω μικρον τι
καυησωμαι

... opdat ik ook een weinig
roemen mag. (2 Kor. 11:
16)

μικρον τι- het bij-
woord μικρον 'een
beetje' wordt nog wat
afgezwakt door de
toevoeging van het
onbepaalde τι,
καυησωμαι- 1ste p.
ev. aanv. wijs aor. v.
καυησωμαι- ik roem

μη *ἀψη* μηδε *γευση* μηδε
θιγης

Raak niet aan en proef
niet en roer niet aan. (Kol.
2: 21)

ἀψη- 2de p. ev. aanv.
wijs aor. v. ἀπτομαι-
ik raak aan, γευση-
2de p. ev. aanv. wijs
aor. v. γευομαι- ik
proef, θιγης- 2de p.
ev. aanv. wijs aor. v.
θιγγανω- ik roer aan.
Merk op dat de aan-
voegende wijs hier
gebruikt wordt als
gebiedende wijs.

... ἵνα καταβη και
ἰασηται αὐτου τον
υἱον...

... opdat Hij afkwam en
zijn zoon genas... (Joh. 4:
47)

ἰασηται- 3de p. ev.
aanv. wijs aor. v. ἰαο-
μαι- ik genees

ἀψωμεθα

dat wij aanraken

ἀψωμεθα- 1ste p. mv.
aanv. wijs aor. v.
ἀπτομαι- ik raak aan.
Deze vorm komt niet
voor in het Nieuwe
Testament.

... και μηδενα κατα την
ὁδον *ἀσπασθηθε*

... en groet niemand op de
weg. (Luc. 10: 4)

μηδενα- 4de nv. ev. v.
μηδεις- niemand
(wordt gebruikt naast
οὐδεις; hier gebruikt
vanwege de aanvoe-
gende wijs, zie les 47
over οὐ en μη),
ἀσπασθηθε- 2de p.
mv. aanv. wijs aor. v.
ἀσπάζομαι- ik groet. U
ziet opnieuw het ge-
bruik als gebiedende
wijs!

... ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ
σαρκὶ *καυχῶνται*

... opdat zij in jullie vlees
roemen mogen. (Gal. 6:
13)

σαρκι- 3de nv. ev. v.
σαρξ- vlees,
καυχῶνται- 3de p.
mv. aanv. wijs aor. v.
καυχομαι- ik roem

Wij geven u de uitgangen in een overzicht.

-σμαι	-σμεθα
-ση	-σησθε
-σηται	-σωνται

Soms worden de vormen van de aanvoegende wijs aoristus gevormd als die van de aanvoegende wijs aoristus van de lijdende vorm (zie voor overzicht van de uitgangen les 36). Wij geven u een voorbeeld met een vorm van het deponens πορευομαι.

... ὅπως *πορευθῶσιν* ἕως
Καίσαρειας...

... opdat zij trokken naar
Caesarea... (Hand. 23: 23)

πορευθῶσιν- 3de p.
mv. aanv. wijs aor. v.
πορευομαι- ik ga, ἕως-
(+ 2de nv.) naar, tot,
Καίσαρεια- U her-
kent hier het woord
Καίσαρ in!

Het deponens ἔρχομαι heeft zoals u weet een onregelmatige vorm van de aoristus, namelijk ἦλθον. Voor de vorming van de aanvoegende wijs wordt het augment (opgesloten in η-) verwijderd. Na de stam (ἔλθ-) volgen dan de uitgangen van de aanvoegende wijs actief (-ω, -ης, -η, -ωμεν, -ητε, -ωσιν).

In de volgende voorbeelden hebben wij ook samengestelde vormen gebruikt, dat wil zeggen vormen van een werkwoord dat bestaat uit ἐρχομαι met een voorvoegsel.

... συμφερει ὑμιν ἵνα
ἐγὼ ἀπελθῶ

... het is jullie tot nut dat
Ik wegga. (Joh. 16: 7)

συμφερει- (+ 3de nv.)
onpersoonlijke uit-
drukking: ' het is tot
nut voor', ἀπελθῶ-
1ste p. ev. aanv. wijs
aor. v. ἀπερχομαι- ik
ga weg

κυριε, οὐκ εἶμι ἱκανος
ἵνα μου ὑπο την στεγην
εἰσελθης...

Heere, ik ben niet waardig
dat U onder mijn dak in-
komt... (Matt. 8: 8)

στεγην- 4de nv. ev. v.
στεγη- dak, εἰσελθης-
2de p. ev. aanv. wijs
aor. v. εἰσερχομαι- ik
ga binnen

ἐγὼ εἶμι ἡ θυρα· δι ' ἔμου
ἐάν τις εἰσελθῆ
σωθησεται...

Ik ben de deur. Wanneer
iemand door Mij binnen-
gaat, zal hij gered wor-
den... (Joh. 10: 9)

εἰσελθῆ- 3de p. ev.
aanv. wijs aor. v.
εἰσερχομαι- ik ga bin-
nen

διελθωμεν εἰς το περαν
της λιμνης

Laten wij oversteken naar
de andere zijde van het
meer. (Luc. 8: 22)

διελθωμεν- 1ste p.
nv. aanv. wijs aor. v.
διερχομαι- ik steek
over, λιμνης- 2de nv.
ev. v. λιμνη- meer

... ἵνα μη <i>ἔλθητε</i> εἰς πειρασμον	... opdat jullie niet in verzoeking komen. (Marc. 14: 38)	ἔλθητε- 2de p. mv. aanv. wijs aor. v. ἔρχομαι- ik kom
... ἵνα <i>ἀπελθωσιν</i> εἰς τὴν Γαλιλαίαν...	... opdat zij heengaan naar Galilea... (Matt. 28: 10)	ἀπελθωσιν- 3de p. mv. aanv. wijs aor. v. ἀπερχομαι- ik ga heen

Vormen van het werkwoord ἔρχομαι (en samenstellingen ervan) komen vaak voor. Leert u vormen van dit werkwoord dus goed herkennen!

Wij vervolgen nu met de wensende wijs van de aoristus van deponentia. Vormen hiervan worden gevormd door achter de stam de volgende uitgangen te zetten:

-σαιμην, -σαιο, -σαιτο, -σαιμεθα, -σαισθε, -σαιντο. U herkent hierin weer het aoristus-kenmerk -σα-. Een andere mogelijkheid is vorming als de vormen van de wensende wijs aoristus van de lijdende vorm (zie les 37). Er komen echter geen vormen van de wensende wijs aoristus van deponentia voor in het Nieuwe Testament.

Wij willen tot slot de gebiedende wijs aoristus van deponentia met u bespreken. Kijkt u eerst naar de volgende voorbeelden.

<i>ἀσπασαι</i> Πρισκαν και Ἀκυλαν και τον Ὀνησιφορου οἶκον.	Groet Prisca en Aquila en het huis van Onesiforus. (2 Tim. 4: 19)	ἀσπασαι- 2de p. ev. geb. wijs aor. v. ἀσπάζομαι- ik groet, οἶκος- huis, huishouding, gezin
---	---	--

εἰ τις θελει ὀπισω μου
ἔλθειν, *ἀπαρνησασθω*
ἑαυτον...

Indien iemand achter Mij
wil komen, laat hij zichzelf
verloochenen... (Matt. 16:
24)

ἀπαρνησασθω- 3de p.
ev. geb. wijs aor. v.
ἀπαρνεομαι- ik ver-
loochen. Merk op dat
de ε voor een uitgang
van de aoristus tot η
wordt!

ἀσπασασθε Πρισκαν και
᾿Ακυλαν τους συνεργους
μου ἐν Χριστῳ ᾿Ιησου

Groet Prisca en Aquila
mijn medewerkers in
Christus Jezus. (Rom. 16:
3)

ἀσπασασθε- 2de p.
mv. geb. wijs aor. v.
ἀσπάζομαι- ik groet,
συνεργους- 4de nv.
mv. v. συνεργος- me-
dewerker. Merk op dat
᾿Ιησου een 3de nv. is!

ἀσπασασθων

Laten zij groeten!

ἀσπασασθων- 3de p.
mv. geb. wijs aor. v.
ἀσπάζομαι- ik groet.
Deze vorm komt niet
voor in het Nieuwe
Testament.

De uitgangen van de gebiedende wijs aoristus van deponentia zijn dus:

- σαι
- σασθω
- σασθε
- σασθων

Er zijn echter ook deponentia waarvan de gebiedende wijs aoristus gevormd wordt als de gebiedende wijs aoristus van de lijdende vorm (zie les 34). Wij geven u een paar voorbeelden.

<i>πορευθητι</i> και πο- ρευεται...	Ga, en hij gaat... (Matt. 8: 9)	πορευθητι- 2de p. ev. geb. wijs aor. v. πορευομαι- ik ga
... <i>γενηθητω</i> το θελημα σου ...	... Uw wil geschiede ... (Matt. 6: 10)	γενηθητω- 3de p. ev. geb. wijs aor. v. γινομαι- ik word (deponens), θελημα- wil
... και <i>ἀποκριθητε</i> μοι...	... en antwoordt Mij ... (Marc. 11: 29)	ἀποκριθητε- 2de p. mv. geb. wijs aor. v. ἀποκρινομαι- ik antwoord (deponens)
<i>ἀποκριθεντων</i>	Laten zij antwoorden!	ἀποκριθεντων- 3de p. mv. geb. wijs aor. v. ἀποκρινομαι- ik antwoord (deponens). Deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament.

48.3 Partikels

Wij willen het nu met u hebben over partikels. Partikels zijn woorden die niet echt één betekenis hebben maar hun betekenis ontlenen aan de context waarin ze staan. Het zijn woorden die een bepaalde gevoelswaarde geven aan de mededelingen. Partikels geven in geschreven taal dezelfde informatie als gezichtsuitdrukking, gebaren en intonatie van de stem

in gesproken taal. Misschien vindt u dit wel erg vaag. Wij zullen proberen aan de hand van de volgende voorbeelden duidelijk te maken hoe partikels functioneren.

Wij beginnen met het partikel οὖν. Dit woord betekent ' dan, dus '. In een zin met οὖν wordt vaak een gevolgtrekking gepresenteerd die logisch uit het voorafgaande volgt.

προσευχομενοι δε μη
βαπταλογησητε ὡσπερ
οἱ ἔθνικοι, δοκουσιν
γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ
αὐτῶν εἰσα-
κουσθησονται. μη οὖν
ὁμοιωθητε αὐτοῖς...

En wanneer jullie bidden, gebruikt dan geen omhaal van woorden zoals de heidenen, want zij menen dat zij door hun veelheid van woorden zullen worden verhoord.

Wordt hun dan niet gelijk... (Matt. 6: 7, 8)

βαπταλογησητε- 2de p. mv. aanv. wijs aor. v. βαπταλογεω- ik gebruik een omhaal van woorden, ἔθνικος (mnl.)- heiden, δοκουσιν- 3de p. mv. o.t.t. v. δοκεω- ik meen, πολυλογια- veelheid van woorden (πολυ + λογια), εἰσακουσθησονται- 3de p. mv. lijdende vorm o.t.t.t. v. εἰσακουω- ik verhoor, ὁμοιωθητε- 2de p. mv. aanv. wijs lijdende vorm aor. v. ὁμοιωω- (+ 3de nv.) ik maak gelijk aan, (lijd. vorm) ik word gelijk aan

In vers zeven wordt verteld over de praktijken van heidenen: zij gebruiken veel woorden wanneer zij bidden, omdat zij menen dat zij op die manier verhoord zullen worden. Waarschijnlijk wordt hier verwezen naar de lange formules die heidense volkeren gebruikten om de goden aan te spreken. Het was erg belangrijk precies de juiste bewoordingen te keizen wanneer men iets vroeg. Anders werd het gebed zeker niet verhoord. De heidenen hebben een onjuiste opvatting over bidden. Daarom maant Jezus de mensen niet te bidden zoals zij doen. Het woord οὖν leidt dus een zin in die logisch volgt op de vorige: 'aangezien de heidenen verkeerde opvattingen hebben over bidden, moeten jullie hun daarin niet navolgen'. Vers zeven geeft de reden voor de opdracht in vers acht. Dit gebruik van οὖν kunnen wij 'sterk' noemen: het woord heeft zijn eigen betekenis.

Wij laten u nu nog een voorbeeld zien van 'zwak' gebruik van οὖν.

ἀμην γαρ λεγω ὑμιν ὅτι πολλοὶ προφηταὶ καὶ δικαιοὶ ἐπεθυμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδαν, καὶ ἀκουσαὶ ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν. ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπειραντοῦ

Want voorwaar, Ik zeg jullie dat veel profeten en rechtvaardigen begeerd hebben te zien wat jullie zien en zij hebben het niet gezien, en te horen wat jullie horen en zij hebben het niet gehoord.

Jullie dan, hoort de gelijkenis van de zaaier. (Matt. 13: 17, 18)

ἀμην- voorwaar, δικαιοσ- rechtvaardig (hier zelfstandig gebruikt als onderwerp van ἐπεθυμησαν), ἐπεθυμησαν- 3de p. mv. aor. v. ἐπιθυμew- ik begeer, ἰδεῖν- hele werkwoord aor. v. ὄραω- ik zie, εἶδαν- 3de p. mv. aor. v. ὄραω- ik zie (vaker: εἶδον), ἀκουσαὶ- hele werkwoord aor. v. ἀκουω- ik hoor, ἤκουσαν- 3de p. mv. aor. v. ἀκουω- ik hoor, ἀκούσατε- 2de p. mv. geb. wijs aor. v. ἀκουω- ik hoor, παραβολῆ- gelijkenis, σπειραντοσ- 2de nv. ev. dlw. aor. v. σπειρω- ik zaai, hier zelfstandig gebruikt (let op het lidwoord)

Het woord οὖν geeft hier meer de overgang aan naar een nieuw punt in het betoog, er is geen sprake van een logisch gevolg uit het voorafgaande. Hooguit kunnen wij zeggen dat οὖν bij ὑμεῖς hoort en de tegenstelling uit het vorige vers oppakt: ' Er is een verschil tussen de profeten vroeger en jullie nu. Zij wilden horen maar zij hebben het niet gehoord. Maar jullie, hoort..'. U ziet dat de betekenis van het woord wat begint af te zwakken.

Er is een groot verschil per schrijver in het Nieuwe Testament waar het het gebruik van partikels betreft. Zo komt het woord οὖν in het evangelie naar Marcus maar zes keer voor (van de vierhonderdnegenennegentig keer in het hele Nieuwe Testament). Daarentegen komt οὖν in het evangelie naar Johannes tweehonderd (!) keer voor.

Probeer u in elk geval van een partikel een basisbetekenis bij de hand te houden en kijkt u zelf waar deze past. Het is niet altijd nodig het partikel sterk te vertalen. Daarom hadden wij het al eerder over 'gevoelswaarde'. Een partikel geeft de lezer een aanwijzing over de bedoeling van de auteur zonder die bedoeling heel expliciet te maken.

Wij vervolgen met een korte beschouwing over het partikel γαρ. Dit woord betekent in principe 'want' en geeft een causale relatie aan (oorzaak- gevolg).

και ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, φανερόν γαρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ ...	En koning Herodes hoorde (het), want Zijn naam was openbaar geworden... (Marc. 6: 14)	φανερόν- 1ste nv. ev. onz. (hoort bij ὄνομα) v. φανερός- duidelijk, bekend, openbaar
--	---	--

De zin met γαρ (een soort tussenzin) geeft aan hoe het kwam dat Herodes van Jezus hoorde: 'want Zijn naam was openbaar geworden'. Dit is het sterke gebruik van γαρ: er is een causale relatie tussen de γαρ-zin en het voorafgaande (het bekend worden van Jezus' naam is er de oorzaak van dat ook koning Herodes van Hem hoort).

Het gebruik per schrijver verschilt weer: in het evangelie naar Mattheüs komt γαρ honderdvierentwintig keer voor, in het evangelie naar Marcus zesenzeftig keer. In het evangelie naar Marcus wijkt het gebruik van γαρ soms ook af van het gebruik elders. Wij willen u in het huiswerk een voorbeeld daarvan laten zien.

Er zijn ook partikelcombinaties. Zo'n combinatie is ὁ μὲν ... ὁ δὲ- de een ... de ander. Het woord ὁ is het lidwoord gecombineerd met de partikels μὲν en δὲ. Door deze partikels krijgt de combinatie de bovengenoemde betekenis. Het partikel μὲν vestigt er de aandacht op dat er nog een lid volgt, δὲ verplaatst de aandacht van de lezer naar het nieuwe lid. Deze partikels worden dus gebruikt om de aandacht van de lezer te richten. Vaak is daarom een vertaling met 'de een ... de ander' te sterk. In het Nederlands wordt dan bijna een tegenstelling uitgedrukt, die in het Grieks niet aanwezig is. Soms kunt u dus het beste voor uzelf vaststel-

len dat er een verschuiving van aandachtspunt plaatsvindt zonder dat u dit expliciet in een vertaling uitdrukt. Bekijk u de volgende voorbeelden maar.

ἐγὼ **ΜΕΝ** ὑμᾶς βαπτίζω
ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν,
ὁ **ΔΕ** ὀπίσω μου ἐρχομε-
νος ... αὐτός ὑμᾶς βαπ-
τίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ
καὶ πυρὶ

Ik doop jullie met water
tot bekering, maar Hij Die
na mij komt ... Hij zal jullie
dopen met de Heilige
Geest en vuur. (Matt. 3:
11)

ὕδατι- 3de nv. ev. v.
ὕδωρ (onz.)-water,
μετάνοια (vrl.)- beke-
ring, βαπτίσει- 3de p.
ev. o.t.t.t. v. βαπτίζω-
ik doop, πυρὶ- 3de nv.
ev. v. πυρ (onz.)- vuur

καὶ **οἱ ΜΕΝ** ἐπειθόντο
τοῖς λεγομένοις, **οἱ ΔΕ**
ἠπίστουν

En sommigen werden
overtuigd door hetgeen
gezegd werd, maar ande-
ren geloofden niet. (Hand.
28: 24)

ἐπειθόντο- 3de p. mv.
o.v.t. v. πειθω- ik over-
tuig, ἠπίστουν- 3de p.
mv. o.v.t. v. ἀπιστεω-
ik geloof niet (ἀ voor
een woord geeft vaak
een ontkenning aan).
U ziet hier dat er ook
een meervoud voor-
komt: οἱ ΜΕΝ ... οἱ ΔΕ-
sommigen ... anderen.

ὁ μὲν θερισμος πολυς,
οἱ δὲ ἔργαται ὀλιγοί

De oogst is groot, maar de
arbeiders zijn weinig.
(Matt. 9: 37)

θερισμος- oogst, ἔρ-
γαται- 1ste nv. mv. v.
ἔργατης- arbeider. U
ziet hier dat er ook
combinaties mogelijk
zijn van een enkel- en
een meervoud. In dit
geval is er sprake van
een tegenstelling,
maar die zit meer in de
tegenstelling πολυς-
ὀλιγοί dan in de aan-
wezigheid van μὲν ...
δὲ!

τὸ *μὲν* πνευμα προθυμον
ἢ *δὲ* σαρκὸς ἀσθενής

De geest is wel gewillig,
maar het vlees is zwak.
(Matt. 26: 41)

προθυμον- 1ste nv.
ev. onz. (hoort bij
πνευμα) v. προθυμος-
gewillig, ἀσθενής-
1ste nv. ev. mnl.
(ἀσθενής is een
woord van twee uit-
gangen!). U ziet hier
dat μὲν ... δὲ ook
woorden van een ver-
schillend geslacht kan
verbinden.

... ὅς δη καρποφορει και ποιει ὁ **μεν** ἑκατον, ὁ **δε** ἑξηκοντα, ὁ **δε** τριακοντα

...die dus vrucht draagt en voortbrengt, de een honderd, de ander zestig, de ander dertig. (Matt. 13: 23)

δη- (partikel) dan, dus, καρποφορεω- ik draag vrucht, τριακοντα- dertig (wordt niet verbogen). U ziet hier een voorbeeld van uitbreiding van de combinatie met een derde lid. Het tweede δε verplaatst de aandacht van de lezer naar het derde lid.

Wij willen nu nog aandacht besteden aan het verschil tussen ἄλλα en δε (zonder μεν). Beide woorden worden met 'maar' vertaald. Probleem is vaak dat de vertaling van δε met 'maar' te sterk is. Men heeft wel gesuggereerd dat δε twee betekenissen heeft: 'en' (neutraal) en 'maar' (adversatief). Een goed begrip van de herkomst van het woordje δε kan het probleem oplossen zonder aan δε twee betekenissen toe te kennen. Maar laten wij eerst kijken naar het gebruik van ἄλλα.

οὐ γαρ ἦλθον καλεσαι δικαιους **ἀλλα** ἁματωλους

Want Ik ben niet gekomen om rechtvaardigen te roepen maar zondaars. (Matt. 9: 13)

καλεσαι- hele werkwoord aor. v. καλεω- ik roep. U ziet dat ἄλλα hier twee woorden verbindt die fungeren als lijdend voorwerp bij καλεσαι. Het eerste woord wordt als lijdend voorwerp afgewezen, het tweede woord komt er voor in de plaats (door ἄλλα).

οὐ γὰρ ἴκανος εἶμι ἵνα
ὑπο τὴν στεγὴν μου
εἰσελθῆς· ... *ἀλλὰ* εἶπε
λογῶ, καὶ ἰαθητῶ ὁ παῖς
μου

Want ik ben het niet
waard dat U onder mijn
dak binnenkomt ... Maar
spreek door een woord en
laat mijn knecht gezond
worden. (Luc. 7: 6, 7)

λογῶ- door, met een
woord (instrumenta-
lis), ἰαθητῶ- 3de p. ev.
geb. wijs lijd. vorm
aor. v.ἰαομαι- ik ge-
nees (deponens). U
ziet hier dat ἀλλὰ zin-
nen verbindt.

Het woord ἀλλὰ heeft dus een sterke adversatieve ('tegenstellende') waarde.

Dit is niet altijd het geval bij het woord δε. Dit is te verklaren door te kijken naar het gebruik van δε in de combinatie μεν ... δε. Hier richt δε de aandacht van de lezer op een nieuwe element. Wanneer dit nieuwe element contrasteert met het voorgaande kunnen wij δε adversatief vertalen ('maar'). Vaak echter verbindt δε elementen in een opsomming. Kijkt u maar naar het laatste voorbeeld op bladzijde acht. In de combinatie μεν ... δε heeft δε dus vaak geen adversatieve waarde.

Δε zonder μεν kan soms met 'maar' vertaald worden. Vaak echter is dat te sterk. Δε verplaatst alleen de aandacht van de lezer zonder de elementen tegenover elkaar te plaatsen. Dit is te verklaren door aan te nemen dat er in zinnen met δε aanvankelijk een verzwegen μεν gelezen moest worden. Dit gebruik leidde ertoe dat δε helemaal zonder μεν ging functioneren, ook waar eigenlijk geen sprake meer is van elementen. Zo komt δε ook tussen zinnen voor om aan te geven dat er een overgang is naar een nieuwe geschiedenis. Binnen een geschiedenis worden de zinnen vaak met καὶ verbonden.

ἐγὼ ἐβαπτισα ὑμᾶς ὕδα-
τι, αὐτὸς *δε* βαπτισεῖ
ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ

Ik heb jullie met water
gedoopt, maar Hij zal jul-
lie dopen met de Heilige
Geest. (Marc. 1: 8)

ἐγὼ en αὐτὸς worden
tegenover elkaar ge-
plaatst. De grote over-
eenkomst met Matt. 3:
11 (zie boven, bladzij-
de 7) kan wijzen op
een verzwegen μεν na
ἐγὼ.

και ἐξελθουσα εἶπεν τη
ματρι αὐτης· τί
αἰτησῶμαι; ἢ **δε** εἶπεν·
την κεφαλὴν Ἰωαννου
του βαπτιζοντος

En zij uitgaande zei tot
haar moeder: Wat moet ik
vragen? Zij nu zei: Het
hoofd van Johannes de
Doper. (Marc. 6: 24)

δε geeft een overgang
aan naar een persoon
die nog niet eerder
handelend optrad in
de geschiedenis, na-
melijk Herodias. Dit is
de enige keer dat δε
voorkomt in dit stuk
(van negen verzen).
Alle verbindingen tus-
sen zinnen worden
gelegd door και. Δε
vestigt hier de aan-
dacht op de hoofdper-
soon van de geschie-
denis: Herodias' in-
breng is doorslagge-
vend.

U ziet aan dit laatste voorbeeld dat het belangrijk is goed op partikels te letten. Zij geven vaak een boodschap door die in geen vertaling is uit te drukken.

Wij geven u nu nog voorbeelden van de diverse gebruikswijzen van het woord ὅτι- dat, omdat

πιστευετε **ὅτι** δυναμαι
τουτο ποιησαι;

Geloven jullie dat Ik dat
kan doen? (Matt. 9: 28)

ὅτι- dat. De zin met
ὅτι fungeert hier als
lijdend voorwerp bij
πιστευετε.

μακαριοι οί ειρηνο-
ποιοι, **ὅτι** αὐτοί υἱοί
θεου κληθησονται

Zalig de vrede-stichters,
omdat zij zonen van God
genoemd zullen worden.
(Matt. 5: 9)

ὅτι- omdat. De zin
met ὅτι geeft aan
waarom de vrede-
stichters zalig worden
genoemd.

... λεγοντες **ὅτι** το δεσ-
μωτηριον εὔρομεν...

... zeggende: Wij vonden
de kerker... (Hand. 5: 23)

Dit is een geval van
het gebruik van ὅτι op
een punt waar een
overgang is naar de
directe rede. Eigenlijk
geeft ὅτι aan dat de
tekst van de schrijver
(die beschrijft: 'zeg-
gende dat') overlapt
met de inhoud van de
directe rede. Op zo'n
punt kunt u ὅτι het
best weergeven met
een dubbele punt.

U zag drie heel verschillende gebruikswijzen van het woord ὅτι. In alle gevallen geldt dat de context doorslaggevend is bij het bepalen van de juiste weergave van dit woord.

48.4 Huiswerk

Wij geven u een stuk tekst waarin een aantal malen het woord γαρ voorkomt. Probeer u de tekst te vertalen en kijkt u dan hoe γαρ hier functioneert.

... ἀκουσας δε ὁ Ἡρωδης ἐλεγεν· ὃν ἐγὼ ἀπεκεφαλισα Ἰωαννην, οὗτος ἤγερθη.

αὐτος **γαρ** ὁ Ἑρωδης ἀποστειλας ἐκρατησεν τον Ἰωαννην και ἐδησεν αὐτον ἐν φυλακη δια Ἑρωδιαδα την γυναικα Φιλιππου του ἀδελφου αὐτου, ὅτι αὐτην ἐγαμησεν·

ἔλεγεν **γαρ** ὁ Ἰωαννης πω Ἑρωδη ὅτι οὐκ ἔξεστιν σοι ἔχειν την γυναικα του ἀδελφου σου.

ἡ δε Ἑρωδιας ἐνειχεν αὐτῳ και ἠθελεν αὐτον ἀποκτείνειν, και οὐκ ἤδυνατο·

ὁ **γαρ** Ἑρωδης ἐφοβειτο τον Ἰωαννην, εἶδως αὐτον ἀνδρα δικαιον και ἅγιον...

ἀποκεφαλιζω- ik onthoofd, ἠγερθη- 3de p. ev. aor. lijd. vorm v. ἐγειρω- ik wek op, κρατεω- ik neem gevangen, ἐδησεν- 3de p. ev. aor. v. δεω- ik bind, ἔξεστιν- (onpersoonlijke uitdrukking) het is toegestaan, het is behoorlijk, ἐνειχεν- 3de p. ev. o.v.t. v. ἐνεχω- (+ 3de nv.) ik ben vijandig jegens, ἀποκτείνειν- hele werkwoord aor. v. ἀποκτείνω- ik dood, φοβεομαι- ik vrees (deponens), εἶδως- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v. οἶδα- ik weet

48.5 Nieuwe Woorden

γευομαι	- ik proef (deponens)
θιγγανω	- ik roer aan
ἕως	- (+ 2de nv.) naar, tot
συμφερει	- (+ 3de nv.) het is tot nut voor
στεγη (vrl.)	- dak
λιμνη (vrl.)	- meer
οἶκος (mnl.)	- huis, huishouding, gezin
ἀπαρνεομαι	- ik verloochen (deponens)
συνεργος (mnl.)	- medewerker
βατταλογεω	- ik gebruik een omhaal van woorden
ἔθνικος (mnl.)	- heiden
δοκεω	- ik meen

πολυλογία (vrl.)	- veelheid van woorden
εἴσακουω	- ik verhoor
ἄμην	- voorwaar
ἐπιθυμew	- ik begeer
σπειρω	- ik zaai
φανερως, α, ον	- duidelijk, bekend, openbaar
ὁ μεν ... ὁ δε	- de een ... de ander
μετανοια (vrl.)	- bekering
πυρ (onz.)	- vuur
ἄπιστεω	- ik geloof niet
θερισμος (mnl.)	- oogst
ἐργατης (mnl.)	- arbeider
καρποφορεω	- ik draag vrucht
τριακοντα	- dertig (wordt niet verbogen)
δεσμητηριον (onz.)	- gevangenis, kerker
ἀποκεφαλιζω	- ik onthoofd
ἐνεχω	- (+ 3de nv.) ik ben vijandig jegens
ἀποκτεινω	- ik dood
εἶδως	- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v. οἶδα- ik weet

48.6 En dan nu ... lezen!:

Wij behandelen met u het laatste deel van de gelijkenis van de verloren zoon: Luc. 15: 28 (tweede helft) - 32: ' Een vader en een zoon (II) '.

28. ... ὁ δε πατηρ αὐτου ἐξελθων παρεκαλει αὐτον.

29. ὁ δε ἀποκριθεις εἶπεν τῷ πατρὶ αὐτου· ἴδου τοσαυτα ἔτη δουλευω σοι και οὐδεποτε ἐντολην σου παρηλθον, και ἐμοι οὐδεποτε ἔδωκας ἔριφον ἵνα μετα των φιλων μου εὐφρανθῶ·

30. ὅτε δε ὁ υἱος σου οὗτος ὁ καταφαγων σου τον βιον μετα πορνων ἦλθεν, ἐθυσας αὐτῷ τον σιτευτον μοσχον.

31. ὁ δε εἶπεν αὐτῷ· τεκνον, συ παντοτε μετ' ἐμου εἶ, και παντα τα ἔμα σα ἐστιν·

32. εὐφρανθηται δε και χαρηται ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφος σου οὗτος νεκρος ἦν και ἐζησεν, και ἀπολωλως και εὐρεθη.

τοσαυτα- 4de nv. mv. onz. v. τοσουτος- zoveel, δουλευω- ik dien (als slaaf), καταφαγω- ik eet op, ik verbras, πορνη- hoer, παντοτε- altijd, ἔμα- 1ste nv. mv. onz. v. ἐμος- van mij (hier zelfstandig gebruikt, let op het lidwoord), σα- 1ste nv. mv. onz. v. σος- van jou, χαρηται- hele werkwoord lijdende vorm aoristus v. χαιρω- ik ben blij

Vragen:

1. Elk vers in dit stuk begint met δε. Wat is de functie van dit δε : sterk adversatief of meer om de aandacht van de lezer te richten?
2. Uit welke woorden spreekt in vers 30 de woede van de oudste zoon?
3. Welke elementen in vers 29 en vers 30 staan tegenover elkaar?
4. De vader gaat ernstig op het verwijt van de oudste zoon in. Wat is zijn argumentatie? Wat zegt hij over zijn beide zonen?
5. De inhoudelijke vraag: Wij spraken eerder over de centrale figuur in deze gelijkenis. Wij vroegen u toen wie centraal staat, wanneer men deze gelijkenis met de twee voorgaande vergelijkt. In die twee staat degene die zoekt centraal. In de gelijkenis van de verloren zoon zou dat op de vader kunnen wijzen. Hij staat ook op een andere manier centraal: hij staat tussen zijn zoons in. Er is namelijk evenzeer een rol weggelegd voor de oudste zoon als voor

de jongste. De klacht van de oudste zoon en de reactie van de vader doen denken aan een andere gelijkenis, een gelijkenis waarin ook iemand anders centraal staat dan de titel doet vermoeden. Wij bedoelen de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard (Matt. 20: 1- 16). Wie staat in die gelijkenis centraal? Wat is de relatie met de gelijkenis van de verloren zoon? Probeer u eens een vergelijking te maken door dit schema in te vullen. Wij hebben een regel al vast ingevuld.

Gelijkenis van de verloren zoon	Gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard
vader	heer van de wijngaard
oudste zoon	
jongste zoon	
klacht van de oudste zoon	
reactie op de klacht door de vader	

48.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Hoger Onderwijs II

Rome als de hoofdstad van het keizerrijk bleef het centrum voor hoger onderwijs wat betreft juridische studies. Echter aan het begin van de derde eeuw n.Chr. verscheen er in het oosten de school van Beiroet. Men gaf les daar in het Latijn en ondanks de taalbarrière schreven er zich vele Grieken in. Dit omdat het de weg opende naar een hoge administratieve functie of juridische carrière. Praktisch alleen een carrière als jurist kon een Griek overtuigen om Latijn te leren. Want alle talen behalve het Grieks waren in hun ogen 'barbaars'.

Hand in hand met de romanisering van de provincies werd het keizerrijk bedekt met een netwerk van scholen. De lagere school bleef altijd privé, maar taalscholen en scholen voor de redenaarskunst kregen steeds meer het karakter van openbare instituten. Evenals in de Hellenistische wereld werden deze ondersteund door privé fondsen of door een stadsfonds. Het kwam er altijd op neer dat de stad verantwoordelijk was voor hoger onderwijs.

De liberale centrale regering van het vroege keizerrijk, ook wel hoog keizerrijk genoemd (tegenover het latere 'lage' keizerrijk), was er op gebrand om de kosten van het administratieve

apparaat tot een minimum te beperken. Het vergenoegde zich ermee om hoger onderwijs aan te moedigen en om een carrière als leraar te stimuleren door fiscale ontheffingen.

Het was maar zelden dat een keizer stoelen voor hoger onderwijs schiep en dan ook nog ze voorzag met een regelmatig honorarium. In 69-79 n.Chr. schiep Vespasianus twee stoelen in Rome voor welbespraaktheid in Grieks en Latijn. Marcus Aurelius, de keizer die zozeer in filosofie was geïnteresseerd, schonk Athene, 161-180 n.Chr., een stoel voor de redenaarskunst en vier stoelen voor de filosofieën van de vier grote gangbare bewegingen—Platonisme, Aristotelianisme, Epicureanisme en Stoïcisme.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. vs. 28de aandacht wordt op de vader gericht

vs. 29de aandacht wordt gericht op de zoon

vs. 30adversatief: nooit een bokje voor mij, maar toen hij kwam...

vs. 31de aandacht gaat weer naar de vader

vs. 32overgang van reactie op de klacht van de oudste zoon over zijn eigen

zoon

positie naar de reden van vreugde om de terugkeer van de jongste

2. καταφαγων- sterk woord 'verteren' (wordt ook gebruikt van hevige emoties en van vuur), πορνων- hoeren (dit wordt in de geschiedenis nergens gezegd!)

3. δουλευω σοι ... παρηλθον tegenover ὁ καταφαγων ... πορνων

ἔριφον tegenover τον σιτευτον μοσχον (Let op: ἔριφον heeft geen lidwoord: ' een bokje',

τον σιτευτον μοσχον- 'het gemeste kalf' Dit kalf werd bewaard voor speciale gelegen heden. Het contrast is zo des te groter.)

4. De vader bevestigt eerst de positie van de oudste zoon. Pas daarna geeft hij aan waarom er reden is tot vreugde: de jongste zoon was verloren en is gevonden.

LES XLIX

49.1 Inleiding

In deze herhalingsles geven wij u de volledige vervoeging van deponentia in een overzicht.

Wij gebruiken hiervoor het werkwoord γευομαι, omdat dit werkwoord regelmatig is.

bedr.	aanv.	opt.	geb. wijs	hele	dlw.
wijs	wijs			ww.	

49.2 Vervoeging van een Regelmatig Deponens

O.T.T.	γευομαι	γευωμαι	γευοιμην	γευου	γευεσθαι	γευομενος
	γευει	γευη	γευοιο	γευεσθω		γευομενη
	γευεται	γευηται	γευοιτο	γευεσθε		γευομενον
	γευομεθα	γευωμεθα	γευοιμεθα	γευεσθων		
	γευεσθε	γευησθε	γευοισθε			
	γευονται	γευωνται	γευοιντο			

O.V.T	ἐγευομην
	ἐγευου
	ἐγευετο
	ἐγευομεθα
	ἐγευεσθε
	ἐγευοντο

AOR. ἔγευσάμην γεύσωμαι γεύσαιμην   γεύσαι   γεύσασθαι
 ἔγευσα   γεύση   γεύσαιο   γεύσασθω   γεύσαμενος
 ἔγευσάτο γεύσηται γεύσαιτο   γεύσασθε   γεύσαμενη
 ἔγευσάμεθα γεύσωμεθα γεύσαιμεθα   γεύσασθων   γεύσαμενον
 ἔγευσασθε γεύσησθε γεύσαισθε
 ἔγευσαντο γεύσωνται γεύσαιντο

V.T.T. γεγεύμαι γεγευμένος ὦ γεγευμένος εἶην γεγεύσο γεγεύσθαι
 γεγεύσαι γεγευμένος ἦς γεγευμένος εἶης γεγεύσθω   γεγευμένος
 γεγεύται γεγευμένος ἦ γεγευμένος εἶη γεγεύσθε   γεγευμένη
 γεγεύμεθα γεγευμένοι ὦμεν γεγευμένοι εἶμεν γεγεύσθων   γεγευμένον
 γεγεύσθε γεγευμένοι ἦτε γεγευμένοι εἶτε
 γεγεύνται γεγευμένοι ὦσιν γεγευμένοι εἶεν

V.V.T. ἔγεγευμένην
 ἔγεγεύσο
 ἔγεγεύτο
 ἔγεγευμέθα
 ἔγεγεύσθε
 ἔγεγεύντο

Ο.Τ.Τ.Τ.γευσομαι	γευσοιμην	γευσεσθαι	γευσομενος
γευσει	γευσοιο		γευσομενη
γευσεται	γευσοιτο		γευσομενον
γευσομεθα	γευσοιμεθα		
γευσεθε	γευσοισθε		
γευσονται	γευσοιντο		

Let u vooral goed op de uitgangen. U kunt het schema van de lijdende vorm (les 42) gebruiken om vormen van deponentia die als de lijdende vorm gevormd worden op te zoeken.

49.3 Bijwoorden

In les 43 en 44 behandelden wij een aantal bijwoorden en hun overtreffende trap. Wij willen deze ook herhalen. Wij geven u een volledig schema. Een (0) achter een woord betekent dat dit woord niet in het Nieuwe Testament voorkomt.

stellende trap	vergelijkende trap	overtreffende trap	betekenis
ἀγχι (0)	ἄσσον	---	dichtbij
ἄνω	ἄνωτερον	---	boven, omhoog
ἐγγυς	ἐγγυτερον	ἐγγιστα (0)	dichtbij
εὖ	κρεισσον	κρατιστα (0)	goed
	βελτιον	βελτιστα (0)	
ἡδewς	---	ἡδιστα	zoet, aangenaam
κακως	ἡσσον/ἡττον	---	slecht
	χειρον (0)	---	

καλως	καλλιον	---	mooi
κατω	κατωτερω	---	beneden, omlaag
μαλα (0)	μαλλον	μαλιστα	zeer
μικρον	ελασσον/ελαττον	ελαχιστα (0)	weinig
περαν	περαιτερω	---	over

49.4 Bijvoeglijke Naamwoorden

Wij besteden in les 45 aandacht aan bijvoeglijke naamwoorden op -ους.

mannelijk		vrouwelijk		onzijdig	
ev.	mv.	ev.	mv.	ev.	mv.
1ste nv. άπλους	άπλοι	άπλη	άπλαι	άπλουν	άπλα
2de nv. άπλου	άπλων	άπλης	άπλων	άπλου	άπλων
3de nv. άπλω	άπλοις	άπλη	άπλαις	άπλω	άπλοις
4de nv. άπλουν	άπλους	άπλην	άπλας	άπλουν	άπλα

Let op: wanneer een ε, ι of ρ voorafgaat aan de uitgang -ους, krijgt het vrouwelijk in het enkelvoud de uitgangen -α, -ας, -α en -αν.

1ste nv. άργυρα

2de nv. άργυρας

3de nv. άργυρα

4de nv. άργυραν

In les 46 wezen wij u op bijvoeglijke naamwoorden van twee uitgangen. In onze woordenlijst geven wij dergelijke bijvoeglijk naamwoorden als volgt aan:

αἰώνιος, ον

Bijvoeglijke naamwoorden van drie uitgangen hebben de volgende aanduiding:

φανερὸς, α, ον

49.5 Crasis

In les 47 behandelden wij het verschijnsel crasis.

Het woord *καί* kan samentrekken met een volgend woord wanneer dit woord met een klinker begint. Voorbeeld: *καί + ἔγω > κἀγω*. Zie verder de woordenlijst van les 47.

Het woord *άν* kan samentrekken met een woord dat voorafgaat, wanneer dat woord op een klinker eindigt. Voorbeeld: *εἶ + άν > ἔαν*. Zie verder de woordenlijst van les 47.

In les 47 vond u ook informatie over combinaties van woorden. Wij zetten deze combinaties nog even op een rijtje.

τε ... καί	- zowel ... als
οὐ μόνον ... ἀλλά καί	- niet alleen ... maar ook

49.6 Partikels

In les 48 tot slot bespraken wij een aantal partikels en een partikelcombinatie.

οὖν	- dus, dan
γάρ	- want
ὁ μὲν ... ὁ δέ	- de een ... de ander
ἀλλά	- maar
δέ	- maar (vaak zwak, richt de aandacht van de

Het kan nuttig zijn af en toe de voorbeelden bij een bepaald onderwerp nog eens door te nemen!

49.7 Onregelmatige Werkwoorden

Wij geven u de belangrijkste vormen van het onregelmatige werkwoord ἔρχομαι.

ἦλθον- 1ste p. ev. aor. (ἔλθω- 1ste p. ev. aanv. wijs aor.)

ἔληλυθα- 1ste p. ev. v.t.t. (ἔληλυθως- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v.t.t.)

ἔλευσομαι- 1ste p. ev. o.t.t.t.

Wij geven u ook de belangrijkste vormen van het onregelmatige werkwoord γινομαι.

ἔγενομην- 1ste p. ev. aor.

γεγονα - 1ste p. ev. v.t.t.

γεγεννημαι- 1ste p. ev. v.t.t. (γεγεννημενος- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v.t.t.)

γενησομαι- 1ste p. ev. o.t.t.t.

Let u er dus op dat γινομαι twee vormen heeft voor de v.t.t.!

49.8 Huiswerk

Wij geven u een aantal zinnen ter vertaling met vormen van deponentia en vormen van de lijdende vorm. Alle tijden zijn mogelijk!

1. ἔρχου, και ἔρχεται.
2. ἐλπίζω γὰρ διαπορευομενος θεασασθαι ὑμας.
3. και τίς δυναται σωθηναι;
4. ... ἵνα δικαιωθωμεν ἐκ πιστεως Χριστου και οὐκ ἐξ ἔργων νομου.
5. οὐ δυνασθε θεῷ δουλευειν και μαμωνᾶ.

6. καυχασαι ἐν θεῳ.

7. και ἀποκριθεισα ἡ μητηρ αὐτου εἶπεν· οὐχι, ἀλλὰ κληθησεται Ἰωαννης.

8. ἀλλὰ δια της χαριτος του κυριου Ἰησου πιστευομεν σωθηναι καθ' ὃν τροπον κάκεινοι.

9. ἐγω φως εἰς τον κοσμον ἐληλυθα, ἵνα πας ὁ πιστευων εἰς ἔμε ἐν τη σκοτια μη μεινη.

10. ... ἵνα καθως γεγραπται· ὁ καυχωμενος ἐν κυριῳ καυχασθω.

διαπορευομαι- ik trek door, ik ben op doorreis, δουλευω- ik dien (als slaaf), μαμωνας (mnl.)- mammon, geld, rijkdom, οὐχι- nee, καθ' ὃν τροπον- net als, σκοτια (vrl.)- duisternis

49.9 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Jurisprudentie I

Als wettelijk systeem heeft de Romeinse vorm van jurisprudentie de ontwikkeling van wetgeving in de meeste westerse landen beïnvloed en ook in delen van het oosten. Het vormt de basis van de wetboeken in de meeste landen van Europa en van afgeleide systemen elders.

De Romeinse justitie werd voor het eerst waargemaakt toen de zogeheten twaalf tafels werden opgesteld als een soort wetboek (451-450 v. Chr.). Voorheen waren procedures en regelgeving het privilège van de opperpriesters (*pontifices*). Zij behoorden tot de regerende patristische klasse. Dit wetboek werd opgesteld in het forum in Rome d.m.v. houten of bronzen tabletten. Hierin werden wetten betreffende publieke en religieuze, privé en criminele zaken vastgelegd. Zo werden zij publiek gemeengoed en kon iedere burger zich erop beroepen. De 'twaalf tafels' waren zo belangrijk dat zelfs verouderde wetten niet herroepen werden totdat onder keizer Justinianus in de zesde eeuw n.Chr. er een algehele reorganisatie van het wettensysteem plaatsvond.

De Romeinse justitie regelde zaken van erfgoed, verplichtingen (ook contracten voor leningen), eigendomsrecht en persoonsgebonden zaken (familiezaken, slavenzaken en burgerschap). In de vroegste tijden had de *paterfamilias* (oude tweede naamval voor 'vader van de familie') bijna absolute macht over zijn familie (slaven inclusief) en zijn bezittingen. Dit werd

de *patria potestas* genoemd. Hij bezat alle rechten over personen en goederen. Een dochter bleef onder de *patria potestas* totdat zij huwde of uitgehuwelijkt werd. Daarna viel zij onder de potestas van haar echtgenoot. In de loop der tijden werden vele van de hardvochtige aspecten van deze macht verzacht, maar in zijn geheel bleef zij overeind tot het einde.

NOTITIES:

LES L

50.1 Inleiding

Wij naderen het einde van de cursus. Over een aantal moeilijke onderwerpen moet nog het een en ander gezegd worden. Zorgt u er dus voor dat u de voorgaande lessen volledig beheerst voor u aan les 50- 63 begint.

In deze les willen wij werkwoorden op -μι behandelen. Deze werkwoorden behoren tot de zogenaamde athematische praesentia (KGG 49). Deze werkwoorden hebben een afwijkende vervoeging. Vaak komen maar een paar vormen o.t.t. van een werkwoord voor in het Nieuwe Testament. Wij laten u dan alleen die vormen zien.

Wij beginnen met het werkwoord δεικνυμι- ik toon. Vaak staat bij dit werkwoord in een 3de naamval degene aan wie wordt getoond.

50.2 Voorbeelden uit het N.T.

καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν
ὁδὸν ὑμῖν *δεικνυμι*

En ik wijs jullie een nog
uitnemender weg. (1 Kor.
12: 31)

καθ' ὑπερβολὴν-
(bijwoordelijke bepaling)
uitermate, hier gebruikt als bepaling
bij ὁδὸν, δεικνυμι-
1ste p. ev. o.t.t. v.
δεικνυμι- ik toon

τί σημεῖον *δεικνυεις*
ἡμῖν ὅτι ταῦτα ποιεῖς;

Welk teken toont U ons
dat U deze dingen doet?
(Joh. 2: 18)

δεικνυεις- 2de p. ev.
o.t.t. v. δεικνυμι- ik
toon

... και **δεικνυσιν** αὐτῶ
 πασας τας βασιλειας
 του κοσμου και την
 δοξαν αὐτων

... en hij toonde Hem alle
 koninkrijken van de we-
 reld en hun heerlijkheid.
 (Matt. 4: 8)

δεικνυσιν- 3de p. ev.
 o.t.t. v. δεικνυμι- ik
 toon

ἀπο τοτε ἤρξατο ὁ
 Ἰησους **δεικνυειν** τοις
 μαθηταις αὐτου...

Van toen af begon Jezus
 Zijn discipelen te tonen ...
 (Matt. 16: 21)

ἀπο τοτε- (bijwoorde-
 lijke bepaling) lett.
 vanaf toen, δεικνυειν-
 heel werkwoord o.t.t.
 v. δεικνυμι- ik toon

... ἐμπροσθεν των ποδων
 του ἀγγελου του
δεικνυοντος μοι ταυτα

... voor de voeten van de
 engel die mij deze dingen
 toonde. (Op. 22: 8)

δεικνυοντος- 2de nv.
 ev. mnl. dlw. o.t.t. v.
 δεικνυμι- ik toon

Wij vervolgen met het werkwoord τιθημι- ik plaats, ik stel, ik leg.

και την ψυχην μου **τι-
 θημι** ὑπερ των προ-
 βατων

En Ik stel Mijn leven voor
 de schapen. (Joh. 10: 15)

τιθημι- 1ste p. ev.
 o.t.t. v. τιθημι- ik
 plaats

πασ ἄνθρωπος πρωτον
 τον καλον οἶνον **τιθη-
 σιν** ...

Iedereen zet eerst de
 goede wijn voor ... (Joh. 2:
 10)

τιθησιν- 3de p. ev.
 o.t.t. v. τιθημι- ik
 plaats

οὐδε καιουσιν λυχνον
και **τιθεασιν** αυτον υπο
τον μοδιον

Men steekt geen kaars
aan en zet hem onder de
korenmaat. (Matt. 5: 15)

καιουσιν- 3de p. mv.
o.t.t. v. καιω- ik steek
aan, λυχνος (mnl.)-
kaars, τιθεασιν- 3de
p. mv. o.t.t. v. τιθημι-
ik plaats, μοδιος
(mnl.)- korenmaat
(een groot vat waar
ongeveer 8,75 liter
inpaste)

N.B. De 3de p. mv.
wordt vaak generalise-
rend gebruikt, vertaal
met 'men'.

... εκαστος υμων παρ'
εαυτω **τιθετω** ...

... elk van jullie moet bij
zichzelf (iets) wegleggen
... (1 Kor. 16: 2)

τιθετω- 3de p. ev.
geb. wijs o.t.t. v. τι-
θημι- ik plaats

... το μη **τιθεναι** προσ-
κομμα τω αδελφω ...

... het niet plaatsen van
een struikelblok voor de
broeder ... (Rom. 14: 13)

τιθεναι- heel werk-
woord o.t.t. v. τιθημι-
ik plaats, hier zelfstan-
dig gebruikt (let op het
lidwoord), προσκομμα
(onz.)- struikelblok

κατευλογει **τιθεις** τας
χειρας ἐπ' αὐτα

Hij zegent (hen), leggende
de handen op hen. (Marc.
10: 16)

κατευλογει- 3de p. ev.
o.t.t. v. κατευλογεω-
ik zegen, τιθεις- 1ste
p. ev. mnl. dlw. o.t.t. v.
τιθημι- ik plaats,
αὐτα- 4de nv. ev. onz.
v. αὐτος- hij, N.B. onz.
omdat het terugslaat
op het meervoud van
een onzijdig woord
(παιδια van το παι-
διον, zie vers 13)

... και **τιθεντες** τα γονα-
τα προσεκυουν αὐτω

... en vallende op de
knieen aanbaden zij Hem.
(Marc. 15: 19)

τιθεντες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. o.t.t. v. τι-
θημι- ik plaats, γονα-
τα- 4de nv. mv. v.
γονυ (onz.)- knie, τι-
θημι τα γονατα- ik
kniel

... καθαπερ Μωϋσης
ἐτιθει καλυμμα ἐπι το
προσωπον αὐτου ...

... zoals Mozes een be-
dekking deed voor zijn
gezicht ... (2 Kor. 3: 13)

ἐτιθει- 3de p. ev.
o.v.t. v. τιθημι- ik
plaats, καλυμμα- 4de
nv. ev. v. καλυμμα
(onz.)- bedekking, slui-
er

... ἐν ταῖς ἀγοραῖς
 ἐτίθεσαν τοὺς
 ἀσθενούντας ...

... op de markten legden
 zij de zieken ... (Marc. 6:
 56)

ἀγοραῖς- 3de nv. mv.
 v. ἀγορά (vrl.)- markt,
 ἐτίθεσαν- 3de p. mv.
 o.v.t. v. τιθημι- ik
 plaats, ἀσθενούντας-
 4de nv. mv. mnl. dlw.
 o.t.t. v. ἀσθενέω- ik
 ben ziek, hier zelfstan-
 dig gebruikt (let op het
 lidwoord)

Wij vervolgen met vormen van het werkwoord δίδωμι- ik geef. Van dit werkwoord komen ook vormen van het deelwoord voor. Deze willen wij in het huiswerk behandelen na een uitgebreid overzicht van het gebruik van het deelwoord in het Grieks.

Wij geven u nu andere vormen.

κἀγω *διδωμι* αὐτοῖς
ζωην αἰωνιον ...

En Ik geef hun het eeuwi-
ge leven ... (Joh. 10: 28)

διδωμι- 1ste p. ev.
o.t.t. v. διδωμι- ik geef

... *διδω* ἐκ της συ-
ναγωγης του σατανα ...

... Ik geef uit de synagoge
van de satan ... (Op. 3: 9)

διδω- alleen op deze
plaats in het Nieuwe
Testament geattes-
teerd als nevenvorm
van διδωμι (dus 1ste
p. ev. o.t.t.), in sommi-
ge handschriften is
διδω ook vervangen
door het gebruikelijke
διδωμι of de 1ste p.
ev. v.t.t. δεδωκα, συ-
ναγωγης- 2de nv. ev.
v. συναγωγή (vrl.)-
synagoge, σατανα-
2de nv. ev. v. σατανας
(mnl.) - satan

... και την δυναμιν και
ἐξουσιαν αὐτων τῷ
θηριῳ *διδουσιν*

... en hun macht en gezag
geven zij aan het beest.
(Op. 17: 13)

θηριῳ- 3de nv. ev. v.
θηριον (onz.)- beest,
διδουσιν- 3de p. mv.
o.t.t. v. διδωμι- ik geef

... και *ἐδιδου* τοῖς μα-
θηταις, οἱ δε μαθηται
τοῖς ὄχλοις

... en Hij gaf (ze) aan de
discipelen, en de discipe-
len aan de scharen. (Matt.
15: 36)

ἐδιδου- 3de p. ev.
o.v.t. v. διδωμι- ik geef

... οἱ Φαρισαῖοι εὐθὺς
μετὰ τῶν Ἑρωδιανῶν
συμβουλευόντων *ἐδίδουν* ...

... de Farizeeën hielden
dadelijk met de Herodia-
nen raad ... (Marc. 3: 6)

Ἑρωδιανῶν- 2de nv.
mv. v. Ἑρωδιανοί-
Herodianen (politieke
volgelingen van de
familie van Herodes),
συμβουλευόντων- 4de nv.
ev. v. συμβουλευόντων
(onz.)- raad, ἐδίδουν-
3de p. mv. o.v.t. v.
διδωμι- ik geef, N.B. In
klassiek Grieks is
ἐδίδουν **1ste p. ev.**
o.v.t. v. διδωμι

καὶ *ἐδίδουσαν* αὐτῷ
ῥαπισματα

En zij gaven Hem slagen.
(Joh. 19: 3)

ἐδίδουσαν- 3de p. mv.
o.v.t. v. διδωμι- ik geef
(dit is de klassiek-
Griekse vorm voor de
3de p. mv. o.v.t. v.
διδωμι), ῥαπισματα-
4de nv. mv. v.
ῥαπισμα (onz.)- slag
(met een stok of met
de hand)

τον ἄρτον ἡμῶν τον
ἐπιουσιον *διδου* ἡμιν το
καθ' ἡμεραν

Geef ons het benodigde
brood dagelijks. (Luc. 11:
3)

ἐπιουσιον- 4de nv. ev.
mnl. (bij ἄρτον) v.
ἐπιουσιος- (bijv.
nmw.) nodig voor het
bestaan (de betekenis
van dit woord is niet
helemaal duidelijk,
waarschijnlijk komt
het van ἐπι + οὐσία),
διδου- 2de p. ev. geb.
wijs o.t.t. v. διδωμι- ik
geef, το καθ' ἡμεραν-
(bijw. bep.) dagelijks

διδετε και δοθησεται
ὑμιν

Geeft en jullie zal gegeven
worden. (Luc. 6: 38)

διδετε- 2de p. mv.
geb. wijs o.t.t. v.
διδωμι- ik geef, δοθη-
σεται- 3de p. ev. o.t.t.
lijdende vorm v.
διδωμι- ik geef : 'het
zal gegeven worden'

μακαριον ἐστιν μαλλον
διδοναι ἢ λαμβανειν

Het is zaliger te geven dan
te ontvangen. (Hand. 20:
35)

μαλλον- maakt μακα-
ριον tot een vergelij-
kende trap: meer zalig
= zaliger, λαμβανειν-
heel werkwoord o.t.t.
v. λαμβανω- ik neem

Wij vervolgen met vormen van het werkwoord φημι- ik zeg.

ΤΟΥΤΟ ΔΕ <i>φημι</i> ...	Dit zeg ik ... (1 Kor. 7: 29)	φημι- 1ste p. ev. o.t.t. v. φημι- ik zeg
ὁ δε <i>φησιν</i> ...	Hij echter zegt ... (Matt. 13: 29)	φησιν- 3de p. ev. o.t.t. v. φημι- ik zeg
... και καθως <i>φασιν</i> τι- νες ...	... en zoals sommigen zeggen ... (Rom. 3: 8)	φασιν- 3de p. mv. o.t.t. v. φημι- ik zeg
<i>εφη</i> αυτω ο Ιησους: ...	Jezus zeide tot hem: ... (Matt. 4: 7)	εφη- 3de p. ev. o.v.t. v. φημι- ik zeg

Ook twee werkwoorden op -μαι behoren tot de athematische praesentia: κειμαι en καθημαι. Eerst volgen vormen van het werkwoord κειμαι- lett. ik lig; ik ben gesteld.

... οτι εις απολογιαν του ευαγγελιου <i>κειμαι</i> ...	... dat ik ter verdediging van het evangelie ben gesteld ... (Fil. 1: 16)	απολογιαν- 4de nv. ev. v. απολογια (vrl.)- verdediging, κειμαι- 1ste p. ev. o.t.t. v. κειμαι- ik ben gesteld
--	---	--

ἤδη δε ἡ ἀξινὴ πρὸς
τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων
κεῖται

Reeds ligt de bijl aan de
wortel van de bomen.
(Matt. 3: 10)

ἀξινὴ (vrl.)- bijl,
ῥίζαν- 4de nv. ev. v.
ῥίζα (vrl.)- wortel,
δένδρων- 2de nv. mv.
v. δένδρον (onz.)-
boom, κεῖται- 3de p.
ev. o.t.t. v. κειμαι- ik
lig, ik ben gesteld

... ὅτι εἰς τοῦτο **κειμεθα**

... dat wij daartoe gesteld
zijn. (1 Thess. 3: 3)

εἰς τοῦτο- lett. naar
dat; daartoe, κειμεθα-
1ste p. mv. o.t.t. v.
κειμαι- ik lig, ik ben
gesteld

... ὅπου **ἔκειτο** τὸ σῶμα
τοῦ Ἰησοῦ

... waar het lichaam van
Jezus gelegen had. (Joh.
20: 12)

ἔκειτο- 3de p. ev.
o.v.t. v. κειμαι- ik lig,
ik ben gesteld

Tot slot geven wij u vormen van het werkwoord **καθημαι**- ik zit.

καθημαι βασίλισσα ...

Ik zit als koningin ... (Op.
18: 7)

καθημαι- 1ste p. ev.
o.t.t. v. καθημαι- ik zit,
βασίλισσα (vrl.)- ko-
ningin

... ὅπου ἡ γυνὴ **καθηται**
...

... waar de vrouw zit ...
(Op. 17: 9)

καθηται- 3de p. ev.
o.t.t. v. καθημαι- ik zit

... ὥστε αὐτον εἰς πλοι-
ον ἔμβαντα *καθησθαι* ...

... zodat Hij in het schip
gegaan zijnde zat ...
(Matt. 13: 2)

ὥστε- zodat, αὐτον ...
καθησθαι- 4de nv.
met heel werkwoord,
ἔμβαντα- 4de nv. ev.
mnl. dlw. aor. v.
ἔμβαινω- ik ga in (deze
aoristus heet stamao-
ristus en komt nog aan
de orde), καθησθαι-
heel werkwoord o.t.t.
v. καθημαι- ik zit

Tot zover de athematische praesentia.

50.3 Het Deelwoord.

Wij vervolgen met een uitgebreid overzicht van het gebruik van het deelwoord in het Grieks. Daar het Grieks zeer veel gebruik maakt van deelwoorden, is het van groot belang dat u dit overzicht goed bestudeert. Eerst willen wij u vertellen over de drie gebruikswijzen van het deelwoord: attributief, gesubstantiveerd en praedictief. Voor alle gebruikswijzen geldt dat het deelwoord in geslacht, getal en naamval overeen komt met het woord of de persoon waar het bijhoort.

Een deelwoord kan *attributief* gebruikt worden en fungeert dan als een bijvoeglijk naamwoord bij een zelfstandig naamwoord. Het deelwoord kan dan tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord in staan. Maar vaker komt het erna met herhaling van het lidwoord. Het voordeel van het gebruik van een deelwoord boven een gewoon bijvoeglijk naamwoord is dat bij een deelwoord weer andere bepalingen aan kunnen sluiten. Een deelwoord kan een lijdend voorwerp bij zich hebben of een bijwoordelijke bepaling. Bekijk u het volgende voorbeeld maar eens.

τω δε θεω χαρις τω *δι-*
δοντι ἡμιν το νικος δια
του κυριου ἡμων'Ιησου
Χριστου

Maar eer aan God Die ons
geeft de overwinning
door onze Heere Jezus
Christus. (1 Kor. 15: 57)

διδοντι- 3de nv. ev.
mnl. (hoort bij θεω)
dlw. o.t.t. v. διδωμι- ik
geef , νικος (onz.)-
overwinning

Door de herhaling van het lidwoord τῷ wordt aangegeven dat διδόντι bij θεῷ hoort en dat het deelwoord attributief is gebruikt. Bij het deelwoord horen een lijdend voorwerp (το νικος), een meewerkend voorwerp (ἡμῖν) en een bijwoordelijke bepaling (δία ... Χριστου). Het deelwoord is dan ook het best te vertalen door een betrekkelijke bijzin: God Die ...

Het gebruik van het deelwoord biedt de mogelijkheid aan te geven wat gegeven wordt, aan wie en op welke manier. Dit was met een bijvoeglijk naamwoord onmogelijk geweest. U ziet tevens dat het deelwoord de schrijver de mogelijkheid geeft aan te geven dat het geven niet is afgesloten (deelwoord van de o.t.t.).

Het deelwoord kan ook *gesubstantiveerd* worden gebruikt. Het deelwoord krijgt dan een lidwoord bij zich en gaat fungeren als zelfstandig naamwoord. Meestal kan het ook zo vertaald worden: τοὺς ἀσθενούντας- de zieken (lett. de ziek zijnden). Wij geven u weer een voorbeeld:

καὶ εἶδον ... τοὺς
νικωντάς ἐκ τοῦ θηρίου
...

En ik zag ... de overwin-
naars over het beest ...

εἶδον- 1ste p. ev. aor.
v. ὄρω- ik zie (deze
vorm komt nog aan de
orde), νικωντάς- 4de
nv. mv. mnl. dlw. o.t.t.
v. νικῶ- ik overwin

Het derde gebruik van het deelwoord is *praedikatief*. Wanneer een deelwoord niet door een lidwoord duidelijk met een zelfstandig naamwoord is verbonden, moet het deelwoord vertaald worden als een begeleidende bijzin bij het zelfstandig naamwoord. Het deelwoord geeft dan vaak een nevenhandeling aan. De tijd van het deelwoord bepaalt of de nevenhandeling voortijdig, gelijktijdig of natijdig is (respectievelijk deelwoord aor./v.t.t., o.t.t. en o.t.t.t.). Aan de hand hiervan kiest u het voegwoord dat de bijzin moet inleiden, bijvoorbeeld 'nadat' of 'terwijl'. Wij geven u enkele voorbeelden ter verduidelijking.

και πολλοι των Κο-
ρινθιων *ἀκουοντες*
ἐπιστευον και
ἐβαπτιζοντο

En vele van de Korinthiërs
horende geloofden en
werden gedoopt. (Hand.
18: 8)

Κορινθιων- 2de nv.
mv. v. Κορινθιος
(mnl.)- Korinthiër,
ἀκουοντες- 1ste nv.
mv. mnl. (hoort bij
πολλοι) dlw. o.t.t. v.
ἀκουω- ik hoor

Het deelwoord van de o.t.t. geeft een gelijktijdige handeling aan. Het horen leidt direct tot geloof. Tevens geeft een o.t.t. aan dat de handeling niet afgerond is. Ze horen dus gedurende een langere periode telkens het evangelie en zo neemt hun geloof toe. Een deelwoord van de aoristus had aangegeven dat ze het evangelie eerst één keer hoorden en daarna tot geloof kwamen.

και *ἔλθοντες* εἰς την
οἰκίαν εἶδον τον παι-
διον μετα Μαρίας της
μητρος αὐτου

En nadat zij bij het huis
gekomen waren, zagen zij
het Kindje met Maria, Zijn
moeder. (Matt. 2: 11)

ἔλθοντες- 1ste nv.
mv. mnl. dlw. aor. v.
ἐρχομαι- ik ga (deze
aoristusvorm komt
nog aan de orde),
εἶδον- 3de p. mv. aor.
v. ὄραω- ik zie (N.B.
Merk op dat deze
vorm gelijk is aan de
1ste p. ev. aor. v.
ὄραω- ik zie)

Eerst komen de wijzen aan bij het huis en daarna zien ze het Kind en Zijn moeder. Het deelwoord van de aoristus geeft dus voortijdigheid aan. Tevens geeft het aan dat de handeling is afgerond voor de handeling van de hoofdzin begint.

... ἴδωμεν εἰ ἔρχεται
Ἡλίας *σωσων* αὐτόν

... laten wij zien of Elias
komt om Hem te redden.
(Matt. 27: 49)

ἴδωμεν- 1ste p. mv.
aanv. wijs aor. v.
ὄραω- ik zie, σωσων-
1ste nv. ev. mnl. dlw.
o.t.t.t. v. σωζω- ik red

Het deelwoord van de o.t.t.t. geeft natijdigheid aan. De handeling van het deelwoord zal plaats vinden na de handeling uitgedrukt in het hoofdwerkwoord. Vaak is het deelwoord o.t.t.t. te vertalen met 'om te ...'. Het geeft het doel aan van de hoofdhandeling. Zo moet in het voorbeeld Elias komen om te redden (zijn komst heeft als doel het redden).

Wij geven u de gebruikswijzen in een overzicht.

gebruikswijze	functie	vertaling
attributief	door lidwoord aan znw. gerelateerd als	als betrekkelijke bijzin
gesubstantiveerd	door lidwoord tot znw. gemaakt	als zelfstandig
praedikatief	zonder lidwoord, geeft een nevenhandeling aan	als bijzin, voeg-

Er is nog een apart gebruik van het deelwoord, nl. in de 'losse tweede naamval' (genitivus absolutus). Een losse tweede naamval is een constructie bestaande uit een zelfstandig naamwoord/ persoonlijk voornaamwoord en een deelwoord, beide in de tweede naamval. De constructie moet vertaald worden als een bijzin, waarin het zelfstandig naamwoord/ persoonlijk voornaamwoord fungeert als onderwerp en het deelwoord als persoonsvorm. De tijd van het deelwoord bepaalt of de handeling in de losse tweede naamval voortijdig, gelijktijdig of natijdig is. Soms bevat de constructie ook andere bepalingen die in de bijzin moeten worden vertaald. Wij geven u twee voorbeelden.

και ὄντος του Πετρου
κατω ἐν τη αὐλῃ
ἔρχεται μια των παιδισ-
κων του ἀρχιερεως

Terwijl Petrus beneden in
de voorhof is, komt een
van de dienaressen van
de hogepriester. (Marc.
14: 66)

ὄντος του Πετρου-
losse tweede naamval
bestaande uit 2de nv.
ev. mnl. dlw. o.t.t. v.
εἶμι- ik ben en 2de nv.
ev. v. ΠΕΤΡΟΣ- Petrus,
αὐλῃ- 3de nv. ev. v.
αὐλῃ (vrl.)- voorhof,
παιδισκων- 2de nv.
mv. v. παιδισκη (vrl.)-
dienares, ἀρχιερεως-
2de nv. ev. v.
ἀρχιερευς (mnl.)-
hogepriester

και ὄντος αὐτου ἐν τη
Βηθανια ἐν τη οἰκίᾳ
Σιμωνος του λεπρου ...

En terwijl Hij in Bethanië
was in het huis van Simon
de melaatse ... (Marc. 14:
3)

De losse tweede
naamval bestaat hier
uit een deelwoord en
pers. vnw. in de 2de
nv., aangevuld met
een bijwoordelijke
bepaling van plaats,
λεπρου- 2de nv. ev. v.
λεπρος (mnl.)- me-
laatse

In het huiswerk treft u zinnen aan met deelwoorden. Let u goed op de tijd en gebruikswijze bij het vertalen.

50.4 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. και ἔλθοντες προς τους μαθητας εἶδον ὄχλον πολυν ...
2. τουτο ἐστιν το σωμα μου το ὑπερ ὑμων διδομενον.
3. ταυτα αὐτου λαλουντος πολλοι ἐπιστευσαν εἰς αὐτον.

4. οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ ἀλλὰ τὸν θεὸν τὸν δίδοντα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ὑμᾶς
5. αἰτεῖτω παρὰ τοῦ δίδοντος θεοῦ πασὶν ἀπλῶς ...
6. καὶ ἔλθοντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερόν προσήλθον αὐτῷ διδασκόντι οἱ ἄρχιερεῖς ...
7. ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ...
8. ὁ τε ἱερεὺς τοῦ Διὸς τοῦ ὄντος πρὸ τῆς πόλεως ... ἠθέλην θυεῖν.
9. ταῦτα αὐτοῦ λαλῶντος αὐτοῖς ἴδου ἀρχῶν εἰς ἔλθων προσεκύνη αὐτῷ λεγών· ...
10. τίς ἐστὶν ὁ δὸς σοὶ τὴν ἐξουσίαν ταυτήν;

διδόμενον- 1ste nv. ev. onz. dlw. o.t.t. lijdende vorm v. δίδωμι- ik geef, λαλῶντος- 2de nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. λαλέω- ik spreek, ἀθετέω- ik wijs af, ik negeer, αἰτεῖτω- 3de p. ev. geb. wijs o.t.t. v. αἰτέω- ik begeer, ἀπλῶς- (bijwoord) lett. eenvoudigweg, mild, ἔλθοντος- 2de nv. ev. mnl. dlw. aor. v. ἔρχομαι- ik kom, προσήλθον- 3de p. mv. aor. v. προσερχομαι- (+ 3de nv.) ik kom tot, διδασκόντι- 3de nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. διδάσκω- ik onderwijs, κακῶς ἔχω- ik ben ziek, πόλεως- 2de nv. ev. v. πόλις- stad, δους- 1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. v. δίδωμι- ik geef

50.5 Nieuwe woorden

καθ' ὑπερβολὴν	- uitermate
δεικνύμι	- ik toon
ἀπο τότε	- van toen af
καίω	- ik steek aan
λυχνός (mnl.)	- kaars
μοδιός (mnl.)	- korenmaat
κατευλόγω	- ik zegen
αὐτός	- hij (ook bijvoeglijk: zelf, versterkt het pers. vnw. of znw)

γονυ (onz.)	- knie
τιθημι τα γονατα	- ik kniel
καλυμμα (onz.)	- bedekking, sluier
ἀσθενεω	- ik ben ziek
συναγωγη (vrl.)	- synagoge
θηριον (onz.)	- beest
Ἡρωδιανοι	- Herodianen (politieke volgelingen van Herodes)
συμβουλιον (onz.)	- raad
ράπισμα (onz.)	- slag (met een stok of met de hand)
ἐπιουσιος, ον	- (bijvoeglijk naamwoord) nodig voor het bestaan
το καθ' ἡμεραν	- (bijwoordelijke bepaling) dagelijks
φημι	- ik zeg
ἀξινη (vrl.)	- bijl
ρίζα (vrl.)	- wortel
δενδρον (onz.)	- boom
βασιλισσα (vrl.)	- koningin
ὥστε	- zodat
ἐμβαινω	- ik ga in
νικος (onz.)	- overwinning
Κορινθιος (mnl.)	- Korinthiër
αὐλη (vrl.)	- voorhof
λεπρος (mnl.)	- melaatse
ἀθετεω	- ik wijs af, ik negeer
ἀπλως	- (bijwoord) lett. eenvoudigweg, mild

50.6 En dan nu ... lezen!:

Wij willen in deze les Joh. 2: 1- 10 behandelen: de bruiloft te Kana. Wij geven u zo min mogelijk aanwijzingen. In ieder geval wordt alle stof uit de voorgaande lessen bekend verondersteld!

1. Και τη ἡμέρα τρίτη γαμος ἐγένετο ἐν Κανα της Γαλιλαιας, και ἦν ἡ μητηρ του Ἰησου ἐκει.
2. ἐκλήθη δε και ὁ Ἰησους και οἱ μαθηται αὐτου εἰς τον γαμον.
3. και ὑστερησαντος οἴνου λεγει ἡ μητηρ του Ἰησου προς αὐτον· οἶνον οὐκ ἔχουσιν.
4. και λεγει αὐτη ὁ Ἰησους· τί ἐμοι και σοι, γυναι; οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου.
5. λεγει ἡ μητηρ αὐτου τοις διακονοις· ὁ τι ἂν λεγη ὑμιν ποιησατε.
6. ἦσαν δε ἐκει λιθηναι ὑδριαι ἕξ κατα τον καθαρισμον των Ἰουδαιων κειμεναι, χωρουσαι ἀνα μετρητας δυο ἢ τρεις.
7. λεγει αὐτοις ὁ Ἰησους· γεμισατε τας ὑδριας ὕδατος. και ἐγεμισαν αὐτας ἕως ἄνω.
8. και λεγει αὐτοις· ἀντλησατε νυν και φερετε τῷ ἀρχιτρικλινῷ· οἱ δε ἠνεγκαν.
9. ὡς δε ἐγευσατο ὁ ἀρχιτρικλινος το ὕδωρ οἶνον γεγενημενον και οὐκ ἤδει ποθεν ἔστιν, οἱ δε διακονοι ἠδεισαν οἱ ἠντληκοτες το ὕδωρ, φωνει τον νυμφιον ὁ ἀρχιτρικλινος.
10. και λεγει αὐτῷ· πας ἄνθρωπος πρωτον τον καλον οἶνον τιθησιν και ὁταν μεθυσθωσιν τον ἔλασσῷ· συ τετηρηκας τον καλον οἶνον ἕως ἄρτι.

γαμος (mnl.)- bruiloft, ὑστερησαντος- 2de nv. ev. mnl. dlw. aor. v. ὑστερεω, τί ἐμοι και σοι, γυναι;- lett. wat voor Mij en u, vrouw?, wat heb ik met u te maken, vrouw?, διακονος (mnl.)- dienaar, ὁ τι ἂν λεγη- ἂν met de aanv. wijs geeft aan dat de handeling in de toekomst verwacht wordt 'wat Hij jullie maar zal zeggen', ποιησατε- 2de p. mv. geb. wijs aor. v. ποιεω, ὑδρια (vrl.)- watervat, καθαρισμος (mnl.)- reiniging, reiningsvoorschrift, χωρουσαι- 1ste nv. mv. vrl. dlw. o.t.t. v. χωρεω- ik heb plaats voor, vertaal: 'bevattende', ἀνα- (+ 4de nv.) elk, μετρητης (mnl.)- metreet (inhoudsmaat van bijna 40 liter), γεμισατε- 2de p. mv. geb. wijs aor. v. γεμιζω- ik vul, ἀντλησατε- 2de p. mv. geb. wijs aor. v. ἀντλεω,

ἀρχιτρικλινος (mnl.)- hoofd van de bedienden, ceremoniemeester, γεγενημενον- 4de nv. ev. onz. dlw. v.t.t. v. γινομαι, ἦδει- 3de p. ev. v.t. v. οἶδα, ἠντληκοτες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. v. ἀντλεω, μεθυσθωσιν- 3de p. mv. aanv. wijs aor. v. μεθου- ik drink veel, ἔλασσω = ἔλασσονα

Vragen:

1. Benoem de volgende vormen (persoon, enkel- of meervoud, wijs, tijd en werkwoord):

ἐγενετο, ἐκλήθη, ἦκει, λεγη, κειμεναι, ἐγεμισαν, φερετε, ἠνεγκαν, ἐγευσατο, ἦδειςαν, τετηρηκας

2. Geef de naamval van de volgende woorden:

ἡμερα, Γαλιλαιας, οἶνον, λιθηναι, μετρητας, ὕδατος, ἀρχιτρικλινω, νυμφιον, ἔλασσω

3. Waarom staan er zes grote watervaten klaar? Geef het zinsdeel in het Grieks waarin de reden hiervoor wordt uitgelegd.

4. Waar wordt het wonder dat in deze passage gebeurt vermeld? Geef de Griekse woorden.

5. Zoals gebruikelijk is dit een vraag om zelf over na te denken. Hoe reageert Maria op de afwijzing van Jezus in vers 4?

50.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Jurisprudentie II

In het begin, toen Rome nog een onbelangrijke stad was, betroffen de wetten alleen haar burgers (*cives*) en regelden deze wetten (*leges*) hun onderling gedrag. Deze wetten waren in de eerste plaats persoonlijk bedoeld, meer dan territoriaal. Een buitenlander (*peregrinus*) die in Rome vertoefde, bezat geen rechten. Tenzij zijn staat een formeel verdrag met Rome had getekend. Dit soort wetgeving werd burgerrecht (*jus civile*) genoemd en het ontwikkelde zich deels door de promotie van ongeschreven gewoonten tot het niveau van geschreven wetten en deels door de behoefte naar nieuwe wetgeving omdat Rome steeds rijker werd.

Vooraf na de eerste Punische oorlog werd Rome een regionale macht die door allerlei *peregrini* (buitenlanders) werd bezocht. Deze mensen voelden allen de noodzaak van wettelijke bescherming in hun omgang met de Romeinen. Daarom, hoewel de reikwijdte van de *jus*

civile zich steeds meer verspreidde, naarmate meer peregrini het Romeinse burgerschap kregen; ontwikkelde zich nu het zogeheten *jus gentium* ('de wet van de volkeren'). Deze wet regelde aanvankelijk commerciële activiteiten tussen burgers en buitenlanders, maar later werd zij bindend voor alle onderdanen. Uiteindelijk schonk Rome het burgerschap aan allen onder haar macht (vgl. Hand. 22: 25-28).

Wetten werden op verschillende manieren bekrachtigd. De *jus civile* ontstond door wetgeving, de *jus gentium* door de regels (*edicta*) van de verschillende magistraten—meestal een praetor. De eerste keizers gebruikten het zogeheten *senatusconsultum* (besluit van de Senaat), maar later keizers omzeilden alle bestaande wetten door de *constitutiones principum* (decreten van de keizers). Dit alles maakte de verzameling van Romeinse wetten zo ingewikkeld dat geleerde juristen beroepen werden om de wet te interpreteren d.m.v. zogeheten *responsa prudentium* ('antwoorden van wijze mannen'). Deze antwoorden maakten de situatie nog complexer omdat ze zelf ook rechtsgeldig waren en omdat de verschillende decreten, wetten, antwoorden, enz. meestal niet op dezelfde plek te vinden waren.

Verskillende pogingen werden ondernomen om alle wetten te verzamelen en ze te vereenvoudigen. Dit lukte pas goed en wel in de zesde eeuw n.Chr. onder de Byzantijnse keizer Justinianus die zijn *Codex Constitutionum* uitgaf in 529. Alle wetten die niet hierin voorkwamen, waren automatisch verouderd. Deze codex, tezamen met zijn latere *digest* (samenvatting), instituten en novellen—of nieuwe besluiten—vormen het Romeinse erfgoed van de wetsgeschiedenis.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. ἐγενετο - 3de p. ev. o.v.t. v. γινομαι (deponens)- ik word
ἐκληθη - 3de p. ev. aor. lijd. vorm v. καλεω- ik roep
ἦκει - 3de p. ev. o.t.t. v. ἦκω- ik kom, ik ben gekomen
λεγει - 3de p. ev. aanv. wijs o.t.t. v. λεγω- ik zeg
κειμεναι - 1ste nv. mv. vrl. dlw. o.t.t. v. κειμαι- ik ben gesteld
ἐγεμισαν - 3de p. mv. aor. v. γεμιζω- ik vul
φερετε - 2de p. mv. geb. wijs o.t.t. v. φερω- ik draag, ik breng
ἤνεγκαν - 3de p. mv. aor. v. φερω- ik draag, ik breng
ἐγευσατο - 3de p. ev. aor. v. γευομαι- ik proef
ἤδεισαν - 3de p. mv. v.t. v. οἶδα- ik weet
τετηρηκας - 2de p. ev. v.t.t. v. τηρεω- ik bewaak, ik bewaar
2. ἡμερα - 3de nv. ev.
Γαλιλαιας - 2de nv. ev.
οἶνον - 4de nv. ev.
λιθηναι - 1ste nv. mv. vrl.
μετρητας - 4de nv. mv.
ὕδατος - 2de nv. ev. (ὕδωρ is een woord van de derde declinatie)
ἀρχιτρικλινω- 3de nv. ev.
νυμφιον - 4de nv. ev.
ἐλασσω - 4de nv. ev. mnl. (u moet οἶνον aanvullen: τον ἐλασσω (= ἐλασσονα))
3. Vanwege de reinigingswetten van de Joden (κατα τον καθαρισμον των Ἰουδαιων). Zie hierover bijvoorbeeld Marc. 7: 3, 4.
4. Vers 9: το ὕδωρ οἶνον γεγενημενον

LES LI

51.1 Inleiding

Wij willen in deze les met u woorden van de tweede en derde declinatie behandelen die een afwijkende verbuiging hebben. Wij beginnen met woorden van de tweede declinatie op -ους en -ουν. Het woord νοῦς (verstand, denken, zin) is een samengetrokken vorm van νοός. De vormen bestaan uit νο- en de gebruikelijke uitgangen van het mannelijk van de tweede declinatie (νο-ου, νο-ω etc.). Volgens de regels van de samentrekking valt de ο weg voor een lange klinker of tweeklank (de uitgangen -ου, -ω, -οι, -ων, -οις en -ους). Wanneer een korte klinker volgt trekt de vorm samen (de uitgangen -ος en -ον). Het rijtje van νοῦς dat zo gevormd wordt, vindt u in KGG 10.

Het Grieks van het Nieuwe Testament wijkt soms af van het klassiek Grieks. Dit is ook het geval bij zulke woorden waar samentrekking optreedt. Aan de hand van voorbeelden laten wij u zien hoe de vormen van νοῦς in het Nieuwe Testament eruit zien.

51.2 Voorbeelden uit het N.T.

... ὁ δε νοῦς μου
ἀκαρπος ἔστιν

... maar mijn verstand is
vruchteloos. (1 Kor. 14:
14)

νοῦς- 1ste nv. ev.,
ἀκαρπος- (bijv. nmw.)
zonder vrucht (ont-
kennende ἀ- + καρ-
πος (mnl.)- vrucht,
resultaat)

... μεταμορφουσθε τη
ἀνακαινωσει του νοῦς
...

.. wordt veranderd door
de vernieuwing van het
denken ... (Rom. 12: 2)

μεταμορφουσθε- 2de
p. mv. geb. wijs o.t.t.
v. μεταμορφοομαι- ik
word veranderd, ἀνα-
καινωσει- 3de nv. ev.
v. ἀνακαινωσις (vrl.)-
vernieuwing (καινος-
nieuw), νοός- 2de nv.

προσευξομαι τῷ πνευ-
ματι, προσευξομαι δε
και τῷ *νοῖ* ...

Ik zal bidden met de
geest, maar ik zal ook
bidden met het verstand.
(1 Kor. 14: 15)

voï- 3de nv. ev. v.
vous- verstand (de ...
op de ι geven aan dat
de οι geen tweeklank
is, maar uit twee let-
ters bestaat die afzon-
derlijk moeten worden
uitgesproken)

ἡμεῖς δε *νοῦν* Χριστου
ἔχομεν

Wij echter hebben de zin
van Christus. (1 Kor. 2: 16)

νοῦν- 4de nv. ev. v.
vous- hier in de bete-
kenis 'intentie, zin'

Het meervoud komt niet voor.

Wij geven u het rijtje van vous.

vous

voos

voï

νοῦν

Wij vervolgen met vormen van het woord ὄσπουν- bot. Dit woord vertoont in het klassiek Grieks samentrekking. In het Nieuwe Testament echter komen ook niet-samengetrokken vormen voor. Bekijk u de voorbeelden maar.

ὄστουν οὐ συντριβησε-
ται αὐτου

Geen bot van Hem zal
gebroken worden. (Joh.
19: 36)

ὄστουν- 1ste nv. ev.,
συντριβησεται- 3de
p. ev. o.t.t.t. lijdende
vorm v. συντριβω- ik
breek, ik verbrijzel

ἔσωθεν δε γεμουσιν
ὄστεων νεκρων και
πασης ἀκαθαρσιας

Maar van binnen zijn ze
vol van doodsbeenderen
en alle onreinheid. (Matt.
23: 27)

ἔσωθεν- (bijwoord)
van binnen, γεμω- ik
ben vol van, ὄστεων-
2de nv. mv. v. ὄστουν-
bot, ἀκαθαρσιας- 2de
nv. ev. v. ἀκαθαρσια
(vrl.)- onreinheid

... πνευμα σαρκα και
ὄστεα οὐκ ἔχει ...

... een geest heeft geen
vlees en beenderen ...
(Luc. 24: 39)

σαρκα- 4de nv. ev. v.
σαρξ- vlees, ὄστεα-
4de nv. mv. v. ὄστουν-
bot

De andere naamvallen van ὄστουν komen niet voor.

Wij vervolgen met een aantal woorden van de derde declinatie die een afwijkende verbuiging hebben. Wij beginnen met γενος (onz.)- geslacht.

ὕμεις δε γενος
ἐκλεκτον, βασιλειον
ἱερατευμα ...

Maar jullie zijn een uit-
verkoren geslacht, een
koninklijk priesterdom ...
(1 Petr. 2: 9)

γενος- 1ste nv. ev.,
ἐκλεκτον- 1ste nv. ev.
onz. v. ἐκλεκτος- (bijv.
nw.) uitverkoren, βα-
σιλειον- 1ste nv. ev.
onz. v. βασιλειος-
(bijv. nw.) koninklijk,
ἱερατευμα (onz.)-
priesterdom

άνδρες ἄδελφοι, υἱοὶ
γενούς Ἀβραάμ ...

Mannen broeders, zonen
van het geslacht van
Abraham ... (Hand. 13: 26)

γενούς- 2de nv. ev. v.
γενός- geslacht,
Ἀβραάμ- let erop dat
namen uit het Oude
Testament vaak niet
worden verbogen!

ἡ δε γυνὴ ἦν Ἑλληνίς,
Συροφοινικίσσα τῷ
γενεῖ ...

De vrouw nu was een
Griekse, een Syro-
Fenicische van geboorte
... (Marc. 7: 26)

Ἑλληνίς (vrl.)- Griekse
of heidense vrouw,
Συροφοινικίσσα
(vrl.)- SyroFenicische
vrouw, γενεῖ- 3de nv.
ev. v. γενός- geslacht,
τῷ γενεῖ- (vaste uit-
drukking) van geboor-
te. De uitdrukking
wordt vaak bij een
landstreek of plaats
gebruikt om aan te
geven waar iemand
oorspronkelijk van-
daan kwam.

οὗτος κατασοφισαμενος
τὸ γένος ἡμῶν
ἐκακῶσεν τοὺς πατέρας
ἡμῶν ...

Deze, listig handelend
tegen ons geslacht, deed
onze vaderen kwaad ...
(Hand. 7: 19)

κατασοφισαμενος-
1ste nv. ev. mnl. dlw.
aor. v. κατασοφίζο-
μαι- ik handel listig,
γένος- 4de nv. ev. v.
γενός- geslacht, ἐκα-
κῶσεν- 3de p. ev. aor.
v. κακῶ- ik doe scha-
de, ik behandel slecht

... *γενη* γλωσσων ...

... menigte van talen ... (1 Kor. 12: 10)

γενη- 1ste nv. mv. (en dus ook 4de!) v. γε-
νοσ- geslacht, γλωσ-
σων- 2de nv. mv. v.
γλωσσα (vrl.)- lett.
tong; taal

De andere naamvallen meervoud van γενος komen niet voor. Let u erop dat er ook een woord γενεα voorkomt (vrouwelijk, van de eerste declinatie).

Wij vervolgen met vormen van het woord ἰχθυς. Dit woord betekent vis. De eerste christenen gebruikten het symbool van de vis als herkenningsteken. De letters ΙΧΘΥΣ staan dan voor Ἰησους Χριστος Θεου Υιος Σωτηρ, Jezus Christus Zoon van God Redder. Het maken van het ἰχθυς- teken was een geloofsbelijdenis!

ἰχθυς

vis

ἰχθυς- 1ste nv. ev.,
komt niet voor in het
nieuwe Testament

οἱ δε ἐπεδωκαν αὐτω
ἰχθυος ὀππου μέρος

En zij gaven Hem een stuk
van een gebakken vis.
(Luc. 24: 42)

ἐπεδωκαν- 3de p. mv.
aor. v. ἐπιδιδωμι- ik
geef, ἰχθυος- 2de nv.
ev. v. ἰχθυς- vis,
ὀππου- 2de nv. ev.
mnl. v. ὀππος- (bijv.
nw.) gebakken

ἰχθυῖ

aan/voor de vis

ἰχθυῖ- 3de nv. ev. v.
ἰχθυς- vis, deze vorm
komt niet voor in het
Nieuwe Testamentἢ καὶ ἰχθὺν αἰτήσῃ , μὴ
ὄφιν ἐπιδώσῃ

αὐτῷ;

Of (wanneer) hij om een
vis zal vragen, zal hij hem
een slang geven? (Matt. 7:
10)ἰχθὺν- 4de nv. ev. v.
ἰχθυς- vis, μὴ- geeft
hier aan dat er een
ontkenning wordt
verwacht, ὄφιν- 4de
nv. ev. v. ὄφις (mnl.)-
slang, ἐπιδώσῃ- 3de
p. ev. o.t.t.t. v.
ἐπιδίδωμι- ik geefοὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ
ἄρτοι πέντε καὶ ἰχθυεὺς
δύοWij hebben niet meer dan
vijf broden en twee vis-
sen. (Luc. 9: 13)οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖ-
ον ἢ- lett. er zijn er
voor ons niet meer
dan, ἰχθυεὺς- 1ste nv.
mv. v. ἰχθυς- visκαὶ τοῦτο ποιήσαντες
συνέκλεισαν πλῆθος
ἰχθυῶν πολὺ ...En nadat zij dat gedaan
hadden, omsloten zij een
grote menigte vissen ...
(Luc. 5: 6)ποιήσαντες- 1ste nv.
mv. mnl. dlw. aor. v.
ποιεῶ, συνέκλεισαν-
3de p. mv. aor. v. συγ-
κλειῶ- ik sluit in,
ἰχθυῶν- 2de nv. mv. v.
ἰχθυς- vis, πολὺ- 4de
nv. ev. onz. v. πολὺς,
hoort bij πλῆθος

<i>ἰχθυσιν</i>	aan/voor de vissen	ἰχθυσιν- 3de nv. mv. v. ἰχθυσ- vis, deze vorm komt niet voor in het Nieuwe Testament
ἔλαβεν τούς ἑπτά ἄρτους καί τούς <i>ἰχθυας</i>	Hij nam de zeven broden en de vissen ... (Matt. 15: 36)	ἰχθυας- 4de nv. mv. v. ἰχθυσ- vis

Wij geven u de rijtjes van het woord ἰχθυσ.

ἰχθυσ	ἰχθυες
ἰχθυος	ἰχθυων
ἰχθυι	ἰχθυσιν
ἰχθυον	ἰχθυας

Een aantal woorden eindigt op -ευς. Ook komen namen op -ευς voor. Wij behandelen de woorden op -ευς aan de hand van het woord βασιλευς (koning).

ἴδου ὁ <i>βασιλευς</i> σου ἔρχεται ...	Zie uw Koning komt ... (Matt. 21: 5)	βασιλευς- 1ste nv. ev.
... ἐν ἡμεραις Ἑρωδου του <i>βασιλεως</i> ...	... in de dagen van koning Herodes ... (Matt. 2: 1)	Ἑρωδου- 2de nv. v. Ἑρωδης- Herodes, βασιλεως- 2de nv. ev. v. βασιλευς- koning

τω δε **βασιλει** των
αίωνων, ἀφθαρτω
ἀορατω μονω θεω, τιμη
και δοξα εις τους
αιωνας των αιωνων,
ἀμην

Aan de Koning der eeu-
wen, de onvergankelijke
onzienlijke enige God, zij
eer en heerlijkheid tot in
de eeuwen der eeuwen,
amen. (1 Tim. 1: 17)

βασιλει- 3de nv. ev. v.
βασιλευς- koning,
ἀφθαρτω- 3de nv. ev.
mnl. v. ἀφθατος-
onvergankelijk,
ἀορατω- 3de nv. ev.
mnl. v. ἀορατος- on-
zienlijk

ἔχουσιν ἐπ' αὐτων
βασιλεα τον ἀγγελον
της ἀβυσσου ...

Zij hebben tot koning over
hen de engel van de af-
grond ... (Op. 9:11)

βασιλεα- 4de nv. ev. v.
βασιλευς- koning,
ἀβυσσου- 2de nv. ev.
v. ἀβυσσος (vrl.)- af-
grond

οἱ **βασιλεις** των ἔθνων
κυριευουσιν αὐτων ...

De koningen van de vol-
ken heersen over hen ...
(Luc. 22: 25)

βασιλεις- 1ste nv. mv.
v. βασιλευς- koning,
κυριευω- ik heers (vgl.
κυριος- heer, Heere)

... ὁ πρωτοκοκος των
νεκρων και ὁ ἀρχων των
βασιλεων της γης

... de Eerstgeborene uit de
doden en de Heerser van
de koningen der aarde.
(Op. 1: 5)

πρωτοκοκος (mnl.)-
eerstgeborene, βασι-
λεων- 2de nv. mv. v.
βασιλευς- koning

δει σε παλιν προφη-
ητευσαι ἐπι λαοις και
ἔθνεσιν και γλωσσαις
και **βασιλευσιν** πολλοις

Het is nodig dat je profe-
teert over volken en na-
ties en tongen en vele
koningen. (Op. 10: 11)

δει- (+ 4de nv. met
heel ww.) het is nodig
dat, προφητευσαι-
heel werkwoord aor.
v. προφητεω- ik pro-
feteer, βασιλευσιν-
3de nv. mv. v. βασι-
λευς- koning

και ειδον το θηριον και
τους **βασιλεις** της γης
...

En ik zag het beest en de
koningen der aarde ...
(Op. 19: 19)

βασιλεις- 4de nv. mv.
v. βασιλευς- koning
(N.B. De 1ste en 4de
nv. mv. zijn aan elkaar
gelijk!)

πιστευεις, **βασιλευ**
Ἀγριππα, τοις προφ-
ηταις;

Geloof u de profeten,
koning Agrippa? (Hand.
26: 27)

βασιλευ- 5de nv. ev. v.
βασιλευς- koning,
aanspreekvorm

Wij geven u een overzicht van de vormen van βασιλευς. Andere woorden op -ευς worden net zo verbogen.

βασιλευς	βασιλεις
βασιλεως	βασιλεων
βασιλει	βασιλευσιν
βασιλεα	βασιλεις
βασιλευ	

Twee woorden met een zeer onregelmatige verbuiging zijn ναυς (schip) en βους (os). U vindt volledige rijtjes van deze woorden in KGG 11D. Wij geven u hier alleen de vormen te zien die in het Nieuwe Testament voorkomen.

... ἔπεκειλαν την ναυν ...

... zij lieten het schip vastlopen ... (Hand. 27: 41)

ἔπεκειλαν- 3de p. mv. aor. v. ἐπικέλλω- ik laat vastlopen, ναυν- 4de nv. ev. v. ναυς- schip

τίνος ὑμων υἱος ἢ βους εἰς φρεαρ πεσειται ...

Van wie van jullie zal een zoon of een os in een put vallen ... (Luc. 14: 5)

βους- 1ste nv. ev., φρεαρ- 4de nv. ev. v. φρεαρ (onz.)- put, πεσειται- 3de p. ev. o.t.t.t. v. πιπτω- ik val (dit werkwoord heeft een onregelmatige o.t.t.t.)

ὑποκριται, ἕκαστος ὑμων τῷ σαββατῷ οὐ λυει τον βουν αὐτου ἢ τον ὄνον ἀπο της φατνης και ἀπαγαγων ποτιζει;

Huichelaars, maakt niet elk van jullie op de sabbat zijn os of ezel los van de ruif, voert hem mee en laat hem drinken? (Luc. 13: 15)

βουν- 4de nv. ev. v. βους- os, ὄνον- 4de nv. ev. v. ὄνος (mnl.)- ezel, ἀπαγαγων- 1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. v. ἀπαγω- ik breng mee, ποτιζω- ik laat drinken

ζευγη *βων* ἡγορασα
πεντε ...

Ik heb vijf span ossen ge-
kocht ... (Luc. 14: 19)

ζευγη- 4de nv. mv. v.
ζευγος (onz.)- span
(wordt verbogen als

γενος), βων- 2de nv.
mv. v. βους- os,
ἡγορασα- 1ste p. ev.
aor. v. ἀγοραζω- ik
koop

... παντας ἐξεβαλεν ἐκ
του ἱερου τα τε προβα-
τα και τους *βοας* ...

... Hij dreef allen uit de
tempel, ook de schapen
en de ossen ... (Joh. 2: 15)

ἐκβαλλω- ik drijf uit,
ἱερου- 2de nv. ev. v.
ἱερων (onz.)- tempel,
βοας- 4de nv. mv. v.
βους- os

Wij geven u nu nog de verbuiging van woorden op -ψ. Daar deze woorden zeldzaam zijn, was het niet mogelijk de verbuiging te illustreren aan de hand van één woord.

και γινεται *λαιλαψ* με-
γαλη ἀνεμου ...

En er ontstaat een grote
storm van wind ... (Marc.
4: 37)

λαιλαψ (vrl.)- storm,
ἀνεμου- 2de nv. ev. v.
ἀνεμος (mnl.)- wind

οὗτοι εἰσιν πηγαὶ
ἀνυδροὶ καὶ ὄμιχλαι
ὑπο *λαιλαπος*
ἐλαυνομεναὶ ...

Deze zijn bronnen zonder
water en nevels door
storm voortgedreven ... (2
Petr. 2: 17)

πηγαί- 1ste nv. mv. v.
πηγή (vrl.)- bron,
ἀνυδροὶ- 1ste nv. mv.
vrl. v. ἀνυδρός- zon-
der water (bijv. nw.
van twee uitgangen),
ὄμιχλαι- 1ste nv. mv.
v. ὄμιχλη (vrl.)- nevel,
λαιλαπος- 2de nv. ev.
v. λαιλαψ (vrl.)- storm,
ἐλαυνομεναὶ- 1ste nv.
mv. vrl. dlw. lijd. vorm
o.t.t. v. ἐλαυνω- ik
drijf

τῷ *μωλωπι* ἰαθητε

Door de wond zijn jullie
genezen. (1 Petr. 2: 24)

μωλωπι- 3de nv. ev. v.
μωλωψ (mnl.)- wond,
striem

ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ
διὐλιζόντες τὸν *κωνωπα*
...

Blinde leidslieden, die de
mug uitzift ... (Matt. 23:
24)

ὁδηγοὶ- 1ste nv. mv.
v. ὁδηγός (mnl.)-
leidsman,
διὐλιζόντες- 1ste nv.
mv. mnl. dlw. o.t.t. v.
διὐλιζω- ik zift,
κωνωπα- 4de nv. ev. v.
κωνωψ (mnl.)- mug

και ιδου ανηρ Αιθιοψ
 ευνουχος δυναστης
 Κανδακης βασιλισσης
Αιθιοπων ...

En zie, een man, een Ethi-
 opiër, een eunuch, een
 machthebber van
 Candacé de koningin der
 Ethiopiërs ... (Hand. 8: 27)

Αιθιοψ (mnl.)- Ethio-
 piër, ευνουχος (mnl.)-
 eunuch, δυναστης
 (mnl.)- machthebber,
 heerser, Κανδακης-
 2de nv. ev. v. Καν-
 δακη- Candacé,
 Αιθιοπων- 2de nv.
 mv. v. Αιθιοψ

De andere naamvallen meervoud komen niet voor. Wij geven u een overzicht van de uitgan-
 gen van woorden op -ψ.

-ψ	-ΠΕΣ
-ΠΟΣ	-ΠΩΝ
-ΠΙ	-ΨΙ(Ν)
-ΠΑ	-ΠΑΣ

51.3 Huiswerk

a) Geef de volledige verbuiging van de volgende woorden:

Αιθιοψ, ζευγος, αρχιερευς

b) Er is een grote groep woorden op -ις. Vertaalt u de volgende zinnen met alle naamvallen van het woord δυναμις.

1. οὐ γαρ ἐπαισχυνομαι το εὐαγγελιον, *δυναμις* γαρ θεου ἐστιν εἰς σωτηριαν παντι τῷ πιστευοντι, Ἰουδαιῶ τε πρωτον και Ἑλληνι.

2. και τοτε ὄψονται τον υἱον του ανθρωπου ἐρχομενον ἐν νεφελαις μετα *δυναμειως* πολλης και δοξης.

3. και *δυναμει* μεγαλη ἀπεδιδουν το μαρτυριον οί ἀποστολοι της ἀναστασεως του κυριου Ἰησου.
4. ἄξιος εἶ, ὁ κυριος και ὁ θεος ἡμων, λαβειν την δοξαν και την τιμην και την *δυναμιν* ...
5. και αἱ *δυναμεις* των οὐρανων σαλευθησονται.
6. ... δι' ἀναστασεως Ἰησου Χριστου, ὅς ἐστιν ἐν δεξια του θεου πορευθεις εἰς οὐρανον ὑποταγεντων αὐτῷ ἀγγελων και ἑξουσιων και *δυναμεων*.
7. ... ἀνδρα ἀποδεδειγμενον ἀπο του θεου εἰς ὑμας *δυναμεισι* και τερασι και σημειοις ...
8. και οὐκ ἐποίησεν ἐκει *δυναμεις* πολλας δια την ἀπιστιαν αὐτων.

N.B. Zin 7 is geen volledige zin! Het deelwoord leidt een bepaling bij ἀνδρα. U kunt vertalen met 'een Man, ...'

ἐπαισχυνομαι- ik schaam mij, ὀψονται- 3de p. mv. o.t.t.t. v. ὄρω- ik zie (ὄρω heeft een o.t.t.t. die eruit ziet als lijdende vorm maar actief vertaald moet worden!), ἀποδιδωμι- ik geef, ἄξιος- (bijv. nmw.) waardig, σαλευθησονται- 3de p. mv. o.t.t.t. lijdende vorm v. σαλευω- ik schud, ἐν δεξια - vul aan: χειρι, ὑποταγεντων- 2de nv. mv. mnl. dlw. aor. lijd. vorm v. ὑποτασσω- ik onderwerp, ἀποδεδειγμενον- 4de nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. ἀποδεικνυμι- ik bevestig, ἀποδεδειγμενον ἀπο του θεου εἰς ὑμας (+ 3de nv.)- bevestigd aan jullie door God in ...

c) Schrijf voor uzelf op hoe een woord op -ις verbogen wordt.

51.4 Nieuwe woorden:

νοῦς (mnl.)	- verstand, denken
ἄκαρπος, ον	- (bijv. nw.) vruchteloos
μεταμορφοομαι	- ik word veranderd
ἀνακαινωσις (vrl.)	- vernieuwing

όστουν (onz.)	- bot
συντριβω	- ik breek, ik verbrijzel
έσωθεν	- (bijwoord) van binnen
γεμω	- ik ben vol van
άκαθαρσια (vrl.)	- onreinheid
βασιλειος, ον	- (bijv. nw.) koninklijk
ίερατευμα (onz.)	- priesterdom
Έλληνις (vrl.)	- Griekse of heidense vrouw
Συροφοινικισσα (vrl.)	- Syro- Fenicische vrouw
κατασοφίζομαι	- ik handel listig
κακωω	- ik doe schade, ik behandel slecht
γλωσσα (vrl.)	- tong, taal
έπιδιδωμι	- ik geef
όπτος, η, ον	- (bijv. nw.) gebakken
όφτις (mnl.)	- slang
άφθαρτος, ον	- (bijv. nw.) onvergankelijk
άορατος, ον	- (bijv. nw.) onzienlijk
άβυσσος (vrl.)	- afgrond, bodenloze put
κυριευω	- ik heers
πρωτοτοκος (mnl.)	- eerstgeborene
προφητευω	- ik profeteer
έπικελλω	- ik laat vastlopen
φρεαρ (onz.)	- put
όνος (mnl.)	- ezel

ποτιζω	- ik laat drinken
ζευγος (onz.)	- span
ἱερον (onz.)	- tempel
λαιλαψ (vrl.)	- storm
πηγη (vrl.)	- bron
ἀνυδρος, ον	- (bijv. nw.) zonder water
ὄμιχλη (vrl.)	- nevel
ἐλαυνω	- ik drijf
μωλωψ (mnl.)	- wond, striem
ὀδηγος (mnl.)	- leidsman
διύλιζω	- ik zift
κωνωψ (mnl.)	- mug
Αἰθιοψ (mnl.)	- Ethiopiër
δυναστης (mnl.)	- machthebber, heerser
Κανδακη	- Candacé
ἐπαισχυνομαι	- ik schaam mij
ἄξιος, α, ον	- (bijv. nw.) waardig
σαλευω	- ik schud
ἀποδεικνυμι	- ik bevestig

51.5 En dan nu ... lezen!:

Wij willen deze keer de geschiedenis van de storm op het meer met u lezen, uit het evangelie naar Marcus: Marc. 4: 35- 41

35. Και λεγει αυτοις εν εκεινη τη ημερα οψιας γενομενης· διελθωμεν εις το περαν.

36. και αφεντες τον οχλον παραλαμβανουσιν αυτον ως ην εν τω πλοιω, και αλλα πλοια ην μετ' αυτου.

37. και γινεται λαιλαψ μεγαλη ανεμου και τα κυματα επεβαλλεν εις το πλοιον, ωστε ηδη γεμιζεσθαι το πλοιον.

38. και αυτος ην εν τη πρυμνη επι το προσκεφαλαιον καθευδων. και χειρουσιν αυτον και λεγουσιν αυτω· διδασκαλε, ου μελει σοι οτι απολλυμεθα;

39. και διεγερθεις επετιμησεν τω ανεμω και ειπεν τη θαλασση· σιωπα, πεφιμωσο. και εκοπασεν ο ανεμος και εγενετο γαληνη μεγαλη.

40. και ειπεν αυτοις· τι δειλοι εστε; ουπω εχετε πιστιν;

41. και εφοβηθησαν φοβον μεγαν και ελεγον προς αλληλους· τις αρα ουτος εστιν οτι και ο ανεμος και η θαλασσα υπακουει αυτω;

οψιας γενομενης- losse tweede naamval, bestaande uit 2de nv. ev. v. οψια (vrl.)- avond en 2de nv. ev. vrl. dlw. aor. v. γινομαι- ik word, αφεντες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. aor. v. αφιημι- ik laat gaan, ως- (temporeel voegwoord) toen, αλλα- 1ste nv. mv. onz. v. αλλος- ander, κυματα- 1ste nv. mv. v. κυμα (onz.)- golf, επιβαλλω- ik werp op, (van golven) ik sla tegen, πρυμνη -3de nv. ev. v. πρυμνα (vrl.)- achterschip, προσκεφαλαιον (onz.)- hoofdkussen, καθευδω- ik slaap, χειρω- ik maak wakker, απολλυμαι- ik kom om, διεγερθεις- 1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. lijd. vorm v. διεγειρω- ik wek op, κοπαζω- ik stop, γαληνη (vrl.)- kalmte, stilte, δειλος- laf, bang, φοβεω- ik ben bang (lijd. vorm. ik word bang), αλληλους- 4de nv. mv. v. αλληλων- (wederkerig vnw.) elkaar, υπακουω- (+ 3de nv.) ik gehoorzaam aan

Vragen:

1. Geef de tijd van de volgende werkwoordsvormen

διελθωμεν, παραλαμβανουσιν, επεβαλλεν, γεμιζεσθαι, μελει, επετιμησεν, εφοβηθησαν, υπακουει

2. Geef de naamval van de volgende woorden

ἡμερα, πλοια, μεγαλη, προσκεφαλαιον, διδασκαλε, αὐτοις, ἀλληλους

3. Geef de volledige verbuiging van πιστις.

4. U ziet in dit gedeelte een afwisseling van o.t.t. en aoristus. De o.t.t. geeft een duur aan. Ook wordt de o.t.t. vaak gebruikt op belangrijke momenten om de lezer extra bij het beschrevene te betrekken. De aoristus kan het begin aangeven van een handeling. Wat is de functie van het gebruik van de tijden? Probeer dit in een vertaling te laten blijken.

ἐπεβαλλον, γεμιζεσθαι, μελει, ἐπετιμησεν, ὑπακουει

5. In vers 36 wijken vertalingen vaak van elkaar af door de vertaling van het woordje ὡς. U weet dat ὡς 'zoals' kan betekenen. Een vertaling is dus 'zij nemen Hem zoals Hij was in het schip'. Echter, wat is de zin van de toevoeging 'zoals Hij was'? ὡς kan ook als voegwoord fungeren. Een goede optie is om ὡς met 'aangezien' te vertalen: 'ze nemen Hem mee, aangezien Hij in het schip was'. Er zijn immers ook gelegenheden bekend waarbij Jezus aan land bleef terwijl de discipelen de zee opgingen (Matt. 14: 22, Marc. 6: 45). Hoe zou u ὡς willen vertalen? En welke argumenten pleiten voor en tegen deze vertaling?

51.6 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Jurisprudentie III

Evenals de Romeinse wet ontwikkelde zich ook de Romeinse wetsprocedure over eeuwen. In haar laatste vorm werd zij de basis voor moderne procedures in landen met burgerrecht. Er waren in totaal drie stadia van ontwikkeling die in elkaar over gingen, namelijk de *legis actiones*, die in de vorm van de Twaalf Tafels duurden van de 5de eeuw v.Chr. tot de 2de eeuw v.Chr.; het formulaire systeem van de 2de eeuw v.Chr. tot de 3de eeuw n.Chr.; en de *cognitio extraordinaria*, die gangbaar waren in het postklassieke tijdperk.

Evenals in vroege tijden was het de gewoonte in het formulaire systeem dat de aanklager de gedaagde opriep om voor het gerecht te verschijnen. Maar nu moest de kwestie eerst omschreven worden omdat rechtsgevallen complexer waren geworden. De magistraat besliste of de zaak voor de rechter verscheen. De rechter, *judex*, was vaak een prominente leek en het was de magistraat die erop toe moest zien of een uitspraak nageleefd werd. In het geval van de Apostel Paulus in Hand. 16: 35-39 waren de hoofdlieden waarschijnlijk bang voor rechtsvervolging door Paulus. Hij wees hun wel op hun fout, maar vervolgde hen niet. Het feit dat zij en plein public hem uitgeleide deden, vond hij genoeg voldoening.

In het derde en laatste systeem werd nog meer macht gegeven aan de magistraat en aan het gerechtshof. De oproep tot verschijning werd uitgevaardigd door het gerechtshof, de rechtszaak werd in zijn totaliteit voor de magistraat gehouden en het gerechtshof was verantwoordelijk voor de naleving. Verder ontwikkelde zich er een systeem van beroep. Op deze manier werd de staat betrokken bij zowel de administratie van rechtsspraak als de handhaving van de wetsregels; vergelijkbaar met de procedure in moderne Europese staten.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. διελθωμεν	aoristus
παραλαμβανουσιν	o.t.t.
ἐπεβαλλεν	aor.
γεμιζεσθαι	o.t.t.
μελει	o.t.t.
ἐπετιμησεν	aor.
ἐφοβηθησαν	aor.
ὕπακουει	o.t.t.
2. ἡμερα	3de nv. ev.

πλοια	1ste nv. mv. (πλοιον is een onzijdig woord, na het meervoud volgt dus een persoonsvorm in het enkelvoud)	
μεγαλη	1ste nv. ev.	
προσκεφαλαιον	4de nv. ev.	
διδασκαλε	5de nv. ev. (aanspreekvorm)	
αυτοις	3de nv. mv.	
αλληλους	4de nv. mv.	
3. πιστις	πιστεις	
πιστεως	πιστεων	
πιστει	πιστεσι(ν)	
πιστιν	πιστεις	
4. επεβαλλεν	aor.	'de golven <i>begonnen</i> tegen het schip te slaan'
γεμιζεσθαι	o.t.t.	'zodat het schip <i>geleidelijk</i> volliep'
μελει	o.t.t.	'bekommert het U niet (<i>op dit moment</i>)'
επετιμησεν	aor.	'Hij <i>begon</i> te bestraffen'
υπακουει	o.t.t.	'dat de wind en de zee Hem gehoorzaam <i>zijn</i> '

LES LII

52.1 Inleiding

In deze les willen wij een werkwoord op -μι bespreken dat veel voorkomt in het Nieuwe Testament: ἀφιημι. Dit werkwoord betekent 'ik laat gaan'. Van deze betekenis zijn veel subbetekenissen afgeleid, waarvan de belangrijkste is 'ik vergeef'. Een schuld vergeven betekent dat de schuldeiser de schuld laat gaan, annuleert. Wij geven telkens achter de hoofdbetekenis de subbetekenis voor de betreffende plaats.

Daar de vormen van dit werkwoord onregelmatig zijn en in sommige gevallen ook afwijken van de klassiek-Griekse vormen, geven wij u alle voorkomende vormen in een voorbeeld.

52.2 Voorbeelden uit het N.T.

εἰρηνην ἀφιημι ὑμιν,
εἰρηνην την ἔμην
διδωμι ὑμιν

Vrede laat Ik jullie, Mijn
vrede geef Ik jullie. (Joh.
14: 27)

ἀφιημι- 1ste p. ev.
o.t.t. v. ἀφιημι- ik laat
gaan, ik laat (achter)

ἀλλα ἔχω κατα σου ὅτι
ἀφεις την γυναικα
Ἰεζαβελ ...

Maar ik heb tegen u dat u
de vrouw Izebel laat be-
gaan (Op. 2: 20)

ἀφεις- 2de p. ev. o.t.t.
v. ἀφιημι- ik laat gaan,
ik laat begaan

τίς οὗτος ἐστίν ὅς και
ἁμαρτίας *ἀφίησιν*;

Wie is Deze Die ook de
zonden vergeeft? (Luc. 7:
49)

ἀφίησιν- 3de p. ev.
o.t.t. v. ἀφίημι- ik laat
gaan, ik vergeef

και γαρ αὐτοὶ *ἀφιομεν*
παντι ὀφειλοντι ἡμιν

Want zelf vergeven wij
ook een ieder die ons iets
schuldig is. (Luc. 11: 5

ἀφιομεν- 1ste p. mv.
o.t.t. v. ἀφίημι- ik laat
gaan, ik vergeef,
ὀφειλοντι- 3de nv. ev.
mnl. dlw. o.t.t. v.
ὀφειλω- ik ben schul-
dig

... οὐκετι *ἀφιετε* αὐτον
οὐκεν ποιησαι τῷ πατρι
ἢ τῇ μητρὶ ...

... jullie laten niet toe dat
hij nog iets doet voor zijn
vader of moeder ... (Marc.
7: 12)

ἀφιετε- 2de p. mv.
o.t.t. v. ἀφίημι- ik laat
gaan, ik sta toe

... και τα πτωματα
αὐτων οὐκ *ἀφιουσιν*
τεθηναι εἰς μνημα

... en ze staan niet toe dat
hun dode lichamen ge-
plaatst worden in een
graf. (Op. 11: 9)

πτωματα- 4de nv. mv.
v. πτωμα (onz.)- dood
lichaam, lijk,
ἀφιουσιν- 3de p. mv.
o.t.t. v. ἀφίημι- ik laat
gaan, ik sta toe, τε-
θηναι- heel werk-
woord aor. lijd. vorm
v. τιθημι- ik plaats,
μνημα - 4de nv. ev. v.
μνημα (onz.)- graf

... και οὐκ **ἤφιεν** λαλεῖν
τα δαιμονία, ὅτι
ἤδειςαν αὐτόν

... en Hij stond de demonen niet toe te spreken omdat zij Hem kenden. (Marc. 1: 34)

ἤφιεν- 3de p. ev. o.v.t.
v. ἀφιημι- ik laat gaan,
ik sta toe

τίς δυνατὰ **ἀφιεναι**
ἀμαρτίας εἰ μὴ εἰς ὁ
θεος;

Wie kan zonden vergeven dan Eén, God? (Marc. 2: 7)

ἀφιεναι- heel werk-
woord o.t.t. v. ἀφιημι-
ik laat gaan, ik vergeef,
εἰ μὴ εἰς ὁ θεος- als
(het) niet Eén (is), God

δουλε πονηρε, πασαν
την ὀφειλην ἐκεινην
ἀφηκα σοι ...

Slechte slaaf, die hele schuld heb ik je vergeven ... (Matt. 18: 32)

ὀφειλην- 4de nv. ev. v.
ὀφειλη (vrl.)- schuld,
ἀφηκα- 1ste p. ev. aor.
v. ἀφιημι- ik laat gaan,
ik vergeef

ἀλλα ἔχω κατα σου ὅτι
την ἀγαπην σου την
πρωτην **ἀφηκες**

Maar ik heb tegen u dat u uw eerste liefde verlaten hebt. (Op. 2: 4)

ἀφηκες- 2de p. ev.
aor. v. ἀφιημι- ik laat
gaan, ik verlaat

... και **ἀφηκεν** αὐτην ὁ
πυρετος ...

... en de koorts verliet haar ... (Matt. 8: 15)

ἀφηκεν- 3de p. ev.
aor. v. ἀφιημι- ik laat
gaan, ik verlaat, πυρε-
τος (mnl.)- koorts

... ὡς και ἡμεῖς
ἀφήκαμεν τοῖς
ὀφειλεταῖς ἡμῶν

... zoals ook wij vergeven
onze schuldenaren. (Matt.
6: 12)

ἀφήκαμεν- 1ste p. mv.
aor. v. ἀφιημι- ik laat
gaan, ik vergeef, οφει-
λεταις- 3de nv. mv. v.
ὀφειλετης (mnl.)-
schuldenaar

... και **ἀφήκατε** τα βαρυ-
τερα του νομου ...

... en de zwaardere din-
gen van de wet laten jullie
na ... (Matt. 23: 23)

ἀφήκατε- 2de p. mv.
aor. v. ἀφιημι- ik laat
gaan, ik laat na, βαρυ-
τερα- 4de nv. mv. onz.
v. βαρυτερος- zwaar-
der (zelfstandig ge-
bruikt, let op het lid-
woord)

οἱ δε εἶπαν αὐτοῖς
καθως εἶπεν ὁ Ἰησους
και **ἀφήκαν** αὐτούς

Maar zij spraken tot hen
zoals Jezus had gezegd en
zij lieten hen gaan. (Marc.
11: 6)

εἶπαν- 3de p. mv. aor.
v. λεγω- ik zeg, εἶπεν-
3de p. ev. aor. v.
λεγω- ik zeg, ἀφήκαν-
3de p. mv. aor. v.
ἀφιημι- ik laat gaan

... ἵνα **ἀφή** ἡμῖν τας
ἁμαρτίας ...

... opdat Hij ons de zon-
den vergeeft ... (1 Joh. 1:
9)

ἀφή- 3de p. ev. aanv.
wijs aor. v. ἀφιημι- ik
laat gaan, ik vergeef

ἐὰν γὰρ ἀφήτε τοὺς
ἀνθρώποις τὰ παραπτ-
ώματα αὐτῶν ...

Want wanneer jullie de
mensen hun zonden ver-
geven, ... (Matt. 6: 14)

ἀφήτε- 2de p. mv.
aanv. wijs aor. v.
ἀφιημι- ik laat gaan, ik
vergeef, παραπτωμα-
τα- 4de nv. mv. v. πα-
ραπτωμα (onz.)- zonde

καὶ ἀφες ἡμῖν τὰ
ὀφειλήματα ἡμῶν ...

En vergeef ons onze
schulden ... (Matt. 6: 12)

ἀφες- 2de p. ev. geb.
wijs aor. v. ἀφιημι- ik
laat gaan, ik vergeef,
ὀφειλήματα- 4de nv.
mv. v. ὀφειλημα
(onz.)- zonde, schuld

ἀφετε αὐτούς

Laat hen begaan. (Matt.
15: 14)

ἀφετε- 2de p. mv. geb.
wijs aor. v. ἀφιημι- ik
laat gaan, ik laat be-
gaan

τότε ἀφεις τοὺς ὄχλους
ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν

Nadat Hij de scharen had
laten gaan, toen kwam Hij
naar het huis. (Matt. 13:
36)

ἀφεις- 1ste nv. ev.
mnl. dlw. aor. v.
ἀφιημι- ik laat gaan,
ἦλθεν- 3de p. ev. aor.
v. ἔρχομαι- ik kom

τοτε οί μαθηται παντες
ἀφεντες αὐτον ἐφυγον

Toen vluchtten al de discipelen, Hem verlatende. (Matt. 26: 56)

ἀφεντες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. aor. v. ἀφιημι- ik laat gaan

ἰδου *ἀφιεται* ὑμιν ὁ οἶκος ὑμων ἐρημος

Zie, jullie huis wordt jullie woest gelaten. (Matt. 23: 38)

ἀφιεται- 3de p. ev. o.t.t. lijd. vorm v. ἀφιημι- ik laat gaan, (lijd. vorm) ik word gelaten

ἀφιενται σου τα ἁμαρτια

Uw zonden zijn vergeven. (Matt. 9: 5)

ἀφιενται- 3de p. mv. o.t.t. lijd. vorm v. ἀφιημι- ik laat gaan, ik vergeef

οὐ μη *ἀφεθη* ὡδε λιθος ἐπι λιθον ...

Dat er geen steen hier op een steen gelaten zal worden. (Marc. 13: 2)

οὐ μη + aanv. wijs- vul iets aan als 'Ik zeg dat ...', ἀφεθη- 3de p. ev. aanv. wijs aor. lijd. vorm v. ἀφιημι- ik laat gaan

... *ἀφεθησεται* αὐτω

... het zal hem vergeven worden. (Jak. 5: 15)

ἀφεθησεται- 3de p. ev. o.t.t.t. lijd. vorm v. ἀφιημι- ik laat gaan, ik vergeef

ἀνθρωπε, ἀφεωνται σοι αἱ ἁμαρτια σου	Mens, uw zonden zijn u vergeven. (Luc. 5: 20)	ἀφεωνται- 3de p. mv. v.t.t. lijd. vorm v. ἀφιημι- ik laat gaan, ik vergeef
---	--	---

De vormen die voorkomen van de o.t.t.t. laten wij u zien in het huiswerk.

52.3 Het Persoonlijk Voornaamwoord

Wij willen u nu een overzicht geven van de voornaamwoorden. De *persoonlijke* voornaamwoorden zijn ἐγώ, σύ, ἡμεῖς en ὑμεῖς. Deze woorden worden verbogen. De naamvallen hebben de gebruikelijke functies (1ste nv. onderwerp, 3de nv. meewerkend voorwerp en 4de nv. lijdend voorwerp). De tweede naamval wordt vaak gebruikt als een bezittelijk voornaamwoord.

ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς- Mijn Vader Die in de hemelen (is) (Matt. 16: 17)

αἱ ἁμαρτια σου- jouw zonden (Luc. 5: 20)

Het *determinatief* voornaamwoord αὐτός, αὐτή, αὐτόν wordt als volgt verbogen:

mannelijk: als een woord van de tweede declinatie op -ος

vrouwelijk: als een woord van de eerste declinatie op -η

onzijdig: als een woord van de tweede declinatie op -ον.

Wanneer het woord onmiddellijk wordt voorafgegaan door het lidwoord betekent αὐτός 'dezelfde'.

Ἰησοῦς Χριστός ἐχθες καὶ σημερον ὁ αὐτός καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας- Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en tot in eeuwigheid.

Wanneer het woord niet onmiddellijk wordt voorafgegaan door het lidwoord, fungeert αὐτός als het persoonlijk voornaamwoord van de derde persoon (hij, zij, het).

αὐτός γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ- Want Hij zal Zijn volk redden (Matt. 1: 21)

Wanneer αὐτός hoort bij een zelfstandig naamwoord, benadrukt het het zelfstandig naamwoord.

αὐτός δε ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ- Dezelve Johannes had zijn mantel ... (Matt. 3: 4)

De *wederkerende* voornaamwoorden zijn ἐμαυτοῦ, σεαυτοῦ, ἑαυτοῦ. Ze worden verbogen als een woord van de tweede declinatie op -ος. De eerste naamval komt niet voor.

ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἐστὶν ἀληθής- Indien Ik aangaande Mijzelf getuig, is Mijn getuigenis niet waarachtig (Joh. 5: 31)

σεαυτὸν κατακρίνεις- Je veroordeelt jezelf (Rom. 2: 1)

Het *wederkerig* voornaamwoord is ἀλληλων- elkaar. Van dit woord komt geen eerste naamval voor.

mannelijk	vrouwelijk	onzijdig
ἀλληλων	ἀλληλων	ἀλληλων
ἀλληλοις	ἀλληλαις	ἀλληλοις
ἀλληλους	ἀλληλας	ἀλληλα

... ὅτι ἐσμεν ἀλληλων μελη- ... omdat wij elkanders leden zijn. (Ef. 4: 25)

De *bezittelijke* voornaamwoorden ἔμος, σος, ἡμετερος, ὑμετερος- mijn, jouw, ons, jullie worden als volgt verbogen:

mannelijk: als een woord van de tweede declinatie op -ος

vrouwelijk: als een woord van de eerste declinatie op -η (ἔμος, σος) resp. -α (ἡμετερος, ὑμετερος)

onzijdig: als een woord van de tweede declinatie op -ον.

Net als bijvoeglijke naamwoorden nemen de persoonlijke voornaamwoorden altijd geslacht, getal en naamval aan van het woord waar ze bijhoren.

... ἀκουομεν λαλουντων αὐτων ταις *ἡμετεραις* γλωσσαις- ... wij horen hen spreken in onze talen (Hand. 2: 11)

Aanwijzende voornaamwoorden zijn ὅδε (dit), οὗτος (die, dat) en ἐκεινος (die gindse).

ὅδε wordt verbogen als het lidwoord met δε erachter.

οὗτος, zie les 18

ἐκεινος wordt als volgt verbogen:

mannelijk: als een woord van de tweede declinatie op -ος

vrouwelijk: als een woord van de eerste declinatie op -η

onzijdig: als een woord van de tweede declinatie op -ον.

ὅδε wordt gebruikt voor iets bij de spreker. Tevens wijst het vooruit naar iets dat direct volgt.

οὗτος wordt gebruikt voor iets bij de aangesprokene. Tevens wijst het op wat direct voorafgaat.

ἐκεινος wijst op wat noch bij de spreker noch bij de aangesprokene is.

Het *vragend* voornaamwoord (τίς, τί) heeft altijd het accent op de eerste lettergreep. Eventuele accenten op de tweede lettergreep staan los van de betekenis. Het woord kan zelfstandig gebruikt worden (wie?, wat?). Het woord heeft de naamval die de functie in de zin vereist.

τίνα σεαυτον ποιεις;- Wie maakt U Uzelf? (Joh. 8: 53)

τίνα- 4de nv. lijdend voorwerp bij ποιεις

τίνι ἔσται;- Voor wie zal het zijn? (Luc. 12: 20)

τίνι- 3de nv. meewerkend voorwerp

Het woord kan ook bijvoeglijk worden gebruikt. Het betekent dan 'welke?'. In dat geval heeft het geslacht, getal en naamval van het woord waar het bijhoort.

τίνα μισθον ἔχετε;- Welke loon hebben jullie? (Matt. 5: 46)

τίνα- 4de nv. ev. mnl. bij μισθον- 4de nv. ev. v. μισθος (mnl.)- loon

Het onbepaalde voornaamwoord (τις, τι) kan eveneens zelfstandig en bijvoeglijk gebruikt worden. Zelfstandig gebruikt betekent τις iemand en τι iets. Het woord heeft dan de naamval die de functie in de zin vereist.

ἀφιετε ει *τι* ἔχετε κατα *τινος*- Vergeeft indien jullie iets hebben tegen iemand. (Marc. 11: 25)

τι- 4de nv. ev. v. τι- iets, lijdend voorwerp

τινος- 2de nv. ev. v. τις- iemand, 2de nv. na κατα

Bijvoeglijk gebruikt komt het woord in geslacht, getal en naamval overeen met het woord waar het bijhoort.

μετα ... ῥητορος Τερτυλλου **τινος**- met een zekere Tertullus, een redenaar (Hand. 24: 1)

τινος- 2de nv. ev. bij ῥητορος Τερτυλλου in 2de nv. ev.

Er zijn twee soorten *betrekkelijke* voornaamwoorden: bepaald (ὁς, ἡ, ὁ) en onbepaald (ὅστις, ἡτις, ὅτι).

	mnl.	vrl.	onz.
enkelvoud	ὁς	ἡ	ὁ
	οὐ	ἡς	οὐ
	ὧ	ἡ	ὧ
	ὄν	ἡν	ὄ
meervoud	οἱ	αἱ	ἅ
	ῶν	ῶν	ῶν
	οἷς	αἷς	οἷς
	οὓς	ἄς	ἅ

	mnl.	vrl.	onz.
enkelvoud	ὅστις	ἡτις	ὅτι
	οὐτινος	ἡστινος	οὐτινος
	ὧτινι	ἡτινι	ὧτινι
	ὄντινα	ἡντινα	ὄτι
meervoud	οἵτινες	αἵτινες	ἅτινα
	ῶντινων	ῶντινων	ῶντινων

οἴστισι(ν)	αἴστισι(ν)	οἴστισι(ν)
οὔστινας	ἄστινας	ἄτινα

Voor beide woorden geldt dat het woord een betrekkelijke bijzin inleidt. Het woord heeft de naamval die de functie in de bijzin vereist! Wel stemmen getal en geslacht overeen met het woord waar het bijhoort.

ἴδου ὁ ἄστηρ, **ὄν** εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ - Zie de ster, die zij hadden gezien in het oosten
(Matt. 2: 9)

ὄν- 4de nv. ev. mnl., 4de nv. omdat het lijdend voorwerp (van εἶδον) is in de bijzin, ev. en mnl. omdat het terug slaat op ἄστηρ (mnl.)- ster

οὗτος ἐστὶν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα- Deze is Mijn Zoon, de Geliefde, in Dewelke Ik een welbehagen heb (Matt. 3: 17)

ᾧ- 3de nv. ev. mnl., 3de nv. bij ἐν, ev. en mnl. omdat het terugslaat op υἱὸς

ὅστις γὰρ ἔχει, δοθησεται αὐτῷ- Want wie heeft, hem zal gegeven worden. (Matt. 13: 12)

ὅστις- 1ste nv. ev. mnl., 1ste nv. omdat het onderwerp is in de bijzin, ev. en mnl. omdat het staat voor een algemeen 'men' (vgl. αὐτῷ- ook ev. en. mnl.)

... ἕως **ὅτου** ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς- ... totdat zij geroepen hadden de ouders (Joh. 9: 18)

ἕως ὅτου- vaste uitdrukking: lett. tot waarop; totdat, ὅτου- 2de nv. ev. onz.

Nog twee woorden moeten wij aan de orde stellen. Deze vallen onder de *adiectiva pronominalia* (voornaamwoorden met bijvoeglijk gebruik).

τοιοῦτος, τοιαυτή, τοιοῦτο(ν) betekent 'zodanig', de verbuiging lijkt erg op die van οὗτος

τοσούτος, τοσαυτή, τοσούτο(ν) betekent 'zo groot, zoveel', de verbuiging lijkt erg op die van οὗτος

mnl.

vrl.

onz.

enkelvoud	ΤΟΙΟΥΤΟΣ	ΤΟΙΑΥΤΗ	ΤΟΙΟΥΤΟ(ν)
	ΤΟΙΟΥΤΟΥ	ΤΟΙΑΥΤΗΣ	ΤΟΙΟΥΤΟΥ
	ΤΟΙΟΥΤΩ	ΤΟΙΑΥΤΗ	ΤΟΙΟΥΤΩ
	ΤΟΙΟΥΤΟΝ	ΤΟΙΑΥΤΗΝ	ΤΟΙΟΥΤΟ(ν)
meervoud	ΤΟΙΟΥΤΟΙ	ΤΟΙΑΥΤΑΙ	ΤΟΙΑΥΤΑ
	ΤΟΙΟΥΤΩΝ	ΤΟΙΟΥΤΩΝ	ΤΟΙΟΥΤΩΝ
	ΤΟΙΟΥΤΟΙΣ	ΤΟΙΑΥΤΑΙΣ	ΤΟΙΟΥΤΟΙΣ
	ΤΟΙΟΥΤΟΥΣ	ΤΟΙΑΥΤΑΣ	ΤΟΙΑΥΤΑ
	mnl.	vrl.	onz.
enkelvoud	ΤΟΣΣΟΥΤΟΣ	ΤΟΣΣΑΥΤΗ	ΤΟΣΣΟΥΤΟ(ν)
	ΤΟΣΣΟΥΤΟΥ	ΤΟΣΣΑΥΤΗΣ	ΤΟΣΣΟΥΤΟΥ
	ΤΟΣΣΟΥΤΩ	ΤΟΣΣΑΥΤΗ	ΤΟΣΣΟΥΤΩ
	ΤΟΣΣΟΥΤΟΝ	ΤΟΣΣΑΥΤΗΝ	ΤΟΣΣΟΥΤΟ(ν)
meervoud	ΤΟΣΣΟΥΤΟΙ	ΤΟΣΣΑΥΤΑΙ	ΤΟΣΣΑΥΤΑ
	ΤΟΣΣΟΥΤΩΝ	ΤΟΣΣΟΥΤΩΝ	ΤΟΣΣΟΥΤΩΝ
	ΤΟΣΣΟΥΤΟΙΣ	ΤΟΣΣΑΥΤΑΙΣ	ΤΟΣΣΟΥΤΟΙΣ
	ΤΟΣΣΟΥΤΟΥΣ	ΤΟΣΣΑΥΤΑΣ	ΤΟΣΣΑΥΤΑ

ΤΟΙΟΥΤΟΣ ὧν- zodanig zijnde (Fil. 1: 9)

ΤΟΙΟΥΤΟΣ- 1ste nv. ev. mnl., net als het deelwoord waar mee het één bepaling vormt

τοσουτον δοτε αὐτη βασανισμον και πενθος- Geeft haar zoveel kwelling en leed (Op. 18: 7)

τοσουτον- 4de nv. ev. mnl./ onz., bijvoeglijk bij βασανισμον- 4de nv. ev. v. βασανισμος (mnl.)- kwelling en bij πενθος- 4de nv. ev. v. πενθος (onz.)- leed

Vaak wordt vormen van τοιουτος zelfstandig gebruikt. Let u op het lidwoord!

τοις δε *τοιουτοις* παραγγελλομεν και παρακαλουμεν εν κυριω Ἰησου Χριστω- Maar zodanigen bevelen wij en vermanen wij in de Heere Jezus Christus (2 Thess. 3: 12)

τοιουτοις- 3de nv. mv. mnl., 3de nv. bij παραγγελλω (ik beveel) en παρακαλεω (ik vermaan), zelfstandig gebruikt door toevoeging van het lidwoord τοις

οί τα *τοιαυτα* πρασσοντες- degenen die zodanige dingen doen (Rom. 1: 32)

τοιαυτα- 4de nv. mv. onz., 4de nv. bij πρασσω (ik doe), zelfstandig gebruikt door toevoeging van het lidwoord τα ('zodanige dingen')

Wij verwijzen u voor een overzicht van *adverbia pronomalia* (voornaamwoorden als bijwoorden) naar KGG 35.

52.4 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen met vormen o.t.t.t. van ἀφιημι

N.B. Er komen maar vier vormen voor. Let u dus op om welke personen het gaat.

1. οὐκ *ἀφησω* ὑμας ὀρφανους, ἐρχομαι προς ὑμας.

2. και ἐαν ἐπτακις της ἡμερας ἀμαρτηση εις σε και ἐπτακις ἐπιστρεψη προς σε λεγων· μετανω, *ἀφησεις* αὐτω.

3. ... *ἀφησει* και ὑμιν ὁ πατηρ ὑμων ὁ οὐρανιος.

4. και οὐκ *ἀφησουσιν* λιθον ἐπι λιθον.

ὀρφανους- 4de nv. mv. v. ὀρφανος (mnl.)- wees, ἐτακις της ἡμερας- zevenmaal op een dag, ἀμαρτηση- 3de p. ev. aanv. wijs aor. v. ἀμαρτανω, ἐπιστρεψη- 3de p. ev. aanv. wijs aor. v. ἐπιστρεφω

b) Vertaal de volgende zinnen met allerlei voornaamwoorden.

1. ταδε λεγει ο αγιος, ο αληθινος, ο εχων την κλειν Δαυιδ, ο ανοιγων και ουδεις κλεισει και κλειων και ουδεις ανοιγει.
2. ο λογος ο σος αληθεια εστιν.
3. λεγει ουν αυτοις ο Ίησους· ο καιρος ο εμος ουπω παρεστιν, ο δε καιρος ο υμετερος παντοτε εστιν ετοιμος.
4. λεγω υμιν, ουδε εν τω Ίσραηλ τοσαυτην πιστιν ευρον.
5. ουτως λαμψατω το φως υμων εμπροσθεν των ανθρωπων, οπως ιδωσιν υμων τα καλα εργα και δοξασωσιν τον πατερα υμων τον εν τοις ουρανοις.
6. εκεινοι δε οι γεωργοι προς εαυτους ειπαν οτι ουτος εστιν ο κληρονομος.
7. και αυτος ιλασμος εστιν περι των αμαρτιων ημων, ου περι των ημετερων δε μονον αλλα και περι ολου του κοσμου.
8. γυμναζε δε σεαυτον προς ευσεβειαν.
9. ιδου τοσαυτα ετη δουλευω σοι και ουδεποτε εντολην σου παρηλθον.
10. ουχι και οι τελωναι το αυτο ποιουσιν;
11. τοιουτον εχομεν αρχιερεα, ος εκαθισεν εν δεξια του θρονου της μεγαλωσυνης εν τοις ουρανοις.
12. τι υμιν δοκει περι του χριστου; τίνος υιος εστιν;

κλειν- 4de nv. ev. v. κλεις (vrl.)- sleutel, ανοιγω- ik open, κλειω- ik sluit, ευρον- 1ste p. ev. aor. v. ευρισκω- ik vind, λαμψατω- 3de p. ev. geb. wijs aor. v. λαμπω, ιδωσιν- 3de p. mv. aanv. wijs aor. v. οραω- ik zie, γεωργοι- 1ste nv. mv. v. γεωργος (mnl.)- landman, κληρονομος (mnl.)- erfgenaam, ιλασμος (mnl.)- verzoening, γυμναζω- ik oefen mij, ευσεβειαν- 4de nv. ev. v. ευσεβεια (vrl.)- godzaligheid, godsvrucht, εκαθισεν- 3de p. ev. aor. v. καθιζω- ik zit, εν δεξια- vul aan: χειρι, μεγαλωσυνης- 2de nv. ev. v. μεγαλωσυνη (vrl.)- majesteit, δοκει υμιν- (onpersoonlijke uitdrukking) het dunkt jullie

52.5 Nieuwe woorden

ἀφιημι	- ik laat gaan (ik vergeef, ik sta toe, ik verlaat, ik laat be-
ὀφειλω	- ik ben schuldig
πτωμα (onz.)	- dood lichaam, lijk
μνημα (onz.)	- graf
ὀφειλη (vrl.)	- schuld
πυρετος (mnl.)	- koorts
ὀφειλετης (mnl.)	- schuldenaar
παραπτωμα (onz.)	- zonde
ὀφειλημα (onz.)	- zonde, schuld
ἐχθες	- (bijwoord) gisteren
ὁ αὐτος	- dezelfde
ἐνδυμα (onz.)	- mantel, kled
μαρτυρια (vrl.)	- getuigenis
ἡμετερος, α, ον	- ons
ὕμετερος, α, ον	- jullie
γονευσ (mnl.)	- ouder
γονεις	- ouders
τοιουτος	- zodanig
τοσουτος	- zo groot, zoveel
βασανισμος (mnl.)	- kwelling
πενθος (onz.)	- leed
πρασσω	- ik doe
ὀρφανος (mnl.)	- wees
κλεις (vrl.)	- sleutel

άνοιγω	- ik open
κλειω	- ik sluit
εύρισκω	- ik vind
γεωργος (mnl.)	- landman
κληρονομος (mnl.)	- erfgenaam
ίλασμος (mnl.)	- verzoening
γυμναζω	- ik oefen
εύσεβεια (vrl.)	- godzaligheid, godsvrucht
καθιζω	- ik zit
μεγαλωσυνη (vrl.)	- majesteit
δοκει μοι	- (onpersoonlijke uitdrukking) het dunkt mij

52.6 En dan nu ... lezen!:

Deze keer bestuderen wij de gelijkenis van de tien maagden (Matt. 25: 1- 13)

1. ΤΟΤΕ ΟΜΟΙΩΘΗΣΕΤΑΙ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ ΔΕΚΑ ΠΑΡΘΕΝΟΙΣ, ΑΪΤΙΝΕΣ ΛΑΒΟΥΣΑΙ ΤΑΣ ΛΑΜΠΑΔΑΣ ΞΑΥΤΩΝ ΞΞΗΛΘΟΝ ΕΪΣ ΎΠΑΝΤΗΣΙΝ ΤΟΥ ΝΥΜΦΙΟΥ.
2. ΠΕΝΤΕ ΔΕ ΞΞ ΑΥΤΩΝ ΗΣΑΝ ΜΩΡΑΙ ΚΑΙ ΠΕΝΤΕ ΦΡΟΝΙΜΟΙ.
3. ΑΪ ΓΑΡ ΜΩΡΑΙ ΛΑΒΟΥΣΑΙ ΤΑΣ ΛΑΜΠΑΔΑΣ ΑΥΤΩΝ ΟΥΚ ΉΛΑΒΟΝ ΜΕΘ' ΞΑΥΤΩΝ ΉΛΑΙΟΝ.
4. ΑΪ ΔΕ ΦΡΟΝΙΜΟΙ ΉΛΑΒΟΝ ΉΛΑΙΟΝ ΉΝ ΤΟΙΣ ΑΓΓΕΛΙΟΙΣ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΛΑΜΠΑΔΩΝ ΉΑΥΤΩΝ.
5. ΧΡΟΝΙΖΟΝΤΟΣ ΔΕ ΤΟΥ ΝΥΜΦΙΟΥ ΉΝΥΣΤΑΞΑΝ ΠΑΣΑΙ ΚΑΙ ΉΚΑΘΕΥΔΟΝ.
6. ΜΕΣΗΣ ΔΕ ΝΥΚΤΟΣ ΚΡΑΥΓΗ ΓΕΓΟΝΕΝ· ΪΔΟΥ Ο ΝΥΜΦΙΟΣ, ΉΞΕΡΧΕΣΘΕ ΕΪΣ ΑΠΑΝΤΗΣΙΝ ΑΥΤΟΥ.
7. ΤΟΤΕ ΗΓΕΡΘΗΣΑΝ ΠΑΣΑΙ ΑΪ ΠΑΡΘΕΝΟΙ ΉΚΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΉΚΟΣΜΗΣΑΝ ΤΑΣ ΛΑΜΠΑΔΑΣ ΉΑΥΤΩΝ.
8. ΑΪ ΔΕ ΜΩΡΑΙ ΤΑΙΣ ΦΡΟΝΙΜΟΙΣ ΕΪΠΑΝ· ΔΟΤΕ ΗΜΙΝ ΉΚ ΤΟΥ ΉΛΑΙΟΥ ΎΜΩΝ, ΟΤΙ ΑΪ ΛΑΜΠΑΔΕΣ ΗΜΩΝ ΣΒΕΝΝΥΝΤΑΙ.

9. ἀπεκριθησαν δε αἱ φρονιμοι λεγουσαι· μηποτε ου μη ἀρκεση ἡμιν και ὑμιν· πορευεσθε μαλλον προς τους πωλουντας και ἀγορασατε ἑαυταις.

10. ἀπερχομενων δε αὐτων ἀγορασαι ἦλθεν ὁ νυμφιος, και αἱ ἑτοιμοι εἰσηλθον μετ' αὐτου εἰς τους γαμους και ἐκλεισθη ἡ θυρα.

11. ὕστερον δε ἐρχονται και αἱ λοιπαι παρθενοι λεγουσαι· κυριε, κυριε, ἀνοιξον ἡμιν.

12. ὁ δε ἀποκριθεις εἶπεν· ἀμην λεγω ὑμιν, οὐκ οἶδα ὑμας.

13. γρηγορειτε οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε την ἡμεραν οὐδε την ὥραν.

λαβουσαι- 1ste nv. mv. vrl. dlw. aor. v. λαμβανω- ik neem mee, λαμπαδας- 4de nv. mv. v. λαμπας (vrl.)- lamp, ὑπαντησιν- 4de nv. ev. v. ὑπαντησις (vrl.)- ontmoeting, ἀγγελιοις- 3de nv. mv. v. ἀγγελιον (onz.)- vat, kruikje, χρονιζω- ik blijf lang weg, ἐνυσταξαν- 3de p. mv. aor. v. νυσταζω- ik word slaperig, μεσης νυκτος- 2de nv. v. tijd (temporis), vertaal als een bijwoordelijke bepaling, κραυγη (vrl.)- geschreeuw, ἀπαντησιν- 4de nv. ev. v. ἀπαντησις (vrl.)- ontmoeting, ἠγερθησαν- 3de p. mv. aor. lijd. vorm v. ἐγειρω- ik maak wakker, κοσμεω- ik maak gereed, σβεννυμι- ik doof, (lijd. vorm) ik word gedooft, ik ga uit, ἀρκεση- 3de p. ev. aanv. wijs aor. v. ἀρκεω- ik ben voldoende, πωλουντας- 4de nv. mv. mnl. dlw. o.t.t. v. πωλεω- ik verkoop (zelfstandig gebruikt, vertaal als zelfstandig naamwoord),

ἀγορασαι- heel werkwoord aor. v. ἀγοραζω, vertaal met 'om te ...', γαμους- vertaal alsof er stond γαμον, ὕστερον- later, ἀνοιξον- 2de p. ev. geb. wijs aor. v. ἀνοιγω

Vragen:

1. Waaraan kunt u zien dat φρονιμος een bijvoeglijk naamwoord is van twee uitgangen?
2. Geef van de volgende werkwoordsvormen persoon, getal, wijs en tijd. Geef ook aan van welk werkwoord de vorm afkomstig is.

ὁμοιωθησεται, ἐξηλθον, ἔλαβον, γεγονεν, σβεννυνται, ἀγορασατε, ἐκλεισθη,

γρηγορειτε

3. χρονιζοντος δε του νυμφιου: Hoe heet deze constructie? Hoe gaat u te werk bij het vertalen?
4. Welke voornaamwoorden herkent u in dit gedeelte? Schrijf ze op en benoem ze.

5. De inhoudelijke vraag: De les van de gelijkenis lijkt te zijn dat men moet waken. Is echter de fout van de dwaze maagden dat ze in slaap vallen? Of is het iets anders? Let op vers 7.

52.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Romeinse Krijgskunst

Soms was de Romeinse krijgskunst inventief, zoals in het geval van de grote belegeringskapulten die afhankelijk waren van zowel torsie als spanning; maar de standaard uitrusting van de Romeinse soldaat was eenvoudig en behoudend. Een legionair werd beschermd door een ijzeren helm en borstharnas en een eenvoudig schild en viel aan met een vrij kort zwaard en een speer met een ijzeren punt. Aangezien de meeste vijanden ook uitgerust waren met ijzeren wapens en soms met superieure middelen zoals de Keltische strijdwagens, moesten de Romeinen het voornamelijk van organisatorische plannen en van keiharde discipline hebben.

In de late oudheid, dus in het vroege Rome, verveelvoudigde zich de hoeveelheid aan ijzeren wapens. Er veranderde verder weinig. Het ontwerp van wapens bleef vrijwel onveranderd en middelen van transport bleven op zich eenvoudig. Zware infanterie moest bijna altijd de doorslag geven.

Waar in de Middeleeuwen het paard tot de overwinning moest voeren, moesten de Romeinen door pure lichamelijke inspanning de vijand bedwingen. Zware infanterie domineerde de krijgskunst totdat in de vierde eeuw n.Chr. er een systeem kwam waarin men de cavalerie stootaanvallen deed plegen.

Echter de Romeinen waren meesters in het bewerken van hout en brons voor de krijgskunst. De standaard voor het timmerwerk van Romeinse schepen was ook veel hoger dan van de daaropvolgende tijden. Patronen van de legerlaars geven blijk van het feit dat ook de kunst om leder te bewerken bijzonder hoog was.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. Vergelijk: αἱ μωραι (παρθενοί) en αἱ φρονιμοί (παρθενοί). μωραι is een vorm van het vrouwelijk. φρονιμοί echter is een vorm van het mannelijk. Beiden worden gebruikt bij een vrouwelijk woord (αἱ παρθενοί). φρονιμος moet dus een woord van twee uitgangen zijn.

2. ὁμοιωθησεται - 3de p. ev. o.t.t.t. lijd. vorm v. ὁμοιω- ik vergelijk

ἐξήλθον - 3de p. mv. aor. v. ἐξέρχομαι- ik ga uit

ἔλαβον - 3de p. mv. aor. v. λαμβανω- ik neem mee

γεγονεν - 3de p. ev. v.t.t. v. γινομαι- ik word

σβεννυνται - 3de p. mv. o.t.t. lijd. vorm v. σβεννυμι- ik doof uit

ἀγορασατε - 2de p. mv. geb. wijs aor. v. ἀγοραζω- ik koop

ἐκλεισθη - 3de p. ev. aor. lijd. vorm v. κλειω- ik sluit

γρηγορειτε - 2de p. mv. geb. wijs o.t.t. v. γρηγορευω- ik vaak

3. losse tweede naamval. χρονιζοντος- 2de nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. χοριζω- ik blijf lang weg, νυμφιου- 2de nv. ev. v. νυμφιος (mnl.)- bruidegom. Het zelfstandig naamwoord wordt

onderwerp in de bijzin, het deelwoord persoonsvorm. De tijd van het deelwoord bepaalt de keus van het voegwoord: o.t.t. dus 'terwijl, toen'. Resultaat: 'toen de bruidegom lang wegbleef'

4. ΑΪΤΙΝΕΣ	- 1ste nv. mv. vrl. v. ΟΣΤΙΣ: onbepaald betrekkelijk voornaamwoord
ΕΑΥΤΩΝ (4 maal)	- 2de nv. mv. vrl. v. ΕΑΥΤΟΥ: wederkerend voornaamwoord
ΑΥΤΩΝ (3 maal)	- 2de nv. mv. vrl. v. ΑΥΤΟΣ- determinatief voornaamwoord
ΑΥΤΟΥ (2 maal)	- 2de nv. ev. mnl. v. ΑΥΤΟΣ- determinatief voornaamwoord
ΕΚΕΙΝΑΙ	- 1ste nv. mv. vrl. v. ΕΚΕΙΝΟΣ- aanwijzend voornaamwoord
ὕμων	- 2de nv. mv. v. ὕμεις- persoonlijk voornaamwoord
ἡμῶν	- 2de nv. mv. v. ἡμεῖς- persoonlijk voornaamwoord
ἡμῖν (3 maal)	- 3de nv. mv. v. ἡμεῖς- persoonlijk voornaamwoord
ὕμῖν (2 maal)	- 3de nv. mv. v. ὕμεις- persoonlijk voornaamwoord
ΕΑΥΤΑΙΣ	- 3de nv. mv. vrl. v. ΕΑΥΤΟΥ- wederkerend voornaamwoord
ὕμας	- 4de nv. mv. v. ὕμεις- persoonlijk voornaamwoord

LES LIII

53.1 Inleiding

In deze les willen wij u wijzen op een derde type aoristus. Eerder stelden wij al de aoristus op -σα (sigmatisch genoemd) en de sterke aoristus (athematisch genoemd) aan de orde. De derde aoristus is de stamaoristus. Een aantal werkwoorden heeft zo'n stamaoristus. Wij willen u zinnen laten zien met stamaoristi erin.

Het werkwoord ἵστημι betekent 'ik stel'. De aoristus hiervan is ἔστησα. Er is echter ook een stamaoristus: ἔστην. Deze betekent 'ik ging staan'.

Wij willen u zinnen laten zien met vormen van de stamaoristus van ἵστημι en samenstellingen van ἵστημι. Zulke samenstellingen zijn opgebouwd uit een voorzetsel en ἵστημι. De slotklinker van het voorzetsel valt weg voor de ι. De medeklinker voor de ι wordt dan geaspireerd. Bijvoorbeeld:

ἀπο- ἵστημι > ἀπ- ἵστημι > ἀφίστημι

ἀντι- ἵστημι > ἀντ- ἵστημι > ἀνθίστημι

Het zal u wellicht opvallen dat de stamaoristus niet altijd met een verleden tijd wordt vertaald. Vaak ligt de nadruk op het aspect van de aoristus (ingressief of afgerond) ten opzicht van het aspect van de o.t.t. (duratief).

53.2 Voorbeelden uit het N.T.

... κατὰ πρόσωπον αὐτῷ
ἀντεστην ...

... ik weerstond hem in
het aangezicht ... (Gal. 2:
11)

ἀντεστην- 1ste p. ev.
stamaor. v. ἀνθίστημι
-ik sta tegen

έστης

jij stond op

έστης- 2de p. ev.
stamaor. v. ίστημι -ik
ga staan. De 2de p. ev.
stamaor. van ίστημι
of samenstellingen
komt in het Nieuwe
Testament niet voor.

... λιαν γαρ *άντεστη*
τοις ήμετεροις λογοις

... want hij stond zeer op
tegen onze woorden. (2
Tim. 4: 15)

λιαν- (bijwoord) zeer,
άντεστη- 3de p. ev.
stamaor. v. άνθιστημι
-ik sta tegen

είτε γαρ *έξεστημεν*,
θεω. είτε σωφρονουμεν,
ύμιν

Want hetzij dat wij uitzin-
nig zijn, (wij zijn het) voor
God, hetzij dat wij gema-
tigd zijn, (wij zijn het) voor
jullie. (2 Kor. 5: 13)

είτε- hetzij,
έξεστημεν- 1ste p.
mv. stamaor. v.
έξιστημι- ik ben bui-
ten zinnen,
σωφρονουμεν- 1ste p.
mv. o.t.t. v. σωφρο-
νεω- ik ben gematigd
van zinnen

ούπω μεχρις αίματος
άντικατεστητε ...

Jullie hebben nog niet tot
bloedens toe tegenstand
geboden ... (Hebr. 12: 4)

μεχρις- (+ 2de nv.) tot
... toe, αίματος- 2de
nv. ev. v. αίμα (onz.)-
bloed,
άντικατεστητε- 2de
p. mv. stamaor. v.
άντικαθιστημι- ik
bied weerstand tegen

εὐθὺς οὖν ἀπεστήσαν
ἀπ' αὐτοῦ ...

Terstond dan lieten zij af
van hem ... (Hand. 22: 29)

εὐθὺς- (bijwoord)
terstond, onmiddellijk,
ἀπεστήσαν- 3de p.
mv. stamaor. v.
ἀφίστημι- ik laat af, ik
verlaat

De vormen van de stamaoristus van ἵστημι zijn dus:

ἕστην

ἕστης

ἕστη

ἕστημεν

ἕστητε

ἕστησαν

Wanneer een werkwoord is samengesteld uit een voorzetsel en ἵστημι, komt het voorzetsel vóór de bovenstaande vormen. De slotklinker van het voorzetsel valt weg onder invloed van het augment. N.B. Daar de vormen met augment niet geaspireerd zijn, treden er geen wijzigingen op in de medeklinker van het voorvoegsel.

ἀνθίστημι- stamaoristus: ἀντι- ἕστην > ἀντεστην

ἀφίστημι- stamaoristus: ἀπο- ἕστην > ἀπεστην

Wij vervolgen met voorbeelden van de aanvoegende wijs van de stamaoristus. Wij geven alleen de vormen die voorkomen in het Nieuwe Testament.

... οὐδ' ἔαν τις ἐκ τῶν
νεκρῶν *ἀναστη*
πεισθῶσονται

... ze zullen niet geloven,
wanneer iemand uit de
doden zou opstaan. (Luc.
16: 31)

οὐδ' '- hoort bij
πεισθῶσονται,
ἀναστη- 3de p. ev.
aanv. wijs stamaor. v.
ἀνιστημι- ik sta op,
πεισθῶσονται- 3de p.
mv. o.t.t.t. lijd. vorm v.
πειθω- ik overtuig,
(lijd. vorm) ik word
overtuigd, ik hecht
geloof aan

... ἵνα αὐτὴν προσδεξ-
ῆσθε ἐν κυριῷ ἀξιῶς
τῶν ἁγίων καὶ *πα-*
ραστήτε αὐτῇ...

... opdat jullie haar ont-
vangen in de Heere op
een wijze die de heiligen
waardig is en haar bij-
staan ... (Rom. 16: 2)

προσδεξῆσθε- 2de p.
mv. aanv. wijs aor. v.
προσδεχομαι- ik ont-
vang, ἀξιῶς- (bij-
woord) op waardige
wijze, *παραστήτε*- 2de
p. mv. aanv. wijs
stamaor. v. παρίστημι
-ik sta bij

ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν
ἀναστῶσιν ...

Want wanneer ze uit de
doden opstaan ... (Marc.
12: 25)

ἀναστῶσιν- 3de p.
mv. aanv. wijs stam-
aor. v. ἀνιστημι- ik sta
op

De aanvoegende wijs van de stamaoristus van samenstellingen van ἵστημι wordt gevormd door achter het voorzetsel de uitgangen -στη, -στητε, -στῶσιν te plaatsen.

De wensende wijs stamaoristus van ἵστημι en samenstellingen komt niet voor in het Nieuwe Testament. Wij vervolgen dus met de gebiedende wijs. Hiervan komen alleen de tweede persoon enkel- en meervoud voor.

ἀναστηθι και πορευου
κατα μεσημβριαν ἐπι
την ὁδον ...

Sta op en ga tegen de
middag naar de weg ...
(Hand. 8: 26)

ἀναστηθι- 2de p. ev.
geb. wijs stamaor. v.
ἀνιστημι- ik sta op,
μεσημβριαν- 4de nv.
ev. v. μεσημβρια (vrl.)-
middag

... *ἀντιστητε* δε τῷ δια-
βολῷ και φευξεται ἀφ'
ὕμων

... wederstaat de duivel
en hij zal van jullie weg-
vluchten. (Jak. 4: 7)

ἀντιστητε- 2de p. mv.
geb. wijs stamaor. v.
ἀνθιστημι- ik weder-
sta, διαβολῷ- 3de nv.
ev. v. διαβολος (mnl.)-
lett. uiteenwerper;
duivel, φευξεται- 3de
p. ev. o.t.t.t. v. φευγω-
ik vlucht (N.B. De
o.t.t.t. v. φευγω is al-
tijd lijd. vorm. Deze
moet actief vertaald
worden!)

De gebiedende wijs van ἵστημι ziet er dus zo uit:

στηθι

στητε

De samengestelde vormen ontstaan door de voorzetsels voor deze vormen te plaatsen.

Vervolgens tonen wij u het hele werkwoord.

και ει ο σατανας
ανεστη εφ' εαυτον και
εμερισθη, ου δυναται
στηναι αλλα τελος εχει

Indien de satan tegen
zichzelf opstond en ver-
deeld was, kan hij niet
staande blijven, maar
heeft een einde. (Marc. 3:
26)

στηναι- heel werk-
woord stamaor. v.
ισημι- ik ga staan, ik
blijf staan

De samengestelde vormen bestaan uit deze vorm στηναι met het voorzetsel ervoor.

και ουκ ισχυον
αντιστηναι τη σοφια
και τω πνευματι ...

En ze konden geen weer-
stand bieden aan de wijs-
heid en de Geest ...
(Hand. 6: 10)

αντιστηναι- heel
werkwoord stamaor.
v. ανθισημι -ik bied
weerstand

Tot slot vragen wij uw aandacht voor het deelwoord van ισημι en samenstellingen.

και **στας** ο Ἰησους
εφωνησεν αυτους ...

En Jezus, staan blijvende,
riep hen ... (Matt. 20: 32)

στας- 1ste nv. ev. mnl.
dlw. stamaor. v.
ισημι - ik ga staan, ik
blijf staan

Het mannelijk van het deelwoord wordt verbogen als een zelfstandig naamwoord van de derde declinatie.

στας	ΣΤΑΝΤΕΣ
ΣΤΑΝΤΟΣ	ΣΤΑΝΤΩΝ
ΣΤΑΝΤΙ	ΣΤΑΣΙ(ν)
ΣΤΑΝΤΑ	ΣΤΑΝΤΑΣ

και **στασα** ὀπισω παρα
τους ποδας αὐτου ...

En staande achter, bij Zijn
voeten, ... (Luc. 7: 38)

στασα- 1ste nv. ev. vrl.
dlw. stamaor. v.
ἴστημι - ik ga staan

Het vrouwelijk van het deelwoord wordt verbogen als een zelfstandig naamwoord van de eerste declinatie op -α (δοξα)

και **ἀνασταν** ἅπαν το
πληθος αὐτων ἤγαγον
αὐτον ἐπι τον Πιλατον

En de gehele menigte van
hen opstaande, leidden ze
Hem tot Pilatus. (Luc. 23:
1)

ἀνασταν- 1ste nv. ev.
onz. dlv. stamaor. v.
ἀνίστημι- ik sta op,
ἤγαγον- 3de p. mv.
aor. v. ἄγω- ik leid, ik
breng

Het onzijdig van het deelwoord wordt verbogen als een zelfstandig naamwoord van de derde declinatie. Let er wel op dat 1ste en 4de nv. altijd aan elkaar gelijk zijn!

ΣΤΑΝ	ΣΤΑΝΤΑ
ΣΤΑΝΤΟΣ	ΣΤΑΝΤΩΝ
ΣΤΑΝΤΙ	ΣΤΑΣΙ(ν)
ΣΤΑΝ	ΣΤΑΝΤΑ

Ook het werkwoord βαίνω en samenstellingen hebben een stamaoristus op -ην. U kunt allerlei vormen van de stamaoristus van βαίνω en samenstellingen aantreffen in het huiswerk

Wij vervolgen nu met de stamaoristus van γινωσκω- ik weet. In tegenstelling tot de stamaoristus op -ην (zoals van ἴστημι en βαίνω) heeft γινωσκω een stamaoristus op -ων. Dit wil zeggen dat de letter η in de stamaoristus van ἴστημι een letter ω of ο is. Bekijkt u maar eens in de voorbeelden of u overeenkomsten ziet.

... οὐδεποτε *έγνω*ν ὑμας

... Ik heb jullie nooit gekend. (Matt. 7: 23)

έγνων- 1ste p. ev. stamaor. v. γινωσκω- ik weet, ik ken

συ μονος παροικεις
Ἰερουσαλημ και οὐκ
*έγνω*ς τα γενομενα εν
αὐτη εν ταις ἡμεραις
ταυταις;

Bent U alleen een vreemdeling in Jeruzalem en weet U niet hetgeen gebeurd is in haar in deze dagen? (Luc. 24: 18)

παροικεις- 1ste nv. ev. mnl. dlw. o.t.t. v. παροικεω- lett. ik woon bij, ik verkeer als vreemdeling, έγνως- 2de p. ev. stam- aor. v. γινωσκω- ik weet, γενομενα- 4de nv. mv. onz. dlw. o.t.t. v. γινομαι (zelfstandig gebruikt, let op het lidwoord)

... και ο κοσμος αυτον
οὐκ *έγνω*

... en de wereld heeft Hem niet gekend. (Joh. 1: 10)

έγνω- 3de p. ev. stamaor. v. γινωσκω- ik weet, ik ken

... ΤΟΤΕ *ἔπεγνωμεν* ὅτι
Μελιτη ἡ νησος κα-
λειται

... toen kwamen wij te
weten dat het eiland
Melite heette. (Hand. 28:
1)

ἔπεγνωμεν- 1ste p.
mv. stamaor. v.
ἐπιγινωσκω- ik kom te
weten, Μελιτη (vrl.)-
Melite = Malta, νησος
(vrl.)- eiland

... και *ἔπεγνωτε* την
χαριν του θεου ἐν
ἀληθειᾳ

... en jullie hebben de ge-
nade van God in waarheid
leren kennen. (Kol. 1: 6)

ἔπεγνωτε- 2de p. mv.
stamaor. v.
ἐπιγινωσκω- ik kom
te weten, ik leer ken-
nen

... *ἔγνωσαν* γαρ ὅτι
προς αὐτους την παρα-
βολην εἶπεν

... want zij wisten dat Hij
de gelijkenis met het oog
op hen sprak. (Marc. 12:
12)

ἔγνωσαν- 3de p. mv.
stamaor. v. γινωσκω-
ik weet

Wij zetten de vormen voor u in een overzicht.

ἔγνω

ἔγνως

ἔγνω

ἔγνωμεν

ἔγνωτε

ἔγνωσαν

In het geval van samenstellingen komt het voorzetsel voor de vorm. Door het augment valt de slotklinker van het voorzetsel weg.

ἀναγινωσκω: stamaoristus ἀνα- ἔγνω > ἀνεγνω

Wij vervolgen met de aanvoegende wijs van de stamaoristus van γινωσκω.

εἰς τούτο γὰρ καὶ
ἔγραψα, ἵνα γνῶ τὴν
δοκιμὴν ὑμῶν ...

Want ik heb ook hiertoe
geschreven, opdat ik jullie
beproefdheid zou leren
kennen ... (2 Kor. 2: 9)

ἔγραψα- 1ste p. ev.
aor. v. γράφω- ik
schrijf, γνῶ- 1ste p. ev.
aanv. wijs stamaor. v.
γινωσκω- ik weet, ik
ken, δοκιμὴν- 4de nv.
ev. v. δοκιμὴ (vrl.)-
beproefdheid

... καὶ οὐ μὴ γνῶς ποῖαν
ὥραν ἤξω ἐπὶ σε

... en u zult niet weten in
welk uur Ik tot u zal ko-
men. (Op. 3: 3)

γνῶς- 2de p. ev. aanv.
wijs stamaor. v.
γινωσκω- ik weet,
ποῖαν- 4de nv. ev. vrl.
v. ποῖος- hoedanig
(leidt een indirecte
vraagzin in), ἤξω- 1ste
p. ev. o.t.t.t. v. ἤκω- ik
kom

ἀλλὰ ἵνα ὁ κόσμος γνῶ
ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα,
καὶ καθὼς ἐνετείλατο
μοι ὁ πατήρ, οὕτως
ποιῶ

Maar opdat de wereld
weet dat Ik de Vader lief-
heb en zo doe als mij de
Vader geboden heeft.
(Joh. 14: 31)

γνῶ- 3de p. ev. aanv.
wijs stamaor. v.
γινωσκω- ik weet,
ἐνετείλατο- 3de p. ev.
aor. v. ἐντέλλομαι- ik
draag op, ik beveel,
καθὼς ... οὕτως- zoals
... zo

γνωμεν

wij weten

γνωμεν- 1ste p. mv.
aanv. wijs aor. v.
γινωσκω- ik weet,
deze vorm komt in het
Nieuwe Testament
niet voor.

... ἵνα *γνωτε* και
γινωσκητε ὅτι ἐν ἐμοι ὁ
πατηρ κάγω ἐν τῷ
πατρι

... opdat jullie onderken-
nen en in gedachten hou-
den dat de Vader in Mij
(is) en Ik in de vader
(ben). (Joh. 10: 38)

γνωτε- 2de p. mv.
aanv. wijs stamaor. v.
γινωσκω- ik weet (hier
ingressief: tot kennis
komen), γινωσκητε-
2de p. mv. aanv. wijs
o.t.t. v. γινωσκω- ik
weet (hier duratief:
blijven weten, in ge-
dachten houden)

... ἵνα ... *γνωσιν* ὅτι ἐγώ
ἠγάπησα σε

... opdat ... zij weten dat Ik
u lief heb gekregen. (Op.
3: 9)

γνωσιν- 3de p. mv.
aanv. wijs stamaor. v.
γινωσκω- ik weet,
ἠγάπησα- 1ste p. ev.
aor. v. ἀγαπάω- ik heb
lief (hier heel goed
ingressief te vertalen)

Let u goed op de kenmerken van de stamaoristus zodat u deze kunt herkennen!

Het rijtje van de vormen van de aanvoegende wijs van γινωσκω treft u hieronder aan.

γνω

γνως

γνω

γνωμεν

γνωτε

γνωσιν

De wensende wijs van de stamaoristus met als klinker -o/ω komt in het Nieuwe Testament niet voor.

Wij vervolgen dan ook met de gebiedende wijs. Hiervan komt de 3de p. mv. niet voor.

γνωθι τον κυριον

Ken de Heere. (Hebr. 8: 11)

γνωθι- 2de p. ev. geb.
wijs stamaor. v.
γινωσκω- ik weet, ik
ken

σου δε ποιουντος
 ἐλεημοσυνην μη **γνωτω**
 ἢ ἀριστερα σου τί
 ποιει ἢ δεξια σου ...

En wanneer u weldadig-
 heid bewijst, laat uw lin-
 kerhand niet weten wat
 uw rechter doet ... (Matt.
 6: 3)

σου δε ποιουντος
 ἐλεημοσυνην- losse
 tweede naamval met
 lijdende voorwerp,
 ἐλεημοσυνην- 4de nv.
 ev. v. ἐλεημοσυνη
 (vrl.)- weldadigheid,
 barmhartigheid,
 γνωτω- 3de p. ev. geb.
 wijs stamaor. v.
 γινωσκω- ik weet, ἢ
 ἀριστερα- vul aan:
 χειρ, ἀριστερα- 1ste
 nv. ev. vrl. v.
 ἀριστερος- linker

... ΤΟΤΕ **γνωτε** ὅτι
 ἤγγικεν ἡ ἐρημωσις
 αὐτης

... weet dan dat haar ver-
 woesting nabij gekomen
 is. (Luc. 21: 20)

γνωτε- 2de p. mv. geb.
 wijs stamaor. v.
 γινωσκω- ik weet,
 ἤγγικεν- 3d ep. ev.
 v.t.t. v. ἐγγιζω- ik kom
 dichterbij, ἐρημωσις
 (vrl.)- verwoesting

De gebiedende wijs van de stamaoristus van γινωσκω heeft dus de volgende vormen:

γνωθι

γνωτω

γνωτε

Wij vervolgen met een voorbeeld van het hele werkwoord stamaoristus van γινωσκω.

ὕμιν δεδοται *γνῶναι* τὰ
μυστήρια τῆς βασιλείας
τοῦ θεοῦ

Het is jullie gegeven te
weten de geheimenissen
van het Koninkrijk van
God. (Luc. 8: 10)

δεδοται- 3d ep. ev.
v.t.t. lijd. vorm v.
διδωμι- ik geef,
γνῶναι- heel werk-
woord stamaor. v.
γινωσκω- ik weet, ik
ken, μυστήρια- 4de
nv. mv. v. μυστηριον
(onz.)- geheimenis

Het hele werkwoord stamaoristus van γινωσκω is dus:

γνῶναι

Rest ons nog u het deelwoord te laten zien. Van het deelwoord stamaoristus van γινωσκω (en samenstellingen) komen geen vormen van het onzijdig voor. Van het vrouwelijk komt alleen de 1ste nv. ev. twee keer voor. Wij laten u dus de vormen van het mannelijk die voorkomen zien en de 1ste nv. ev. vrouwelijk.

Ἰησους οὖν *γνους* ὅτι
μελλουσιν ἔρχεσθαι ...

Jezus dan wetende dat zij
zouden komen ... (Joh. 6:
15)

γνους- 1ste nv. ev.
mnl. dlw. stamaor. v.
γινωσκω- ik weet

τον μη *γνοντα* ἁμαρτιαν
ὑπερ ὑμων ἁμαρτιαν
ἐποίησεν ...

Degene Die geen zonde
gekend heeft, heeft Hij
zonde gemaakt terwille
van ons ... (2 Kor. 5: 21)

γνοντα- 4de nv. ev.
mnl. dlw. stamaor. v.
γινωσκω- ik weet, ik
ken

διοτι *γνοντες* τον θεον
οὐχ ὡς θεον ἐδοξασαν
...

Omdat zij God kennende
(Hem) niet als God ge-
eerd hebben ... (Rom. 1:
21)

γνοντες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. stamaor. v.
γινωσκω- ik weet, ik
ken, οὐχ = οὐκ (de κ
wordt geaspireerd
onder invloed van de
h-klank van ὡς)

κρειπτον γαρ ἦν αὐτοις
μη ἐπεγνωκεναι την
ὁδον της δικαιοσυνης ἢ
ἐπιγνουσιν ὑποστρεψαι
...

Want het was beter voor
hen de weg van de ge-
rechtigheid niet gekend te
hebben dan na kennis
genomen te hebben af te
wijken ... (2 Petr. 2: 21)

ἐπεγνωκεναι- heel
werkwoord v.t.t. v.
ἐπιγινωσκω- ik
(her)ken, ἐπιγνουσιν-
3de nv. mv. mnl. dlw.
stamaor. v. γινωσκω-
ik weet, ik ken (3de nv.
omdat het deelwoord
aansluit bij αὐτοις),
ὑποστρεψαι- hele ww
aor. v. ὑποστρεφω- ik
keer om, ik wijk af

και *ἐπιγνοῦσα* την
φωνην του Πετρου ἀπο
της χαρας οὐκ ἤνοιξεν
τον πυλωνα ...

En herkende de stem
van Petrus deed zij van
blijdschap de poort niet
open ... (Hand. 12: 14)

ἐπιγνοῦσα- 1ste nv.
ev. vrl. dlw. stamaor.
v. ἐπιγινωσκω- ik her-
ken, ἤνοιξεν- 3de p.
ev. aor. v. ἀνοιγω,
πυλωνα- 4de nv. ev. v.
πυλων (mnl.)- poort

Merkt u vooral op hoe het deelwoord verbogen wordt:

mannelijk als een zelfstandig naamwoord van de derde declinatie

vrouwelijk als een woord van de eerste declinatie op -α (δοξα)

Wij willen u in de volgende les kennis laten maken met de stamaoristus op -κα.

53.3 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen met vormen van de stamaoristus van βαίνω en samenstellingen.

Let op: ἐμβαινω bestaat uit het voorzetsel ἐν en βαίνω. Voor de β wordt de ν een μ. Vormen met augment hebben weer het voorzetsel ἐν doordat het augment dan de ν en de β van elkaar scheidt.

1. ἔπειτα δια δεκατεσσαρων ἔτων παλιν ἀνεβην εἰς Ἱεροσολυμα.
2. μετὰ τοῦτο κατεβη εἰς Καφαρναοῦμ αὐτός και ἡ μητηρ αὐτοῦ και οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ και οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.
3. ἀνεβημεν εἰς τὸν πλοῖον, ἐκεῖνοι δε ὑπεστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.
4. ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ οὐδε οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνεβησαν αὐτοὶ εἰς τὰ πλοιαρῖα και ἦλθον εἰς Καφαρναοῦμ ζητούντες τὸν Ἰησοῦν.
5. ὅταν Λυσίας ὁ χιλιάρχος καταβη, διαγνωσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς.
6. και εὐθύς ἔμβας εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦλθεν εἰς τὰ μερῆ Δαλμανουθα.

7. και συναγεται προς αυτον οχλος πλειστος ωστε αυτον εις πλοιον εμβαντα καθησθαι εν τη θαλασση και πας ο οχλος προς την θαλασσαν επι της γης ησαν.

8. και οι γραμματεις οι απο Ιεροσολυμων καταβαντες ελεγον· ...

9. και αναβαινοντων αυτων εις το πλοιον εκοπασεν ο ανεμος.

10. και ευθυσ ηναγκασεν τους μαθητας αυτου εμβηναι εις το πλοιον και προαγειν εις το περαν προς Βηθσαιδαν.

τα ιδια- hun eigen dingen, het hunne, πλοιαρια- 4de nv. mv. v. πλοιαριον (onz.)- sloopje, ζητουντες = ζητε-οντες, χιλιαρχος (mnl.)- overste, διαγνωσομαι- 1ste p. ev. o.t.t.t. v. διαγινωσκω- ik onderzoek, ik beslis over (De o.t.t.t. is altijd lijdende vorm. Vertaal wel actief!), τα καθ' υμας- lett. de dingen met betrekking tot jullie, jullie zaak, Δαλμανουθα (vrl.)- Dalmanutha (vermoedelijk gelegen aan het meer van Galilea), συναγομαι- (deponens) ik verzamel mij, αναβαινοντων αυτων- losse tweede naamval, εκοπασεν- 3de p.ev. aor. v. κοπαζω- ik stop, ηναγκασεν- 3de p. ev. aor. v. ανακαζω- ik dwing, προαγω- ik ga vooruit, Βηθσαιδαν- 4de nv. ev. v. Βηθσαιδα (vrl.)- Bethsaida

53.4 Nieuwe woorden

λιαν	- zeer
ειτε	- hetzij
εξιστημι	- ik ben buiten zinnen
σωφρονεω	- ik ben gematigd van zinnen
μεχρις	- (+ 2de nv.) tot ... toe
αντικαθιστημι	- ik bied weerstand
ευθεως	- (bijwoord) terstond, onmiddellijk
προσδεχομαι	- ik ontvang
αξιως	- (bijwoord) op een waardige wijze
μεσημβρια (vrl.)	- middag
διαβολος (mnl.)	- lett. uiteenwerper; duivel

παροικεω	- ik woon bij, ik verkeer als vreemdeling
Μελιτη (vrl.)	- Malta
νησος (vrl.)	- eiland
δοκιμη (vrl.)	- beproefdheid
έντελλομαι	- ik draag op, ik beveel
καθως ... ούτως	- zoals ... zo
έλεημοσυνη (vrl.)	- weldadigheid, barmhartigheid
άριστερος, α, ον	- (bijv. nw.) linker
έγγιζω	- ik kom dichterbij
έρημωσις (vrl.)	- verwoesting
μυστηριον (onz.)	- geheimenis
ύποστρεφω	- ik keer om, ik wijk af
πλοιαριον (onz.)	- scheepje
διαγινωσκω	- ik onderzoek, ik beslis over
Δαλμανουθα (vrl.)	- Dalmanutha
συναγομαι	- ik verzamel mij
κοπαζω	- ik stop
άναγκαζω	- ik dwing
προαγω	- ik ga vooruit
Βηθσαΐδα (vrl.)	- Bethsaida

53.5 En dan nu ... lezen!:

Wij leggen u een stukje voor uit het evangelie naar Johannes: Joh. 10: 1- 5

1. Ἄμην, ἄμην λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχομενος δια τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλήν των προβατων ἀλλὰ ἀναβαινων ἀλλαχοθεν κλεπτης ἐστὶν καὶ ληστής.

2. ὁ δὲ εἰσερχομενος δια τῆς θύρας ποιμὴν ἐστὶν των προβατων.

3. τοῦτω ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει καὶ τὰ προβάτα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει καὶ τὰ ἴδια προβάτα φωνεῖ κατ' ὄνομα καὶ ἐξάγει αὐτά.

4. ὅταν τὰ ἴδια πάντα ἐκβάλῃ, ἐμπροσθεν αὐτῶν πορευεταὶ καὶ τὰ προβάτα αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

5. ἄλλοτριῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθησουσιν, ἀλλὰ φευξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν των ἄλλοτριων τὴν φωνὴν.

ἀλλαχοθεν- van elders, κλεπτης (mnl.)- dief, θυρωρὸς (mnl.)- deurwachter, ἄλλοτριος- vreemd, vreemde

Vragen:

1. Geef de naamval van de volgende woorden

ποιμην, αὐτά, ἄλλοτριῳ

2. Wie wordt/worden aangeduid met de volgende voornaamwoorden?

τοῦτω (vs. 3), αὐτῶν (vs. 4), αὐτοῦ (vs. 5)

3. Wat betekent de uitdrukking κατ' ὄνομα?

4. De inhoudelijke vraag: Hoe wordt duidelijk wie de herder van de schapen is? Kijk zowel naar vers 1 als vers 5.

53.6 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Centurion

De centurion (van *centum* 'honderd') was de voornaamste beroepsofficier in het Romeinse leger. Hij was de bevelhebber over een *centuria*, een groep van honderd soldaten en de kleinste eenheid in een legioen. Een legioen bestond uit 6000 soldaten en was onderverdeeld in 10 cohorten. Iedere cohorte bevatte 6 *centuriae*. Er waren dus 60 centurions in een legioen.

De centurions in een legioen werden gerangschikt volgens een ingewikkelde constructie met verschillen in autoriteit en verantwoordelijkheid van de hoogste tot de laagste rang. In werkelijkheid bestond er weinig verschil in status tussen de meeste centurion rangordes. Echter de eerste centurion van het eerste cohort, die de *primus pilus* genoemd werd, nam de voornaamste plaats in. Deze officier nam deel aan de oorlogsbesprekingen samen met de aanvoerder van het legioen en de zogeheten militaire tribunen. Van de hoofdman over honderd die in het N.T. genoemd wordt, wordt verder in dit verband niets gezegd.

De meeste centurions waren plebejers (verg. 'plebs'). Zij werden gerekruteerd onder de gewone soldaten en vormden de ruggengraat van het legioen. Het waren de centurions die verantwoordelijk waren voor het handhaven van de discipline. Zij ontvingen aanzienlijk meer soldij en een groter aandeel in de oorlogsbuit dan gewone soldaten.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. ποιμην - 1ste nv. (onderwerp)
αὐτά - 4de nv. (lijdend voorwerp, slaat op πρόβατα)
ἄλλοτριω - 3de nv. (bij ἀκολουθησουσιν)
2. τοῦτω - de herder
αὐτῶν - de schapen
αὐτοῦ - de vreemde indringer
3. κατ' ὄνομα betekent 'bij de naam'

LES LIV

54.1 Inleiding

In deze les vragen wij uw aandacht voor de stamaoristus op -κα. Werkwoorden met een stamaoristus op -κα krijgen na de aoristusstem de uitgangen van de v.t.t. Voor de stem komt een augment. In tegenstelling tot de v.t.t. vindt er geen reduplicatie plaats.

Voorbeeld: διδωμι > aorstem δω- > stamaoristus ἐδωκα

λυω > stem λυ- > v.t.t. λελυκα

Bekijkt u de volgende voorbeelden met stamaoristi van twee werkwoorden die veel voorkomen: διδωμι en τιθημι.

54.2 Voorbeelden uit het N.T.

ὑποδειγμα γαρ **ἐδωκα**
ὑμιν

Want Ik heb jullie een voorbeeld gegeven. (Joh. 13: 15)

ὑποδειγμα (onz.)- voorbeeld, ἐδωκα- 1ste p. ev. stamaor. v. διδωμι- ik geef

... ὡς σοφος ἀρχιτεκτων
θεμελιον **ἐθηκα** ...

... als een wijs bouwmeester heb ik een fundament gelegd ... (1 Kor. 3: 10)

σοφος- (bijv. nmw.) wijs, ἀρχιτεκτων (mnl.)- bouwmeester, θεμελιος (mnl.)- fundament, ἐθηκα- 1ste p. ev. stam-aor. v. τιθημι- ik stel, ik leg (stamθη-)

U vindt de andere vormen door de uitgang -κα te vervangen door de andere uitgangen v.t.t. te weten -κας, -κεν, -καμεν, -κατε, -κασιν. U ziet deze vormen terug in de huiswerkzinnen.

Wij vervolgen met de vorming van de aanvoegende wijs stamaoristus. Achter de stam komen de uitgangen van de aanvoegende wijs o.t.t., te weten -ω, -ης, -η, -ωμεν, -ητε, -ωσιν. De klinkers van deze uitgangen trekken samen met de klinker van de stam.

τίς εἶ; ἵνα ἀποκρισιν
δωμεν τοῖς πεμψασιν
ἡμᾶς

Wie bent U? Opdat wij
antwoord geven aan hen
die ons gezonden hebben.
(Joh. 1: 22)

ἀποκρισις (vrl.)- ant-
woord, δωμεν- 1ste p.
mv. aanv. wijs stam-
aor. v. διδωμι- ik geef,
πεμψασιν- 3de nv.
mv. mnl. dlw. aor. v.
πεμπω (merk op dat de
π van de stam πεμπ-
samentrekt met de σ
van de uitgang tot ψ]

... ἵνα τις τὴν ψυχὴν
αὐτοῦ **θη** ὑπὲρ τῶν
φίλων αὐτοῦ

... dat iemand zijn leven
inzet voor zijn vrienden ...
(Joh. 15: 13)

θη- 3de p. ev. aanv.
wijs stamaor. v. τι-
θημι- ik leg, ik zet

De wensende wijs van deze stamaoristus wordt gevormd door achter de stam de uitgangen

-ειην, -ειης, -ειη, -ειμεν, -ειτε, -ειεν of -οιην, -οιης, -οιη, -οιμεν, -οιτε, -οιεν te plaatsen. Deze vormen komen weinig voor. De vormen die voorkomen wijken vaak af. Zo is de derde persoon enkelvoud niet δοιη, maar δωη (bijvoorbeeld Ef. 1: 17). In het eerder door ons aanbevolen woordenboek van Newman kunt u deze afwijkende vormen gewoon opzoeken. Zo geeft Newman onder δωη 3de p. ev. aanv. wijs aor. v. διδωμι.

Dan volgen nu voorbeelden van de gebiedende wijs van deze werkwoorden.

τω αἰτοῦντι σε δος	Geef degene die iets van u vraagt. (Matt. 5:42)	δος- 2de p. ev. geb. wijs stamaor. v. διδωμι- ik geef
---------------------------	---	---

De andere personen worden gevormd door de σ te vervangen door -τω, -τε of -ντων.

θετε οὖν ἐν ταῖς καρδιαῖς ὑμῶν ..	Neemt dan voor in jullie harten ... (Luc. 21: 14)	θετε- 2de p. mv. geb. wijs stamaor. v. τι- θημι- ik stel, ik leg
--	---	--

De andere personen komen niet voor in het Nieuwe Testament.

Het hele werkwoord wordt gevormd door de aoristusstam met de uitgang -εναι. Er vindt samentrekking plaats tussen de klinkers van stam en uitgang.

ἐξεστὶν δουνα κηνσον Καισαρι ἢ οὐ;	Is het toegestaan de keizer schatting te betalen of niet? (Matt. 22: 17)	δουνα- hele werk- woord stamaor. v. διδωμι- ik geef (δω- + -εναι > δουνα), κηνσος (mnl.)- schat- ting, belasting, Καισαρι- 3de nv. ev. v. Καισαρ
--	--	---

... ἔξουσιαν ἔχω **θεῖναι**
αὐτήν ...

... Ik heb macht het af te
leggen ... (Joh. 10: 18)

θεῖναι- hele werk-
woord stamaoristus
van τιθημι- ik stel, ik
leg (θε- + -εῖναι θεῖ-
ναι), αὐτήν = τὴν
ψυχὴν μου (zie vers
17)

Wij laten u tot slot vormen zien van het deelwoord van de stamaoristus van διδωμι en τιθημι. Daar er maar enkele vormen voorkomen, laten wij u die allemaal zien.

... τίς ἐστὶν ὁ **δους** σοι
τὴν ἔξουσιαν ταυτήν;

Wie is het Die U deze
macht heeft gegeven?
(Luc. 20: 2)

δους- 1ste nv. ev. mnl.
dlw. stamaor. v.
διδωμι- ik geef (zelf-
standig gebruikt)

τα δε παντα ἐκ τοῦ θεοῦ
... **δοντος** ἡμῖν τὴν δια-
κονίαν τῆς καταλλαγῆς

En alle dingen (zijn) uit
God ... Die ons gegeven
heeft de bediening van de
verzoening. (2 Kor. 5: 18)

δοντος- 2de nv. ev.
mnl. dlv. stamaor. v.
διδωμι- ik geef (sluit
aan bij θεοῦ) διακο-
νία (vrl.)- bediening,
καταλλαγή (vrl.)- ver-
zoening

χαρις δε τῷ θεῷ τῷ
δοντι τὴν αὐτὴν
σπουδὴν ὑπὲρ ὑμῶν ἐν
τῇ καρδίᾳ Τιτου

Gode zij dank Die deze
ijver over jullie in het hart
van Titus gegeven heeft.
(2 Kor. 8: 16)

δοντι- 3de nv. ev.
mnl. dlv. stamaor. v.
διδωμι- ik geef (sluit
aan bij θεῷ), σπουδὴ
(vrl.)- ijver, Τιτου-
2de nv. v. Τιτος- Ti-
tus

... και ἔδοξασαν τὸν
θεὸν τὸν **δόντα**
ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς
ἄνθρωποις

... en zij verheerlijkten
God Die dergelijke macht
aan de mensen had gege-
ven. (Matt 9: 8)

δόντα- 4de nv. ev.
mnl. dlw. stamaor. v.
διδωμι-ik geef (sluit
aan bij θεον)

De vormen meervoud mannelijk, de vormen van het vrouwelijk en de vormen van het onzijdig komen niet voor!

... και **θεις** τὰ γόνατα
προσηύχετο

... en neervallend op Zijn
knieën bad Hij. (Luc. 22:
41)

θεις- 1ste nv. ev. mnl.
dlw. stamaor. v. τι-
θημι- ik stel, ik leg

... **θεντος** αὐτοῦ
θεμελίον ...

... wanneer hij het funda-
ment gelegd heeft ... (Luc.
14: 29)

θεντος- 2de nv. ev.
mnl. dlw. stamaor. v.
τιθημι- ik stel, ik leg
(maakt deel uit van een
'losse tweede naamval'
[genetivus absolutus],
αὐτοῦ vormt het on-
derwerp van θεντος,
θεμελίον is het lijdend
voorwerp)

... και **θεντες** τὰ γόνατα
ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν ...

... en neerknielend op de
oever ... (Hand. 21: 5)

θεντες- 1ste nv. mv.
mnl.dlw. stamaor. v.
τιθημι-ik stel, ik leg,
αἰγιαλος(mnl.)-oever

De andere vormen mannelijk, de vormen vrouwelijk en onzijdig komen niet voor!

54.3 Bijzinnen en Voegwoorden

Het tweede onderwerp in deze les betreft bijzinnen en voegwoorden. Aangezien er acht belangrijke typen bijzinnen (met bijbehorende voegwoorden) zijn, behandelen wij er in de komende lessen telkens twee.

1) temporele bijzinnen (bijzinnen van tijd)

Temporele bijzinnen betreffen een handeling die in tijdsrelatie wordt gesteld tot de handeling in de hoofdzin. In de praktijk komt het erop neer dat temporele bijzinnen voortijdigheid, gelijktijdigheid of natijdigheid aangeven.

Aan de hand van voorbeelden laten wij u de belangrijkste voegwoorden zien, die een temporele bijzin inleiden. Voor een overzicht van alle voegwoorden in temporele bijzinnen (met vertaling) verwijzen wij u naar KGG 110, onder 3.

In het opkomen van de tarwe wordt het onkruid openbaar. Er is sprake van *gelijktijdigheid*.

ὅτε δε ἐβλαστησεν ὁ
χορτος και καρπον
ἐποίησεν, τότε ἐφανε
και τα ζιζανια

En toen het kruid op-
schoot en vrucht begon
voort te brengen, toen
openbaarde zich ook het
onkruid. (Matt. 13: 26)

ἐβλαστησεν- 3de p.
ev. aor. v. βλασταω-
ik groei op, χορτος
(mnl.)- kruid, ἐφανε-
3de p. ev. aor. lijdende
vorm v. φαινω- ik
toon, ζιζανιον (onz.)-
onkruid (soort die sterk
lijkt op tarwe)

Het voegwoord ὅτε is dan ook meestal te vertalen met 'toen'.

Het voegwoord ὅτε in combinatie met een werkwoordsvorm met ἄν geeft een herhaling aan: 'telkens wanneer' (! Vaak trekt ὅτε samen met ἄν tot ὅταν)

De combinatie ἐν ᾧ kan (behalve gewoon voorzetsel met een relativum, zie bijvoorbeeld Matt. 17: 5) ook als voegwoord functioneren en betekent dan 'terwijl'

μη δυναται οἱ υἱοὶ τοῦ
νυμφωνος ἐν ᾧ ὁ νυμ-
φιος μετ' αὐτῶν ἔστιν
νηστευειν;

Kunnen de bruiloftskin-
deren dan vasten, terwijl
de bruidegom met hen is?
(Marc. 2: 19)

νυμφωνος- 2de nv. ev.
v. νυμφων (mnl.)-
bruiloft, υἱος τοῦ
νυμφωνος-
bruiloftskind, brui-
lofts- gast,
νηστευω- ik vast

De voegwoorden ἐπει en ἐπειδη kunnen *voortijdigheid* uitdrukken ('nadat'). In het Nieuwe Testament echter worden ze vaker in een causale betekenis gebruikt ('omdat', 'aangezien'). Een enkele keer wordt voortijdigheid uitgedrukt door ἀφ' οὗ 'vanaf dat, sinds, nadat'.

... και σεισμος ἐγενετο
μεγας οἶος οὐκ ἐγενετο
ἀφ' οὗ ἄνθρωπος ἐγεν-
ετο ἐπι της γης ...

... en een grote aardbe-
ving geschiedde, zoda-
nig als niet geschied is
sinds er mensen zijn op
aarde ... (Op. 16: 18)

Natijdigheid wordt meestal uitgedrukt met ἕως 'totdat'.

... και ἴδου ὁ ἀστηρ ...
προηγεν αὐτους ἕως
ἐλθων ἕσταθη

... en zie de ster ... ging
hen voor totdat zij geko-
men zijnde stil bleef staan.
(Matt. 2: 9)

προαγω- ik ga voor, ik
leid, ἕσταθη- 3de p.
ev. aor. lijdende vorm
v. ἵστημι- ik sta

Het voegwoord *πριν* ('voordat') geeft ook natijdigheid aan, mits er in de hoofdzin geen ontkenning staat. *Πριν* wordt gewoonlijk gevolgd door een vierde naamval met heel werkwoord. Het hele werkwoord is de persoonsvorm, de vierde naamval het onderwerp van de bijzin.

... *πριν* Ἀβρααμ γε-
νεσθαι ἔγω εἶμι

... voordat Abraham gebo-
ren werd, ben Ik. (Joh. 8:
58)

Ἀβρααμ- namen uit
het Oude Testament
worden meestal niet
verbogen; ἔγω εἶμι
ηετ ΙΚ ΒΕΝ, εεν'αν
δε ναμεν'αν Γοδ.

καὶ ἦν αὐτῷ κεχρημα-
τισμενον ὑπο τοῦ πνευ-
ματος τοῦ ἁγίου μὴ
ἰδεῖν θάνατον *πριν* ἂν
ἰδῆ τον Χριστον κυριου

En hem was geopenbaard
door de Heilige Geest dat
hij de dood niet zou zien
totdat hij de Christus des
Heeren zou zien. (Luc. 2:
26)

κεχρηματισμενον-
1ste nv. ev. onz. dlw.
v.t.t. v. χρηματιζω- ik
openbaar, ἰδειν- hele
werkwoord aor. v.
ὄρω- ik zie, θάνατος
(mnl.)- dood, ἰδη- 3de
p. ev. aanv. wijs aor. v.
ὄρω- ik zie (ἂν geeft
toekomstwaarde)

In het tweede voorbeeld gaat de handeling van de bijzin (het zien van de Christus) vooraf aan het sterven. Dit komt door de ontkenning in de hoofdzin.

2) causale bijzinnen (bijzinnen van oorzaak, reden)

De belangrijkste voegwoorden die causale bijzinnen inleiden zijn *ὅτι*, *ἐπει(δη)* en *ὅτε*.

Zoals u ziet zijn dit voegwoorden die ook een andere betekenis kunnen hebben:

ὅτι- dat, *ἐπει(δη)*- nadat en *ὅτε*- toen, terwijl.

Vaak moet de kontekst uitwijzen welk verband er tussen de zinnen gelegd moet worden. Dit is hetzelfde met de vertaling van het deelwoord. Ook daar zijn vertalingen die verschillende relaties leggen mogelijk en moet de kontekst uitwijzen welke vertaling u het beste kunt kiezen.

Wij geven u een voorbeeld van een causale bijzin.

... ἐφοβηθησαν τους
ὄχλους *ἔπει* εἰς προφ-
ητην αὐτον εἶχον

... zij vreesden de scharen
aangezien deze Hem voor
een profeet hielden. (Matt.
21: 46)

ἐφοβηθησαν- 3de p.
mv.aor. lijd. vorm v.
φοβεομαι

54.4 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen.

1. οἴδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἔδωκαμιν ὑμῖν δια τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.
2. ὁ θεὸς τῆς δοξῆς ὠφθῆ τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβρααμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρραν.
3. ἔπειδῃ ἐπλήρωσεν παντὰ τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ, εἰσηλθεν εἰς Καφαρναοῦμ.
4. ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταυτην;
5. ἔπειδῃ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖα αἰτοῦσιν καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, ἡμεῖς δε κηρυσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαῖοις μὲν σκανδαλον, ἔθνεσιν δε μωρίαν, αὐτοῖς δε τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαῖοις καὶ Ἕλλησιν, Χριστὸν θεοῦ δυναμὶν καὶ θεοῦ σοφίαν.
6. καὶ νυξ οὐκ ἔσται ἔτι καὶ οὐκ ἔχουσιν χρεῖαν φωτὸς λυχνου καὶ φωτὸς ἡλίου ὅτι κυριὸς ὁ θεὸς φωτισεῖ ἐπ' αὐτοὺς
7. τὰ ῥήματα ἃ ἔδωκας μοι δεδωκα αὐτοῖς
8. καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἄζυμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθουον, λεγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ...

9. ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐθήκεν.

10. γράψον ὅτι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοὶ εἰσιν.

παραγγελία (vrl.)- opdracht, ὠφθη- 3de p. ev. aor. lijd. vorm v. ὄραω- ik zie, πρὶν ἢ = πρὶν, κατοικῆσαι- heel werkwoord aor. v. κατοικέω- ik woon, Καφαρναοῦμ- Kapernaüm, ἐσταυρομένον- 4de nv. ev. mnl. dlw. lijd. vorm v.t.t. v. σταυροῶ- ik kruisig (merk op dat een v.t.t. vorm van een werkwoord dat met een sigma begint geen reduplicatie krijgt!), σκανδαλὸν (onz.)- aanstoot, struikelblok, μωρία (vrl.)- dwaasheid, κλητός- (bijv. nmw.) geroepen, ἡλίου- 2de nv. ev. v. ἡλῖος (mnl.)- zon

b) Geef van alle werkwoordsvormen uit de vertaalzinnen aan van welk werkwoord ze afkomstig zijn.

54.5 Nieuwe woorden

ὕποδειγμα	- voorbeeld
σοφός	- (bijv. nw.) wijs
ἀρχιτεκτων (mnl.)	- bouwmeester
θεμελιός (mnl.)	- fundament
ἀποκρισις (vrl.)	- antwoord
διακονία (vrl.)	- bediening
καταλλαγή (vrl.)	- verzoening
σπουδή (vrl.)	- ijver
Τίτος	- Titus
αἰγιαλός (mnl.)	- oever
βλαστᾶω	- ik groei op
χορτός (mnl.)	- kruid
φαίνω	- ik toon

ζιζανιον (onz.)	- onkruid
έν ω	- (voegwoord) terwijl
νυμφων (mnl.)	- bruiloft
υίος του νυμφωνος	- bruiloftskind, bruiloftsgast
νηστευω	- ik vast
ἀφ' ού	- (voegwoord) vanaf het moment dat, sinds
προαγω	- ik ga voor, ik leid
έως	- (voegwoord) totdat
πριν	- (voegwoord) voordat
χρηματιζω	- ik openbaar
παραγγελια (vrl.)	- opdracht
πριν ή	- = πριν
κατοικεω	- ik woon
Καφαρναουμ	- Kapernaüm
σκανδαλον (onz.)	- aanstoot, struikelblok
μωρια (vrl.)	- dwaasheid
κλητος	- (bijv. nw.) geroepen
ήλιος (mnl.)	- zon

54.6 En dan nu ... lezen!:

Wij willen met u de verheerlijking op de berg lezen: Marc. 9: 2- 8.

2. Και μετα ήμερας έξ παραλαμβανει ό 'Ιησους τον Πετρον και τον 'Ιακωβον και τον 'Ιωαννην και αναφερει αυτους εις όρος ύψηλον κατ' ιδιαν μονους. και μετεμορφωθη έμπροσθεν αυτων,

3. και τα ἱματια αὐτου ἐγενετο στιλβοντα λευκα λιαν, οἷα γναφευς ἐπι της γης οὐ δυναται οὕτως λευκαναι.

4. και ὠφθη αὐτοις Ἴηλιας συν Μωϋσει και ἦσαν συλλαουντες τῷ Ἰησου.

5. και ἀποκριθεις ὁ Πητρος λεγει τῷ Ἰησου· ῥαββι, καλον ἐστιν ἡμας ὡδε εἶναι, και ποιησωμεν τρεις σκηνας, σοι μιαν και Μωϋσει μιαν και Ἰηλι μιαν.

6. οὐ γαρ ἤδει τί ἀποκριθη, ἐκφοβοι γαρ ἐγενοντο.

7. και ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιαζουσα αὐτοῖς και ἐγένετο φωνη ἐκ τῆς νεφέλης· οὗτος ἔστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἀκούετε αὐτοῦ.

8. και ἔξαπινα περιβλεψαμενοι οὐκετι οὐδενά εἶδον ἄλλα τον Ἰησουν μονον μεθ' ἑαυτων.

ὕψηλος- (bijv. nw.) hoog, κατ' ἰδιαν- apart, afzonderlijk, μετεμορφωθη- 3de p. ev. aor. lijd. vorm v. μεταμορφοομαι, στιλβω- ik glans, ik straal, λευκος- wit, γναφευς (mnl.)- voller (iemand die kleding bleekt), λευκαναι- heel werkwoord aor. v. λευκαινω- ik maak wit, ik bleek, συλλαλεω- (+ 3de nv.) ik spreek met, ἀποκριθεις- 1ste nv. ev. mnl. dlw. lijd. vorm aor. v. ἀποκρινομαι (deponens!), ἀποκριθη- 3de p. ev. aanv. wijs lijd. vorm aor. v. ἀποκρινομαι, ἐκφοβος- (bijv. nmw.) buiten zichzelf van vrees, ἐπισκιαζω- (+ 3de nv.) ik overschaduw, ἔξαπινα- (bijwoord) plotseling, περιβλεπω- ik kijk rond

Vragen:

1. Geef de naamval van de volgende woorden en leg uit waarom juist deze naamval is gebruikt.

ὕψηλον, μονους, στιλβοντα, οἶα, Μωϋσει, μιαν, ἐκφοβοι, ἐπισκιαζουσα, αὐτου, οὐδενά

2. Hoe wordt de constructie ἡμας ὡδε εἶναι (vers 5) genoemd en hoe moet deze vertaald worden?

3. Benoem alle voornaamwoorden. Voorbeeld: αὐτους- 4de nv. mv. mnl. v. αὐτος- (pers. vnw.) hij

4. De inhoudelijke vraag: Mozes en Elia zijn twee personen uit het Oude Testament. Waarom verschijnen juist zij?

54.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Vroege Gemeenten

Van Pergamus, de derde geloofsgemeente genoemd in Openbaring 2, wordt gezegd dat ze woonde waar satan zijn verblijf heeft. Men denkt hierbij wel aan de tempel van Asklepios (Aesculapius in het Latijn). Hij was de heidense god van de genezing en werd ook 'heiland' genoemd. Anderen denken aan het grote altaar van Zeus. Weer anderen wijzen erop dat Pergamus het centrum van de keizerverering was in Asia. De Romeinen hadden er een tempel voor de god Augustus gebouwd en de godin Rome. Later werd er ook een tempel voor Trajanus gebouwd. Zo kreeg deze stad de titel van 'dubbele tempelwachter'.

De schutsengel van Thyatira was Tyrimnos vereenzelvigd met de zonnegod Apollo, de zoon van Zeus (voor de Romeinen 'Jupiter'). Christus als de morgenster met zijn voeten als van blinkend koper, wordt hier tegenover gesteld. In die vroege gemeente was er een vrouw die de bijbel naar de vrouw van koning Achab noemt Bizebel. Deze vrouw wierp zich op als leidster en profetes en net als de vrouw in het Oude Testament liet ze de vroege christenen daar aan de afgodendienst meedoen. Dit betekende een dubbele afval van het geloof. Geestelijke ontucht wordt dit in de bijbel genoemd. En meestal ging het samen met letterlijke gewijde ontucht. De stad was rijk aan handesgilden en een christen die trouw de waarachtige God wilde dienen deed dat ten koste van grote schade. De verwijzing naar de 'diepten of diepe dingen van satan' zou erop kunnen duiden dat deze vrouw de gnostische idee leerde dat gelovigen zich gewoon konden mengen in occulte dingen, omdat ze daar toch boven konden staan.

Van Loadicea wordt gezegd dat ze noch koud noch heet is. Sommigen zien hier een verwijzing in naar de hete en geneeskrachtige waterbronnen van Hierapolis die, aangekomen bij Kolosse wel koel en verfrissend waren, maar bij Laodicea waren ze lauw en daarom vies. In de brief aan Laodicea wordt gewag gemaakt van ogenzalf. Nu wilt het dat Laodicea beroemd was vanwege de zogeheten *tephra Phrygia* een ogenpoeder dat in de vorm van tabletten werd verkocht. Deze tabletten werden vermalen en als pasta op een zeer oog aangebracht. Dit wordt allemaal geestelijk toegepast.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. ὕψηλον- 4de nv., hoort bij ὄρος

μονους- 4de nv., hoort bij τον Πετρον ...Ἰωαννην

στιλβοντα- 1ste nv., hoort bij ἴματια

οἷα- 4de nv., lijdend voorwerp van λευκαναι

Μωϋσει- 3de nv., συν + 3de nv. = samen met

μιαν- 4de nv., lijdend voorwerp bij ποιησωμεν (denk bij elk μιαν: σκηνην)

ἐκφοβοί- 1ste nv., hoort bij het onderwerp van ἐγενοντο

ἐπισκιαζουσα- 1ste nv., hoort bij νεφέλη

αὐτου- 2de nv., ἀκουω gaat met de tweede naamval

οὐδενα- 4de nv., lijdend voorwerp bij εἶδον

2. ἡμας ὧδε εἶναι wordt een vierde naamval met heel werkwoord genoemd. De constructie is het best weer te geven met een bijzin. De vierde naamval fungeert in de bijzin als onderwerp, het hele werkwoord als persoonsvorm. In dit geval wordt ἡμας het onderwerp, εἶναι de persoonsvorm. ὧδε is een bijwoordelijke bepaling bij εἶναι. De vertaling wordt dus: 'dat wij hier zijn'.

3. αὐτων- 2de nv. mv. mnl. v. αὐτος- (pers. vnw.) hij

αὐτου- 2de nv. ev. mnl. v. αὐτος- (pers. vnw.) hij

αὐτοις- 3de nv. mv. mnl. v. αὐτος- (pers. vnw.) hij

ἡμας- 4de nv. v. ἡμεῖς- (pers. vnw.) wij

σοι- 3de nv. v. συ- (pers. vnw.) jij, u

τί- 4de nv. ev. onz. v. τίς, τί- (vragend vnw.) wie, wat

αὐτοις- 3de nv. mv. mnl. v. αὐτος- (pers. vnw.) hij

οὗτος- 1ste nv. ev. mnl. v. οὗτος- (aanw. vnw.) deze, die

μου- 2de nv. v. ἐγω- (pers. vnw.) ik

αὐτου- 2de nv. ev. mnl. v. αὐτος- (pers. vnw.) hij

οὐδενα- 4de nv. ev. mnl. v. οὐδεις- (pers. vnw.) niemand

ἑαυτων- 2de nv. mv. mnl. v. ἑαυτος- (wederkerend vnw.) zichzelf

LES LV

55.1 Inleiding

In deze les willen wij ter afsluiting van de reeks over de aoristus met u kijken naar de thematische aoristus. Al in les 20 kwam deze aoristus even aan de orde. U zag daar dit rijtje.

ἔβαλον

ἔβαλες

ἔβαλεν

ἔβαλομεν

ἔβαλετε

ἔβαλον

De uitgangen zijn die van de o.v.t. achter een stam die afwijkt van de o.t.t.stam. De overige uitgangen zijn ook aan de o.t.t. ontleend.

aanvoegende wijs: uitgangen aanvoegende wijs o.t.t., te weten -ω, -ης, -η, -ωμεν, -ητε,

-ωσιν

wensende wijs: uitgangen wensende wijs o.t.t., te weten -οιμι, -οις, -οι, -οιμεν, -οιτε, οιεν

gebiedende wijs: uitgangen gebiedende wijs o.t.t., te weten -ε, -ετω, -ετε, -οντων

deelwoord: uitgangen deelwoord o.t.t., te weten -ων, -ουσα, -ον

(Verbuiging van deze deelwoorden: mannelijk: als een woord van de derde declinatie, vrouwelijk als een woord op -α van de eerste declinatie, onzijdig als een woord op -ον van de tweede declinatie)

heel werkwoord: uitgang heel werkwoord o.t.t., te weten -ειν

N.B. Een overzicht van de verbuiging van ἔβαλον in alle vormen vindt u in de herhalingsles (les 56). Merkt u op dat de vormen van de thematische aoristus dus erg lijken op vormen o.t.t.

Voorbeeld:

βαλλωμεν: 1ste p. mv. aanv. wijs o.t.t. v. βαλλω- ik werp

βαλωμεν: 1ste p. mv. aanv. wijs. aor. v. βαλλω- ik werp

55.2 Voorbeelden uit het N.T.

Wij geven u nu eerst een overzicht van de stam o.t.t. en aoristus van een reeks werkwoorden die voorkomen in het Nieuwe Testament.

werkwoord	stam o.t.t.	stam aor.	betekenis
ἄγω	ἄγ-	ἄγαγ-	ik leid
ἁμαρτανω	ἁμαρταν-	ἁμαρτ-	ik zondig
βαλλω	βαλλ-	βαλ-	ik werp
έρχομαι	έρχ-	έλθ-	ik kom
έσθιω	έσθι-	φαγ-	ik eet
εύρισκω	εύρισκ-	εύρ-	ik vind
έχω	έχ-	σχ-	ik heb
λαμβάνω	λαμβάν-	λαβ-	ik neem
λανθανω	λανθαν-	λαθ-	ik ben verborgen
λεγω	λεγ-	είπ-	ik zeg
μανθανω	μανθαν-	μαθ-	ik leer
όρω	όρα-	ίδ-	ik zie
πινω	πιν-	πι-	ik drink
τικτω	τικτ-	τεκ-	ik baar
τρεχω	τρεχ-	δραμ-	ik ren

φέρω	φέρ-	έγκ-	ik draag
φευγω	φευγ-	φυγ-	ik vlucht

Wij geven u nu voorbeelden met vormen van de thematische aoristus van deze werkwoorden. Het is de bedoeling dat u van de vorm persoon, enkel- of meervoud, wijs, tijd en werkwoord geeft. Doet u dit in de lege ruimtes in de derde kolom. Na de voorbeelden kunt u uw antwoorden controleren.

<i>ήγαγον</i> την όνον και τον πωλον και έπεθηκαν έπ' αυτων τα ίματα ...	Zij brachten de ezelin en het veulen en spreidden hun klederen op hen uit ... (Matt. 21: 7)	ήγαγον- έπιτιθημι- ik leg op
<i>έλαβεν</i> δε φοβος παντας και έδοξαζον τον θεον λεγοντες ...	En vrees greep allen aan en zij loofden God zeggende ...	έλαβεν-
<i>έφαγομεν</i> ένωπιον σου και <i>έπιομεν</i> ...	Wij hebben gegeten in Uw tegenwoordigheid en gedronken ... (Luc. 13: 26)	έφαγομεν- έπίομεν-
τουτο μονον θελω <i>μαθειν</i>	Dit alleen wil ik van jullie te weten komen ... (Gal. 3: 2)	μαθειν-

<i>ιδουσα</i> δε ή γυνη ότι ούκ	Maar nadat de vrouw gezien had dat zij niet verborgen was kwam ze bevende ... (Luc. 8: 47)	ιδουσα- έλαθεν-
ήλθεν... και δους τοις μαθηταις <i>είπεν</i> <i>Λαβ-ετε, φαγετε</i> , τουτο έσ-τιν το σωμα μου	En aan de discipelen gegeven hebbende, zei Hij: Neemt, eet, dit is Mijn lichaam. (Matt. 26: 26)	είπεν- λαβετε- φαγετε-
και <i>έτεκεν</i> τον υίον αύτης τον πρωτοτοκον ...	En zij baarde haar eerstgeboren Zoon ... (Luc. 2: 7)	έτεκεν-
<i>δραμων έπεπεσεν</i> έπι τον τραχηλον αύτου και καταφιλησεν αύτον	Toelopend viel hij hem om de hals en kuste hem. (Luc. 15: 20)	δραμων- έπεπεσεν- τραχηλος (mnl.)- hals, καταφιλεω- ik kus
διδασκαλε, τί άγαθον ποιησω ίνα <i>σχω</i> ζων αιωνιον;	Meester, wat voor goeds moet ik doen om eeuwig leven te hebben? (Matt. 19: 16)	σχω-
και <i>έλθοντες</i> εις την οικίαν <i>είδον</i> το παιδιον μετα Μαρίας της ματρος	En nadat ze tot het huis gekomen waren zagen zij	έλθοντες-

αὐτοῦ καὶ **ΠΕΣΟΝΤΕΣ** προ-
σεκυνη- σαν αὐτῷ

het Kind met Maria Zijn
moeder en nedervallende
aanbaden zij Hem ... (Matt.
2: 11)

εἶδον-

ΠΕΣΟΝΤΕΣ-

ἤγαγον	1ste p. ev. aor. v. ἄγω- ik leid
ἔλαβεν	3de p. ev. aor. v. λαμβανω- ik neem
ἔφαγομεν	1ste p. mv. aor. v. ἐσθιω- ik eet
ἐπιόμεν	1ste p. mv. aor. v. πινω- ik drink
μαθεῖν	heel werkwoord aor. v. μανθανω- ik leer
ἶδουσα	1ste nv. ev. vrl. dlw. aor. v. ὄρω- ik zie
ἔλαθεν	3de p. ev. aor. v. λανθανω- ik ben verborgen
ἦλθεν	3de p. ev. aor. v. ἔρχομαι- ik kom
εἶπεν	3de p. ev. aor. v. λεγω- ik zeg
λαβετε	2de p. mv. geb. wijs aor. v. λαμβανω- ik neem
φαγετε	2de p. mv. geb. wijs aor. v. ἐσθιω- ik eet
ἔτεκεν	3de p. ev. aor. v. τικτω- ik baar
δραμων	1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. v. τρεχω- ik ren
ἐπεπεσεν	3de p. ev. aor. v. ἐπιπιπτω- ik val op
σχω	1ste p. ev. aanv. wijs aor. v. ἔχω- ik heb
ἔλθοντες	1ste nv. mv. mnl. dlw. aor. v. ἔρχομαι- ik kom
εἶδον	3de p. mv. aor. v. ὄρω- ik zie
πεσοντες	1ste nv. mv. mnl. dlw. aor. v. πιπτω- ik val

55.3 Het Deponens

U hebt in het overzicht op pagina 1 kunnen zien dat het deponens ἔρχομαι een actieve thematische aoristus heeft (ἦλθον). Andere deponentia echter hebben vormen met uitgangen van de lijdende vorm. De betekenis is zoals u dat gewend bent bij deponentia wel actief!

Wij geven u eerst een overzicht van een aantal deponentia met hun o.t.t.stam en hun aoristusstem. Daarna bespreken wij de vorming en geven voorbeelden.

werkwoord	stam o.t.t.	stam aor.	betekenis
ἄπ-ολλυμαι	ἄπ-ολλυ-	ἄπ-ολ-	ik kom om
ἄφ-ικνεομαι	ἄφ-ικνε-	ἄφ-ικ-	ik nader
γίνομαι	γιν-	γεν-	ik word
πυνθανομαι	πυνθαν-	πυθ-	ik informeer

N.B. Het streepje tussen ἄπ-ολλυμαι betekent dat ἄπ- een voorvoegsel is. Het augment komt dus tussen ἄπ- en ολλ- in (trekt samen met ολλ-). Voor ἄφ-ικνεομαι geldt hetzelfde: ἄφ- is een voorvoegsel, het augment trekt samen met de ι van ικ-

Deze deponentia krijgen voor de vorming van de thematische aoristus de volgende uitgangen:

bedrijvende wijs: uitgangen van de o.v.t. lijdende vorm, te weten -ομην, -ου, -ετο, -ομεθα, -εσθε, -οντο (N.B. Er komt voor de stam een augment. Bijvoorbeeld: γίνομαι > ἔγενομην)

aanvoegende wijs: uitgangen aanvoegende wijs o.t.t. lijdende vorm, te weten -ομαι, -η, -ηται, -ομεθα, -ησθε, -ωνται

wensende wijs: uitgangen wensende wijs o.t.t. lijdende vorm, te weten -οιμην, -οιο, -οιτο, -οιμεθα, -οισθε, -οιντο

gebiedende wijs: uitgangen gebiedende wijs o.t.t. lijdende vorm, te weten -ου, -εσθω, -εσθε, -εσθων

deelwoord: uitgangen deelwoord o.t.t. lijdende vorm, te weten -ομενος, -ομενη, -ομενον

(verbuiging van deze deelwoorden: op -ος als een mannelijk woord op -ος van de tweede declinatie, op -η als een vrouwelijk woord op -η van de eerste declinatie, op -ον als een onzijdig woord op -ον van de tweede declinatie)

heel werkwoord: uitgang heel werkwoord o.t.t. lijdende vorm, te weten -εσθαι

In les 56 treft u ook een volledige verbuiging aan van de thematische aoristus lijdende vorm

(ἐβαλομην).

Bij de voorbeelden vragen wij u weer in de derde kolom van de vormen van de thematische aoristus aan te geven: persoon, enkel- of meervoud, wijs, tijd, werkwoord

ἔγενοντο δε φιλοι ὁ τε
 Ηρωδης και ὁ Πιλατος ἐν
 αὐτῇ τῇ ἡμερᾷ μετ' ἄλληλων

En Herodes en Pilatus werden vrienden met elkaar op diezelfde dag. (Luc. 23: 12)

ἔγενοντο-

μηδε γογγυζετε καθα- περ
 τινες αὐτων ἐγογ- γυσαν
 και **ἀπωλοντο** ὑπο του
 ὀλοθρευτου

En murmureert niet zoals sommigen van hen murmureerden en omkwamen door de verderver. (1 Kor. 10: 10)

γογγυζω- ik murmureer,
 ἀπωλοντο-

ὀλοθρευτου- 2de nv. ev.
 ὀλοθρευτης (mnl.)- verdervende engel

και ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγε- λιζομεθα την προς τους πατερας ἐπαγγελιαν γε- νομενην ...	En wij verkondigen jullie de belofte die tot de vaderen geschied is ... (Hand. 13: 32)	γενομενην-
ἢ γαρ ὑμῶν ὑπακοη εἰς παντας ἄφικετο	Want jullie gehoorzaam- heid is tot (kennis van) allen gekomen. (Rom. 16: 19)	ὑπακοη (vrl.)- gehoor- zaamheid, ἄφικετο-
ἴδου ἡ δουλῆ κυριου. γε- νοιτο μοι κατα το ῥημα σου	Zie de dienstmaagd van de Here. Mij geschiedde naar uw woord. (Luc. 1: 38)	γενοιτο-
νευει οὖν τουτω Σιμων Πετρος πυθεσθαι ...	Hem gaf Simon Petrus een wenk om te infor-meren ... (Joh. 13: 24)	νευω- ik geef een wenk, πυθεσθαι-
... ὅπως γενηθε υἱοι του πατρος ὑμων του ἐν ου- ρανοις ...	... opdat jullie zonen mogen zijn van jullie Vader Die in de hemelen (is) ... (Matt. 5: 45)	γενηθε-

ἐγενοντο	- 3de p. mv. aor. v. γινομαι- (deponens) ik word
ἀπωλοντο	- 3de p. mv. aor. v. ἀπολλυμαι- (deponens) ik kom om
γενομενην	- 4de nv. ev. vrl. dlw. aor. v. γινομαι- (deponens) ik word
ἄφικετο	- 3de p. ev. aor. v. ἀφικνεομαι- (deponens) ik nader
γενοιτο	- 3de p. ev. wensende wijs aor. v. γινομαι- (deponens) ik word

πυθεσθαι - heel werkwoord aor. v. πυθησθαι- (deponens) ik informeer

γενησθε - 2de p. mv. aanv. wijs aor. v. γινομαι- (deponens) ik word

Wanneer u, in plaats van de toevoeging '(deponens)' bij de betekenis, tussen wijs en tijd hebt aangegeven 'lijdende vorm', is dit ook goed.

55.4 Bijzinnen en Voegwoorden

Wij vervolgen nu met de bestudering van bijzinnen en voegwoorden. In deze les willen wij kijken naar consecutieve en conditionele bijzinnen.

1) consecutieve bijzinnen (bijzinnen van gevolg)

Deze bijzinnen worden altijd ingeleid door het voegwoord ὥστε (zodat).

ὥστε wordt meestal gevolgd door een vierde naamval met heel werkwoord. Zoals u weet moet in een dergelijke constructie de vierde naamval vertaald worden als onderwerp, het hele werkwoord als persoonsvorm van de bijzin. De tijd van het hele werkwoord bepaalt welke tijd u voor de persoonsvorm moet kiezen. Ook kunnen er bijwoordelijke bepalingen bijstaan die ook in de bijzin vertaald moeten worden. Let u erop dat het woord ὥστε ook wordt gebruikt ter inleiding van een hoofdzin. Het betekent dan 'daarom, zo dus'.

ὁ δε Ἰησους οὐκετι οὐδεν
ἀπεκριθη, **ὥστε** θαυμάζειν
τον Πιλατον

Maar Jezus antwoordde
niets meer, zodat Pilatus
zich verwonderde. (Marc.
15: 5)

... ἐδιδασκεν αὐτους ἐν τη
συναγωγῇ αὐτων **ὥστε**
ἐκπλησσεσθαι αὐτους και
λεγειν ...

... Hij onderwees in hun
synagoge zodat zij zich ver-
baasden en zeiden ... (Matt.
13: 54)

ἐκπλησσομαι- (depo- nens)
ik verbaas mij

2) conditionele bijzinnen (bijzinnen van voorwaarde)

Conditionele bijzinnen geven een voorwaarde weer voor het tot stand komen van de hoofdhandeling. Een conditionele bijzin wordt gewoonlijk ingeleid door εἰ (als, indien).

Afhankelijk van de gebruikte wijs in hoofd- en bijzin kan de zin als geheel een realis, een irrealis of een potentialis weergeven.

Een realis is een zin waarin voorwaarde en hoofdhandeling als vervulbaar worden geacht.

Voorbeeld: als Evert morgen tijd heeft, komt hij even langs.

De voorwaarde 'tijd hebben' is vervulbaar, waardoor ook de hoofdhandeling een feit kan worden.

In het Grieks staat dan in hoofd- en bijzin de bedrijvende wijs.

πατερ, *εἰ* βουλει παρ-
ενεγκε τουτο το ποτηριον
ἀπ' ἔμου

Vader, indien Gij wilt, laat
deze drinkbeker aan mij
voorbij gaan. (Luc. 22: 42)

De hoofdhandeling kan een
feit worden, mits aan de
voorwaarde wordt voldaan.

Ook kan in de bijzin *εἰ* + ἄν (= ἔαν) staan met een aanvoegende wijs. In de hoofdzin staat de bedrijvende wijs.

ἔαν ἀφωμεν αὐτον οὕτως,
παντες πιστευ-σουσιν εἰς
αὐτον

Indien wij Hem laten ge-
worden, zullen allen in Hem
geloven. (Joh. 11: 48)

De hoofdhandeling kan een
feit worden, mits aan de
voorwaarde wordt voldaan.

Een irrealis is een zin waarin de voorwaarde als niet vervulbaar wordt geacht. Dientengevolge kan ook de hoofdhandeling geen feit worden.

Voorbeeld: als Evert gisteren tijd gehad had, was hij even langs gekomen.

De voorwaarde is op zich onvervulbaar (Evert had gisteren geen tijd). Daarom is de hoofdhandeling niet gerealiseerd. In het Grieks staat in de bijzin de bedrijvende wijs, in de hoofdzin ἄν met de bedrijvende wijs.

εἰ γαρ ἐπιστευετε Μωϋσει
ἐπιστευετε ἄν ἔμοι

Indien jullie Mozes geloof-
den, zouden jullie Mij gelo-
ven. (Joh. 5: 46)

Aan de voorwaarde wordt
niet voldaan, de hoofd-
handeling kan dus geen feit
worden.

Een potentialis is een zin waarin wordt aangegeven dat aan de voorwaarde voldaan zou kunnen worden. Dientengevolge kan de hoofdhandeling ook feit worden.

Voorbeeld: als Evert morgen vrij zou hebben van zijn werk, zou hij even langs kunnen komen.

Aan de voorwaarde (een vrije dag) kan worden voldaan. In dat geval kan ook de hoofdhandeling worden gerealiseerd. In het Grieks staat in de bijzin een wensende wijs, in de hoofdzin $\acute{\alpha}\nu$ met de wensende wijs.

$\acute{\alpha}\lambda\lambda'$ $\epsilon\acute{\iota}$ και πασχοιτε δια
δικαιοσυνην, μακαριοι

Indien jullie lijden om de
gerechtigheid, (zijn jul-
lie)gelukkig. (1 Petr. 3: 14)

δια- (+ 4de nv.) om, terwille
van, in de hoofdzin moet $\acute{\alpha}\nu$
 $\eta\tau\epsilon$ in gedachten worden
aan-gevuld

Wij geven de mogelijkheden in een schema weer.

soort zin	bijzin	hoofdzin
realis	$\epsilon\acute{\iota}$ + bedr. wijs	bedr. wijs
	$\acute{\epsilon}\alpha\nu$ + aanv. wijs	bedr. wijs
irrealis	$\epsilon\acute{\iota}$ + bedr. wijs	$\acute{\alpha}\nu$ + bedr. wijs
potentialis	$\epsilon\acute{\iota}$ + wensende wijs	$\acute{\alpha}\nu$ + wensende wijs

55.5 Huiswerk

1. και $\eta\sigma\alpha\nu$ οί φαγοντες τους $\acute{\alpha}\rho\tau\omicron\upsilon\varsigma$ πεντακισχιλιοι $\acute{\alpha}\nu\delta\rho\epsilon\varsigma$
2. ο $\acute{\upsilon}\tau\epsilon$ εις τον νομον των 'Ιουδαιων ο $\acute{\upsilon}\tau\epsilon$ εις το Ιερον ο $\acute{\upsilon}\tau\epsilon$ εις Καισαρα τι $\eta\mu\alpha\rho\tau\omicron\nu$
3. ο $\acute{\upsilon}\tau\epsilon$ ο $\acute{\upsilon}\nu$ $\acute{\epsilon}\nu\iota\psi\epsilon\nu$ τους ποδας $\acute{\alpha}\upsilon\tau\omega\nu$ και $\epsilon\lambda\alpha\beta\epsilon\nu$ τα Ιματια $\acute{\alpha}\upsilon\tau\omicron\upsilon$ και $\acute{\alpha}\nu\epsilon\pi\epsilon\sigma\epsilon\nu$ παλιν, $\epsilon\acute{\iota}\pi\epsilon\nu$ $\acute{\alpha}\upsilon\tau\omicron\iota\varsigma$ · $\gamma\iota\nu\omega\sigma\kappa\epsilon\tau\epsilon$ τί πεποιηκα υ $\acute{\mu}\iota\nu$;

4. εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἄστερα ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ
5. ἄμην ἄμην λέγω ὑμῖν, ζητεῖτε με οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα ἀλλ' ὅτι ἐφαγετε ἐκ τῶν ἄρτων
6. εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμῆ, οἱ ὑπηρετοὶ οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἄν
7. καὶ ἐκβαλοντες ἔξω τῆς πόλεως ἐλιθοβολοῦν
8. καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἀπο μακροθεν ἐδραμεν καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ
9. καὶ ἔλαβον τὸ βιβλαρίδιον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου καὶ κατέφαγον αὐτό
10. εἰσηλθὲς πρὸς ἄνδρα ἀκροβυστιαν ἔχοντας καὶ συνεφαγες αὐτοῖς

ἄρτος (mnl.)- brood, νιπτω- ik was, ἄστερα- 4de nv. ev. v. ἄστηρ, ἀγωνίζομαι- ik strijd, λιθοβολεω- ik stenig, ἀπο μακροθεν- (bijwoordelijke bepaling) van een afstand, βιβλαρίδιον (onz.)- boekje, κατεσθιω- ik eet op, συνεσθιω- (+ 3de nv.) ik eet samen met

55.6 Nieuwe woorden

λανθανω	- ik ben verborgen
ἐπιτιθημι	- ik leg erop
τραχηλος (mnl.)	- hals
καταφιλω	- ik kus innig
ἀπολλυμαι	- (deponens) ik kom om
ἀφικνεομαι	- (deponens) ik nader
πυνθανομαι	- (deponens) ik informeer
γογγυζω	- ik murmureer
ὄλοθρευτης (mnl.)	- verdervende engel
ὑπακοη (vgl.)	- gehoorzaamheid
νευω	- ik knik
ἐκπλησσομαι	- (deponens) ik verwonder mij
δια	- (+ 4de nv.) om, terwille van
ἀγωνίζομαι	- (deponens) ik strijd
λιθοβολεω	- ik stenig

55.7 En dan nu ... lezen!:

Wij lezen met u de geschiedenis van de vraag naar de keizerlijke belastingen (Matt. 22: 15- 22)

15. Τότε πορευθεντες οί Φαρισαιοι συμβουλιον ἔλαβον ὅπως αὐτον παγιδευσωσιν ἐν λογῳ.

16. και ἀποστελλουσιν αὐτῳ τους μαθητας αὐτων μετα των Ἑρῳδιανων λεγοντες· διδασκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθης εἶ και την ὁδον του θεου ἐν ἀληθειᾳ διδασκεις και οὐ μελει σοι περι οὐδενος· οὐ γαρ βλεπεις εἰς προσωπον ἀνθρωπων,

17. εἶπε οὖν ἡμιν τί σοι δοκει; ἔξεστιν δουναι κηνσον Καισαρι ἢ οὐ;

18. γνους δε ὁ Ἰησους την πονηριαν αὐτων εἶπεν· τί με πειραζετε, ὑποκριται;

19. ἐπιδειξατε μοι το νομισμα του κηνσου. οἱ δε προσηνεγκαν αὐτῳ δηναριον.

20. και λεγει αὐτοις· τίνος ἢ εἰκων αὐτη και ἡ ἐπιγραφη;

21 λεγουσιν αὐτῳ· Καισαρος. τοτε λεγει αὐτοις· ἀποδοτε οὖν τα Καισαρος Καισαρι και τα του θεου τῳ θεῳ.

22. και ἀκουσαντες ἔθαυμασαν, και ἀφεντες αὐτον ἀπηλθαν

συμβουλιον λαμβανω- ik houd raad, παγιδευω- ik verstrik, μελει μοι περι τινος- ik trek mij iets van iemand aan, πονηρια (vrl.)- boosheid, ἐπιδεικνυμι- ik toon, νομισμα (onz.)- munt, δηναριον (onz.)- munt ter waarde van zestien penningen, εἰκων (vrl.)- beeld, afbeelding, ἐπιγραφη (vrl.)- opschrift

Vragen:

1. Van welke wijs zijn de volgende werkwoordsvormen?

παγιδευσωσιν, εἶπε, πειραζετε, ἀποδοτε

2. Welke vormen van de thematische aoristus ziet u in dit gedeelte?

3. Welke andere soorten aoristus komen in dit gedeelte voor? Geef van elke soort een voorbeeld.

4. De inhoudelijke vraag: Waarom lieten de Farizeeën juist deze vraag stellen?

55.8 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Keizercultus I

De cultus van de keizer was een politiek instrument om het keizerrijk emotioneel en religieus te verenigen en om plaatselijke verschillen te vereffenen. Al in het oude Egypte werden de farao's aanbeden. En Alexander de Grote had al titels, symbolen en aanspreekvormen ontvangen die hem vereerden als een bovenmenselijk wezen. In het oosten was het de gewoonte om de koning als een soort god te vereren. De opvolgers van Antiochius droegen de titel 'epifanes' (de geopenbaarde god).

In Rome geloofde men dat hun grondlegger, Romulus, na zijn dood de god Quirinus was geworden. Enkele maanden na de moord op Julius Caesar richtte een bewonderaar van hem een pilaar op over de as van zijn gecremeerde lichaam en vereerde hem als een god. Toen in juli van dat jaar, 44 v. Chr., ook nog eens plotseling een komeet verscheen tijdens herdenkingen van Caesars overwinningen, was de vergoddelijking nog slechts een formaliteit; vooral door het toedoen van Octavianus de geadopteerde zoon van Caesar, beter bekend als Augustus.

In 12 v. Chr. zorgde Augustus ervoor dat zijn *genius* (geleidegeest) goddelijke eer ontving. Maar in het westen werd de keizer tijdens zijn leven overigens nooit als god aanbeden. In het oosten daarentegen werd hijzelf zonder meer als god vereerd. En keizers als Gajus, Nero en Domitianus namen hun goddelijkheid zeer ernstig. Op deze manier werden politieke banden gesmeden en werd trouw aan de staat in een bepaalde richting gestuurd.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. παγιδευσωσιν- aanvoegende wijs

είπε- gebiedende wijs

πειραζετε- bedrijvende wijs

ἀποδοτε- gebiedende wijs

2. ἔλαβον, εἶπε, εἶπεν, προσηνεγκαν, ἀπηλθαν

3. N.B. Wij geven u alle mogelijke antwoorden.

sigmatische aoristus παγιδευσωσιν, ἐπιδειξατε, ἀκουσαντες, ἐθαυμασαν

stamaoristus δουναι, γνους, ἀποδοτε, ἀφεντες

LES LVI

56.1 Inleiding

In deze herhalingsles zetten wij zoals gebruikelijk de behandelde onderwerpen voor u op een rijtje. In les 50 hebben wij aandacht besteed aan de athematische praesentia, werkwoorden op μ . Deze werkwoorden hebben een afwijkende verbuiging. Het voert hier te ver van al deze werkwoorden een volledig overzicht te geven, te meer daar vaak maar enkele vormen in het Nieuwe Testament voorkomen. Wij raden u dan ook aan voor dit onderwerp paragraaf 49 van de Kleine Griekse Grammatica te raadplegen. Het is raadzaam de voorbeelden met deze werkwoorden in les 50 nog eens na te zien.

56.2 Het Deelwoord

Overzicht van het gebruik van het deelwoord (les 50)

gebruikswijze	functie	vertaling
attributief	door lidwoord aan znw. gerelateerd als bijvoeglijke bepaling	als betrekkelijke bijzin
gesubstantiveerd	door lidwoord tot znw. gemaakt	als zelfstandig naamwoord
praedikatief	zonder lidwoord, geeft een nevenhandeling aan	als bijzin, voegwoord afhankelijk van tijd deelwoord
losse tweede naamval	deelwoord in tweede naamval met een znw. of een pers. vnw. in tweede naamval	als bijzin, deelwoord fungeert als persoonsvorm, het znw./ pers. vnw. als het onderwerp

56.3 Enige Zelfstandignaamwoorden (les 51)

Alleen vormen die voorkomen in het Nieuwe Testament worden gegeven

a) van de tweede declinatie

νοῦς (verstand)

1ste nv. ev.	νοῦς
2de nv. ev.	νοοῦς
3de nv. ev.	νοῖ
4de nv. ev.	νοῦν

ὄσπουν (bot)

1ste/ 4de nv. ev.	ὄσπουν
1ste/ 4de nv. mv.	ὄσπεα
2de nv. mv.	ὄσπεων

b) van de derde declinatie

γένος (geslacht)

1ste/ 4de nv. ev.	γένος
2de nv. ev.	γένους
3de nv. ev.	γενει
1ste/ 4de nv. mv.	γενη

ἰχθυς (vis)

2de nv. ev.	ἰχθυος
3de nv. ev.	ἰχθυι
4de nv. ev.	ἰχθυον
1ste nv. mv.	ἰχθυες
2de nv. mv.	ἰχθυων
4de nv. mv.	ἰχθυας

βασιλευς (koning)

1ste nv. ev.	βασιλευς
2de nv. ev.	βασιλεως
3de nv. ev.	βασιλει
4de nv. ev.	βασιλεα
5de nv. ev.	βασιλευ
1ste nv. mv.	βασιλεις
2de nv. mv.	βασιλεων
3de nv. mv.	βασιλευσιν
4de nv. mv.	βασιλεις

ναυς (schip)

4de nv. ev.	ναυν
-------------	------

βους (rund)

1ste nv. ev.	βους
4de nv. ev.	βουν
1ste nv. mv.	βοες
2de nv. mv.	βων
4de nv. mv.	βοας

Verbuiging van woorden op -ψ

	ev.	mv.
1ste nv.	-ψ	-πες
2de nv.	-πος	-πων
3de nv.	-πι	-πι(ν)
4de nv.	-πα	-πας

56.4 Een Werkwoord op -μι

Wij geven u een overzicht van de vormen van het werkwoord ἀφιημι (les 52)

Vormen die niet zijn ingevuld komen niet voor.

	bedr. wijs	aanv. wijs	geb. wijs	deelwoord	heel ww.
o.t.t.	ἀφιημι				ἀφιεναι
	ἀφεις				
	ἀφιησιν				
	ἀφιομεν				
	ἀφιετε				
	ἀφιουσιν				
o.v.t.	ἤφιεν				
aor.	ἀφηκα			ἀφεις	
	ἀφηκες		ἀφες		
	ἀφηκεν	ἀφη			
	ἀφηκαμεν				
	ἀφηκατε	ἀφητε	ἀφετε		
	ἀφηκαν				
o.t.t.t.	ἀφησω				
	ἀφησεις				
	ἀφησει				
	ἀφησουσιν				

lijdende vorm

	bedr. wijs	aanv. wijs
o.t.t.	ἀφιεται (3de p. ev.)	
	ἀφιενται (3de p. mv.)	
aor.		ἀφεθη (3de p. ev.)
o.t.t.t.	ἀφεθησεται (3de p. ev.)	
v.v.t	ἀφεωνται (3de p. mv.)	

56.5 Het Voornaamwoord

Overzicht van de voornaamwoorden met verbuiging voor zover nog niet eerder gegeven (les 52)

De *persoonlijke* voornaamwoorden zijn ἐγώ, σὺ, ἡμεῖς en ὑμεῖς. Deze woorden worden verbogen. De naamvallen hebben de gebruikelijke functies (1ste nv. onderwerp, 3de nv. meewerkend voorwerp en 4de nv. lijdend voorwerp). De tweede naamval wordt vaak gebruikt als een bezittelijk voornaamwoord.

Het *determinatief* voornaamwoord αὐτός, αὐτή, αὐτόν wordt als volgt verbogen:

mannelijk: als een woord van de tweede declinatie op -ος

vrouwelijk: als een woord van de eerste declinatie op -η

onzijdig: als een woord van de tweede declinatie op -ον.

a) Wanneer het woord onmiddellijk wordt voorafgegaan door het lidwoord betekent αὐτός 'dezelfde'.

b) Wanneer het woord niet onmiddellijk wordt voorafgegaan door het lidwoord, fungeert αὐτός als het persoonlijk voornaamwoord vande derde persoon (hij, zij, het).

c) Wanneer αὐτός hoort bij een zelfstandig naamwoord, benadrukt het het zelfstandig naamwoord.

De *wederkerende* voornaamwoorden zijn ἐμαυτου, σεαυτου, ἑαυτου. Ze worden verbogen als een woord van de tweede declinatie op -ος. De eerste naamval komt niet voor.

Het *wederkerig* voornaamwoord is ἀλληλων- elkaar. Van dit woord komt geen eerste naamval voor.

mannelijk	vrouwelijk	onzijdig
ἀλληλων	ἀλληλων	ἀλληλων
ἀλληλοις	ἀλληλαις	ἀλληλοις
ἀλληλους	ἀλληλας	ἀλληλα

De *persoonlijke* voornaamwoorden ἐμος, σος, ἡμετερος, ὑμετερος- mijn, jouw, ons, jullie worden als volgt verbogen:

mannelijk: als een woord van de tweede declinatie op -ος

vrouwelijk: als een woord van de eerste declinatie op -η (ἐμος, σος) resp. -α (ἡμετερος, ὑμετερος)

onzijdig: als een woord van de tweede declinatie op -ον.

Net als bijvoeglijke naamwoorden nemen de persoonlijke voornaamwoorden altijd geslacht, getal en naamval aan van het woord waar ze bijhoren.

Aanwijzende voornaamwoorden zijn ὅδε (dit), οὗτος (die, dat) en ἐκεῖνος (die gindse).

ὅδε wordt verbogen als het lidwoord met δε erachter.

οὗτος, zie les 18

ἐκεῖνος wordt als volgt verbogen:

mannelijk: als een woord van de tweede declinatie op -ος

vrouwelijk: als een woord van de eerste declinatie op -η

onzijdig: als een woord van de tweede declinatie op -ov.

ὄδε wordt gebruikt voor iets bij de spreker. Tevens wijst het vooruit naar iets dat direct volgt.

οὗτος wordt gebruikt voor iets bij de aangesprokene. Tevens wijst het op wat direct voorafgaat.

ἐκεῖνος wijst op wat noch bij de spreker noch bij de aangesprokene is.

Het *vragend* voornaamwoord (τίς, τί) heeft altijd het accent op de eerste lettergreep. Eventuele accenten op de tweede lettergreep staan los van de betekenis.

a) Het woord kan zelfstandig gebruikt worden (wie?, wat?). Het woord heeft dan de naamval die de functie in de zin vereist.

b) Het woord kan ook bijvoeglijk worden gebruikt. Het betekent dan 'welke?'. In dat geval heeft het geslacht, getal en naamval van het woord waar het bijhoort.

Het onbepaalde voornaamwoord (τις, τι) kan eveneens zelfstandig en bijvoeglijk gebruikt worden.

a) Zelfstandig gebruikt betekent τις iemand en τι iets. Het woord heeft dan de naamval die de functie in de zin vereist.

b) Bijvoeglijk gebruikt komt het woord in geslacht, getal en naamval overeen met het woord waar het bijhoort.

Er zijn twee soorten *betrekkelijke* voornaamwoorden: bepaald (ὅς, ἡ, ὅ) en onbepaald (ὅστις, ἡτις, ὅτι).

	mnl.	vrl.	onz.
enkelvoud	ὅς	ἡ	ὅ
	οὐ	ἡς	οὐ
	ὡ	ἡ	ὡ
	ὄν	ἡν	ὄ
meervoud	οἱ	αἱ	ἅ
	ῶν	ῶν	ῶν
	οἷς	αἷς	οἷς
	οὓς	ἄς	ἅ

	mnl.	vrl.	onz.
enkelvoud	ὅστις	ἡτις	ὅτι
	οὐτινος	ἡστινος	οὐτινος
	ὡτινι	ἡτινι	ὡτινι
	ὄντινα	ἡντινα	ὄτι
meervoud	οἵτινες	αἵτινες	ἅτινα
	ῶντινων	ῶντινων	ῶντινων
	οἷσισι(ν)	αἷσισι(ν)	οἷσισι(ν)
	οὓστινας	ἄστινας	ἅτινα

Voor beide woorden geldt dat het woord een betrekkelijke bijzin inleidt. Het woord heeft de naamval die de functie in de bijzin vereist! Wel stemmen getal en geslacht overeen met het woord waar het bijhoort.

Overzicht van de *adiectiva pronominalia* (voornaamwoorden met bijvoeglijk gebruik).

ΤΟΙΟΥΤΟΣ, ΤΟΙΑΥΤΗ, ΤΟΙΟΥΤΟ(Ν) betekent 'zodanig', de verbuiging lijkt erg op die van ΟΥΤΟΣ

ΤΟΣΣΟΥΤΟΣ, ΤΟΣΣΑΥΤΗ, ΤΟΣΣΟΥΤΟ(Ν) betekent 'zo groot, zoveel', de verbuiging lijkt erg op die van ΟΥΤΟΣ

	mnI.	vrl.	onz.
enkelvoud	ΤΟΙΟΥΤΟΣ	ΤΟΙΑΥΤΗ	ΤΟΙΟΥΤΟ(Ν)
	ΤΟΙΟΥΤΟΥ	ΤΟΙΑΥΤΗΣ	ΤΟΙΟΥΤΟΥ
	ΤΟΙΟΥΤΩ	ΤΟΙΑΥΤΗ	ΤΟΙΟΥΤΩ
	ΤΟΙΟΥΤΟΝ	ΤΟΙΑΥΤΗΝ	ΤΟΙΟΥΤΟ(Ν)
meervoud	ΤΟΙΟΥΤΟΙ	ΤΟΙΑΥΤΑΙ	ΤΟΙΑΥΤΑ
	ΤΟΙΟΥΤΩΝ	ΤΟΙΟΥΤΩΝ	ΤΟΙΟΥΤΩΝ
	ΤΟΙΟΥΤΟΙΣ	ΤΟΙΑΥΤΑΙΣ	ΤΟΙΟΥΤΟΙΣ
	ΤΟΙΟΥΤΟΥΣ	ΤΟΙΑΥΤΑΣ	ΤΟΙΑΥΤΑ
	mnI.	vrl.	onz.
enkelvoud	ΤΟΣΣΟΥΤΟΣ	ΤΟΣΣΑΥΤΗ	ΤΟΣΣΟΥΤΟ(Ν)
	ΤΟΣΣΟΥΤΟΥ	ΤΟΣΣΑΥΤΗΣ	ΤΟΣΣΟΥΤΟΥ
	ΤΟΣΣΟΥΤΩ	ΤΟΣΣΑΥΤΗ	ΤΟΣΣΟΥΤΩ
	ΤΟΣΣΟΥΤΟΝ	ΤΟΣΣΑΥΤΗΝ	ΤΟΣΣΟΥΤΟ(Ν)

meervoud	ΤΟΣΟΥΤΟΙ	ΤΟΣΑΥΤΑΙ	ΤΟΣΑΥΤΑ
	ΤΟΣΟΥΤΩΝ	ΤΟΣΟΥΤΩΝ	ΤΟΣΟΥΤΩΝ
	ΤΟΣΟΥΤΟΙΣ	ΤΟΣΑΥΤΑΙΣ	ΤΟΣΟΥΤΟΙΣ
	ΤΟΣΟΥΤΟΥΣ	ΤΟΣΑΥΤΑΣ	ΤΟΣΑΥΤΑ

Een overzicht van *adverbia pronomalia* (voornaamwoorden als bijwoorden) vindt u in KGG 35.

56.6 De Stamaoristus

Overzicht van de stamaoristus van ἵστημι en γινωσκω (les 53)

	bedr. wijs	aanv. wijs	geb. wijs	deelwoord	heel ww.
aor.	ἔστην			στας	στηναι
	ἔστης		στηθι	σταςα	
	ἔστη	στη		σταν	
	ἔστημεν				
	ἔστητε	στητε	στητε		
	ἔστησαν	στωσιν			
aor.	ἔγνων	γνω		γνους	γνωναι
	ἔγνως	γνως	γνωθι	γνουςα	
	ἔγνω	γνω	γνωτω		
	ἔγνωμεν	γνωμεν			
	ἔγνωτε	γνωτε	γνωτε		
	ἔγνωσαν	γνωσιν			

Verbuiging van het deelwoord mannelijk en onzijdig

	ev.	mv.
mnl.	στας	σταντες
	σταντος	σταντων
	σταντι	στασι(ν)
	σταντα	σαντας
onz.	σταν	σταντα
	σταντος	σταντων
	σταντι	στασι(ν)
	σταν	σταντα
mnl.	γνους	γνοντες
	γνοντος	γνοντων
	γνοντι	γνουσιν
	γνοντα	γνοντας

Overzicht van de stamaoristus op -κα (les 54)

	bedr. wijs	aanv.wijs	wens. wijs	geb. wijs	dlw.	heel ww.
aor.	ἔδωκα				δους	δουναι
	ἔδωκας	δῶς		δος	δουσα	
	ἔδωκεν	δῶ	δοι	δοτω		
	ἔδωκαμεν	δωμεν				
	ἔδωκατε	δωτε		δοτε		
	ἔδωκαν	δωσιν				
aor.	ἔθηκα	θῶ			θεις	θειναι
	ἔθηκας					
	ἔθηκεν	θη				
		θωμεν				
				θετε		
	ἔθηκαν					

Een overzicht van alle bijzinnen en voegwoorden vindt u in les 60.

56.7 De Thematische Aoristus (les 55)

a) overzicht van werkwoorden met een thematische aoristus

werkwoord	stam o.t.t.	stam aor.	betekenis
ἄγω	ἄγ-	ἄγαγ-	ik leid
ἁμαρτανω	ἁμαρταν-	ἁμαρτ-	ik zondig

ἀπ-ολλυμαι	ἀπ-ολλυ-	ἀπ-ολ-	ik kom om
ἀφ-ικνεομαι	ἀφ-ικνε-	ἀφ-ικ-	ik nader
βαλλω	βαλλ-	βαλ-	ik werp
γινομαι	γιν-	γεν-	ik word
έρχομαι	έρχ-	έλθ-	ik kom
έσθιω	έσθι-	φαγ-	ik eet
εύρισκω	εύρισκ-	εύρ-	ik vind
έχω	έχ-	σχ-	ik heb
λαμβάνω	λαμβάν-	λαβ-	ik neem
λανθανω	λανθαν-	λαθ-	ik ben verborgen
λεγω	λεγ-	είπ-	ik zeg
μανθανω	μανθαν-	μαθ-	ik leer
όραω	όρα-	ιδ-	ik zie
πινω	πιν-	πι-	ik drink
πυνθανομαι	πυνθαν-	πυθ-	ik informeer
τικτω	τικτ-	τεκ-	ik baar
τρεχω	τρεχ-	δραμ-	ik ren
φέρω	φερ-	έγν-	ik draag
φευγω	φευγ-	φυγ-	ik vlucht

b) overzicht van de vervoeging van werkwoorden met een thematische aoristus

	bedr. wijs	aanv. wijs	wens. wijs	geb. wijs	dlw.	heel ww.
aor.	ἔβαλον	βαλω	βαλοιμι		βαλων	βαλειν
	ἔβαλες	βαλης	βαλοις	βαλε	βαλουσα	
	ἔβαλεν	βαλη	βαλοι	βαλετω	βαλον	
	ἔβαλομεν	βαλωμεν	βαλοιμεν			
	ἔβαλετε	βαλητε	βαλοιτε	βαλετε		
	ἔβαλον	βαλωσιν	βαλοιεν	βαλοντων		

lijdende vorm

	bedr. wijs	aanv. wijs	wens. wijs	geb. wijs	dlw.	heel ww.
aor.	ἔβαλομην	βαλωμαι	βαλοιμην		βαλομενος	βαλεσθαι
	ἔβαλου	βαλη	βαλοιο	βαλου	βαλομενη	
	ἔβαλετο	βαληται	βαλοιτο	βαλεσθω	βαλομενον	
	ἔβαλομεθα	βαλωμεθα	βαλοιμεθα			
	ἔβαλεσθε	βαλησθε	βαλοισθε	βαλεσθε		
	ἔβαλοντο	βαλωνται	βαλοιντο	βαλεσθων		

56.8 Huiswerk

Lees voor uzelf in het Nieuwe Testament. Een niet te moeilijke brief is die van Johannes. Maak er een gewoonte van om in het Griekse Nieuwe Testament te lezen.

56.9 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: De Keizercultus II

Christenen namen geen deel aan het geven van een gelofte aan de staat en aan de keizer en werden daarom als zeer gevaarlijke lieden beschouwd. Vooral onder de drie reeds genoemde keizers konden de gevolgen zeer ernstig zijn. Hun 'keizergod' was Christus die in het geval van de belastingmunt een duidelijk onderscheid had gemaakt tussen het rijk van de wereld en het rijk van God. Zijn volgelingen hielden zich zo goed mogelijk aan dit belangrijke onderscheid.

De keizer mochten zij wel eren, maar niet aanbidden. Daarom bogen zij niet hun knieën voor de keizer en offerden ook geen wierook voor hem op. De keizerlijke titels van *divi filius* (godenzoon) en *pontifex maximus* (opperpriester) golden wat hen betreft alleen maar voor Jezus Christus. 'Jezus is Heer' ging niet samen met 'de keizer is heer'. Dit werd opgevat als een belediging tegen de staat, tegen de keizer en tegen de goden en als ontrouw.

Plinius, een vrij goed bekende administrateur, schreef aan keizer Trajanus dat wanneer iemand hardnekkig bleef weigeren om de gebruikelijke eerbetoning te geven aan de goden en aan de keizer, zo iemand zich schuldig maakte aan *contumacia* (hooghartige weerspanningheid). Volgens hem was de juiste straf de doodstraf.

NOTITIES:

LES LVII

57.1 Inleiding

We benaderen nu zo langzamerhand het einde van deze cursus. Dit betekent dat een aantal zaken uit voorgaande lessen wordt afgerond. Hieronder valt de bespreking van de bijzinnen en voegwoorden. Ook zult u nog een aantal afwijkende bijvoeglijke naamwoorden te zien krijgen en afwijkende vormen van de v.t.t. In deze les behandelen wij een aantal bijvoeglijke naamwoorden. Wat weet u al van deze woorden? Een bijvoeglijk naamwoord heeft doorgaans drie vormen: mannelijk, vrouwelijk en onzijdig. De verbuiging gaat als een zelfstandig naamwoord op (respectievelijk) -ος, -η/-α en -ον.

De groep die eindigt op -ης is behandeld in les 29.

De groep die eindigt op -ους is behandeld in les 45.

Sommige bijvoeglijke naamwoorden hebben geen aparte vorm voor het vrouwelijk. Deze zogenaamde bijvoeglijke naamwoorden van twee uitgangen zijn behandeld in les 46.

πας, μέγας en πολυς hebben afwijkende verbuigingen (zie respectievelijk les 5, 30 en 31).

57.2 Het Bijvoeglijk Naamwoord

Wij kijken nu naar het bijvoeglijk naamwoord μέλας- zwart. Hiervan komen maar een paar vormen voor.

και εἶδον, και ἴδου
ἵππος μέλας ...

En ik zag en zie, een
zwart paard ... (Op. 6: 5)

ἵππος- 1ste nv. ev. v.
ἵππος- paard, μέλας-
1ste nv. ev. mnl. v. με-
λας- zwart

πολλα ειχον γραψαι σοι
 αλλ' ου θελω δια **μελα-**
νος και καλαμου σοι
 γραφειν ...

Veel had ik u te schrijven,
 maar ik wil u niet
 schrijven met inkt en pen
 ...

μελανος- 2de nv. ev. onz.
 v. μελας- zwart, hier zelf-
 standig gebruikt 'het
 zwarte', d.i. inkt,
 καλαμος- pen (lett. riet-
 stengel)

(3 Joh. vs. 13)

... οτι εστε επιστολη
 Χριστου διακονηθειςα

υφ' ημων, εγγεγραμμενη
 ου **μελανι** αλλα
 πνευματι θεου ζωντος
 ...

... dat jullie een brief van
 Christus zijn, verzorgd
 door ons, geschreven niet
 met inkt, maar met de
 Geest van de levende
 God ... (2 Kor. 3: 3)

επιστολη- brief, διακο-
 νεω- ik dien, ik zorg voor,
 ik zie toe op,
 εγγεγραμμενη- 1ste nv.
 ev. vrl. dlw. v.t.t. v.
 γραφω- ik schrijf, μελανι-
 3de nv. ev. onz. v. μελας-
 zwart, zelfstandig
 gebruikt: 'inkt'

... οτι ου δυνασαι μιαν
 τριχα λευκην ποιησαι η
μελαιναν

... omdat u niet één haar
 wit of zwart kunt maken.

(Matt. 5: 36)

τριχα- 4de nv. ev. v.
 θριξ- haar (Merk op dat
 de 1ste nv. een θ heeft,
 de andere naamvallen
 een τ!), λευκος- wit,
 μελαιναν- 4de nv. ev. vrl.
 v. μελας- zwart

De volledige verbuiging van μελας ziet er als volgt uit:

μελας	μελαινα	μελαν
μελανος	μελαινης	μελανος
μελανι	μελαινη	μελανι
μελανα	μελαιναν	μελαν

μελανες	μελαιναι	μελανα
μελανων	μελαινων	μελανων
μελασι(ν)	μελαιναις	μελασι(ν)
μελανας	μελαινας	μελανα

Wij vervolgen met de bespreking van de woorden ἔκων- vrijwillig en ἄκων- onvrijwillig.

εἰ γὰρ *ἔκων* τούτο
πρασσομαι, μισθον ἔχω·
εἰ δε *ἄκων*, οἰκονομιαν
πεπιστευμαι

Want indien ik dit
vrijwillig doe, heb ik loon,
maar indien onvrijwillig,
ik heb een verant-
woordelijkheid toever-
trouwd gekregen. (1 Kor.
9: 17)

ἔκων- 1ste nv. ev. mnl. v.
ἔκων- vrijwillig, ἄκων-
1ste nv. ev. mnl. v. ἄκων-
onvrijwillig, οἰκονομια-
toezicht over een
huishouden, taak, verant-
woordelijkheid, πεπισ-
τευμαι- 1ste p. ev. v.t.t.
v. πιστευω- ik geloof, ik
vertrouw toe; hier
lijdende vorm: ik heb
toevertrouwd gekregen

τῆ γὰρ ματαιοτητι ἢ
κτισις ὑπεταγη, οὐχ
ἔκουσα ...

Want de schepping is aan
de vruchteloosheid
onderworpen, niet
vrijwillig ... (Rom. 8: 20)

ματαιοτητι- 3de nv. ev.
v. ματαιοτης (vrl.)-
zinloosheid, vruchte-
loosheid, κτισις (vrl.)-
schepping, ὑπεταγη- 3de
p. ev. aor. lijd. vorm v.
ὑποτασσω- ik onderwerp
(N.B. De klassiek-Griekse
vorm is ὑπεταχθην,
direct herkenbaar als
lijdende vorm.)

έκων en άκων worden verbogen als het deelwoord o.t.t. van het regelmatig werkwoord.

έκων	έκουσα	έκον
έκοντος	έκουσης	έκοντος
έκοντι	έκουση	έκοντι
έκοντα	έκουσαν	έκον
έκοντες	έκουσαι	έκοντα
έκοντων	έκουσων	έκοντων
έκουσι(ν)	έκουσαις	έκουσι(ν)
έκοντας	έκουσας	έκοντα

Als voorbeeld van een bijvoeglijk naamwoord op -υς geven wij u vormen van het bijvoeglijk naamwoord όξυς- scherp.

... **όξεις** οί ποδες αυτων
έκχει αι αίμα ...

... hun voeten zijn snel
om bloed te vergieten ...
(Rom. 3: 15)

όξεις- 1ste nv. mv. mnl.
v. όξυς- scherp, hier in de
betekenis: snel, ποδες-
1ste nv. mv. v. πους-
voet, έκχειαι- hele
werkwoord aor. v. έκχεω-
ik giet uit

και ἐκ του στοματος
αὐτου πορευεται
ρόμφαια *όξεια* ...

En uit Zijn mond komt
een scherp zwaard ...
(Op. 19: 15)

ρόμφαια (vrl.)- zwaard,
όξεια- 1ste nv. ev. vrl. v.
όξυς- scherp

ταδε λεγει ο̅ έχων την
ρόμφαιαν την διστομον
την *όξειαν*

Dit zegt Hij Die het
tweesnijdende, scherpe
zwaard heeft. (Op. 2: 12)

διστομον- 4de nv. ev. v.
διστομος- tweesnijdend
(bijv. nmw. van twee
uitgangen!), όξειαν- 4de
nv. ev. vrl. v. όξυς-
scherp. Merk op dat het
lidwoord herhaald wordt,
wanneer het bijv. nmw.
achter het znw. komt!

... και έφωνησεν φωνη
μεγαλη τω έχοντι το
δρεπανον το *όξυ* ...

... en hij riep met grote
stem tot hem die de
scherpe sikkel had ... (Op.
14: 18)

δρεπανον- 4de nv. ev. v.
δρεπανον (onz.)- sikkel,
όξυ- 4de nv. ev. onz. v.
όξυς- scherp.

De volledige verbuiging van όξυς luidt als volgt:

όξυς

όξεια

όξυ

όξεος

όξειας

όξεος

όξει

όξεια

όξει

όξυν

όξειαν

όξυ

ὄξεις	ὄξειαι	ὄξεα
ὄξεων	ὄξειων	ὄξεων
ὄξεσι(ν)	ὄχειαις	ὄξεσι(ν)
ὄξεις	ὄξειας	ὄξεα

Voor de verbuiging van bijvoeglijke naamwoorden op -ων verwijzen wij u naar de verbuiging van zelfstandige naamwoorden op -ων (ἡγεμῶν) in les 39 en herhalingsles 42.

57.3 Adverbia Pronominalia

Wij vragen nu uw aandacht voor de zogenaamde adverbia pronominalia. Dit zijn bijwoorden die worden ingedeeld als de voornaamwoorden (vragend, onbepaald, aanwijzend enz.). Een bijwoord met betekenis 'waar?' wordt dan een adverbium interrogativum genoemd. Dit soort grammaticale termen zijn voor u niet belangrijk. In principe hebben de adverbia pronominalia een vaste betekenis. Het is voldoende wanneer u deze betekenis kent. Bestudeert u hiertoe de voorbeelden en leert u de betekenissen aan de hand van de woordenlijst.

ποῦ ἔστιν τὸ καταλυμα
μου ὅπου τὸ πασχα μετὰ
τῶν μαθητῶν μου φάγω;

Waar is Mijn gastverblijf
waar Ik het Pascha met
Mijn discipelen kan eten?
(Marc. 14: 14)

ποῦ- waar?, N.B. Let op
het accent, που (zonder
accent) en πού
betekenen beide
'ergens'!, καταλυμα
(onz.)- (gast)verblijf,
ὅπου- waar (betrekkelijk),
N.B. In plaats van ὅπου
kan ter inleiding van een
betrekkelijke bijzin ook
gewoon ποῦ worden
gebruikt!, φάγω- 1ste p.
ev. aanv. wijs aor. v.
ἔσθιω- ik eet

ἔχετε τι βρωσιμον
ἐνθαδε;

Hebben jullie hier iets te eten? (Luc. 24: 41)

βρωσιμος- eetbaar (N.B. hier zelfstandig gebruikt, samen met τι- iets: iets eetbaars), ἐνθαδε- hier

και ἦν ἐκει ἕως της
τελευτης Ἡρωδου

En Hij was daar tot de dood van Herodes. (Matt. 2: 15)

ἐκει- daar, τελευτη (vrl.)- dood

ἐκεισε γαρ το πλοιον
ἦν ἀποφορτιζομενον
τον γομον

... want daar zou het schip de lading lossen. (Hand. 21: 3)

ἐκεισε- daar (N.B. In klassiek Grieks betekent ἐκεισε 'daarheen', In het Nieuwe Testament altijd 'daar'), ἀποφορτιζομαι- ik los, γομος (mnl.)- lading. Merk op dat de constructie van de o.v.t. van εἶμι met een deelwoord de zin een irrealiswaarde geeft, dat wil zeggen: de handeling is niet gerealiseerd. In het Nederlands is dit weer te geven met 'zou'.

το βαπτισμα το
Ἰωαννου πόθεν ἦν;

De doop van Johannes, vanwaar was (die)? (Matt. 21: 25)

πόθεν- waarvandaan? Merk op dat πόθεν bestaat uit που- waar? en een achtervoegsel -θεν dat scheiding aangeeft ('vandaan')

οὐκ οἶδα ὑμᾶς **πόθεν**
ἔστε

Ik weet niet vanwaar
jullie zijn. (Luc. 13: 25)

πόθεν- leidt hier een
indirecte vraag in

πονηρε δουλε και
ὀκνηρε, ἤδεις ὅτι
θεριζω ὅπου οὐκ
ἔσπειρα και συναγω
ὄθεν οὐ διεσκορπισα;

Slechte en luie dienst-
knecht, wist je dat ik
oogst waar ik niet gezaaid
heb en bijeen breng
vanwaar ik niet heb
uitgestrooid? (Matt. 25:
26)

ἔσπειρα- 1ste p. ev. aor.
v. σπειρω- ik zaai, ὄθεν-
vanwaar (let weer op het
achtervoegsel -θεν!),
διεσκορπισα- 1ste p. ev.
aor. v. διασκορπιζω- ik
strooi uit

και παραγων ὁ Ἰησους
ἐκειθεν εἶδεν
ἄνθρωπον ...

En voortgaande van daar
zag Jezus een man ...
(Matt. 9: 9)

ἐκειθεν- daarvandaan
Merk op dat dit woord is
samengesteld uit ἐκει
(‘daar’) en het achter-
voegsel -θεν dat
scheiding aangeeft
(‘vandaan’)

και ἐν πασι τουτοις
μεταξυ ἡμων και ὑμων
χασμα μεγα ἐστηρικται,
ὅπως οἱ θελοντες
διαβηναι **ἐνθεν** προς
ὑμᾶς μη δυνωνται ...

En bij dat alles is er een
grote kloof tussen ons en
jullie gevestigd, zodat zij
die willen oversteken van
hier naar jullie niet
zouden kunnen ... (Luc.
16: 26)

μεταξυ (+ 2de nv.)-
tussen, χασμα (onz.)-
kloof, ἐστηρικται- 3de p.
ev. o.v.t. lijd. vorm v.
στηριζω- ik breng tot
stand, ik maak vast,
διαβηναι- heel
werkwoord stamaor. v.
διαβαινω- ik steek over,
ἐνθεν- hiervandaan (let
op het achtervoegsel -
θεν dat scheiding
aangeeft!)

Wij geven u een overzicht.

bep. van plaats		bep. van richting waaruit	
ποῦ/όπου	waar?	πόθεν/όθεν	waarvandaan
ἐκεῖ/ἐκεῖσε	daar	ἐκεῖθεν	daarvandaan
ἐνθαδε	hier	ἐνθεν	hiervandaan

57.4 Bijzinnen

Wij vervolgen de behandeling van de bijzinnen met opnieuw twee soorten bijzinnen: concessief en comparatief.

1) concessieve bijzinnen

Dit zijn bijzinnen waarin een concessie wordt gedaan. Ze worden ingeleid door εἰ και of και εἰ: 'hoewel, ook al, zelfs indien'. Let erop dat και εἰ ook gewoon 'en als' kan betekenen!

εἰ και πάντες
σκανδαλισθησονται,
ἀλλ' οὐκ ἔγω

Ook al zullen allen ten val
komen, ik daaren- tegen
niet. (Marc. 14: 29)

σκανδαλισθησονται-
3de p. mv. o.t.t.t. lijd.
vorm v. σκανδαλιζω- ik
breng ten val, ik breng
van het geloof af, (lijd.
vorm) ik kom ten val, ik
val van het geloof af

εἰ και τον θεον οὐ φοβεομαι οὐδε ἄνθρωπον ἐντρεπομαι ...

Hoewel ik God niet vrees en voor geen mens ontzag heb ... (Luc. 18: 4)

ἐντρεπομαι- 1ste p. ev. o.t.t. l. vorm v. ἐντρεπω- ik maak beschaamd, (lijd. vorm) ik ben beschaamd, ik heb ontzag voor

2) comparatieve bijzinnen

Deze zinnen geven een vergelijking aan. Zij worden ingeleid door *ὡς* of *ὡσπερ*: 'zoals'

ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τελειοὶ *ὡς* ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τελειὸς ἐστίν

Weest u dan volmaakt, zoals uw hemelse Vader volmaakt is. (Matt. 5: 48)

τελειος- volmaakt, volkomen

ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωάννης ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κητοῦ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νυκτᾶς, οὕτως ἐστὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νυκτᾶς

Want zoals Jona drie dagen en drie nachten was in de buik van de vis, zo zal de Zoon des mensen drie dagen en drie nachten zijn in het binnenste van de aarde. (Matt. 12: 40)

κοιλία (vrl.)- buik, ingewand, κητος- 2de nv. ev. v. κητος- groot zeedier, τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νυκτᾶς- 4de nv.; zogenaamde 4de nv. v. uitgebreidheid (in tijd of ruimte), καρδία (vrl.)- hart, binnenste

ὡσπερ γὰρ αἱ ἡμέραι τοῦ Νωε, οὕτως ἐστὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου

Want zoals de dagen van Noach (waren), zo zal de komst van de Zoon des mensen zijn. (Matt. 24: 37)

παρουσία (vrl.)- komst

57.5 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. ὡσπερ γαρ ἡ ἀστραπη ἐξέρχεται ἀπο ἀνατολων και φαινεται ἕως δυσμων, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία του υἱου του ἀνθρωπου.
2. και εἰσηλθεν εἰς το πραιτωριον παλιν και λεγει τῷ Ἰησου· ποθεν εἶ συ; ὁ δε Ἰησους ἀποκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ.
3. ὡσπερ οὖν συλλεγεται τα ζιζανια και πυρι κατακαιεται, οὕτως ἔσται ἐν τη τελει του αἰωνος
4. ἐκει ἔσται ὁ κλαυθμος και ὁ βρυγμος των ὀδοντων
5. λεγει προς αὐτον ἡ γυνη· κυριε, δος μοι τουτο το ὕδωρ, ἵνα μη διψω μηδε διερχωμαι ἐνθαδε ἀντλειν
6. και σεισμος μεγας ἐγενετο και ὁ ἥλιος ἐγενετο μελας ὡς σακκος τριχινος και ἡ σεληνη ὀλη ἐγενετο ὡς αἷμα
7. και εἶδον και ἴδου νεφελη λευκη, και ἐπι την νεφελην καθημενον ὁμοιον υἱον ἀνθρωπου, ἔχων ἐπι της κεφαλῆς αὐτου στεφανον χρυσειον και ἐν τη χειρι αὐτου δρεπανον ὄξυ
8. ἀλλ' εἶ και πασχοιτε δια δικαιοσυνην, μακαριοι
9. ὁ ἀντιδικος ὑμων διαβολος ὡς λεων ὠρουμενος περιπατει ζητων [τινα] καταπιειν
10. ὑποστρεψω εις τον οἶκον μου ὅθεν ἐξηλθον

ἀνατολων- 2de nv. mv. v. ἀνατολη(vrl.)- opgang, dageraad, (meervoud) oosten, δυσμων- 2de nv. v. δυσμαι- westen (komt niet in het enkelvoud voor), πραιτωριον (onz.)- pretorium, de residentie van de Romeinse stadhouder, ἀποκρισις (vrl.)- antwoord, συλλεγω- ik verzamel, (lijd. vorm) ik word verzameld (Let erop dat een onderwerp onz. mv. een persoonsvorm in het enkelvoud bij zich heeft!), ζιζανιον (onz.)- onkruid (dat op tarwe lijkt), κατακαιω- ik verbrand, (lijd. vorm) ik word verbrand, συντελεια (vrl.)- voleinding, διψαω- ik heb dorst, ἀντλειω- ik put (water), σεισμος (mnl.)- aardbeving, σακκος (mnl.)- zak (werd gedragen door mensen in de rouw), τριχινος- (bijv. nmw.) van haar, ὄλος- (bijv. nmw.) geheel, λευκος- (bijv. nmw.) wit, ὁμοιος- gelijkend op, hier zelfstandig gebruikt: iemand gelijkend op, στεφανος (mnl.)- krans, ἀντιδικος (mnl.)- tegenstander, διαβολος (mnl.)-

duivel (lett. uiteenwerper), ὠρυομαι- (deponens) ik brul, καταπειν- heel werkwoord aor.
v. καταπινω- ik verslind, ὑποστρεφω- ik keer terug

57.6 Nieuwe woorden:

ἵππος (mnl.)	- paard
μελας, μελαινα, μελαν	- (bijv. nmw.) zwart, onz. zelfstandig gebruikt: inkt
καλαμος (mnl.)	- pen
θριξ, τριχος (vrl.)	- haar
λευκος, η, ον	- (bijv. nmw.) wit
ἐκων, ἐκουσα, ἐκον	- (bijv. nmw.) vrijwillig
ἀκων, ἀκουσα, ἀκον	- (bijv. nmw.) onvrijwillig
οἰκονομια (vrl.)	- toezicht over een huishouden, taak, verantwoordelijkheid
ματαιοτης (vrl.)	- vruchteloosheid, zinloosheid
ὄξυς, ὄξεια, ὄξυν	- (bijv. nmw.) scherp
ἐκχεω	- ik giet
ρόμφαια (vrl.)	- zwaard
διστομος, ον	- (bijv. nmw. van twee uitgangen) tweesnijdend
δρεπανον (onz.)	- sikkel
καταλυμα (onz.)	- gastverblijf
ποῦ	- waar? (ook ter inleiding van een betrekkelijke bijzin)
που	- ergens
πού	- ergens
όπου	- waar (betrekkelijk)
βρωσιμος, ον	- (bijv. nmw. van twee uitgangen) eetbaar

ἐνθαδε	- hier
ἐκει	- daar
τελευτη (vrl.)	- dood
ἐκεισε	- daar
ἀποφορτιζομαι	- (deponens) ik los
γομος (mnl.)	- lading
πόθεν	- waarvandaan?, vanwaar (betrekkelijk)
όθεν	- vanwaaruit
διασκορπιζω	- ik strooi uit
ἐκειθεν	- daarvandaan
μεθαξυ	- (+ 2de nv.) tussen
χασμα (onz.)	- kloof
στηριζω	- ik vestig, ik maak vast
ἐνθεν	- hiervandaan
σκανδαλιζω	- ik breng ten val, ik breng van het geloof af, (lijd. vorm) ik kom ten val, ik val van het geloof af
ἐντρεπω	- ik maak beschaamd, (lijd. vorm) ik ben beschaamd, ik heb ontzag voor
τελειος, α, ον	- (bijv. nmw.) volmaakt
κοιλια (vrl.)	- buik, ingewand
κητος (mnl.)	- groot zeedier
παρουσια (vrl.)	- komst
ἀνατολαι	- (meervoud) oosten, (in het enkelvoud: ἀνατολη-opgang, dageraad)
δυσαι	- westen (komt niet in het enkelvoud voor)

πραιτωριον (onz.)	- pretorium, de residentie van de Romeinse stadhouder
ἀποκρισις (vrl.)	- antwoord
συλλεγω	- ik verzamel, (lijd. vorm) ik word verzameld
ζιζανιον (onz.)	- onkruid (dat op tarwe lijkt)
κατακαιω	- ik verbrand, (lijd. vorm) ik word verbrand
συντελεια (vrl.)	- voleinding
ἀντλεω	- ik put (water)
σακκος (mnl.)	- zak (werd gedragen door mensen in de rouw)
τριχινος, η, ον	- (bijv. nmw.) van haar
στεφανος (mnl.)	- krans
ἀντιδικος (mnl.)	- tegenstander
ῥυομαι	- (deponens) ik brul
καταπινω	- ik verslind

57.7 En dan nu ... lezen!

Wij lezen nu met u de gelijkenis van de onrechtvaardige wijngaardeniers (Marc. 12: 1- 9).

1. και ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λαλεῖν· ἀμπελωνα ἀνθρώπος ἐφύτευσεν και περιεθηκεν φραγμον και ῥυξεν ὑποληνιον και ᾠκοδομησεν πυργον και ἐξεδετο αὐτον γεωργοῖς και ἀπεδημησεν.

2. και ἀπεστειλεν προς τους γεωργοὺς τῷ καιρῷ δουλον ἵνα παρα των γεωργων λαβη ἀπο των καρπων του ἀμπελωνος·

3. και λαβοντες αὐτον ἔδειραν και ἀπεστειλαν κενον.

4. και παλιν ἀπεστειλεν προς αὐτοὺς ἄλλον δουλον· κακεινον ἐκεφαλιωσαν και ἠτιμησαν.

5. και άλλον ἀπεστείλεν· κακείνον ἀπεκτείναν, και πολλους άλλους, ούς μεν δερωντες, ούς δε ἀποκτεννοντες.
6. ἔτι ένα εἶχεν υἷον ἀγαπητον· ἀπεστείλεν αὐτον ἐσχατον προς αὐτους λεγων ὅτι ἐντραπησονται τον υἷον μου.
7. ἐκείνοι δε οἱ γεωργοι προς ἑαυτους εἶπαν ὅτι οὗτος εστιν ὁ κληρονομος· δευτε ἀποκτεινωμεν αὐτον, και ἡμων ἔσται ἡ κληρονομια.
8. και λαβοντες ἀπεκτείναν αὐτον και ἐξεβαλον αὐτον ἔξω του ἀμπελωνος.
9. τί οὖν ποιησει ὁ κυριος του ἀμπελωνος; ἔλευσεται και ἀπολεσει τους γεωργους και δωσει τον ἀμπελωνα άλλοις.

U bent gewend dat wij u woorden geven bij deze oefening. Dat doen we echter deze keer (en in de lessen hierna) niet meer. Het is namelijk de bedoeling dat u de woorden die u niet kent zelf gaat opzoeken in een woordenboek. Sommige woorden kunt u direct vinden (*bijwoorden en voegwoorden* bijvoorbeeld).

In het geval van de *zelfstandige naamwoorden* moet u letten op de naamval. In een woordenboek wordt de eerste naamval enkelvoud gegeven. Wanneer u bijvoorbeeld παραβολαις wilt opzoeken, moet u bedenken dat een uitgang -αις van de 3de naamval meervoud vrouwelijk is en dat het woord dus in de eerste naamval enkelvoud uit zal gaan op -η. U zoekt dus παραβολη op.

N.B. Een woord op -ον zonder lidwoord erbij kan zowel een 4de nv. mnl. als een 1ste of 4de nv. onz. zijn! U moet dus ofwel onder de vorm op -ον of onder de vorm op -ος zoeken. Daar het aantal woorden in het Nieuwe Testament beperkt is, zal dit meestal geen moeilijkheden opleveren.

In het geval van een *werkwoord* is het belangrijk dat u denkt aan de eventuele aanwezigheid van een augment. U moet de vorm ἐφυτευσεν dus niet onder de ε, maar onder de φ opzoeken. Denkt u eraan dat bij samengestelde werkwoorden het augment tussen het

voorzetsel en het werkwoord komt (ἐξεβαλον komt van ἐκβαλλω!). Let u er ook op dat het augment samentrekt met de eerste letter van het werkwoord wanneer dit een klinker is.

ἤρξατο komt van ἀρχω!

Verder geldt bij het opzoeken van werkwoorden dat het *deponens* vaak onder de gewone actieve vorm wordt aangegeven. U zoekt dus de vorm op -ω op en vindt daaronder ook de betekenis(sen) van het deponens. (N.B. Deponens wordt ook wel medium genoemd. In Engelse woordenboeken wordt het deponens aangeduid met de afkorting *midd.*). De lijdende vorm kunt u ook onder het actief vinden. Deze wordt vaak aangeduid met de afkorting *pass.*

Eigenlijk brengt u door het zelf opzoeken van woorden in het woordenboek de verworven kennis het best in de praktijk. U moet immers eerst bepalen van welk woord de vorm nu eigenlijk komt. U moet werkwoordstijden en -wijzen kennen, naamvallen enzovoorts.

Probeer nu eens de bovenstaande gelijkenis te vertalen door de woorden op te zoeken.

Op de volgende pagina worden een aantal moeilijke vormen toegelicht. Raadpleegt u dit overzicht alleen wanneer u er echt niet uitkomt!

57.8 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Religio en Superstitio I

De Romeinen onderscheidden tussen *religio* en *superstitio*. Het eerste duidde in zonderheid op de staatsreligie. Het was de uitwendige band tussen de mensen en de goden, volgens een legende teruggaande op een verdrag tussen de eerste Romeinse priesterkoning en Jupiter, de oppergod. Op grond van dit verdrag zagen de goden om naar Rome en de staat moest de goden tevreden houden. Het bleef privé zaak of men werkelijk in de goden geloofde, maar men werd geacht aan de staatscultus mee te doen. Zelfs atheïstische Romeinen prezen deze cultus; een houding die ook bij een man als Plato gevonden werd.

De Romeinse staat bevocht nooit iemands goden, maar gaf die dezelfde status als haar eigen, vergelijkbare goden. Was er geen vergelijkbare god of godin, dan werd een aparte plaats voor de vreemde god ingeruimd in het pantheon. Dit ging goed tot de Joden werden

ingelijfd. Dezen dulden het niet dat Jahweh vergeleken werd met Jupiter, of op gelijke hoogte met de andere goden werd voorgesteld. De Romeinen vonden een praktische oplossing: de Joden mochten hun enghartige godsdienst beoefenen, als ze maar voor de Romeinse staat baden. Na de verwoesting van Jeruzalem moesten de Joden zelfs een geloofsbelasting betalen als enigen, maar in het algemeen werden zij niet vervolgd.

(Overzicht moeilijke vormen. Raadpleeg alleen wanneer u er echt niet uitkomt).

ἤρξατο	- aor. v. ἀρχομαι (! zoek op onder ἀρχω)
περιεθηκεν	- aor. v. περιτιθημι
ᾠρυξεν	- aor. v. ὀρυσσω
ἔξεδετο	- aor. v. ἐκδιδομαι
ἀπεστειλεν	- aor. v. ἀποστελλω
τῷ καιρῷ	- 'op de bestemde tijd' (zogenaamde dativus van tijd)
ἔδειραν	- aor. v. δερω
ἤτιμασαν	- aor. v. ἀτιμαω
ἐντραπησονται	- o.t.t.t. lijd. vorm v. ἐντρεπω (! lijd. vorm aangegeven met <i>pass.</i>)

ἐλευσεται	- o.t.t.t. v. ἐρχομαι
ἀπολεσει	- o.t.t.t. v. ἀπολλυμι
δωσει	- o.t.t.t. v. διδωμι

Vragen:

1. Geef alle mannelijke woorden uit dit gedeelte.
2. Geef alle werkwoordsvormen die in de aoristus staan.
3. Geef de wijs van de volgende werkwoordsvormen:

ἤρξατο, λαβη, ἀποκτεινωμεν, ἔσται

4. De inhoudelijke vraag: Wat leert deze geschiedenis over de manier waarop men een wijngaard aanlegde en beheerde?

NOTITIES:

LES LVIII

58.1 Inleiding

In deze les willen wij kijken naar afwijkende vormen van de v.t.t. (ook wel perfectum genoemd). Zoals u weet, wordt de v.t.t. van het regelmatig werkwoord gevormd door een element van reduplicatie voor de stam te plaatsen en uitgangen erachter.

Wij geven u ter herinnering het rijtje van de v.t.t. van πιστεω- ik geloof.

ΠΕΠΙΣΤΕΥΚΑ

ΠΕΠΙΣΤΕΥΚΑΣ

ΠΕΠΙΣΤΕΥΚΕ(ν)

ΠΕΠΙΣΤΕΥΚΑΜΕΝ

ΠΕΠΙΣΤΕΥΚΑΤΕ

ΠΕΠΙΣΤΕΥΚΑΣΙ(ν)

Denkt u eraan dat bij stammen die eindigen op een klinker de klinker voor de uitgang verlengd wordt. Dus:

τιμαω   τετιμηκα

ποιεω   πεποιηκα

δηλωω   δεδηλωκα

Er zijn echter ook andere manieren waarop de v.t.t. kan worden gevormd. In deze les besteden we aandacht aan het geaspireerde perfectum en het gemengde perfectum. Het geaspireerde perfectum treedt op bij werkwoorden die een stam hebben op een π, β, κ of γ. Algemeen geldt dat bij deze werkwoorden de κ van de uitgangen wegvalt en de slotletter van de stam wordt geaspireerd. Aspiratie betekent dat er een h-klank inkomt. De π en de β worden tot een φ, de κ en de γ tot een χ. Ook werkwoorden waarvan de stam al op een φ of een χ eindigt, hebben uitgangen zonder κ erin.

58.2 Voorbeelden uit het N.T.

ὁ γεγραφα, γεγραφα

Wat ik heb geschreven, heb ik geschreven. (Joh. 19: 22)

γεγραφα- 1ste p. ev. v.t.t. v. γραφω- ik schrijf

εἰ μὲν οὖν ἀδικῶ καὶ ἄξιον θανάτου πεπραχά τι ...

Als ik dan onrecht doe en iets gedaan heb dat de dood waardig is ... (Hand. 25: 11a)

θανάτου- 2de nv. ev. v. θάνατος- dood (2de nv. bij ἄξιον!), πεπραχά- 1ste p. ev. v.t.t. v. πράσσω- ik doe (stam πραγ- !)

καὶ εὗρων τινα Ἰουδαίου ὀνόματι Ἀκυλάν, Ποντικόν τῷ γενεῖ πρόσφατως ἔληλυθότα ἀπο τῆς Ἰταλίας καὶ Πρισκιλλάν γυναίκα αὐτοῦ, διὰ τὸ διατεταχέναι Κλαυδίον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἀπο τῆς Ῥώμης προσήλθεν αὐτοῖς

En hij vond een Jood genaamd Aquila, van geboorte uit Pontus, onlangs aangekomen uit Italië en Priscilla, zijn vrouw, vanwege het bevel van Claudius dat alle Joden uit Rome zouden vertrekken en hij kwam tot hen. (Hand. 18: 2)

τῷ γενεῖ- zogenaamde 3de naamval van beperking 'wat betreft geboorte', πρόσφατως- (bijw.) onlangs, ἔληλυθότα- 4de nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. ἔρχομαι- ik ga, διατεταχέναι- heel werkwoord v.t.t. v. διατάσσω- ik geef opdracht (!stam διαταγ-), χωρίζω- ik deel, (lijd. vorm) ik ga weg, Ῥώμη (vrl.) - Rome

ἐγὼ δὲ κατελάβομην μηδὲν ἄξιον αὐτὸν θανάτου πεπραχέναι ...

Maar ik heb begrepen dat hij niets heeft gedaan dat de dood waardig is ... (Hand. 25: 25)

καταλαμβάνω- ik grijp, ik neem in bezit, (lijd. vorm) ik kom te weten, ik begrijp, πεπραχέναι- heel werkwoord v.t.t. v. πράσσω- ik doe N.B. Hier ziet u de bekende 4de nv. met heel werkwoord. Denkt u eraan dat u moet vertalen met een bijzin waarin de 4de nv. onderwerp is en het hele werkwoord persoonsvorm. U ziet hier dat er ook een lijd. voorwerp bij kan staan,

uiteraard in de 4de nv. Het is zaak te bepalen welke 4de nv. onderwerp en welke lijd. voorwerp is van het hele werkwoord. Hier is αὐτον onderwerp en μηδεν ἄξιον θανατου lijdend voorwerp.

Het geaspireerde perfectum komt weinig voor. Het is van belang dat u de vormen als perfectum kunt herkennen. De reduplicatie is vaak een goed herkenningsteken. Het gemengde perfectum komt maar bij twee werkwoorden in het Nieuwe Testament voor:

ἔστηκα	- ik sta
τεθνηκα	- ik ben gestorven

Wij geven u voorbeelden van de voorkomende vormen van ἔστηκα. Let er op dat deze vorm, hoewel v.t.t., gewoonlijk als een o.t.t. wordt vertaald.

και νυν ἐπ' ἐλπίδι της εἰς
τους πατερας ἡμων
ἐπαγγελιας γενομενης
ὑπο του θεου **ἔστηκα**
κρινομενος

En nu sta ik terecht vanwege
(de) hoop van de belofte die
van Godswege tot de va-
deren is gekomen. (Hand.
26: 6)

ἐπαγγελια (vrl.)- belofte,
ἔστηκα- 1ste p. ev. v.t.t. v.
ἵστημι- ik stel, ik plaats,
κρινομενος- 1ste nv. ev.
mnl. dlw. lijd. vorm v.
κρινω- ik oordeel

λυσον το ὑποδημα των
ποδων σου, ὁ γαρ τοπος
ἐφ' ᾧ **ἔστηκας** γη ἁγια
ἔστιν

Maak het schoeisel van uw
voeten los, want de plaats
waar u op staat, is heilige
grond.

(Hand. 7: 33)

λυσον- 2de p. ev. geb. wijs
aor. v. λω- ik maak los,
ὑποδημα (onz.)- sandaal,
schoeisel, τοπος (mnl.)-
plaats, ἔστηκας- 2de p. ev.
v.t.t. v. ἵστημι- ik stel, ik
plaats

ἐγω βαπτίζω ἐν ὕδατι·

μεσος ὑμων **ἔστηκεν** ὄν

ὁμεις οὐκ οἰδατε ...

Ik doop met water. Midden onder u staat Hij Die u niet kent ... (Joh. 1: 26a)

μεσος- (+ 2de nv.) midden onder, ἔστηκεν- 3de p. ev. v.t.t. v. ἵστημι- ik stel, ik plaats

... εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ἣ ἔστηκαμεν ...

... tot deze genade waarin wij staan ... (Rom. 5: 2b)

ἔστηκαμεν- 1ste p. mv. v.t.t. v. ἵστημι- ik stel, ik plaats (N.B. De klassiek Griekse vorm is ἔσταμεν, deze komt in het Nieuwe Testament niet voor!)

τί ὧδε ἔστηκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἄργοι;

Wat staan jullie hier de hele dag werkeloos? (Matt. 20: 6b)

ὧδε- (bijw.) hier, ἔστηκατε- 2de p. mv. v.t.t. v. ἵστημι- ik stel, ik plaats (N.B. De klassiek Griekse vorm is ἔστατε, deze komt in het Nieuwe Testament niet voor!), ἄργος- ledig, werkeloos, zonder iets te doen (soms ook: lui)

ἴδου ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου ἔξω ἔστηκασιν ζητοῦντες σοὶ λαλῆσαι

Zie Uw moeder en Uw broers staan buiten, zoekende U te spreken. (Matt. 12: 47b)

ἔξω- (bijw.) buiten, ἔστηκασιν- 3de p. mv. v.t.t. v. ἵστημι- ik stel, ik plaats (N.B. De klassiek Griekse vorm is ἔστασι(ν), deze komt in het Nieuwe Testament niet voor!), λαλῆσαι- heel werkwoord aor. v. λαλεω- ik spreek

... και πας ὁ ὄχλος ἐπὶ
τον αἰγιαλον **εἶστηκε**

... en de gehele menigte
stond op de oever. (Matt.
13: 2b)

αἰγιαλος (mnl.)- oever,
εἶστηκε- 3de p. ev. v.v.t.
v. ἵστημι- ik stel, ik plaats

οἱ δε ἄνδρες οἱ συνοδευ-
οντες αὐτῷ **εἶστηκισαν**
ἐνεοι, ἀκουοντες μεν της
φωνης μηδενα δε
θεωρουντες

En de mannen die met hem
reisden, stonden sprakeloos,
omdat zij wel de stem
hoorden maar niemand
zagen. (Hand. 9: 7)

συνοδευω- ik reis mee,
εἶστηκισαν- 3de p. mv.
v.v.t. v. ἵστημι- ik stel, ik
plaats (N.B. De klassiek
Griekse vorm is ἐστασαν,
deze komt in het Nieuwe
Testament niet voor.),
ἐνεος- sprakeloos, θεωρω-
ik zie

ἦν δε Σιμων Πετρος
ἔστως και θερμαι-νομενος

En Simon Petrus stond en
warmde zich. (Joh. 18: 25a)

ἔστως- 1ste nv. ev. mnl.
dlw. v.t.t. v. ἵστημι- ik stel,
ik plaats, θερμαι-νομαι- ik
warm mijzelf

Merk op hoe hier het ge-
bruik van de verleden tijd
van εἶμι aangeeft dat het om
een duur gaat. Letterlijk
staat er: 'Simon Petrus was
staande en warmende zi-
chzelf.'

ὕπαγε λαβε το βιβλιον το
ἠνεωγμενον ἐν τη χειρι
του ἀγγελου του **ἔστωτος**
ἐπὶ της θαλασσης και ἐπὶ
της γης

Ga, neem het boek dat geo-
pend is in de hand van de
engel, die staat op de zee en
op de aarde. (Op. 10: 8)

ὕπαγω- ik ga, ἠνεωγμενον-
4de nv. ev. onz. dlw. v.t.t.
lijd. vorm v. ἀνοιγω- ik
open, ἔστωτος- 2de nv. ev.
mnl. dlw. v.t.t. v. ἵστημι- ik
stel, ik plaats

LES LVIII

και ο άγγελος, όν είδον
έστωτα έπι της θαλασσης
και έπι της γης, ήρεν
την χειρα αύτου την δεξ-
ιαν είς τον ούρανον

En de engel die ik zag
staande op de zee en op de
aarde, hief zijn rechterhand
naar de hemel. (Op. 10: 5)

έστωτα- 4de nv. ev. mnl.
dlw. v.t.t. v. ίστημι- ik stel,
ik plaats, ήρεν- 3de p. ev.
aor. v. αίρω- ik hef op

ίδου οί άνδρες ούς
έθεσθε έν τη φυλακη
είσιν έν τω ήρω **έστωτες**
και διδασκοντες τον λαον

Zie, de mannen die u in de
gevangenis hebt gezet staan
in de tempel en onderwijzen
het volk. (Hand. 5: 25b)

έστωτες- 1ste nv. mv. mnl.
dlw. v.t.t. v. ίστημι- ik stel,
ik plaats

άμην λεγω ύμιν ότι είσιν
τινες των ώδε **έστωτων**
οίτινες ού μη γευσωνται
θανατου έως άν ιδωσιν
τον υιον του άνθρωπου
έρχομενον έν τη βασιλεια
αύτου

Voorwaar, Ik zeg jullie dat
sommigen van hen die hier
staan de dood niet zullen
smaken totdat zij de Zoon
des mensen gezien zullen
hebben komende in Zijn
Koninkrijk. (Matt. 16: 28)

έστωτων- 2de nv. mv. mnl.
dlw. v.t.t. v. ίστημι- ik stel,
ik plaats, hier zelfstandig
gebruikt, Let op het gebruik
van de aanvoegende wijs
om een handeling aan te
duiden die in de toekomst
plaats zal vinden
(zogenaamde aanvoegende
wijs van de toekomst).

μετα τουτο είδον τεσσα-
ρας άγγελους **έστωτας**
έπι τας τεσσαρας γωνιας
της γης ...

Daarna zag ik vier engelen
staande op de vier hoeken
van de aarde ... (Op. 7: 1a)

έστωτας- 4de nv. mv. mnl.
dlw. v.t.t. v. ίστημι- ik stel,
ik plaats, γωνια (vrl.)- hoek

και είδεν δυο πλοια
έστωτα παρα την λιμνην
...

En Hij zag twee schepen,
liggend aan het meer ...
(Luc. 5: 2a)

έστωτα- 4de nv. mv. onz.
dlw. v.t.t. v. ίστημι- ik stel,
ik plaats, λιμνη (vrl.)- meer
(N.B. Dit is de enige plek in
het Nieuwe Testament waar
έστωτα de 4de nv. mv. onz.
is. Verder is het altijd de 4de
nv. ev. mnl.)

LES LVIII

... εἰσδραμουσα δε ἀπηγγειλεν **ἔσταναι** τον Πετρον προ των πυλωνος

... en zij rende naar binnen en boodschapte dat Petrus voor de poort stond. (Hand. 12: 14b)

εἰσδραμουσα- 1ste nv. ev. vrl. dlw. aor. v. εἰστρεχω- ικ ρεν νααρ βιννεν, ἔσταναι- ηεελ ωερκωοορδ 'τ.τ.'. ἴστημι- ικ στελ, ικ πλαατσ, πυλων [μνλ.]- ποορτ

Er komen ook afwijkende vormen van het deelwoord voor. Dit zijn vormen die eigen zijn aan het koine en dus niet voorkomen in het klassiek Grieks.

ὁ δε φιλος του νυμφιου ὁ **ἔστηκως** και ἀκουων αὐτου χαρα χαιρει δια την φωνην του νυμφιου

Maar de vriend van de bruidegom die (erbij) staat en hem hoort, verheugt zich met vreugde over de stem van de bruidegom. (Joh. 3: 29b)

νυμφιος (mnl.)- bruidegom, ἔστηκως- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. ἴστημι- ικ stel, ικ plaats, χαρα (vrl.)- vreugde, χαιρω- ικ verheug mij

ἔζητουν οὖν τον Ἰησουν και ἔλεγον μετ' ἀλληλων ἐν τῷ ἱερῷ **ἔστηκοτες** ...

Zij zochten dan Jezus en zeiden tot elkaar staande in het heiligdom: ... (Joh. 11: 56a)

ἔστηκοτες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. v. ἴστημι- ικ stel, ικ plaats

τινες δε των ἐκει **ἔστηκοτων** ἀκουσαντες ἔλεγον ὅτι Ἦλιαν φωνει οὗτος

En sommigen van degenen die daar stonden hoorden (het) en zeiden: Hij roept Elia. (Matt. 27: 47)

ἔστηκοτων- 2de nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. v. ἴστημι- ικ stel, ικ plaats, hier zelfstandig gebruikt, denk eraan dat ὅτι ook kan staan voor een dubbele punt!

και εἶδον ἐν μεσῷ του θρονου και των τεσσαρων

ζῶων και ἐν μεσῷ των πρεσβυτερων ἄρνιον **ἔστηκος** ὡς ἐσφαγμενον ...

En ik zag in het midden van de troon en de vier dieren en in het midden van de ouderlingen een Lam staande als geslacht ... (Op. 5: 6a)

θρονος (mnl.)- troon, ζων (onz.)- dier (lett. levend wezen), πρεσβυτερος (mnl.)- oudere, ouderling, ἀρνιον (onz.)- lam, ἕστηκος- 4de nv. ev. onz. dlw. v.t.t. v. ἵστημι- ik stel, ik plaats, ἐσφαγμενον- 4de nv. ev. onz. dlw. v.t.t. lijd. vorm v. σφαζω- ik slacht (stam: σφαγ-)

Wij moeten u nog wijzen op een aantal uitzonderlijke gevallen van het gebruik van het deelwoord v.t.t. v. ἵστημι. Er zijn namelijk een aantal teksten waarin het deelwoord niet correspondeert met het woord waar het bij hoort, hetzij in geslacht hetzij in getal. Bekijk u de volgende voorbeelden nauwkeurig.

ὅταν δε ἴδητε το βδελυγμα της ἔρημωσης **ἕστηκοτα** ὅπου οὐ δει ..

Wanneer jullie zullen zien de gruwel van de verwoesting staande waar het niet behoort ... (Marc. 13: 14a)

βδελυγμα (onz.)- gruwel, ἔρημωσις (vrl.)- verwoesting, ἕστηκοτα- 4de nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. ἵστημι- ik stel, ik plaats. Het deelwoord hoort bij een onzijdig woord, maar heeft toch een mannelijke vorm!

μετα τουτο εἶδον, και ἰδου ὄχλος πολυς, ὃν ἀριθμησαι αὐτον οὐδεις ἔδυνατο, ἐκ παντος ἔθνους και φυλων και λαων και γλωσσων **ἕστωτες** ἔνωπιον του θρονου ...

Daarna zag ik en zie, een grote menigte die niemand tellen kon, uit elke natie en (alle) stammen en volkeren en tongen, staande voor de troon ... (Op. 7: 9a)

ἀριθμησαι- heel werkwoord aor. v. ἀριθμεω- ik tel, φυλη (vrl.)- stam, natie, γλωσσα (vrl.)- tong, taal, ἕστωτες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. v. ἵστημι- ik stel, ik plaats (Het deelwoord is mnl. mv., terwijl het hoort bij een woord dat mannelijk enkelvoud is, namelijk ὄχλος.), ἔνωπιον- (+ 2de nv.) voor

οὔτοι εἰσιν αἱ δυο ἔλαιαι
καὶ αἱ δυο λυχνιαὶ αἱ
ἔνωπιον τοῦ κυρίου τῆς
γῆς **ἔστωτες**

Dezen zijn de twee olijf-
bomen en de twee kan-
delaars die voor de Heere
van de aarde staan. (Op. 11:
4)

ἔλαια (vrl.)- olijfboom,
λυχνία (vrl.)- kandelaar,
ἔστωτες- 1ste nv. mnl.
dlw. v.t.t. v. ἵστημι- ik stel,
ik plaats. Het deelwoord is
mannelijk, terwijl het hoort
bij vrouwelijke woorden. In
klassiek Grieks zou het
ἔστωσαι moeten zijn.

Wij laten u ook de vormen die voorkomen van τεθνηκα zien.

τεθνηκεν ἡ θυγατηρ σου

Uw dochter is gestorven.
(Luc. 8: 49b)

τεθνηκεν- 3de p. ev. v.t.t.
v. ἀποθνησκω- ik sterf

τεθνηκασιν γὰρ οἱ
ζητούντες τὴν ψυχὴν τοῦ
παιδιοῦ

Want zij die de ziel van het
Kind zochten, zijn
gestorven. (Matt. 2: 20b)

τεθνηκασιν- 3de p. mv.
v.t.t. v. ἀποθνησκω- ik sterf

... καὶ ἴδου ἐξεκομίζετο
τεθνηκως μονογενὴς υἱὸς
τῆ μητρὶ αὐτοῦ ...

... en zie, er werd een
gestorvene uitgedragen, een
eniggeboren zoon van zijn
moeder ... (Luc. 7: 12b)

ἐξεκομίζεται- 3de p. ev.
o.v.t. lijd. vorm v.
ἐκκομίζω- ik draag uit ter
begrafenis, τεθνηκως- 1ste
nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v.
ἀποθνησκω- ik sterf, hier
zelfstandig gebruikt, τῆ
μητρὶ αὐτοῦ- lett. aan zijn
moeder (hoort bij μονο-
γενὴς)

... ὡς εἶδον ἤδη αὐτὸν
τεθνηκοτα...

... toen zij zagen dat Hij
reeds gestorven was ... (Joh.
19: 33b)

τεθνηκοτα- 4de nv. ev.
mnl. dlw. v.t.t. v.
ἀποθνησκω- ik sterf

ζητήματα δε τινα περι
της ἰδιας δεισι-δαιμονιας
εἶχον προς αὐτὸν και
περι τινος Ἰησου **τεθνη-**
κοτος ὃν ἐφασκεν ὁ Παυ-
λος ζην

Maar zij hadden enige
twistvragen over de eigen
godsdienst tegen hem en
over een zekere Jezus Die
gestorven is, van Wie Pau-
lus zegt dat Hij leeft. (Hand.
25: 19)

ζητήμα (onz.)- twistvraag,
geschilpunt, δεισιδαιμονια
(vrl.)- godsdienst, τεθνηκο-
τος- 2de nv. ev. mnl. dlw.
v.t.t. v. ἀποθνησκω- ik
sterf, φασκω- ik zeg

... και λιθασαντες τον
Παυλον ἐσυρον ἔξω της
πολεως νομιζοντες αυτον
τεθνηκεναι

... en nadat zij Paulus ges-
tenigd hadden, sleepten zij
hem buiten de stad, in de
mening dat hij gestorven
was. (Hand. 14: 19)

λιθασαντες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. aor. v. λιθαζω- ik
stenig (bevat het woord
λιθος- steen!), συρω- ik
sleep, τεθνηκεναι- heel
werkwoord v.t.t. v.
ἀποθνησκω- ik sterf (De
klassiek Griekse vorm is
τεθναναι, deze komt in het
Nieuwe Testament niet
voor.)

58.3 Adverbia Pronominalia

In de vorige les hebt u een aantal zogenaamde adverbia pronominalia gezien. Wij willen de behandeling hiervan in deze les voltooien.

εἶπε ἡμιν **πότε** ταυτα
ἔσται ... ;

Zeg ons, wanneer zullen
deze dingen zijn ... ? (Matt.
24: 3b)

εἶπε- 2de p. ev. geb. wijs
aor. v. λεγω- ik zeg, πότε-
wanneer (let op het accent,
in verband met het volgende
voorbeeld!), N.B. Een
onderwerp in het onzijdig
meervoud heeft altijd een
persoons-vorm in het enkel-
voud bij zich.

LES LVIII

ἀγουσιν αὐτον προς τους
Φαρισαιους τον **ΠΟΤΕ**
τυφλον

Zij brachten hem tot de Far-
izeeën, die ooit blind
(geweest was). (Joh. 9: 13)

ἀγουσιν- o.t.t., u mag met
o.v.t. vertalen omdat in het
hoofdstuk overwegend
verleden tijden worden ge-
bruikt; het gebruik van een
o.t.t. tussen verleden tijden
dient om levendigheid te
geven aan het relaas (zo'n
o.t.t. wordt een praesens
historicum genoemd), ποτε-
eens, ooit (zonder accent; in
tegenstelling tot het vra-
gende πότε!)

ΤΟΤΕ λεγει τω ἀνθρωπω
Ἐκτεινον σου την χειρα

Toen zei Hij tot de mens:
Strek uw hand uit. (Matt.
12: 13a)

τοτε- toen, λεγει- praesens
historicum, ἐκτεινον- 2de
p. ev. geb. wijs aor. v.
ἐκτεινω- ik strek uit

και ἐγενετο **ὄΤΕ** ἐτελεσεν
ὁ Ἰησους τους λογους
τουτους ...

En het geschiedde toen
Jezus deze woorden had
geëindigd ... (Matt. 7: 28)

ὄτε- toen, wanneer (leidt
een betrekkelijke bijzin in)

πῶς ἔρεις τω ἀδελφῳ σου
...

Hoe zult u zeggen tot uw
broeder ... (Matt. 7: 4a)

πῶς- hoe? (let op het ac-
cent!), ἔρεις- 2de p. ev.
o.t.t.t. v. λεγω- ik zeg

βλεπετε δε μη πως ή
 έξουσια ύμων αύτη προσ-
 κομμα γενηται τοις
 άσθενεσιν

Maar ziet toe dat deze
 kracht van jullie niet een
 struikelblok worde voor de
 zwakken. (1 Kor. 8: 9)

πως- (zonder accent!) op de
 een of andere manier,
 γενηται - 3de p. ev. aanv.
 wijs aor. v. γινομαι- ik
 word, άσθενεσιν- 3de nv.
 mv. mnl. v. άσθενης- zwak
 (let op de verzelfstandi-ging
 door het gebruik van het
 lidwoord)

δος μοι, φησιν, ώδε επι
 πινακι την κεφαλην
 'Ιωαννου του βαπτιστου

Geef mij, sprak zij, hier in
 een schaal het hoofd van
 Johannes de Doper. (Matt.
 14: 8b)

φησιν- praesens histo-
 ricum, ώδε- hier (een enkele
 keer betekent het ook: in dit
 geval, onder deze omstan-
 digheden), πιναξ (vrl.)-
 schaal

του δε 'Ιησου Χριστου ή
 γενεσις ούτως ήν

De geboorte van Jezus
 Christus nu was aldus.
 (Matt. 1:18a)

γενεσις (vrl.)- geboorte,
 wording (denk aan de
 Griekse titel van het eerste
 Bijbelboek!), ούτως- zo,
 aldus

ού γαρ ώς ύμεις
 ύπολαμβανετε ούτοι με-
 θυουσιν, έστιν γαρ ώρα
 τριτη της ήμερας

Want dezen zijn niet dronk-
 en, zoals jullie vermoeden,
 want het is het derde uur
 van de dag. (Hand. 2: 15)

ώς- (zo)als, ύπολαμβανω-
 ik veronderstel, μεθυω- ik
 ben dronken N.B. De Joodse
 tijdrekening begon om zes
 uur 's ochtends. Het derde
 uur is dus negen uur in de
 ochtend.

Naast '(zo)als' kan ώς ook 'toen' betekenen. U ziet hier voorbeelden van in het huiswerk.

Voor het gebruik van ώς in finale bijzinnen verwijzen wij u naar pagina 12.

Het woordje *ὅπως* heeft in het nieuwtestamentisch Grieks de oorspronkelijke betekenis ‘hoe’(ter inleiding van een betrekkelijke bijzin) verloren. Het betekent doorgaans ‘opdat’ en leidt dan een finale (d.i. doelaanduidende) bijzin in. Een voorbeeld van het gebruik van ὅπως in zo’n finale bijzin vindt u op de volgende pagina.

καθίσατε *αὐτου* ...

Ga hier zitten ... (Matt. 26: 36b)

αὐτου- hier; Let op de mogelijke verwarring met de tweede naamval van αὐτος

και ἐξηλθεν ἡ ἀκοη αὐτου εὐθους *πανταχου* ...

En het gerucht over Hem ging dadelijk overal uit ... (Marc. 1: 28a)

πανταχου- overal

ὡσαυτως και τα ἔργα τα καλα προδηλα , και τα *ἄλλως* ἔχοντα κρυβηναι οὐ δυνανται

Evenzo zijn ook de goede werken tevoren openbaar en die waarmee het anders is, kunnen niet verborgen zijn. (1 Tim. 5: 25)

ὡσαυτως- desgelijks, evenzo, προδηλος- (bijv. nmw.) tevoren bekend, ἄλλως- anders, ἄλλως ἔχει- het is anders, hier: τα ἄλλως ἔχοντα- de dingen waar het anders mee is, κρυβηναι- heel werkwoord lijd. vorm aor. v. κρυπτω- ik verberg

και συ, Βηθλεεμ, γη Ιουδα, *οὐδαμως* ἐλαχιστη εἰ ...

En gij, Bethlehem, land Juda, zijt geenszins de geringste ... (Matt. 2: 6a)

οὐδαμως- geenszins

58.4 Bijzinnen

Wij behandelen nu de laatste twee soorten bijzinnen: finaal en relatief.

1) finale bijzinnen

Dit zijn bijzinnen die een doel aangeven. Ze worden vaak ingeleid door de voegwoorden *ἵνα*, *ὅπως*, *ὥς*- opdat. De ontkenning in finale bijzinnen is meestal *μη*. Gewoonlijk wordt in finale bijzinnen de aanvoegende wijs gebruikt.

και ἔδωκα αὐτῇ χρονον
ἵνα μετανοηση, και οὐ
θελει μετανοησαι ἐκ της
πορνειας αὐτης

En Ik heb haar tijd gegeven
opdat zij zich zou bekeren
en zij wil zich niet bekeren
van haar hoerertij. (Op. 2:
21)

μετανοηση- 3de p. ev.
aanv. wijs aor. v. μετανοεω-
ik bekeer mij (lett. ik ver-
rander van gedachten),
μετανοησαι- heel werk-
woord aor. v. μετανοεω- ik
bekeer mij, πορνεια (vrl.)-
hoerertij

ὕμεις δε γενος ἐκλεκτον,
βασιλειον ἱερατευμα,
ἔθνος ἅγιον, λαος εις
περιποιησιν, *ὅπως* τας
ἀρετας ἐξαγγελιητε του
ἐκ σκοτους ὕμας
καλεσαντος εις το
θαυμαστον αὐτου φως

Maar jullie zijn een
uitverkoren geslacht, een
koninklijk priesterdom, een
heilige natie, een volk tot
bezit, opdat jullie de deug-
den zouden verkondigen
van Hem Die jullie uit de
duisternis heeft geroepen tot
Zijn wonderbaar licht. (1
Petr. 2: 9)

ἐκλεκτος- (bijv. nmw.)
uitverkoren (van
ἐκλεγομαι- (deponens) ik
kies uit), βασιλειος- (bijv.
nmw.) koninklijk,
ἱερατευμα (onz.)- priester-
dom, περιποιησις (vrl.)-
bezit, eigendom,
ἐξαγγελιητε- 2de p. mv.
aanv. wijs aor. v. ἀγγελω-
ik verkondig, σκοτος
(mnl.)- duisternis,
θαυμαστος- (bijv. nmw.)
wonderbaar, verbazing-
wekkend (vgl. θαυμαζω- ik
verbaas mij)

ἀλλ' οὐδενος λογου
ποιουμαι την ψυχην τιμιαν
ἐμαυτω **ὡς** τελειωσαι
τον δρομον μου και την
διακονιαν ἣν ἔλαβον πα-
ρα του κυριου Ἰησου,
διαμαρτυρασθαι το
εὐαγγελιον της χαριτος
του θεου

Maar ik acht het leven voor
mijzelf geen woord waard,
opdat ik mijn loop voltooi
en de dienst die ik gekregen
heb van de Heere Jezus, om
te getuigen van het Evan-
gelie van de genade Gods.
(Hand. 20: 24)

οὐδενος λογου- hoort bij
τιμιαν: 'geen woord
waard', τιμιος- (bijv.
nmw.) waardevol, kostbaar,
δρομος (mnl.)- loop, δι-
αμαρτυρασθαι- heel werk-
woord aor. v. διαμαρτυρο-
μαι- ik getuig plechtig

2) relatieve bijzinnen

Deze bijzinnen worden ingeleid door een betrekkelijk voornaamwoord, een betrekkelijk bijvoeglijk naamwoord of een betrekkelijk bijwoord. Wij geven van elke mogelijkheid een voorbeeld.

Let u erop dat het betrekkelijk voornaamwoord meestal de naamval heeft die hoort bij de functie die het vervult in de bijzin. Soms heeft het betrekkelijk voornaamwoord echter de naamval van het woord waar het op terug slaat. We spreken dan van 'attractio relativi': aantrekking van het betrekkelijk voornaamwoord. Ook hiervan geven wij een voorbeeld.

οὐκ οἶδα τον ἄνθρωπον
τουτον **ὃν** λεγετε

Ik ken de Mens niet over
Wie jullie spreken. (Marc.
14: 71b)

ὃν- 4de nv. ev. mnl. v. het
betrekkelijk voor-
naamwoord, lijd. voorwerp
van λεγετε

και ἐπεθυμει χορτα-
σθηναι ἐκ των κερατιων
ῶν ἡσθιον οἱ χοιροι, και
οὐδεις ἐδιδου αὐτω

En hij wilde zich verzadigen met de schillen die de varkens aten, en niemand gaf (ze) hem. (Luc. 15: 16)

χορταζω- ik verzadig, (lijd. vorm) ik word verzadigd, κερατιον (onz.)- schil (van de Johannesbroodboom, werd als veevoer gebruikt), ων- 2de nv. mv. onz. v. betrekkelijk voornaamwoord; 2de nv. vanwege κερατιων, zou 4de nv. moeten zijn omdat het in de bijzin fungeert als lijd. voorwerp bij ήσθιον, χοιρος (mnl.)- varken

πολλα έργα καλα έδειξα ύμιν εκ του πατρος· δια ποιον αυτων έργον έμε λιθαζετε;

Ik heb u vele voortreffelijke werken van de Vader getoond; om welk werk daarvan stenigt u Mij? (Joh. 10: 32b)

έδειξα- 1ste p. ev. aor. v. δεικνυμι- ik toon, ποιος- (betrekkelijk bijv. nmw.) welk?

... καταμαθετε τα κρινα του άγρου πως αυξανουσιν ...

... let op de lelies van het veld hoe zij groeien ... (Matt. 6: 28b)

καταμαθετε- 2de p. mv. geb. wijs aor. van καταμανθανω- ik merk op, ik aanschouw, κρινον (onz.)- lelie (een opval-lend mooie wilde bloem), άγρος (mnl.)- veld, πως- (betrekkelijk bijwoord) hoe?, αυξανω- ik groei

58.5 De Naamvallen

In les 44 (pagina 9) gaven wij u een beknopt overzicht van de functies van de verschillende naamvallen met de bedoeling u aan te sporen goed op naamvallen te letten. Wij willen met u in deze les en de volgende de verschillende functies van de naamvallen nog eens op een rijtje zetten. U zult dan in les 60 een overzicht te zien krijgen van het gebruik van de naamvallen bij bepaalde voorzetsels. Wij beginnen nu met de behandeling van het gebruik van de eerste naamval, ook wel nominativus genoemd. De eerste naamval wordt gebruikt voor het aanduiden van het onderwerp. Bepalingen bij het onderwerp staan ook in de eerste naamval.

ὄντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος
δικαίως ἦν

Waarlijk, deze Mens was
rechtvaardig. (Luc. 23: 47b)

ὄντως- (bijw.) waarlijk

U ziet dat het onderwerp van de zin ὁ ἄνθρωπος οὗτος in de eerste naamval staat net als het naamwoordelijk deel van het gezegde δικαίως.

De tweede naamval wordt ook wel genitivus genoemd. Deze naamval kan een aantal functies vervullen:

1) het aanduiden van een bezitsrelatie (genitivus possessivus)

Voorbeeld: ὁ οἶκος ὑμῶν- jullie huis (Luc. 13: 35)

2) het aanduiden van datgene waarmee men vergelijkt (volgend op een vergrotende trap; genitivus comparationis)

Voorbeeld: ἰσχυροτερος αὐτου- sterker dan hij (Luc. 11: 22)

3) het aanduiden van een tijdsaanduiding (genitivus temporis)

Voorbeeld: νυκτος- 's nachts (o.a. in Matt. 2: 14)

4) het aanduiden van een deel van een groter geheel (genitivus partitivus)

Voorbeeld: πολλοι των'Ιουδαιων - velen van de Joden (Hand. 13: 43)

5) het aanduiden van leeftijd of omvang (genitivus quantitatis)

Voorbeeld: *ἔτων* γὰρ ἡν *πλειονων* τεσσαρακοντα ὁ ἄνθρωπος - Want de man was meer dan veertig jaar oud (Hand. 4: 22)

6) het aanduiden van waarde (genitivus pretii)

Voorbeeld:

ἔδυνατο γὰρ τούτο
πραθῆναι *πολλου* ...

Want deze had duur
verkocht kunnen worden ...
(Matt. 26: 9a)

πραθῆναι - heel werkwoord
aor. lijd. vorm v.
πιπρασκω - ik verkoop

7) het aanduiden van verwijdering (genitivus separativus)

Voorbeeld: χρειαν έχω + 2de nv. = gebrek hebben aan :

και ή πολις ου χρειαν έχει **του ήλιου** - En de stad heeft de zon niet nodig (Op. 21: 23a)

Let u er ook op dat bepaalde werkwoorden met de tweede naamval gaan, bijvoorbeeld άκουω- ik hoor.

Een apart gebruik van de genitivus vinden we in de zogenaamde genitivus absolutus oftewel de losse tweede naamval. Hiervoor verwijzen wij u terug naar pagina acht van les vijftig en het overzicht van gebruik van het deelwoord op de eerste pagina van herhalingsles zesenvijftig.

58.6 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. και παντες οί άγγελοι είστηκεισαν κυκλω του θρονου και των πρεσβυτερων και των ζφων και έπεσαν ένωπιον του θρονου έπι τα προσωπα αυτων και προσεκυνησαν τω θεω
2. το μυστηριον των έπτα άστερων ούς είδες έπι της δεξιας μου και τας έπτα λυχνιας τας χρυσας· οί έπτα άστερες άγγελοι των έπτα έκκλησιων είσιν και αί λυχνιαι αί έπτα έπτα έκκλησιαι είσιν
3. όμοια έστιν ή βασιλεια των ουρανων κοκκω σιναπεως, όν λαβων άνθρωπος έσπειρεν έν τω άγρω αυτου
4. και ό δρακων έστηκεν ένωπιον της γυναικης της μελλουσης τεκειν, ίνα όταν τεκη το τεκνον αυτης καταφαγη
5. άνδρες Γαλιλαιοι, τί έστηκατε έμβλεποντες είς τον ουρανον;
6. έγω περι αυτων έρωτω, ου περι του κοσμου έρωτω άλλα περι ών δεδωκας μοι, ότι σοι είσιν
7. και είδον τους έπτα άγγελους οί ένωπιον του θεου έστηκασιν και έδοθησαν αυτοις έπτα σαλπιγγες
- 8 ίδου έστηκα έπι την θυραν και κρουω

κυκλος (mnl.)- cirkel, ἔπεσαν- 3de p. mv. aor. v. πιπτω- ik val, κοκκος (mnl.)- zaadje, σιναπι (onz.)- mosterdplant, δρακων (mnl.)- draak, ὅταν= ὅτε + ἄν, καταφαγη- 3de p. ev. aanv. wijs aor. v. κατεσθιω- ik verslind, ἔρωταω- ik vraag, hier: ik bid, ἔδοθησαν- 3de p. mv. aor. lijd. vorm v. διδωμι- ik geef, κρουω- ik klop

58.7 Nieuwe woorden:

θανατος (mnl.)	- dood
προσφατως	- (bijw.) onlangs
χωριζω	- (lijd. vorm) ik ga weg
Ῥωμη (vrl.)	- Rome
μεσος	- (+ 2de nv.) midden onder
ἀργος, η, ον	- (bijv. nmw.) ledig, werkeloos, lui
ἐξω	- (bijw.) buiten
αἰγιαλος (mnl.)	- oever
συνοδευω	- ik reis mee
θερμαινομαι	- (deponens) ik warm mijzelf
γωνια (vrl.)	- hoek
εἰστρεχω	- ik ren naar binnen (aor. εἰσδραμον)
ζων (onz.)	- levend wezen, dier
ἀρνιον (onz.)	- lam
σφαζω	- ik slacht
βδελυγμα (onz.)	- gruwel
ἐρημωσις (vrl.)	- verwoesting
ἀριθμεω	- ik tel
φυλη (vrl.)	- stam
ἀποθνησκω	- ik sterf
ἐκκομιζω	- ik draag uit ter begrafenis

ζητημα (onz.)	- twistvraag, geschilpunt
δεισιδαιμονια (vrl.)	- godsdienst
λιθαζω	- ik stenig
συρω	- ik sleep
πότε	- wanneer?
ποτε	- ooit, eens
τοτε	- toen
ότε	- toen, wanneer
πώς	- hoe?
πως	- op de een of andere manier
ώδε	- hier; in dit geval, onder deze omstandigheden
πιναξ (vrl.)	- schaal
γενεσις (vrl.)	- geboorte, wording
ούτως	- zo, aldus
ώς	- (zo)als, toen, opdat
ύπολαμβάνω	- ik veronderstel
μεθυσω	- ik ben dronken
όπως	- opdat
αύτου	- hier
πανταχου	- overal
ώσαυτως	- evenzo
προδηλος, η, ον	- (bijv. nmw.) tevoren openbaar
άλλως	- anders
άλλως έχει	- het is anders
κρυπτω	- ik verberg
ούδαμως	- geenszins

πορνεία (vrl.)	- hoererie
βασιλειος, η, ον	- koninklijk
ἱερατευμα (onz.)	- priesterschap
περιποιησις (vrl.)	- bezit, eigendom
θαυμαστος, η, ον	- wonderbaar, verbazingwekkend
δρομος (mnl.)	- loop
διαμαρτυρομαι	- (deponens) ik getuig plechtig
κερατιον (onz.)	- schil (van de Johannesbroodboom, werd als veevoer gebruikt)
καταμανθανω	- ik merk op
κρινον (onz.)	- lelie
αὐξανω	- ik groei
ὄντως	- (bijw.) waarlijk
πιπρασκω	- ik verkoop
κυκλος (mnl.)	- cirkel
κοκκος (mnl.)	- zaadje
σιναπι (onz.)	- mosterdplant
δρακων (mnl.)	- draak
κατεσθιω	- ik verslind
ἔρωταω	- ik vraag, ik bid
κρουω	- ik klop

58.8 En dan nu ... lezen!:

Wij lezen ditmaal met u de geschiedenis van de intocht in Jeruzalem, zoals deze beschreven staat in het evangelie naar Mattheus, hoofdstuk 21, vers 1-11.

Probeer u het stuk te lezen voor uzelf zonder u te bekommeren om woorden die u niet weet. Het gaat erom dat u vast een globaal idee hebt van de inhoud. Probeer u uit de kontekst de betekenis van de woorden die u niet kent op te maken. Zoekt u daarna pas de woorden op in het woordenboek. U zult zien dat u zo gaandeweg leert om grote stukken tekst te lezen zonder dat u elk woord dat u onbekend voorkomt, moet opzoeken.

Enkele moeilijke werkwoordsvormen worden op de volgende pagina toegelicht.

1. Και ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγή εἰς τὸ ὄρος τῶν ἔλαιων, τότε Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητὰς
2. λέγων αὐτοῖς· πορευεσθε εἰς τὴν κωμὴν τὴν κατεναντι ὑμῶν, καὶ εὐθὺς εὕρησετε ὄνον δεδεμενὴν καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λυσάντες ἀγαγετέ μοι
3. καὶ ἂν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἔρειτε ὅτι ὁ κυριὸς αὐτῶν χρεῖαν ἔχει. εὐθὺς δὲ ἀποστελεῖ αὐτοὺς
4. τοῦτο δὲ γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λεγοντος
5. εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· ἴδου ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοὶ πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ ἐπὶ πῶλον ὕιον ὑποζυγίου
6. πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς συνετάξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς
7. ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον καὶ ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱμάτια, καὶ ἐπεκαθίσεν ἐπάνω αὐτῶν.
8. ὁ δὲ πλειστός ὄχλος ἐστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῷ ὄδῳ, ἄλλοι δὲ ἐκοπτον κλαδοὺς ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἐστρωννυον ἐν τῷ ὄδῳ.
9. οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προαγοντες αὐτὸν καὶ οἱ ἀκολουθουντες ἐκράζον λεγοντες· ὡσαννα τῷ υἱῷ Δαυὶδ· εὐλεγομενος ὁ ἐρχομενος ἐν ὀνόματι κυρίου· ὡσαννα ἐν τοῖς ὑψιστοῖς.
10. Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσεισθῆ πασα ἡ πόλις λεγουσα· τίς ἐστὶν οὗτος;
11. οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον· οὗτος ἐστὶν ὁ προφήτης Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρεθ τῆς Γαλιλαίας.

58.9 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Religio en Superstitio II

Superstitio was voor de Romeinen wat voor ons sekten zijn en op zijn best waren het persoonlijke geloofsovertuigingen. Uitspattingen werden meestal tegengegaan. Zo pakte keizer Tiberius de Isis-kultus aan toen een vooraanstaande vrouw door een als de god Anubis verklede deelnemer verkracht

werd. De verantwoordelijke priester werd gekruisigd, de tempel verwoest en het beeld van Isis werd in de Tiber gegooid. Het Bacchanaal werd al in 186 v. Chr. verboden, niet alleen vanwege de orgiën, maar ook omdat men het als staatsvijandig beschouwde. De druïden werden praktisch uitgeroeid door keizer Claudius. Magie werd ook als gevaarlijk beschouwd, omdat er van uitgegaan werd dat men het primair voor zijn eigen voordeel zou uitoefenen. Al deze zaken gingen echter door in het geheim.

Het Christendom bekeerde in principe ieder, rijk of arm, geleerd of eenvoudig en was daarom ook een *superstitio*. In 64 n. Chr. werden de christenen van de brandstichting van Rome beschuldigd. Daarna kon ieder die lid was van wat werd beschouwd als een 'sekte' die de maatschappij vijandig was, strafrechtelijk vervolgd worden. Het lukte Rome echter niet om het christelijke geloof geheel te verbannen als wetteloos, zoals dat bij sommige *superstitiones* wel lukte. Toch was de vijandschap vaak zo groot dat, als men zich bekeerde tot het christendom, men zich moest voorbereiden op het martelaarschap.

Toelichting bij enkele werkwoordsvormen:

1. ἤγγισαν - aor. van ἐγγίζω
ἀπεστείλεν - aor. van ἀποστέλλω
2. εὕρησατε - o.t.t.t. van εὕρισκω
δεδεμενην - dlw. v.t.t. lijd. vorm van δεω
ἀγαγετε - gebiedende wijs aor. van ἄγω
3. ἔρειτε - o.t.t.t. van λεγω

- ἀποστελεῖ - o.t.t.t. van ἀποστελλῶ (! let op de mogelijke verwarring met de aoristus!)
5. εἶπατε - gebiedende wijs aor. van λέγω
- ἐπιβεβηκώς - dlw. v.t.t. van ἐπιβαίνω
6. συνεταξέν - aor. van συντάσσω
8. ἔστρωσαν - aor. van στρώννυμι
10. ἔσεισθη - aor. lijd. vorm van σειώ

Vragen:

1. Op wie slaan de volgende voornaamwoorden? U mag in het Nederlands antwoorden. Geef zo mogelijk de Griekse woordgroep waar het voornaamwoord op terugslaat.

vers 2. αὐτοῖς

vers 3. αὐτοὺς

vers 8. ἑαυτῶν

vers 9. αὐτόν

vers 10. αὐτοῦ

2. Schrijf alle deelwoorden op.

3. Schrijf alle tweede naamvallen op. Let op: Namen uit het Oude Testament worden niet verboden, maar kunnen wel voor een tweede naamval staan! U moet dit uit de kontekst opmaken.

4. Schrijf alle vormen op waaraan u direct kunt zien dat ze van een onzijdig zelfstandig naamwoord zijn afgeleid.

5. De inhoudelijke vraag: Welke profetie uit het Oude Testament werd door Jezus' intocht in Jeruzalem vervuld? (Zie vers 5!)

NOTITIES:

iAntwoorden:

1. vers 2. αὐτοῖς   de twee leerlingen die worden uitgezonden (vers 1: δυο μαθητας)
vers 3. αὐτους   de ezelin en haar jong (vers 2: ὄνον δεδεμενην και πωλον)

vers 8. ἑαυτων   de menigte (vers 8: ὁ δε πλειστος ὄχλος)

vers 9. αὐτον   Jezus (is het onderwerp van ἐπεκαθισεν in vers 7)

vers 10. αὐτου   Jezus (nog steeds afhankelijk van ἐπεκαθισεν in vers 7)

2. λεγων (2), δεδεμενην (2), λυσαντες (2), λεγοντος (4), ἐπιβεβηκως (5), πορευθεντες (6), ποιησαντες (6), προαγοντες (9), ἀκολουθουντες (9), λεγοντες (9), εὐλεγομενος (9), ἐρχομενος (9), εἰσελθοντος (10), λεγουσα (10)

3. των ἔλαιων (1), ὕμων (2), αὐτης (2), αὐτων (3), του προφητου λεγοντος (4), Σιων (5), σου (5), ὑποζυγιου (5), αὐτων (twee keer, 7), ἑαυτων (8), των δενδρων (8), Δαυιδ (9), κυριου (9), αὐτου (10), Ναζαρεθ (11), της Γαλιλαιας (11)

4. το ὄρος (1), το ῥηθεν (4), τα ἱματια (7, 8)

LES LIX

59.1 Inleiding

In deze les behandelen wij het regelmatig en het onregelmatig stamperfectum. U zag al eerder de v.t.t. van γινομαι: γεγονα- ik ben geworden. Ook de werkwoorden άκουω, έρχομαι, πασχω en πειθομαι hebben een regelmatig stamperfectum. Het regelmatig stamperfectum wordt gevormd door achter de stam van het betreffende werkwoord de uitgangen van de v.t.t. te plaatsen, echter zonder de kappa. In plaats van -κα, -κας, -κε(ν), -καμεν, -κατε, -κασι(ν) ziet u dus de uitgangen -α, -ας, -ε(ν), -αμεν, -ατε, -ασι(ν).

In de v.v.t. ziet u in plaats van -κη, -κης, -κει(ν), -κεμεν, -κετε, -κεσαν de uitgangen -η, -ης, -ει(ν), -εμεν, -ετε, -εσαν enzovoorts. Het voornaamste is dat u de uitgangen van de v.t.t. dus ook zonder de kappa kunt herkennen. Dat is niet moeilijk aangezien de kenmerkende verdubbeling ook optreedt in het regelmatig stamperfectum. Bekijkt u de volgende voorbeelden.

59.2 Voorbeelden uit het N.T.

αύτοι γαρ άκηκοαμεν
και οίδαμεν ότι ούτος
έστιν άληθως ό σωτηρ
του κοσμου

Want wij hebben zelf
gehoord en wij weten dat
Hij werkelijk de Redder
van de wereld is. (Joh. 4:
42)

άκηκοαμεν- 1ste p. mv.
v.t.t. v. άκουω- ik hoor
(stam άκηκο-), άληθως-
(bijw.) werkelijk (denk
aan άληθης- waar en
άληθεια- waarheid)

ούτε φωνην αύτου
πωποτε άκηκοατε ...

Noch hebben jullie ooit
Zijn stem gehoord ... (Joh.
5: 37b)

πωποτε- (bijw.) ooit,
άκηκοατε- 2de p. mv.
v.t.t. v. άκουω- ik hoor

... και οί ούκ άκηκοασιν
συνησουσιν

... en die niet hebben
gehoord, zullen begrij-
pen. (Rom. 15: 21b)

άκηκοασιν- 3de p. mv.
v.t.t. v. άκουω- ik hoor,
συνησουσιν- 3de p. mv.
o.t.t.t. v. συνιημι- ik be-
grijp

... ἐρωτησον τους <i>ἀκηκοοτας</i> ...	... vraag hen die gehoord hebben ... (Joh. 18: 21b)	ἐρωτησον- 2de p. ev. geb. wijs aor. v. ἐρωτω- ik vraag, ἀκηκοοτας- 4de nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. v. ἀκουω- ik hoor (verzelf- standigd door het gebruik van het lidwoord)
<i>γεγονα</i> ἀφρων ...	Ik ben dwaas geworden ... (2 Kor. 12: 11a)	<i>γεγονα</i> - 1ste p. ev. v.t.t. v. γινομαι- ik word, ἀφρων- (bijv. nmw.) dwaas
... <i>γεγονας</i> παραβατης νομου	... u bent een overtreder van de wet geworden. (Jak. 2: 11b)	<i>γεγονας</i> - 2de p. ev. v.t.t. v. γινομαι- ik word, πα- ραβατης (mnl.)- overtre- der
ΤΟΥΤΟ ΔΕ ΟΛΟΝ <i>γεγονεν</i> ινα ...	En dit is gebeurd opdat ... (Matt. 1: 22a)	<i>γεγονεν</i> - 3de p. ev. v.t.t. v. γινομαι- ik word
μετοχοι γαρ του Χρισ- του <i>γεγοναμεν</i> ...	Want wij zijn deel- genoten van Christus geworden ... (Hebr. 3: 14a)	μετοχος (mnl.)- deelge- noot, metgezel, <i>γεγονα-</i> <i>μεν</i> - 1ste p. mv. v.t.t. v. γινομαι- ik word
... ἐπει νωθοροι <i>γεγονα-</i> <i>τε</i> ταις ἀκοαις	... aangezien jullie traag zijn geworden in het ho- ren. (Hebr. 5: 11b)	νωθος- traag, <i>γεγονα-</i> <i>τε</i> - 2de p. mv. v.t.t. v. γινομαι- ik word

... και νυν ἀντιχριστοι
πολλοι *γεγονασιν* ...

... ook nu zijn er vele an-
tichristen geworden ... (1
Joh. 2: 18b)

ἀντιχριστος- antichrist,
γεγονασιν- 3de p. mv.
v.t.t. v. γινομαι- ik word

... οί και προ ἔμου ἐν
Χριστῷ *γεγοναν*

... die ook voor mij in
Christus waren. (Rom. 16:
7b)

γεγοναν- 3de p. mv.
v.t.t. v. γινομαι- ik word.
Deze nevenvorm van
γεγονασιν komt verder
alleen voor in Op. 21: 6.

... και σκοτια ἤδη
ἐγεγονει ...

... en het was al donker
geworden ... (Joh. 6: 17b)

ἐγεγονει- 3de p. ev.
v.v.t. v. γινομαι- ik word

ἐτων γαρ ἦν πλειονων
τεσσερακοντα ὁ
ἄνθρωπος ἐφ' *γεγονει*
το σημειον τουτο της
ἰασεως

Want de mens aan wie
dit teken van de genezing
gebeurd was, was meer
dan veertig jaar oud.
(Hand. 4: 22)

πλειον- meer, kan ook
bijvoeglijk bij een zelf-
standig naamwoord ge-
bruikt worden!, γεγονει-
3de p. ev. v.v.t. v. γινο-
μαι- ik word (nevenvorm
van ἐγεγονει, alleen hier
gebruikt!), ἰασεως- 2de
nv. ev. v. ἰασις (vrl.)-
genezing

... ὁ μετα τετρακοσια
και τριακοντα ἔτη *γε-
γονως* νομος ...

... de wet die na vierhon-
derddertig jaar geworden
is ... (Gal. 3: 17b)

τετρακοσια- vierhon-
derd, τριακοντα- dertig,
ἔτη- 4de nv. mv. v. ἔτος
(onz.)- jaar, γεγονως-
1ste nv. ev. mnl. dlw.
v.t.t. v. γινομαι- ik word

... οἱ μεν γαρ χωρις
ὀρκομωσιας εἰσιν
ἱερεις *γεγονοτες* ...

... want zij zijn zonder
een eed af te leggen
priesters geworden ...
(Hebr. 7: 20b)

ὀρκομωσια (vrl.)- het
afleggen van een eed,
γεγονοτες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. v.t.t. v. γινο-
μαι- ik word

... καταρωμεθα τους
ἄνθρωπους τους καθ'
ὁμοιωσιν θεου *γεγονο-
τας*

... wij vervloeken de
mensen die naar het
beeld van God geschapen
zijn. (Jak. 3: 9b)

καταραμαι- (deponens)
ik vervloek, ὁμοιωσις
(vrl.)- beeld, gelijkenis,
γεγονοτας- 4de nv. mv.
mnl. dlw. v.t.t. v. γινο-
μαι- ik word

χηρα καταλεγεσθω μη
ἐλαττον ἔτων ἑξακοντα
γεγονυια ...

Een weduwe moet geko-
zen worden niet minder
dan zestig jaren oud ... (1
Tim. 5: 9a)

καταλεγω- ik kies uit,
ἑξακοντα- zestig, γεγον-
υια- 1ste nv. ev. vrl. dlw.
v.t.t. v. γινομαι- ik word

διελθωμεν δη ἕως
Βηθλεεμ και ἰδωμεν το
ῥημα τουτο το *γεγονος*
...

Laten wij naar Bethlehem
gaan en laten wij zien het
woord dat daar is ge-
schied ... (Luc. 2: 15b)

γεγονος- 1ste nv. ev.
onz. dlw. v.t.t. v. γινο-
μαι- ik word

... ὅτι παντες ἔδοξαζον
τον θεον ἐπι τῷ **γεγο-**
νοτι

... omdat allen God
verheerlijkten vanwege
hetgeen geschied was.
(Hand. 4: 21b)

γεγονοτι- 3de nv. ev.
onz. dlw. v.t.t. v. γινο-
μαι - ik word

ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἑστως
και ἀκουσας ἔλεγεν
βροντην **γεγονεναι**,
ἄλλοι ἔλεγον· ἄγγελος
αὐτῷ λελαληκεν

De schare dan die daar
stond en het hoorde,
zei dat het donderde,
anderen zeiden: Een
engel heeft tot Hem
gesproken. (Joh. 12:
29)

βροντη (vrl.)- donder,
γεγονεναι- heel werk-
woord v.t.t. v. γινομαι-
ik word

Wij vervolgen met het bestuderen van voorbeelden van de v.t.t. van ἔρχομαι- ik kom.

οὐκ **ἔληλυθα** καλεσαι
δικαιους ἄλλα
ἁμαρτωλους εἰς με-
τανοιαν

Ik ben niet gekomen om
rechtvaardigen te roe-
pen, maar zondaars tot
beking. (Luc. 5: 32)

ἔληλυθα- 1ste p. ev. v.t.t.
v. ἔρχομαι- ik kom, Let
erop dat δικαιους hier
moet betekenen 'recht-
vaardigen' (zelfstandig
gebruikt!) omdat het op
één lijn staat met een
zelfstandig naamwoord
(ἁμαρτωλους)

Ῥαββι, οἶδαμεν ὅτι ἀπο
θεου **ἔληλυθας** διδασ-
καλος

Rabbi, wij weten dat U
van God gekomen bent
als Leraar. (Joh. 3: 2b)

ἔληλυθας- 2de p. ev.
v.t.t. v. ἔρχομαι- ik kom

ἔληλυθεν γὰρ Ἰωάννης
ὁ βαπτιστῆς ...

Want Johannes de Doper
is gekomen ... (Luc. 7:
33a)

ἔληλυθεν- 3de p. ev.
v.t.t. v. ἔρχομαι- ik kom

... καὶ οὐπω *ἔληλυθει*
πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς

... en nog was Jezus niet
tot hen gekomen. (Joh. 6:
17b)

ἔληλυθει- 3de p. ev.
v.v.t. v. ἔρχομαι- ik kom

πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν
Ἰουδαίων *ἔληλυθεισαν*
πρὸς τὴν Μάρθαν καὶ
Μαριάμ ...

En vele uit de Joden wa-
ren tot Martha en Maria
gekomen ... (Joh. 11: 19a)

ἔληλυθεισαν- 3de p. mv.
v.v.t. v. ἔρχομαι- ik kom.
N.B. Μαριάμ is een ne-
venvorm van Μαρία, die
niet wordt verbogen!

... παν πνεῦμα ὁ
ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χρισ-
τὸν ἐν σαρκὶ *ἔληλυθота*
ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν

... elke geest die belijdt
dat Jezus Christus in het
vlees gekomen is, is uit
God. (1 Joh. 4: 2b)

ὁμολογεω- ik betuig in-
stemming, ik belijd,
ἔληλυθота- 4de nv. ev.
mnl. dlw. v.t.t. v.
ἔρχομαι- ik kom

... καὶ ἦσαν καθημενοὶ
Φαρισαῖοι καὶ νομοδι-
δασκαλοὶ οἳ ἦσαν
ἔληλυθοτες ἐκ πάσης
κωμῆς τῆς Γαλιλαίας
καὶ Ἰουδαίας καὶ
Ἱερουσαλήμ ...

... en er zaten Fari-
zeeën en wetgeleerden
die waren gekomen uit
alle dorpen van Galilea
en Judea en Jeruzalem
... (Luc. 5: 17b)

νομοδιδασκαλὸς (mnl.)-
wetgeleerde, ἔληλυθο-
τες- 1ste nv. mv. mnl.
dlw. v.t.t. v. ἔρχομαι- ik
kom

..έως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλειαν τοῦ θεοῦ *ἔληλυθειαν* ἐν δυνάμει

... totdat zij hebben gezien dat het Koninkrijk Gods met kracht gekomen is. (Marc. 9: 1b)

ἂν + aanv. wijs geeft aan dat de handeling in de toekomst plaats zal vinden, ἔληλυθειαν- 4de nv. ev. vrl. dlw. v.t.t. v. ἔρχομαι- ik kom

Wij vervolgen met voorbeelden van het stamperfectum van πασχω- ik lijd.

ἐν ᾧ γὰρ *πεπονθεν* αὐτὸς πειρασθεὶς, δύνανται τοῖς πειραζομένοις βοηθησαί

Want in hetgeen waarin Hij Zelf verzocht zijnde geleden heeft, kan Hij degenen die verzocht worden te hulp komen. (Hebr. 2: 18)

πεπονθεν- 3de p. ev. v.t.t. v. πασχω- ik lijd, πειρασθεὶς- 1ste nv. ev. mnl. dlw. aor. lijd. vorm v. πειραζω- ik probeer uit, ik verzoek, πειραζομένοις- 3de nv. mv. mnl. dlw. o.t.t. lijd. vorm v. πειραζω- ik probeer uit, ik verzoek, hier verzelfstandigd door het gebruik van het lidwoord, βοηθησαί- heel werkwoord aor. v. βοηθεω (+ 3de nv.)- ik kom te hulp

δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαιοὶ οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πᾶσας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο ὅτι ταῦτα *πεπονθασιν*,

Menen jullie dat deze Galileeërs zondaars waren boven alle Galileeërs omdat zij deze dingen hebben ondergaan? (Luc. 13: 2)

πεπονθασιν- 3de p. mv. v.t.t. v. πασχω- ik lijd

Tot slot besteden wij aandacht aan het stamperfectum van het werkwoord *πειθω*- ik overtuig, (lijd. vorm) ik word overtuigd, ik gehoorzaam. In het perfectum actief en lijdende vorm betekent dit werkwoord 'ik vertrouw op'.

πεποιθα δε ἐν κυριῳ
ὅτι και αὐτος ταχεως
ἐλευσομαι

Maar ik vertrouw in de
Heere dat ik ook zelf
spoedig zal komen. (Filip.
2: 24)

πεποιθα- 1ste p. ev. v.t.t.
v. *πειθω*- ik overtuig,
ταχεως- bijw. v. *ταχυς*-
snel, *ἐλευσομαι*- 1ste p.
ev. o.t.t.t. v. *ἐρχομαι*- ik
kom

πεποιθας τε σεαυτον
ὀδηγον ειναι τυφλων,
φως των ἐν σκοτει

En u vertrouwde dat uzelf
een gids was van blinden
een licht van hen die in
duisternis(zijn)(Rom.2:
19)

πεποιθας- 2de p. ev.
v.t.t. v. *πειθω*- ik over-
tuig, *ὀδηγος* (mnl.)- gids

εἰ τις *πεποιθεν* ἑαυτω
Χριστου εἶναι ...

Als iemand voor zichzelf
verzekerd is dat hij van
Christus is ... (2 Kor. 10:
7a)

πεποιθεν- 3de p. ev.
v.t.t. v. *πειθω*- ik overtuig

πεποιθαμεν δε ἐν κυριῳ
ἐφ' ὑμας, ὅτι ἅ παραγ-
γελλομεν [και] ποιειτε
και ποιησετε

En wij vertrouwen in de
Heere aangaande jullie,
dat jullie hetgeen wij op-
dragen zowel doen als
doen zullen. (2 Thess. 3:
4)

πεποιθαμεν- 1ste p. mv.
v.t.t. v. *πειθω*- ik over-
tuig, N.B. ἐφ' = ἐπι, in
verband met de begin-
klinker van het woord dat
volgt is de ι weggevallen,
de π is onder invloed van
de spiritus asper van
ὑμας een φ geworden

Ἐγὼ ἔσομαι **πεποιθως**
ἐπ' αὐτῷ

Ik zal vertrouwen op
Hem. (Hebr. 2: 13a)

πεποιθως- 1ste nv. ev.
mnl. dlw. v.t.t. v. πειθω-
ik overtuig N.B. Een com-
binatie van εἶμι met een
deelwoord geeft een
duur aan!

... ἵνα μὴ **πεποιθοτες**
ὤμεν ἐφ' ἑαυτοῖς ἀλλὰ
ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ
ἐγειροντι τοὺς νεκροὺς

... opdat wij niet zouden
vertrouwen op onszelf,
maar op God Die de do-
den opwekt. (2 Kor. 1:
9b)

ἵνα + aanv. wijs- opdat,
πεποιθοτες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. v.t.t. v. πειθω-
ik overtuig

εἶπεν δε και προς τινας
τους **πεποιθοτας** ἐφ'
ἑαυτοῖς ὅτι εἰσιν
δικαιοι ...

En Hij zei tot sommigen
die van zichzelf ver-
trouwden dat zij recht-
vaardig waren ... (Luc. 18:
9a)

πεποιθοτας- 4de nv. mv.
mnl. dlw. v.t.t. v. πειθω-
ik overtuig

εἰ τις δοκει ἄλλος
πεποιθεναι ἐν σαρκί,
ἔγω μαλλον

Als iemand anders meent
te vertrouwen op het
vlees, ik des te meer.
(Filip. 3: 4b)

πεποιθεναι- heel werk-
woord v.t.t. v. πειθω- ik
overtuig

Er zijn drie werkwoorden met een onregelmatig stamperfectum: οἶδα- ik weet, ἕοικα- ik lijk, εἶωθα- ik ben gewoon. Deze werkwoorden komen alleen in het perfectum voor! We beginnen met de vormen van het stamperfectum van οἶδα die voorkomen in het Nieuwe Testament. Aangezien u de vormen van οἶδα van de bedrijvende wijs al vaak hebt gezien, geven wij hier geen voorbeelden meer van, alleen een volledig rijtje.

οίδα

οίσθα

οίδε(ν)

οίδαμεν

οίδατε (ίστε)

οίδασιν (ίσασιν)

ίστε en ίσασιν zijn de klassiek-Griekse vormen voor de tweede en derde persoon meervoud. Deze komen in verhouding tot de vormen οίδατε en οίδασιν bijna niet voor. Zo komt ίστε in het hele Nieuwe Testament maar twee keer voor, tegenover οίδατε drieënzestig keer!

κάγω οὐκ **ήδειν** αὐτον

En ik kende Hem niet ...
(Joh. 1: 31a)

ήδειν- 1ste p. ev. v.v.t. v.
οίδα- ik weet

ήδεις ὅτι ἔγω
ἄνθρωπος αὐστηρος
εἰμι

Je wist dat ik een hard
mens ben. (Luc. 19: 22b)

ήδεις- 2de p. ev. v.v.t. v.
οίδα- ik weet,
αὐστηρος- hard, streng

ήδει γαρ ὅτι δια
φθονον παρεδωκαν αυ-
τον

Want hij wist dat ze Hem
uit nijd hadden over-
geleverd. (Matt. 27: 18)

ήδει- 3de p. ev. v.v.t. v.
οίδα- ik weet

εἰ ἔμε **ήδειτε**, και τον
πατερα μου ἂν **ήδειτε**

Als jullie Mij kenden,
zouden jullie ook Mijn
Vader kennen. (Joh. 8:
19b)

ήδειτε- 2de p. mv. v.v.t.
v. οίδα- ik weet

... ὅτι <i>ἠδειςαν</i> αὐτον	... omdat zij Hem kenden. (Marc. 1: 34b)	ἠδειςαν -3de p. mv. v.v.t. v. οἶδα- ik weet
------------------------------	---	--

In het klassiek-Grieks komen andere vormen voor van de verleden tijd van οἶδα. Aangezien deze in het Nieuwe Testament ontbreken, kunt u volstaan met het leren van de vormen die hierboven zijn gegeven.

και ἔαν ἔχω προφητει- αν και <i>εἶδω</i> τα μυστηρια ...	En indien ik (de gave van de) profetie zou hebben en de geheimenissen zou kennen ... (1 Kor. 13: 2a)	εἶδω- 1ste p. ev. aanv. wijs v.t.t. v. οἶδα- ik weet
--	---	---

... ἵνα <i>εἶδης</i> πως δει ἐν οἴκῳ θεου ἀναστρεφῆσθαι ...	... opdat je zou weten hoe je je moet gedragen in het huis Gods ... (1 Tim. 3: 15b)	εἶδης- 2de p. ev. aanv. wijs v.t.t. v. οἶδα- ik weet, ἀναστρεφω- ik keer terug, (lijd. vorm) ik gedraag mij
---	--	---

... ἵνα <i>εἶδωμεν</i> τα ὑπο του θεου χαρισθεντα ἡμιν	... opdat wij kennen de dingen die door God uit genade aan ons zijn ge- geven. (1 Kor. 2: 12b)	εἶδωμεν- 1ste p. mv. aanv. wijs v.t.t. v. οἶδα- ik weet, χαριζομαι- (dep.) ik geef vrijelijk, merk op dat hier een lijdende vorm staat van een de- ponens!
--	---	--

ἵνα δε <i>εἶδητε</i> και ὑμεις τα κατ' ἑμε, τί πρασσω ...	Maar opdat ook jullie hetgeen mij betreft we- ten (en) wat ik doe ... (Ef. 6: 21b)	εἶδητε- 2de p. mv. aanv. wijs v.t.t. v. οἶδα- ik weet, τα κατ' ἑμε- letter- lijk de dingen aangaande mij
---	---	--

ἴστε, ἀδελφοὶ μου
ἀγαπητοὶ ...

Weet, mijn geliefde
broeders ... (Jak. 1: 19a)

ἴστε- 2de p. mv. geb. wijs
v.t.t. v. οἶδα- ik weet

εἶδως δε τὰς
ἐνθυμησεις αὐτῶν
εἶπεν αὐτοῖς ...

En Hij, wetende hun ge-
dachten, zei tot hen ...
(Matt. 12: 25a)

εἶδως- 1ste nv. ev. mnl.
dlw. v.t.t. v. οἶδα- ik
weet, ἐνθυμησις (vrl.)-
gedachte

εἶδοτι οὐκ καλὸν
ποιεῖν καὶ μὴ ποιοῦντι,
ἁμαρτία αὐτῷ ἐστίν

Hem die goed weet te
doen en het niet doet, is
het (tot) zonde. (Jak. 4:
17)

εἶδοτι- 3de nv. ev. mnl.
dlw. v.t.t. v. οἶδα- ik weet

πλανασθε μὴ *εἶδοτες*
τὰς γραφὰς ...

Jullie dwalen zonder ken-
nis van de Schriften ...
(Matt. 22: 29b)

εἶδοτες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. v.t.t. v. οἶδα- ik
weet, γραφή (vrl.)- (pas-
sage uit de) Schrift, (mv.)
de Schriften = het Oude
Testament

δυναμῆς αὐτοῦ ἐν
πυρὶ φλογος, διδοντος
ἐκδικησὶν τοῖς μὴ
εἶδοσιν θεοῦ ... ἐν
τῇ ἀποκαλυψῇ τοῦ κυ-
ρίου Ἰησοῦ ἀπ' οὐ-
ρανοῦ μετ' ἀγγελῶν

... in de openbaring van
de Heere Jezus vanuit de
hemel met engelen Zijner
kracht, met vlammend
vuur, vergelding gevend
aan hen die God niet
kennen ... (2 Thess. 1: 7b,
8a)

ἀποκαλυψὶς (vrl.)- open-
baring, φλογος- 2de nv.
ev. v. φλοξ (vrl.)- vlam,
ἐκδικησις (vrl.)- vergel-
ding, εἶδοσιν- 3de nv.
mv. mnl. dlw. v.t.t. v.
οἶδα- ik weet

ὑπομνησαι δε ὑμας
βουλομαι, *εἶδοτας* ὑμας
παντα ...

Maar ik wil jullie eraan
herinneren, jullie die alles
(eens) wisten ... (Judas 1:
5a)

ὑπομνησαι- heel werk-
woord aor. v.
ὑπομινησκω- ik breng in
herinnering, εἶδοτας-
4de nv. mv. mnl. dlw.
v.t.t. v. οἶδα- ik weet

... και ἡ γυνη αὐτου μη
εἶδουα το γεγονος
εἰσηλθεν

... en zijn vrouw, niet we-
tende wat er gebeurd
was, kwam binnen.
(Hand. 5: 7b)

εἶδουα- 1ste nv. ev. vrl.
dlw. v.t.t. v. οἶδα- ik weet

... καθαπερ και τα ἔθνα
τα μη *εἶδοτα* τον θεον
...

... zoals de heidenen die
God niet kennen ...
(1 Thess. 4: 5b)

καθαπερ- zoals, εἶδοτα-
4de nv. mv. onz. dlw.
v.t.t. v. οἶδα- ik weet

πῶς δυναμεθα την ὁδον
εἶδεναι;

Hoe kunnen wij de weg
weten? (Joh. 14: 5b)

εἶδεναι- heel werkwoord
v.t.t. v. οἶδα- ik weet.

De enige vorm die van het werkwoord *ἔοικα*- (ik lijk) voorkomt in het Nieuwe Testament is *ἔοικεν*.

ὁ γαρ διακρινομενος
ἔοικεν κλυδωνι θαλα-
σσης ἀνεμιζομενω και
ριπιζομενω

Want degene die twijfelt
lijkt op een golf van de
zee die door de wind op-
gedreven en heen en
weer geslingerd wordt.
(Jak. 1: 6b)

διακρινω- ik maak on-
derscheid, (lijd. vorm) ik
twijfel, *ἔοικεν*- 3de p. ev.
v.t.t. v. *ἔοικα* (+ 3de nv.)-
ik lijk, κλυδων (mnl.)-
golf, ἀνεμιζομαι- ik word
door de wind opgedreven
(ἀνεμος- wind),
ριπιζομαι- ik word heen
en weer geslingerd

Van het werkwoord εἰωθα- 'ik ben gewoon/gewend' komt ook maar één vorm voor in het Nieuwe Testament.

κατα δε ἑορτην *εἰωθει*
ὁ ἡγεμων ἀπολυειν ἕνα
τω ὄχλῳ δεσμιον ὃν
ἤθελον

En op het feest was de
stadhouder gewoon aan
het volk één gevangene
los te laten die zij be-
geerden. (Matt. 27: 15)

κατα- (+ 4de nv.) tijdens,
gedurende, ἑορτη (vrl.)-
feest, εἰωθει- 3de p. ev.
v.v.t. v. εἰωθα- ik ben
gewoon, ἕνα- 4de nv. ev.
mnl. v. εἷς- één, δεσμιος
(mnl.)- gevangene

59.3 Naamvallen

Wij vervolgen met de behandeling van de naamvallen.

De derde naamval wordt ook wel dativus genoemd. Deze heeft de volgende functies:

1) het aanduiden van degene die door de handeling begunstigd wordt (*dativus commodi*)

Voorbeeld:

ἄνηρ δε τις ... εὐσεβης
και φοβουμενος τον
θεον συν παντι τῷ οἴκῳ
αὐτου, ποιων
ἐλεημοσυνας πολλας τῷ
λαῷ ...

Maar een zeker man ...
vroom en God vrezende
met zijn hele huis, veel
aalmoes doende aan het
volk ... (Hand. 10: 1a, 2a)

εὐσεβης- vroom

2) in combinatie met een vorm van εἶμι het aangeven van een bezitsrelatie (*dativus possessivus*)

Voorbeeld:

ἔστιν δε συνηθεια ὑμιν	Maar jullie hebben een	Letterlijk staat er: 'maar
...	gewoonte ...	er is aan jullie een ge-
	(Joh. 18: 39a)	woonte', συνηθεια (vrl.)- gewoonte

3) het aanduiden van het middel waarmee de handeling wordt verricht (*dativus instrumentalis*)

Voorbeeld:

... και ἔμετρησεν την	... en hij mat de stad met	μετρεω-	ik	meet
πολιν τῷ καλάμῳ ...	de rietstok ... (Op. 21: 16b)			

4) het aanduiden van degene die / datgene dat de handeling verricht, meestal in combinatie met een lijdende vorm (*dativus auctoris*)

Voorbeeld: ... οὐ τῷ μωλωπι ἰαθητε - ... door Wiens striemen jullie genezen zijn. (1 Petr. 2: 24b)

5) het aanduiden van tijd (*dativus temporis*)

Voorbeeld:

... ουκ ἔδει λυθηναι ἀπο	... moest zij niet bevrijd	δεσμος (mnl.)- band, boei
του δεσμου τουτου τῇ	worden van deze binding	
ἡμερα του σαββατου;	op de sabbatdag? (Luc. 13: 16b)	

6) het aanduiden van datgene wat de oorzaak is van de handeling (*dativus causae*)

Voorbeeld: χαίροντες *τη ἐλπίδι* ... - zich verblijdend vanwege de hoop ... (Rom 12: 12a)

7) het aanduiden van de mate waarin het een het ander overtreft (met een vergelijkende trap; *dativus mensurae*)

Voorbeelden: *τοσουτω* κρειπτων γενομενος των ἀγγελων *δσω* διαφορωτερον παρ' αυτους κεκληρονομηκεν ονομα- In die mate voortreffelijker geworden dan de engelen als (in de mate waarin) Hij een uitnemender naam heeft geërfd boven hen. (Hebr. 1: 4)

ὁ δε *πολλω* μαλλον ἐκραζεν ... - Maar hij riep des te meer ... (Marc. 10: 48b)

8) het aanduiden van de manier waarop iets gebeurt (*dativus modi*)

Voorbeeld: *παντι τροπω* - op elke wijze (Filip. 1: 18b)

Hieronder vallen ook de vaste uitdrukkingen: ἰδιᾱ- persoonlijk, ieder voor zich, δημοσιᾱ- in het openbaar.

De vierde naamval wordt ook wel accusativus genoemd. Deze heeft als voornaamste functie het aanduiden van het lijdend voorwerp.

Voorbeeld: τοτε παραλαμβανει *αυτον* ὁ διαβολος εις την ἁγιαν πολιν - Toen nam de duivel Hem mee naar de heilige stad (Matt. 4: 5)

Andere functies van de vierde naamval zijn:

1) het aanduiden van het inwendig object: vaak gaat het om een woord dat verband houdt met het werkwoord

Voorbeeld:

και ἐφοβηθησαν *φοβον*
μεγαν

... en zij vreesden een
grote vrees (Luc. 2: 9b)

Let erop dat de lijdende
vorm van een deponens
gewoon actief moet wor-
den vertaald!, φοβος
(mnl.)- vrees

2) het aanduiden van uitgebreidheid in tijd of ruimte (heeft geen specifieke naam)

Voorbeeld: ... και ἐκει ἐμειναν οὐ *πολλας ἡμερας*- ... en zij bleven daar niet vele dagen.
(Joh. 2: 12b)

3) het aanduiden van beperktheid (te vertalen met 'wat betreft ...'; *accusativus limitationis*)
Het is belangrijk te weten dat deze functie in het Nieuwe Testament gewoonlijk vervult
wordt door de dativus! Er bestaat eigenlijk niet zoiets als een *dativus limitationis*, maar de
dativus wordt wel in die zin gebruikt, waar het klassiek Grieks een accusativus zou gebrui-
ken. Voorbeeld:

Ἄνθρωπος δὲ τις ἐν Καισα-
ρεια *ὀνοματι*
Κορνηλιος ...

En een zeker man in Cae-
sarea, genaamd Cornelius
... (Hand. 10: 1)

Καισαρεια- Caesarea,
Κορνηλιος- Cornelius,
ὀνοματι- in klassiek
Grieks zou er ὄνομα heb-
ben gestaan (lett. wat
betreft naam).

Een aantal vierde naamvallen is verstaard tot een bijwoord of een bijwoordelijke bepaling. Hierbij valt te denken aan: τί- waarom? (lett. wat?), τα νυν- nu (lett. de dingen nu), το λοιπον- overigens, van nu aan, in het vervolg (lett. wat betreft het overige; *accusativus limitationis!*), οὐδεν- in geen enkel opzicht, geenszins (lett. niets).

Een apart gebruik van de vierde naamval is dat in de zogenaamde vierde naamval met heel werkwoord (*accusativus cum infinitivo*). Hiervoor verwijzen wij u naar pagina 9 van les 41.

59.4 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen:

1. οἶδα σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ
2. ἀκηκοαμεν γαρ αὐτοῦ λεγοντος ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλῦσει τὸν τοπὸν τοῦτον καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη ἃ παρεδωκεν ἡμῖν Μωϋσῆς
3. πολλοὶ ἔρουσιν μοι ἐν ἐκείνῃ ἡμέρᾳ, Κυριε κυριε, οὐ τῷ σω ὀνοματι ἐπροφητευσαμεν, καὶ τῷ σω ὀνοματι δαιμονία ἐξεβαλομεν, καὶ τῷ σω ὀνοματι δυναμεις πολλὰς ἐποιησαμεν;
4. δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπο τῶν πρεσβυτερῶν καὶ ἀρχιερεῶν καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι
5. Ἀποκαλυψίς Ἰησοῦ Χριστοῦ ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενεσθαι ἐν ταχεί
6. οὕπῳ δε ἐληλυθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κωμὴν ἀλλ' ἦν ἐτι ἐν τῷ τοπῷ ὅπου ὑπῆντησεν αὐτῷ ἡ Μαρθα
7. καὶ νηστευσας ἡμέρας τεσσαρακοντα καὶ νυκτας τεσσαρακοντα, ὕστερον ἐπεινασεν

ἀλλάξει- 3de p. ev. o.t.t.t. v. ἀλασσω (stam ἀλλαγ- !)- ik verander, ἔθη- 4de nv. mv. v. ἔθος (onz.)- gewoonte (Let op mogelijke verwarring met het woord ἔτος (onz.)- jaar!), ἔρουσιν- 3de p. mv. o.t.t.t. v. λεγω- ik zeg, ἀποκτανθῆναι- heel werkwoord aor. lijdende vorm v. ἀποκτείνω- ik dood, δειξάι- heel werkwoord aor. v. δεικνυμι- ik toon, ἐν ταχεί- spoedig (ταχεί- 3de nv. ev. v. ταχος (onz.)- snelheid), ὕστερον- uiteindelijk, πεινάω- ik heb honger

59.5 Nieuwe Woorden:

ἀληθως	- (bijw.) werkelijk
πωποτε	- (bijw.) ooit
συνιημι	- ik begrijp
ἀφρων, ον	- (bijv. nmw. van twee uitgangen) dwaas
παραβατης (mnl.)	- overtreder
μετοχος (mnl.)	- deelgenoot, metgezel
νωθρος, α, ον	- (bijv. nmw.) traag
ἀντιχριστος (mnl.)	- antichrist
ἰασις (vrl.)	- genezing
ὄρκομωσια (vrl.)	- het afleggen van een eed
καταραομαι	- (deponens) ik vervloek
ὁμοιωσις (vrl.)	- beeld, gelijkenis
καταλεγω	- ik kies uit
βροντη (vrl.)	- donder
ὁμολογεω	- ik betuig instemming, ik belijd
νομοδιδασκαλος (mnl.)	- wetgeleerde
βοηθεω	- (+ 3de nv.) ik kom te hulp
ταχεως	- (bijw.) snel

ὁδηγος (mnl.)	- gids
ἵνα	- (+ aanv. wijs) opdat
αὐστηρος, α, ον	- hard, streng
ἀναστρεφω	- ik keer terug, (lijd. vorm) ik gedraag mij
ἐνθυμησις (vrl.)	- gedachte
γραφη (vrl.)	- (passage uit de) Schrift, (mv.) de Schriften = het Oude Testament
ἀποκαλυψις (vrl.)	- openbaring
φλοξ (vrl.)	- vlam
ἐκδικησις (vrl.)	- vergelding
ὑπομνησκω	- ik breng in herinnering
καθαπερ	- zoals
ἔοικα (+ 3de nv.)	- ik lijk
κλυδων (mnl.)	- golf
ἀνεμιζομαι	- ik word door de wind opgedreven
ῥιπιζομαι	- ik word heen en weer geslingerd
κατα	- (+ 4de nv.) tijdens, gedurende
ἑορτη (vrl.)	- feest
εἰωθα	- ik ben gewoon
δεσμιος (mnl.)	- gevangene
ευσεβης, ες	- (bijv. nmw. van twee uitgangen) vroom
συνηθεια (vrl.)	- gewoonte
μετρω	- ik meet
δεσμος (mnl.)	- band, boei

ἴδια	- persoonlijk, ieder voor zich
δημοσια	- in het openbaar
φοβος (mnl.)	- vrees
Καισαρεια (vrl.)	- Caesarea
Κορνηλιος	- Cornelius
τί	- waarom?
τα νυν	- nu
το λοιπον	- overigens, van nu aan, in het vervolg
οὐδεν	- in geen enkel opzicht, geenszins
ἐν ταχει	- spoedig
ταχος (onz.)	- snelheid
ὑστερον	- uiteindelijk
πεινω	- ik heb honger

59.6 En dan nu ... lezen!:

Tot nu toe hebt u veelal tekst uit de evangeliën gezien. Langzaam namen deze teksten in lengte en moeilijkheidsgraad toe. In deze les willen wij u een stukje uit het boek Handelingen voorleggen: Hand. 8: 26-35.

Probeer u weer eerst te lezen zonder u te bekommeren om de woorden die u niet weet. Zoekt u die pas nadat u het hele stuk twee keer hebt doorgelezen op in het woordenboek.

Wij lichten enkele moeilijke werkwoordsvormen toe op de volgende pagina.

26. Ἄγγελος δε κυριου ἐλάλησεν προς Φιλιππον λεγων· ἀναστηθι και πορευου κατα μεσημβριαν ἐπι την ὁδον την καταβαινουσαν ἀπο Ἱερουσαλημ εἰς Γαζαν, αὕτη ἐστιν ἔρημος

27. και ἀναστας ἐπορευθη. και ἰδου ἀνηρ Αἰθιοψ εὐνουχος δυναστης Κανδακης βασιλισσης Αἰθιοπων , ὅς ἦν ἐπι πασης της γαζης αὐτης, ὅς ἐληλυθει προσκυνητων εἰς Ἱερουσαλημ,
28. ἦν τε ὑποστρεφων και καθημενος ἐπι του ἄρματος αὐτου και ἀνεγινωσκεν τον προφητην Ἡσαιαν.
29. εἶπεν δε το πνευμα τῷ Φιλιππῷ· προσελθε και κολληθητι τῷ ἄρματι τουτῷ.
- 30 προσδραμων δε ὁ Φιλιππος ἤκουσεν αὐτου ἀναγινωσκοντος Ἡσαιαν τον προφητην και εἶπεν· ἀρα γε γινωσκεις ἃ ἀναγινωσκεις;
31. ὁ δε εἶπεν· πῶς γαρ αν δυναιμην ἐαν μη τις ὀδηγησει με; παρεκαλεσεν τε τον Φιλιππον ἀναβαντα καθισαι συν αὐτῷ.
32. ἡ δε περιοχη της γραφης ἦν ἀνεγινωσκεν ἦν αὐτῆ·
ὡς προβατον ἐπι σφαγην ἤχθη και ὡς ἄμνος ἐναντιον του κειραντος αὐτον ἀφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοιγει το στομα αὐτου.
33. Ἐν τη ταπεινωσει αὐτου ἡ κρισις αὐτου ἤρθη· την γενεαν αὐτου τίς διηγησεται; ὅτι αἶρεται ἀπο της γης ἡ ζωη αὐτου
34. ἀποκριθεις δε ὁ εὐνουχος τῷ Φιλιππῷ εἶπεν· δεομαι σου, περι τίνος ὁ προφητης λεγει τουτο; περι ἑαυτου ἢ περι ἑτερου τινος;
35. ἀνοιξας δε ὁ Φιλιππος το στομα αὐτου και ἀρξαμενος ἀπο της γραφης ταυτης εὐηγγελισατο αὐτῷ τον Ἰησουν.

Toelichting moeilijke werkwoordsvormen:

- ἐπορευθη - denkt u eraan dat een lijdende vorm van een deponens toch actieve betekenis heeft!
- κολληθητι - geb. wijs lijd. vorm v. κολλαομαι
- προσδραμων - dlw. mnl. aor. v. προστρεχω
- δυναιμην - wensende wijs aor. v. δυναμαι; vertaal in combinatie met ἀν met 'ik zou kunnen'
- ἤχθη - lijd. vorm aor. v. ἄγω
- ἤρθη - lijd. vorm aor. v. αἰρω

Vragen:

1. Geef alle werkwoordsvormen die in de aoristus staan.
2. In dit gedeelte kunt u in één vers goed zien dat het accent verschil maakt bij de betekenis van een woord. Om welk woord gaat het, in welk vers, en wat is het betekenisverschil tussen de vorm met en de vorm zonder accent?
3. Geef alle werkwoordsvormen die van een deponens komen.
4. De inhoudelijke vraag: Hoe zal Filippus uitgaande van de bedoelde passage uit Jesaja aan de kamerling het Evangelie hebben verkondigd?

59.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Omstandigheden I

Er bestonden drie omstandigheden die de christenen in de Romeinse tijd ten gunste kwamen. Ten eerste hadden de Romeinen geen vaste wetten waarmee zij de aangelegenheden in de provincies regelden. De proconsul of procurator die de provincie bestuurde kon zelf zijn houding bepalen. Hij was niet verplicht zaken aan Rome te melden en was niet gebonden zich te houden aan Romeinse gewoonten. Bovendien bestond er in Rome geen vaste handelwijze betreffende de meeste delicten. Zolang er dus geen algemene wet aangaande de christenen vast stond, bepaalde de bestuurder zijn eigen houding. Zou kon een Plinius zijn positie gebruiken om de christenen aan te horen en een Gallio (Hand.18:12-17) juist om zich afzijdig te houden.

Ten tweede bezat alleen de proconsul de macht om rechtszaken uit te oefenen en uitspraken te doen. Deze Romeinse volmacht kon aan niemand anders doorgegeven worden. Alleen in noodzakelijke gevallen kon een proconsul assistenten aanwijzen.

De derde omstandigheid die ten gunste van de christenen kwam, was dat er geen openbare aanklager in die tijd bestond. Een privé persoon moest de aanklacht naar voren brengen en doorvoeren. Een kleine tijd werden door Tiberius en Domitianus anonieme aanklachten toegelaten, maar Trajanus schafte dit gebruik af, omdat men het als on-Romeins en niet populair verachtte. Het was een zeer serieuze zaak om een aanklacht aanhangig te maken bij de proconsul.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. (26) ἔλαλησεν, ἀναστηθι, (27) ἀναστας, ἔπορευθη, (29) εἶπεν, προσελθε, κολληθητι, (30) προσδραμων, ἤκουσεν, εἶπεν, (31) εἶπεν, δυναιμην, παρεκαλεσεν, ἀναβαντα, (32) ἤχθη, κειραντος, (33) ἦρθη, (34) ἀποκριθεις, εἶπεν, (35) ἀνοιξας, ἀρξαμενος, εὐηγγελισατο

2. In vers 34 komt twee keer het woordje τινος voor: eerst met accent en dan zonder. Met accent is het vragend: περι τίνος- over wie?, zonder accent is het onbepaald: περι ἑτερου τινος- over iemand anders.

3. (26) πορευου, (27) ἔπορευθη, ἐληλυθει, (28) καθημενος, (29) προσελθε, κολληθητι, (31) δυναιμην, (33) διηγησεται, (34) δεομαι, (35) ἀρξαμενος, εὐηγγελισατο

Let op de beide laatste gevallen:

ἀρχομαι heeft een wezenlijk andere betekenis heeft dan de actieve vorm ἀρχω en mag derhalve tot de deponentia worden gerekend, al moet ἀρχομαι in een woordenboek worden opgezocht onder ἀρχω!

εὐαγγελιζομαι kan de lijdende vorm zijn van εὐαγγελιζω. Hier heeft het echter duidelijk een actieve betekenis, zoals op meer plaatsen in het Nieuwe Testament. Er mag dus worden aangenomen dat εὐαγγελιζομαι een nevenvorm was van εὐαγγελιζω met een actieve betekenis.

LES LX

60.1 Inleiding

In deze les willen wij u wijzen op de zogenaamde pseudo-sigmatische aoristus. U weet dat bij de sigmatische aoristus achter de stam uitgangen volgen die gekenmerkt worden door het element $-\sigma\alpha$ -. Wanneer een werkwoordsstam echter eindigt op een λ , μ , ν of ρ , ontbreekt de σ van de sigmatische aoristusuitgangen. De lettergreep voorafgaand aan de stam wordt verlengd. Deze aoristus wordt pseudo-sigmatisch genoemd. Verlenging van de klinker in de lettergreep voorafgaand aan de stam:

α wordt η (na ϵ , ι of ρ een lange α)

ϵ wordt $\epsilon\iota$

ι wordt lange ι

u wordt lange u

Bijvoorbeeld: de eerste persoon sigmatische aoristus van $\lambda\upsilon\omega$ is $\acute{\epsilon}\lambda\upsilon\sigma\alpha$. De eerste persoon pseudo-sigmatische aoristus van $\delta\epsilon\rho\omega$ (ik sla) is $\acute{\epsilon}\delta\epsilon\iota\rho\alpha$ (uit $\acute{\epsilon}\delta\epsilon\rho\text{-}\sigma\alpha$; de σ valt weg en de ϵ wordt tot $\epsilon\iota$ verlengd).

Van geen enkel werkwoord met een pseudo-sigmatische aoristus komen alle vormen in het Nieuwe Testament voor. Wij geven u daarom de vormen die wel voorkomen van een aantal verschillende werkwoorden. Wij beginnen met vormen van het werkwoord $\alpha\lambda\epsilon\iota\omega$ - ik pak op, ik neem weg. Hier wordt de tweeklank $\alpha\iota$ tot α .

60.2 Voorbeelden uit het N.T.

και οὐκ ἔγνωσαν ἕως
ἦλθεν ὁ κατακλυσμος
και **ἦρεν** ἅπαντες ...

En zij bemerkten (het)
niet tot de zondvloed
kwam en hen allen
wegnam ...

(Matt. 24: 39a)

κατακλυσμος (mnl.)-
zondvloed, ἦρεν- 3de
p. ev. ps.-sigm. aor. v.
αἶρω- ik pak op, ik
neem weg N.B. Denkt
u eraan dat het aug-
ment (ε) samen met
een α als begin-klinker
samentrekt tot η!

οὐαι ὑμιν τοις νο-
μικοις, ὅτι **ἦρατε** την
κλειδα της γνωσεως

Wee, jullie, wetgeleer-
den, omdat jullie de
sleutel van de kennis
hebben weggenomen.

(Luc. 11: 52a)

νομικος (mnl.)- wetge-
leerde (νομος - wet!),
ἦρατε- 2de p. mv. ps.-
sigm.aor. v. αἶρω- ik
pak op, ik neem weg,
κλειδα- 4de nv. ev. v.
κλεις (vrl.)- sleutel

και προσελθοντες οἱ
μαθηται αὐτου **ἦραν** το
πτωμα και ἔθαψαν
αὐτον και ἔλθοντες
ἀπηγγειλαν τῷ Ἰησου

En zijn discipelen
kwamen en namen het
lichaam weg en be-
groeven hem en zij ga-
ven Jezus er kennis
van. (Matt. 14: 12)

ἦραν- 3de p. mv. ps.-
sigm. aor. v. αἶρω- ik
pak op, ik neem weg,
πτωμα (onz.)- lichaam,
lijk, ἔθαψαν- 3de p. mv.
aor. v. θαπτω- ik be-
graaf (deze aor. wordt
in de volgende les be-
sproken), ἀπηγγειλαν-
3de p. mv. ps.-sigm.
aor. v. ἀπαγγελω- ik
doe (iemand) bericht

οὐκ ἔρωτω ἵνα *ἀρῆς*
αὐτοῦς ἔκ τοῦ κοσμοῦ
...

Ik vraag niet dat U hen
uit de wereld weg-
neemt ... (Joh. 17: 15a)

ἀρῆς- 2de p. ev. aanv.
wijs ps.-sigm. aor. v.
αἶρω- ik pak op, ik
neem weg

ἔξερχομενοι δε εὗρον
ἄνθρωπον Κυρηναῖον
ὀνοματι Σιμωνα, τοῦτον
ἠγγαρευσαν ἵνα *ἀρῆ*
τὸν σταυρὸν αὐτοῦ

En terwijl zij uitgingen,
troffen zij een man uit
Kyrene, genaamd Si-
mon; deze dwongen zij
dat hij Zijn kruis droeg.

(Matt. 27: 32)

Κυρηναῖος- van Kyrene
(een kuststad in Libië),
ἀγγαρευω- ik dwing,
ἀρῆ- 3de p. ev. aanv.
wijs ps.-sigm. aor. v.
αἶρω- ik pak op, ik
neem weg, σταυρός
(mnl.)- kruis

... *ἄρον* σου τὴν κλινὴν
...

... pak uw bed op ...
(Matt. 9: 6b)

ἄρον- 2de p. ev. geb.
wijs ps.-sigm. aor. v.
αἶρω- ik pak op, ik
neem weg, κλινὴ (vrl.)-
bed

εἰ τις θελεῖ ὀπίσω μου
ἀκολουθεῖν,
ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν
καὶ *ἀρατῶ* τὸν σταυρὸν
αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω
μοι

Als iemand Mij wil vol-
gen, moet hij zichzelf
verloochen en zijn
kruis opnemen en Mij
volgen. (Marc. 8: 34)

Er staat letterlijk: als
iemand achter Mij wil
navolgen, ἀπαρ-
νησάσθω- 3de p. ev.
geb. wijs aor. v. ἀπαρ-
νεομαι- (deponens) ik
verloochen, ἀρατῶ- 3de
p. ev. geb. wijs. ps.-
sigm. aor. v. αἶρω- ik
pak op, ik neem weg,
ἀκολου-θειτω- 3de p.
ev. geb. wijs o.t.t. v.
ἀκολουθεω- ik volg

ἀρατε τον ζυγον μου ἐφ'
'ύμας και μαθετε ἀπ'
ἐμου ὅτι πραῦς εἶμι και
ταπεινος τη καρδια και
εὐρησετε ἀναπαυσιν
ταις ταις ψυχαις ὑμων

Neemt Mijn juk op jullie
en leert van Mij dat Ik
zachtmoedig ben en
nederig van hart en
jullie zullen rust vinden
voor jullie zielen.

(Matt. 11: 29)

ἀρατε- 2de p. mv. geb.
wijs ps.-sigm. aor. v.
αἶρω- ik pak op, ik neem
weg, ζυγος (mnl.)- juk,
πραῦς- zachtmoedig,
ταπεινος- nederig,
ἀναπαυσις (vrl.)- rust
(denk aan ἀναπαυω- ik
rust)

... και εὐθὺς *ἀρας* τον
κραβαττον ἐξηλθεν
ἐμπροσθεν παντων ...

... en dadelijk nam hij
het bed op en ging
naar buiten ten aan-
schouwen van allen ...

(Marc. 2: 12b)

ἀρας- 1ste nv. ev. mnl.
dlw. ps.-sigm. aor. v.
αἶρω- ik pak op, ik
neem weg, κραβαττος
(mnl.)- bed

... *ἀραντες* ἀσσον πα-
ρελεγοντο την Κρητην

... en nadat zij het an-
ker gelicht hadden,
voeren zij dicht langs
Kreta.

(Hand. 27: 13b)

ἀραντες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. ps.-sigm. aor.
v. αἶρω- ik pak op, ik
neem weg (hier in een
speci-fieke betekenis
gerela-teerd aan
scheepvaart: ik licht het
anker), παραλεγομαι-
(deponens) ik vaar
langs, Κρητη (vrl.)-
Kreta

ὁ ἐπι τοῦ δωματος μη
καταβατω *ἀραι* τα ἐκ
τῆς οἰκίας αὐτοῦ καὶ ὁ
ἐν τῷ ἀγρῷ μη
ἐπιστρεψατω ὀπισω
ἀραι το ἱματιον αὐτοῦ

Hij die op het dak is,
kome niet af om de
spullen uit zijn huis te
halen, en hij die op de
akker is, kere niet terug
om zijn kleet op te ha-
len. (Matt. 24: 17, 18)

δωμα (onz.)- dak (van
een huis), καταβατω-
3de p. ev. geb. wijs
aor. v. καταβαινω- ik
daal af, ἀραι- heel
werkwoord ps.-sigm.
aor. v. αἶρω- ik pak op,
ik neem weg

Wij vervolgen met vormen van het werkwoord *μενω*- ik blijf. De stam is *μεν-*, in de ps. sigm. aor. *μειν-* (verlenging van *ε* tot *ει*!). Om u zoveel mogelijk vormen te kunnen tonen, is soms een vorm van een samengesteld werkwoord genomen: *ἐπιμενω*- ik blijf (sterker dan gewoon *μενω*!) en *ὑπομενω*- ik houd vol, ik verdraag (letterlijk: ik blijf onder!).

... καὶ *ἐπεμεινα* προς
αὐτον ἡμερας δεκαπεν-
τε ...

... en ik bleef vijftien
dagen bij hem ...
(Gal. 1: 18b)

ἐπεμεινα- 1ste p. ev.
ps.-sigm. aor. v.
ἐπιμενω- ik (ver)blijf.
Let u erop dat tijdsaan-
duidingen als deze (de
periode waarin iemand
blijft) staan in de 4de
naamval. Dit is de vier-
de naamval van uitge-
breidheid (besproken in
de vorige les).

... καὶ κάκει *ἐμεινεν*
μεθα των μαθητων

... en Hij bleef daar met
de discipelen.
(Joh. 11: 54b)

ἐμεινεν- 3de p. ev. ps.-
sigm. aor. v. *μενω*- ik
blijf

... *ἔμειναμεν* ἡμεραν
μιαν παρ' αὐτους

... wij bleven één dag
bij hen. (Hand. 21: 7b)

ἔμειναμεν- 1ste p. mv.
ps.-sigm. aor. v. μενω-
ik blijf, μιαν- 4de nv.
ev. vrl. v. εἷς- één

... πολλην ἀθλησιν
ὑπεμεινατε παθηματων

... jullie hebben veel
strijd van lijden verdra-
gen. (Hebr. 10: 32b)

ἀθλησις (vrl.)- zware
strijd, ὑπεμεινατε- 2de
p. mv. ps.-sigm. aor. v.
ὑπομενω- ik verdraag,
παθημα (onz.)- lijden

ἦλθαν οὖν και εἶδαν
που μενει και παρ' ἄ-
αὐτω *ἔμειναν* την
ἡμεραν ἐκεινην

Zij dan kwamen en za-
gen waar Hij verbleef
en zij bleven die dag bij
Hem. (Joh. 1: 39b)

μενει- o.t.t. omdat het
een algemene toestand
aangeeft: zij kwamen
en zagen de plek waar
Jezus al geruime tijd
verblijf hield, ἔμειναν-
3de p. mv. ps.-sigm.
aor. v. μενω- ik blijf

ἔγω φως εἰς τον κοσμον
ἐληλυθα, ἵνα πας ὁ
πιστευων εἰς ἐμε ἐν τη
σκοτιᾳ μη *μεινη*

Ik ben een Licht in de
wereld gekomen opdat
een ieder die in Mij ge-
looft niet in de duister-
nis blijft.

μεινη- 3de p. ev. aanv.
wijs ps.-sigm. aor. v.
μενω- ik blijf

(Joh. 12: 46)

ἐαν ὑμεις *μεινητε* ἐν τω
λογω τω ἐμω, ἀληθως
μαθηται μου εστε

Als jullie in Mijn Woord
blijven, zijn jullie werke-
lijk Mijn discipelen.
(Joh. 8: 31b)

μεινητε- 2de p. mv.
aanv. wijs ps.-sigm.
aor. v. μενω- ik blijf

ἐὰν μὴ οὗτοι **μεινωσιν**
ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς
σωθῆναι οὐ δύνασθε

Als dezen niet in het
schip blijven, kunnen
jullie niet gered wor-
den.

μεινωσιν- 3de p. mv.
aanv. wijs ps.-sigm.
aor. v. μενω- ik blijf

(Hand. 27: 31b)

μεινον μεθ' ἡμῶν, ὅτι
πρὸς ἑσπεραν ἐστὶν καὶ
κεκλικεν ἤδη ἡ ἡμέρα

Blijf bij ons, want het is
nabij de avond en de
dag is al gedaald.

μεινον- 2de p. ev. geb.
wijs ps.-sigm. aor. v.
μενω- ik blijf, κεκλικεν-
3de p. ev. v.t.t. v.
κλινω- ik buig naar be-
neden

(Luc. 24: 29b)

μεινατε ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν
ὑμῖν

Blijft in Mij en Ik in jul-
lie. (Joh. 15: 4a)

μεινατε- 2de p. mv.
geb. wijs ps.-sigm. aor.
v. μενω- ik blijf

ὁ δὲ **ὑπομεινας** εἰς τε-
λος οὗτος σωθήσεται

Maar hij die volhardt tot
het einde, die zal gered
worden. (Matt. 10: 22b)

ὑπομεινας- 1ste nv. ev.
mnl. dlw. ps.-sigm. aor.
v. ὑπομενω- ik ver-
draag, ik houd vol, τε-
λος (onz.)- einde, vol-
tooing

ἴδου μακαριζομεν τους
ὕπομειναντας

Zie, wij prijzen gelukkig
die volhard hebben.

(Jak. 5: 11a)

ὕπομειναντας- 4de nv.
mv. mnl. dlw. ps.-sigm.
aor. v. ὑπομενω- ik ver-
draag, ik houd vol
(zelfstandig gebruik
van het deelwoord, let
op het lidwoord!)

... σημερον γαρ ἐν τῷ
οἴκῳ σου δεῖ με *μειναι*

... want vandaag moet
Ik in uw huis verblijven.
(Luc. 19: 5b)

μειναι- heel werkwoord
ps.-sigm. aor. v. μενω-
ik blijf N.B. Let op de
zogenaamde 'vierde
naamval met heel
werkwoord'-constructie
na δεῖ (zie voor een
bespreking les 41)

Wij vervolgen met de voorkomende vormen van de pseudo-sigmatische aoristus van
δερω- ik sla (klassiek Griekse betekenis: ik vil).

και λαβοντες αὐτον
ἔδειραν και *ἀπεστειλαν*
κενον

En zij namen hem,
sloegen hem en zonden
hem met lege handen
weg. (Marc. 12: 3)

ἔδειραν- 3de p. mv.
ps.-sigm. aor. v. δερω-
ik sla, ἀπεστειλαν- 3de
p. mv. ps.-sigm. aor. v.
ἀποστελλω- ik stuur
weg, κενος- (bijv.
nmw.) leeg

και προσκαλεσαμενοι
τους αποστολους **δει-**
ραντες παρηγγειλαν μη
λαλειν ἐπι τῷ ὀνοματι
του Ἰησου και
ἀπελυσαν

En nadat zij de aposte-
len bij zich geroepen
hadden, sloegen ze
En nadat zij de aposte-
len bij zich geroepen
hadden, sloegen ze
hen en bevalen hen
niet te spreken in de
Naam van Jezus en
zonden hen weg.

δειραντες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. ps.-sigm. aor.
v. δερω- ik sla, παρηγ-
γειλαν- 3de p. mv. ps.-
sigm. aor. v. παραγ-
γελλω- ik beveel

(Hand. 5: 40)

Wij vervolgen met vormen van de pseudo-sigmatische aoristus van ἀποκτεινω- ik dood.

ἢ ἐκεينوι οἱ δεκαοκτω
ἐφ' οὓς ἐπεσεν ὁ πυρ-
γος ἐν τῷ Σιλωαμ και
ἀπεκτεινεν αὐτους ...

Of die achttien op wie
de toren in Siloam is
gevallen en hen ge-
dood heeft ... (Luc. 13:
4a)

δεκαοκτω- achttien,
πυργος (mnl.)- toren,
ἀπεκτεινεν- 3de p. ev.
ps.-sigm. aor. v.
ἀποκτεινω- ik dood

... τον δε ἀρχηγον της
ζωης **ἀπεκτεινατε** ὃν ὁ
θεος ἠγειρεν ἐκ
νεκρων, οὐ ἡμεις μαρ-
τυρες ἐσμεν

... maar de Vorst van
het leven hebben jullie
gedood Die God heeft
opgewekt uit de doden,
van Wie wij getuigen
zijn. (Hand. 3: 15)

ἀρχηγος (mnl.)- leider,
aanvoerder,
ἀπεκτεινατε- 2de p.
mv. ps.-sigm. aor. v.
ἀποκτεινω- ik dood

και λαβοντες αὐτον
ἐξεβαλον ἔξω του
ἀμπελωνος και
ἀπεκτειναν

En nadat zij hem had-
den gegrepen, gooiden
ze hem buiten de wijn-
gaard en doodden
hem.

ἀπεκτειναν- 3de p. mv.
ps.-sigm. aor. v.
ἀποκτεινω- ik dood

(Matt. 21: 39)

ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ἵνα
πας ὁ ἀποκτεῖνας ὑμας
δοξῆ λατρειᾶν προ-
σφέρειν τῷ θεῷ

Maar het uur komt dat
een ieder die jullie
doodt, zal menen God
een dienst te bewijzen.
(Joh. 16: 2b)

ἀποκτεῖνας- 1ste nv.
ev. mnl. dlw. ps.-sigm.
aor. v. ἀποκτείνω- ik
dood, λατρεία (vrl.)-
dienst

ὕμεις γὰρ μιμηταὶ
ἐγενήθητε, ἀδελφοί,
τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ
θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ
Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ
ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπο-
τῶν ἰδίων συμφυλετῶν
καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπο-
τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ
τὸν κύριον ἀποκτείνων
Ἰησοῦν καὶ τοὺς
προφῆτας ...

Want jullie zijn navol-
gers geworden, broe-
ders, van de gemeen-
ten van God die in
Judea zijn in Christus
Jezus, omdat ook jullie
hetzelfde van jullie ei-
gen landgenoten heb-
ben geleden als ook zij
van de Joden die zowel
de Heere Jezus als de
profeten hebben ge-
dood ...

μιμηταὶ- 1ste nv. mv. v.
μιμητῆς (mnl.)- navol-
ger, συμφυλετῆς (mnl.)-
landgenoot (συν- sa-
men met, φυλῆ- stam,
natie, volk), ἀποκτείνων
αὐτῶν- 2de nv. mv.
mnl. dlw. ps.-sigm. aor.
v. ἀποκτείνω- ik dood
(2de nv. mv. omdat het
dlw. aansluit bij τῶν
Ἰουδαίων)

(1 Th. 2: 14, 15a)

διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον
ἐζητοῦν αὐτὸν οἱ
Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι ...

Daarom zochten de
Joden Hem des te
meer te doden ... (Joh.
5: 18a)

ἀποκτεῖναι- heel werk-
woord ps.-sigm. aor. v.
ἀποκτείνω- ik dood

Wij vervolgen nu met vormen van de pseudo-sigmatistische aoristus van κρινω- ik oor-
deel.

αὐτοῦ δε τούτου
ἐπικαλεσαμένου τὸν
Σεβαστὸν *ἐκρίνα*
πεμπειν

Maar aangezien hij zich
op de keizer beroepen
heeft, heb ik besloten
(hem) te zenden.

(Hand. 25: 25b)

Σεβαστος (mnl.)- keizer
(het werkwoord σεβα-
ζομαι betekent vereren,
denkt u aan de keizer-
cultus!), ἐκρίνα- 1ste p.
ev. ps.-sigm. aor. v.
κρίνω- ik oordeel

ὀρθῶς *ἐκρίνας*

Je hebt juist geoor-
deeld. (Luc. 7: 43b)

ἐκρίνας- 2de p. ev. ps.-
sigm. aor. v. κρίνω- ik
oordeel

... ὅτι *ἐκρίνεν* ὁ θεὸς
τὸ κρίμα ὑμῶν ἕξ αὐτῆς

... omdat God jullie
oordeel tegen haar
heeft geoordeeld. (Op.
18: 20b)

ἐκρίνεν- 3de p. ev. ps.-
sigm. aor. v. κρίνω- ik
oordeel

οἱ δε πάντες *κατεκρι-
ναν* αὐτὸν ἐνοχὸν εἶναι
θανάτου

En allen veroordeelden
(Hem) dat Hij de dood
schuldig was.

(Marc. 14: 64b)

κατεκρίναν- 3de p. mv.
ps.-sigm. aor. v. κατα-
κρίνω- ik veroordeel

λαβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ
κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν
κρίνατε αὐτὸν

Neemt u Hem en oord-
eelt Hem naar uw wet.

(Joh. 18: 31b)

κρίνατε- 2de p. mv.
geb. wijs ps.-sigm. aor.
v. κρίνω- ik oordeel

... και ἰδοὺ ἐγὼ ἔνωπιον ὑμῶν *ἀνακρινας* οὐθεν εὗρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ

... en zie, ik heb Hem in jullie aanwezigheid verhoord en in die Mens geen schuld gevonden aan hetgeen waarvan jullie Hem beschuldigen.

(Luc. 23: 14b)

ἀνακρινας- 1ste nv. ev. mnl. dlw. ps.-sigm. aor. v. ἀνακρινω- ik onderzoek, οὐθεν = οὐδεν, αἴτιον (onz.)- schuld, oorzaak, reden, κατηγορεω κατα- ik breng een beschuldiging in tegen

... κατα προσωπον Πιλατου, *κριναντος* ἐκείνου ἀπολυειν

... voor het aangezicht van Pilatus, die geoordeeld heeft Hem los te laten. (Hand. 3: 13b)

κριναντος- 2de nv. ev. mnl. dlw. ps.-sigm. aor. v. κρινω- ik oordeel

εἶπεν δε το πνευμα μοι συνελθειν αὐτοῖς μηδεν *διακριναντα*

En de Geest zei mij hen te vergezellen zonder te twijfelen. (Hand. 11: 12a)

διακριναντα- 4de nv. ev. mnl. dlw. ps.-sigm. aor. v. διακρινω- ik maak onderscheid

... εἰς τους χειρας των Ῥωμαίων, οἵτινες *ἀνακριναντες* με ἐβουλοντο ἀπολυσαι δια το μηδεμιαν αἴτιαν θανάτου ὑπαρχειν ἐν ἐμοι

... in de handen van de Romeinen, die mij, nadat ze mij verhoord hadden, los wilden laten omdat er geen enkele schuld die de dood verdient in mij was. (Hand. 28: 17b, 18)

ἀνακριναντες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. ps.-sigm. aor. v. ἀνακρινω- ik onderzoek, ὑπαρχειν = εἶναι

ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χρισ-
τοῦ συνεχεὶ ἡμᾶς, **κρι-
ναντας** τοῦτο, ὅτι εἷς
ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν,
ἀρα οἱ πάντες
ἀπέθανον

Want de liefde van
Christus dringt ons,
omdat wij dit geoor-
deeld hebben dat Eén
voor allen gestorven is,
dus dat allen gestorven
zijn.

κριναντας- 4de nv. mv.
mnl. dlw. ps.-sigm. aor.
v. κρινω- ik oordeel,
ἀρα- dus, dan (geeft
een logisch gevolg
aan)

(2 Kor. 5: 14)

οὕτως οὐκ ἐνὶ ἑνὶ ὑμῖν
οὐδεὶς σοφός, ὅς δυ-
νησεται **διακρῖναι** ἀνα-
μεσον τοῦ ἀδελφοῦ
αὐτοῦ;

Is er dan onder jullie
niet één wijs (man), die
zal kunnen oordelen
tussen zijn broeders?

ἐνὶ = ἐνεστί, διακρι-
ναι- heel werkwoord
ps.-sigm. aor. v. δια-
κρινω- ik maak onder-
scheid, ἀνα μεσον- te
midden van

(1 Kor. 6: 5b)

In het huiswerk geven wij u vormen van de pseudo-sigmatische aoristus van σπειρω- ik zaai.

Onthoudt u goed dat de uitgangen van de pseudo-sigmatische aoristus gelijk zijn aan de uitgangen van de sigmatische aoristus zonder de sigma. De klinker in de lettergreep voor deze uitgangen wordt verlengd.

60.3 Voorzetsels

Wij willen in deze les en de volgende het gebruik van een aantal voorzetsels behandelen. U hebt in de cursus kunnen zien dat de meeste voorzetsels met meer dan één naamval kunnen gaan en dat hun betekenis afhankelijk is van de naamval die volgt. Wij zetten de belang-rijkste voorzetsels met hun naamvallen en betekenissen voor u op een rijtje. In les 62 treft u tevens een bespreking aan van het voorzetsel met een verzelfstandigd heel werkwoord erachter.

In deze les behandelen wij voorzetsels die met één naamval gaan. Achter elk voorzetsel geven we aan met welke naamval het betreffende voorzetsel gaat en geven we een basisbetekenis. Deze basisbetekenis ligt ten grondslag aan elke andere betekenis die het voorzetsel eventueel in een bepaalde kontekst kan hebben. Het is dus zaak dat u de basisbetekenissen goed beheerst. Verder geven wij voorbeelden van het gebruik van de betreffende voorzetsels, met vertaling.

Let u erop dat bepaalde voorzetsels die op een klinker eindigen, deze verliezen voor een woord dat met een klinker begint. De letter waar het voorzetsel dan op eindigt, wordt geaspireerd, wanneer de beginklinker van het woord dat volgt ook geaspireerd is. Dit wordt na het voorzetsel tussen haakjes aangegeven.

ἀντι (ἀνθ' voor een geaspireerde klinker) (+ 2de nv.): in plaats van, voor

Voorbeeld: Ἀρχελαος βασιλευει της Ἰουδαιας *ἀντι του πατρος αὐτου Ἡρωδου*- Archelaus heerst over Judea in plaats van zijn vader Herodes (Matt. 2: 22b)

N.B. ἀντ' komt niet voor.

ἀπο (ἀπ' voor een klinker, ἀφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 2de nv.): vanaf, van ... vandaan

Voorbeeld: ἀμην ἀμην λεγω ὑμιν, οὐ δυναται ὁ υἱος ποιειν *ἀφ' ἑαυτου* οὐδεν- Voorwaar, voorwaar, Ik zeg jullie, de Zoon kan niets van Zichzelf doen (Joh. 5: 19b)

ἐκ (ἐξ voor klinkers) (+ 2de nv.): uit

Voorbeeld: οὗτος ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ *ἐξ οὐρανου* καταβας- Dit is het Brood Dat uit de hemel is neergedaald. (Joh. 6: 58a)

N.B. Let u op het verschil tussen ἐξ (met spiritus lenis) en ἔξ (met spiritus asper: de h-klank). ἐξ is het voorzetsel, ἔξ het telwoord zes.

προ (+ 2de nv.): voor (zowel van tijd als van plaats)

Voorbeelden: *προ τουτων των ημερων*- voor deze dagen (Hand. 21: 38b)

ἰδου ἀποστελλω τον ἀγγελον μου *προ προσωπου σου*- Zie, Ik zend Mijn bode voor uw aangezicht. (Luc. 7: 27b)

ἐν (+ 3de nv.): in, op (zowel van plaats als van tijd)

Voorbeelden: ἐαν τις περιπατη *ἐν τη νυκτι*, προσκοπτει ὅτι το φως οὐκ ἐστιν *ἐν αὐτω*- Indien iemand 's nachts wandelt, struikelt hij, omdat het licht niet in hem is. (Joh. 11: 10)

συν (+ 3de nv.): samen met

Voorbeeld: Ἠλίας *συν* Μωϋσσει- Elia samen met Mozes (Marc. 9: 4b)

ἀνα (+ 4de nv.): Dit voorzetsel betekent in klassiek Grieks 'verspreid over', in het Nieuwtestamentisch Grieks betekent het 'elk', in distributieve zin.

Voorbeelden: ἔλαβον *ἀνα* δηνάριον- zij ontvingen ieder een denarion (Matt. 20: 9b)

ἀπεστειλεν αὐτοὺς *ἀνα* δύο- Hij zond hen uit, twee aan twee. (Luc. 10: 1b)

Een apart gebruik is dat van ἀνα μεσον (+ 2de nv.): te midden van, tussen

Voorbeeld: καὶ ἐπεσπειρεν ζιζανία *ἀνα* μεσον τοῦ σιτου- En hij zaaide onkruid tussen het koren. (Matt. 13: 25b)

εἰς (+ 4de nv.): naar, (bij tijdsaanduidingen en getallen) tegen

Voorbeelden: *εἰς* τὴν οἰκίαν- naar het huis (Matt. 2: 11b)

εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐν ταφιασμοῦ μου- tegen de dag van Mijn begravenis (Joh. 12: 7b)

In de volgende les zullen wij de voorzetsels behandelen die met twee naamvallen gaan.

60.4 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen met vormen van de pseudo-sigmatistische aoristus van σπειρω- ik zaai.

1. ἤδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ *ἐσπείρα* και συναγω ὄθεν οὐ διεσκορπισα;
2. κυριε, ουχι καλον σπερμα *ἐσπείρας* ἐν τῷ σω ἀγρῷ;
3. ὅμοια ἐστίν ἡ βασιλεια των οὐρανων κοκκῷ σιναπεως, ὃν λαβων ἄνθρωπος *ἐσπείρεν* ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτου.
4. εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τα πνευματικα *ἐσπείραμεν*, μεγα εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τα σαρκικα θερισομεν;
5. ὁ γαρ ἐάν *σπειρη* ἄνθρωπος, τουτο και θερισει
6. ὑμεῖς οὖν ἀκουσατε την παραβολην του *σπειραντος*
7. ἴδου ἐξηλθεν ὁ σπειρων *σπείραι*

σπερμα (onz.)- zaad, τα πνευματικα- de geestelijke dingen, het geestelijke (v. πνευμα- Geest), μεγα- lees ἐστίν τί μεγα: is het iets groots (dit is de hoofdzin, in het Grieks dus maar één woord!), τα σαρκικα- de vleselijke dingen, het vleselijke, het materiële (v. σαρξ- vlees)

b) Vertaal de volgende zinnen met voorzetsels.

1. ὁρατε μη τις κακον ἀντι κακου τινι ἀποδῶ
2. παλιν παραλαμβάνει αὐτον ὁ διαβολος εἰς ὄρος ὑψηλον λιαν
3. τίς ἐκ των δυων ἐποίησεν το θελημα του πατρος; λεγουσιν· ὁ πρῶτος
4. και παλιν ἐξελθων ἐκ των ὄριων Τυρου ἦλθεν δια Σιδωνος εἰς την θαλασσαν της Γαλιλαιας ἀνα μεσον των ὄριων Δεκαπολεως
5. και εἶδον ἄλλον ἀγγελον ἀναβαινοντα ἀπο ἀνατολης ἡλιου
6. οὕτως γαρ ἐδίωξαν τους προφητας τους προ ὑμῶν

7. εἴ τις οὖν παρακλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμυθιον ἀγαπῆς, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τις σπλαγχνα καὶ οἰκτιρμοὶ, πληρωσατέ μου τὴν χαρὰν

8. ἀνὴρ δὲ τις Ἀνανίας ὀνοματι συν Σαπφίρη τῆ γυναίκε αὐτοῦ ἐπώλησεν κτήμα

ὑψηλός- (bijv. nmw.) hoog, ὄριον (onz.)- gebied, Τυρός- Tyrus, Σιδων- Sidon, Δεκαπολις- Dekapolis (u weet nu ook wat Dekapolis betekent!), παραμυθιον (onz.)- troost, κοινωνία (vrl.)- gemeenschap, σπλαγχνον (onz.)- lett. de ingewanden (m.n. het hart, de nieren en de lever), gebruikt als een aanduiding voor diepe emoties of innerlijke roerselen, οἰκτιρμός (mnl.)- medelijden, κτήμα (onz.)- bezit

60.5 Nieuwe woorden:

κατακλυσμος (mnl.)	- zondvloed
νομικός (mnl.)	- wetgeleerde
κλεις (vrl.)	- sleutel
πτωμα (onz.)	- lijk
θαπτω	- ik begraaf
ἀπαγγελλω	- ik doe (iemand) bericht
Κυρηναίος	- van Kyrene (een kuststad in Libië)
ἀγγαρευω	- ik dwing
σταυρός (mnl.)	- kruis
κλινη (vrl.)	- bed
ζυγός (mnl.)	- juk
πραῦς, πραεία, πραῦ	- zachtmoedig
ταπεινός, -η, -ον	- nederig
ἀναπαυσις (vrl.)	- rust

κραβαττος (mnl.)	- bed
παραλεγομαι	- ik vaar langs
Κρητη	- Kreta
δωμα (onz.)	- dak
ἀθλησις (vrl.)	- zware strijd
ὑπομενω	- ik verdraag
παθημα (onz.)	- lijden
κλινω	- ik buig naar beneden
τελος (onz.)	- einde, voltooiing
δερω	- ik sla
κενος, -η, -ον	- leeg
δεκαοκτω	- achttien
πυργος (mnl.)	- toren
ἀρχηγος (mnl.)	- aanvoerder, leider
λατρηια (vrl.)	- dienst
μιμητης (mnl.)	- navolger
συμφυλετης (mnl.)	- landgenoot
Σεβαστος (mnl.)	- keizer
κατακρινω	- ik veroordeel
οὔθεν	= οὐδεν
αἴτιον (onz.)	- schuld, oorzaak, reden
κατηγορω κατα	- ik breng een beschuldiging in tegen
ὑπαρχειν	= εἶναι
ἐνι	= ἐνεστιν

ἀντι	- (+ 2de nv.) in plaats van, voor
ἀπο	- (+ 2de nv.) vanaf, van ... vandaan
ἐκ/ ἐξ	- (+ 2de nv.) uit
προ	- (+ 2de nv.) voor
ἐν	- (+ 3de nv.) in, op
προσκοπτω	- ik struikel
συν	- (+ 3de nv.) samen met
ἀνα	- (+ 4de nv.) ieder
δηναριον (onz.)	- denarion (zilveren munt)
ἀνα μεσον	- (+ 2de nv.) te midden van, tussen
εἰς	- (+ 4de nv.) naar, tegen
ἐνταφιασμος (mnl.)	- begrafenis
σπερμα (onz.)	- zaad
ὕψηλος, -η, -ον	- hoog
ὄριον (onz.)	- gebied
Τυρος	- Tyrus
Σιδων	- Sidon
Δεκαπολις	- Dekapolis
παραμυθιον (onz.)	- troost
κοινωνια (vrl.)	- gemeenschap
σπλαγχνον (onz.)	- lett. de ingewanden (m.n. het hart, de nieren lever), gebruikt als een aanduiding voor diepe emoties, innerlijke roerselen
οἰκτιρμος (mnl.)	- medelijden
κτημα (onz.)	- bezit

60.6 En dan nu ... lezen!:

Deze keer leggen wij u een stukje voor uit Paulus' brief aan de gemeente te Efeze (Ef. 3: 14-21). Leest u het stuk eens helemaal door en probeert u de structuur te ontleden door voor uzelf op papier te zetten hoe de verschillende verzen zich tot elkaar verhouden. Op de volgende pagina geven wij een uitgebreide analyse van dit gedeelte.

14. Τουτου χαριν καμπτω τα γονατα μου προς τον πατερα,
15. ἔξ οὐ πασα πατρια ἐν οὐρανοις και ἐπι γης ὀνομαζεται,
16. ἵνα δω ὑμιν κατα το πλουτος της δοξης αὐτου δυναμει κραταιωθηναι δια του πνευματος αὐτου εἰς τον ἔσω ἄνθρωπον,
17. κατοικησαι τον Χριστον δια της πιστεως ἐν ταις καρδιαις ὑμων, ἐν ἀγαπη ἐρριζωμενοι και τεθεμελιωμενοι,
18. ἵνα ἐξισχυσητε καταλαβεσθαι συν πασιν τοις ἁγιοις τί το πλατος και μηκος και ὕψος και βαθος,
19. γνωναι τε την ὑπερβαλλουσαν της γνωσεως αγαπην του Χριστου, ἵνα πληρωθητε εἰς παν το πληρωμα του θεου.
20. Τω δε δυναμενω ὑπερ παντα ποιησαι ὑπερεκπερισσου ὧν αἰτουμεθα ἢ νοουμεν κατα την δυναμιν την ἐνεργουμενην ἐν ἡμιν,
21. αὐτῳ ἢ δοξα ἐν τη ἐκκλησια και ἐν Χριστῳ Ἰησου εἰς πασας τας γενεας του αἰωνος των αἰωνων, ἀμην.

Vragen:

1. Geef van de volgende werkwoordsvormen aan van welke tijd ze zijn.

καμπτω (14), δω (16), κατοικισαι (17), ἐρριζομενοι (17), τεθεμελιωμενοι (17), καταλαβεσθαι (18), γνωναι (19), ὑπερβαλλουσαν (19), ἐνεργουμενην (20)

2. Geef alle woorden waaraan meteen te zien is van welke geslacht ze zijn. Geef ook aan hoe dat te zien is.

3. Geef van alle voorzetsels aan met welke naamval ze gaan. Bijvoorbeeld: προς τον πατερα- προς + 4de nv.

4. De inhoudelijke vraag: Zoekt u in het Nieuwe Testament nog twee doxologieen en vergelijkt u die met deze.

Analyse:

Ef. 3: 14-21 bestaat eigenlijk uit twee delen: vers 14-19 en vers 20-21.

Vers 14-19 is één lange zin die in een aantal delen uiteen valt, elk bestaande uit één vers:

Vers 14 is de hoofdzin, die aansluit bij het voorafgaande (τουτου χαριν).

Vers 15 is een bijzin die aansluit bij τον πατερα uit vers 14.

Vers 16 pakt als het ware τον πατερα weer op en geeft aan wat Paulus dan wel aan de Vader vraagt (ινα δω- opdat Hij geeft ...)

Vers 17 geeft het gevolg aan van vers 16 (zodat ..., in de vorm van een Acl).

Vers 18 geeft het doel aan van vers 17 (ινα met een aanvoegende wijs (εξισχυσητε) en heel werkwoord: opdat ...).

Vers 19 geeft een tweede doel naast dat wat in vers 18 is geschetst (tweede heel werkwoord bij εξισχυσητε; de verbinding met het voorgaande wordt gelegd door het kleine woordje τε dat twee gelijkwaardige componenten verbindt)

De verzen 20 en 21 zijn een zogenaamde doxologie (δοξη- eer en λογος- woord), een lofprijzing. Vers 21 pakt vers 20 weerop door αυτω.

60.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Omstandigheden II

Er bestonden echter ook omstandigheden die tegenwerkten. Zo werden de vroege christenen van diverse overtredingen verdacht. Men beschuldigde ze van atheïsme. Van de Joden kon men nog wel verdragen dat ze de goden niet eerden. Maar dat een groep mensen die uit alle volken en uit alle lagen van de bevolking kwam en de goden verwaarloosden, dat kon men niet velen. Bovendien stond dit gelijk aan staatsschennis.

Verder werden christenen verdacht van incest en kannibalisme. Mensen als Plinius die goed geïnformeerd waren, wisten dat deze aantijgingen onwaar waren. Maar vele Romeinen gingen af op geruchten. Deze ontstonden zeer waarschijnlijk doordat christenen elkaar innig liefhadden en elkaar broeders en zusters noemden. Het avondmaal was voor hen symbolisch het vlees en bloed van Christus, vandaar de beschuldiging van kannibalisme.

Het feit dat de vroege christenen zich streng afzonderden van de wereld versterkte dit soort geruchten alleen maar. Fantasie en roddel verergerden ze. Helaas waren er ook vreemde sekten die deze reputatie misbruikten om inderdaad schandelijke praktijken uit te oefenen. Al deze zaken droegen er toe bij dat de vroege christenen van een verderfelijke vorm van *superstitio* beschuldigd werden.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. κάμπτω (14)- tegenwoordige tijd (1ste p. ev. o.t.t. v. κάμπτω- ik buig)
 δω (16)- stamaoristus (3de p. ev. aanv. wijs stamaor. v. διδωμι- ik geef)
 κραταιωθηναι- aoristus (heel werkwoord aor. lijd. vorm v. κραταιοομαι- (deponens) ik word sterk)
 κατοικησαι (17)- sigmatische aoristus (heel werkwoord sigm. aor. v. κατοικεω- ik woon)
- ἔρριζομενοι (17)- v.t.t. (1ste nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. v. ῥιζοομαι- (deponens) ik ben stevig geworteld)
- τεθεμελιωμενοι (17)- v.t.t. (1ste nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. lijd. vorm v. θεμελιω- ik fundeer)

καταλαβέσθαι (18)- thematische aoristus (heel werkwoord them. aor. lijd. vorm v. καταλαμβάνω- ik grijp, (lijd. vorm) ik begrijp)

γνῶναι (19)- stamaoristus (heel werkwoord stamaor. v. γινώσκω- ik weet, ik ken)

ὑπερβαλλούσαν (19)- o.t.t. (4de nv. ev. vrl. dlw. o.t.t. v. ὑπερβαλλῶ- ik overtreff)

ἐνεργουμένην (20)- o.t.t. (4de nv. ev. vrl. dlw. o.t.t. lijd. vorm v. ἐνεργεῶ- ik werk (ergens) in)

2. Zichtbaar aan het lidwoord: τα γόνατα (onz. mv.), τον πατέρα (mnl.), το πλουτος (onz.), της δοξης (vrl.), τον ἕσω ἄνθρωπον (mnl.), τον Χριστον (mnl.), της πιστεως (vrl.), ταις καρδιαις (vrl. mv.), το πλουτος (onz.), την ... της γνωσεως αγαπην (vrl.), το πληρωμα (onz.), την δυναμιν (vrl.), ἡ δοξα (vrl.), τη ἐκκλησια (vrl.), τας γενεας (vrl. mv.)

Zichtbaar op een andere manier: door het woordje πας: πασα πατρια (vrl. ev.), παν ... πληρωμα (onz. ev.)

3. 14. προς τον πατερα- προς + 4de nv.

15. ἐν οὐρανοις- ἐν + 3de nv.

ἐπι γης- ἐπι + 2de nv.

16. κατα το πλουτος- κατα + 4de nv.

δια του πνευματος- δια + 2de nv.

εἰς τον ἕσω ἄνθρωπον- εἰς + 4de nv.

17. δια της πιστεως- δια + 2de nv.

ἐν ταις καρδιαις- ἐν + 3de nv.

ἐν ἀγαπη- ἐν + 3de nv.

18. συν πασιν τοις ἁγιοις- συν + 3de nv.

19. εἰς παν το πληρωμα του θεου- εἰς + 4de nv.

20. ὑπερ παντα - ὑπερ + 4de nv.

κατα την δυναμιν- κατα + 4de nv.

21. ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ- ἐν + 3de nv.
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ- ἐν + 3de nv.
εἰς πάσας τὰς γενεάς- εἰς + 4de nv.

Denkt u eraan dat een voorzetsel nooit met de eerste naamval kan gaan. Bijvoorbeeld bij ὑπὲρ πάντα kan πάντα dus geen eerste naamval zijn!

LES LXI

61.1 Inleiding

U weet dat de aoristus in de lijdende vorm wordt gevormd door uitgangen achter de stam te plaatsen met het kenmerk -θ-: ἔλυθην, heel werkwoord λυθῆναι etc. Voor een overzicht van de vervoeging van de aoristus van de lijdende vorm verwijzen wij u naar herhalingsles 42. U weet ook dat de o.t.t.t. van de lijdende vorm wordt gevormd door het plaatsen van uitgangen achter de stam met het element -θησ- erin: λυθησομαι, heel werkwoord λυθησεσθαι etc. Ook deze vervoeging vindt u in herhalingsles 42. Een aantal werkwoorden heeft echter een afwijkende vorming van de aoristus en de o.t.t.t. in de lijdende vorm. Achter de stam van deze werkwoorden komen de uitgangen die u al kent zonder de -θ-. De uitgangen van de gebiedende wijs aoristus bijvoorbeeld zijn dus niet -θητι, -θητω, -θητε, -θεντων, maar -ητι, -ητω, -ητε, -εντων. U moet er aan wennen dat de kenmerkende -θ- ontbreekt. Er zijn echter niet zoveel werkwoorden die een aoristus en o.t.t.t. lijdende vorm hebben zonder -θ-. De voorname daarvan behandelen wij in de voorbeelden. Van elk werkwoord behandelen we eerst de voorkomende vormen van de aoristus en dan van de o.t.t.t.

61.2 Voorbeelden uit het N.T.

We beginnen met het werkwoord φαίνω- ik toon.

ἴδου ἄγγελος κυρίου
κατ' ὄναρ *ἐφάνη* αὐτῷ
λεγων ...

Zie, een engel van de
Heere verscheen aan
hem in een droom
zeggende ... (Matt. 1:
20b)

ὄναρ (onz.)- droom,
ἐφάνη- 3de p. ev. aor.
lijd. vorm v. φαίνω- ik
toon

και *ἐφάνησαν* ἐνωπιον
αὐτῶν ὡσει ληρος τα
ῤηματα ταυτα, και
ἠπιστουν αὐταις

En die woorden
schenen voor hen als
leeg gepraat en zij
geloofden hen niet.
(Luc. 24: 11)

ἐφάνησαν- 3de p. mv.
aor. lijd. vorm v. φαινω-
ik toon, ληρος (onz.)-
leeg gepraat, nonsens,
ἀπιστεω- ik geloof niet
(πιστεω- ik geloof, met
een α van ontkenning;
vergelijk bijvoorbeeld
δηλος- duidelijk tegen-
over ἀδηλος- on-
duidelijk

... ὅπως μη *φανης* τοις
ἀνθρωποις νηστευων
ἀλλα τῷ πατρι σου ἐν
τῷ κρυφαιῷ

... opdat u niet
verschijnt voor de
mensen, al vastende,
maar voor uw Vader in
het verborgene. (Matt.
6: 18b)

φανης- 2de p. ev. aanv.
wijs aor. lijd. vorm v.
φαινω- ik toon,
κρυφαιος- (bijv. nmw.)
verborgen, hier verzelf-
standigd: het verborgen

ἀλλα ἡ ἁμαρτια, ἵνα
φανη ἁμαρτια, δια του
ἀγαθου μοι κατεργα-
ζομενη θανατον, ἵνα
γενηται καθ ' ,
ὑπερβολην ἁμαρτωλος
ἡ ἁμαρτια δια της
ἐντολης

Maar de zonde, opdat
zij zonde zou blijken te
zijn, heeft door het
goede voor mij de dood
bewerkt, opdat de zon-
de uitermate zondig
zou worden door het
gebod. (Rom. 7: 13b)

φανη- 3de p. ev. aanv.
wijs aor. lijd. vorm v.
φαινω- ik toon, κατερ-
γαζομαι- ik bewerk, καθ
' ὑπερβο-λην- (vaste
uitdrukking) uitermate

εὐχομεθα δε προς τον
θεον μη ποιησαι ὑμας
κακον μηδεν, ουχ ἵνα
ἡμεις δοκιμοι *φανωμεν*,
ἀλλ' ἵνα ὑμεις το καλον
ποιητε, ἡμεις δε ὡς
ἀδοκιμοι ὤμεν

Maar wij bidden tot
God dat jullie niets
kwaads doen, niet op-
dat wij beproefd blijken,
maar opdat jullie het
goede doen en wij als
het ware waardeloos
zijn. (2 Kor. 13: 7)

δοκιμος- waardevol,
beproefd, φανωμεν-
1ste p. mv. aanv. wijs
aor. lijd. vorm v. φαινω-
ik toon, ἀδοκιμος-
waardeloos

και όταν προσευχησθε,
οὐκ ἔσεσθε ὡς οἱ
ὑποκριται, ὅτι φιλου-
σιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς
καὶ ἐν ταῖς γωνιαῖς
τῶν πλατειῶν ἕστωτες
προσευχεσθαι, ὅπως
φανωσιν τοῖς
ἄνθρωποις

En wanneer jullie bid-
den, wees dan niet zo-
als de huichelaars, die
graag staande in de
synagogen en op de
straathoeken bidden
opdat zij door de men-
sen worden gezien.
(Matt. 6: 5a)

γωνια (vrl.)- hoek, πλα-
τεια (vrl.)- straat,
ἕστωτες- 1ste nv. mv.
mnl. dlw. v.t.t. v.
ἴστημι- ik sta, φανωσιν-
3de p. mv. aanv. wijs
aor. lijd. vorm v. φαινω-
ik toon

και τότε **φανησεται** το
σημειον του υἱου του
ἀνθρώπου ἐν οὐρανῳ ...

En dan zal het teken
van de Zoon des men-
sen verschijnen aan de
hemel ... (Matt. 24:
30a)

φανησεται- 3de p. ev.
o.t.t.t. lijd. vorm v.
φαινω- ik toon

Wij vervolgen met het werkwoord χαιρω- ik verheug mij. Deze betekenis blijft in de lijdende vorm gehandhaafd.

ἐχαρην δε ἐν κυριῳ
μεγαλως ...

Maar ik heb mij zeer
verheugd in de Heere
... (Fil. 4: 10a)

ἐχαρην- 1ste p. ev. aor.
lijd. vorm v. χαιρω- ik
verheug mij, μεγαλως-
(bijw.) lett. grotelijks
(μεγας- groot), zeer

ὁ δε Ἡρωδης ἰδων τον
Ἰησουν **ἐχαρη** λιν, ἦν
γὰρ ἐξ ἰκανῶν χρόνων
θελων ἰδειν αὐτον

En toen Herodes Jezus zag, verheugde hij zich zeer, want hij was allang verlangend geweest Hem te zien (Luc. 23: 8a)

ἐχαρη- 3de p. ev. aor. lijd. vorm v. χαίρω- ik verheug mij, ἐξ ἰκανῶν χρόνων- (lett. uit voldoende tijden) allang

ἐπι δε τη παρακλησει ἡμῶν περισσοτερωσ μαλλον ἐχαρημεν ἐπι τη χαρᾷ Τιτου

En bij onze troost hebben wij ons veel overvloediger verheugd aangaande de blijdschap van Titus

ἐχαρημεν- 1ste p. mv. aor. lijd. vorm v. χαίρω- ik verheug mij

(2 Kor. 7: 13b)

ἤκουσατε ὅτι εἶπον ὑμῖν· ὑπάγω και ἔρχομαι προς ὑμας. εἰ ἠγαπατε με ἐχαρητε ἂν ὅτι πορευομαι προς τον πατερα, ὅτι ὁ πατηρ μεῖζων μου ἔστιν

Jullie hebben gehoord dat Ik tot jullie heb gezegd: Ik ga heen en Ik kom weer tot jullie. Als jullie Mij lief hadden, zouden jullie je verblijd hebben omdat Ik heenga naar de Vader, want de Vader is meer dan Ik. (Joh. 14: 28)

ἐχαρητε- 2de p. mv. aor. lijd. vorm v. χαίρω- ik verheug mij (denkt u eraan dat een verleden tijd met het woordje ἂν een irrealis weergeeft, het beste te vertalen met 'zou')

ἰδοντες δε τον ἄστερα ἐχαρησαν χαραν μεγαλην σφοδρα

En toen zij de ster hadden gezien, verheugden zij zich met zeer grote vreugde. (Matt. 2: 10)

ἐχαρησαν- 3de p. mv. aor. lijd. vorm v. χαίρω- ik verheug mij

χαρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ
ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε,
ἴδου γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν
πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ

Verheugt u in die dag
en springt op, want zie,
uw loon is groot in de
hemel. (Luc. 6: 23a)

χαρητε- 2de p. mv.
geb. wijs aor. lijd. vorm
v. χαιρω- ik verheug
mij, σκιρτω- ik spring
op (van vreugde)

εὐφρανθῆναι δε καὶ
χαρῆναι ἔδει ὅτι ὁ
ἀδελφὸς σου οὗτος
νεκρὸς ἦν καὶ ἐζήσεν,
καὶ ἀπολωλὼς καὶ
εὑρέθη

Maar men behoort vro-
lijk te zijn en zich te
verheugen omdat deze
broer van jou dood was
en hij leeft, en hij was
verloren en is gevon-
den. (Luc. 15: 32)

χαρῆναι- heel werk-
woord aor. lijd. vorm v.
χαιρω- ik verheug mij

καὶ ἐν τούτῳ χαιρω.
ἀλλὰ καὶ *χαρησομαι*,
οἶδα γὰρ ὅτι τούτο μοι
ἀποβήσεται εἰς σω-
τηριαν δια τῆς ὑμῶν
δεησεως καὶ ἐπι-
χορηγίας τοῦ πνευ-
ματος Ἰησοῦ Χριστοῦ

En daarin verblijd ik
mij. Maar ik zal mij ook
verheugen, want ik
weet dat dit mij tot red-
ding zal strekken door
jullie gebed en de on-
dersteuning van de
Geest van Jezus Chris-
tus. (Fil. 1: 18b, 19)

χαρησομαι- 1ste p. ev.
o.t.t.t. lijd. vorm v.
χαιρω- ik verheug mij,
ἐπιχορηγια (vrl.)- on-
dersteuning

ἀμην ἀμην λεγω ὑμῖν
ὅτι κλαυσετε καὶ
θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δε
κοσμὸς *χαρησεται*

Voorwaar, voorwaar, Ik
zeg jullie dat jullie zul-
len wenen en rouw
dragen, maar de we-
reld zal zich verheu-
gen. (Joh. 16: 20a)

θρηνεω- ik draag rouw,
χαρησεται- 3de p. ev.
o.t.t.t. lijd. vorm v.
χαιρω- ik verheug mij

καὶ ἔσται χαρὰ σοὶ καὶ
ἀγαλλιασὶς καὶ πολλοὶ
ἐπὶ τῇ γενεσῇ αὐτοῦ
χαρησονται

En hij zal u tot vreugde en verheuging zijn en velen zullen zich over zijn geboorte verheugen. (Luc. 1: 14)

ἀγαλλιασις (vrl.)- grote vreugde, χαρησονται- 3de p. mv. o.t.t.t. lijd. vorm v. χαιρω- ik verheug mij

Wij vervolgen met vormen van het werkwoord ἀλλασσω- ik verander en de samengestelde vorm καταλλασσω- ik verzoen.

εἰ γὰρ ἐχτροὶ ὄντες **κατηλλαγημεν** τῷ θεῷ δια τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μαλλον **καταλλαγεντες** σωθησομεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ

Want indien wij, vijanden zijnde, verzoend zijn met God door de dood van Zijn Zoon, des te meer zullen wij, verzoend zijnde, gered worden door Zijn leven. (Rom. 5: 10)

κατηλλαγημεν- 1ste p. mv. aor. lijd. vorm v. καταλλασσω- ik verzoen, πολλῶ μαλλον- (vaste uitdrukking) des te meer, καταλλαγεντες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. aor. lijd. vorm v. καταλλασσω- ik verzoen

ἐὰν δε και χωρισθη, μενετω ἀγαμος ἢ τῷ ἀνδρὶ **καταλλαγητω**

Indien zij ook gescheiden is, laat zij ongehuwd blijven of zich met haar man verzoenen.

ἀγαμος- ongehuwd, καταλλαγητω- 3de p. ev. geb. wijs aor. lijd. vorm v. καταλλασσω- ik verzoen

(1 Kor. 7: 11a)

δεομεθα ὑπερ Χριστου, **καταλλαγητε** τῷ θεῷ

Wij smeken u namens Christus: Laat u met God verzoenen.

καταλλαγητε- 2de p. mv. geb. wijs aor. lijd. vorm v. καταλλασσω- ik verzoen

(2 Kor. 5: 20b)

ἴδου μυστηριον ὑμιν
λεγω· παντες οὐ κοιμη-
θησομεθα, παντες δε
ἀλλαγησομεθα

Zie, ik vertel jullie een
geheimenis: wij zullen
niet allen ontslapen,
maar wij zullen allen
veranderd worden. (1
Kor. 15: 51)

κοιμαομαι- ik ontslaap,
ἀλλαγησομεθα- 1ste p.
mv. o.t.t.t. lijd. vorm v.
ἀλλασσω- ik verander

και ὡσει περιβολαιον
ἐλιξεις αὐτους, ὡς
ἱματιον και *ἀλλαγ-*
ησονται

En als een mantel zult
Gij hen oprollen en als
een kleed zullen zij
veranderd worden.
(Hebr. 1: 12a)

περιβολαιον (onz.)-
mantel, ἐλισσω- ik rol
op (stam ἐλιγ-, van-
daar de ξ: een samen-
trekking van γ van de
stam en σ van de
o.t.t.t.-uitgang!),
ἀλλαγησονται- 3de p.
mv. o.t.t.t. lijd. vorm v.
ἀλλασσω- ik verander

Wij vervolgen met vormen van het werkwoord γραφω- ik schrijf/προγραφο- ik schrijf
tevoren.

ὄσα γαρ *προεγραφη*, εἰ
την ἡμετεραν διδασ-
καλιαν *ἐγραφη*

Want zoveel als er te-
voren geschreven is, is
geschreven tot onze
lering. (Rom. 15: 4a)

προεγραφη- 3de p. ev.
aor. lijd. vorm v. προ-
γραφο- ik schrijf tevo-
ren, διδασκαλια (vrl.)-
onderwijs, lering,
ἐγραφη- 3de p. ev. aor.
lijd. vorm v. γραφο- ik
schrijf

Wij vervolgen met vormen van het werkwoord θαπτω- ik begraaft. Let u erop dat dit
werkwoord in de aoristus begint met een τ in plaats van een θ. In de aoristus komt er
een φ in de vorm. Wanneer twee opeenvolgende lettergrepen met een geaspireerde
letter beginnen, verliest de eerste lettergreep zijn aspiratie: de begin-θ wordt een τ.

ἐθαφην > ἐταφην

ἀπεθανεν δε και ο
πλουσιος και *ἐταφη*

En ook de rijke stierf en
werd begraven.

(Luc. 16: 22b)

πλουσιος- (bijv. nmw.)
rijk, hier verzelfstandigd
door het gebruik van
het lidwoord, ἐταφη-
3de p. ev. aor. lijd.
vorm v. θαπτω- ik be-
graaf

συνεταφημεν οὖν αὐτῷ
δια του βαπτισματος
εἰς τον θανατον

Wij zijn dan met Hem
begraven door de doop
in de dood. (Rom. 6:
4a)

συνεταφημεν- 1ste p.
mv. aor. lijd. vorm v.
συνθαπτω- ik begraaft
met

ἐν ᾧ και περιετμηθητε
περιτομη ἀχειροποιητῶ
ἐν τη ἀπεκδυσει του
σωματος της σαρκος,
ἐν τη περιτομη του
Χριστου, *συνταφεντες*
αὐτῷ ἐν τῷ βαπτισμῷ ...

In Dewelke jullie ook
besneden zijn met een
besnijdenis die niet met
handen geschiedt, in
het afleggen van het
lichaam van het vlees,
in de besnijdenis van
Christus, mede begraven
zijnde met Hem in
de doop ... (Kol. 2: 11,
12a)

ἀπεκδυσεις (vrl.)- afleg-
ging, συνταφεντες- 1ste
nv. mv. mnl. dlw. aor.
lijd. vorm v. συνθαπτω-
ik begraaft met

Wij vervolgen met een vorm van het werkwoord ἐκκοπτω- ik verwijder uit.

εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ
φύσιν **ἐξέκοπης**
ἀγριελαιοῦ καὶ παρὰ
φύσιν ἐνεκεντρισθῆς
εἰς καλλιελαιὸν, πῶς
μαλλὸν οὕτοι οἱ κατὰ
φύσιν ἐγκεντρισθη-
σονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ

Want indien u uit de
van nature wilde olijf-
boom verwijderd bent
en, tegen de natuur in,
geent op de edele olijf-
boom, hoeveel te meer
zullen zij die van nature
(edele takken) zijn
geent worden op hun
eigen olijfboom.

(Rom. 11: 24)

κατὰ φύσιν- van nature,
ἐξέκοπης- 2de p. ev.
aor. lijd. vorm v.
ἐκκοπτω- ik verwijder
uit, ἀγριελαιὸς (vrl!)-
wilde olijfboom (ἀγριος-
wild, ἐλαιον- olijfboom),
παρὰ φύσιν- tegen de
natuur in,
ἐνεκεντρισθῆς- 2de p.
ev. aor. lijd. vorm v.
ἐγκεντριζω- ik ent, καλ-
λιελαιὸς (vrl!)- geculti-
veerde olijfboom,
ἐγκεντρισθησονται-
3de p. mv. o.t.t.t. lijd.
vorm v. ἐγκεντριζω- ik
ent, ἐλαία (vrl!)- olijf-
boom

Wij vervolgen met vormen van δερω- ik sla.

ἐκεῖνος δε ὁ δούλος ὁ γνους το θελημα του κυριου αυτου και μη ἔτοιμασας ἢ ποιησας προς το θελημα αὐτου **δαρησεται** πολλας· ὁ δε μη γνους, ποιησας δε ἄξια πληγων, **δαρησεται** ὀλιγας

Die dienstknecht die de wil van zijn heer kende en niet gereed was of gedaan heeft naar zijn wil zal veel slaag krijgen. Maar hij die (de wil van zijn heer) niet kende en dingen heeft gedaan die slaag verdienen, zal weinig slaag krijgen. (Luc. 12: 47, 48a)

γνους- 1ste nv. ev. mnl. dlw. stamaor. v. γινωσκω- ik ken, δαρησεται- 3de p. ev. o.t.t.t. lijd. vorm v. δερω- ik sla, πολλας- soort 4de nv. v. uitgebreidheid: 'veel', ἄξια πληγων- dingen, die slagen verdienen (ἄξιος- waard, hier 4de nv. mv. onz. + 2de nv. v. πληγη (vrl.)- klap, pak slaag), ὀλιγας- soort 4de nv. v. uitgebreidheid: 'weinig'

παραδωσουσιν ὑμας εἰς συνεδρια και εἰς συναγωγας **δαρησεσθε** και ἐπι ἡγεμονων και βασιλεων σταθησεσθε ἕνεκεν ἔμου εἰς μαρτυριον αυτοις

Zij zullen jullie overleveren aan raadsvergaderingen en in synagogen zullen jullie geslagen worden en voor stadhouders en koningen zullen jullie worden gesteld om Mijnentwil, hun tot een getuigenis. (Marc. 13: 9b)

δαρησεσθε- 2de p. mv. o.t.t.t. lijd. vorm v. δερω- ik sla, ἕνεκεν (+ 2de nv.)- ter wille van

Wij vervolgen met een vorm van het werkwoord ἐκπλησσομαι- ik sta versted. Let erop dat dit een deponens is met een aoristus van de lijdende vorm! De betekenis blijft hetzelfde.

και ιδοντες αυτον
εξεπλαγησαν ...

En toen zij Hem zagen,
stonden ze versteld ...
(Luc. 2: 48a)

εξεπλαγησαν- 3de p.
mv. aor. lijd. vorm v.
εκπλησσομαι- ik sta
versteld

Wij vervolgen met vormen van het werkwoord σπειρω- ik zaai.

παντες δε *διεσπαρησαν*
κατα τας χωρας της
Ιουδαιας και Σαμαρειας
πλην των αποστολων

En allen werden ver-
strooid door de gebie-
den van Galilea en
Samaria, met uitzonde-
ring van de apostelen.
(Hand. 8: 1b)

διεσπαρησαν- 3de p.
mv. aor. lijd. vorm v.
διασπειρω- ik verstrooi,
πλην (+ 2de nv.)- be-
halve

ως κοκκω σιναπεως, ος
οταν *σπαρη* επι της
γης, μικροτερον ον
παντων των σπερματων
των επι της γης ...

Zoals een mosterd-
zaadje wanneer het
wordt gezaaid in de
aarde, het kleinste is
van alle zaden op de
aarde ...

σπαρη- 3de p. ev. aanv.
wijs aor. lijd. vorm v.
σπειρω- ik zaai

(Marc. 4: 31a)

παντος ακουοντος τον
λογον της βασιλειας
και μη συνιεντος
ερχεται ο πονηρος και
αρπαζει το εσπαρμενον
εν τη καρδια αυτου,
ουτος εστιν ο παρα την
οδον *σπαρεις*

rijk hoort en niet be-
grijpt, komt de boze en
neemt weg wat in zijn
hart gezaaid is, dit is hij
die bij de weg bezaaid
is.

mnf. dlw. aor. lijd. vorm
v. σπειρω- ik zaai

(Matt. 13: 19)

Wanneer iemand het
woord van het Konink-

εσπαρμενον- 4de nv.
ev. onz. dlw. v.t.t. lijd.
vorm v. σπειρω- ik zaai,
σπαρεις- 1ste nv. ev.

οί μεν οὖν *διασπαρεν-
τες* διηλθον εὐαγ-
γελιζομενοι τον λογον

Zij dan die verstrooid
waren, gingen (overal)
rond en verkondigden
het Woord. (Hand. 8: 4)

διασπαρεντες- 1ste nv.
mv. mnl. dlw. aor. lijd.
vorm v. διασπειρω- ik
verstrooi

Wij vervolgen met vormen van het werkwoord ἀποστελλω- ik zend.

και *ἀπεσταλην* λαλησαι
προς σε

En ik ben gezonden om
tot u te spreken.
(Luc. 1: 19b)

ἀπεσταλην- 1ste p. ev.
aor. lijd. vorm v.
ἀποστελλω- ik zend

ἐν δε τῷ μηνι τῷ ἕκτῳ
ἀπεσταλη ὁ ἄγγελος
Γαβριηλ ἀπο του θεου

En in de zesde maand
werd de engel Gabriel
uitgezonden door God
(Luc. 1: 26a)

μηνι -3de nv. ev. v. μην
(mnl.)- maand, ἕκτος-
zesde (ἕξ- zes),
ἀπεσταλη- 3de p. ev.
aor. lijd. vorm v.
ἀποστελλω- ik zend,
Γαβριηλ- Gabriel

πως δε κηρυξωσιν ἕαν
μη *ἀποσταλωσιν*;

Maar hoe zullen zij
prediken, indien zij niet
gezonden zijn?
(Rom. 10: 15a)

ἀποσταλωσιν- 3de p.
mv. aanv. wijs aor. lijd.
vorm v. ἀποστελλω- ik
zend

οἷς ἀπεκαλυφθῆ ὅτι οὐχ
ἑαυτοῖς ὑμῖν δε διη-
κονοῦν αὐτὰ, ἀ νυν
ἀνηγγελη ὑμῖν δια των
εὐαγγελισαμενων ὑμας
ἐν πνευματι ἁγιῳ
ἀποσταλεντι ἀπ '
οὐρανοῦ, εἰς ἀ
ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι
παρακυψαι

Aan hen is onthuld dat
zij niet voor zichzelf
maar voor jullie deze
dingen bediend heb-
ben, dewelke nu aan
jullie bericht zijn door
degenen die jullie het
Evangelie verkondigd
hebben in de Heilige
Geest Die uit de hemel
is gezonden; dingen
die engelen begeren in
te zien. (1 Petr. 1: 12)

ἀνηγγελη- 3de p. ev.
aor. lijd. vorm v.
ἀναγγελλω- ik bericht,
εὐαγγελισαμενων- 2de
nv. mv. mnl. dlw. aor. v.
εὐαγγελιζω- ik verkon-
dig (het Evangelie),
hier verzelf-standingd
door gebruik van het
lidwoord, ἀποσταλεντι-
3de nv. ev. onz. dlw.
aor. lijd. vorm v.
ἀποστελλω- ik zend, ἀ-
dit pakt het eerdere ἀ
weer op!, παρακυψαι-
heel werkwoord aor. v.
παρακυπτω- ik bezie, ik
buig mij over

Wij vervolgen met vormen van het werkwoord τρεπω- ik wend, ik keer, vertegen-
woordigd in de samengestelde vorm μετατρεπω- ik verander en ἐκτρεπομαι- (depo-
nens) ik wend af.

ὧν τινες ἀστοχησαντες
ἐξετραπησαν εἰς μα-
ταιολογιαν

Hiervan zijn sommigen
afgedwaald en afge-
wend tot ijdel gepraat.

(1 Tim. 1: 6)

ἀστοχεω- ik dwaal af
(lett. ik mis het doel),
ἐξετραπησαν- 3de p.
mv. aor. lijd. vorm v.
ἐκτρεπομαι- ik wend af
(hier dus opnieuw een
lijdende vorm van een
deponens!, dit keer ook
echt met een passieve
vertaling)

και τροχιας ὀρθας ποιειτε τοις ποσιν ὑμων, ἵνα μη το χωλον **ἐκτραπη**, ἰαθη δε μαλλον

En maakt rechte wegen voor jullie voeten, opdat het kreupele niet wordt verdraaid, maar veeleer genezen. (Hebr. 12: 13)

τροχια (vrl.)- weg, χωλος- (bijv. nmw.) lam, kreupel, ἐκτραπη- 3de p. ev. aanv. wijs aor. lijd. vorm v. ἐκτρεπ-ομαι- ik wend af, ik verdraai

ὁ γελως ὑμων εἰς πενθος **μετατραπητω** και ἡ χαρα εἰς κατηφειαν

Laat uw lachen in verdriet en uw vreugde in verslagenheid veranderd worden. (Jak. 4: 9b)

γελως (mnl.)- gelach, πενθος (onz.)- leed, verdriet, μετατραπητω- 3de p. ev. geb. wijs aor. lijd. vorm v. μετατρεπω- ik verander, κατηφεια (vrl.)- verslagenheid

και ἀπο μεν της ἀληθειας την ἀκοην ἀποστρεψουσιν, ἐπι δε τους μυθους **ἐκτραπησονται**

En zij zullen het gehoor van de waarheid afkeren en zij zullen zich tot de fabels wenden.

(2 Tim. 4: 4)

μυθος (mnl.)- fabel (van dit woord komt het Nederlandse mythe!), ἐκτραπησονται- 3de p. mv. o.t.t.t. lijd. vorm v. ἐκτρεπομαι- ik wend af

Wij vervolgen met een vorm van het werkwoord ἀνατρεφω- ik breng groot, ik voed op.

ἐν τῷ καιρῷ ἐγεννηθη Μωϋσης και ἦν ἀστειος τῷ θεῷ ὡς **ἀνετραφη** μηνας τρεις ἐν τῷ οἴκῳ του πατρος

... in welke tijd Mozes werd geboren en hij was aangenaam voor God; hij nu werd gedurende drie maanden opgevoed in het huis van zijn vader.

(Hand. 7: 20)

ἀστειος- (bijv. nmw.) aangenaam, ἀνετραφη- 3de p. ev. aor. lijd. vorm v. ἀνατρεφω- ik breng groot, ik voed op

Wij tonen u tot slot vormen van het werkwoord διαφθειρομαι- ik ga te gronde. Dit is een deponens met een aoristus en o.t.t.t. van de lijdende vorm! De betekenis blijft ongewijzigd.

... και το τρίτον των πλοίων *διεφθάρησαν*

... en het derde deel van de schepen verging.

(Op. 8: 9b)

διεφθάρησαν- 3de p. mv. aor. lijd. vorm v. διαφθειρομαι- ik ga te gronde

φοβουμαι δε μη πως, ως ό όφεις έξηπατησεν Εύαν έν τη πανουργία αύτου, *φθάρη* τα νοηματα ύμων άπο της άπλοτητος και της άγνωτητος της είς τον Χριστον

Maar ik vrees dat, zoals de slang Eva verleid heeft door zijn listigheid, uw gedachten bedorven zijn (om af te wijken) van de eenvoudigheid en de reinheid jegens Christus. (2 Kor. 11: 3)

όφεις (mnl.)- slang, έξηπαταω- ik misleid, πανουργία (vrl.)- listigheid, φθάρη- 3de p. ev. aanv. wijs aor. lijd. vorm v. διαφθειρομαι- ik ga te gronde, νοημα (onz.)- gedachte, άπλοτης (vrl.)- eenvoud, άγνωτης (vrl.)- reinheid

ούτοι δε ως άλογα ζωα γεγεννημενα φυσικα είς άλωσιν και φθοραν έν οίς άγνοουσιν βλασφημουντες, έν τη φθορα αύτων και *φθάρησονται*

Maar zij zoals redeloze dieren, van nature voortgebracht om gevangen en verdorven te worden, zo ook zullen zij, lasterend aangaande dingen die zij niet kennen, omkomen in hun eigen verderf.

(2 Petr. 2: 12)

άλογος- zonder rede (let u op de ontkennde functie van de α-!), άλωσις (vrl.)- vangst, φθορα (vrl.)- verderf, άγνοεω- ik weet niet, βλασφημεω- ik laster, φθάρησονται- 3de p. mv. o.t.t.t. lijd. vorm v. διαφθειρομαι- ik ga te gronde

In het huiswerk geven wij u vormen van de aoristus en de o.t.t.t. van het werkwoord στρεφω- ik draai.

61.3 Voorzetsels

In aansluiting op de vorige les behandelen we hier voorzetsels die met twee naamvallen kunnen gaan. Wij geven bij elk voorzetsel een basisbetekenis en een voorbeeld met vertaling. Denkt u eraan dat voorzetsels die op een klinker eindigen, deze voor een woord dat met een klinker begint, kwijt raken. Ook kan de slotmedeklinker dan geaspireerd worden, als de beginklinker van het volgende woord geaspireerd is. Zie de voorbeelden bij het voorzetsel *μετα*.

δια (voor een klinker *δι'*) (+ 2de nv.)- door

Voorbeeld: *ἰδων δε ὁ Σιμων ὅτι δια της ἐπιθεσεως των χειρων των ἀποστολων διδοται το πνευμα ...* - Maar toen Simon zag dat door de oplegging van de handen van de apostelen de Geest gegeven werd ... (Hand. 8: 18a)

δια (voor een klinker *δι'*) (+ 4de nv.)- wegens

Voorbeeld: *και ἐσεσθε μισουμενοι ὑπο παντων δια το ονομα μου* - En jullie zullen gehaat worden door allen vanwege Mijn naam. (Matt. 10: 22a)

κατα (voor een klinker *κατ'*, voor een geaspireerde klinker *καθ'*) (+ 2de nv.)- tegen

Voorbeeld: *οἱ δε ἀρχιερεις και το συνεδριον ὄλον ἐζητουν ψευδομαρτυριαν κατα του Ἰησου*- En de hogepriesters en de hele raad zochten een vals getuigenis tegen Jezus. (Matt. 26: 59a)

κατα (voor een klinker *κατ'*, voor een geaspireerde klinker *καθ'*) (+ 4de nv.)- volgens, overeenkomstig

Voorbeeld: *δια τί οὐ περιπατουσιν οἱ μαθηται σου κατα την παραδοσιν των πρεσβυτερων, ἀλλα κοινας χερσιν ἐσθιουσιν τον ἄρτον;*- Waarom wandelen Uw discipelen niet volgens de overlevering van de ouden, maar eten zij het brood met ongewassen handen? (Marc. 7: 5b)

μετα (voor een klinker μετ', voor een geaspireerde klinker μεθ') (+ 2de nv.)- samen met

Voorbeeld: ὁ μη ὦν *μετ' ἐμου* κατ' ἐμου ἐστίν, και ὁ μη συναγων *μετ' ἐμου* σκορπιζει- Die niet met Mij is, is tegen Mij en die niet met Mij bijeenbrengt, verstroot. (Matt. 12: 30)

μετα (voor een klinker μετ', voor een geaspireerde klinker μεθ') (+ 4de nv.)- na

Voorbeeld: και *μεθ' ἡμερας ἐξ* παραλαμβάνει ὁ Ἰησους τον Πετρον και Ἰακωβον και Ἰωαννην τον αδελφου αὐτου- En na zes dagen nam Jezus Petrus en Jakobus en Johannes, zijn broer met Zich mee (Matt. 17: 1a)

περι (+ 2de nv.)- over, aangaande

Voorbeeld: ὅτι οὐ πεπιστευκεν εἰς την μαρτυριαν ἣν μεμαρτυρηκεν ὁ θεος *περι του υἱου αὐτου*- omdat hij niet geloofd heeft het getuigenis dat God getuigd heeft aangaande Zijn Zoon. (1 Joh. 5: 10b)

περι (+ 4de nv.)- om ... heen, omtrent

Voorbeeld: και ἐξελθων *περι τριτην ὥραν* εἶδεν ἄλλους ἐστωτας ἐν τη ἀγορα ἄργους- En hij ging uit omstreeks het derde uur en zag anderen werkeloos op de markt staan. (Matt. 20: 3)

ὑπερ (+ 2de nv.)- ter wille van

Voorbeeld: οὗτος ἐστίν *ὑπερ οὐ* ἐγω εἶπον- Hij is het aangaande Wie ik gesproken heb (Joh. 1: 30a)

ὑπερ (+ 4de nv.)- boven

Voorbeeld: οὐκ ἔστιν μαθητὴς *ὑπὲρ τὸν διδασκαλὸν* οὐδὲ δούλος *ὑπὲρ τὸν κυρίον αὐτοῦ*- Een leerling is niet boven zijn leermeester noch een slaaf boven zijn heer.
(Matt. 10: 24)

ὑπο (ὕπ' voor een klinker, ὑφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 2de nv.): door

Voorbeeld: ἔμοι δε εἰς ἕλαχιστον ἔστιν, ἵνα *ὑφ' ὑμῶν* ἀνακριθῶ- Maar het betekent voor mij het minste dat ik door jullie geoordeeld word (1 Kor. 4: 3a)

ὑπο (ὕπ' voor een klinker, ὑφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 4de nv.): onder

Voorbeeld: ἐλθουσης δε της πιστεως οὐκετι *ὑπο παιδαγωγῶν* ἔσμεν- Maar nu het geloof gekomen is, zijn wij niet meer onder een leermeester. (Gal. 3: 25)

61.4 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen met vormen van de aoristus en o.t.t.t. lijdende vorm van στρεφω- ik draai, (lijd. vorm) ik draai mij om. De stam is dan στραφ-. Omdat wij u zoveel mogelijk vormen willen geven, ziet u ook vormen van ἀναστρεφω- ik keer terug, (lijd. vorm) ik verblijf in, ἀποστρεφω- ik verwijder, (lijd. vorm) ik keer mij af en ἐπιστρεφω- ik keer terug, (lijd. vorm) ik draai mij om.

1. ταυτα εἶπουσα *ἔστραφη* εἰς τα ὀπισω και θεωρει τον Ἰησουν ἔστωτα και οὐκ ἤδει ὅτι Ἰησους ἔστιν

2. *ἀνεστραφημεν* ἐν τῷ κοσμῷ

3. ἄλλα *ἐπεστραφητε* νυν ἐπι τον ποιμενα

4. οἶδας τουτο, ὅτι *ἀπεστραφησαν* με παντες οἱ ἐν τῇ Ἀσιᾷ

5. τῷ αἰτουντι σε δος και τον θελοντα ἀπο σου δανισασθαι μη *ἀποστραφῆς*

6. ἀμην λεγω ὑμιν, ἔαν μη *στραφητε* και γενησθε ὡς τα παιδια, οὐ μη εἰσελθητε εἰς την βασιλειαν των οὐρανων

7. ... ἵνα μη ἴδωσιν τοις ὀφθαλμοις και νοησωσιν τη καρδια και *στραφωσιν* και ἰασομαι αὐτους

8. και ἔαν μεν ἡ ἡ οἰκια ἀξια, ἐλθατω ἡ εἰρηνῃ ὑμῶν ἐπ' αὐτην, ἔαν δε μη ἡ ἀξια, ἡ εἰρηνῃ ὑμῶν προς ὑμας *ἐπιστραφητω*

9. ἐν φοβῷ τον της παροικιας ὑμῶν χρονον *ἀναστραφητε*

10. και εὐθύς ὁ Ἰησοῦς ἐπιγνούς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐλθούσαν **ἐπιστραφεὶς** ἐν τῷ ὄχλῳ ἔλεγεν· τίς μου ἤψατο τῶν ἱματίων;

11. λέγει αὐτῇ Ἰησοῦς· Μαριαμ. **στραφεισα** ἐκείνη λέγει αὐτῷ Ἑβραϊστί· ραββουνι (ὁ λέγεται διδασκαλε)

12. μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶν μηδὲ βαλήτε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοιρῶν, μηποτε καταπατησοῦσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν καὶ **στραφέντες** ῥήξωσιν ὑμᾶς

13. ὁ ἥλιος **μεταστραφησεται** εἰς σκοτός καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα

δανισασθαι- heel werkwoord aor. lijd. vorm v. δανειζω- ik leen (betekenis blijft in de lijdende vorm hetzelfde), ἦ- 3de p. ev. aanv. wijs o.t.t. v. εἶμι- ik ben, παροικία (vrl.)- bijwoning (het ergens wonen als vreemdeling), ἑβραϊστί- in het Hebreeuws (of Aramees), κυσὶν- 3de nv. mv. v. κυων (mnl.)- hond, καταπατεω- ik vertrap, ῥήξωσιν- 3de p. mv. aanv. wijs aor. v. ῥηγνυμι- ik breek, σελήνη (vrl.)- maan

b) Vertaal de volgende zinnen met voorzetsels.

1. μεθ' ἡμῶν ὁ θεός

2. τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σου

3. καὶ ἐθαυμάζεν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν

4. ὅς γὰρ οὐκ ἐστὶν καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστὶν

5. τίς δὲ ἐστὶν οὗτος περὶ οὗ ἀκούω τοιαῦτα;

ἐντελεῖται- 3de p. ev. o.t.t.t. v. ἐντελλομαι- ik draag op, ik beveel

61.5 Nieuwe woorden:

ὄναρ (onz.)

- droom

ληρὸς (mnl.)

- leeg gepraat, nonsens

ἀπιστεω

- ik geloof niet

κρυφαιος, -α, -ον	- verborgen
κατεργαζομαι	- ik bewerk
καθ' ὑπερβολην	- uitermate
δοκιμος, -η, -ον	- waardevol, beproefd
ἀδοκιμος, -η, -ον	- waardeloos
γωνια (vrl.)	- hoek
πλατεια (vrl.)	- straat
μεγαλως	- grotelijks, zeer
ἐξ ἰκανων χρονων	- al lang
σκιρταω	- ik spring op (van vreugde)
ἐπιχορηγια (vrl.)	- ondersteuning
θρηνεω	- ik draag rouw
ἀγαλλιασις (vrl.)	- grote vreugde
καταλασσω	- ik verzoen
πολλω μαλλον	- des te meer
ἀγαμος en	- ongehuwd (mannelijke vorm, die voor mannelijk vrouwelijk wordt gebruikt!)
κοιμαομαι	- ik ontslaap
ἀλλασσω	- ik verander
περιβολαιον (onz.)	- mantel
ἐλισσω	- ik rol op
προγραφω	- ik schrijf tevoren
διδασκαλια (vrl.)	- onderwijs, lering
πλουσιος, -α, -ον	- rijk
συνθαπτω	- ik begraaf met

ἀπεκδυσίς (vrl.)	- aflegging
κατα φύσιν	- van nature
ἐκκοπτω	- ik verwijder uit
ἀγριελαιός (vrl.)	- wilde olijfboom
παρα φύσιν	- tegen de natuur in
ἐγκεντριζω	- ik ent
καλλιελαιός (vrl.)	- gecultiveerde olijfboom
πληγή (vrl.)	- klap, pak slaag
ἐνεκεν (+ 2de nv.)	- ter wille van
διασπειρω	- ik verstrooi
πλην (+ 2de nv.)	- behalve
Γαβριηλ	- Gabriel
ἀναγγελλω	- ik bericht
παρακυπτω	- ik bezie, ik buig mij over
ἀστοχεω	- ik dwaal af (lett. ik mis het doel)
ἐκτρεπομαι	- (deponens) ik wend af
τροχία (vrl.)	- weg
χωλός, -η, -ον	- lam, kreupel
γελως (mnl.)	- gelach
πενθος (onz.)	- verdriet
μετατρεπω	- ik verander
κατηφεια (vrl.)	- verslagenheid
μυθος (mnl.)	- fabel
ἀστειος, -α, -ον	- aangenaam

ἀνατρέφω	- ik breng groot, ik voed op
διαφθειρομαι	- ik ga te gronde
ἐξαπαταω	- ik misleid
πανουργια (vrl.)	- listigheid
νοημα (onz.)	- gedachte
ἀπλοτης (vrl.)	- eenvoud
ἀγνωτης (vrl.)	- reinheid
ἀλογος, -ον	- zonder rede
ἀλωσις (vrl.)	- vangst
φθορα (vrl.)	- verderf
ἀγνοεω	- ik weet niet
βλασφημεω	- ik laster
δια (+ 2de nv.)	- door
ἐπιθεσις (vrl.)	- oplegging
μισεω	- ik haat
ὕπο (+ 2de nv.)	- door
δια (+ 4de nv.)	- wegens
ψευδομαρτυρια (vrl.)	- vals getuigenis
κατα (+ 2de nv.)	- tegen
κατα (+ 4de nv.)	- volgens, overeenkomstig
παραδοσις (vrl.)	- overlevering
μετα (+ 2de nv.)	- samen met
σκορπιζω	- ik verstrooi
μετα (+ 4de nv.)	- na

περι (+ 2de nv.)	- over, aangaande
περι (+ 4de nv.)	- om ... heen, omtrent
ὑπερ (+ 2de nv.)	- ter wille van
ὑπερ (+ 4de nv.)	- boven
ὑπο (+ 2de nv.)	- door
ἐμοι εἰς ἐλαχιστον ἔστιν	- het betekent voor mij het minste
ὑπο(+ 4de nv.)	- onder
παιδαγωγος (mnl.)	- leermeester
ἀναστρεφω	- ik keer terug, (lijd. vorm) ik verblijf in
ἀποστρεφω	- ik verwijder, (lijd. vorm) ik keer mij af en
ἐπιστρεφω	- ik keer terug, (lijd. vorm) ik draai mij om
δανειζω	- ik leen
παροικια (vrl.)	- bijwoning (het ergens wonen als vreemdeling)
ἐβραῖστι	- in het Hebreeuws (of Aramees)
κυων (mnl.)	- hond
καταπατεω	- ik vertrap
ῥηγνυμι	- ik breek
σεληνη (vrl.)	- maan

61.6 En dan nu ... lezen!:

Wij leggen u in deze les een gedeelte voor uit een brief van de apostel Petrus: 1 Petrus 1: 3-7.

Leest u het stuk eerst helemaal door, voordat u woorden die u niet weet, opzoekt in uw woordenboek.

3. εὐλογητος ὁ θεος και πατηρ του κυριου ἡμων Ἰησου Χριστου, ὁ κατα το πολυ αὐτου ἔλεος ἀναγεννησας ἡμας εἰς ἐλπιδα ζωσαν δι' ἀναστασεωσ' Ἰησου Χριστου ἐκ νεκρων,

4. εἰς κληρονομιαν ἀφθαρτον και ἀμιαντον και ἀμαραντον, τετηρημενην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμας

5. τους ἐν δυναμει θεου φρουρουμενους δια πιστεωσ εἰς σωτηριαν ἑτοιμην ἀποκαλυφθηναι ἐν καιρω ἔσχατω.

6. ἐν ᾧ ἀγαλλιασθε, ὀλιγον ἄρτι εἰ δεον ἔστιν λυπηθεντες ἐν ποικιλοῖς πειρασμοῖς,

7. ἵνα το δοκιμιον ὑμων της πιστεωσ πολυτιμοτερον χρυσιου του ἀπολλυμενου δια πυροσ δε δοκιμαζομενου, εὐρεθη εἰς ἔπαινον και δοξαν και τιμην ἐν ἀποκαλυψει Ἰησου Χριστου.

Vragen:

1. Maakt u een schema van de structuur van dit gedeelte. Hoe verhouden de verschillende verzen zich tot elkaar en door welke Griekse woorden worden de verbindingen gelegd?

2. Het woord κληρονομια (vers 4) is vrouwelijk. Waarom staan de drie bijvoeglijke naamwoorden die erbij horen in het mannelijk?

3. Geef van alle voorzetsels uit dit gedeelte aan met welke naamval ze gaan. Geef van de voorzetsels die al behandeld zijn ook de basisbetekenis.

4. Geef van alle zelfstandige naamwoorden in dit gedeelte de eerste naamval enkelvoud (voor zover ze daar niet al instaan). (Deze hebt u nodig om een zelfstandig naamwoord te kunnen opzoeken in het woordenboek!)

5. De inhoudelijke vraag: Leest u ter vergelijking Galaten 3: 29 - 4: 7, een gedeelte dat niet zozeer over de erfenis als wel over de erfgenamen gaat.

61.7 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Een Slechte Reputatie

De vroege christenen werden zeer vaak betiteld als 'schandvlekken'. In de tweede eeuw n. Chr. legt de bekende Tertullianus uit dat christenen zich zo afzijdig hielden omdat ze hun Heer en God wilden dienen en in Zijn voetsporen wilden gaan. Dit betekende voor hen dat zij niet aan publieke spelen konden meedoen. Omdat alles doordrenkt was van afgodendienst meedden christenen het optreden van de gladiatoren, de kansspelen, wedstrijden en de theatervoorstellingen. Men las geen heidense literatuur. Men meldde zich niet als militair om conflicten met het geloof te voorkomen. Schilder of kunstenaar kon men ook niet worden, ook vanwege de afgoden. Men kon zelfs geen leraar worden omdat men dan de onzedige afgoden moest prediken. Zakelijke contracten moesten vaak vermeden worden omdat een verwerpelijke eed daaraan verbonden was. Als ambtenaar moest men zich ook verbinden aan de afgoden. Dat kon dus ook niet.

Aan het einde van de tweede eeuw n. Chr. moest Tertullianus er de nadruk op leggen dat christenen ook mensen van vlees en bloed zijn. Hij schreef: "Wij leven onder jullie, eten hetzelfde voedsel, dragen dezelfde kleren en hebben dezelfde gewoonten en behoeften. Wij zijn geen Indische brahmanen of asceten die in bossen wonen en zich aan het gewone mensenleven onttrekken. Wij zijn met jullie in de wereld en mijden noch de wet, noch het abattoir, noch het badhuis, noch de verkoopplaats, noch de werkplek, noch het hotel (restaurant), noch de markt. Wij gaan met jullie naar het meer. Wij strijden met jullie; wij ploegen met jullie en delen met jullie zakelijke aangelegenheden." Men kan zich afvragen of de heidenen onder de indruk kwamen van dit pleidooi. Zij hadden zo vaak het tegendeel gehoord.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. Vers 3 begint met een lofprijzing van God (hoofdzin εὐλογητος ... Χριστου, bijzin ὁ ... νεκρων). Vers 4 geeft een tweede element met εἰς (het tweede waartoe God heeft opgewekt; sluit aan bij εἰς ... νεκρων uit vers 3). Vers 5 geeft een bepaling bij ὑμας ('jullie die ...'). Vers 6 (ἐν ᾧ- daarin) sluit aan ofwel direct bij ἐν καιρῷ ἐσχατῷ (daarin = in die tijd) ofwel in meer algemene zin bij het hele voorafgaande (daarin = in die wetenschap). Vers 7 geeft het doel (ἵνα ...) van de in vers 6 genoemde beproevingen: verheerlijking van God. Daarmee is de cirkel rond!

2. Alle drie bijvoeglijke naamwoorden zijn zogenaamde bijvoeglijke naamwoorden van twee uitgangen. Deze hebben geen aparte vorm voor het vrouwelijk. De bijvoeglijke naamwoorden zijn overigens van twee uitgangen, omdat ze zijn samengesteld. U ziet dat ze alle drie beginnen met de α die ontkenning aangeeft (in de Nederlandse vertaling mooi weer te geven met on-).

3. N.B. Wij hebben woorden die bij het zelfstandig naamwoord na het voorzetsel horen erbij laten staan (bijvoorbeeld bijvoeglijke naamwoorden). Hebt u dit niet gedaan en alleen het zelfstandig naamwoord dat bij het voorzetsel aansluit gegeven, dan is dit uiteraard ook goed.

3.   κατα το πολυ αὐτου ἔλεος - κατα (+ 4de nv.) - overeenkomstig

εἰς ἔλπιδα ζωσαν - εἰς (+ 4de nv.) - naar, tot

δι' ἀναστασεως Ἰησου Χριστου - δια (+ 2de nv.) - door

ἐκ νεκρων - ἐκ (+ 2de nv.) - uit

4. εἰς κληρονομίαν ἀφθαρτον και ἀμιαντον και ἀμαραντον - εἰς (+ 4de nv.) - naar, tot

ἐν οὐρανοῖς - ἐν (+ 3de nv.) - in

εἰς ὑμᾶς - εἰς (+ 4de nv.) - naar, tot

5. ἐν δυναμει θεου - ἐν (+ 3de nv.) - in

δια πιστεως - δια (+ 2de nv.) - door

εἰς σωτηριαν ἐτοιμην ἀποκαλυφθῆναι - εἰς (+ 4de nv.) - naar, tot

ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ - ἐν (+ 3de nv.) - in

6. ἐν ᾧ - ἐν (+ 3de nv.) - in

ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς - ἐν (+ 3de nv.) - in

7. δια πυρός - δια (+ 2de nv.) - door

εἰς ἐπαινον και δοξαν και τιμην - εἰς (+ 4de nv.) - naar, tot

ἐν ἀποκαλυψει Ἰησοῦ Χριστοῦ - ἐν (+ 3de nv.) - in

4. 3. του κυριου - κυριος

Ἰησοῦ Χριστοῦ-Ἰησοῦς Χριστος

ἐλεος- ἐλεος (in het onzijdig zijn immers de vierde en de eerste naamval aan
elkaar gelijk!)

ἐλπιδα - ἐλπις

ἀναστασεως- ἀναστασις

Ἰησοῦ Χριστοῦ-Ἰησοῦς Χριστος

νεκρων- νεκρος

4. κληρονομιαν - κληρονομια

οὐρανοῖς - οὐρανός

5. δυναμει - δυναμις

θεου - θεός

πιστεως - πιστις

σωτηριαν - σωτηρια

καιρω - καιρος

6. πειρασμοις - πειρασμος

7. της πιστεως - πιστις

χρυσιου - χρυσιον

πυρος - πυρ

ἐπαινον - ἐπαινος

δοξαν - δοξα

τιμην - τιμη

ἀποκαλυψει - ἀποκαλυψις

Ἰησου Χριστου - Ἰησους Χριστος

LES LXII

62.1 Inleiding

In deze les willen wij voorzetsels met drie naamvallen gaan behandelen en nog het een en ander zeggen over het gebruik van het woordje ἄν. Maar wij beginnen met een aanvulling op de o.t.t.t. U weet dat de o.t.t.t. wordt gevormd door achter de stam uitgangen te plaatsen die identiek zijn aan de uitgangen van de o.t.t. met een extra sigma:

λυω- ik maak los, λυσω- ik zal losmaken

λυων- losmakende, λυσων- zullende losmaken

Er is echter een groep werkwoorden die een o.t.t.t. heeft zonder de sigma (zogenaamd futurum atticum). Dit zijn de werkwoorden waarvan de stam uitgaat op een λ, μ, ν of ρ en de werkwoorden van twee lettergrepen of meer op -ιζω (stam -ιδ). Zoals u weet, heeft het Grieks geen aanvoegende of gebiedende wijs van de o.t.t.t. In het Nieuwe Testament ontbreekt ook de wensende wijs. Er zijn dus alleen vormen mogelijk van de bedrijvende wijs, het deelwoord en het hele werkwoord. Daarbij treden de volgende uitgangen op: -ω, -εις, -ει, -ομεν, -ειτε, -ουσιν voor de bedrijvende wijs; -ων (-ουντος), -ουσα (-ουσης), -ουν (-ουντος) voor het deelwoord en -ειν voor het hele werkwoord. In de lijdende vorm treden de volgende uitgangen op: -ουμαι, -ει, -ειται, -ουμεθα, -εισθε, -ουνται voor de bedrijvende wijs; -ουμενος, -ουμενη, -ουμενον voor het deelwoord en -εισθαι voor het hele werkwoord.

U ziet dat de uitgangen enige verandering hebben ondergaan. Deze uitgangen komen direct achter de stam (op λ, μ, ν of ρ) of bij werkwoorden op -ιζω (stam op -ιδ) achter de iota. Bekijkt u de volgende voorbeelden van vormen uit het Nieuwe Testament.

62.2 Voorbeelden uit het N.T.

κυριε, εῑ σῡ ε̄βαστας̄
ᾱυτον, εῑπε̄ μοῑ ποῡ
ε̄θηκας̄ ᾱυτον, κ̄ᾱγω̄
ᾱυτον *ᾱρω*

Heer, indien u Hem hebt
weggedragen, zeg mij
waar u Hem hebt
neergelegd en ik zal Hem
wegnemen. (Joh. 20: 15b)

βασταζω- ik draag weg,
ᾱρω- 1ste p. ev. o.t.t.t. v.
ᾱλω- ik til op, ik neem
weg

... και *διακαθαριει* την
άλωνα αὐτου ...

... en Hij zal Zijn dorsvloer
grondig zuive-ren ...
(Matt. 3: 12b)

διακαθαριει- 3de p. ev.
o.t.t.t. v. διακαθαριζω- ik
zuiver grondig

ἐξ αὐτων *ἀποκτενειτε*
και σταυρωσετε και ἐξ
αὐτων μαστιγωσετε ἐν
ταις συναγωγαις ὑμων
και διωξετε ἀπο πολεως
εἰς πολιν

... van hen zullen jullie
(sommigen) doden en
kruisigen en van hen
zullen jullie (sommigen)
geselen in jullie syna-
gogen en vervolgen van
stad tot stad.

ἀποκτενειτε- 2de p. mv.
o.t.t.t. v. ἀποκτεινω- ik
dood, μαστιγω- ik gesel

(Matt. 23: 34b)

και ἐπι χειρων
ἀρουσιν σε,μηποτε
προσκοψης προς λιθον
τον ποδα σου

En zij zullen u op handen
dragen, opdat u uw voet
aan geen steen stoot.
(Matt. 4: 6b)

ἀρουσιν- 3de p. mv.
o.t.t.t. v. αἶρω- ik til op, ik
neem weg

και τῷ ὀνοματι αὐτου
ἐθνη *ἐλπιοουσιν*

En in Zijn naam zullen de
heidenen hopen.

ἐλπιοουσιν- 3de p. mv.
o.t.t.t. v. ἐλπίζω- ik hoop

(Matt. 12: 21)

62.3 Voorzetsels

Er is een drietal belangrijke voorzetsels die met drie naamvallen gaan. Wij geven u weer een basisbetekenis/basisbetekenissen en een voorbeeld met vertaling.

ἐπι (ἐπ' voor een klinker, ἐφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 2de nv.): op, ten tijde van

Voorbeelden: πλην ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔλθων ἄρα εὕρησει τὴν πίστιν *ἐπι τῆς γῆς*;- Maar wanneer de Zoon des mensen komt, zal Hij dan het geloof vinden op de aarde? (Luc. 18: 8b)

N.B. πλην is hier een voegwoord met tegenstellende waarde ('maar'), niet te verwarren met het voorzetsel πλην (+ 2de nv.)- behalve.

Ἰωσίας δὲ ἐγεννήσεν τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ *ἐπι τῆς μετοικεσίας Βαβυλωνος*- En Josias bracht Jechonia voort en zijn broers ten tijde van de wegvoering naar Babel. (Matt. 1: 11)

ἐπι (ἐπ' voor een klinker, ἐφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 3de nv.): bij

Voorbeeld: οὐκ *ἐπ' ἄρτω μονῶ* ζῆσεται ὁ ἀνθρώπος- Niet bij brood alleen zal de mens leven. (Luc. 4: 4b)

ἐπι (ἐπ' voor een klinker, ἐφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 4de nv.): naar, betreffende

Voorbeelden: τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπο τῆς Γαλιλαίας *ἐπι τὸν Ἰορδάνην*- Toen kwam Jezus van Galilea naar de Jordaan (Matt. 3: 13a)

καὶ πῶς γεγραπταὶ *ἐπι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου* ἵνα πολλὰ παθῆ καὶ ἐξουδενηθῆ;- En hoe is er geschreven aangaande de Zoon des mensen dat Hij veel moet lijden en geacht worden als niets? (Marc. 9: 12b)

παρα (παρ' voor een klinker) (+ 2de nv.): van de kant van

Voorbeeld: πᾶς ὁ ἀκούσας *παρα τοῦ πατρὸς* καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς ἔμε- Een ieder die van de Vader gehoord en geleerd heeft, komt tot Mij. (Joh. 6: 45b)

παρα (παρ' voor een klinker) (+ 3de nv.): bij

Voorbeeld: *παρα ἀνθρώποις* ἀδυνατον, ἀλλὰ οὐ *παρα θεῷ*. παντα γαρ δυνατα *παρα τῷ θεῷ*- Bij de mensen is het onmogelijk, maar niet bij God. Want alle dingen zijn mogelijk bij God. (Marc. 10: 27b)

παρα (παρ' voor een klinker) (+ 4de nv.): bij, naar

Voorbeelden: ὁ υἱὸς Τιμαίου Βαρτιμαῖος, τυφλὸς προσαίτης, ἐκάθητο *παρα τὴν ὁδόν*- De zoon van Timaeus, Bartimaeus, een blinde bedelaar, zat bij de weg. (Marc. 10: 46b)

καὶ ἐξῆλθεν παλιν *παρα τὴν θάλασσαν*- En Hij ging opnieuw uit naar de zee. (Marc. 2: 13a)

N.B. U ziet dat de keuze voor 'bij' of 'naar' al wordt gestuurd door het werkwoord: in het eerste voorbeeld een werkwoord van plaats (zich ergens bevinden), in het tweede een werkwoord van richting (ergens heen gaan).

προς (+ 2de nv.): ter wille van (komt bijna niet voor!)

Voorbeeld: τούτο γαρ *προς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας* ὑπαρχει- Want dit is ter wille van jullie behoud (Hand. 27: 34b)

προς (+ 3de nv.): bij

Voorbeeld: Μαρία δε εἰστήκει *προς τῷ μνημείῳ* ἔξω κλαιουσα- Maar Maria stond buiten bij het graf, wenende. (Joh. 20: 11a)

προς (+ 4de nv.): naar

Voorbeeld: καὶ ὅτε ἐγγιζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς Βηθφαγή καὶ Βηθανίαν *προς τὸ ὄρος τῶν ἔλαιων*, ἀποστελλεῖ δυο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ- En toen zij naderden tot Jeruzalem, richting Bethfage en Bethanië, naar de Olijfberg, zond Hij twee van Zijn leerlingen uit. (Marc. 11: 1)

Zoals beloofd willen wij hier aandacht besteden aan het gebruik van de voorzetsels met een heel werkwoord.

In het Grieks wordt vaak een heel werkwoord zelfstandig gebruikt. U kunt dit zien aan het gebruik van het lidwoord.

εἰ μὲν οὖν ἀδικῶ καὶ
ἀξιὸν θανάτου πέπραχα
τί, οὐ παραιτούμαι **τὸ**
ἀποθανεῖν

Indien ik dan onrecht
gedaan heb en iets heb
gedaan dat de dood ver-
dient, weiger ik niet te
sterven. (Hand. 25: 11a)

παραιτεομαι- ik weiger,
τὸ ἀποθανεῖν- het ster-
ven (hier als lijdend
voorwerp).

Er had ook een zelfstandig naamwoord voor 'dood' kunnen staan. Het gebruik van het werkwoord drukt meer de handeling uit die Paulus zou moeten ondergaan: 'ik weiger niet te sterven, de doodstraf te ondergaan'. De mogelijkheid om in een werkwoord een handeling en tijd te kunnen uitdrukken geeft het werkwoord een meerwaarde boven een zelfstandig naamwoord. Daarnaast kan een werkwoord ook een zelfstandig naamwoord in een bepaalde naamval bij zich hebben: derde naamval voor het middel waarmee, vierde naamval voor het lijdend voorwerp etc. Ook hiervan geven wij u een voorbeeld.

ζηλοῦτε **τὸ** προφη-
τεῦν καὶ **τὸ** λαλεῖν μὴ
κωλυετέ **γλωσσῶν**

Beijvert u om te profe-
teren en verhindert het in
tongen spreken niet. (1
Kor. 14: 39)

τὸ προφητεῦν func-
tioneert als lijdend voor-
werp bij ζηλοῦτε, net als
τὸ λαλεῖν γλωσσῶν bij
κωλυετέ; γλωσσῶν is
een 3de naamval van het
middel waarmee (instru-
mental) bij τὸ λαλεῖν

Een verzelfstandigd heel werkwoord wordt net zo behandeld als een zelfstandig naamwoord, dat il zeggen dat het lidwoord verbogen kan worden zodat het hele werkwoord als het ware een naamval aanneemt. Na een voorzetsel volgt het hele werkwoord in zo'n verbogen vorm. Wij tonen u een aantal voorbeelden.

οἶδεν γὰρ ὁ πατήρ
ὑμῶν ὧν χρεῖαν ἔχετε
προ του ὑμας αἰτησαι
αὐτον

Want jullie Vader weet
wat jullie nodig hebben,
voor jullie (het) Hem vra-
gen. (Matt. 6: 8b)

προ met de tweede
naamval betekent 'voor'
(in dit geval van tijd). De
verzelfstandigde vorm
van het hele werkwoord
staat dan ook in de
tweede naamval (het
lidwoord is του). Bij het
hele werkwoord horen
twee vierde naamvallen:
ὑμας als onderwerp van
αἰτησαι en αὐτον als
lijdend voorwerp.

Dit voorbeeld illustreert duidelijk het voordeel van het werkwoord boven het zelfstandig naamwoord. Immers, het werkwoord kan een onderwerp en lijdend voorwerp van het vragen bij zich hebben. Een zelfstandig naamwoord ('verzoek', 'wens' of iets dergelijks) zou dat niet kunnen.

οἷς καὶ παρεστήσεν
ἑαυτὸν ζῶντα *μετα το*
παθειν αὐτον ἐν πολ-
λοις τεκμηριοις

... aan wie Hij Zich levend
heeft vertoond, na Zijn
lijden, in vele tekenen ...

(Hand. 1: 3a)

μετα met de vierde
naamval betekent 'na'.
De verzelfstandigde vorm
van het hele werkwoord
staat dan ook in de vierde
naamval (lidwoord το).
αὐτον is het onderwerp
bij παθειν, τεκμηριος
(onz.)- teken, bewijs

παντα δε τα έργα
αὐτῶν ποιουσιν *προς*
το θεαθηναι τοις
ἀνθρωποις

Maar al hun werken doen
zij om door de mensen
gezien te worden.

(Matt. 23: 5a)

προς met de vierde
naamval betekent 'naar',
hier gevolgd door een
verzelfstandigd heel
werkwoord van de aor.
lijdende vorm van een
deponens. In het Neder-
lands is de betekenis van
het voorzetsel het moois-
te weer te geven met
een doelzin 'om te ...'. De
derde naamval geeft de
handelende persoon aan
bij de lijdende vorm
θεαθηναι (auctoris)

ἐν δε τῷ *καθευδειν*
τους ἀνθρωπους ἦλθεν
αὐτοῦ ὁ ἐχθρος

En terwijl de mensen
sliepen, kwam zijn vijand
... (Matt. 13: 25a)

ἐν met de derde naamval
betekent 'in', de verzelf-
standigde vorm van het
hele werkwoord staat
dan ook in de derde
naamval (lidwoord τῷ),
de vierde naamval *τους*
ἀνθρωπους geeft het
onderwerp bij het hele
werkwoord. U ziet dat u
soms ook heel mooi met
een bijzin kunt vertalen,
ἐχθρος (mnl.)- vijand

In het huiswerk krijgt u nog meer zinnen te zien met een verzelfstandigde vorm van het hele werkwoord, al dan niet na een voorzetsel.

Zoals u weet, lijkt een deelwoord veel op een zelfstandig naamwoord. Het wordt bijvoorbeeld net zo verbogen en het kan verzelfstandigd worden door het gebruik van het lidwoord. Een deelwoord kan ook volgen op een voorzetsel. Ook daar geldt dat de keuze voor

het deelwoord boven een zelfstandig naamwoord wordt bepaald door de mogelijkheden die een werkwoordsvorm biedt waar het toevoeging van bijvoorbeeld een lijdend voorwerp betreft. Bestudeert u de volgende voorbeelden.

ἀλλ' ἐν τούτοις πασιν
ὑπερνικῶμεν *δια του*
ἀγαπησαντος ἡμας

Maar in dit alles zijn wij
meer dan overwinnaars
door Hem Die ons heeft
liefgehad. (Rom. 8: 37)

δια met de tweede
naamval betekent 'door',
het deelwoord staat dan
ook in de tweede naam-
val (lidwoord του). ἡμας
is het lijdend voorwerp
bij ἀγαπη-σαντος

καὶ εἶδον τὸ θηρίον
καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς
γῆς καὶ τὰ στρατεύμα-
τα αὐτῶν συνηγμένα
ποιῆσαι τὸν πόλεμον
μετα του καθημενου ἐπι
του ἵππου καὶ μετα του
στρατεύματος αὐτου

En ik zag het beest en de
koningen der aarde en
hun legers, verzameld om
strijd te leveren met Hem
Die op het paard zat en
met Zijn leger.

(Op. 19: 19)

συνηγμένα- 4de nv. mv.
onz. dlw. v.t.t. lijd. vorm
v. συναγω- ik verzamel
(sluit aan bij τὰ στρα-
τεύματα), μετα met de
tweede naamval bete-
kent 'met', het deel-
woord staat dan ook in
de tweede naamval; het
is verzelfstandigd door
het gebruik van het lid-
woord. U ziet dat door de
keuze voor een werk-
woordsvorm een toevoe-
ging in de vorm van een
plaatsbepaling (ἐπι του
ἵππου) mogelijk is.

62.4 Het Gebruik van het Woordje ἄν

Wij willen u nu een overzicht geven van het gebruik van het woordje ἄν. Zoals u weet, heeft dit woordje op zich geen betekenis, maar geeft het een bepaalde invulling aan de zin, afhankelijk van de werkwoordsvorm waar het bijstaat. Wij geven u voorbeelden van de diverse gebruikswijzen van het woordje ἄν. In herhalingsles 63 vindt u een schema van gebruik en betekenis.

Het woordje *άν* kan gebruikt worden bij drie wijzen (de bedrijvende wijs, de aanvoegende wijs en de wensende wijs) en bij het hele werkwoord.

1) Bij de bedrijvende wijs geeft *άν* aan dat de zin een niet-werkelijkheid aangeeft: irrealis. De werkwoordsvorm is dan ofwel o.v.t. ofwel aoristus (het is dus altijd een verleden tijd!).

έδει σε ούν βαλειν τα
άργυρια μου ταις τρα-
πεζιταις, και έλθων
έγω *έκομισαμην άν* το
έμον συν τοκω

Je had dan mijn geld aan
de bankiers moeten ge-
ven, en ik zou gekomen
zijn en zou het mijne met
rente hebben teruggeno-
men. (Matt. 25: 27)

τραπεζιτης (mnl.)- ban-
kier, έκομισαμην- 1ste p.
ev. aor. lijd. vorm v. κο-
μιζω- ik breng, (lijd.
vorm) ik krijg terug, το-
κος (mnl.)- rente

De heer des huizes die hier aan het woord is, geeft een mogelijkheid die geen werkelijkheid meer kan worden: de slaaf had het geld aan de bankiers moeten geven en in dat geval zou de heer gekomen zijn en zijn geld met rente hebben teruggenomen. Maar de slaaf heeft het geld in de grond verborgen en hij geeft de heer nu het geld (zonder rente) terug.

2) Bij de aanvoegende wijs in bijzinnen geeft *άν* aan: een gebeurtenis die men in de toekomst verwacht (zogenaamde futuralis) of een algemeen dan wel herhaald feit (generalis-iterativus).

και εις ήν *άν* οικιαν
είσελθητε, εκεί μενετε

En in welk huis jullie
zullen binnengaan, blijft
daar (Luc. 9: 4a)

άν met een aanvoe-
gende wijs in een rela-
tieve bijzin die een toe-
komstige gebeurtenis
aangeeft.

In dit gedeelte geeft Jezus de discipelen instructies voor Hij hen uitzendt. Hij beschrijft dus hoe ze zich in de toekomst moeten gedragen.

ὅς *άν* γὰρ *έχη*, δοθησε-
ται αὐτῷ

Want wie heeft, hem zal
gegeven worden.

(Luc. 8: 18b)

άν met een aanvoegende
wijs in een relatieve bij-
zin die een algemeen feit
aangeeft.

Deze uitspraak van Jezus komt uit een gedeelte waarin Hij algemene uitspraken doet die be-
trekking hebben op het gedrag van mensen.

3) De wensende wijs met άν in een hoofdzin geeft een mogelijkheid aan (zogenaamde poten-
tialis).

τί *άν θελοι* ὁ σπερμο-
λογος οὗτος λεγειν;

Wat wil die praatjesmaker
zeggen?

(Hand. 17: 18b)

άν met een wensende
wijs o.t.t.

Door het gebruik van άν met de wensende wijs wordt de vraagzin afgezwakt ten opzichte van
een zin met een bedrijvende wijs. De mensen vragen zich af of Paulus (die wordt hier met
σπερμολογος bedoeld!) wel echt iets te zeggen heeft.

άν wordt ook wel gebruikt met een wensende wijs in een bijzin na een werkwoord van zeg-
gen in de hoofdzin. De bijzin geeft dan de inhoud weer van de mededeling.

νευει οὖν τουτῷ Σιμων
Πετρος πυθεσθαι τίς
άν ειη περι οὗ λεγει

Hem nu gaf Simon Pe-
trus een wenk na te
vragen wie het wel zijn
mocht over wie Hij
sprak.

(Joh. 13: 24)

νευω- ik geef een wenk,
na het werkwoord
πυθεσθαι (vragen, in-
formeren) volgt de wen-
sende wijs met άν om de
inhoud weer te geven van
de vraag die Johannes van
Petrus moet stellen aan
Jezus.

εισηλθεν δε διαλο-
γισμος έν αὐτοις, το

τίς *άν ειη* μειζων
αὐτων

Nu kwam er een discussie onder hen, wie van hen de meeste was.

(Luc. 9: 46)

διαλογισμος (mnl.)-
discussie (διαλογιζομαι- ik discussieer), de vraagzin met αν + wensende wijs geeft de inhoud weer van hun discussie.

4) Het woordje αν kan ook gebruikt worden met een heel werkwoord en geeft dan een mogelijkheid (potentialis) of een onmogelijkheid aan (irrealis)

ίνα μη δοξω ως αν
εκφοβειν υμας δια των
επιστολων

... opdat het niet lijkt dat ik jullie door de brieven angst wil aanjagen.

(2 Kor. 10: 9)

εκφοβεω- ik maak bang,

Het hele werkwoord met αν geeft een mogelijkheid (de brieven jagen angst aan), die Paulus nadrukkelijk terzijde zet.

In les 55 hebben wij onder de conditionele bijzinnen het gebruik van ὅν in dit soort zinnen al besproken. Wij geven u hier nogmaals het schema van het gebruik van ὅν in conditionele bijzinnen. Voor een uitgebreide bespreking met voorbeelden verwijzen wij u naar les 55.

soort zin	bijzin	hoofdzin
realis	εἰ + bedr. wijs	bedr. wijs
	ἐάν + aanv. wijs	bedr. wijs
irrealis	εἰ + bedr. wijs	ὅν + bedr. wijs
potentialis	εἰ + wensende wijs	ὅν + wensende wijs

62.5 Huiswerk

a) Vertaal de volgende zinnen met vormen van het futurum atticum.

1. ἴδου γὰρ ἀπο τοῦ νῦν μακαριοῦσιν με πασαι αἱ γενεαι
2. ἐὰν ἀφωμεν αὐτὸν οὕτως, παντες πιστεουσιν εἰς αὐτὸν και ἔλευσονται οἱ Ῥωμαιοι και ἄρουσιν ἡμῶν και τον τοπον και το ἔθνος.
3. το θηριον το ἀναβαινον ἐκ της ἀβυσσου ποιησει μετ' αὐτῶν πολεμον και νικησει αὐτους και ἀποκτενει αὐτους

ἀπο τοῦ νῦν- van nu af aan (Let erop dat hier het bijwoord νῦν wordt verzelfstandigd tot 'het huidige ogenblik, het heden'), μακαριζω- ik prijs gelukkig, και ... και- zowel ... als, ἀβυσσος (vrl.!)- afgrond

b) Vertaal de volgende zinnen met voorzetsels.

1. οὐδε καιουσιν λυχνον και τιθεασιν αὐτον ὑπο τον μοδιον ἀλλ' ἐπι την λυχνιαν, και λαμπει πασιν τοις ἐν τη οἰκια
2. δοξαν παρα ἀνθρωπων οὐ λαμβανω
3. λεγω δε ὑμιν ὅτι παν ῥημα ἀργον ὁ λαλησουσιν οἱ ἀνθρωποι ἀποδωσουσιν περι αὐτου λογον ἐν ἡμερα κρισεως

μοδιος (mnl.)- korenmaat (afgeleid van het Latijnse woord *modius*; een inhoudsmaat van ongeveer 8,75 liter, in concreto een vat van die inhoud)

c) Vertaal de volgende zinnen met verzelfstandigde hele werkwoorden.

1. ἔμοι γαρ το ζην Χριστος και το ἀποθανειν κερδος
2. θεος γαρ ἔστιν ὁ ἐνεργων ἐν ὑμιν και το θελειν και το ἐνεργειν ὑπερ της εὐδοκias
3. ἰδου δεδωκα ὑμιν την ἐξουσιαν του πατειν ἐπανω ὄφρων και σκορπιων
4. φοβερον το ἐμπεσειν εἰς χειρας θεου ζωντος
5. μετα το γενεσθαι με ἐκει δει με και Ρωμην ἰδειν

κερδος (mnl.)- winst, voordeel, ἐνεργεω- ik werk in, εὐδοκια (vrl.)- welbehagen (!dit Griekse woord wordt ook gebruikt in het Ere zij God van Lucas 2!), ἐπανω (+ 2de nv.)- op, σκορπιος (mnl.)- schorpioen, το γενεσθαι με ἐκει- letterlijk mijn zijn daar; mijn verblijf daar; vertaalt u de combinatie met het voorzetsel bijvoorbeeld met een bijzin

d) Vertaal de volgende zinnen met ἄν.

1. εἰ ἐν Τυρω και Σιδωνι ἐγενοντο αἱ δυναμεις αἱ γενομεναι ἐν ὑμιν παλαι ἄν ἐν σακκῳ και σποδῳ μετενοησαν
2. ὅς γαρ ἔαν θελη την ψυχην αὐτου σωσαι ἀπολεσει αὐτην· ὅς δε ἄν ἀπολεση την ψυχην αὐτου ἐνεκεν ἔμου εὐρησει αὐτην
3. και ὅς ἄν θελη ἐν ὑμιν εἶναι πρωτος ἔσται ὑμων δουλος

4. εἶπεν οὖν ἡ Μαρια προς τον Ἰησουν· κυριε, εἰ ἦς ὡδε οὐκ ἂν ἀπεθανεν ὁ ἀδελφος μου

σποδος (vrl.!)- as, ἔνεκεν (+ 2de nv.) ter wille van

62.6 Nieuwe woorden:

βασταζω	- ik draag weg
διακαθαριζω	- ik zuiver grondig
μαστιγω	- ik gesel
ἐπι (+ 2de nv.)	- op, ten tijde van
πλην	- maar
μετοικεσια (vrl.)	- wegvoering
Βαβυλων (vrl.)	- Babel
ἐπι (+ 3de nv.)	- bij
ἐπι (+ 4de nv.)	- naar, betreffende
ἐξουδενεω	- ik zie neer op, ik acht als niets
παρα (+ 2de nv.)	- van de kant van
παρα (+ 3de nv.)	- bij
παρα (+ 4de nv.)	- bij, naar
προσαιτης (mnl.)	- bedelaar
προς (+ 2de nv.)	- ter wille van
προς (+ 3de nv.)	- bij

προς (+ 4de nv.)	- naar
παραίτεομαι	- ik weiger
ἐχθρός (mnl.)	- vijand
στρατεύμα (onz.)	- leger
συναγω	- ik verzamel
τραπέζιτης (mnl.)	- bankier
κομιζω	- ik breng, (lijd. vorm) ik krijg terug
τοκος (mnl.)	- rente
νευω	- ik geef een wenk
ἐκφοβέω	- ik maak bang
μακαρίζω	- ik prijs gelukkig
και ... και	- zowel ... als
ἀβυσσος (vrl.)	- afgrond
μοδιος (mnl.)	- korenmaat (inhoudsmaat van ongeveer 8,75 liter)
κερδος (mnl.)	- winst, voordeel
ἐνεργέω	- ik werk in
εὐδοκία (vrl.)	- welbehagen
ἐπάνω (+ 2de nv.)	- op
σκορπιος (mnl.)	- schorpioen
σποδος (vrl.)	- as

62.7 En dan nu ... lezen!:

Wij leggen u, heel toepasselijk in deze laatste reguliere les, een gedeelte voor uit het laatste Bijbelboek: Openbaringen 22: 10-17. Leest u het helemaal door voordat u woorden gaat opzoeken. Moeilijke vormen vindt u uitgelegd op de volgende bladzijde.

10. και λεγει μοι· μη σφραγισης τους λογους της προφητειας του βιβλιου τουτου, ο καιρος γαρ εγγυς εστιν.
11. ο αδικων αδικησατω ετι και ο ρυπαρος ρυπανθητω ετι και ο δικαιος δικαιοσυνην ποιησατω ετι και ο αγιος αγιασθητω ετι.
12. ιδου ερχομαι ταχυ, και ο μισθος μου μετ' εμου αποδουναι εκαστω ως το εργον εστιν αυτου
13. εγω το αλφα και το ω, ο πρωτος και ο εσχατος, η αρχη και το τελος.
14. μακαριοι οι πλυνοντες τας στολας αυτων, ινα εσται η εξουσια αυτων επι το ξυλον της ζωης και τοις πυλωσιν εισελθωσιν εις την πολιν.
15. εξω οι κυνες και οι φαρμακοι και οι πορνοι και οι φονεις και οι ειδωλολατραι και πας φιλων και ποιων ψευδος.
16. εγω Ιησους επεμψα τον αγγελον μου μαρτυρησαι υμιν ταυτα επι ταις εκκλησαις. εγω ειμι η ριζα και το γενοσ Δαυιδ, ο αστηρ ο λαμπρος ο πρωϊνος.
17. και το πνευμα και η νυμφη λεγουσιν· ερχου. και ο ακουων ειπατω· ερχου. και ο διψων ερχεσθω, ο θελων λαβετω υδωρ ζωης δωρεαν.

Opmerking bij vers 12: vertaal αποδουναι met 'om te ...'

Opmerking bij vers 14: na ινα volgen twee persoonsvormen: een o.t.t.t. en een aanvoegende wijs van de aoristus!

Vragen:

1. Geef van alle gebiedende wijzen uit dit gedeelte aan van welke tijd ze zijn.
2. Geef alle zelfstandig gebruikte bijvoeglijke naamwoorden.
3. Geef alle lijdende voorwerpen en geef aan bij welk werkwoord ze het lijdend voorwerp zijn.
4. De inhoudelijke vraag: In vers 15 worden een aantal groepen genoemd die zijn buiten-gesloten. In de misdaden die zij hebben begaan, kunt u schending van een aantal van de tien geboden herkennen. Welke?

σφραγισης- 2de p. ev. aanv. wijs aor. v. σφραγιζω- ik verzegel, ρυπανθητω- 3de p. ev. geb. wijs aor. lijd. vorm v. ρυπανομαι- (deponens) ik ben vuil, ik ben onrein

62.8 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Intellectuele en Sociale Tegenstellingen

Boven op de heidense redenen tegen het Christendom, die ook al gebruikt werden tegen het Jodendom, kwamen nog diverse andere tegenwerpingen. Volgens de ideeënleer van Plato bestond waarheid in het geheel der dingen, niet in een enkel tastbaar 'voorwerp' zoals de geboorte, het lijden en de opstanding van Christus.

Bovendien werd het kruislijden veracht door de intelligentsia. Wie wil er nu geloven in een Koning die juist zo'n dood verkiest als redmiddel van de wereld? Wij zijn gewend aan heersers die hun macht laten gelden, niet aan een heerser die Zichzelf vernedert. Voor de Romeinen was het kruis een teken van schuld, zwakheid, nederigheid en slaafsheid. Voor de Grieken betekende het ook nog eens dwaasheid. Christenen werden in het algemeen veracht, omdat ze meestal uit de minder bedeeden kwamen.

Het Rome van de eerste eeuw was corrupt. Geen van de vele mysteriereligies vereiste een algehele bekering en een algehele nieuwe moraal. Het Christendom deed dat wel. Dit betekende een enorme toewijding en radicale keuze van de zijde van de christen. Het leven was doordrongen van de afgodendienst. Neem nu bijvoorbeeld de arbeidersgilden. Een arbeider die christen werd moest opeens weigeren aan feesten in de tempel mee te doen. Deze feesten werden als zeer belangrijk ervaren. De arbeiders ervoeren daar samenhang, gezelligheid, wisselden hun kennis uit en de patronen deden er zaken. Maar dat ging gepaard met tempelprostitutie en plengen aan de afgoden.

NOTITIES:

Antwoorden:

1. 11. ἀδικησατω - aor.
ρύπανθητω - aor.
ποιησατω - aor.
ἀγιασθητω - aor.
17. ἔρχου - o.t.t.
εἶπατω - aor.
ἔρχου - o.t.t.
ἔρχεσθω - o.t.t.
λαβετω - aor.
2. 11. ὁ ῥυπαρος

ὁ δικαίος

ὁ ἅγιος

13. ὁ πρῶτος

ὁ ἔσχατος

N.B. Misschien had u in vers 16 ὁ λαμπρός en ὁ πρῶτος ook aangegeven als verzelfstandigde bijvoeglijke naamwoorden. Ze zijn echter bijvoeglijk gebruikt bij ἄστηρ, met herhaling van het lidwoord. Immers, wanneer een bijvoeglijk naamwoord achter het zelfstandig naamwoord waar het behoort, wordt gebruikt, moet het lidwoord worden herhaald.

3. 10. τους λόγους της προφητείας του βιβλίου τούτου bij σφραγίσης
11. δικαιοσύνην bij ποιησάτω
14. τὰς στολάς αὐτῶν bij πλυνόντες
15. ψευδός bij φίλων καὶ ποιῶν.
16. τὸν ἄγγελόν μου bij ἐπέμψα
ταῦτα bij μαρτυρήσαι
17. ὕδωρ ζωῆς bij λαβέτω

63.1 Adjectiva (bijv. nw.) van de Derde Declinatie

In deze herhalingsles zetten wij de stof van de afgelopen lessen nog eens voor u op een rijtje. In les 57 gaven wij u de *verbuiging van μελας, ἔκων, ὄξυς*.

μελας	μελαινα	μελαν
μελανος	μελαινης	μελανος
μελανι	μελαινη	μελανι
μελινα	μελαιναν	μελαν
μελανες	μελαιναι	μελινα
μελανων	μελαινων	μελανων
μελασι(ν)	μελαιναις	μελασι(ν)
μελινας	μελινας	μελινα
ἔκων	ἔκουσα	ἔκον
ἔκοντος	ἔκουσης	ἔκοντος
ἔκοντι	ἔκουση	ἔκοντι
ἔκοντα	ἔκουσαν	ἔκον
ἔκοντες	ἔκουσαι	ἔκοντα
ἔκοντων	ἔκουσων	ἔκοντων
ἔκουσι(ν)	ἔκουσαις	ἔκουσι(ν)
ἔκοντας	ἔκουσας	ἔκοντα

ὄξυς	ὄξεια	ὄξυ
ὄξεος	ὄξειας	ὄξεος
ὄξει	ὄξεια	ὄξει
ὄξυν	ὄξειαν	ὄξυ
ὄξεις	ὄξειαι	ὄξεα
ὄξεων	ὄξειων	ὄξεων
ὄξεσι(ν)	ὄξειαις	ὄξεσι(ν)
ὄξεις	ὄξειας	ὄξεα

63.2 Bijwoorden

In les 57 en 58 hebben wij aandacht besteed aan de *adverbia pronominalia*.

ποῦ/ὅπου	- waar?
πόθεν/ὅθεν	- waarvandaan
ἐκεῖ/ἐκεῖσε	- daar
ἐκεῖθεν	- daarvandaan
ἐνθαδε	- hier
ἐνθεν	- hiervandaan
πότε	- wanneer?
ποτε	- ooit, eens
τοτε	- toen
ὅτε	- toen, wanneer
πῶς	- hoe?

πως	- op de een of andere manier
ὧδε	- hier; in dit geval, onder deze omstandigheden
οὕτως	- zo, aldus
ὡς	- (zo)als
αὐτου	- hier
πανταχου	- overal
ὡσαυτως	- evenzo
ἀλλως	- anders
οὐδαμως	- geenszins

63.3 Bijzinnen en Voegwoorden

In les 58 hebben wij de behandeling van de *bijzinnen en voegwoorden* afgerond. Wij geven u hier een overzicht.

1) *temporele bijzinnen* (bijzinnen van tijd)

Temporele bijzinnen betreffen een handeling die in tijdsrelatie wordt gesteld tot de handeling in de hoofdzin. In de praktijk komt het erop neer dat temporele bijzinnen voortijdigheid, gelijktijdigheid of natijdigheid aangeven.

gelijktijdigheid: voegwoord ὅτε: meestal te vertalen met 'toen'.

Het voegwoord ὅτε in combinatie met een werkwoordsvorm met ἄν geeft een herhaling aan: 'telkens wanneer' (! Vaak trekt ὅτε samen met ἄν tot ὅταν)

De combinatie ἐν ᾧ kan (behalve gewoon voorzetsel met een relativum, zie bijvoorbeeld Matt. 17: 5) ook als voegwoord functioneren en betekent dan 'terwijl'.

voortijdigheid: voegwoorden ἐπει en ἐπειδη: 'nadat', echter vaker in een causale betekenis: 'omdat', 'aangezien'

De combinatie ἀφ' οὗ geeft een enkele keer voortijdigheid weer: 'vanaf dat, sinds, nadat'.

natijdigheid: voegwoord ἕως 'totdat'

πρὶν 'voordat' (mits er in de hoofdzin geen ontkenning staat)

πρὶν wordt gewoonlijk gevolgd door een vierde naamval met heel werkwoord. Het hele werkwoord is de persoonsvorm, de vierde naamval het onderwerp van de bijzin.

2) causale bijzinnen (bijzinnen van oorzaak, reden)

De belangrijkste voegwoorden die causale bijzinnen inleiden zijn ὅτι, ἐπει(δη) en ὅτε. Let u erop dat deze voegwoorden ook een andere betekenis kunnen hebben:

ὅτι- dat, ἐπει(δη)- nadat en ὅτε- toen, terwijl.

Vaak moet de kontekst uitwijzen welk verband er tussen de zinnen gelegd moet worden.

3) consecutieve bijzinnen (bijzinnen van gevolg)

Deze bijzinnen worden altijd ingeleid door het voegwoord ὥστε (zodat). ὥστε wordt meestal gevolgd door een vierde naamval met heel werkwoord. In een dergelijke constructie moet de vierde naamval vertaald worden als onderwerp en het hele werkwoord als persoonsvorm van de bijzin. De tijd van het hele werkwoord bepaalt welke tijd voor de persoonsvorm moet worden gekozen. Ook kunnen er bijwoordelijke bepalingen bijstaan die ook in de bijzin vertaald moeten worden.

N.B. Het woord ὥστε wordt ook gebruikt ter inleiding van een hoofdzin. Het betekent dan 'daarom, zo dus'.

4) *conditionele bijzinnen* (bijzinnen van voorwaarde)

Conditionele bijzinnen geven een voorwaarde weer voor het tot stand komen van de hoofdhandeling. Een conditionele bijzin wordt gewoonlijk ingeleid door $\epsilon\acute{\iota}$ (als, indien). Afhankelijk van de gebruikte wijs in hoofd- en bijzin kan de zin als geheel een realis, een irrealis of een potentialis weergeven. Een *realis* is een zin waarin voorwaarde en hoofdhandeling als vervulbaar worden geacht. In het Grieks staat dan in hoofd- en bijzin de bedrijvende wijs.

Ook kan in de bijzin $\epsilon\acute{\iota} + \acute{\alpha}\nu$ (= $\acute{\epsilon}\alpha\nu$) staan met een aanvoegende wijs. In de hoofdzin staat de bedrijvende wijs.

Een *irrealis* is een zin waarin de voorwaarde als niet vervulbaar wordt geacht. Dientengevolge kan ook de hoofdhandeling geen feit worden. In de bijzin staat een bedrijvende wijs, in de hoofdzin een bedrijvende wijs met $\acute{\alpha}\nu$. Een *potentialis* is een zin waarin wordt aangegeven dat aan de voorwaarde voldaan zou kunnen worden. Dientengevolge kan de hoofdhandeling ook feit worden. In het Grieks staat in de bijzin een wensende wijs, in de hoofdzin $\acute{\alpha}\nu$ met de wensende wijs.

soort zin	bijzin	hoofdzin
realis	$\epsilon\acute{\iota} + \text{bedr. wijs}$	bedr. wijs
	$\acute{\epsilon}\alpha\nu + \text{aanv. wijs}$	bedr. wijs
irrealis	$\epsilon\acute{\iota} + \text{bedr. wijs}$	$\acute{\alpha}\nu + \text{bedr. wijs}$
potentialis	$\epsilon\acute{\iota} + \text{wensende wijs}$	$\acute{\alpha}\nu + \text{wensende wijs}$

5) *concessieve bijzinnen*

Dit zijn bijzinnen waarin een concessie wordt gedaan. Ze worden ingeleid door εἰ καὶ of καὶ εἰ: 'hoewel, ook al, zelfs indien'.

N.B. καὶ εἰ kan ook gewoon 'en als' betekenen!

6) *comparatieve bijzinnen*

Deze zinnen geven een vergelijking aan. Zij worden ingeleid door ὡς of ὡσπερ: 'zoals'

7) *finale bijzinnen*

Dit zijn bijzinnen die een doel aangeven. Ze worden vaak ingeleid door de voegwoorden ἵνα, ὅπως, ὥς- opdat. De ontkenning in finale bijzinnen is meestal μὴ. Gewoonlijk wordt in finale bijzinnen de aanvoegende wijs gebruikt.

8) *relatieve bijzinnen*

Deze bijzinnen worden ingeleid door een betrekkelijk voornaamwoord, een betrekkelijk bijvoeglijk naamwoord of een betrekkelijk bijwoord. Het betrekkelijk voornaamwoord heeft meestal de naamval die hoort bij de functie die het vervult in de bijzin. Soms heeft het betrekkelijk voornaamwoord echter de naamval van het woord waar het op terug slaat: zogenaamde 'attractio relativi': aantrekking van het betrekkelijk voornaamwoord.

63.4 De Geaspireerde en Gemengde V.T.T.

In les 58 bespraken wij de geaspireerde en gemengde v.t.t. Wij geven u hier een volledige vervoeging van de *geaspireerde v.t.t.* van γραφω- ik schrijf

	bedr. wijs	aanv. wijs	wens. wijs	heel ww.	deelwoord
v.t.t.	γεγραφα	γεγραφω	γεγραφοιμι	γεγραφεναι	γεγραφως
	γεγραφας	γεγραφης	γεγραφοις		γεγραφουια
	γεγραφε(ν)	γεγραφη	γεγραφοι		γεγραφος
	γεγραφαμεν	γεγραφωμεν	γεγραφοιμεν		
	γεγραφατε	γεγραφητε	γεγραφοιτε		
	γεγραφασι(ν)	γεγραφωσι(ν)	γεγραφοιεν		
v.v.t	ἔγεγραφη				
	ἔγεγραφης				
	ἔγεγραφει(ν)				
	ἔγεγραφεμεν				
	ἔγεγραφετε				
	ἔγεγραφεσαν				

Wij geven u de vormen die voorkomen van de *gemengde v.t.t.* τεθνηκα en ἔστηκα.

τεθνηκεν- 3de p. ev. v.t.t. v. θνησκω- ik sterf

τεθνηκασιν- 3de p. mv. v.t.t. v. θνησκω- ik sterf

τεθνηκως- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. θνησκω- ik sterf

τεθνηκοτος- 2de nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. θνησκω- ik sterf

τεθνηκοτα- 4de nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. θνησκω- ik sterf

τεθνηκεναι- heel werkwoord v.t.t. v. θνησκω- ik sterf

έστηκα- 1ste p. ev. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκας- 2de p. ev. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκεν- 3de p. ev. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκαμεν- 1ste p. mv. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκατε- 2de p. mv. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκασιν- 3de p. mv. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκει- 3de p. ev. v.v.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκεισαν- 3de p. mv. v.v.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκως- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκοτα- 4de nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκοτες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκοτων- 2de nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστηκος- 1ste nv. ev. onz. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστως- 1ste nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστωτος- 2de nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστωτα- 4de nv. ev. mnl. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστωτες- 1ste nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστωτων- 2de nv. mv. mnl. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστωτας- 4de nv. mv. mnl. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έστωτα- 4de nv. mv. onz. dlw. v.t.t. v. ίσταμαι- ik sta

έσταναι- heel werkwoord v.v.t. v. ίσταμαι- ik sta

63.5 Functies van Naamvallen

In les 58 en 59 bespraken wij de functies van de naamvallen. Wij geven u hier een beknopt overzicht.

1) *eerste naamval*, ook wel *nominativus* genoemd.

De eerste naamval wordt gebruikt voor het aanduiden van het onderwerp. Bepalingen bij het onderwerp staan ook in de eerste naamval.

2) *tweede naamval*, ook wel *genitivus* genoemd.

a) het aanduiden van een bezitsrelatie (*genitivus possessivus*)

b) het aanduiden van datgene waarmee men vergelijkt (volgend op een vergrotende trap; *genitivus comparationis*)

c) het aanduiden van een tijdsaanduiding (*genitivus temporis*)

d) het aanduiden van een deel van een groter geheel (*genitivus partitivus*)

e) het aanduiden van leeftijd of omvang (*genitivus quantitatis*)

f) het aanduiden van waarde (*genitivus pretii*)

g) het aanduiden van verwijdering (*genitivus separativus*)

N.B. Ook bepaalde werkwoorden gaan met de tweede naamval, bijvoorbeeld ἀκούω- ik hoor.

Een apart gebruik van de genitivus vinden we in de zogenaamde *genitivus absolutus* oftewel de losse tweede naamval. Hiervoor verwijzen wij u naar het overzicht van gebruik van het deelwoord (herhalingsles 56).

3) *derde naamval*, ook wel *dativus* genoemd.

- a) het aanduiden van degene die door de handeling begunstigd wordt (*dativus commodi*/ of benadeeld *dativus incommodi*)
- b) in combinatie met een vorm van εἶμι het aangeven van een bezitsrelatie (*dativus possessivus*)
- c) het aanduiden van het middel waarmee de handeling wordt verricht (*dativus instrumentalis*)
- d) het aanduiden van degene die / datgene dat de handeling verricht, meestal in combinatie met een lijdende vorm (*dativus auctoris*)
- e) het aanduiden van tijd (*dativus temporis*)
- f) het aanduiden van datgene wat de oorzaak is van de handeling (*dativus causae*)
- g) het aanduiden van de mate waarin het een het ander overtreft (met een vergelijkende trap; *dativus mensurae*)
- h) het aanduiden van de manier waarop iets gebeurt (*dativus modi*)

4) vierde naamval, ook wel *accusativus* genoemd.

- a) het aanduiden van het lijdend voorwerp.
- b) het aanduiden van het inwendig object: vaak gaat het om een woord dat verband houdt met het werkwoord
- c) het aanduiden van uitgebreidheid in tijd of ruimte (heeft geen specifieke naam)
- d) het aanduiden van beperktheid (te vertalen met 'wat betreft ...'; *accusativus limitationis*)

N.B. Deze functie wordt in het Nieuwe Testament gewoonlijk vervuld door de derde naamval, hoewel er niet zoiets bestaat als een *dativus limitationis*!

Een aantal vierde naamvallen is verstard tot een bijwoord of een bijwoordelijke bepaling.

τί- waarom? (lett. wat?)

τα νυν- nu (lett. de dingen nu)

το λοιπον- overigens, van nu aan, in het vervolg (lett. wat betreft het overige; accusativus limitationis!)

οὐδεν- in geen enkel opzicht, geenszins (lett. niets)

Een apart gebruik van de vierde naamval is dat in de vierde naamval met heel werkwoord (accusativus cum infinitivo). Hiervoor verwijzen wij u naar les 41 (pagina 9).

63.6 Stamperfectum

In les 59 behandelden wij het *regelmatic stamperfectum*. Wij tonen u hier de volledige vervoeging van het stamperfectum γεγονα.

	bedr. wijs	aanv. wijs	wens. wijs	heel ww.	deelwoord
v.t.t.	γεγονα γεγονας	γεγονω γεγονης	γεγονοιμι γεγονοις	γεγονεναι	γεγονως γεγονυια
	γεγονε(ν)	γεγονη	γεγονοι		γεγονος
	γεγοναμεν	γεγονωμεν	γεγονοιμεν		
	γεγονατε	γεγονητε	γεγονοιτε		
	γεγονασι(ν)	γεγονωσι(ν)	γεγονοιεν		
v.v.t	ἐγεγονη				
	ἐγεγονης				
	ἐγεγονει(ν)				
	ἐγεγονεμεν				
	ἐγεγονετε				
	ἐγεγονεσαν				

Zoals u in les 59 hebt kunnen lezen, komen er van drie werkwoorden *onregelmatige stamp perfecta* voor. Wij geven u de volledige vervoeging van οἶδα- ik weet.

	bedr. wijs	aanv. wijs	geb. wijs	heel ww.	deelwoord
v.t.t.	οἶδα	εἶδω	ἴσθι	εἶδεναι	εἶδως
	οἶδας	εἶδης	ἴστω		εἶδουα
	οἶδεν	εἶδη	ἴστε		εἶδος
	οἶδαμεν	εἶδωμεν	ἴστων		
	οἶδατε	εἶδητε			
	οἶδασιν	εἶδωσιν			

v.v.t.	ἤδειν
	ἤδεις
	ἤδει
	ἠδειμεν
	ἠδειτε
	ἠδεισαν

N.B. Voor de 2de en 3de persoon meervoud bedrijvende wijs v.t.t. komen de nevenvormen ἴστε en ἴσασι voor.

Van de andere twee werkwoorden komen elk maar één vorm voor:

ἔοικεν- 3de p. ev. v.t.t. v. ἔοικα- ik schijn

εἶωθει- 3de p. ev. v.v.t. v. εἶωθα- ik ben gewoon

63.7 Aoristus

In les 60 hebben wij u vormen laten zien van de *pseudo-sigmatische aoristus*. Wij geven u hier de volledige vervoeging van de pseudo-sigmatische aoristus van μένω-ik blijf.

bedr. wijs	aanv. wijs	geb. wijs	heel ww.	deelwoord
ἔμεινα	μεινω	μεινον	μειναι	μεινας
ἔμεινας	μεινης	μεινατω		μεινασα
ἔμεινε(ν)	μεινη	μεινατε		μειναν
ἔμειναμεν	μεινωμεν	μειναντων		
ἔμεινατε	μεινητε			
ἔμειναν	μεινωσι(ν)			

In de lessen 60-62 hebben wij de belangrijkste voorzetsels besproken. Wij geven u hier een beknopt overzicht.

63.8 Voorzetsels en hun Naamvallen

Voorzetsels met één naamval:

ἀντι (ἀνθ' voor een geaspireerde klinker) (+ 2de nv.): in plaats van, voor

ἀπο (ἀπ' voor een klinker, ἀφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 2de nv.): vanaf, van ... vandaan

ἐκ (ἐξ voor klinkers) (+ 2de nv.): uit

προ (+ 2de nv.): voor (zowel van tijd als van plaats)

ἐν (+ 3de nv.): in, op (zowel van plaats als van tijd)

σὺν (+ 3de nv.): samen met

ἀνα (+ 4de nv.): 'elk', in distributieve zin.

ἀνα μέσον (+ 2de nv.): te midden van, tussen

εἰς (+ 4de nv.): naar, (bij tijdsaanduidingen en getallen) tegen

Voorzetsels met twee naamvallen:

διὰ (voor een klinker δι') (+ 2de nv.)- door

διὰ (voor een klinker δι') (+ 4de nv.)- wegens

κατὰ (voor een klinker κατ', voor een geaspireerde klinker καθ') (+ 2de nv.)- tegen

κατὰ (voor een klinker κατ', voor een geaspireerde klinker καθ') (+ 4de nv.)- volgens, overeenkomstig

μετὰ (voor een klinker μετ', voor een geaspireerde klinker μεθ') (+ 2de nv.)- samen met

μετὰ (voor een klinker μετ', voor een geaspireerde klinker μεθ') (+ 4de nv.)- na

περὶ (+ 2de nv.)- over, aangaande

περὶ (+ 4de nv.)- om ... heen, omtrent

ὕπερ (+ 2de nv.)- ter wille van

ὕπερ (+ 4de nv.)- boven

ὕπο (ὕπ' voor een klinker, ὕφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 2de nv.): door

ὕπο (ὕπ' voor een klinker, ὕφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 4de nv.): onder

Voorzetsels met drie naamvallen:

ἐπι (ἐπ' voor een klinker, ἐφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 2de nv.): op, ten tijde van

ἐπι (ἐπ' voor een klinker, ἐφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 3de nv.): bij

ἐπι (ἐπ' voor een klinker, ἐφ' voor een geaspireerde klinker) (+ 4de nv.): naar, betreffende

παρ (παρ' voor een klinker) (+ 2de nv.): van de kant van

παρ (παρ' voor een klinker) (+ 3de nv.): bij

παρ (παρ' voor een klinker) (+ 4de nv.): bij, naar

προς (+ 2de nv.): ter wille van (komt bijna niet voor!)

προς (+ 3de nv.): bij

προς (+ 4de nv.): naar

63.9 Een Belangrijk Werkwoord

In les 61 hebben wij u vormen getoond van *de aoristus en o.t.t.t. lijdende vorm zonder θ*.

Wij geven u hier de volledige vervoeging van ἐφάνην/φάνησομαι (van φαίνω- ik toon).

bedr. wijs	aanv. wijs	geb. wijs	heel ww.	deelwoord
ἐφάνην	φάνω	φάνηθι	φάνηναι	φάνεις
ἐφάνης	φάνης	φάνητω		φάνεισα
ἐφάνη	φάνη	φάνητε		φάνεν
ἐφάνημεν	φάνωμεν	φάνεντων		
ἐφάνητε	φάνητε			
ἐφάνησαν	φάνωσι(ν)			

bedr. wijs	heel ww.	deelwoord
φάνησομαι	φάνησεσθαι	φάνησομενος
φάνησει		φάνησομενη
φάνησεται		φάνησομενον
φάνησομεθα		
φάνησεσθε		
φάνησονται		

Voor het gebruik van $\hat{\alpha}$ in conditionele bijzinnen verwijzen wij u naar de bespreking van bijzinnen eerder in deze les.

63.12 De Achtergrond van Het Nieuwe Testament: Efeze, de eerste gemeente

Er is veel voor te zeggen dat de zeven gemeenten in Openbaring zeven achtereenvolgende profetische perioden van de Kerk voorstellen. Zonder daar verder op in te gaan, betekent dat natuurlijk dat Efeze de eerste gemeente was en wel in de tijd die wij tot nu toe behandeld hebben.

De Here zegt tot de gelovigen van die tijd dat Hij hun werken kent, namelijk hun inspanning en volharding. Ook dat zij de pseudo-christenen meedden als bozen en dat zij pseudo-apostelen aan de kaak hadden gesteld. In verband hiermee kunnen wij wijzen naar 1 Kor. 12:12, waar de tekenen van een echte apostel worden genoemd. Men moet niet menen dat de apostelen tot de twaalf beperkt waren. Net als de Apostel Paulus riep Christus ook anderen. (Volgens 1 Kor. 4:9 waren er na Paulus en die anderen [ook Johannes] geen apostelen meer geroepen).

Er wordt ook gezegd dat zij (veel) verdroegen omwille van Jezus' naam en dat zij daar niet moe van werden. Denk aan de christenen die geheel en al beroofd werden (Hebr. 10:34) en dat niet alleen gelaten maar met blijdschap ondergingen, wetende dat hun een eeuwig erfgoed wachtte. Maar de vroege christenen van deze tijd worden ook berispt door de Here die hun er van beticht dat zij hun eerste liefde hadden verlaten.

Zij werden dan ook opgeroepen om zich te herinneren hoe dat in het prille begin was en om wederom naar hun eerste werken te wandelen. Zo niet dan zou Hij hun kandelaar wegnemen. Dit is helaas ook gebeurd. Klein-Azië is nu niet christelijk maar voornamelijk Moslim land.

Verder werd er van hen gezegd dat zij de werken van de zogeheten 'Nicolaiten' haatten, 'die Ik ook haat' (Op.2:6). Het woord zegt het al: 'overwinnaars van de le-

ken'! Maar voor hem die zou overwinnen, zou de boom des levens die in het paradijs (de derde hemel [zie 2 Kor. 12:2-4]!) is; in het verschiet zijn.

NOTITIES

LES LXIV

64.1 Inleiding

In deze les zetten wij de diverse aspecten van de aoristus uiteen. Zo heb je de aoristus ingressivus, effectivus en de aoristus die net als de Franse *passé simple* (of ook *defini*; in het Nederlands wordt dit de ‘bepaald verleden tijd’ genoemd) een punt in de tijd aangeeft. Indien men geen weet van deze aspecten heeft, kan men niet goed vertalen. Vele vertalingen gaan zelfs mank hieraan en men vertaalt teveel naar de gebruiken van de doeltaal, of, erger, volgens zijn eigen vooroordelen. Het is dan ook een hele kunst om dit goed te doen.

64.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament van de aspecten van de aoristus

<p>ἔδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς</p>	<p>Jezus barstte in tranen uit. (Deftig: Jezus begon te wenen). (Joh. 11:35)</p>	<p>Zgn. <i>aoristus ingressivus</i>, of beginnende aoristus.</p>
<p>Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.</p>	<p>‘heeft liefgehad’ ‘heeft gegeven’ (Joh. 3:16)</p>	<p>Zgn. <i>aoristus effectivus</i>, of effectieve aoristus (niet zoals sommigen denken een <i>passé simple</i>. Het effect is eeuwig; ook voor de wereld, want allen zijn gekocht, maar niet vrijgekocht, En daarom zullen zij die verloren gaan ook een eeuwig lichaam hebben en zal er eens een nieuw universum komen. Dit is een duidelijk voorbeeld van de veelvoudige kant van bijbels Grieks. Want het woord voor ‘wereld’ hier doelt op beide. Vaak is bijbels Grieks niet voor een gat te vangen!)</p>

ἀπέθανεν τὸ κοράσιον

‘heeft de laatste adem uitgeblazen’ (Mat. 9:24)

Hier als *passé simple*. De onvoltooid tegenwoordige tijd moet als ‘ligt op sterven’ vertaald worden.

μετ’ οὐ πολὺ δὲ
ἔβαλεν κατ’ αὐτῆς
ἄνεμος τυ- φωνικὸς ὁ
καλοῦμενος εὐϞ
ακύλων

‘trof’ (Hand. 27:14)

Effectivus; ‘gooide raak’
‘trof’.

εἴ τις δοκεῖ ἐγνώ-
κέναι τι, οὕτω *ἔγνω*
καθὼς δεῖ γινῶναι

‘weet’ (1 Kor. 8:2)

Zgn. *gnomicus*: niet ‘wist!’
Deze aoristus wijst op een algemene waarheid, zoals het bekende zinnetje in Homerus dat niemand het tijdstip van zijn eigen geboorte ‘kent’ (ἀνεγνω).

Je weet het immers niet bewust meer.

64.3 Enkele Stijlmiddelen uit het N.T.

θέλεις δὲ γινῶναι, ὦ
ἄνθρωπε κενέ, ὅτι ἡ
πίστις χωρὶς τῶν
ἔργων ἀργή ἐστίν;

'oh' (Jak. 2:20)

Exclamatio: uitroep.

Περὶ δὲ τῶν πνευμα-
τικῶν, ἀδελφοί, οὐ
θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν.

'ik wil niet dat jullie onwe-
tend zijn' (1 Kor. 12:1)

Zgn. *litotes*: iets krachtig
bevestigen door het tegen-
overgestelde te ontkennen.
Met andere woorden: 'Ik
wil dat jullie dit grondig
weten'.

ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ
ἅγιοι τὸν κόσμον
κρινοῦσιν; καὶ εἰ ἐν
ὑμῖν κρίνεται ὁ
κόσμος, ἀνάξιοί ἐστε
κριτηρίων ἐλαχίστων;

'of weten jullie niet dat de
heiligen de wereld zullen
oordelen?' (1 Kor. 6:2)

Rhetorische vraag: medede-
ling in de vorm van een
vraag.

ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατούντες ὑμᾶς .

‘Och, dat zij zichzelf ook zouden afsnijden, die u verontrusten!’ (Gal. 5:12)

Hyperbool: opzettelijke overdrijving. En ook ironie, d.w.z. spottende omkering van feiten. M.a.w. ‘dat zij hun lid ook mogen afsnijden’!

ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου πᾶρελεύσεται.

‘als een bloem’ (Jak 1:10)

Metafoor: overdracht van betekenis op grond van overeenkomst.

ἀνέτειλεν γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύσωνι καὶ ἐξήρανε τὸν χόρτον καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπώλετο· οὕτως καὶ ὁ πλούσιος ἐν ταῖς πῶρείαις αὐτοῦ μᾶρανθήσεται.

(Jak. 1:11)

Allegorie: uitgesponnen vergelijking.

64.4 Huiswerk

Analyseer de volgende zinnen en bepaal welke aoristus of stijlfiguur gebruikt wordt.

1. Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινουῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες, Οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ οἰκοδομῶν ἐν τρισὶν ἡμέραις,
2. καὶ πολλάκις καὶ εἰς πῦρ αὐτὸν ἔβαλεν καὶ εἰς ὕδατα ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνη, βοήθησον ἡμῖν σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.
3. Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο, ἵνα μὴ ᾗτε [παρ'] ἑαυτοῖς φρόνιμοι, ὅτι πῶρως ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθη,
4. Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν.
5. καὶ εὐθέως ἀπέπεσαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὡς λεπίδες, ἀνέβλεψέν τε καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη
6. ἐὰν μή τις μένη ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆμα καὶ ἐξηράνθη καὶ σὺ νάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσιν καὶ καίεται.
7. καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ καὶ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἰσχυρῶν λεγόντων, Ἀλληλουϊά, ὅτι ἐβασίλευσεν κύριος ὁ θεὸς [ἡμῶν] ὁ παντοκράτωρ.

8. ἡ δὲ ἡμέρα ἐξῆλθεν Λὼτ ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξεν πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ καὶ ἀπώλεσεν πάντα.

9. οὐκ οἶδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν, μήτιγε βιωτικά;

10. ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ἀλλὰ ὁ θεὸς ηὔξανε.

64.5 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Het Leven en de Tijden van Paulus

Jaar (AD) Kommentaar	Bijbelplaatsen
36 Bekering van Saulus van Tarsus	Hand 9
Saulus is in Damaskus, predikt in de synagoge, Hand 9,23-26; Gal 1,18 gaat naaar Arabië, keert terug naar Damaskus en vlucht daarvandaan.	
36-39 Zijn eerste bezoek aan Jeruzalem; drie jaar na zijn Bekering. Hij gaat vandaar naar Tarsus.	
39-40 Rust van de gemeenten in Judea	Hand 9,31
Paulus predikt het evangelie in Syrië en Cilicië. Gal 1,21; Hand 11,25.26	
Gedurende een periode van enige tijd verdraagt hij waarschijnlijk het grootste deel van gevaar en lijden die hij in 2. Korinthe 11 vermeldt.	
40-43 Barnabas haalt hem uit Tarsus naar Antiochië; daar verblijft hij een jaar voor de hongersnood.	
Het tweede bezoek van Paulus aan Jeruzalem Hand 11,30	
44 met de collecte.	
45 Paulus keert terug naar Antiochië .	Hand 12,25

- Paulus' eerste zendingsreis met Barnabas; hij gaat naar Cypres, Antiochië, Pisidië, Ikonië, Lystra en Derbe en keert via dezelfde weg terug naar Antiochië. Langer oponthoud te Antiochië.
- 46-
49
- 49 Woordenstrijd over de besnijdenis. Hand 15,1.2
- Paulus' derde bezoek aan Jeruzalem met Barnabas, veertien jaar na zijn bekering.
- Hij woont het 'concilie' te Jeruzalem bij.
- Paulus en Barnabas keren met Judas en Silas terug naar Antiochië.
- 50
- Paulus' tweede zendingsreis met Silas en Timotheus. Hij gaat van Antiochië naar Syrië, Cilicië, Derbe, Lystra, Frygië, Galate en Troas. Lukas sluit zich aan bij de metgezellen van de apostel.
- 51
- Eerste verkondiging van het evangelie in Europa. Hand 16,11-13; 18,11
- Paulus bezoekt Filippi, Thessalonica, Berea, Athene en Korinthe en verblijft een jaar en zes maanden te Korinthe.
- 52 Eerste brief aan de Thessalonicenzen.
- Tweede brief aan de Thessalonicenzen. Hand 18,18.19
- 53 Paulus verlaat Korinthe en zeilt naar Efeze.
- Paulus' vierde bezoek aan Jeruzalem tijdens het feest. Hij keert terug naar Antiochië.
- 54
- Derde zendingsreis van Paulus. Hand 19,8-10
- Hij reist af van Antiochië, bezoekt Galate en Frygië en komt aan te Efeze, waar hij twee jaar en drie maanden verblijft. Hier zondert hij de discipelen af van de Synagoge.
- 54-
56
- 56 Brief aan de Galaten.
- (Lente). Eerste brief aan de Korinthiërs. Hand 19,23-20,1; 2Kor 1,8; 2,13.14; 7,5;
- 57 Het tumult te Efeze. Paulus gaat van Efeze naar 9,1.2; Rom 15,19; 1Kor

Macedonië. 16,6

(Herfst). Tweede brief aan de Korinthiërs. Hij bezoekt Illyrikum, dan Korinthe en overerwintert daar.

(Lente). Brief aan de Romeinen.

Rom 15; 16;
Hand 20,4; Hand
20; 21,1-14

Paulus verlaat Korinthe, reist door Macedonië, zeilt af van Filippi, predikt te Troas, houdt te Milete zijn redevoeringen aan de oudsten
58 en bezoekt Tyrus en Cesarea.

Paulus' vijfde bezoek aan Jeruzalem voor Pingsteren. Hij wordt gearresteerd in de Tempel, voor het sanhedrin geleid en wordt door
58- Lysias naar Cesarea gezonden, waar hij twee jaar gevangen gehou-
60 den wordt.

Hand 27

Paulus wordt verhoord door Felix en Festus. Hij beroept zich op de keizer, predikt aan Agrippa, Bernice e.a.

(Herfst). Vaart af naar Italië.

60 (Winter). Schipbreuk bij Malta.

(Lente). Aankomst te Rome. Hij verblijft daar twee jaar in zijn eigen
61 woning.

(Lente). Brieven aan Filemon, aan de Kolossenzen en de Efezen.

62 (Herfst). Brief aan de Filippenzen.

Flm 22; Fil 2,24

(Lente). Paulus wordt vrijgesproken en vrijgelaten. Brief aan de Hebreëen. Hij begint een reis met het doel Klein-Azië en Griekenland te
63 bezoeken.

Paulus bezoekt Kreta, laat Titus achter en vermaant Timotheus in Efeze te blijven.

64 Eerste brief aan Timotheus. Brief aan Titus.

64- Paulus vat het plan op om te Nikopolis te overwinteren. Hij bezoekt
Tit 3,12; 2Tim

67 Troas, Korinthe en Milete.

4,13.20

Hij wordt gearresteerd en naar Rome gebracht; van zijn oude metgezellen is alleen Lukas bij hem.

Tweede brief aan Timotheus, waarschijnlijk kort voor zijn dood.

67 Paulus sterft de marteldood.

LES LXV

65.1 Inleiding

In deze les gaan we verder met de bespreking van stijlfiguren. In het korte bestek van deze cursus kunnen we lang niet alles behandelen, maar we willen u wel een goede indruk meegeven. Gelukkig is het zo dat we meestal wel de bedoeling van de schrijver begrijpen zonder ons bewust te zijn welke syntactische constructie gebezigd wordt of wat de filologische benaming van een stijlmiddel is. Ook geven wij u wat gedachten mee over de theologische schoonheid die in het Griekse Nieuwe Testament te vinden zijn, gedachten die als het ware kleinoden zijn.

65.2 Nog meer Stijlmiddelen uit het Nieuwe Testament

ἀπὸ δὲ τῶν (Gal.2:6)
δοκούντων εἶναι τι,
ὁποῖοί ποτε ἦσαν
οὐδέν μοι διαφέρει·
πρόσωπον [ὁ] θεὸς
ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει
ἐμοὶ γὰρ οἱ
δοκοῦντες οὐδὲν *προσ-*
ανέθεντο,

προσανέθεντο,
Anakoloet (niet volgehouden zinsbouw) na tussenzin. I.p.v ἐμοὶ γὰρ οὐδὲν προσανέτεθη

εἰπόντες τῷ Ἀαρών, (Hand.7:40)
Ποίησον ἡμῖν θεοὺς
οἱ προπορεύονται
ἡμῶν· ὁ γὰρ Μωϋσῆς
οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν
ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου,
οὐκ οἶδαμεν τί
ἐγένετο αὐτῷ.

Anakoloet in het geval van naamvallen; 1ste naamval naar 3de naamval: ὃς αὐτῷ.

Οἱ οἰκέται **ὑποτασσόμενοι** ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ Ἐπιεικῆ ἐσιν ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς.

(1 Petr. 2:18)

ὑποτασσόμενοι

Anakoloet met een deelwoord; hier i.p.v. imperatief (gebiedende wijs).

ὃν ὁ πατὴρ ἡγίασεν καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον **ὑμεῖς λέγετε ὅτι Βλασφημεῖς**, ὅτι εἶπον, Υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι;

(Joh. 10:36)

Anakoloet in verband met wisseling van indirecte en directe rede. In plaats van: ὃν ὑμεῖς λέγετε βλασφημεῖν

καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ κυρίου ἐπὶ σέ καὶ ἔση τυφλὸς μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιρῶ οὔ. παραχρῆμά τε ἔπεσεν ἐπ' αὐτὸν **ἀχλὺς καὶ σκότος** καὶ περιάγων ἐζήτει χεῖρα ἡγουμένου.

(Hand. 13:11)

Tautologie: herhaling van begrip d.m.v. een synoniem. ἀχλὺς καὶ σκότος

ἀλλὰ ἀποταξάμενος
καὶ εἰπών, *Πάλιν ἀνα-*
κάμψω πρὸς ὑμᾶς τοῦ
θεοῦ θέλοντος,
ἀνήχθη ἀπὸ τῆς
Ἐφέσου,

(Hand. 18:21)

Pleonasme: overtollig
woordgebruik (waar-
schijnlijk ter versterk-
ing);

Πάλιν ἀνακάμψω
Wederom zal ik
wederkomen, of Te-
rug zal ik terug
komen. Vertaal met
Ik zal weer teru-
gkomen. (Wat
eigenlijk ook een ple-
onasme is, tenzij je
bedoelt dat hij een
tweede keer teru-
gkomt; maar dat is
niet de bedoeling).

ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου
ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν
τὸ πρότερον;

(Hand. 6:62)

Aposiopesis: opzet-
telijke verzwij-
ging van zinseinde.

Nam. Τοῦτο ἐτι
ὑμᾶς σκανδαλίσει;
Of iets dergelijks.

οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς
ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι
πολλάκις προεθέμην
ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ
ἐκωλύθην *ἄχρι τοῦ*
δεῦρο, ἵνα τινὰ καὶ

(Rom 1:13)

Parenthese: tussenzin.

καὶ ἐκωλύθην ἄχρι
τοῦ δεῦρο, Bijna
heel Efeze 3 is een
parenthese, vanaf vers

πὸν σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν
καθὼς καὶ ἐν τοῖς
λοιποῖς ἔθνεσιν.

twee tot het einde.
Hoofdstuk 4 grijpt
terug op 3:1.

καὶ ἠνεώχθησαν
αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί.
καὶ ἐνεβριμήθη
αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς
λέγων, Ὁρᾶτε μηδεὶς
γινωσκέτω.

(Mat. 9: 30)

Dit is misschien een
beter voorbeeld.
Ὁρᾶτε μηδεὶς
γινωσκέτω.

Ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ
πάντων πᾶσιν ἐμαῦ
τὸν ἐδούλωσα, ἵνα
τοὺς πλείονας
κερδήσω·

(1 Kor.9:19)

Door de geleerden
wordt dit gezien als
een oxymoron
(scherpzinnige onzin,
zoals 'ware leugens');
maar ik zie zulke ver-
zen liever aangeduid
met paradox: een
wonderlijke tegen-
stelling die toch geen
tegenstrijdigheid is.

65.3 Enkele Griekse Kleinoden uit het Nieuwe Testament

Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ κύριος εἶπεν, **Θάρσει** ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ἑρώμην μαρτυρῆσαι.

(Hand. 23:11)

Θάρσει Heb goede moed, of wees dapper. De Here wil ons zo ook bemoedigen om de strijd van het geloof niet op te geven, maar te volharden; alsof Hij persoonlijk bij ons is gaan staan, zoals Hij aan Paulus verscheen.

Ἀββα ὁ πατήρ

Komt driemaal voor. De eerste keer gebruikt door Jezus en dan twee keer door Paulus.

Het woord **Ἀββα** אבא is Aramees voor papa. Het Griekse deel maakt het compleet, want papa is de grote en machtige Vader.

θυγάτηρ--θυγάτριον

τέκνα--τεκνία

παῖς--παιδίον--παιδάριον

ἀμνός--ἀρνίον

πρόβατον--προβατιον

ποίμνη--ποίμνιον

Verkleinwoorden zijn woorden met een emotionele lading die warmte en liefde uitstralen. Het moge ons niet verwonderen dat de discipel die Jezus liefhad, Johannes, zoveel van zulke woorden bezigt. De jonge gelovigen gingen hem zeer aan het hart en werden kindertjes genoemd. ΤΕΚΝΙΑ van ΤΙΚΤΩ ik baar; want zij zijn immers zijn geloofskinderen. In dezelfde passage bezigt hij het woord *παιδιά*

In de passage van Jezus' geboorte wordt hij geen kind of zoon genoemd, maar zoontje, of kindje *παιδίον*

In Openbaring gebruikt Johannes het woord *ἀρνιον* lammetje. Dit slaat niet in de eerste plaats op het klein zijn van de Here, maar op Zijn dierbaar zijn, het kostbaar lam(metje). In de passage waar Jezus Petrus zijn aanzien teruggeeft heeft Hij het over de 'lammetjes' de jonge gelovigen die dierbaar zijn.

In Lukas 12:32 noemt Jezus zijn gemeente 'klein kuddetje'.

65.4 Huiswerk

Bepaal in de volgende zinnen welk stijlmiddel gebruikt wordt.

1. εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστιν· κάκει μείνατε ἕως ἂν ἐξέλθητε

2. Ἦ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, γινώσκουσιν γὰρ νόμον λαλῶ, ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ;

3. ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις οὗ ταῦτα πάντα γένηται.

4. εὐρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμὸν καὶ κινδύντα στάσεις πᾶσιν τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην πρωτοστάτην τε τῆς τῶν Ναζωραίων αἰρέσεως, ὃς καὶ τὸ ἱερόν ἐπέειρασεν βεβηλῶσαι ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτὸς ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων ἐπιγινῶναι ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ.

5. καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας, Λέγει σοι ὁ διδάσκαλος, Ποῦ ἐστιν τὸ κατάλυμα ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;

6. καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν, εἰδότες ὅτι ὡς κοινωνοὶ ἐστε τῶν παθημάτων, οὕτως καὶ τῆς παρακλήσεως.

7. ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη, καὶ ἀναστάντες τινὲς τῶν γραμματέων τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων διεμάχοντο λέγοντες, Οὐδὲν κακὸν εὐρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος;

8. καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς ἣν ἠκούσατέ μου,

9. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ,

10. ὡς λυπούμενοι ἀεὶ δὲ χαίροντες, ὡς πτωχοὶ πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες, ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες.

65.5 Achtergrond van het Nieuwe Testament: Paulus op Cyprus I

Paulus en Barnabas arriveerden te Salamis op Cyprus via zee en gingen “door het hele eiland tot Pafos” (Hand. 13:6). Tijdens andere reizen is het aannemelijk dat zij gebruik maakten van het wegennetwerk dat onder de autoriteit van Rome was aangelegd. Zo, nadat ze Cyprus verlaten hadden op weg naar Antiochië van Pisidië, gebruikte Paulus de via Sebastia die in 6 v.Chr. op bevel van Augustus gemaakt was. In Macedonië diende de via Egnatia als route naar het westen vanaf Neapolis.

Op Cyprus is het waarschijnlijk dat zij van de oostkust naar het westen zijn gegaan. Zo hebben zij de belangrijkste steden van het eiland aangedaan. Eerst moeten we echter de ontwikkeling van deze provincie overzien.

Deze werd het eigendom van Rome in 58 v. Chr. In eerste instantie was het een annexatie aan de provincie Cilicia en in 48 v.Chr. keerde het eiland terug onder het toezicht van Egypte. Na de dood van Cleopatra, in 31 v.Chr. werd Rome weer de toezichthouder. Daarna, in 22 v.Chr. maakte Augustus Cyprus een senatoriale provincie onder aanvoering van een proconsul van praetoriaanse status. Er werden geen Romeinse koloniën gevestigd.

Er bestaat tweeledig bewijs voor een weg tussen Salamis en Pafos: ten eerste in de vorm van de Romeinse wegen en ten tweede in de vorm van de nog bestaande mijlpalen. Er bestaan twee mogelijke routes vanaf Salamis. De eerste leidde naar het noordwesten naar Chytri over de Kyenische bergrug naar de noordkust. Dan volgde het de kust naar Soli, Arsino en dan zuidelijk naar Pafos. De tweede route leidde naar Citium aan de zuidkust, dan westelijk naar Amathus, Curium en vervolgens naar Pafos. Deze wegen onstonden niet tegelijkertijd en moeten over een zekere periode zijn aangelegd. De afstanden zijn als volgt: Een totaal van ongeveer 185 km via de zuidkust. De alternatieve route via de noordkust zou veel langer geweest zijn, ongeveer 140 km van Salamis naar Soli en nog eens 85 km naar Pafos via Arsino; in totaal zo’n 225 km. De afstanden tussen de diverse steden leenden zich tot reizen te voet en lagen een afstand van een dag uit elkaar. Dit betekent dat het op zijn minst 6 dagen heeft geduurd om van het ene naar het andere einde van het eiland te reizen.

De beste manier om deze wegen aan een datum te verbinden is door de overgebleven mijlpalen te analyseren, die vaak de naam dragen van de keizer. De meeste van deze mijlpalen, eigenlijk stenen, behoren tot de 4de eeuw n.Chr. en zijn waarschijnlijk indicaties van reparaties in plaats van gezagsuitbreiding. De reis van Paulus en Barnabas, in ieder

geval langs de zuidelijke kust, zou vergemakkelijkt zijn door de constructie van een Romeinse weg gedurende het bewind van Augustus.

Er bestaan nog inscripties die terug gaan op de periode van Severus. Aangezien sommige van deze aangetroffen worden langs de weg van Pafos naar Curium, moet dit op reparatie wijzen. Echter, het is van deze periode dat er een eerste indicatie is van een weg van Soli naar Arsino en dan zuidelijk naar Pafos. Dit gegeven, is het het meest aannemelijk dat Paulus de zuidelijke route ging langs de kust vanuit Salamis.

De enige steden genoemd in Handelingen zijn Salamis en Pafos. Maar, als Paulus en Barnabas te voet gingen langs de weg van Augustus via de zuidkust, dan moeten zij ook door Citi-um, Amathus en Curium gereisd zijn.

NOTITIES:

LES LXVI

66.1 Inleiding

Wat we gezegd hebben in les 64 over het gebruik van de aoristus, geldt ook hier. Het vergt veel ervaring en een geconcentreerd verstand om de diverse aspecten en zogenaamden diathesen op te merken en te onderscheiden. Zo moet men erop letten of een deelwoord temporeel of causaal gebruikt wordt en of zeg een tegenwoordige tijd op een herhaaldelijke handeling wijst, of een poging tot iets. Dit is eigen aan het Grieks, ook van het N.T., en het is soms heel moeilijk voor de lezer om dit te onderscheiden.

66.2 Voorbeelden van Werkwoordsaspecten en Diathesen uit het N.T.

Και

προσκαλεσάμενος

τοὺς δώδεκα μαθητὰς
αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς
ἐξουσίαν πνευμάτων
ἀκαθάρτων ὥστε ἔ-
κβάλ- λειν αὐτὰ καὶ
θερα- πεύειν πᾶσαν
νόσον καὶ πᾶσαν μᾶ-
λακίαν.

Mat. 10:1

προσκαλεσάμενος

Vertaal met 'nadat'.
Deelwoorden kunnen
de volgende aspecten
hebben: temporeel
(na dat, terwijl,
tijdens), causaal
(omdat, van- wege,
door te), conditioneel
(indien, in geval van),
con- cessief (hoewel,
on- danks).

Οὕτω μέχρις αἵματος
ἀντικατέστητε πρὸς
τὴν ἁμαρτίαν *ἀντα-*
γωνιζόμενοι.

Hebr. 12:4

ἀνταγωνιζόμενοι.

Vertaal met 'terwijl'.

οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότης μὴ κατα- φρονεῖτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτω- σαν, ὅτι πιστοὶ εἰσιν καὶ ἀγαπητοὶ οἱ τῆς εὐ- ἔργειας *ἀντιλαμ- βανόμενοι*. Ταῦτα δίδασκε καὶ παρα- κάλει

1 Tim. 6:2

ἀντιλαμβανόμενοι.
Hier wellicht causaal:
'omdat'.

κορεσθέντες δὲ τροφῆς ἐκούφιζον τὸ πλοῖον *ἐκβαλλόμενοι* τὸν σῖτον εἰς τὴν θάλασσα

Hand. 27:38

ἐκβαλλόμενοι Hier in
ieder geval causaal;
vertaal met 'door te'.

τὸ δὲ καλὸν ποιῶντες μὴ ἐγκακῶμεν, καιρῶ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν μὴ *ἐκλυόμενοι*.

Gal. 6:9

ἐκλυόμενοι Conditioneel:
vertaal met 'indien'.

Ἔχομεν δὲ τὸν
θησαυρὸν τοῦτον ἐν
ὀστρακίνοις σκεύεσιν,
ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς
δυναμείας ἡ τοῦ θεοῦ
καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν· ἐν
παντί **θλιβόμενοι** ἀλλ'
οὐ στενοχωρούμενοι,
ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ
ἐξαπορούμενοι,

2 Kor. 4:7,8

θλιβόμενοι Con-
cessief: vertaal met:
'hoewel'.

ὅμοιός ἐστιν
ἀνθρώπῳ **οἰκοδο-**
μοῦντι οἰκίαν ὅς
ἔσκαψεν καὶ ἐβάθυνεν
καὶ ἔθηκεν θεμέλιον
ἐπὶ τὴν πέτραν·
πλημμύρης δὲ γέ-
νομένης προσ- ἔρηξεν
ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ
ἐκείνῃ, καὶ οὐκ
ἴσχυσεν σαλεῦσαι
αὐτὴν διὰ τὸ καλῶς
οἰκοδομηθῆσθαι αὐτήν.

Lu. 6:48

οἰκοδομοῦντι Hier
bijvoeglijk gebruikt.
Vertaal met 'die zijn
huis bouwt'.

ἐγείρεσθε ἄγωμεν·
ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ **παρα-**
διδούς με.

Mat. 26:46

παραδιδούς Hier als
zelfstandig naamwoord.
Vertaal door 'mijn ver-
rader' of 'hij die mij
overlevert'.

ἐγείρεσθε *ἄγωμεν*
 ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παρὰ
 διδούς με.

Mat. 26:46

ἄγωμεν. Een transitief ww. heeft een lijdend voorwerp, terwijl intransitiva alleen een onderwerp hebben. Maar hier wordt een transitief ww. als een intransitivum gebezigd. Vertaald door 'laten we gaan'.

De diathesen (genera verbi) zijn de actieve, mediale en passieve werkwoordsvormen.

οὐδὲ ἡ φύσις αὐτῆ
διδάσκει ὑμᾶς ὅτι
 ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾶ
 ἀτιμία αὐτῷ ἐστίν,

1 Kor.11:14

διδάσκει Een voorbeeld van een transitief werkwoord.

Ἐβάστασαν πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πολλὰ ἔργα καλὰ ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρός· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον ἐμὲ **λιθάζετε;**

Joh. 10:31,32

λιθάζετε Zogenaamd conatief gebruik (ook wel aangeduid met *de conatu*). Vertaal door '... proberen (of willen) jullie mij stenigen?'

καὶ πέμψας **ἀπεκεφάλισεν** [τὸν] Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ

Mat. 14:10

ἀπεκεφάλισεν Voorbeeld van een causatief transitief gebruik. Vertaal door: 'liet onthoofden'.

ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης αὐτῷ, Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν αὐτήν.

Mat. 14:4

ἔλεγεν Voorbeeld van een iteratief gebruik. Vertaal met 'bij herhaling'.

ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ
Ἰησοῦς, Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς
τοὺς δώδεκα
ἐξελεξάμην, καὶ ἐξ
ὑμῶν εἷς διάβολός
ἐστιν.

Joh. 6:70

ἐξελεξάμην Indirekt
reflexief gebruik van
een mediale vorm.
De meesten vertalen
als louter transitief,
maar de bijbetekenis
van ‘heb **voor mezelf**
uitverkozen’ zit er ook
in.

Ἦκολούθει δὲ αὐτῷ
πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ
καὶ γυναικῶν αἱ **ἔ**
κόπτοντο καὶ
ἐθρήνουν αὐτόν.

Lu. 23: 27

ἐκόπτοντο Direkt
reflexief gebruik van
een mediale vorm.
Te vertalen met
‘sloegen **zichzelf**
(eventueel op de
borst)’

οὐ **παύομαι**
εὐχαριστῶν ὑπὲρ
ὑμῶν **μνεΐαν**
ποιούμενος ἐπὶ τῶν
προσευχῶν μου,

Ef. 1:16

παύομαι Intransi-
tief gebruik van een
mediale vorm. Te
vertalen door ‘ik houd
op’.

Παρακαλῶ οὖν
 πρῶτον πάντων
ποιεῖσθαι δεήσεις
 προσευχάς ἐντεύξεις
 εὐχαριστίας ὑπὲρ
 πάντων ἀνθρώπων,

1 Tim. 1:2

ποιεῖσθαι Passivum:
 'dat gedaan worden'.

εἰ δὲ ζητήματά ἐστιν
 περὶ λόγου καὶ ὀνό-
 μάτων καὶ νόμου τοῦ
 καθ' ὑμᾶς, ὄψεσθε
 αὐτοί· κριτῆς ἐγὼ
 τούτων οὐ *βούλομαι*
 εἶναι.

Hand. 18:15

βούλομαι Depo-
 nens: te vertalen met
 'ik wil'.

καθάπερ καὶ Δαυὶδ
 λέγει τὸν μακαρισμὸν
 τοῦ ἀνθρώπου ᾧ ὁ
 θεὸς *λογίζεται* δικαί-
 οσύνην χωρὶς ἔργων,

Rom. 4:6

λογίζεται
 Zogenaamd transitief
 deponens.

ἤδη μὲν [οὖν] ὅλως
ἥττημα ὑμῖν ἐστὶν ὅτι
κρίματα ἔχετε μεθ'
ἑαυτῶν. διὰ τί οὐχὶ
μᾶλλον *ἀδικεῖσθε*; διὰ
τί οὐχὶ μᾶλλον *ἀπο-
στερεῖσθε*;

1 Kor. 6:7

ἀδικεῖσθε;

ἀποστερεῖσθε; Reflexief passivum: vertaal met 'waarom laten jullie je niet liever onrecht aandoen' en 'waarom laten jullie je niet liever tekort doen?'

Τότε παραγίνεται ὁ
Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλι-
λαίας ἐπὶ τὸν
Ἰορδάνην πρὸς τὸν
Ἰωάννην τοῦ *βαπτισ-
θῆναι* ὑπ' αὐτοῦ.

Mat. 3:13

βαπτισθῆναι

Ook een reflexief passivum: 'om zich door hem te laten dopen'.

66.3 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen met het oog op de diverse werkwoordsaspecten en diathesen.

1. καὶ [εὐθέως] ἠνοίγησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαί, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ καὶ ἐλάλει ὀρθῶς

2. ξενίζοντα γὰρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν· βουλόμεθα οὖν γινῶναι τίνα θέλει ταῦτα εἶναι.

3. οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν ἀπὸ Ἀριμαθαίας πόλεως τῶν Ἰουδαίων, ὃς προσεδέχετο τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ,
4. καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον ὅτι Βεελζεβούλ ἔχει καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.
5. Ὁ γὰρ Ἡρώδης κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδησεν [αὐτὸν] καὶ ἐν φυλακῇ ἅπεθετο διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ·
6. καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παῖράγει, ἔκραξαν λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς, [κύριε], υἱὸς Δαυίδ.
7. τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας ἢ ζημιωθείς;
8. Κρατοῦντος δὲ αὐτοῦ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην συνέδραμεν πᾶς ὁ λαὸς πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τῇ στοᾷ τῇ καλουμένῃ Σολομώντος ἔκθαμβοι.
9. ἐσκοτωμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν,
10. Τί οὖν ὁ νόμος; τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη, ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ᾧ ἐπήγγελται, διαταγεὶς δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου.

66.4 Achtergrond van het Nieuwe Testament: Paulus op Cyprus II

Drie steden op Cyprus hadden de status van asiel gekregen in AD 22 vanwege de voor-aanstaande staat van hun civiele heiligdommen, namelijk Salamis, Amathus en Pafos.

Dicht bij Amathus werden heilige rotsen vereerd. Een opschrift gevonden te Agius Tychon, dichtbij Amathus, gedenkt de cultus van de Afrodite van Cyprus. De wijding was uitgevoerd door de Romeinse gouverneur van Cyprus, Brutius Maximus (79/80). Dit was waarschijnlijk een heiligdom gesitueerd rondom een zogenaamde baetylus (een steen uit de hemel gevallen) met andere heilige stenen daaromheen. Het vereren van heilige stenen komt in het oosten wel meer voor. Vooral de beroemde baetylus van Emaesa, of de cultus van Artemis te Perge.

Het heiligdom van de Afrodite van Pafos werd ook verbonden aan de keizerlijke cultus. Livia werd geëerd als de nieuwe Afrodite en Julia, de dochter van Augustus, als Augusta.

Salamis en Pafos waren de twee belangrijkste steden op het eiland. Pafos was de zetel van de provinciale administratie en het was hier dat Paulus de gouverneur van het eiland, Sergius Paulus, ontmoette. Pafos was gegrondvest in ongeveer 312 v. Chr. en verving het oude Pafos, ook wel genaamd Palaipafos. Gedurende de tweede eeuw v.Chr. schijnt het de leidende stad van het eiland te zijn geworden, ten nadele van Salamis.

Pafos was verwoest door een aardbeving in 15 v.Chr. en Augustus had het daarna de titel Augusta verleend. Wellicht is het onder Nero geweest dat de stad de verderde titel van Claudia verkreeg.

De centrale rol die Pafos speelde in Romeinse zaken wordt ook benadrukt door mijlpalen die de afstanden vanaf de stad aanmerken. Van de andere steden behield Citium elementen van haar vroegere Fenicische verleden.

Amathus bezat ook een belangrijke cultus plaats voor Hera, die zeker actief was gedurende de regering van Claudius.

Een altaar gewijd aan Augustus werd op de acropolis aldaar aangetroffen. Het heiligdom van Apollo Hylates, dat ten westen van de stad lag, kan gedurende dezelfde tijd ontwikkeld zijn.

Samengevat, de route afgelegd door Paulus en Barnabas door Cyprus, moet hen geleid hebben naar verschillende van de belangrijkste steden van het eiland, inclusief de drie die de belangrijke status van asiel hadden. De reis moet op zijn minst een week in beslag hebben genomen. De weg moet hen in contact hebben gebracht met sommige van de voornaamste cultus centra zoals die van Afrodite te Pafos. Het leidde hen ook naar het hart van de Romeinse administratie van het eiland te Pafos. Een schatting suggereert dat ze 24-38 km per dag hebben afgelegd. De reis kan langer hebben geduurd als ze langer dan een nacht in een stad hebben verbleven. Het verslag van Lukas schijnt erop te wijzen dat Paulus en Barnabas niet langer dan een nacht verbleven in de steden tijdens de reis.

Cicero is een van de republikeinse gouverneurs van het eiland geweest, maar is daar waarschijnlijk niet in eigen persoon aangeland, maar regeerde het vanuit Cilicia. De eerste quaestor werd aangesteld niet eerder dan 49 v.Chr. (Een quaestor [een Romeinse magistraat met verantwoordelijkheid voor de schatkist] werd gemachtigd door een praetor, proconsul of consul. Quaestorschap was de eerste politieke hoedanigheid die een jonge man ambiëerde).

NOTITIES:

LES LXVII

67.1 Inleiding

In deze les gaan wij in op nuanceverschillen van woorden die betekenissen hebben die op elkaar lijken. We behandelen ook een voorbeeld van een syntactische constructie die tegelijkertijd een dubbele semantische waarde heeft. Verder wijzen wij op diverse connotaties van het woord αἰών. Ook zetten wij de diverse voornaamwoorden op een rijtje.

67.2 Voorbeelden uit het Nieuwe Testament

Οἱ ἄνδρες, **ἀγαπᾶτε**
τὰς γυναῖκας καὶ μὴ
πικραίνεσθε πρὸς
αὐτάς

Kol.3:19

De (werk)woorden hier gebruikt, zijn afgeleid van de woorden ἀγάπη, φιλος, στοργη en ἔρος.

ἵνα σωφρονίζωσιν
τὰς νέας **φιλάνδρους**
εἶναι, **φιλοτέκνους**

Tit.2:4

Ὅτε οὖν ἠρίστησαν
λέγει τῷ Σίμωνι
Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς·
Σίμων Ἰωάννου,
ἀγαπᾶς με πλέον
τούτων; λέγει αὐτῷ·
ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι
φιλω σε. λέγει αὐτῷ·
βόσκει τὰ ἀρνία μου.¹⁶
λέγει αὐτῷ πάλιν
δεύτερον· Σίμων
Ἰωάννου, **ἀγαπᾶς** με;
λέγει αὐτῷ· ναὶ κύριε,
σὺ οἶδας ὅτι **φιλω** σε.
λέγει αὐτῷ· ποίμινε

τὰ πρόβατά μου.¹⁷
 λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον·
 Σίμων Ἰωάννου,
φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ
 Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ
 τὸ τρίτον· **φιλεῖς** με;
 καὶ λέγει αὐτῷ· κύριε,
 πάντα σὺ οἶδας, σὺ
 γινώσκεις ὅτι **φιλω**
 σε. λέγει αὐτῷ [ὁ
 Ἰησοῦς]· βόσκει τὰ
 πρόβατά μου.

Joh.21:15-18

Deze woorden slaan respectievelijk op goddelijke liefde, vriendschap, natuurlijke affectie en (indirect) op lichamelijke liefde. Dat de eerste op goddelijke liefde duidt, blijkt onder meer uit het feit dat dit (werk)woord vaak gebruikt wordt voor Gods liefde. Bij mensen, denk ik, slaat het op de hoogst mogelijke liefde van het hart; een liefde die alle gevoelens te boven gaat en tegen alle ellende in een wilskracht ten toon stelt die trouw blijft aan de Here. De nuanceverschillen van deze woorden getuigen tegen het idee van een originele Hebreeuwse of Aramese tekst. Want in die talen bestaan er geen equivalenten.

Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί·² ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι **φίλαυτοι φιλόργυροι...ἄστοργοι** ἄσπονδοὶ διάβολοὶ ἀκρατεῖς

2 Tim. 3: 1,3.

ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχέτω καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἔχέτω.³ τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ **τὴν ὀφειλὴν ἀποδίδωτω**, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί.⁴ ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει ἀλλὰ ὁ ἀνὴρ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει ἀλλὰ ἡ γυνή.⁵ **μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους**

1 Kor. 7: 2-4

ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν εἶπεν αὐτοῖς· τὸν [μὲν] Ἰησοῦν **γινώσκω** καὶ τὸν Παῦλον **ἐπίσταμαι**, ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ;

Hand.19:15

ὁ δὲ ἡρνήσατο λέγων·
οὔτε **οἶδα** οὔτε
ἐπίσταμαι σὺ τί
λέγεις. καὶ ἐξῆλθεν
ἔξω εἰς τὸ προαύλιον
καὶ ἀλέκτωρ
ἐφώνησεν.

Mark.14:68

λέγει αὐτῷ ἡ γυνή·
οἶδα ὅτι Μεσσίας
 ἔρχεται ὁ λεγόμενος
 χριστός· ὅταν ἔλθῃ
 ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ
 ἡμῖν ἅπαντα.

Joh.4:25

Het verschil tussen **οἶδα** en **γινώσκω** is miniem. De eerste slaat misschien op hartekennis en de tweede op verstandelijke; vandaar dat het ook ‘begrijpen’, ‘erkennen’ en ‘onderkennen’ kan betekenen. **ἐπίσταμαι** wordt wel vertaald met ‘weten van’, of ‘ik heb gehoord van’.

67.3 Syntactische Constructie met Dubbele Semantische Waarde.

καὶ πᾶν ὕψωμα
 ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς
 γνώσεως τοῦ θεοῦ,
 καὶ αἰχμαλωτίζοντες
 πᾶν νόημα εἰς τὴν
ὑπακοὴν τοῦ
Χριστοῦ,

2Kor.10:5

Persoonlijk denk ik dat de onderhavige frase zowel ‘gehoorzaamheid aan Christus’ als gehoorzaamheid van Christus’ betekent (dus beide een *genetivus objectivus* en *possessivus*). Theologisch gaat het dus niet alleen over onze gehoorzaamheid aan Christus, maar ook dat Hij, beide in Zijn leven op aarde, als ook nu in de hemel, Zelf ook gehoorzaam is aan de Vader. Deze dubbele uitleg is tegelijkertijd waar. Daarom zou men moeten vertalen: ‘gehoorzaamheid aan en van Christus’.

67.4 Voorbeeld van Mogelijke Vertalingen

Λέγω γὰρ διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ **σωφρονεῖν**, ἐκάστῳ ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισεν μέτρον πίστεως.

Rom.12:3

σωφρονεῖν Dit woord kan hier vertaald worden zowel met 'bescheiden' als 'nuchter' of 'sober'. In een vertaling zou men het ene kunnen gebruiken in de tekst en op het andere wijzen in een voetnoot.

67.5 Twee Betekenissen van het Woord **αἰων**.

We zijn dit woord tegengekomen in de uitdrukking 'tot in der eeuwen der eeuwen' d.w.z. tot in alle eeuwigheid, Het volgende voorbeeld geeft echter een heel andere betekenis.

Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς **αἰῶνας** ῥήματι θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὸ βλεπόμενον γεγόνειναι.

Hebr.11:3

Hier betekent dit woord (in het meervoud) 'het universum'.

67.6 De Voornaamwoorden op een Rijtje

σὺ τίς εἶ;

Joh.1:19b

persoonlijk

vnw

ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς
μου καὶ τηρῶν αὐτὰς
ἐκεῖνός ἐστιν ὁ
ἀγαπῶν με· ὁ δὲ
ἀγαπῶν με
ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ
πατρός **μου**, καὶ γὰρ
ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ
ἐμφανίσω αὐτῷ
ἐμαυτόν.

Joh.14:21

bezittelijk vnw

wederkerend

vnw

ἀλλὰ τῇ
ταπεινοφροσύνῃ
ἀλλήλους ἡγούμενοι
ὑπερέχοντας ἑαυτῶν,

Fil.2:3b

wederkerig

vnw

Joh.4:18a

betrekkelijk vnw

πέντε γὰρ ἄνδρας
ἔσχεσ καὶ νῦν **ὄν** ἔχεις
οὐκ ἔστιν σου ἀνὴρ

ἔλεγεν δὲ ὅτι τὸ ἐκ
τοῦ ἀνθρώπου
ἐκπορευόμενον,
ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν
ἄνθρωπον.

Marc.7:20

aanwijzend vnw

Γενομένης δὲ ἡμέρας
ἦν τάραχος οὐκ ὀλί-
γος ἐν τοῖς στρατιώ-
ταις **τί** ἄρα ὁ Πέτρος
ἐγένετο

Hand.12:18

vragend vnw

φοβερὰ δὲ **τις** ἐκδοχὴ
κρίσεως καὶ πυρὸς
ζήλος ἐσθίειν μέλ-
λοντος τοὺς ὑπεν-
αντίους

Hebr.10:27

onbepaald

vnw

Ἵσαύτως δὲ καὶ τὸ
πνεῦμα συναντι-
λαμβάνεται τῇ ἀσθε-
νεῖα ἡμῶν· τὸ γὰρ τί
προσευξώμεθα καθὸ
δεῖ οὐκ οἶδαμεν, ἀλλὰ
αὐτὸ τὸ πνεῦμα
ὑπερεντυγχάνει
στεναγμοῖς ἀλαλήτοις·

Rom.8:26

De

Geest

Zelf

παραδοῦναι τὸν **τοι-
οῦτον** τῷ σατανᾷ εἰς
ὄλεθρον τῆς σαρκός,
ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ
κυρίου.

1Kor.5:5

afgeleide

cor-
relatieven (vgl. les 33
sectie

4)

67.7 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπηρώτα αὐτὸν λέγων· οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; ἴδε πόσα σου κατηγοροῦσιν.⁵ ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

2. ἔλεγεν δὲ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.
3. ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν
- 4 Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως κατὰ τὸ γεγραμμένον·
ἐπίστευσα,
διὸ ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν,
- 5 ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέγοντες·
- 6 καὶ ἐπεθύμει χορτασθῆναι ἐκ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.
- 7 Οὐ γὰρ τολμῶμεν ἐγκρίναι ἢ συγκρίναι ἑαυτοὺς τισιν τῶν ἑαυτοὺς συνιστανόντων, ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς μετροῦντες καὶ συγκρίνοντες ἑαυτοὺς ἑαυτοῖς οὐ συνιᾶσιν.
- 8 Ἀνὴρ δὲ τις ὀνόματι Σίμων προὔπηρχεν ἐν τῇ πόλει μαγεύων καὶ ἐξιστάνων τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέγων εἶναί τινα ἑαυτὸν μέγαν,
- 9 καὶ ταῦτα γράφομεν ἡμεῖς, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν ᾖ πεπληρωμένη.
- 10 καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νῆ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, [ἀδελφοί], ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

67.8 De Achtergrond van het Nieuwe Testament: Enkele Tijdgenoten van Paulus

Een slaaf met de naam Onesimus was van zijn heer, Filemon, weggevlucht en in Rome bij Paulus beland, waarop hij christen was geworden. Voor de goede orde echter stuurde Paulus hem terug naar zijn eigenaar, die ook christen was. Dit moet het jonge geloof van deze slaaf enorm op de proef hebben gesteld, omdat in het algemeen de straf voor weggelopen slaven ernstig was, vaak met de dood als gevolg.

Maar Paulus stuurde ook een brief mee voor Filemon, waarin hij zich bereid stelde om die kosteloos te maken. Misschien had Onesimus geld ontvreemd. Bovendien spreekt Paulus het geweten aan van Filemon en roept hem op slimme wijze op (hij zegt te weten dat Filemon meer zal doen dan gevraagd wordt) om zijn slaaf goed te behandelen.

Nergens veroordeelt Paulus het sociale onrecht van de slavernij. Maar hij ondermijnt het wel door alle mensen gelijk te maken in Christus en door het evangelie. Waar Filemon als christen Onesimus niet had kunnen bekeren, daar gelukte Paulus dat wel. Zeker omdat hij hem als een gelijke had behandeld.

De naam Onesimus betekent zoveel als ‘nuttig’ en als retor stelt hij aan Filemon dat Onesimus zowel voor Filemon als voor hemzelf nuttig is geworden. En als dichter (dit is alleen in het Grieks te zien, waar een zogenaamd paranomesie [een soort alliteratie] wordt gebezigd) roept hij Filemon op om een voordeel te behalen bij hem. Het werkwoord ‘voordeel behalen’ lijkt op de naam Onesimus.

We komen ook de tijdgenoten Secundus, Tertius en Quartus (respectievelijk ‘tweede’, ‘derde’ en ‘vierde’) tegen. Dit zijn zogenaamde rangtelwoordnamen. De Romeinen noemden hun kinderen vaak op deze manier. Maximus betekende dan ‘de grootste’. De eerste had zich door Paulus laten overreden om christen te worden en sloot zich zelfs als reisgenoot bij hem aan. Dit tegen alle gevaren in, niet het minst die van discriminatie en vervolging. Tertius was de secretaris van Paulus in Korinthe die zijn brief schreef en dit ook vermeldde. Het was namelijk zo dat

Paulus aan een oogziekte lijdde (van de Galaten zei hij dat ze zelfs bereid waren hun ogen voor hem uit te rukken) en niet duidelijk kon schrijven. Als bewijs van zijn auteurschap had hij de afspraak gemaakt dat zijn eigen handtekening dit bevestigde. Deze handtekening was dan ook groot, zoals ergens vermeld staat. Quartus wordt 'de broeder' genoemd en verder wordt er niets bijgevoegd. Toch was dit belangrijk, want als broeders voelden de prille gelovigen zich verbonden in hun Heer en Koning.

NOTITIES

LES LXVIII

68.1 Inleiding

In deze les behandelen we enkele verschillen tussen diverse vertalingen. Een paar voorbeelden slechts. Boze tongen beweren dat iedere kerk zijn eigen vertaling heeft en dat die in de loop van de tijd sterk zijn afgeweken van het origineel, dat zelf ook helemaal aangetast zou zijn door de overschrijvers. Wat het tweede betreft, zijn er genoeg oude handschriften gevonden die het tegendeel bewijzen en wat het eerste betreft, dit zijn gewoon loze kreten geuit door mensen die een stok zoeken om de hond te slaan. Verder bespreken we een paar taaltechnische zaken.

68.2 Voorbeelden naar Aanleiding van het N.T.

οὕτως γὰρ ἠγάπησεν   Joh. 3:16
ὁ θεὸς τὸν κόσμον,
ὥστε τὸν υἱὸν τὸν
μονογενῆ ἔδωκεν,
ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων
εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται
ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.

μονογενῆ Traditionele vertalingen hebben hier ‘eniggeboren’. De Franse vertaling van Darby heeft hier ‘unique’. En dat is beter, omdat het- zelfde woord voor Izaak wordt gebruikt, hoewel Ismael er ook al was! Eniggeboren in het Grieks is **μονογεννητος** < **μονος** + **γεννω**. **μονογενη** komt echter van **μονος** + **γενοσ** en betekent daarom ‘enig in zijn soort’.

καὶ αὐτὸς ἰλασμός
ἐστὶν **περὶ** τῶν
ἁμαρτίων ἡμῶν, οὐ
περὶ ἑτῶν ἡμετέρων δὲ
μόνον ἀλλὰ καὶ **περὶ**
ὅλου τοῦ κόσμου

1 Joh. 2:2

περὶ ὅλου τοῦ
κόσμου

Περὶ hier wordt door-
gaans vertaald door
‘voor’. Ik vraag me ech-
ter af of ‘in verband met’
niet een goed alternatief
is. Ook omdat het
Griekse ὑπερ met
‘voor’ of ‘ter wille van’
wordt vertaald. Verder
lassen vertalingen hier de
woorden ‘voor de zon-
den’ in. Echter dit druist
tegen de leer van het
N.T. in, omdat dit alver-
zoening is.

ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ
μαρτυρόντες, τὸ
πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ
καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ
τρῆς εἰς τὸ ἓν εἰσὶν.

1 Joh. 5:7-8

De zgn textus receptus,
het Griekse manuscript
gebruikt door de her-
vormers, last hier de
gehele drie-eenheid in.
Later, toen veel meer
originele manuscripten
bekend werden, werd het
duidelijk dat een overrij-
verige over- schrijver dit
had ingelast. Wellicht
begon het met een aante-
kening in de marge die
later werd meegenomen.

Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶν, τὸ δὲ αὐτὸ **πνεῦμα**·⁵ καὶ διαιρέσεις διακονιών εἰσιν, καὶ ὁ αὐτὸς **κύριος**·⁶ καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς **θεὸς** ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πάσιν.

1 Kor. 12: 4-6

Teksten als deze duiden duidelijk genoeg op de drie-eenheid.

εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοῦς μηδὲ θροεῖσθαι, μήτε διὰ πνεύματος μήτε διὰ λόγου μήτε δι' ἐπιστολῆς ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι **ἐνέστηκεν** ἡ ἡμέρα τοῦ κυρίου·

2 Thes. 2:2

ἐνέστηκεν Oorspronkelijk wordt dit werkwoord vertaald met 'op handen zijn'. Echter hetzelfde werkwoord betekent elders 'aanwezig zijn', zoals in Rom. 8:38, waar de tegenwoordige dingen duidelijk onderscheiden worden van de toekomstige dingen. Er staat namelijk:

οὔτε ἐνεστώτα οὔτε μέλλοντα

Τὸν ὑετὸν τὸν
ἔφεστῶτα

Hand. 28:2

ἔφεστῶτα Ik ben er daarom van overtuigd dat ook hier er sprake is van tegenwoordigheid en men zou moeten vertalen door ‘de aanhoudende regen’.

ἠύχσῃμην γὰρ
ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς
ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ
ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν
μου τῶν συγγενῶν
μου κατὰ σάρκα,

Rom. 9:3

ἠύχσῃμην hier is waarschijnlijk een zgn. irrealis zonder ἄν en zou daarom vertaald moeten worden met ‘zou mezelf kunnen vervloeken’. Dit ook omdat hier een imperfectum wordt gebruikt en niet een aoristus. Zonder ἄν zou er sprake zijn van iets voortdurends en dat kan natuurlijk niet. Het lijkt erop dat Paulus niet zo ver ging als Mozes.

68.3 De Dativus Commodi en Incommodi (de derde nv. van voor- en nadeel)

καὶ ἀναπληροῦνται **αὐτοῖς**
ἢ προφητεία Ἰσαίου ἢ
λέγουσα· ἀκοῆ ἀκούσατε
καὶ οὐ μὴ συνήτε, καὶ
βλέποντες βλέψετε καὶ
οὐ μὴ ἴδητε.

Mat. 13: 14

αὐτοῖς dativus *incommodi*, meestal vertaald als ‘aan hen’, met de onvertaalde connotatie van ‘ten nadele’.

Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· μὴ μεριμνᾶτε **τῇ ψυχῇ** ὑμῶν τί φάγητέ· ἢ τί πίητέ, μηδὲ **τῷ σώματι** ὑμῶν τί ἐνδύσησθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεον̄ ἐστὶν τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;

Mat. 6:25

τῇ ψυχῇ τῷ σώματι dativus *commodi*: ‘voor jullie ziel’ en ‘voor jullie lichaam’; met andere woorden ‘ten voordele van’.

68.4 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1. εἴτε γὰρ ἐξέστημεν, θεῷ· εἴτε σωφρονούμεν, ὑμῖν.
2. σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἄλλοτριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ, δυνατεῖ γὰρ ὁ κύριος στήσαι αὐτόν.
3. καὶ ὁ ἐσθίων κυρίῳ ἐσθίει . . . καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ οὐκ ἐσθίει
4. ὁ γὰρ ἀπέθανεν, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφ’ ἅπαξ· ὁ δὲ ζῆ, ζῆ τῷ θεῷ.

68.5 Achtergrond van het Nieuwe Testament: Geld en Diverse Maten

Πηχυσ El (ongeveer 50 cm); bijv. Mat. 6: 27.

Μιλιον Mijl (ongeveer 1470 m); bijv. Mat. 5: 41.

Σταδιον Stadie (100 vadem, ongeveer 185 m); bijv. Mat. 14: 24. Omdat het stadion een stadie lang was, betekent dit woord ook ‘renbaan’.

Ὀργυια Vadem (ongeveer 185 cm); Hand. 27:28.

Ἐεστης Kan (ongeveer 0,55 liter); bijv. Mark. 7:4.

Μοδιος Korenmaat (ongeveer 8,75 liter); bijv. Mat. 5: 15.

Σατον Maat (ongeveer 1 ½ korenmaat: 13 liter); bijv. Mat. 13: 33.

Μετρητης Metreet (ongeveer 39,4 liter); bijv. Joh.2:6.

Βατος Bath (ongeveer 39,4 liter [zelfde maat als metreet]); bijv. Luk. 16:6.

Κορος Mud (ongeveer 10 bath: 394 liter); bijv. Luk 16: 7.

Χοινιξ Rantsoen (ongeveer 1,1 liter [ongeveer het dagelijkse graanrantsoen van een soldaat]): bijv. Op. 6:6.

Λιτρα Pond (ongeveer 327,5 gr); bijv. Joh. 12:3.

Ταλαντον Talent (ongeveer 20 tot 40 kg): Op. 16: 21 [hier als bijvoeg. nw.].

Άργυριον, χαλκος, χρημα, κερμα zijn woorden gebruikt om geld aan te duiden en ze betekenen letterlijk ‘zilver’, ‘brons’, ‘vermogen’ (of bezitting) en ‘kleingeld’: resp. Mat. 25:18, Mark. 6:8, Mark. 10:23 en Joh. 2:15.

Λεπτον Koperstukje Mark. 12: 42.

Διδραχμον Didrachme (dubbele drachme; komt overeen met de halve sikkels van de tempelbelasting). Mat.17:24 (zie Ex. 30:11-16).

Δραχη, μνα, στατηρ zijn geldeenheden die vertaald of weergegeven worden als drachme, pond en stater. Δεναριον, κοδραντης, ασσαριον zijn Romeinse munten en ze worden aangeduid als denaar, kwadrant (vgl ons kwartje) en penning. .

Het volgende schema is gedeeltelijk gebaseerd op het feit dat het loon van een dagloner een denaar was (Mat 20:2).

Joods	Grieks	Romeins	
koperstukje		½ kwadrant	
		1 kwadrant	
		1 penning	(4 kwadrant)
	1 drachme	1 denaar	(dagloon)
½ sikkkel	1 didrachme	2 denaren	
	1 stater	4 denaren	
	1 pond	100 denaren	
	1 talent	60 ponden	(6000 denaren)

NOTITIES:

LES LXIX

69.1 Inleiding

In deze les worden technische zaken behandeld die u weer mag vergeten zodra u ze gelezen heeft. Ze worden aangeboden omdat ze op zich interessant zijn. Taalgeleerden hebben hele boekdelen geschreven over zulke zaken; ook in het geval van het Nieuwe Testament. Voor het geloof zijn ze niet zo belangrijk. Toch laten zulke studies zien dat de bijbel, het N.T. in dit geval, rijk is aan taalverschijnselen variërend van poëtische constructies tot allerlei prozaïsche verschijnselen.

69.2 Voorbeelden van Taaltechnische Zaken uit het N.T.

περὶ δὲ τῶν νεκρῶν
ὅτι ἐγείρονται οὐκ
ἀνεγνώτε ἐν τῇ
βίβλῳ Μωϋσεως
ἐπὶ **τοῦ βᾶτου** πῶς
εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς
λέγων·

Mark. 12:26

Deze twee teksten tonen een voorbeeld van *metaplasmus*, d.w.z. een verwisseling van declinatie; in dit geval van de eerste naar de tweede.

ὅτι δὲ ἐγείρονται
οἱ νεκροί, καὶ Μωϋ
σης ἐμήνυσεν ἐπὶ
τῆς βᾶτου,

Lk. 20:37

Λουκας ὁ ἰατρὸς	Kol. 4:14	Alternatieve schrijfwijzen van persoonsnamen. Vgl. Nederlands 'Christophoor' en 'Christofel'.
καὶ Λουκιος ὁ Κυρηναιος	Hand. 13:1	
κακοὺς κακῶς ἀπο- λέσει αὐτοὺς	Mat. 21:41	<i>Paranomasie:</i> dezelfde klanken.
ἀρὰ γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;	Hand. 8:30	
καὶ κατὰ τόπους λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἔσονται	Luk.21:11	<i>Parachese:</i> soort alliteratie.

χαίρειν μετὰ χαιρ-
όντων, κλαίειν μετὰ
κλαιόντων.

Rom.12:15

Homoioleuton: herhaling van wordeinden (niet precies hetzelfde als rijm; in het Engels ook wel 'near rhyme' genoemd).

οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ
καὶ καυχώμεθα ἐν
ταῖς θλίψεσιν,
εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις
ὑπομονὴν κατ-
εργάζεται, 4 ἡ δὲ
ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ
δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα. 5
ἡ δὲ ἐλπίς οὐ
καταισχύνει, ὅτι ἡ
ἀγάπη τοῦ θεοῦ
ἐκκέχυται ἐν ταῖς
καρδίαις ἡμῶν διὰ
πνεύματος ἁγίου τὸ
δοθέντος ἡμῖν

Rom. 5:3

Climax (of in ieder geval een serie van oorzaak en gevolg).

69.3 De Partikels

Partikels zijn kleine Griekse woordjes die een iet wat zwakke functie hebben en niet altijd vertaald worden. Misschien zou men ze gevoelswoordjes kunnen noemen. Het woordje *γε* is *enclitisch*, d.w.z. het hoort bij het voorgaande woord (tegenover *proclitisch*). Wanneer je het niet vertaalt, dient het woord waar het bij hoort de klemtoon te krijgen. Al naar gelang de context kun je het vertalen als ‘wel zeer’, ‘inderdaad’ (wanneer de klemtoon op zichzelf staat) en als ‘ten minste’, ‘(dan) toch’ (wanneer er sprake is van tegenstelling).

μενουνγε wordt vertaald als ‘waarlijk’ en staat aan het begin van een zin. *ει μην*, en *νη* worden vertaald als ‘voorwaar’. Verder wordt u verwezen naar les 48.3.

69.4 Een Wetenswaardigheid

σου λεγεις

Mat. 27:11

In plaats van *ναι*

69.5 Huiswerk

Vertaal de volgende zinnen.

1 πεπληρωμένους πάση ἀδικία πονηρά πλεονεξία κακά, μεστοὺς φθόνου φόνου

2. τὸ μὲν γὰρ κρίμα ἐξ ἑνὸς εἰς κατάκριμα, τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα.

3. ἕκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ ἴης ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· εἶτα ἢ ἐπιθυμία συλλαβούσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἢ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον.

4. ἐν παντὶ θλιβόμενοι ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι, ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι, διωκόμενοι ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι, καταβαλλόμενοι ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι,

5. καὶ διαρρήσσω τὰ δεσμὰ ἠλάνετο ὑπὸ τῷ δαιμονίου; ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν Χριστῷ γενέσθαι

6. Διὰ Σιλουανοῦ ὑμῖν τοῦ πιστοῦ ἀδελφοῦ, ὡς λογίζομαι, οἱ ὀλίγων ἔγραψα παρακαλῶν; τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστέλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν σὺν τῷ Παύλῳ καὶ Βαρναβᾷ, Ἰούδαν τὸν καλούμενον Βαρσαββᾶν καὶ Σιλᾶν

69. 6 Achtergrond van het Nieuwe Testament: King-James-only-ism

Er bestaat een theorie die beweert dat de oude Textus Receptus de enige goede grondtekst is die er bestaat. Vaak beweren de voorstanders van deze gedachte dat via Antiochië, waar de volgelingen van Jezus voor het eerst Christenen genoemd werden, deze grondtekst is overgeleverd. Teksten uit Egypte, Alexandrië, zijn gewoonweg kwaadaardig, evenals teksten die bewaard worden door het Vaticaan. Degenen die dit geloven, realiseren zich niet dat dit uit de lucht gegrepen is en dat sinds de Textus Receptus tot stand kwam er vele nieuwe nieuwtestamentische geschriften gevonden zijn.

Ook, wat de King James vertaling betreft, wordt het gewoonweg verzwegen dat de vertalers ervan een nogal bond gezelschap vormden, waaraan dronkaards, overspelers en kettters niet ontbraken.

Veelal zijn de voorstanders van oude vertalingen daarmee zelf opgegroeid en beseffen zij niet voldoende dat in een paar honderd jaar tijd moderne talen zo veranderd zijn, dat jonge mensen die buiten het christelijke erf zijn opgegroeid, veel daarin gewoonweg niet begrijpen.

Bijna alle voorstanders van deze theorie hebben geen of hoegenaamd geen kennis van nieuwtestamentisch Grieks en weten ze al minder van de geschiedenis van teksten en van wat daar al zo bij kwam kijken; zoals de nijging van kopiïsten om bij het overschrijven dingen te herhalen of zelfs weg te laten. Wat ook gebeurde is dat aantekeningen in de marge in de hoofdtekst terecht kwamen.

Voorstanders van de Textus Receptus, die in 1637 tot stand kwam volgens de toen geldende inzichten, zijn vaak mensen die overdreven reageren tegen het feit dat er zoveel vertalingen zijn. Soms zijn het mensen die ook in diverse soorten complotten geloven op christelijk en historisch erf.

NOTITIES:

LES LXX**70.1 Inleiding**

We besluiten met het aanbevelen van relevante hulpmiddelen (helaas in het Engels) en met wat persoonlijke opmerkingen en aanbevelingen.

70.2 Relevante Hulpmiddelen

Als u tot hier bent gekomen in het volgen van de cursus, dan heeft u al de nodige discipline opgebracht. Waarschijnlijk gaat u dan gewoon door; in ieder geval met het lezen van de grondtekst. Om u hierbij te ondersteunen raden wij u aan om de volgende hulpmiddelen aan te schaffen.

Analytical Greek Lexicon, H.K Moulton, editor. (Mijn exemplaar werd uitgegeven door Samuel Bagster and Sons in London. In deze lexicon wordt iedere mogelijke verbuiging van *ieder* woord in het N.T. alfabetisch opgegeven en wordt daarvan de tijd, persoon en wijs gegeven en de onverbogen hoofdvorm. Ook wordt in het begin heel wat grammatica besproken. Als u verder wilt studeren op eigen kracht, dan is dit werk een must).

Greek English Lexicon of the New Testament, J.H. Thayer, editor. (Dit is een woordenboek met een Engelse vertaling van ieder woord in het N.T. Door middel van een sterretje wordt aangegeven of alle passages waar een woord in voor komt, vermeld zijn. In gevallen dat een woord gewoonweg te veelvuldig gebezigd is, wordt dit sterretje weggelaten, maar worden in ieder geval de belangrijkste nuances van het woord uitgelegd. Vaak wordt er verwezen naar het oorspronkelijke gebruik van een woord in de Septuaginta of bij heidense schrijvers).

The Greek New Testament According to the Majority Text, Zane Hodges and Arthur Farstad, editors; Thomas Nelson Publishers. (De idee achter dit werk is dat de beste Griekse tekst samengesteld behoort te worden op basis van welke grondteksten het meest voorkomen. Dit werk komt met twee zogenaamde apparati, namelijk het aangeven van verschillen in de grondteksten en het aangeven van verschillen met de editie van Nestle-Aland. Dit werk is interessant wanneer u een ander geluid wilt horen dan de beroemde edities van Nestle-Aland. De United Bible Societies hebben ook een editie van het Griekse N.T. met een apparaat dat naar diverse grondteksten verwijst).

Naast deze werken bestaan er ook veel geleerde boeken met ieder hun eigen interesses. Maar dan spreek je van boeken die voor de geleerden zijn bedoeld. Voor de doorzetter geldt dat waar een wil is, is een weg.

70.3 Waarschuwing

In verband hiermee zou ik een waarschuwing willen laten horen. Een rups die zou proberen na te denken bij al zijn pootjes, zou zich niet meer voort kunnen begeven. De les is dat men zich niet te geleerd moet gedragen, want dan ziet je gehoor van de bomen het bos niet meer. Ook is het de vraag wat een geleerde in zijn persoonlijk leven aan al zijn studies heeft. Ik denk dat ook hier nuchterheid op zijn plaats is.

Ook voor de studie van het Griekse N.T. geldt dat het niet gaat om de letter maar om de geest. Deze cursus geeft u genoeg basiskennis om het N.T. in het oorspronkelijke Grieks te lezen. Persoonlijk heb ik, toen ik begon met het bestuderen van het Griekse N.T., door een boekbinder een Griekse bijbel laten doorschieten met blanco pagina's, om aantekeningen en vertalingen van moeilijke woorden en passages te maken. Dit heeft mij toen heel veel geholpen.

70.4 Persoonlijke Opmerking

In deze cursus heb ik gemeden om persoonlijke voorkeuren te vermelden of te beschrijven. Ook heb ik niet de voorkeur gegeven aan welke denominatie dan ook. Toch zou ik hier, zeer in het kort, willen aangeven uit welke hoek ik kom. De bijbel is voor mij het onfeilbare en levende woord van de God van het universum die ons eens geschapen heeft, maar wij kozen voor de satan en voor de zonde. Toch heeft de Here God besloten om ons terug te kopen door het dierbare bloed van de Here Jezus op basis van Zijn plaatsvervangend werk aan het kruis van Golgotha. Men moet een persoonlijke beslissing nemen om Jezus Christus te volgen door bijbelstudie, veel gebed en heiliging.

Een scepticus vroeg mij eens hoe het mogelijk was dat het gebed van Jezus zoals beschreven in de hof van Gethsemané, in de bijbel voorkomt. Spottend zei hij tegen mij dat Jezus dan een opname apparaat bij zich moet hebben gehad. Ik antwoordde hem dat de Heilige Geest dit geopenbaard kon hebben. Nu zou ik hem hebben gezegd dat Jezus na Zijn opstanding uit de doden dat kan hebben verteld aan de discipelen. Bovendien had Jezus al voorzeggd dat de Heilige Geest de discipelen alles in herinnering zou brengen. Dit wil niet zeggen dat ik voor alles een rationele verklaring zoek. Veel dingen zijn niet door het rationele te verklaren, maar moeten op grond van geloof aangenomen worden. Dit geldt op alle gebieden van het leven, zelfs je persoonlijk leven.

De meeste ongelovigen nemen wel dingen aan die hun verteld zijn met veel minder bewijs dan waarmee de bijbel zichzelf aan ons presenteert. Ze zoeken allemaal een excuus om de God van de bijbel en daarom ook de bijbel zelf, te ontcrachten. Dit komt allemaal omdat de mens niet wil buigen voor de echte God en niet wil toegeven dat de Here Jezus voor ons moest boeten en voor ons moest betalen en dat wij Hem persoonlijk behoren te aanbidden als de Heer der heren en de Koning der koningen. Wij willen onze eigen god zijn en niemand boven ons hebben. Maar er zijn ook sekten en geloven die voor hun leiders juist veel te diep buigen. Als het maar niet voor de Here Jezus is....

70.5 Achtergrond van het Nieuwe Testament: 'De Navolging van Christus' door Thomas à Kempis

Thomas à Kempis leefde van ongeveer 1380 tot 1471 en schreef tussen wat moet geweest zijn zijn 30ste en 50ste levensjaar een geschrift dat later de titel 'De Navolging van Christus' (*de imitatione christi*) zou dragen. Dit werk is na de bijbel het meest populaire christelijke boek geworden. Het werd direct een best seller en men heeft ingeschat dat na de eerste publicatie elke maand daarna er wel een vertaling, nieuwe uitgave of commentaar is verschenen en dat dus door de eeuwen heen tot op vandaag! Vriend en vijand hebben er zich mee bezig gehouden. Alleen de bijbel is in meer talen vertaald en heeft grotere oplagen gehad.

De Persoon van Christus is het middelpunt van dit werk. Steeds opnieuw wijdt Thomas zich aan de navolging van zijn Heer en Meester. Hij begint erop te wijzen dat het beter is om echte gewetenswroeging te ondervinden dan er de definitie van te weten. Wat heeft het voor zin, zo stelt hij, als ik veel theoretische kennis van de drie-eenheid zou hebben, maar de Heer niet zou behagen. In plaats van ons te wijden aan hoge en grote kennis, moet het ons doel zijn om gelijkvormig aan Christus te worden.

Daarom moeten wij ook alle nutteloze dingen links laten liggen. Voor Thomas heeft het geen zin om beroemd te worden (hij heeft nooit direct auteurschap van welk van zijn werken ook geclaimed), of rijk. Een van zijn motto's was '*in angulo cum libello*' (in een hoekje met een boekje). We doen er goed aan om ons hart en onze aandacht op de eeuwigheid te vestigen en zo ons leven in te richten.

Dat in onze tijd dit boek in het Westen minder populair is en zelfs voor velen onbekend, zegt meer over onszelf dan over het boek en de schrijver. Praktisch zonder ons ervan bewust te zijn, hebben we ingeboet aan normen en waarden. Ik weet wel dat in de tijd van de schrijver het ook niet zo goed gesteld was met de christenheid. Daarom was Thomas een soort hervormer die, in plaats van

wanttoestanden direct aan te vallen, steeds maar weer op Hem wees Die de oorsprong, motivatie en doel van het geloof is. Hij wees niet met een hooghartig vingertje, maar stak de hand in eigen boezem. Op die manier wordt hij ook een voorloper van de reformatie genoemd en een troost voor de ziel. Wij bevelen dit geschrift ten zeerste bij de lezer aan.

70. 6 Johannes 14:6 volgens Thomas à Kempis

In bovenstaande tekst zei Jezus: 'Ik ben de weg en de waarheid en het leven; niemand komt tot de Vader dan door Mij.' Aan Thomas wordt de volgende kanttekening bij dit vers toegeschreven: Hoe kan men gaan, wanneer men de weg niet weet en hoe kan men weten, wanneer men de waarheid niet kent en hoe kan men leven, wanneer men het leven niet heeft.

En inderdaad Jezus is de Mens waar alles om draait. Hij is de sleutel tot de waarheid, de weg naar God de Vader en Hij geeft leven door de Heilige Geest. Amen.

